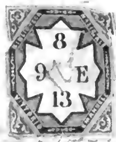
ACTA SACRI OECUMENICI CONCILIJ FLORENTINI AB HORATIO...




8
9 E
13



Ab Auctore donat. A. D. 1640.

ACTA
SACRI ŒCVMENICI
CONCILII FLORENTINI

AB

HORATIO IVSTINIANO

Bibliothecæ Vaticanæ Custode Primario

Collecta, Disposita, Illustrata.





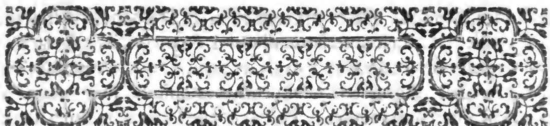
ROMAE,
Typis Sac. Congr. de Fide Propaganda. MDCXXXVIII.
SVPERIORVM PERMISSV.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij Apostolici.

Io. Bap. Alterius Ep. Camer. Vicesg.

Imprimatur.

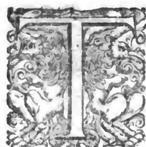
Fr. Nicolaus Riccardius Sac. Pal. Apost. Mag. Ord. Prædicatorum.



SANCTISSIMO, AC BEATISSIMO
PATRI, ET DOMINO NOSTRO

VRBANO VIII.
PONTIFICI MAXIMO

Horatius Iustinianus sempiternam felicitatem.



HESAVRVM singularem, & incomparabilem obliuione consepultum, non modico labore, & industria è tenebris erutum, de cuius æstimatione detrahere, piaculum est, tibi offero, Sanctissime Pater: non auro ille constat, non gemmis, quæ sola vulgus miratur: ad animi bona, ad studia, ad religionem, ad fidem pertinet, vt non magis cupidè tuum in sinum ille ad te properet, quàm pro gemino isto, quem obtines, ingeniorum, & sacrorum principatu, benignè atque amanter excipiendum à te certò mihi pollicear.

Sacri œcumenici Concilij Florentini Acta, hucusque non edita, hoc volumine exhibeo, scilicet Abrogationem actorum nuncupati Concilij Basileensis, deq. eiusdem assertionibus latum iudicium: Græcorum, Latinorùmque Patrum disputationes à Romano Patricio latinè exceptas literìsque mandatas: Plura, quibus historia vnionis Græcorum, Armenorum, Iacobitarum, ac Æthiopum cum Romana Ecclesia illustratur: Decreta vnionis Syrorum, Chaldæorum, & Maronitarum cum eadem Romana Ecclesia Romæ in Laterano, quò eiusdem Pontificis authoritate idem Concilium fuerat

translatum, condita. Hæc omnia quæsita, & Dei beneficio inuenta sustuli, collegi, historica methodo disposui, & pro viribus declaraui. Nouum possis dicere opus ex veteri, ita proindè quam vetustas conciliat authoritatis dignitatem habiturum, vt nouitatis, quæ magna in illo est, gratiam non requiras. Fidem planè superat inueniri modò tale aliquid potuisse & solent non minùs læta, quàm tristia, quò sunt inexpectata magis & improuisa, valentiùs in vtramque partem animos commouere: quis credat ducentos iam ipsos propemodum annos germana tanti Concilij Acta disiuncta, diuulsa, & ignorata iacuisse? Tuæ est, Beatissime Pater, felicitatis, & gloriæ quæ tandiù delituerant, tuis emersisse temporibus, tuis denique auspicijs in vsum Christianæ Reipublicæ deriuari cœpisse. Et verò par fuit, vt suæ Synodi veluti radijs, quem ipsa terris est largita, Solem Florentia coronaret; quæq. Græciam Latio sociauere doctissimorum hominum congressiones, eo Pontifice prodirent, qui latina græcis ità iunxit, vt vtriusque linguæ facundia, & incerta quidem adhuc victoria, in eius ore scriptisq. sibi vindicet principatum. Vtinam, Sanctissime Pater, ea ipsa Synodus, quarum nationum Ecclesias instabili, fluxoq. fœdere primùm habita iunxit, certo ac diuturno copulet rediuiua.

PRÆFA-

PRAEFATIO
HORATII IVSTINIANI
In collectionem actorum
CONCILII FLORENTINI.





ONCILIVM Basileense, ex Decreto Constantiensis Concilij, à Martino V. Summo Pontifice indictum, & Eugenij IV. successoris eius authoritate inchoatum, non diù in Apostolicæ Sedis obedientia permansit; sed inconcessa tentans, & Petri iudicium vsurpans, imò supra Petrum & supra Papam se constituens, incredibile dictu est, quot & quanta sit ausum, & ad infelicem exitum deduxerit: nam & abominationem desolationis in templo Dei statuit, & Antipapam sibi elegit, asperrimo tunc perstrictum scommate, Basilea peperit Basiliscum. Ea omnia exarata leguntur, non sine piorum offensa, in actis impressis eiusdem Concilij.

Quid verò Eugenius Summus Pontifex aduersùs huiusmodi facinora egerit: quomodo, & quibus constitutionibus, ac rationibus Basileense Concilium Ferrariam transtulerit, abrogauerit: in eodèmque contumaciter perseuerantes censuris, & pœnis perstrinxerit: assertàsque ab eis veritates, veriùs falsitates, de potestate Concilij supra Papam, damnauerit, non æquè in manibus omnium extant, cùm tamen omnia in hoc generali Concilio, Ferrariæ primùm, deindè Florentiæ, quò idem Concilium eiusdem Pontificis authoritate fuerat translatum, acta fuerint,

Florentiæ etiam in hoc eodem Concilio vnionem Ecclesiæ Græcæ cum Apostolica Romana perfecit Eugenius: & quia

 *hæc*

hæc vnio fuit præcipuum, & primò intentum conuocationis huius Concilij opus, vndè & meritò FLORENTINUM CONCILIUM nuncupatur, eius rei gestæ historiam breuiter hìc indicasse visum est, vt hinc quoque huius nostræ collectionis actorum publica necessitas dignoscatur. Igitur S. Ignatio Patriarcha è sede Constantinopolitana expulso, illam inuasit Photius, qui Nicolai I. iudicio de vi damnatus[a], ira odiòque in iudicem exæstuans, ab eius obedientia recessit, & schismaticorum factus antesignanus, Romanæ Sedis negauit Primatum; atque, vt eam argueret, quòd malè Symbolo addidisset, Filiòque[b], negauit, Spiritum sanctum à Filio procedere, multàque alia falsorum dogmatum zizania inimicus homo superseminans in Orientali Ecclesia, non sibi soli, & suis æternæ vitæ dispendium intulit, sed in successores propagans, perpetui iecit semina schismatis, quod altis radicibus fixum haud facilè esset in posterùm euellendum.

[a] In 8. synodo generali.

[b] in sua epist. encyclica.

Laborauit in eo extirpando, Legatis Constantinopolim missis, Leo[c] IX. sed frustrà. Euocauit Græcos ad Barense Concilium Vrbanus II. S. Anselmo[d] Cantuariensi Archiepiscopo disceptatore vsus, sed nullo fructu. Gregorio X. Pontifice in Lugdunensi Concilio Michael Palæologus Imperator, Græcìque Antistites Romanæ Ecclesiæ vnionem amplexi sunt, eiùsque fidem professi, sed à fide, & promissione citò recesserunt.

[c] Vuibertus in eius vita lib. 2. c. 9. Leo Ostien. lib. 2. cap. 89.

[d] Baron. to. 11. anno 1097. nu. 146.

Tandem Ioannes Palæologus Imperator Græcorum, & Iosephus Patriarcha Constantinopolitanus, cum reliquis orientalibus Episcopis ad hoc Concilium, ab Eugenio IV. Summo Pontifice indictum, Ferrariam primùm, deindè Florentiam, quò eiusdem Pontificis authoritate idem Concilium fuerat translatum, se contulerunt; atque, post multas disputationes, & tractatus, tandem Spiritu sancto cooperante, in quinque capita conuenere. Primò de Processione Spiritus sancti ex Patre, & Filio. Secundò de licita additione, Filiòque, facta symbolo. Tertiò de materia Eucharistiæ azymi, siue fermentati panis triticei. Quartò de Purgatorio, & visione beatifica.

Quintò

Quintò de Primatu Papæ. Decreto super his firmato, Imperator, & Græci in patriam sunt reuersi.

Verùm tot Romanorum Pontificum laboribus, & impensis exculta Græcia nullum fructum attulit; quinimò, Marco Ephesino Archiepiscopo, nouo Photio, impulsore, ad vetus schisma atque hæresim rediјt, vt mirum minimè videri debeat, si infructuosæ instar ficulneæ, quam in Euangelio legimus, iaceat excisa.

Obseruatione autem dignum, quod plures historici memorant [c], *in diebus festis Pentecostes, quibus Spiritus sancti missio, & illapsus in Apostolos & Ecclesiam recolitur, Constantinopolim à Turcis fuisse captam; iustissima Dei vltione, vnà cum Regia vrbe Imperatorem, Imperium, libertatèmque amittentibus Græcis inter ipsa solennia sancti Spiritus, cuius ipsi à Patre, & Filio processionem negant.*

[c] Apud Mercatorē in sua Chronolog. an. 1452.

Cæterum præfatum vnionis decretum, in hoc Concilio conditum, & firmatum, refertur ab omnibus tàm Græcis, quàm Latinis, eiùsdemque extant originalia, de quibus suo loco dicemus.

At verò disputationes publicæ, Græcos inter & Latinos habitæ, quales fuerint, quìdue ab vtraque parte dictum, allatùmue sit, altum apud omnes silentium, spatio centum ferè annorum, à tempore scilicet Eugenij ad tempus Clementis VII. cùm tamen certum sit, non ab vno tantùm Græco aut Latino, sed à pluribus tàm Græcis, quàm Latinis Scriptoribus, & Concilij Secretarijs, seù Notarijs fuisse exceptas; sic enim ait Fantinus de Valereso Archiepiscopus Cretensis, qui eidem Concilio interfuit, & Decreto subscripsit, in eius explicatione, quæ in Bibliotheca Vaticana extat manuscripta. Multæ disputationes solenniter factæ fuerunt super diuersis articulis, positis sex pro parte disputatoribus, qui in medio totius Concilij consedebant, sex videlicet ex vna parte, & sex ex alia, sibi ad inuicem facies conspicientes: Interpres autem stabat in medio omnium referendo cuncta in latino, & græco sermone, quæ ab vtraque parte dicebantur: tres verò Notarij erant consti-

tuti pro qualibet parte, qui omnia gesta in latino, & græco fideliter conscribebant. *Hæc ille. Latinis igitur exemplaribus in Archiuis, & Bibliothecis delitescentibus, ex Græcis vnum sine Scriptoris, seù Notarij nomine anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto sedente Clemente VII. typis Romæ excusum, lucem aspexit, à Bartholomæo Abramo Cretensi latinè redditum, qui Florentino Concilio non in operis tantùm vestibulo, sed inter ipsa etiam acta octauæ synodi nomen indidit;* Ioannes, *inquit*, Palæologus Imperator ad celebrandam octauam synodum triremibus inuectus est; *vt si antiquiores codices eiusdem Concilij manu exaratos non haberemus, autographo hæc verba necessariò essent adscribenda, quæ meritò Baronius*[f] *temeritatis, vel imperitiæ arguit, eum titulum & ordinem vindicante sibi œcumenica octaua synodo, contra Photium schismaticorum antesignanum celebrata, quam proptereà eiusdem factionis Græci non recipiunt, nec agnoscunt. Hoc igitur detracto titulo, & nomine aliam eiusdem græci codicis translationẽ in latinum sermonem elaborauit Ioannes Mattheus*[g] *Caryophilus, item Cretensis, quæ in Concilijs generalibus sub Paulo V. Romæ editis est impressa.*

Verùm expetebant plurimi, & quidem meritò, vt exemplar etiam earumdem disputationum, ab aliquo Scriptore latino exaratum, quæreretur, & ad publicam vtilitatem ederetur in lucem: eodem ego desiderio cùm tenerer, atque Bibliothecæ Vaticanæ volumina reuoluerem, reperi vetustum codicem manuscriptum continentem eas disputationes, ab Andrea de S. Cruce Patricio Romano, & Apostolici Consistorij Aduocato descriptas, qui & inter aduocatos, qui Concilio interfuerunt recensetur in actis[h]*, & ea, quæ hinc indè dicebantur excipiebat, quod ipse profitetur*[i] *his verbis.* Calamum sumpsi, onùsque ad scribendum prolata suscipiens id prosequutus sum; referam, nulla mutata substantia, Græcorum dicta ex interpretis organo, Latinorum ex ipsorum exponentium originali emissione verborum. *Et infra*[k]. Quæ quidem, etsi facundiùs referri potuissent, retuli, prout fuere, verbìsque proprijs eorum, qui ea

[f] *Tom. 10. anno 869. num. 64.*

[g] *In Catal. Cõcil. general. Romæ editorũ initio tom. 4.*

[h] *Part. 1. n. 29.*

[i] *Collat. 1.*

[k] *Collat. 22. in fine.*

ea protulere, ne verborum ornamento à gestorum veritate diuertere iudicarer.

Quòd autem id Andreas, & alij Scriptores præstare potuerint, fidem faciunt verba interpretis[l], *sic disceptatores alloquentis*, Placeat planè dicere, vt Scriptores possint scribere. *imò & post disceptationes conueniebant Scriptores, vt vnus suppleret ex alio, si quæ non excepisset, sic enim Græcis dixit aliquando Iulianus Cardinalis Cæsarinus*[m], Si Scriptores non benè omnia recollegerunt, nostri Scriptores, & vestri conueniant. *& alibi*[n]. Relata per Notarios scripta auscultentur, *& rursùs*[o] *alibi*. Conueniant qui scripserunt, & de scriptis conueniant.

[l] *Collat.* 21.
[m] *Vbi supra*
[n] *Collat.* 4. *in fin.*
[o] *Collat.* 8.

In hoc eodem Concilio (dum adhuc Florentiæ post discessum Græcorum celebraretur.) Ecclesias Armenorum, & Iacobitarum ad Apostolicæ Sedis obedientiam reduxit Eugenius, decretis pro earum vnione cum Romana Ecclesia conditis, in quibus ferè omnia Christianæ fidei dogmata, & Sacramentorum mysteria continentur; quæ, quamuis legantur in Bullario Romano, & in codicibus Vaticanis, extèntque originalia, de quibus suo loco dicemus, tamen non solùm inter acta Concilij non sunt edita, sed nec vllibi prorsùs publicè apparet, qua tandem occasione, quibus tunc missis legationibus, quibus Oratorum instantijs, & acceptationibus, fuerint condita.

Transtulit etiam hoc Concilium Eugenius Florentia Romam in Laterano, atque in eo Oratores Regis Aethyopum audiuit: Syros, Chaldæos, & Maronitas ad Sedis Apostolicæ obedientiam reduxit: eìsque decreta de fide Catholica, approbante Concilio, tradidit.

Hæc omnia in Vaticanis codicibus, & regestis inclusa detinebantur: & hæc sunt, quæ in hoc Opere continentur, & nunc primùm in lucem prodeunt, ad quorum pleniorem notitiam plura etiam inserui ex historicorum manuscriptis codicibus, & monumentis, quæ in præfata extant Bibliotheca.

Ea igitur, quæ reperi, non secùs ac viuas aquas in Vaticani collis visceribus, Vaticanæ scilicet Bibliothecæ manuscriptis

voluminibus reconditas, typis, quasi canalibus, in Ecclesiæ campum deriuandas curaui; obscuriora, & difficiliora, notis tàm in margine, quàm in fine constitutionum & collationum appositis, pro viribus illustraui; Sanctorum Patrum & Conciliorum testimonia quibus ex locis desumpta sint indicaui; cuncta iuxta temporis ordinem, breui, vbi opus fuit, narratione, & argumento, historica methodo connexui, ac in tres partes distributa disposui. Quarum Prima ante aduentum Græcorum; Secunda post eorum aduentum; Tertia post eorumdem discessum, Acta continet.

Quocirca neminem non manifestè percipere existimo, quàm graues nos caussæ ad hanc nouam collectionem adoriendam, illustrandam, ac diuulgandam impulerint; vt vera tandem et integra sacrosanctæ synodi acta fideliter in suas partes digesta publicè in omnium manibus extarent: in quibus edendis vna hæc nobis & suprema ratio fuit, vt Dei laudem & sanctæ Matris Ecclesiæ vtilitatem pro virium nostrarum modulo promoueremus.

ACTORVM SACRI OECVMENICI
CONCILII FLORENTINI
ELENCHVS
PRIMAE PARTIS.

Num. I. EVgenio IV. summo Pontifice vnionem orientalis Ecclesiæ cum Romana meditante, existentes in Basileensi Concilio conueniunt cum Oratoribus Imperatoris, & Patriarchæ Græcorum de transferendo eodem Concilio ad locum Græcis magis accommodum, deindè præter conuenta eligunt Auenionem in Gallia firmántque decreto. Fol. 1.

II. Decretum eiusdem Concilij Basileensis electionis Florentię, vel Vtini, seu alterius loci in Italia Gręcis magis accommodi pro transferendo eodem Concilio. 3.

III. Quomodo hæc duo decreta translationis Concilij inuicem contraria in eodem Concilio eadem die, & sessione sint facta. 4.

IV. Eugenius IV. confirmat decretum electionis Florentiæ, &c. instante Oratore Imperatoris, & Patriarchæ Græcorum cum insertione protestationis ab eodem Oratore factæ contra Concilium Basileense in eodem Concilio. 7.

V. Oratores ab vtraque parte Concilij, tam eorum, qui Auenionem, quàm qui Florentiam, &c. elegerant, Constantinopolim accedunt, sed qui Auenionem elegerant in vanum laborant, nec persuadent Græcis. 11.

VI. Eugenius Papa hortatur Ianuenses, vt saluum conductum Græcis concedant 16.

VII. Eugenius Papa hortatur Sigismundum Imperatorem aliósque Christianos Principes, vt omnia faciant, quæ Græcorum in Italiam aduentui, & vnioni cũ Ecclesia Romana expedire iudicauerint. 16.

VIII. Deputatio Capitanei Galearum Pontificiarum ad Græcos in Italiam conducendos. 17.

IX. Eugenij summi Pontificis saluus conductus pro Græcis in Italiam accedentibus, ac forma procedendi in caussis ciuilibus, & criminalibus inter Latinos, & Græcos. 19.

X. Eugenius Papa Oratores electos in Concilio ad Imperatorem, & Patriarcham Græcorum in Italiam conducendos confirmat, quibus alios etiam ipse adiungit. 20.

XI. Apostolicæ literæ eiusdem Eugenij directæ Episcopis Tarantasiensi & Coronensi, Constantinopolim Oratoribus ab eodem Eugenio destinatis. 21.

XII. Orator Imperatoris, & Patriarchæ Græcorum denuò consentit electioni Florentiæ, &c. pro transferendo Concilio, & summus Pontifex vice versa se obligat pro expensis alijsq. promissis in Concilio Basileensi; quo in Concilio existentes, aduersùs Eugenium intumescunt, spernùntque monita Imperatoris Sigismundi, & Henrici VI. Regis Angliæ. 22.

XIII. Bulla Pontificia Eugenij Papæ translationis Concilij Basilea Ferrariam pro celebranda vnione Ecclesiæ orientalis cum Romana, si & quantùm Basileæ

sanctum procedere à Patre, & Filio, vt in antecedenti collat. Fol. 202.
Coll. 17. Examinatur authoritas Basilij de processione Spiritus sancti à Filio, & varij afferuntur codices tàm integri, quàm corrupti. Locus S. Basilij de processione à Filio apparet corruptus, & quomodo restituendus. De appellationibus ad Sedem Apostolicam. 212.
Coll. 18. Authoritatibus Sanctorum Patrum disputatur de Spiritus sancti processione à Patre, & Filio. De alijs etiam verbis S. Basilij corruptis, & quomodo sint restituenda. 224.
Coll. 19. Sanctorum Patrum, & præsertim Basilij authoritatibus idem fit, & de verbis eiusdem S. Basilij corruptis, & quomodo sint restituenda. 233.
Coll. 20. Ephesinus conatur probare pluribus authoritatibus, Spiritum sanctum non procedere à Filio, quibus respondet Prouincialis Ordinis Prædicatorum, probatq. Latinos non esse corruptores librorum. 245.
Coll. 21. Authoritatibus sacræ Scripturæ, & Sanctorum Patrum latinorum, probatur, Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio. 258.
Coll. 22. Probatur authoritatibus Sanctorum Patrum Græcorum, Spiritum sanctum
Num. I. procedere à Patre, & Filio, & respondetur in contrarium allatis. Emendatur corruptus locus S. Athanasij. 269.
II. Omissis disputationibus exhortante Summo Pontifice, dogma processionis Spiritus sancti a Patre, & Filio describitur in cedula: interim Patriarcha Græcorum moritur. 282.
III. Dogma de Purgatorio, quod etiam authoritatibus Sanctorum Patrum comprobatur, describitur in cedula. 285.
IV. Describitur in cedula, licitam fuisse additionem Filiòque, & corpus Christi, siue in azymo, siue in fermentato pane triticeo veraciter confici. Item Summum Pontificem esse totius Ecclesiæ caput, ipsiq. in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam, traditam potestatem, quod pluribus confirmat Prouincialis Ordinis Prædicatorum. 289.
V. Turrecremata eiusdem Ordinis demonstrat confici Eucharistiæ Sacramentũ siue in azymo, siue in fermentato, affirmans verius esse, Christum Dominum consecrasse in azymo. Item verbis Saluatoris tanquam forma, & non alijs fieri transubstantiationem. 293.
VI. Eugenius IV. Summus Pontifex hortatur Græcos ad vnionem. 296.
VII. Prouincialis Primatum, & potestatem Papæ demonstrat. Agitur de conuocandis Concilijs, & de Constantinopolitanæ Ecclesię priuilegio post Romanam. 298.
VIII. Turrecremata doctissimè demõstrat, solis verbis Christi Domini fieri transubstantiationem panis, & vini in Corpus, & sanguinem. 305.
IX. Deputantur sex pro qualibet parte, vt tractent dogmatum diffiniendorum expressionem; breui postmodum narratione, omnia refert Iulianus Cardinalis, & quoad formam transubstantiationis, Græci protestantur, nusquam dissensisse ab Ecclesia Romana Ecclesiam Orientalem. 309.
X. Vnionis decretum solenni in sessione legitur. 315.
XI. Lecto decreto solenniter, & subscripto, Græci ad Patriam reuersuri, discedunt Florentia. Decretum per orbem transmittitur, cuius occasione Patriarcha Alexandrinus scribit ad Summum Pontificem. 321.

ELENCHVS
TERTIAE PARTIS.

Num. I. Eugenius Papa annuntiat Regibus, Principibus, & Communitatibus per orbem vnionem factam Græcorum cum Ecclesia Romana, & faciendam Armenorum. Fol. 333.

II. Constitutio Eugenij Papæ in Concilio Florentino contra Basileæ prætextu Concilij congregatos, in qua damnat tàm eorũ personas, quàm tres assertas ab eis veritates, nimirum Conciliũ esse supra Papam &c. 334. Respondetur in notis obiectionibus factis huic constitutioni à Basileensibus. 341.

III. Oratores Armenorum accedunt Florentiam ad Concilium. 348.

IV. Potestas Armenorum Oratorum ab eorum Patriarcha deputatorum. 348.

V. Literæ Pauli Imperialis Consulis, & Regentis Caffæ ad Summum Pontificem de reductione Armenorum. 349.

VI. Oratores Armenorum instruuntur de fidei dogmatibus; eisque in publica sessione decretũ fidei traditur, quod in decreto pro Iacobinis inseritur. 351.

VII. Literæ Ioannis Patriarchæ Iacobinorum ad Eugenium IV. Summum Pontificem. 351.

VIII. Oratio Oratoris Iacobinorum habita in Concilio, pro quibus fuit edita constitutio dogmatica, de qua fit mentio in actis Concilij Tridentini. 352.

IX. Decretum conciliare pro Iacobinis, in quo inseruntur decreta pro Græcis, atque Armenis. 354.

X. Literæ Eugenij Papæ Constantino Despoto Palæologo, in quibus eum laudat, & hortatur ad stabiliendam vnionem Græcorum cum Ecclesia Romana, eique promittit auxilia, & subuentiones. 374.

XI. Expositio Oratoris Nicodemi Abbatis super Aethiopibus Ierosolymis constitutis, facta Eugenio Papæ in Concilio Florentino. 375.

XII. Literæ eiusdem Nicodemi Abbatis Aethiopum ad Eugenium Papam. 377.

XIII. Literæ Eugenij Papæ ad fauorem Angeli Mauroceni, qui conduxerat Oratores Aethiopum ad eundem Eugenium Papam. 378.

XIV. Literæ Eugenij Papæ Capitulo, & Canonicis S. Petri de Vrbe, vt ostendãt Oratoribus Regis Aethiopũ Saluatoris imaginem, dictam Veronicã. 379.

XV. Eugenius Pontifex transfert œcumenicum Concilium Florentia Romam in Laterano. 379.

XVI. Vnionis Aethiopum cum Ecclesia Romana meminit idem Eugenius in Apostolicis literis, vniuersis, & singulis Christianis Principibus, & Præsulibus pro temporali auxilio implorando directis, & alibi. De ingressu Oratorum Regis Aethiopum in Vrbem. 380.

XVII. Literæ Eugenij Papę Ioãni Palęologo Imperatori Constãtinopolitano, qui ad eundem Eugenium Oratorem trãsmiserat pro auxilio contra Turcas. 383.

XVIII. Eugenius rescribit Episcopis Græcis, vt instruant populos de fide Romanæ Ecclesiæ circa processionem Spiritus sancti. 383.

XIX. Decretum conciliare in Laterano, & fidei dogmata pro Syris. 384.

XX. Decretum conciliare in Laterano, & dogmata fidei, pro Chaldęis, & Maronitis. 387.

XXI. Hæc omnia in peiorem partem Basileenses sumentes, aduersùs Summum Pontificem plura temerè exagerant. 389.

Bessa-

Cap.1. BESSARION S. R. E. CARDINALIS MAGNO, ET CLEMENTISſimo viro Alexio Laſchari Philanthropino de ſucceſſu ſynodi Florentinæ, & de proceſſione Spiritus ſancti. Fol. 391.
Cap.2. Narratio eorum, quæ in Concilio facta fuerunt. 397.
Cap.3. Rationes Latinorum, quibus probatur, quod licet veritatem addere ſymbolo. 399.
Cap.4. Concluſio, quòd vrgente neceſſitate, & iudicio Eccleſiæ, & authoritate Summi Pontificis accedẽte, licet, & neceſſariũ eſt addere verbum ſymbolo. 403.
Cap.5. Continuatio narrationis eorum, quæ in Concilio facta fuerunt. 403.
Cap.6. Præſuppoſita ad argumenta probantia, Spiritum ſanctum etiam ex Filio procedere. Et primò quid ſit paternæ perſonæ conſtitutiuum. 406.
Cap.7. Argumenta probantia, Spiritum ſanctum ex Patre per Filium, & ex Patre Filiòque procedere. 408.
Cap.8. Solutiones inconuenientium, quæ à Græcis opponuntur Latinis, & cæteris rectè ſentientibus. 416.
Cap.9. Expoſitio authoritatum Doctorum quorundam, quæ Latinis contrariæ eſſe videntur. 420.
Cap.10. Breuis Epilogus omnium, quæ dicta ſunt in hoc Opere. 423.

BESSARIONIS ARCHIEPISCOPI NICAENI ORATIO DOGMAtica de vnione, Florentiæ habita ad Græcos. 425.
Cap.1. De cauſſis ſchiſmatis, & quòd tametſi ante generale Concilium aliqua nobis de noſtra à Latinis diuiſione excuſatio erat, nunc tamen iam celebrato Concilio œcumenico, non poſſumus abſque ſcelere diuidi ab eis, niſi eos à veritate deuiare probauerimus. 425.
Cap.2. Probatio, quòd neceſſe eſt, Sanctos Doctores tum Occidentales, tum Orientales inuicem eſſe concordes. 428.
Cap.3. Quòd quamuis nulla omnino ſit in Doctorũ dictis contradictio, ſi tamen aliquid tale ſaltem apparẽter eſſet, nos oporteret conari ea concordare, tanquam ſummè neceſſarium fidei noſtræ: & hoc adſtruitur per exẽpla. 430.
Cap.4. Quod ad intelligentiam illorum Doctorum, qui obſcuriùs loquuti ſunt, vtendum eſt illis Patribus, qui apertiùs, & clariùs loquuntur. 431.
Cap.5. Proponit hanc concluſionem ex dictis Orientalium Doctorũ dumtaxat probare dupliciter: videlicet per præpoſitiones Per, & Ex, & primò de vi ipſius præpoſitionis Per, diſputat, probans eam cauſſam mediantem ſignificare. 432.
Cap.6. Authoritates Sanctorum Doctorum, qui hac præpoſitione Per, vtuntur: & Probatio, quod cauſſam ſignificat. 434.
Cap.7. Authoritates Doctorũ, in quibus Spiritus sãctus ex Filio, & ex ambobus dicitur eſſe, prodire, & profluere, quòdq. non gratia Spiritus non ſubſiſtẽs; ſed ipſa perſona Spiritus dicitur prodire, profluere, emanare, &c. à Filio. 444.
Cap.8. Quod etiã Occidẽtales Doctores idẽ apertè dicũt, quòd Oriẽtales, prout ex eorũ authoritatibus nobis per Latinos datis, clarè apparet intuẽtibus. 449.
Cap.9. Epilogatio, & repetitio prędictorũ, & ſolutio friuolę reſponſionis, qua quidam ad authoritates Occidentaliũ reſpondẽt, & exhortatio ad vnionem. 450.
Beſſarionis Archiepiſcopi Nicæni declaratio aliquorum vocabulorum, quæ in Oratione ſua dogmatica ad Græcos Florentiæ habita, continentur, & quæ non in eodẽ ſenſu ſunt in vſu apud Latinos ſicut apud Græcos. 454.

PARS

PARS PRIMA

Actorum Sacri Oecumenici

CONCILII FLORENTINI

ANTE ADVENTVM GRÆCORVM

ad idem Concilium.

Num. I.



IVISIONEM Orientalis Ecclesiæ ab Apostolica Sede ægreferens, ac molestissimè Eugenius IV. Summus Pontifex in Constantiensi Concilio primùm; demùm apud Martinum Papam V. prædecessorem suum, adhuc in minoribus constitutus, plurimùm laborauerat [a]*, vt, sublato pariete de medio, vtriusque Ecclesiæ vnio proueniret. ad Apostolatus autem apicem assumptus, pio desiderio, pastoralis curæ debito accedente, eam rem ardenti animo aggressus, per eius studium, ac diligentiam Ioannes Palæologus Imperator Constantinopolitanus, & Iosephus Patriarcha Oratores ad Apostolicam Sedem destinarunt. Nec moratus Eugenius Nuncios Apostolicos Constantinopolim transmisit, quorum industria ad conuentiones & capitula tractandæ rei deuentum est. Interim existentes in Basileensi Concilio, quod à Martino V. Summo Pontifice fuerat indictum, & eiusdem Eugenij assensu perseuerabat, priuatas causas, zeli & reformationis prætextu, exercentes, iamq. aduersus Eugenium intumescentes, vt ex aduentu Græcorum maiorem sibi existimationem compararent, per Oratores, & literas Græcos sollicitabant, vt ad idem Concilium accederent, quod & pacto firmarunt. Nam Oratores Imperatoris & Patriarchæ ad idem Concilium transmissi, cùm nondum ad eorum notitiam peruenissent tractatus & capitula Constantinopolis per Nuncios Apostolicos firmata, conuenerunt cum Basileensibus inter alia, de transferendo dicto Concilio ad locum Græcis magis accommodum, his verbis* [b]*:* Loca nominata sunt Calabria, Ancona, vel alia Terra maritima; Bononia, Mediolanum, vel alia Ciuitas in Italia; extra Italiam Buda in Hungaria, Vienna in Austria, & ad vltimum Sabaudia. Dat. in Sess. publica 7. Id. Septembris 1434.

Displicuit quidèm Summo Pontifici quòd parùm sibi deferri videretur, cùm de re tam graui & ardua, tot mensibus agitata, nihil antea sibi per ipsum Concilium fuisset nunciatum; auidus tamen vnionis præfatæ, & veritus, ne, si dis-

a *Vt testatur ipse Eugenius Sũmus Pontifex in sua Constitutione incipiente,* Saluatoris, *quæ infra num. 4. recensetur, ex qua hæc desumpsi.*

b *Sess. 19. eiusdem Conc.*

ſenſio aliqua intercederet, eadem impediretur, licèt deliberationem aliam multò expeditiorem, vt probauit euentus, Conſtantinopoli in dies expectaret, audito nihilominus Oratore Concilij, concluſioni ipſius Concilij præbuit aſſenſum. Subſecutos poſtmodum Græcorum Oratores pro confirmatione Conſtãtinopolis geſtorum exhortatus eſt, ne concluſionum varietatem ægreferrent, neve diffiderent, auſpice Deo, pro votis omnia ſucceſſura: ſibi gratam eſſe omnem viam, per quam vnio ſequeretur: ſuam proinde opem & operam vllo tempore non defuturam; quod & præſtitit. Nam Apoſtolicæ Sedis Legatos Nicolaum tit. S. Crucis, & Ioannem tit. S. Petri ad Vincula Presbyteros Cardinales, cum facultate ea omnia faciendi, quæ præfatæ vnioni profutura viderentur, Baſileam ad Concilium tranſmiſit.

Cùm verò expectaretur, prædicta ad debitum finem perduci, nonnulli in præfato Concilio exiſtentes, pro eodem Concilio transferendo ad locum Græcis magis accommodum, nominarunt & elegerunt Ciuitatem Auenionenſem in Gallia, in priori Decreto non nominatam, nec comprehenſam, quod Decretum legitur in Seſſ. 25 eiuſdem Concilij his verbis. Sacroſancta generalis Synodus Baſileenſis. *& infra.* inuocata Spiritus Sancti gratia poſt Miſſarum ſolennia concluſum fuit & conuentum, quòd apud Imperatorem, Patriarcham, & alios Græcos prædictos diligens, & debita fieret inſtantia cum allegationibus, & expoſitionibus plurimorum, rationibus, quæ ad id allegari, & adduci poſſent, vt ex diuerſis bonis reſpectibus Ciuitatem Baſileenſem acceptarent pro dicto Oecumenicò Concilio ibidem celebrando: quam ſi eos omninò recuſare contingeret, ex tunc Ciuitas Auenionenſis locus eſſet ipſius Oecumenici Concilij ibidem celebrandi: ſi tamen illud in eadem celebrari non poſſet, ex tunc in Sabaudia Concilium celebraretur antedictum. Vt igitur præmiſſa omnia & ſingula debitum & votiuum ſortiantur effectum, cum omni ſolennitate aliàs in hoc ſacro Baſileenſi Concilio in rebus arduis expediendis adhiberi ſolita, Patribus in maiori Eccleſia Baſileenſi poſt Miſſarum ſolennia conſidentibus, hæc ſancta Synodus decernit, vult, ſtatuit, ordinat, & declarat, futurum Oecumenicum Concilium in Baſileenſi, aut, illa recuſata, in Auenionenſi Ciuitatibus, aliòquin in Sabaudia iuxta concluſionem ſupradictam, debitis & conuentis temporibus debere celebrari. Quodq. Imperator & Patriarcha, & alij Græci præfati, iuxta capitulata & decretata huiuſmodi, necnon omnes & ſinguli alij cuiuſcunque gradus, ſtatus, dignitatis, vel præeminentiæ exiſtant, qui generalibus Concilijs de iure vel conſuetudine intereſſe debent, etiamſi Pontificali dignitate præfulgeant, ad illud debeant & teneantur, maximè pro conſummatione tàm ſalutaris operis, accedere & conuenire. Et hanc præmiſſam nominationem & electionem vult ſtatuit, & decernit hæc ſancta Synodus, vt ſit firma, inconcuſſa, & inuiolabilis quacunque alia modificatione, ordinatione, diſpoſitione, nominatione, ſeù electione per ipſum ſacrum Concilium, ſeù alium, vel alios quacunque auctoritate etiam Papali fungentes in contrarium facta, ſeù factis minimè valitura, ſeù valituris. Dat. Baſileæ in Seſsione publica huius Sanctæ Synodi in Eccleſia maiori Baſileenſi ſolenniter celebrata Non. Maij Anno à Natiuitate Domini 1437.

Decretum Concilij Baſileen. electionis Auenionenſis ciuitatis pro transferendò eodem Concilio.

Contra quod Decretum reclamarunt, & expreſsè de nullitate proteſtarunt Oratores Imperatoris & Patriarchæ Græcorum, quorum proteſtationem inſerit Eugenius Papa in ſua Conſtitutione[c] infra recenſenda.

c Num. 4.

Sanior

Sanior verò pars eiusdem Concilij, in executionem primi Decreti nominauit, & elegit Florentiam, aut Vtinum in patria Fori Iulij, seù aliam Ciuitatem in Italia, vt sæpè affirmat Eugenius in seqq. Constitutionibus. Ipsum verò Decretum hactenus desideratum, ex Vaticano Codice [c], ex quo & pleræque Constitutiones Eugenij [d] infra recensendæ sunt desumptæ, hic subijcitur.

c 4128.

d *Has Eugenij Constitutiones, & Acta Concilij vide etiam in Bibliothecis Eminentiss. Card. Bisciæ, & Collegij Capranicensis de Vrbe.*

DECRETVM CONCILII BASILEENSIS electionis Florentiæ, &c. pro transferendo eodem Concilio.

Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitimè congregata vniuersalem Ecclesiam repræsentans. Ad perpetuam rei memoriam.

HAec sacrosancta Synodus inter suæ congregationis exordia, vt ea, pro quibus generalium Conciliorum celebratio dignoscitur instituta, Spiritus sancti assistente gratia, opere compleretur, summam diligentiam ad continuandam inter Populos Occidentales, & Orientales vnionem adhibuit, vt sicut ex longo dissidio Dei Ecclesia innumeras perpessa est calamitates, ita ex fraterna vnione maximum assequeretur profectum, proinde Constantinopolim ad hoc sanctum promouendum opus Oratores transmisit, quibus vnà cum solennibus Ambasiatoribus Serenissimi Imperatoris Romęorum, & Ven. Patriarchę Constantinopolitani huc redeuntibus, habitis super hoc multis tractatibus, maturaq. deliberatione, tandem certa Capitula inter hoc sacrum Concilium, & ipsos Ambasiatores concordata, & per Decretum, & publica sessione firmata extiterunt. In quibus eadem sancta Synodus ex tam sancto negotio ad destinandum Constantinopolim Oratores suos cum quibusdam pecuniarum summis, & duabus Galeis grossis, duabusq. subtilibus, & trecentis balistarijs infra certum tempus, ac per eosdem, vnum de locis in Decreto comprehensis pro Oecumenico Concilio nominandum, in quo Imperator, & Patriarcha cum septingentis personis, pro hac sancta vnione complenda, nobiscum conuenirent, obligare se voluit. Num. II.

Cùm autem tempus ista exequendi in foribus instet, cupiens hæc sancta Synodus suis penitùs pollicitationibus satisfacere, & tam pium negotium, quo hoc tempore salubrius excogitari nequit, totis viribus ad optatum finem perducere, ad hanc in suis disputationibus, & deinde in Generali Congregatione conclusionem deuenit, vt, videlicet, Ciuitas Florentina, aut Vtinum in patria Fori Iulij ponenda in manu Concilij, seu quicunque alius locus tutus in Decreto comprehensus, Summo Pontifici, & Græcis accommodus, pro Oecumenico Concilio eligatur; ille videlicet de prædictis, qui citiùs parauerit, & expedierit Galeas, pecunias, & alia necessaria, datis etiam securitatibus necessarijs. Portus autem sit Venetiæ, Rauenna, aut Ariminum; ille videlicet ex ijs, quem Imperator, & Patriarcha Constantinopolitanus maluerint. Item ne Clerus grauaretur incassum, decima nec decretaretur, nec exigeretur, vsquequò Græci ad vnum de prædictis applicuerint portum. Quodq. per totum tempus in Decreto comprehensum in hac Ciuitate sacrum remaneat Concilium, & vt Legati, ac Præsidentes Apostolicæ Sedis, vocatis Patribus, de quibus eis visum esset, Oratores ad conducendum Græcos, & præmissa exequenda eligant, qui omnem instantiam pro hac Ciuitate Basileensi facere debeant.

Vt igitur semper, diuina gratia assistente, præmissa omnia & singula debitum sortiantur effectum, in hac publica, & solenni Sessione hæc sancta Synodus præfatam conclusionem vult, statuit, declarat esse firmam, atque validam, tenendàmque, & exequendam; cassans, irritans, & annullans, cassumq. irritum, & nullum esse decernens quicquid à quoquam, & etiam quibuscunque factum, vel actum sit, vel in futurum fieret, vel attentaretur aduersus prædicta, seu dependentia ab eis, vel quod eorum exequutionem posset quomodolibet impedire, volens, vt ad prædictorum exequutionem prędicti Apostolici Legati, ac Pręsidentes quascunque literas opportunas sub Bulla Concilij in forma debita conficiant, & alia quæcumque huic sancto negotio necessaria, vel accommoda expediant.

Datum Basileæ in nostra solenni Sessione in Ecclesia maiori celebrata Nonis Maij, Anno à Nat. Dñi millesimo quadringentesimo trigesimo septimo.

Ego Oddus de Varris Apostolicæ Sedis Protonotarius præmissis Decretationi, & Decreti publicationi, omnibusq. alijs & singulis, dum sic, vt præmittitur, in publica Sessione in maiori Ecclesia Basileensi solenniter celebrata fierent, & agerentur, præsens interfui, & ea omnia fieri vidi, & audiui, & in fidem omnium, & singulorum præmissorum rogatus & requisitus me in hoc publico Decreto subscripsi, ipsumq. signo, & nomine meo solitis, & consuetis signaui.

Ego Ludouicus de Roma Apostolicæ Sedis Protonotarius præmissis Decretationi, & Decreti publicationi, omnibusq. alijs, & singulis, dum sic, vt præmittitur, in publica Sessione in Ecclesia maiori Basileæ solenniter celebrata fierent, præsens fui, & ea omnia ita fieri vidi, & audiui. In fidem autem præmissorum rogatus, in hoc publico Decreto me subscripsi, illudq. pręsenti subscriptione, ac solito signo signaui.

Et ego Georgius Frey de Vilshouers Clericus Patauiensis Diœcesis, publicus Imperiali auctoritate, necnon dictæ sacrosanctæ Generalis Basileensis Synodi Notarius, qui in omnibus, & in singulis pręmissis, dum sic, vt pręmittitur, in dicta publica Sessione agerentur, & fierent, vnà cum RR.PP. Dominis Protonotarijs sanctæ Apostolicæ Sedis suprascriptis interfui; Ideò me huic pręsenti Decreto subscripsi manu propria, vnà cum signeti mei appositione, in testimonium huiusmodi publicationis rogatus, & requisitus.

Et ego Giselbertus Bonnere, aliàs Karoũ Clericus Tornacensis Diœcesis, publicus Apostolica & Imperiali auctoritate, dictæq. Sacrosanctæ Generalis Basileensis Synodi in eius sacra deputatione reformatorij Notarius prędictis Decretationi, & Decreti publicationi, omnibusq. alijs, & singulis pręmissis, dum sic, vt pręmittitur, in dicta Sessione publica in maiori Ecclesia Basileensi prædicta solenniter celebrata fierent, & agerentur, vnà cum Dominis Sedis Apostolicæ Protonotarijs, & Notarijs pręscriptis pręsens fui, eaq. sic fieri vidi, & audiui, & idcirco huic Decreto signum meum solitum apposui, meq. hic subscripsi rogatus, & requisitus in fidem, & testimonium omnium pręmissorum.

Num. III. *Mirum sanè quomodo hæc duo Decreta adeò discrepantia sint data in eodem Concilio, eodem anno, & die, & Sessione; vtrumque enim datum legitur Nonis Maij* 1437*. in publica Sessione, vt omnino error videri possit in Datis; sed rem gestam narrat Augustinus Patritius Senensis in Summario Actorum Concilij Basileensis ab eo composito iussu Francisci Cardinalis Picolominei anno* 1480*. quod*

manu-

manuſcriptum extat in Bibliotheca Vaticana. Ex quo etiam intelligitur cur Græci recuſarint adire Sabaudiam, ad vltimum in primo Baſileenſi decreto nominatam, ſic enim ait ſeſſ.25. & 26.

Magna per hoc tempus inter Patres Concilij diſſenſio orta eſt, ingensque, & periculoſa ſeditio. Nominauerat ſiquidem maior pars Patrum pro loco Oecumenici Concilij cum Græcis celebrandi Auenionem, Baſileam, & Sabaudiam, Præſidentibus Concilij, & Legatis Apoſtolicis fruſtra reclamantibus. Aduenerunt & Legati Græcorum, qui acriter conquerebantur, conuenta non ſeruari, quando Auenio, & Baſilea in Decreto Concordiæ nominata non eſſent: Durè autem nimis agi ſecum, ſi Sabaudiam Græcos petere velint, quoniam ſit in Decreto, cum Græci ad vltimum dixerint Sabaudiam, quaſi alijs deficientibus: Et cùm etiam intelligerent pro Sabaudia aliquem locum Italiæ Duci Sabaudiæ ſubiectum, Gręcorum Imperatorem, & Patriarcham, pleroſque alios Pręlatos, & Proceres eſſe annis, & valetudine graues, neque illos poſſe Alpes ſuperare, vt Sabaudiam petant, neque etiam ob longum iter eis eſſe facile, aut tutum petere Auenionem, Turcis eorum Vrbem aſſiduè infeſtantibus. Quomodo duo Decreta cõtraria in eodem Concilio Baſileenſi, eodem die ſint facta.

Tandem bonorum opera, diſſidentes his legibus in concordiam tunc venere publico conſenſu, ſi Auenionenſes intra dies xxx. promiſſum mutuum ſeptuaginta millium aureorum numerata pecunia non ſoluerint, & intra alios xij. dies ſe id integrè perfeciſſe Patres legitimè non docuerint, Concilium poſſe & teneri procedere ad electionem alterius loci. Appetente huius termini fine, Auenionenſes paratam pecuniam habere ſe affirmant; ſed, antequam mutuum faciant, petunt, vt publico Concilij Decreto, firma electio de Auenione fiat; Portus vicinus nominetur, Decimæ ſtatuantur, quarum pecunię ſimul cum his, quæ ex Indulgentijs prouenient, occaſione mutui ſibi obligentur. Negabantur hęc, quod pręter conuenta eſſent.

Tandem elapſo termino triginta, & duodecim deinde dierum, Pręſidentes Concilij, & Legati Apoſtolici conuocant Patres ad nouam loci electionem, quando Auenionenſis nominatio eſſet expirata. Secedit maxima pars Patrum, quę Pontifici erat infenſa, & Concilium in Italiam nullo pacto volebant. Hæc factio ex vili plebe magna ex parte conſtabat, quamuis ducem haberet Cardinalem Arelatenſem, & nonnullos alios Pręlatos. In alia parte, ſanctę Sabinæ, qui & ſancti Angeli dicitur, & ſancti Petri ad Vincula Cardinales erant, & plerique alij digni Pręlati, numero tamen longè ſuperabantur. Pręſidentes, per illos qui conuenta ſeruare & ad nouam electionem procedere volebant, cùm alij vocati non venirent, primò in deputationibus, tum in Generali Congregatione legitimè concludunt, Florentiam, & Vtinum in Foro Iulij ponendam in manu Concilij, ſeu quemcumque alium locum tutum, in Decreto conuentionis contentum, Summo Pontifici, & Gręcis accommodum eſſe eligendum pro Concilio, illum videlicet, qui citius parauerit, & expediuerit pecunias, Triremes, & alia opportuna: aſſerunt hoc ſibi licere, etiam maiore parte Concilij contradicente. Quod cum ipſa maior pars non velit conuenire ad electionem, vt ex communi Decreto teneretur, & terminus ſit iam elapſus, vrgeatq. neceſſitas locum eligendi, cùm iam finis menſis Aprilis inſtet, & per totum ſequentem menſem Maij oporteat ſecundum conuentionem, & fidem Gręcis datam, Naues Conſtantinopolim appuliſſe; omne ius Concilij reſtet in eos, qui Decretum Concilij

exequi, & reipublicæ consulere velint: sicut si in electione Episcopi intra tempus legitimum maior pars Collegij eligere non vellet, minor potest eligere, & tota Capituli potestas in volentibus eligere permanet.

At pars aduersa asserens, nihil decerni posse sine consensu maioris partis, acriùs irritata, præsidente Cardinale Arelatensi, concludit, Auenionensium postulata esse admittenda; neque ijs contenta, publicam Sessionem indicit, vt Decretum firmet. Legati verò Apostolici, & qui Pontificis dignitatem tuebantur, concordiam quærentes, hortantur Patres, vt suæ sententiæ, quæ reipublicæ vtilissima esset, vellent acquiescere; sin minus communi Decreto Auenio, siue Sabaudia pro Concilio eligeretur, hac conditione, vt si, adhibita omni diligentia per Patres, Græci non vellent ea loca acceptare, vt protestati erant, tunc alius locus eligeretur Græcis, & Pontifici accommodus; & si hoc etiam non placeret, mitterentur Legati ex Concilio Constantinopolim, qui Græcos ad quamcumque Latinorum Terram possent, si non, ad quam vellent omnino deducerent; ita vt non tam locorum vtilitas, quàm Græcorum salus quæri videretur, nevè ob aliquorum passiones, Latinæ Ecclesiæ fides manca redargueretur. His tamen omnibus neglectis, atque spretis, aduersæ factionis capita, Clericos vndique cogunt; veniunt turmatim ex vicinis Oppidis, & Ciuitatibus Sacerdotes, & qui etiam in Vrbe Patribus seruiebant, plerique & in Ecclesia togati conuenientes iussa præstabant suffragia.

Electio Florentiæ.

Celebratur igitur XXVI. Sessio magna frequentia, maioriq. dissensione Nonis Maij anni salutis 1437. in qua sedentibus seorsum factionibus, à Præsidentibus Concilij, & Legatis Apostolicis Florentia, & Vtinum decernūtur, vt supra conclusum fuerat; Portus autem nominantur Venetiæ, Arimini, Rauennæ, quem malint Græci: Decimas non ante esse imponendas statuitur, quàm Græci Portum Italiæ appulerint, vnum de nominatis, ne si forte aliquo fato impediti non venerint, illusum sibi Clerus conqueratur: Concilium interim Basileæ perseuerare oportere: Legatos Constantinopolim mittendos, qui hæc Græcis nuncient, dentq. operam, si possent omni studio, vt Græcos Basileam perducant.

Electio Auenionis.

Altera factio, quæ multitudine, & numero se tuebatur, eodem die, & eodem loco decernit, Auenionensium postulata esse admittenda; Auenionem, & Sabaudiam pro futuro Concilio statuit: Portum illis viciniorem nominat; Decimas, & Indulgentias decernit Auenionensibus concedendas. Duobus igitur Decretis omnino contrarijs in eadem Sessione editis, crescit in dies seditio: & cùm Basileenses (sic enim factionem Pontifici aduersam appello) non permitterent, vt Concilij signo Decretum aduersæ factionis signaretur, Præsidentes facto nouo Decreto, statuerunt, Bullam Concilij Cardinalis S. Petri ad Vincula, Archiepiscopo Panormitano, & Episcopo Burgensi esse credendam, qui literas Decretorum ab ipsis factorum signarent, & debitæ executioni mandarent, quorum postea opera & Bulla munitæ sunt literæ, & arca, in qua Bulla seruabatur, ad Sacrarium S. Leonardi est translata, vnde maior, & periculosior tumultus postea exortus est, & tandem arca ipsa multitudinis violentia ad pristinum locum reducta. Eugenius autem Pontifex, qui tum Bononiæ erat, instantibus Græcorum Legatis, nominationem Florentiæ, & Vtini pro Oecumenico Concilio approbauit, & confirmauit ad quartum Kal. Iunij eiusdem anni.

Hæc

Hæc Patritius. Eadem breuiùs narrat Aeneas Syluius Card. Picolomineus, postea Pius II. oculatus & ipse testis opusculo de conditione Germaniæ ad Martinum Meyr, loquens de Patribus Concilij Basileensis, his verbis. Cùm de trahendis ad vnionem catholicam Græcis tractare cœpissent, essetq. illorum caussa Concilium transferendum diuisi inter se Patres, alij apud Gallias Auenionem vrbem pro loco futuri conuentus elegerunt, alij apud Italiam Ciuitatem Florentinam, Græcis, qui vocabantur procul dubio magis accommodam, vel alium in Italia locum, in quo haberi possent quæ ad rem Græcorum necessaria putabantur. Hi quamuis essent pauciores, plus tamē æquitatis præseferebant, ijsq. Pontifex Maximus Eugenius consensit. *Hæc ille.*

CONFIRMATIO DECRETI CONCILII BASILEENSIS electionis Florentiæ, &c. pro translatione eiusdem Concilij.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Num. IV.

SAluatoris, & Dei nostri, in glorioso cuius ortu Angelorum chorus gloriam in altissimis Deo, & in terra pacem hominibus bonæ voluntatis nunciauit, & qui è mundo transiturus ad Patrem, tamquam in vltimis testamentum conderet, Discipulis suis, quos in finem dilexit, bonum hęreditarium vnionem reliquit & pacem, vices quanquam, meritis insufficientibus, gerentes in terris, pro debito oneris imbecillibus nostris humeris impositi vnitatem in vniuerso Christianorum populo summis desiderijs affectamus, ad illàmque, vbi est, conseruandam, vbi verò aliqua ex parte desit ponendam nutriendamq. anhelamus.

Sanè dudum adhuc in minoribus constituti attendentes quot & quanta, siuè bona neglecta etiam perdita sunt, siuè mala in Ecclesia Dei, & populo Christiano prouenerunt ex diuisione Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ, & intelligentes, nihil esse inter alia omnia pluris faciendum, rem existimauimus dignam, cui omnes adhiberemus conatus; hinc in Concilio Constantiensi primò, deinde apud fel. rec. Martinum V. Prędecessorem nostrum pro optata huiusmodi Ecclesiarum Dei vnione plurimum laborauimus.

Quamprimum verò ad Apostolatus apicem assumpti fuimus, honesto illi, pioq. desiderio nostro, debitum accessisse cernentes ex iniuncto nobis desuper curæ pastoralis officio, eam rem suscepimus ardenti animo, factumq. est, vt Oratores charissimi filij nostri in Christo Ioannis Imperatoris Gręcorum Illustris, & Venerabilis fratris Iosephi Patriarchæ Constantinopolitani se Romam ad nos contulerint, & deinde missis per nos Constantinopolim Nuncijs, communi consensu tractatum fuerit, quod pro celeriori, firmioriq. ipsius rei consecutione, Legatus de Latere cum Prælatis, Magistris, & Doctoribus tantæ rei tractandæ necessarijs, à nobis Constantinopolim mitterentur, quem tractatum Imperator Trapezuntiarum facilè postea approbauisset. Prius verò, quàm tractatus huiusmodi ad nos capitula portarentur, alius in Basileensi Concilio vnionis modus per decretum firmatus est; posteàq. missus ad nos prędicti Concilij Orator nostrum requisiuit assensum.

Nos verò auidi prędictæ vnionis, & veriti, ne si aliqua dissensio intercederet, tantæ, tamq. nobis optatæ rei ruptura sequeretur, licèt de re tam graui, & tot mensibus agitata, quicquam è prędicto Concilio ad nos prola-

tum

tum non fuisset, non obstante etiam quòd interea regressus Oratoris nostri, & nouus Græcorum aduentus pro approbatione alterius conclusionis esset nunciatus, antedictæ conclusioni in Concilio habitæ consensimus.

Venientesq. ad nos prædicti Imperatoris, & Patriarchæ Oratores pro confirmatione eorum, quæ in Constantinopoli conclusa fuerant, eam facere omisimus. ne propter varietatem tractatuum tàm sanctum opus destrui posset, aut quomodolibet impediri: Sed illos ad prædictum Concilium remisimus, exhortantes eos, vt de huiusmodi varietate non desperarent, quoniam nobis erat grata omnis via, per quam sancta hæc res effectum erat optatum quomodolibet habitura.

Postea verò missi sunt à prædicto Concilio ad Imperatorem, & Patriarcham prædictos alij Oratores pro Decreti ipsius certificatione, & secutum est vt habita à nostris Oratoribus, qui hac de causa erant Constantinopoli, certissima informatione de nostro ad rem ipsam consensu prestito, Imperator, & Patriarcha predicti ratificauerunt.

Qua ratificatione facta, nos, vt semper antea istius sanctæ vnionis conclusionem affectantes de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu, dilectos filios nostros Nicolaum Tit. S. Crucis, & Ioannem Tit. S. Petri ad Vincula Presbyteros S. R. E. Cardinales, nostros & Apostolicæ Sedis Legatos misimus Basileam ad prædictum Concilium: Eis autem facultatem inter alia dedimus plenariam, illa faciendi omnia, quæ vnioni prædictæ viderentur quomodolibet profutura; qui pro loci nobis, & Græcis accomodi electione procuranda, vt ad optatam vnionem perueniri posset, opportunè institerunt.

Cùm verò expectaretur, predicta ad debitum finem perduci, nonnulli in prædicto Basileensi Concilio existentes ad quandam nominationem processerunt Ciuitatis Auenionensis, non nominatæ, non comprehensæ in Decreto, & ab ipsis Græcis semper aliàs repudiatæ: Vnde factum est, vt dilectus filius nobilis vir Ioannes Bissipatus Ambasiator Imperatoris, & Nuncius etiam Patriarchæ in forma subscripta fuerit protestatus.

In nomine Domini Amen. Tenore præsentis publici Instrumenti, cunctis pateat euidenter, & sit notum, quod Anno à Natiuitate eiusdem 1437. Indictione xv. die verò Veneris xv. Mensis Februarij, Pontificatus Sanctiss. in Christo Patris, & Domini nostri Domini Eugenij diuina prouidentia Papæ IV. Anno vij. Reuerendisque in Christo Patribus, ac Dominis, D. Iuliano Tit. S. Sabinæ in Germania Apostolicæ Sedis Legato, Ioanne Tit. S. Petri ad Vincula, Ludouico Tit. S. Cæciliæ Arelatensi S. R. E. Presbyteris Cardinalibus vulgariter nuncupatis, Ioanne Antiocheno, Ludouico Aquileiensi Patriarchis, Amedeo Archiepiscopo Lugdunensi, Petro Dignensi, Alphonso Buracensi, Ioanne Luuicensi, Matthæo Albiganensi, Berengario Petragoricensi, Antonio Sudensi Episcopis, ac alijs RR. Patribus, & Dominis Episcopis, & Abbatibus, cæteris Dominis Doctoribus, & Magistris in magna multitudine, & numero copioso, sacrum Generale Concilium repræsentantibus, & celebrantibus in generali Congregatione, videlicet, in maiori Ecclesia Basileensi de mane, more solito, præsente Reuerendiss. D. Cardinali Legato præsidente in eodem, in nostrorum Notariorum publicorum, & testium infrascriptorum præsentia, personaliter constitutus spectabilis, & egregius miles D. Ioannes Bissipatus Ambasiator,

& Nun-

& Nuncius Sereniss. D. Imperatoris Romæorum, ac Reuerendiss. D. Patriarchæ Constantinopolitani certam protestationis cedulam, siue requestam sancto Concilio præsentauit, & obtulit, ipsamque legi petijt. Quæ quidem cedula per me Petrum Bruneti alterum Notarium sacri Concilij, de mandato eiusdem lecta extitit in hæc verba.

Protestatio Oratoris Imperatoris Constantinopolit. recusantis electionem Auenionensis ciuitatis, factam in Concilio Basileensi.

Reuerendissimi Patres, & Domini. Serenissimus Dominus Imperator, & Reuerendissimus D. Patriarcha, & Græci Orientales, miserunt me ad sanctum Concilium ex multis respectibus, & specialiter propter quatuor. Primò, vt significarem vobis, qualiter omnes de Orientali Ecclesia sunt parati venire in tempore constituto iuxta formam Decreti, à quo non intendunt aliquò quoquo modo recedere. Et vt sciatis, & sitis certi, quod ex parte Ecclesiæ Orientalis nullus defectus erit, quin omnia in tempore conuento exequantur.

Secundò, vt debeam cum omni diligentia, solicitare Paternitates vestras, & instare, & hortari, quòd omnia in Decreto comprehensa adimpleantur in tempore constituto: quòd si aliquis defectus esset, ex vno defectu, etiam paruo, multa inconuenientia, & plura mala sequi possent.

Tertiò, vt viderem, an locus, qui eligetur, sit ex nominatis in Decreto, & habilis nobis Græcis, & Domino nostro Papæ, quia præsentia sua, prout semper diximus, & dicimus, supra modum est huic negotio necessaria, & sine eo non credimus, quod aliquid boni fieri possit, quin si nostri sciant, quòd ex parte vestra remaneret, quòd Papa non esset præsens, à veniendo possent se retrahere, quia cùm veniant pro vnione, nollent vniri in vanum, & esse causa diuisionis Ecclesiæ vestræ; suspicarentur etiam quòd non haberetis illum perfectum animum, qui ad istam vnionem requiritur.

Quartò in electo loco, prout dixi, accommodo, & habili nobis, & Domino nostro Papæ ego deberem videre Galeas, super quibus venire debemus, an sint fortes, & benè aptæ ad portandum personas nostras, & eas accipere, cum trecentis balistarijs, secundum quod in Decreto continetur, & alijs necessarijs, deinde reuerti in Constantinopolim in tempore constituto; & si contrarium fieret, ego debeo protestari, prout protestor, quòd vos in causa estis, quod tantum bonum impediatur, & quod per nos non remanet, neque remanebit, quin omnia per vos promissa in isto negotio adimpleantur; sed vos estis in culpa. Ego, vt videtis, huc veni cum magnis laboribus, & periculis, & inuenio, quòd aliqui ex vobis volunt eligere locum, imò (quod peius est) elegerunt locum non nominatum in Decreto, ad quem Papa nunquam veniet, neque mittet Legatos suos, & volunt, quòd veniamus extra Gulfum per viam nobis valdè periculosam, & multò magis longinquam, & incommodam, de quo valdè miror, quia per istam viam isti tales nolunt vnionem nostram, imò mortem, quia per illud mare sic latum, vltra alia pericula, vix potest inueniri portus, & in eo sunt multi piratæ nobis, & omnibus Christianis inimici.

Miror etiam, quod cum videatis nostros Prælatos antiquos venire de Cypro, Hierusalem, Alexandria, & Antiochia, & alijs remotissimis partibus Orientis, ac de Russia, & vltimis partibus Septentrionis per multa millia milliarium, & per Terras Infidelium vsque Constantinopolim, & de Constantinopoli tam prædicti Prælati, quàm Imperator, & Patriarcha

Con-

Constantinopolitanus, qui est antiquissimus, debeant similiter per multa millia milliaria, & per mare, & etiam per dominia Turcarum, vsque ad Terras Latinorum accedere, quod vos non velitis pro octo, aut decem dietis in Terra vestra tuta, & pacifica ambulare: Et cum videatis Imperatorem nostrum, & Principales ex Grecis dimittere domum propriam, vxores, & filios in manibus Turcarum, multi ex vobis pro tanto bono nolunt se elongare à patria propria per modicum spatium.

Quare si non prouidebitis in tempore de alio loco, & alia via, nobis & Papę accommoda, ego nomine D. Imperatoris, & totius Ecclesiæ Orientalis protestor coram Deo, & Angelis suis, & toto mundo, quòd per Ecclesiam Orientalem non remaneat, quin ea, quæ sunt capitulata in Decreto inter vos, & nos, adimpleantur in tempore suo: De qua re per totum mundum semper habebitis confusionem, & in extremo Dei Iudicio reddetis rationem de tanto damno, cuius eritis caussa. Quia re vera talis est dispositio ex parte nostra, quòd si fiet istud Concilium Oecumenicum, omninò sequetur vnio Ecclesiæ vtriusque; & si remanebit, erit notum toti Orbi, quod ex parte vestra deficiet, non ex nostra. Et si aliquas expensas facietis, significo vobis, & vos certos facio, quòd illas omnes perdetis, quia per istam viam electam per aliquos ex vobis, nunquam aliquem nostrum habere poteritis; imò habebimus caussam repetendi à vobis omnes expensas, quas fecimus propter hoc: & eandem protestationem intendimus facere apud Dominum Nostrum, qui pro consensu est colligatus ad dictum Decretum, & apud omnes Principes Mundi.

Rogo omnes Notarios, qui hìc sunt, quòd de ista mea requisitione faciant mihi Instrumenta necessaria, vt possim de hoc facere fidem Domino Imperatori, & toti mundo. Qua quidem protestatione, cedula, siuè requesta, vt prefertur, lecta, super premissis omnibus, & singulis prefatus D. Ioannes petijt à nobis Notarijs, & dicti Sacri Concilij Scribis infrascriptis sibi fieri, atque tradi vnum, atque plura, publicum Instrumentum, & publica Instrumenta. Data fuerunt hæc in dicta Generali Congregatione Basileæ sub Anno, Indictione, Mense, Die, & Pontificatu, quibus supra. Presentibus ibidem venerabilibus, & circumspectis viris Dominis, & Magistris Ioanne Pulcrapatria, Ioanne de Segobia in sacra pagina, Ioanne Leonis, Ioanne de Bachestri Archidiacono Zagrabensi Decretorum Doctoribus, & Guido de Vercellis Magistro in Artibus Parisijs, testibus ad premissa adstantibus.

Cumq. per temporis spatium non modicum de huius loci electione dissensio fuisset in dicto Concilio; tandem pacto conuento firmatum, & ordinatum extitit, vt si infra certum terminum Auenionenses omnia, & singula per Concilium requisita non adimplerent, Concilium ad alterius loci electionem procedere posset, & teneretur.

Quo termino per plures dies elapso, cum Auenionenses requisita non adimpleuissent, prefatum sacrum Concilium iuxta ordinationem prefatam, ad loci electionem processit. Nam pro Oecumenico, & Catholico Concilio celebrando elegit Florentiam[c], aut Vtinum in patria Fori Iulij ponenda in manu Concilij, seu quemcunque alium locum tutum nominatum in Decreto, & accommodum nobis, & Grecis, vnum videlicet de predictis, qui citiùs parauerit Galeas, pecunias, & alia necessaria, prout in Decreto super inde confecto latiùs continetur.

[c] *Eadem replicat Eugenius in alia sui Constitutione incipiente:* Doctoris Gentium, *infra num. 13.*

Nouis-

Nouissimè autem venientes Bononiam dilecti filij Ioannes Bissipatus magnus Adriacus, & Emanuel Tracagnoti, veluti Oratores supradicti, petierunt audiri in Consistorio Generali, quibus pro rerum magnitudine libenter annuimus. Quare cum die XXIV. Maij pręsentis in dicto Consistorio eos audire statuissemus, eorum orationem exposuerunt, ex cuius expositionis tenore Imperatoris, & Patriarchæ prędictorum ad Sanctissimam Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis vnionem pia desideria non solum confirmari, verùm etiam in dies augeri facilè intelleximus.

Quodq. magis est, & plurimi faciendum, materiam eius vnionis consequendæ eo loci perductam esse conspicimus, vt iam huiusmodi operis sanctissimi omninò conficiendi, iuuante Domino, spem maximam teneamus. Nam cum gesta in Concilio pręfato narrassent, & protestationem subscriptam per se factam contra nominationem Ciuitatis Auenionensis allegassent, ac postmodum de verbo ad verbum legi fecissent, pro conclusione sua nos humilibus, & supplicibus verbis exorauerunt, requisieruntque, vt nominationem, electionemq. factam de Florentia, vel Vtino, aut de alio loco, prout in Decreto superinde confecto pleniùs continetur, qui citiùs necessaria parauerit, acceptare, atque confirmare velimus, vt Oecumenicum, & Catholicum Concilium, & per consequentem effectum sanctissima Ecclesiarum Occidentalis, Orientalisq. vnio fiat; protestantesq. nobis, prout Basileensi Concilio protestati sunt, quòd per eos non stat, neque aliqualiter stabit, quin prędictum Oecumenicum, & Catholicum Concilium fiat, memorantesq. damna, scandala, ignominiam, & animarum pericula, quæ incumbent, si eorum iustæ, & omni ex parte laudabili, & summæ necessariæ postulationi consentire recusabimus.

Quare cupientes, quòd tam sanctum vnionis opus nullo modo pereat, cum ad id pręueniendum nullam nobis pro nunc aliam cernamus viam superesse, rerum gestarum ordinem, protestationum & requisitionum suarum instantiam attentiùs considerantes, & tanti operis boni periculum formidantes si vel parum ab eorum pręsenti requisitione aliqualiter declinaremus, quod penitùs impium, & contra nostræ mentis institutum esset, qui vt suprà diximus, semper rem istam desiderauimus, quęsiuimusq. pro Dei laude, nominis Christiani celebritate, ac amplitudine, ac huiusmodi sanctissimæ vnionis incomparabili bono, de consilio, & assensu Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, pluribus etiam venerabilibus fratribus Archiepiscopis, Episcopis, & dilectis filijs Electis, alijsq. Prælatis in nostra Curia residentibus in numero copioso id laudantibus, dictorum Oratorum petitionibus annuentes, eas gratè, libenterq. suscipimus, atque electionem Florentiæ, vel Vtini, aut alterius loci pro celebratione prefati Oecumenici Catholici Concilij, vt in Decreto continetur, acceptamus, ac etiam confirmamus. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ susceptionis, acceptationis, & confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire si quis autem, &c. Datum Bononiæ 4. Kalendas Iunij Anno [f] septimo. — Cōfirmatio electionis Florentiæ, &c.

[f] *scilicet Pontificatus, qui fuit annus Domini 1437.*

Quid verò post huiusmodi confirmationem à Summo Pontifice factam loci, à saniori parte Concilij electi, sit actum, narrat Patritius in præfato Summario Actorum Concilij Basileensis sess. 30. his verbis.

Cùm pars Concilij, quæ Præsidentes, & Legatos Apostolicos sequebatur — Num. V.

[g] *Anni scilicet 1437.*

Sanior pars Cōcilij Basileensis quæ Florētiam elegit, Legatos mittit Constantinopolim.

tur in seditione, vt diximus, Florentiam, & Vtinum pro Concilio Oecumenico statuisset, &, approbantibus, petentibusq. Legatis Græcorum, Eugenius id confirmasset, decreti sunt ab ea parte Legati, Concilij nomine ad Græcos Principes, Dinensis, & Portugallensis Episcopi, qui mense Iulij [g] Bononiam petentes, vbi Romanus Pontifex erat, postquàm omnia per Pontificem parata intellexerunt ad Græcos in Italiam conducendos, vnà cum Episcopo Ceronensi Pontificis Oratori, Venetias profecti sunt, vbi conscensa triremi, Cretam primò circa idus Augusti appulerunt, ibi conscriptis trecentis balistarijs, quos ad præsidium Vrbis Constantinopolitanæ absente Imperatore conduxerant, tertio nonas Septembris Constantinopolim adnauigarunt; qui ab Imperatore, & Patriarcha suscepti & auditi eis persuaserunt, vt se ad nauigationem pararent, ad Concilium in Italia celebrandum. Ornabantur igitur Constantinopoli triremes tres, vna maior, duæ minores, & Archiepiscopus Tarantasiensis, ac Nicolaus de Cusa natione Germanus, qui posteà fuit Cardinalis S. Petri ad Vincula, ex Creta alias triremes tres maiores paulò post adduxerunt, quibus Pontificis nomine Græci erant traducendi.

Pars Cōcilij Basileensis, quæ Auenionē elegerat Legatos mittit Constātinopolim.

Dum Græci se ad transfretationem accingunt, ecce quinto nonas Octobris Auenionensium triremes appellunt, Præfectis Vastensi & Lausanensi Episcopis, quorum aduentus eo Græcis visus est ineptior, quo apertè per Legatos Basileę protestati fuerant, se Auenionem nullo pacto venturos, sed vbi data est copia fandi, Concilij Basileensis, ac multorum Principum literas Imperatori primùm reddiderunt, tum Concilij nomine, cuius se Legatos esse profitebantur in vim præstiti iuramenti expostulant Græcos, vt Basileam, Sabaudiam, siue Auenionem ad Concilium, se quamprimum conferant; Ostendunt monitorium in Eugenium Pontificem editum, asseruntque, si in eius triremibus nauigare pergant, priùs Eugenium à Concilio Pontificali dignitate deiectum iri, quàm ad eum perueniant, atque eo pacto frustrà illos ituros, cùm exauthoratus Eugenius, Concilium dare non poterit: Dinensis, & Portugallensis Præsules non esse Concilij veros Legatos, [h] sed adulterinos, & præter Patrum Decreta missos, quod & literis Concilij approbabant; nisi ad vnum de nominatis locis se conferrent Principes omnes, quorum literas attulerant, simul cum Basileensi Concilio eis futuros hostes, daturosq. operam, vt aliud Concilium celebrari non possit. Sin autem secum nauigarent, Concilium, & Principes futuros eis auxilio contra Turcas, decreturosq. generalem expeditionem, & Cruciatam in hostes; eadem & Patriarchæ Constatinopolitano retulerunt, qui vbi criminationes Eugenij ex monitorio audire cœpit, Auenionenses silere iussit, & ab se dimisit.

[h] *Nimirum à minori parte Concilij pretēdebant electos, vt supra ex eodem Patritio dictum est.*

Patriarcha Cōstantinopolitanus criminationes Basileensiū contra Eugeniū non audit.

Sed cum Legati Papæ Dinensis, & Portugallensis obiecta omnia, & difficultates Auenionensium dissoluissent, Imperator, & Patriarcha se cum eis in Italiam nauigaturos promiserunt, multisque verbis hortati sunt Auenionenses, vt depositis odijs, & dissentionibus simul Venetias vellent petere; vbi de loco Concilij commodiori esset disputādum: illi verò indignati minarum pleni solutis ancoris Peram petunt, & post quindecim dies quarto nonas Nouembris in Patriam reuertuntur: Gręci verò cum Imperatore, Patriarcha, & alijs Patribus ad septimum Calendas Decembris cum nouem triremibus iter ingressi sunt, Venetiasq. tandem appulerunt ad sextum Idus Februarias.

Græci Venetias nauigant cum Legatis Papæ.

Quod

Quod cùm Basileę renunciatum esset, illos è Gręcia soluisse cum Legatis Papæ variæ inter Patres sententiæ multæq. contentiones agitabantur. At Iulianus Cardinalis Legatus Apostolicus conuocatis Patribus, longa, & ardenti oratione primum hortatur Patres, vt dimissis odijs, atque contentionibus Græcis iam iam Latinas terras appetentibus obuiam irent, & quos tantopere absentes optauerant nunc pręsentes non spernerent, mitterent Legatos suos, qui eos si possent, Basileam, Auenionem, Sabaudiam vt perducerentur curarent: quòd si non persuaderent, agerent cum eis de loco Concilij, ità vt non Gręcos propter locum, sed locum propter Græcos amare videantur, Eugenio Pontifici reconciliarentur, ne venientibus Gręcis ludibrio essent, vt qui aliorum concordiam quęrerent inter se diuisi reperirentur; placere Eugenio, vt Sigismundi Cæsaris arbitrio cuncta componantur, nefas esse Patribus talem arbitrum recusare, cum Cæsar pręcipuus semper Author fautorq. Concilij fuerit, tollatur à Patribus monitorium tollet & Eugenius translationem Concilij, promittetq. Decretorum Concilij obseruationem si talia fiant quæ & reformationi, & honori Sedis Apostolicæ consulant, sed obstinatis animis frustrà narrabatur fabula, perstant in sententia Basileenses, & nisi in loco à se delecto non videntur passuri Concilium celebrari. *Hæc Patritius.*

Iulianus Cardinalis hortatur Basileenses ad concordiam, sed frustra.

Verum ad quem finem tenderent conatus Basileensium Auenionem eligentium, & Oratores præfatos Constantinopolim transmittentium, magis explicat eorum temporum Scriptor fide dignissimus Rodericus Episcopus Calaguritanus in suo opusculo, cuius titulus est De remedijs afflictæ militantis Ecclesiæ ad Cardinalem Bessarionem, quod m. s. extat in Bibliotheca Eminentissimi Card. Bisciæ pag. 118. *cuius hæc sunt verba.*

Octaua consideratio ostendit Congregationem Synodalem non modo non fore necessariam, sed nec pro his temporibus expedientem ad extirpandas hęreses, & alia scandala à Dei Ecclesia submouenda, & sumitur ex infelicibus operibus, & funesto exitu Congregationis Basileensis quorum memoriam recentissimam habemus, quod sic deducitur, vt enim Sapientes volunt ex proximis pręteritis plerunque arguere libet ad pręsentia, & futura, imò per pręterita prouidemus pręsentibus, & futuris: vnde Gregorius ad Maximum Episcopum: Ex transacta in te vita didicimus quid de sequenti conuersatione pręsumamus. Sed & Cassiodorus: Instructus redditur animus ad futura, quando pręteritorum commonemur exemplis, & Cicero in Tusculanis: Pręteritorum meditatio malorum, futuris prouidet.

Concilij Basileensis funestus exitus.

Si igitur eiusdem perfidæ Congregationis gesta recensemus, demum gloriosa opera recolimus Apostolicę Sedis, ac sanctissimę memoriæ D. Eugenij Papæ Quarti, tunc in Cathedra Petri sedentis, facile cognoscemus, vnde hęreses, & schismata prodierunt, vnde excessus, rebelliones, & deformitates ortum habuerunt; quibus attentis, apertis oculis attingemus an pro his temporibus expediat ad aliam Congregationem aspirare, quia vt supra diximus, non est prudentis viri eam viam repetere, in qua incommoda sustinuit.

Vt igitur paucis multa comprehendamus, prefati perditissimi homines, qui Basileę sub Concilij nomine remanserunt, vt inibi vnum Tribunal, contra Sedem Apostolicam perpetuarent, quiescente Ecclesia in pace & vnita-

te, hęreses & schismata quoad se fuit, non parua attulerunt, concitantes vniuersum populum Christianum ad rebellandum Apostolicę Sedi: nam eandem sanctam Matrem Ecclesiam quam vnitam inuenerunt, vt pestilentes iniquitatis filij infeliciter scindentes, vnitatem quam acquirere nescierunt, facilè perdiderunt.

Rursus apponentes iniquitatem super iniquitatem eorum, scissuram scissurę (quoad se fuit) addiderunt: nam Gręcorum populorum vnionem à multis optatam sęculis miris modis impediuerunt: longè aliter certè egit Apostolica Sedes, & Beatiss. Eugenius prędictus, sciens enim meliorem tantorum populorum acquisitionem omni negotiatione auri, & argenti ad prosequendam eandem sanctam vnionem totis insudauit viribus; in qua re nullum Paganorum Principem, nullum infidelium Populum, nullum denique hostem tam sæuum sensit inimicum, quam eorundem Basileensium cœtum perfidissimum, qui summo studio innumeras artes, fraudes, & machinamenta adinuenerunt vt illud sanctissimum opus cum magna Fidei iactura, & Occidentalis Ecclesiæ ignominia impedirent. Adeò enim in ea re eorùm impietas inualuit, vt cum dolenter conspicerent sanctam Apostolicam Sedem, & prędictum Dominum Eugenium, sacrumque Cardinalium Collegium, nedum pecunias, Ecclesiæq. thesauros, sed & proprium sanguinem, & sudorem pro tanto Ecclesiæ bono intrepidè effudisse, illi impietatis filij tantę gloriæ inuidentes, eandem vnionem auro, & pretio nummario tentarunt obrumpere. Et veluti idem Dominus Eugenius pro tutamento ciuitatis Constantinopolitanæ contra Turcas, classem parauit, expensas, & alia presidia ministrauit, vt ad nos Græci securiores venirent: sic Basileenses, diuerso tamen calle alia parata classe ne venirent instabant *, ne Romanæ Ecclesiæ vnirentur suadebant, non paruas pecunias offerebant. Mira hominum crudelitas, & execranda negotiatio: nam qui pro augmento Fidei se proficisci iactabant, facti sunt salutis publicæ nundinatores, quos ab his impijs conatibus catholici Principes, nullis monitionibus auertere potuerunt, quare dolebant acerbissimè, quòd sancta Mater Ecclesia eodem tempore & Græcos conspiceret non vnitos, Latinos verò diuisos. Dicebant ergo ad eosdem perditissimos homines illud Prophetæ Ieremiæ: Confusa est Mater vestra à vobis. Et iterum illud Oseæ: Iudicate iam Matrem vestram. Mirabatur certè ipsa docta parensque omnium artium Gręcia, quæ reductionem ipsam summopere exoptabat, dolebatq. acerbissimè quòd tam grauia impia à Catholicis impedimenta obijcerentur, eratq. res non tam dolenda, quam miranda, vt Græcis ipsis auidissimè appropinquantibus Latini discederent. Quæ res efficiebat vt etsi Gręci ipsi vnionem ipsam totis pręcordijs exoptassent, tamen non parum ea de re tardiores ad id redderentur, fuissetq. desiderata ipsa vnio discrimini, aut periclitationi proxima, nisi affuisset vestra Reuerendissima Paternitas quæ interno dolore angebatur, & nunc Græcos, nunc Latinos consolabatur illos ad spem vnionis, istos ad patientiam laboris: Gręcos rursus boni animi esse commonebat, quippe eas diuisiones, felicia fore futuræ vnionis auspicia, pro eo quòd hostis humani generis, vnionem certam, atque in manibus fore dolebat: addens illud rursus Augustini de Doctrina Christiana: Cum difficultate quęsita, longè fore gratiora, quia & dulciùs accipitur quod inter pericula acquiritur. Sed & Philosophus

Basileenses remouebāt Græcos ab vnione cum Romana Ecclesia.

* Eadē dicit Andreas de S. Cruce infra par. 2. collat. 1.

ſophus in Topicis: *Magis amamus quod difficulter obtinemus*. Ad Latinos denique dicebat, ne ab inceptis deſiſterent,maiorem,inquiens,eſſe gloriam, quanto grauior ſemper eſt pugna.

Tandem ſapientiſſimi ipſi Græci aſſiduis conſilijs, & commonitionibus veſtræ Reuerendiſſimæ Paternitatis confortati, videntes, quia bona eſt negociatio, quæ pro vnitate facit, ſanctiùs decreuerunt, Apoſtolicam Sedem amplecti, quàm Baſileenſium rebellium multitudini aſſiſtendo, in perpetuo ſchiſmate manere; quare eorundem Baſileenſium tentamenta, & verſutias, ſanctè & iuſtè ſpreuerunt: in qua re ſe veros Græcos, ſummosq. ſapientes oſtendebant, ſcientes illud ſui ſapientiſſimi Cyrilli Alexandrini Patriarchę. Vnumquemque Catholicum ſecurè eam partem tenere,aut deteſtari,quam Apoſtolicam Sedem deteſtari viderit, aut tenere. Et rurſus neminem decipi poſſe, niſi ab ea recedentem, in qua, vt ait Hieronymus, ſeruata ſemper fuit Catholica religio. Itaque digito Altiſſimi, cuius res agebatur, ac eorundem Orientalium populorum deuotione ingenti, eiuſdemq. Beatiſſimi Pontificis cura, ac veſtræ Reuerendiſſimæ Paternitatis induſtria, & ſollicitudine, eadem Orientalis Eccleſia per multa à nobis ſecula diuiſa, ad eandem fidei, religionis, & ritus vnitatem, feliciſſimè deuenit. Taceo pleraſque alias difficultates, perturbationes, ac impedimenta in ea re multipliciter ingeſta, quæ omnia non parum animum veſtrę Reu. Paternitatis affligebant.

Cernebat enim primò & ab illis perditiſſimis hominibus ad vnionis rupturam illata diffidia; cernebat etiam & in re ipſa, videlicet in articulis ipſis diſputabilibus fidem concernentibus, non paruas perplexitates. Nam cum in rebus ipſis acerrima foret opinionum diuerſitas, ac diſputantium maxima varietas, prout plerunque etiam in re exploratiſſima apud ſapientes fieri ſolet, pro veſtra tamen indicibili ſapientia, ac virtute, diſputandiq. vt expedit acrimonia, grauitate, modeſtia, ac ſuadendi quodam ſingulari, diuinoq. vigore, ſæpe res ipſas, quæ omnium iudicio diſperſæ videbantur, ad vnam tantũ veritatis, & fidei conſonantiam, feliciſſimè deduxit, vt impleretur, quod per Prophetam ſcriptum eſt: Omnes populi conuenerunt cum Deo Abraham. & iterũ: Simul congregati ſunt. & illud Prophetę: In domo Domini ambulauimus cum conſenſu. Et iuxta Apoſtolum: Id ipſum ſentientes vnanimes, veritatem fidei amplectentes. Et rurſus illud Ezechielis vaticinium: Lætata eſt Ephraim in exitu negociationum ſuarum, de mari hoſtes ſibilarunt, planctu amariſſimo dolentes, quia completa eſt negociatio vnionis, & glorificata eſt Ephraim, Romana ſcilicet Eccleſia, de filiorum reductione.

Hæc igitur latiùs, quàm putaui, ideò commemorata ſunt, vt non ſatis mentis compos videatur quiſquis tales fructus, tales rerum exitus ex prętcrita proxima Congregatione prodire conſpexerit. Et iterum alium in eadem natione Synodalem Conuentum erigere conatur, pręſertim cum illorum hominum veſtigia ſuperſint. Si enim, quiſquis ille eſt, paſſione non tenetur, facilè iudicabit, quid ſibi velit alterius multitudinis congregandæ optatus; quæ rebus ſic ſtantibus ad nihil aliud peti videtur, niſi ad huius ſanctæ Romanę Sedis minuendam authoritatem, & deinde augendum hęreſes, & ſchiſmata in populo chriſtiano, vt quod non valent per vnam viam, per aliam ſemitam conſequantur; vt verum ſit quod B. Cyprianus, quaſi pro eodem caſu, clamabat: Sępè (inquit) in Eccleſia pręteritis temporibus accidit, vt hęretici videntes prauitates eorum derelictas, excogitarent nouas fraudes,

vt ſub ipſo pietatis titulo fallant incautos.. *Hæc Rodericus*.

Cæterum Eugenius poſt confirmationem Decreti electionis Florentiæ, vel Vtini, ſeu alterius loci in Italia pro celebrãdo Concilio cum Græcis, ad idem opus ſe accingens, Apoſtolicas literas, hoc eodem Anno 1437. *Pontificatus ſui ſeptimo, pluribus direxit; & quidem Ianuenſes hortatus eſt, vt ſaluum conductum Græcis concederent, necnon Sigiſmundum Imperatorem, Regesq. alios, vt ea omnia facerent, quæ Græcorum in Italiam aduentui, & vnioni cum Romana Eccleſia, profutura iudicaſſent: Capitaneum Pontificiæ claſſis, ad eoſdem Græcos in Italiam conducendos, conſtituit: ſaluum conductum eiſdem Græcis, formamq. procedendi in cauſis ciuilibus, & criminalibus conceſſit: Oratores in Concilio electos pro conducendis Græcis confirmauit: ac duos alios Apoſtolicæ Sedis Nuncios ad eoſdem Græcos tranſmiſit: expenſas pro ducendis, & reducendis Græcis promiſit, vt ex eiuſdem Eugenij ſequentibus Apoſtolicis literis, earumq. Regeſto Vatic. apparet.*

Num. VI.

EVGENIVS HORTATVR IANVENSES VT SALVVM conductum Græcis concedant.

Eugenius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Dilecto filio Nobili Viro Thomæ de Campo Fregoſo Duci Ianuenſi ſalutem, &c.

VIdebit tua nobilitas, ex introcluſa literarum Apoſtolicarum heſterna die datarum copia, deliberationem factam, quòd Oecumenicum Concilium, Florentiæ, aut Vtini, pro vnione Eccleſiarum Occidentalis, & Orientalis, celebretur. Quare cum velint Greci prędicti pro eorum tutela, & ſecuritate ſaluum conductum habere à te, & illa Communitate tua, eandem tuam nobilitatem in Domino requirimus, & hortamur, vt fieri facias, & nobis mittas prędictum ſaluum conductum, in forma copiæ, quam mittimus introcluſam. Datum, &c. pridie Kalend. Iunij, &c.

Num. VII.

EVGENIVS HORTATVR SIGISMVNDVM IMPERATOREM alioſq. Chriſtianos Principes, vt omnia faciant, quæ Gręcorum in Italiam aduentui, & vnioni cum Romana Eccleſia expedire iudicauerint.

Eugenius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Chariſsimo in Chriſto filio Sigiſmundo Romanorum Imperatori, & Hungariæ, ac Bohemiæ Regi Illuſtri ſalutem, &c.

CVm proximis diebus veniſſent Bononiam ad nos dilecti filij Ioannes Biſſipatus, & Emanuel Tracagnoti * Vulotis Oratores chariſſimi in Chriſto filij Imperatoris Græcorum, & Venerabilis fratris Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui dudum fuerant in Concilio Baſileenſi, petiuerunt audiri in Conſiſtorio generali, quod nos illis faciliter conceſsimus, attenta magnitudine rerum, quas tractare aduenerant. Cumque eos in dicto Conſiſtorio audiremus, fecerunt expoſitionem ſuam, cui poſtea reſpondimus in ſimili, prout contineri videbis in literis apoſtolicis, quas tuæ

* *Nomen officij, id eſt Sigillator. Tracagnoti, alias Tarcagnoti. Biſsipatus, alias Diſſipatus, id eſt, bis Cõſul, vel ſecundò Conſul, in ſeſſ. 24. Concil. Baſileen. in Bulla aurea Imperatoris legitur Ioannes Laſcari Diſsipatus.*

tuæ celsitudini mittimus. Prædicti etiam Oratores audita nostra concessione, & approbatione eorum, quæ petierant, eiusmodi approbationem nostram habuerunt ratam, prout ex instrumento Aduocati fiscalis patet, quod etiam mittimus alligatum: per eosdem etiam dies accidit, quòd Venerabilis frater Episcopus Dignensis, & dilectus filius Nicolaus de Cusa Oratores à Concilio Basileensi hac de caussa missi ad nos venerint, & eis apud nos existentibus, à dilectis filijs Communitate Florentiæ responsionem, & certitudinem habuerimus, quòd omnia, quæ iuxta formam Decreti, ad hoc negotium necessaria erant, cumulatissimè parauerant, hincq. constituimus, quòd prædicti Oratores Græcorum, & Concilij Basileensis simul cum nostris Nuncijs, propediem in Græciam nauigent.

Quare Domino concedente, omnia nobis optimè disposita, & parata videntur, quæ pro vnione Occidentalis, & Orientalis Ecclesię, videbantur necessaria. Itaque velit tua sublimitas omnia facere, dicere, disponere, & ordinare, quę huiusmodi Gręcorum reductioni, & eorum Ecclesia cum nostra vnioni iudicabis, & intelliges posse conducere, vt diebus nostris, & tuis pręcipuum hoc augmentum suscipiat Catholica fides Christiana, quanquam sperari posse videmus, plurima bona multifacienda, vnionem prędictam, cùm facta erit, concedente Domino, secutura.

Cęterum summa cum displicentia audiuimus, quosdam hęreticos in Regno tuo Hungarię per hęc tempora pullulasse [k], & Sacerdotes Regni ipsius nullo modo absterreri, aut induci posse à dilectis filijs fratribus Ordinis Beati Francisci in Obseruantia regulari degentibus, qui in illo verbum Dei prędicant, vt concubinas, quas publicè tenent, dimittant, & aliter honestè viuant, quę res maximè facit populos Regni illius à benè viuendo se retrahere, & à fratrum prędictorum monitionibus retrogrados esse; necessariumq. iudicatur fore, vt aliquis Prelatus in eo Regno deputetur, cum nostra authoritate, & fauoribus tuis, qui & hęreses extirpet, & Clericos, Sacerdotesque honestè curet viuere, quod vt consentire velit tua Celsitudo, hortamur, suademus, ac etiam strictè requirimus. Datum Iunij, &c.

[k] *Hæc admonitio cõtra Concubinarios nõ ponitur in literis ad alios Principes directis, vt infra.*

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Charissimo in Christo filio Carolo Francorum Regi Illustri salutem, & Apostolicam benedictionem.

CVm proximis diebus venissent Bononiam, &c. *vt supra, vsque*, Cęterum summa cum displicentia, &c.

Regibus Angliæ, & Portugalliæ vt supra, vsque, Cæterum summa cum displicentia, &c.

DEPVTATIO CAPITANEI PONTIFICIARVM Galearum, ad Græcos in Italiam conducendos. Num. VIII.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Dilecto filio nobili viro Antonio Condulmario Galearum nostrarum Constantinopolim mittendarum Capitaneo salutem.

STrenuæ probitatis tuę, ac circumspectæ prudentiæ conspicua merita, quibus personam tuam Dominus insigniuit, fidelisq. promptitudinis

voluntatem, quam ad nostrum, & Romanæ Ecclesię honorem, & statum te gerere nouimus, & singularis nauigandi peritia, cuius magnam laudem in patriam diu reportasti, diligenter attendentes, spem indubitatam gerimus, quòd quæ tuo exercitio committentur, disponentur vtiliter, & salubriter tuo ministerio dirigentur. Sanè cum pro ducendis in Italiam charissimo in Christo filio nostro Romęorum Imperatore, & venerabili fratre Iosepho Patriarcha Constantinopolitano, cum alijs Pręlatis Gręcis ad Oecumenicum Concilium pro vnione Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ celebranda, quatuor Galeas apud Ciuitatem Venetiarum parari, & expediri fecerimus, super quibus hac de causa Constantinopolim mittendis, in earum reuersione prędicti Imperator, Patriarcha, & Gręci in Italiam nauigare debebunt, in ipsisq. gubernandis, & in accessu, redituq. suo feliciter, dante Domino, dirigendis, pręcipuè requiratur sufficiens Dux, & Caput, tuæ personæ imaginatio occurrit, fidelitatis, & deuotionis ardorem eximium, quo nostram personam, & eandem Ecclesiam colere dignosceris, repręsentans oculis mentis nostrę.

Tenentes igitur indubiè, quòd ex tuis actibus virtuosis, Galeę prędictæ in accessu eiusmodi, & reditu, iuuantè Domino, securè perducentur, & alia, quę cupimus, & tibi mandata sunt, feliciter implebuntur, te Galearum quatuor prędictarum, ac Patronorum & aliorum officialium huiusmodi armatarum, remigumq. in illis deputatorum, ac deputandorum Generalem Capitaneum facimus, creamus, constituimus, & tenore præsentium deputamus. Tibi Galeas, Patronos, homines, & remiges huiusmodi in accessu, & reditu prędictis dirigendi, & gubernandi, nec non supradictos Imperatorem, Patriarcham, & Gręcos, iuxta voluntatem, & mandatum venerabilium fratrum nostrorum Marci Archiepiscopi Tarantasiensis, & Christophori Episcopi Coronensis, quos ad id Nuncios Apostolicos mittimus, ac iuxta consilium, & directionem venerabilium fratrum nostrorum Petri Dignensis, Antonij Portugallensis Episcoporum, & Nicolai de Cusa Prępositi Confluensis, Basileensis Concilij Oratorum, etiam hac de causa Constantinopolim missorum in Italiam conducendi, vniuersosq. officiales armatos, & remiges inobedientes, seu quomodolibet delinquentes, aut aliqualiter excedentes secundum iustitiam, & tuæ voluntatis arbitrium puniendi, & corrigendi, ac in eos merum, & mixtum imperium exercendi, & omnia, et singula faciendi, quæ ad plenissimum Capitaneatus officium dignoscuntur de iure, vel consuetudine pertinere, iuxta formam, et consuetudinem commissionum, quæ à dilectis filijs Dominij Venetorum similibus armatarum Capitaneis in Romaniam mitti consuetis, dari consueuerunt, concedentes plenam, et liberam potestatem: districtè quoque mandantes Patronis, Officialibus, hominibus armatis, & remigibus supradictis, quatenus tibi tanquam eorum Capitaneo plenè pareant, & intendant. Curet itaque deuotio tua, traditum tibi officium huiusmodi sic attentè, diligenter, & sollicitè exercere, quòd tua probitas virtuosa, votiuum, & speratum in hac parte fructum pariat, quòdq. præter diuinum pręmium, quod exinde merebis, amplam tibi nostram, & Apostolicæ Sedis gratiam merearis. Datum, &c. 6. Iulij.

EVGE-

EVGENII SVMMI PONTIFICIS SALVVS CONDVCTVS pro Gręcis in Italiam accedentibus, ac forma procedendi in caussis criminalibus, & ciuilibus inter Latinos, & Gręcos. Num. IX.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Charissimo in Christo filio Ioanni Palæologo Imperatori Romæorum illustri, & venerabili fratri Iosepho Patriarchæ Constantinopolitano salutem, &c.

QVia annuente Domino in Italia fiet vniuersalis, & Catholica Synodus, in qua iuxta concordata in Synodo Basileēsi, & in Cōstātinopoli postmodum confirmata, Occidentalis, & Orientalis Ecclesia conueniet, cupientesque, vt omnibus nostræ mentis charitas appareat, & omnis suspicio, quæ circa facultatem, & libertatem venientium exhiberi posit, de medio tollatur, tenore præsentium damus, concedimus vobis Imperatori, & Patriarchæ prædictis, alijsque Venerabilibus fratribus Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano Patriarchis, omnibusque vobiscum, & cum ipsis vsque ad numerum septingentarum personarum cuiuscunque status, gradus, ordinis, vel dignitatis, tàm spiritualis, quàm temporalis existant, ad vniuersalem, & Catholicam Synodum prædictam accedentibus, vel venientibus, plenum, & liberum saluum conductum, omnesque prædictos, & eorum quemlibet cum personis, & rebus suis, in omnibus Regnis, Prouincijs, Dominijs, Ciuitatibus, Arcibus, Castris, Villis, ac locis subiectis obedientiæ Romanæ, per quę ire, stare, redire, & recedere, vel transire contigerit, ad nostram liberam, & firmam custodiam recipimus: per præsentes promittentes omnibus, & eorum singulis, tenore præsentium, securam, & liberam facultatem eundi, & redeundi ad Italiam prędictam, & illic standi, morandi, conuersandi, & cum omnibus securitatibus, libertatibus, & facultatibus, cum ijs, quę obedientiæ S.R.E. dediti, & subiecti sunt, disputandi, syllogizandi, iusta, & rationabilia proponendi, omniaque alia liberè, & sine impedimento aliquo faciendi, & exponendi, quæ ad vnionem Ecclesiarum Christi, illis conferre videbuntur; insimul, & diuisim, cum bonis proprijs, rebus, & substantijs suis, recedendi quoque, eundi, & redeundi securè, & liberè sine læsione, omni impedimento reali, & personali cessante, & penitùs remoto.

Item si hæc vnio (quod Deus auertat) non sequeretur, nec ad optatum finem procederet, prædicti Imperator, & Patriarcha, & alij superiùs nominati, nostris sumptibus, & Galeis sine longitudine temporis, ac omni impedimento cessante, cum honore suo, bona voluntate nostra, quemadmodum ad prædictam Catholicam futuram Synodum venerunt, ita Constantinopolim redeant, siue vnio in dicta Synodo secuta fuerit, siue non. Non obstantibus in prædictis, & quomodolibet prædictorum aliquibus differētijs, discordijs, et diuisionibus tàm præteritis, quàm quæ præsentia ipsorum elucescerent, & in futurum oriri, et adaugeri possent in Ecclesijs prædictis Occidētali, et Orientali, siue interpositam Romanam Ecclesiam, ac illius subditos, et subiectos, & Imperatorem, ac Patriarcham, & Græcos alios antedictos, alijsque non expressis conclusionibus, decretationibus, sententijs, terminationibus, quomodo, vel qualiter aliquid esse, vel fieri debeat. Nec obstantibus aliquibus pignoribus, et obligationibus publicis, vel priuatis, neque accu-

accusationibus, excessibus, criminibus, aut delictis, si qua prædictos, aut aliquem prædictorum, quoquo, et quocunque modo acta, et commissa fuerint, et vniuersaliter non obstantibus aliquibus alijs etiam, si talia essent, quibus in presenti de illis opportunum esset specialem facere mentionem.

Græcum delinquêtem cognoscunt Imperator, & Patriarcha.

Si autem accideret, aliquem ex ipsis Græcis, alicui Occidentali, et Romanæ Ecclesiæ subiecto, iniuriam, vel læsionem aliquam inferre, in persona, honore, et rebus, vel alio modo, spectet eius delicti cognitio vsque ad debitam, iustam, et decentem refectionem, et reintegrationem damni illati ad Imperatorem, et Patriarcham præfatos.

Italum delinquêtem cognoscit Papa.

E contra verò, si aliquem ex nostris, & nobis & Romanæ Ecclesiæ subiectis, contingat alicui subiecto Ecclesię Orientali aliqualiter iniuriari, vel aliquam lęsionem facere in persona, honore, & rebus, vel alio modo, ipsa cognitio ad nos spectet, qui passis integrè satisfieri curare debeamus.

In alijs verò accusationibus, excessibus, criminibus, & alijs quæcunque fuerint, vnaquæque pars cognoscat, & suos iudicet.

Mandamus itaque omnibus, & singulis Prçlatis, Regibus, Ducibus, Principibus, Locatenentibus, Communitatibus, & alijs particularibus quibuscunque personis, cuiuscunque gradus, vel preeminentiæ existant, quæ Romanę, & Occidentali Ecclesiæ sunt subiectæ, quatenus predictam, & eorum quamlibet inuiolabiliter obseruent, &, quantum in eis sit, faciant obseruari, prefatosq. Imperatorem, Patriarcham, & alios omnes, & quemlibet eorum, ad prefatam Synodum venientes, ac inde redeuntes simul, & diuisim fauorabiliter tractent, atque suscipiant, celeremque, & securum illis transitum prebeant. Volumus autem presentem saluum conductum, in sua vi, & robore manere, quousque præfati Imperator, Patriarcha, & Græci omnes superiùs nominati, cum suis familiaribus, & suis vsque ad numerum præscriptum septingentarum personarum Constantinopolim redeant. Datum Bononiæ pridie nonas Iulij.

Num. X.

EVGENIVS PAPA ORATORES IN CONCILIO ELECTOS ad Græcos in Italiam conducendos confirmat, quibus etiam alios ipse adiungit.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Charissimo in Christo filio Ioanni Palæologo Romæorum Imperatori Illustri, & Venerabili fratri Iosepho Constantinopolitano Patriarchæ salutem, &c.

CVm pridem S. Basileensis Synodus pro futuro Oecumen. Conc. in Italia celebrando ad sanctissimam vnionem Occidêtalis, & Orientalis Ecclesiæ, Deo propitio, consequêdam, locum elegerit, & dilectis filijs Ioannj Tit. S. Petri ad Vincula, ac Iuliano Tit. S. Sabinæ S. R. E. Presb. Cardd. & venerabili fratri Ioanni Archiepiscopo Tarentino, in ea Synodo Apostolicę Sedis Legatis, & Presidentibus eligendi Oratores ad vos cum Galeis ex parte prefatæ Synodi instituendis, ac eis omnia, & singula committendi, quæ ad exequutionem incumbentium negotiorum fuerint necessaria, plenam dederit potestatem, velut in Decreto superinde confecto pleniùs continetur; prefati Legati & Presidentes ex huiusmodi sibi potestate concessa vene-

nera-

nerabiles fratres Petrum Dignensem, Antonium Portugallensem Episcopos, charissimorum in Christo filiorum Franciæ & Portugalliç Regum illustrium, in dicta Synodo Oratores, ac dilectum filium Nicolaum de Cusa, Prępositum Monasterij [i] . . . . . . Decretorum Doctorem ex parte dictę Synodi, ad deuotiones vestras transmittendos elegerunt, quibus etiam dilectum Filium Ioannem de Ragusio, Ordinis Prędicatorum Sacrę Theologię professorem, nunc apud nos Oratorem adiunxerunt, cum plena potestate pręmissa omnia faciendi, vt in literis, & instructionibus super hoc eis traditis seriosiùs continetur; nobis deinde instantiùs supplicantes, vt electionem, & commissionem huiusmodi approbare, & Oratores ipsos cum literis nostris cum dictis Galeis ad vos vlteriùs transmittere dignaremur. Nos autem omnia, & singula supradicta rata, & grata habentes, ipsorum Oratorum profectioni, vt petitum est libenter annuimus.

[i] Vualobergensis ex Panneto lib. 2. c. 39. §. 2. histor. tripart.

Quare charitatem vestram exhortamur in Domino, quatenus Oratores pręscriptos latores pręsentium ad vos pro tanto pietatis opere venientes, placeat benignè suscipere, ipsosq. simul cum venerabilibus fratribus Marco Tarantasiensi Archiepiscopo, & Christophoro Coronensi Episcopo, specialibus Oratoribus nostris super dicto Concilio, vt pręmittitur in Italia celebrando, libenti animo exaudiatis, eiş vnà cum pręd ictis Oratoribus nostris, in omnibus ad rem huiusmodi pertinentibus, fidem plenariam adhibendo. Datum Idibus Iulij.

APOSTOLICAE LITERAE EVGENII DIRECTAE in specie pręfatis Tarantasiensi & Coronensi Episcopis, Constantinopolim Oratoribus destinatis.

Num. XI.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Venerabilibus fratribus Marco Archiepiscopo Tarantasiensi, & Christophoro Episcopo Coronensi, Nuncijs & Oratoribus Apostolicis, salutem, &c.

GRandia virtutum merita, quibus personam vestram dotauit Altissimus, vestræq. fidei promptitudo, & comprobata in laboribus assiduis, quos pro nostris, & Apostolicæ Sedis obsequijs studio indefesso subijstis animi vestri constantia, nos inducunt, vt illa vobis audenter committamus, per quæ ardua, & necessaria Sedis Apostolicæ, ac Romanæ Ecclesiæ negotia prudenter, sollicitè, & diligenter exequutioni mandentur, & vestra virtus in eo negociorum exercitio à nobis deputata, se se reddat omnibus clariorem.

Sanè cùm pro vnione Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, maximo à nobis studio dudum quæsita, charissimum in Christo filium nostrum Ioannem Romæorum Imperatorem, & venerabilē fratrem Iosephum Patriarcham Constantinopolitanum, aliosque Prælatos, & nobiles Græcos in certo numero ad partes Italiæ perduci oporteat super Galeis mittētium impensa expediendis, prout in Decreto superinde confecto à nobis postea comprobato latiùs continetur. Nosque ad tollendas quorundam differentias de missione dictarum Galearum inter se contendentium, ipsas proprijs sumptibus parari fecerimus, & vnam ex eis præmiserimus, volentes id, quod restat perficere, & pręd ictos Imperatorem, Patriarchamq. & Gręcos alios, duce Deo, in Italiam conduci facere.

Vobis



Vobis, quos hac de causa Sedis Apostolicæ Nuncios, & Oratores de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu creauimus, prout tenore pręsentium facimus, & creamus, vt ad ciuitatem Venetiarum vos conferatis, & super ipsis Galeis ad hoc paratis, in Constantinopolim nauigetis, prædictosq. exinde Imperatorem, Patriarcham, Prælatos, Nobiles, aliosq. Græcos, quos illi secum ducere velint ad partes Italiæ, quanta cum eorum maiori comoditate, & honorificentia poteritis, perduci curetis, committimus, & mandamus: omnia, & singula faciendi, gerendi, & administrandi, quæ prædictorum Imperatoris, & Patriarchæ, & aliorum Græcorum in Italiam aduentui necessaria duxeritis, vel quomodolibet opportuna, licentiam vobis potestatem, & plenariam concedentes tenore pręsentium facultatem. Mandantesque dilectis filijs nobilibus viris Capitaneo, & patronis Galearum prædictarum quatenus in cunctis, quę ad directionem prædictorum Imperatoris, Patriarchę, & Gręcorum spectabunt, vobis pareāt & intendant. Datum, &c. Idibus Iulij.

Num. XII. *Hæc omnia cùm expedisset Eugenius summus Pontifex, ne aliqua difficultas circa Græcorum aduentum oriretur, vel ratione diuersorum Decretorum in Concilio Basileensi editorum, de quibus supra dictum est, vel ratione expensarum itineris, commorationis, & reditus Græcorum Constantinopolim, imò pro tutela etiam, & custodia ipsius Constantinopolis, visum est, vt Orator Imperatoris, & Patriarchæ denuò consentiret Decreto electionis, & idem Pontifex expensas repromitteret, de quibus expensis actum fuerat in sessione* 19. *Concilij Basileensis his verbis.* Sicut pia mater. *Et infra.*

Item quòd mittatur vnus, vel plures Ambasiatores ex parte Sacri Concilij cum octo millibus ducatorum, pro facienda Congregatione Prelatorum Ecclesię Orientalis Constantinopolim, quæ octo millia expendentur ab ipsis Ambasiatoribus Sacri Concilij, prout ipsi D. Imperatori, & ipsis Ambasiatoribus Sacri Concilij videbitur. Ita tamen, quòd si dicti Prelati nollent Constantinopolim venire, vel postquam Constantinopolim venerint, nollent ad Synodum prędictam accedere, tunc teneatur dictus Imperator, reddere dictis Ambasiatoribus Sacri Concilij quidquid pro ea re expenderint.

Item quod Ecclesia Occidentalis soluat expensas quatuor Galearum grossarum, quarum duæ sint de Constantinopoli, & duæ aliunde, pro conducendo, dum tempus erit, ad portum nostrum, & reducendo Constantinopolim D. Imperatorem, & Patriarcham, & Prelatos Ecclesiæ Orientalis cum suis vsque ad numerum septingentarum personarum, quibus ipsa Occidentalis Ecclesia, impensas faciet hoc modo. Quia pro expensis ipsius Imperatoris, & ipsarum septingentarum personarum à Constantinopoli, vsque ad portum nostrum vltimum, dabit ipsi Imperatori quindecim millia Ducatorum. A dicto autem vltimo portu, vsque ad locum dictæ Synodi, & deinde quandiu manebunt in Synodo, & vsque ad reuersionem ipsorum ad Constantinopolim, faciet dicto Imperatori cum dictis septingentis personis impensas honestas.

Item quod infra decem menses incipiendos à mense Nouembris, proximè sequenti, teneatur sacrum Concilium mittere duas Galeas grossas, & duas subtiles versus Constantinopolim cum trecentis balistarijs, super quibus Galeis erunt Ambasiatores Sacri Concilij, & Dominus Demetrius Protouestiarius Paleologus, primus de ipsis Ambasiatoribus Domini Imperatoris.

Qui

Qui quidem Ambasiatores sacri Concilij habebunt secum quindecim millia ducatorum danda Domino Imperatori pro expensis suis, & Patriarcharum, & Prelatorum, ac aliorum venientium vsque ad numerum septingentarum personarum faciendis à Constantinopoli, vsque ad portum vltimum ad quem debebunt applicare vt suprà.

Item prædicti Ambasiatores Sacri Concilij ituri cum prędictis Galeis, ordinabunt, quòd decem millia ducatorum erunt parata ad exponendum si necessarium fuerit pro custodia ciuitatis Constantinopolitanæ, propter periculum quod posset interuenire à Turcis ciuitati tempore absentiæ dicti Domini Imperatoris, quæ pecuniæ exponentur per aliquem à dictis Ambasiatoribus Sacri Concilij deputandum, prout necessitas fuerit.

Item ordinabunt prędicti Ambasiatores Sacri Concilij de expensis duarum Galearum subtilium, & trecentorum Balistariorum pro custodia ciuitatis Constantinopolitanæ tempore absentiæ Domini Imperatoris, & quòd gentes dictarum Galearum, & ipsi Balistarij, iurabunt in manibus Imperatoris, fideliter se habere, & Capitanei eorum sint, quos Imperator instituerit.

Item quòd Prædicti Ambasiatores habeant expensas duarum Galearum grossarum tot quot expendi consueuerunt in armando tales Galeas.

Item quòd huiusmodi Ambasiatores sacri Concilij ituri cum prædictis Galeis Constãtinopolim, nominabunt Domino Imperatori portum ad quem vltimò debebit applicare, & locum vnum de prænominatis in quo esse debeat dicta vniuersalis Synodus. *Hæc ibi*.

Præuia igitur acceptatione Oratoris Imperatoris, & Patriarchæ electionis, & confirmationis, Decreti sanioris partis Concilij Basileensis Florentiæ, vel alterius loci in Italia pro celebrando Concilio, summus Pontifex promisit expensas iuxta promissa in eodem Basileensi Concilio vt sequitur.

In Christi nomine Amen. Anno ab eiusdem Natiuitate 1437. die 17. mensis Iulij tempore Pontificatus sanctissimi in Christo Patris, & Domini nostri, Domini Eugenij IV. diuina prouidentia summi Pontificis, constitutus coram prefato sanctissimo Domino nostro, & sacro Collegio Reuerendissimorum DD. Cardinalium spectabilis miles D. Ioannes Bissipatus magnus Adriacus Serenissimi Domini Ioannis Palęologi Romęorum Imperatoris, & Reuerendissimi Patris, & Domini Iosephi Patriarchæ Constantinopolitani Orator, considerans affectionem maximam tam ipsius Domini nostri, & sacri Collegij, quàm DD. Imperatoris, & Patriarchæ præfatorum ad sanctissimam vnionem Orientalis cum Occidentali Ecclesia, ita vt Deo propitio, indubiè speretur, meditantibus ipsis vnionem prædictam ad magnam Dei gloriam, & Catholicæ fidei exaltationem, optatum finem habituram; attendensque per nonnullos, qui videntur asserere, se facere Concilium generale, & aliquos alios eorum nomine, quędam facere attentata, quę potius ad diuisionem, quàm vnionem, manifestè conspiciantur tendere, ac timens ne inimico homine superseminante zizania, ex ijs in futurum aliquid dubietatis, vel difficultatis suboriri possit, quòd contra mentem ipsius Sanctissimi Domini nostri Papæ, & sacri Collegij, ac prædictorum DD. Imperatoris, & Patriarchæ, eius sanctissimæ vnionis effectũ haberet, aliquatenus perturbare.

Idcirco ad omnia talia submouenda, ac ad confirmandos animos omnium quærentium pacem, & vnitatem Ecclesiæ Dei, omnia, & singula per eum, & Colle-

collegam ſuum ſpectabilem virum Dominum Emanuelem Tarcagnoti Vulotis communiter, & diuiſim nomine prædictorum DD. Imperatoris, & Patriarchæ in præteritum facta ad robur infraſcriptorum competentium quomodolibet confirmando ex facultatibus ſibi conceſsis per prædictos DD. Imperatorem, & Patriarcham, quæ infra ſubijciuntur dixit & aſſeruit, ac publicè recognouit, & firmauit, prout in quadam cedula tunc exhibita & lecta, cuius tenor de verbo ad verbum nunc ſequitur, & eſt talis videlicet.

Ego Ioannes Biſsipatus Orator Sereniſsimi Domini Imperatoris Romęorum, & Reuerendiſſimi Domini Patriarchæ Conſtantinopolitani, fateor præſenti litera propria manu ſubſcripta RR. Dominos S. Petri ad Vincula, & S. Sabinæ Presbyteros S. R. E. Cardinales, alioſq. pro Sanctiſſimo Domino noſtro Papa & Sede Apoſtolica in Baſileenſi Concilio Præſidentes, cum præſentibus eis adhærentibus, qui vltimum Decretum per SS. D. N. Papam, ad meam, & collegę mei requiſitionem confirmatum ediderunt, [l] & qui R. P. D. Petrum Dignenſem, D. A. Portugallenſem Epiſcopos, & D. Nicolaum de Cuſa Decretorum Doctorem, Oratores Conſtantinopolim miſerunt Concilium Baſileenſe facere, cui Sereniſſimus D. meus Imperator Romęorum, & Reuerendiſſimus D. meus Patriarcha Conſtātinopolitanus obligantur poſtquam Patres ipſi de Concilio pręfati, aut SS. D. N. Papa caput Concilij pręfati, adimpleuerint promiſſa in primo Decreto conuentionali, [m] prout in eodem Decreto conuentionali de ipſo D. Imperatore Romęorum, & Patriarcha ſcripta reperiuntur, & quemadmodum etiam ipſe Imperator per auream ſuam Bullam, & Patriarcha per plumbeam ibidem ſcripta approbarunt, & ratificarunt.

l Electionis ſcilicet Florentiæ, vel Vtini, quod ſupra retulimus.

m De quo in 19. Seſſione eiuſdem Baſileen. Concilij, ex quo ea, quę pertinēt ad expenſas ſupra retulimus.

Et ad hoc vt omnis tollatur ambiguitas dico quòd in caſu quo alij Patres qui Auenionem elegerunt, & ſe Concilium Baſileēſe facere putant ad Conſtantinopolim cum Galeis, & pecunijs acceſſerint, & pręfatos meos Dominos Imperatorem, & Patriarcham nomine Concilij Baſileenſis per Bullas auream, & plumbeam inquiſiuerint quatenus finaliter Sabaudiam veniant, qui locus nominatus eſt in primo Decreto, & proteſtati fuerint Concilium Baſileenſe ad alium locum non conſentire, vel transferri velle, & alia fecerint, quę quomodolibet etiam mouere poſſent Imperatorem, & Patriarcham aut ad veniendum cum ipſis, aut penitùs non veniendum hoc tempore ad terras Latinorum, attento quòd in caſu quo etiam illa pars Concilium faceret, iamdudum in promiſſionibus defecit quoad electionem loci, & lapſum temporis in quo Galeę mitti, & alia fieri debebāt. Ita quòd Imperator, & Patriarcha abſoluti ſunt ab omni promiſſione illis facta. Quòd tunc illis requiſitionibus, [n] & proteſtationibus non obſtantibus, ipſe Imperator, & Patriarcha ad requiſitionem Ambaſiatorum Domini [o] noſtri, & Concilij Baſileēſis pręnominatorum ſecundùm vim, formam, & continentiam primi Decreti, & aureę Bullę Imperatoris, & plumbeę Patriarchę omnino venient; & in caſu quo pręfati Domini pręſidentes vnà cum Patribus eis adhęrentibus, Concilium Baſileenſe non facerent, adhuc pro bono negotij, & ad finem vt ſanctiſsima, & deſideratiſſima vnio non pereat per mihi traditam poteſtatem Sereniſſimum Dominum meum Imperatorem, & Reuerendiſſimum D. Patriarcham, & alios Patres Eccleſię Orientalis per pręſentem paginam obligo, & obligatos eſſe oſtendo ad veniendum ad requiſitionem Ambaſiatorum Sanctiſſimi Domini noſtri Papę, & Concilij pręnominatorum ita tamen, quòd ipſi

Pars Cōcilij Baſileen. quæ elegit Auenionem defecit à promiſſis.

n Partis ſcilicet quæ Auenionem elegerat.

o Summi Pontificis, & partis Concilij, quæ Florentiam, vel alium locū in Italia elegerat, vide Conſtitut Eug. ſupra relatam, quę incipit Saluatoris, *& quę ante eam ex Patritio retulimus.*

Orator Imper. & Patriar. adhęret parti Conc. eligentis Florentiam.

ipsi Ambasiatores iter arripiant versùs Constantinopolim infra quintum diem Augusti immediatè sequentis, & secum omnia promissa in primo Decreto deferant, quòd si hoc fecerint, Imperatorem, & Patriarcham, cum alijs Patribus Ecclesiæ Orientalis ad intrandum Galeas caussa veniendi ad vnum ex tribus portibus in secundo Decreto nominatis infra trigesimum diem à die quo Constantinopolim applicauerint obligo, & obligatos esse ostendo per præsentes literas manu mea subscriptas.

Qua cedula vt præmittitur lecta Sanctissimus Dominus noster, & Reuerendissimi Domini Cardinales prædicti acceptauerunt, approbauerunt, & grata habuerunt omnia in eadem contenta, & ipsius Domini Ioannis nomine quo supra factas promissiones, petentes, mandantes, & rogantes, vt de præmissis vnum, & plura conficerem instrumenta, similiterq. statim petijt idem Dominus Ioannes, vt de cedula vt præfertur lecta de promissionibus per eum factis, & de petitione illorum facta per Sanctissimum Dominum nostrum, & Reuerendissimos Dominos Cardinales vnum, & plura conficerem instrumenta.

Tenores verò mandatorum, de quibus supra fit mentio sequuntur, & sunt tales.

Imperium nostrum commisit vobis familiaribus suis Ioanni Bissipato, & Emanueli Tarcagnoti Vulotis abeuntibus ad sacram Synodum Basileensem circa materiam futuri Concilij pro vnione Ecclesiarum Christi, quod si reperiatis dictam sacram Synodum, non valentem facere, & adimplere suum Decretum, de loco, & tempore, & expensis, & alijs quemadmodum continetur in Decreto, & sicut vobis commissum est, debeatis ire ad Beatissimum Papam, & si ille velit suscipere tale opus in se, & facere vt fiat Concilium Oecumenicum, canonicum, inuiolatum, liberum, dando omnes expensas, & omnia necessaria, secundùm formam Decreti dictæ Synodi, & quemadmodum diffusè ibi continetur, etiam facere nobis saluum conductum, & saluos conductos iuxta formam similiter illorum quę nobis per dictam Synodum facta p sunt si ista omnia promptè velit facere, & effectualiter adimplere Beatissimus Papa quòd & vos habeatis potestatem assentiri, & suscipere ex parte nostra, & promittere, quòd istis effectis, & nos cum omni Orientali Ecclesia accedemus (iusta tuendo) ad locum vnum ex locis Italiæ, qui in Decreto nominati sunt, omnino, & sine vlla dilatione, sicut & dictæ Synodi promisimus, & ista conclusione facta in scriptis, & iuramento confirmata per Beatissimum Papam, & Reuerendissimos Cardinales, illic existentes ex vna parte, & per vos ex altera quòd venire hìc debeat Orator Beatissimi Papæ cum talibus literis tuque Vulotis cum illo venire debeas, Bissipatus autem remaneat ibi, vt veniat cum effectu eorum, & ad manifestationem istorum, & robur, factum est potens Imperij mei Prostagma Anno 1436.

Mandatum Imperatoris factū Oratoribus suis ad Concilium, & Papam.

p Sessione 24. eiusdē Concilij ad quorum instar concessit saluum conductum Eugenius de quo supra.

Sequitur Mandatum Patriarchæ.

Humilitas nostra committit vobis potentissimi, & sancti mei Imperatoris in Spiritu sancto dilectis filijs suis videlicet Megalo, & Hierarcho, Ioanni Bissipato, & Emanueli Tarcagnoti Vulotis abeuntibus (Deo authore) ad Sanctam Synodum Basileensem, circa materiam futuri Concilij pro vnione Ecclesiarum Christi, quòd si reperientes dictam sacram Synodum, non potentem facere, & adimplere suum Decretum de loco

Mandatum Patriarchę factum Oratoribus suis ad Concilium, & Papam.

& tempore, & expensis & alijs prout continetur in Decreto, & quemadmodum vobis commissum est ire debeatis ad Beatissimum Papam, & si ille velit suscipere opus in se, & facere, vt fiat Concilium Oecumenicum canonicum, inuiolatum liberum, dando omnes expensas, & omnia necessaria secundùm formam Decreti dictæ Synodi, & sicut ibidem diffusè declaratur, etiam facere vobis saluum conductum, & salua conducta iuxta formam illorum, quæ nobis facta sunt per dictam Synodum. Si hæc omnia promptè velit facere, & effectualiter adimplere Beatissimus Papa, quòd & vos habeatis potestatem assentiri ex parte nostra, & promittere, quòd istis effectis, & nos cum omni sancta Orientali Ecclesia, veniamus illuc in statuendo loco vno ex locis Italis, qui nominati sunt in Decreto, omnino, & sine aliqua dilatione, quemadmodum dictæ Synodo promisimus, & ista conclusione facta in scriptis, & iuramentis roborata per Beatissimum Papam, & Reuerendissimos Cardinales omnes, qui ibidem existunt ex vna parte, & per vos ex altera parte, quòd veniat hic Orator Beatissimi Papæ cum talibus literis, & tu Vulotis cum ipso, Bissipatus autem remaneat ibi, vt veniat cum fine, & complemento rerum, & ad manifestationem istorum, & confirmationem, facta est præsens commissio nostræ humilitatis 1436. die xx. Nouembris.

Acta fuerunt hæc Bononiæ in Palatio Sanctissimi Domini nostri Papæ in logia inferiori prope hortum, die, Mense, Anno, & Pontificatu supradictis, præsentibus Reuerendissimis in Christo Patribus, & Dominis, Dominis Bartholomæo de Corneto Protonotario Apostolico, C. Episcopo Ariminensi, Ludouico Episcopo Tragusiensi, Nicolao de Cusa Decretorum Doctore, & nobili milite, Domino Paulo Barbo honorabili ciue Venetiarum testibus ad præmissa habitis vocatis, & rogatis, & me Blondo Antonij Blondi Forliuiensi publico Imperiali authoritate Notario, & nunc supradicti Sanctissimi Domini nostri Papæ Secretario, qui prædicta rogatus notaui, & in hanc publicam formam aliena manu propter occupationes redigi feci nomine meo & signo consueto ad fidem, & robur præmissorum manu propria apposito.

EVGENIVS PAPA ACCEPTAT OBLIGATIONEM & instrumentum præfatum Oratoris, & Patriarchæ Græcorum, & viceuersa se obligat pro expensis, alijsq. promissis in Concilio Basileensi.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

OPtatam summisque hactenus à nobis quæsitam laboribus Ecclesiarum Christi Occidentalis, & Orientalis vnionem perfici, & ad debitum finem perduci intentissimis desiderijs affectantes, & possibilibus diligentia, solicitudine, & vigilantia satagentes, omnia facere, præcauere, & præuidere intendimus quæ ipsam prædictæ vnionis conclusionem confirmationemque quomodolibet concernere videantur. Sanè cum dilectus filius Ioannes Bissipatus miles Constantinopolitanus magnus Adriacus carissimi in Christo filij nostri Ioannis Imperatoris Romæorum Illustris, & venerabi-

nerabilis fratris Iosephi Patriarchæ Constantinopolitani Orator, Nuncius, & Procurator coram nobis, & venerabilibus fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus infrascriptis comparens, exhibitis mandatorum suorum quæ habet in plena forma instrumentis, vice & nomine prædictorum Imperatoris, & Patriarchæ certam per instrumentum publicum manu propria subscriptum obligationem fecerit cuius tenor sequitur, & est talis.

In Christi nomine Amen. Anno, &c. (*Omittitur tenor, quia habetur supra hic immediatè*) nos cupientes in hac re sinceram intentionem nostram omnibus, & præsertim præfatis Imperatori, & Patriarchæ, alijsque Græcis notam, & manifestam esse de venerabilium fratrum nostrorum Sacrosanctę Romanę Ecclesię Cardinalium consilio, & assensu tenore prę- sentium ex certa scientia promittimus, & vnà cum prædictis venerabilibus fratribus nostris ac eorum singulis, coram Deo, & Sanctis eius attestamur, & nos obligamus omnia contenta in prędicto conuentionali Decreto [q] Basileę celebrato obseruare, & firmiter adimplere, & in nullo deficere contrafacere, vel venire cuius rei caussa omnia nostra bona pręsentia ac futura, ac Cameram Apostolicam obligamus. Et insuper si casu cui vniuersa caro subiacet singulis momentis, noster obitus interim accideret priusquam tanta tamque laudabilis res perfici potuisset de prędictorum venerabilium fratrum nostrorum consilio & assensu nostram mentem fore declaramus, & præsentium tenore disponimus, volumus, & ordinamus, quòd quæcunque ex contentis in prędicto Decreto casu prædicto adueniente, perfici, & adimplere fortè restarent, adimpleant atque perficiant prædicti venerabiles Fratres nostri sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ promissionis, attestationis, obligationis, declarationis, dispositionis, voluntatis, & ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Bononię xiij. Kalendas Augusti Anno 7. *Hæc Eugenius.*

[q] *Sess. 19. supra relato, quæ omnia cum effectu præstitisse Eugenium Papam. vide infra part. 2. collat. 1. num. 2. & 3. in literis Apostolicis eiusdem Eugenij.*

Cæterum Basileenses in deteriùs prolabentes monitorium de quo supra Patritius, quodque legitur in 26. Sessione eiusdem Concilij conuitijs, contumelijs & iniurijs plenum aduersùs Eugenium summum Pontificem præcipitanter conflarunt.

Et stupuit sanè Sigismundus Romanorum Imperator, præcipitesque animos ab Apostolica Sede rebellantium vehementer exhorruit, & Petrum Augustensem Episcopum Oratorem ad præfatum Concilium destinauit admonens vt à præfatis nouitatibus & scandalis abstinerent, vt refert ipse Eugenius in constitutione statim recensenda, sed & Augustinus Patritius in compendio Sessionis trigesimæ primæ de temerarijs gestis Basileensium aduersùs Eugenium Papam hæc ait. Rex Anglorum acerbissimis literis Patres increpauit, quòd auderent Romanum Pontificem iudicare, asserens Antichristi tempora eos introducere & exhortans, vt à processibus cessarent, & in literarum superscriptione, Basileensem Congregationem, non autem Concilium appellauit. *Hæc Patritius. Regnabat eo tempore in Anglia Henricus VI. qui in odium Decreti Basileensium Sessione vigesima prima contra Annatas, voluit continuari per suos, solutionem Annatarum Apostolicæ Sedi, & dena-*

Henricus VI. Rex Anglię corripit Basileenses contra Eugeniũ audẽtes, & contra Decretũ Basileen. mãdat solui Papæ annatas, & denariũ S. Petri.

rij Sancti Petri, vt testatur Antonius Massa in tractatu de annatis num. 25. optimis tamen monitis, Basileensibus non acquiescentibus Eugenius summus Pontifex ex debito pastoralis officij ad propulsanda pericula & scandala coactus fuit præfatum Concilium Basilea transferre Ferrariam, ac præuia supradictorum narratione sequentes promulgari iussit Constitutiones.

Num. XIII. TRANSLATIO CONCILII BASILEENSIS, ET INDICTIO Concilij Ferrariensis.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

DOctoris gentium admoniti saluberrima suauissimaq. doctrina hortantis vt soliciti simus seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, ad ea maximè conuertimus aciem mentis nostræ, & indefessa solicitudine, cura, & cogitatione conatus omnes intendimus, per quæ in corpore mystico, sancta videlicet Ecclesia, perpetua charitas, & pax inuiolata perduret, ac si qua membra dissentiant, ea commodè corpori reinserantur suo, vt dum per sancti Spiritus gratiam, qui est Patris, & filij amor, atque connexio, membra omnia sub Christo capite vnum in Ecclesia corpus efficimur vnica etiam per Spiritum vnitate in Christo societas simus, & pax quæ est perfectum vnitatis vinculum, syncera charitate & concordi animorum coniunctione seruetur, omnisque discordię, & scissuræ fomes extinguatur.

Sanè dudum in minoribus constituti, diuisionem Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ, quippe ex qua mala innumera, & Christianæ Religioni detrimenta prouenire videbamus, ferentes ægerrimè semper ac molestissimè agentesque pro virili nostra, vt tolleretur institimus multum, in Constantiensi Concilio primùm, tum etiam apud felicis recordationis Martinum Papam V. prædecessorem nostrum, satisq. laborauimus, vt sublato pariete de medio vtriusque Ecclesiæ vnio proueniret.

Vbi verò ad Apostolatus apicem assumpti, honesto huic, & pio desiderio nostro debitum ex iniuncto nobis desuper curæ pastoralis officio, accessisse conspeximus, eam rem ardenti animo & tota alacritate suscepimus; Ac primùm quidem adierunt nos per nostrum studium & diligentiam, Oratores charissimi in Christo filij Ioannis Græcorum Imperatoris, & venerabilis fratris Iosephi Constantinopolitani Patriarchæ.

Tum verò missis è vestigio Constantinopolim Nuncijs nostris, habitoq. tractatu diligenti, id tandem communicato sensu omnium, placuit vt ex antiquo instituto, pro celeriori ac faciliori executione tantæ rei, Legatus de latere cum Prelatis etiam & Theologis ac Doctoribus tam dignæ materię tractandæ necessarijs Constantinopolim à nobis mitterentur. In eam conclusionem Imperator Trapezuntius, & Armenius Patriarcha, & alij quamplures pari voto venerunt; necdum ad nos huiusmodi deliberationis conclusiones peruenerant, cùm alium longe diuersum vnionis modum in Basileensi Concilio iam Decreto firmatum missus ab ipso Concilio Orator, vt approbaretur requisiuit à nobis.

Displicuit quidem iam tunc quod Sedi Apostolicæ parum deferri videretur, & de re tam graui, & ardua, tot mensibus agitata, contra honestæ

nestæ & antiquæ consuetudinis normas, nihil antea nobis per ipsum Concilium fuisset nunciatum: auidi tamen prędictæ vnionis, simulq. veriti, ne si dissensio vlla intercederet, optatissimæ nobis rei ruptura sequeretur, licèt deliberationem aliam longè diuersam, & multò expeditiorem ex Constantinopoli in dies affuturam verisimiliter expectaremus, sicuti & factum est postea, conclusioni ipsius Concilij prębuimus assensum.

Subsecuti Gręcorum Oratores cùm instantissimè postularent ea Capitula à nobis confirmari, in quibus Imperator, & Patriarcha prefati cum Oratore nostro conuenerant, exhortati à nobis sunt, & attentiùs admoniti, ne conclusionum varietatem ægrè ferrent, nevè diffiderent, auspice Deo, prosperè & pro votis successura omnia, nobis gratam esse viam omnem, per quam ea res tam sancta, tam necessaria optatum effectum esset habitura, neque opem, & operam nostram vllo tempore vnquam defuturam: missi postmodum ab ipso Concilio Nuncij ad ipsos Imperatorem, & Patriarcham vt Decretum illud ratificarent, postularunt. Comperto autem ex Oratore nostro, nos Decreto illi consensisse, & ipsi consensum prębuerunt, aliàs, vt profitebantur, id nulla ratione facturi.

Ijs ita peractis, eiusdem vnionis desiderio nos magis, ac magis incensi, de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu, dilectos filios nostros Nicolaum tit. S. Crucis in Ierusalem, & Ioannem tit. S. Petri ad Vincula Presbyteros Cardinales nostros, & Apostolicæ Sedis Legatos, Basileam misimus, eis inter cętera facultatem dantes, ea omnia tractandi, & agendi, quæ dictæ vnioni quomodolibet profutura viderentur.

Institerunt illi vt locus eligeretur nobis, & Gręcis accommodus, quo ad optatum vnionis finem maturè possit perueniri, ac licèt ob plurimas difficultates quas gignebant inordinati quorundam motus, & compugnantiæ voluntatum, parum spei de conficiendo dictæ vnionis negocio tribuerent nobis: expectauimus tamen, neque à spe, & intentione nostra decidimus, quousque nonnullos ex ipso Concilio ad eam nominationem loci processisse cognouimus, quam iustis & rationabilibus caussis gratam habere nec potuimus, neque vllis rationibus possumus: Ciuitatem enim nostram Auenionensem in Decreto non nominatam, nec comprehensam & à Græcis ipsis expressè & sępenumerò repudiatam, nobis etiam irrequisitis, quantum in se fuit elegerunt, non satis aduertentes quantum ea res importet mali, quantumve prędictæ vnioni afferat detrimenti contra Concilij Decretum, contra Græcorum instantiam, contra denique pium nostrum desiderium, tanta facilitate pręsumpta. Est quippe locus ille nobis parum commodus, & Prouincijs multis, ac Regnis, Regibusque, & Principibus non modò ingratus verùm & situ suo ipso non satis tutus: Quibus ex rebus illa loci nominatio nullo pacto fuit admittenda, cui nisi, authore Domino, obuiauissemus, vt ex certis authoribus & grauibus de ipso etiam Concilio viris, certiores facti sumus, actum esset de Ecclesiastica pace, & optatissima illa vnione.

Denique ex Gręcorum Oratoribus, quorum alter ad nos, alter ad Basileense Concilium profectus est, mandatis pariter in scriptis vtrobique traditis, cunctis palam fuit ipsos Imperatorem, & Patriarcham perstare in sententia, locum scilicet esse eligendum, qui nobis, & illis esset accommodus, apertè protestantibus, nisi nos in loco adessemus, Imperatorem ipsum, & Patriarcham nequaquam accessuros. Questus est grauiter Orator ipse quòd ad eum

reuocaretur locum qui esset remotissimus, & præter nauigationis longinquæ pericula, mare ipsum Piratis quoque esset infestum, ac per id ceteris suspectum, in primis illis esset suspectissimum; protestatus (nisi conditiones in Decreto appositæ seruarentur, locusque, vt prefertur, idoneus eligeretur) Ecclesiæ Latinorum (si optata tantoq. studio, & labore quesita vnio non sequeretur) imputandum fore.

Ijs omnibus intenta meditatione & diligenti deliberatione pensatis; prouidendum omninò visum est, ne Græci à proposito iure desisterent. Ea fuit fermè omnium sententia, non modo vnionem istam, ni aliter prouideretur, non secuturam, verùm in ipsa quoque Occidentali Ecclesia nouitates noxias, & scandala plura emersura necessariò.

Nos itaque tanto constricti articulo, tam varijs casibus, tam multis omni ex parte se aperientibus periculis pro viribus occurrere cupientes, de prædictorum Venerabilium fratrum consilio, & assensu, Venerabili fratre Ioanne Archiepiscopo Tarentino ad ipsum Basileense Concilium destinato, dilectis filijs Ioanni tit. S. Petri ad Vincula, & Iuliano tit. S. Sabinæ Presbyteris Cardinalibus Apostolicæ Sedis Legatis, & ipsi Archiepiscopo per literas nostras commisimus atque mandauimus, vt per passionem Iesu Christi ad euitandas omnes dissensionum materias, exhortarentur Venerabiles fratres, & dilectos filios in ipso Concilio existentes, vellent ad laudem & reuerentiam Dei ac Saluatoris nostri Iesu Christi, & per aspersionem sui sacratissimi Sanguinis, vt pro pace & felici tantarum rerum consummatione, locus eligeretur pro huiusmodi transferendo Concilio, qui gratus esset nobis, & Græcis aptus atque accessu facilis, disceptationibus ac dissensionibus omnibus subductis de medio, ambulantes in rectitudine & simplicitate cordis, iactarent in Deum cogitatus suos, ac de Deo confidentes in suis consilijs charitatis legibus obsequerentur, quæ iuxta Apostolum, non irritatur, non cogitat malum, non querit quæ sua sunt, non gaudet super iniquitate: sed è contra patiens, & benigna est; debere eos qui Ecclesiæ Dei negocijs tractandis insisterent, superiores esse mundo, non quæ sua sunt quærere, sed quæ Iesu Christi; nullam cuiusuis loci electionem debere esse impedimento, quominus tam salutaris rei consequatur effectus. Ista nos & similia pro affectione nostra ipsis in Concilio existentibus tranquillè proponenda mandauimus.

Iniunximus præterea Legatis ipsis, & Præsidentibus nostris, vt nihil omitterent ex ijs, quæ ad hunc finem conducere posse viderentur; requirerent, hortarentur, rogarent omnes, & singulos Regum, & Principum, Prælatorumque Oratores, Procuratores ibi presentes, vicinosque itidem Prælatos, & Principes, sibi vt socij accederent, secumq. hortarentur omnes ad locum ipsum aptum concorditer eligendum, tentarentq. omnia per quæ ad optatum tantæ rei finem posset pacificè perueniri.

Nec tunc quidem tam pia, tam sancta adeòque salutaria tam modestè postulantes auditi sunt, quin potiùs spretis adhortationibus nostris, Auenionis ciuitatis electionem ipso iure nullam, decretare tentarunt, Legatis, & Præsidentibus nostris, & alijs plurimis & grauibus religiosisq. personis renitentibus, atque ad nouam loci electionem alterius procedendum esse decernentibus. Tum verò sedandi tumultus causa, ad id tandem deuentum est, approbantibus cunctis, vt secundæ induciæ darentur ea conditione, vt nisi intra præscriptum, & præpositum diem Auenionenses promissas pecunias

nume-

numeratas persoluissent, integrum iam esset & liberum, debitum Concilio locum alium eligere. Cùm verò intra condictum terminum pecunias illi nequaquam exsoluissent, Legati, ac Pręsidentes prædicti, alijque ex Prælatis plurimi, & omnes fermè Regum, Principumq. Oratores, Procuratores Prælatorum, Theologiq. ac Doctores habendam rationem honoris ac dignitatis Occidentalis Ecclesiæ, ea studiosè seruando, quæ Græcis fuerant promissa censentes, Ecclesiasticęq. pacis, ac vnitatis cupientissimi, & saniorem ipsius Concilij partem facientes, ad quos etiam esset ius eligendi deuolutum, cùm partem aliam nihilominus ante sæpè requisissent vt ad alterius loci electionem intenderet: alioquin protestantes se ista amplius sine graui offensa Dei, & ipsius Ecclesiæ insigni nota dissimulare non posse; Postquam minimè exauditi erant, ad electionem loci Florentiæ scilicet, aut Vtini, siue alterius cuiuslibet in Decreto comprehensi, qui Galeas, & necessaria alia maturiùs parasset, canonicè legitimèq. processerunt, prout in Decreto inde confecto clariùs constat.

Eam electionem memorati Imperatoris, & Patriarchę Oratores, vt consequendæ vnioni summè necessariam, gratissimè amplexi sunt; profectiq. inde ad nos, vt electionem prędictam confirmare vellemus, precibus humilibus petiuerunt; similiter nos impensiùs orantes, atque requirentes, ne rem hanc sanctissimam desertam esse pateremur, protestati publicè in Consistorio generali, quòd per eos nequaquam staret, si sancta ista vnio non sequeretur.

Nos autem hęc omnia attentiùs considerantes, conspicientesq. rem eò deuenisse, vt prędictos Oratores necessariò exaudire cogeremur, nec superesse modum alium prosequendi operis tam pij, & seruandi latinę Ecclesię honoris, de prędictorum Venerabilium fratrum nostrorum consilio, & assensu, ipsorum petitis annuimus, nominationemq. factam de Florentia, aut Vtino, vel alio ex locis in Decreto comprehensis, in alio generali Consistorio admisimus, & confirmauimus, ac demum cum ipsis Oratoribus mandatum ad hoc habentibus, nonnullis priùs tractatis, conclusis, atque firmatis, quę de memoratorum Imperatoris, & Patriarchę aduentu ad has partes nobis spem indubiam pollicentur, multisque cum laboribus, ingentiq. sumptu operam dedimus, vt Galeę quatuor, & alia mitterentur pro ipsorum aduentu necessaria, sicque Deo largiente, factum est.

Hæc vbi didicere, qui Auenionem prætulerant semper pro inordinatis, quibus agitabantur affectibus turbati, quia iuxta beatæ memoriæ prædecessoris nostri Leonis I. sententiam, dum priuatæ caussæ religionis exercentur obtentu, committitur impietate paucorum, quòd vniuersalem Ecclesiam vulneret, multa ad perturbanda prædicta machinati sunt. Nam primùm quidem in Venerabilem fratrem nostrum Ioannem Archiepiscopum supra nominatum, qui Decretum in ea forma mittebat ad nos, qua fuerat in publica Sessione promulgatum, nonnulla confingentes irruerunt, omniq. prętermisso iuris ordine, ipsum posteaquàm primò, secundò, ac tertiò ea pro sua iustitia petierat, quæ iure nulli deberent denegari; primùm in domo sua sub cautione Iurisiurandi detinere conati sunt; deinde deputationem & Congregationem generalem per Iudices datos suspectissimos illi interdicere tentarunt; ac postremò contra grauamen vtrunque se tueri de iure satagētem, suamq. iustitiam asserentem, sub excōmunicationis, priuationis, & inhabilitationis pœnis in domo propria tumultuario multitudinis impetu detinere,

nere, & quodammodo carcerare moliti sunt; grauamen præterea grauamini adijcientes, dilectum filium Arnoldum de Reclenchusen dicti Archiepiscopi Procuratorem, pro iustitia illius in Congregatione generali, & maiori Ecclesia loqui volētem, manibus iniectis percusserunt, ac per capillos ad carcerem trahere conati sunt adeò violenter, ac inhonestè, vt Card. S. Sabinæ Legatus antedictus de violentia illata, & de sublata libertate Concilij necessariò sit publicè protestatus. Per hanc itaque illatam violentiam iusto metu constrictus Archiepiscopus ipse in defensionem sui, quosdam Nobiles armatos domi habere compulsus est. Tandem iustissima quadam petitione in generali Congregatione porrecta, cui adiecta erat protestatio, quòd nisi in sua iustitia audiretur, & à grauaminibus, & oppressionibus, quæ in dies augebantur cessaretur, ipse ob iustum metum inde decedere cogeretur, cùm non modo non fuisset admissa ipsa petitio, verùm contra exhibitorem potiùs vt àd carcerem traheretur, esset acclamatum; coactus est, & iniunctum sibi Oratoris, ac Præsidentis officium deserere, & adiunctis sibi, seque ducentibus dilectis filijs Nobilibus viris Vvilhelmo Marchione de Roithingh, & Rodulpho de Rauistein, & alijs plerisq. illorum Nobilibus, à prędicto loco omnino discedere. Omittimus alia plura grauamina, vt Cursores nostros primum, tum dilectum filium Priorem Furnensem Ordinis Præmonstratensis ad nos specialiter missum, in itinere, interceptis literis nostris, pecunijsq. & bonis alijs nudauerint, vt ex nostris sit nemo, qui sine iusto metu vel illuc ire, vel inde redire possit.

Quantum Generali Concilio ista conueniant, cunctis ratione vtentibus liquet. In secunda Ephesina Synodo, perniciosissima illa quidem, Apostolicæ Sedis Legatos violatos legimus, quòd acquiescere subscriptioni nefariæ noluerunt. Verùm hæc inferiora non sunt: sed omittimus ista, referre quidem piget ob Ecclesiæ Matris iniuriam, atque iacturam; sed dicendum tamen est, illi ipsi qui pro tractandis Ecclesiæ negocijs, pro pace, & vnitate in Ecclesia Catholica seruanda, pro reformatione vtili, & honesta inducenda, se conuenisse profitentur, quiq. sextum iam annum in huiusmodi tractatibus minimo cum fructu exegerunt; cùm vniuersus Christianus Orbis esset prędictæ illius sanctissimæ vnionis iam modo imminentis expectatione suspensus, ex qua dici non potest, quantum lætioris spei humanis rebus, & Christianæ religioni accederet, eos ad euersionem potiùs tàm pij operis, confusionemq. nominis Christiani, & vniuersalis Ecclesiæ scissuram, & totius Religionis excidium moliri manifestè deprehenduntur.

Et quid mirum si in Oratores nostros sæuiant, qui in nos quoque adeò effrenatè feruntur? pretensum quippe quoddam [r] monitorium, siue (vt ipsi appellant) citatorium, conuicijs, contumelijs, atque iniurijs plenum aduersùs nos, & in grauamen venerabilium Fratrum nostrorum S.R.E. Cardinalium conflare ausi sunt, nouo planè exemplo, & quod priora omnia secula ignorauerunt, & quod vti ne fieret, cum Ioannes, & Iulianus Cardinales prędicti Sedis Apostolicæ Legati varijs modis obsisterent, & validissimis, & grauissimis, verissimisq. rationibus improbitatem facti coarguerent, demonstrarentq. apertis documentis, id charitati, bono publico, paci Ecclesiæ, iustitię, sacrisq. Canonibus ita aduersari, vt ipsi abhorrerent illic adesse, vbi de tali tractaretur monitorio, auditi non sunt. Et cùm instanter orarent, & exprefsè postularent, vt à re tam monstruosa desisterent, conscientiasq. exonerando

r Hoc monitoriū habetur sess 26. Concil. Basileensis.

nerando suas, excusarent coram Deo, & hominibus innocentiam suam, quòd monitorium illud pro viribus, & supra vires impugnarent, plurimaq ex illo sequi poterant scandala & mala, memorantes, maximaq. instantia vtentes, veluti ex protestationibus suis publicè, & solenniter factis, apertissimè constat; tantis tamen, tàm pijs, tàm iustis postulationibus furor ille non cessit.

Cùm verò memorati Ioannes, & Iulianus Legati octo primum, deinde trium dierum inducias peterent, infra quos rationes in scriptis redigerent, quibus cum nullo modo ad dictum prætensum monitorium, seu citatorium esset procedendum, euidentissimè demonstrarent, non solum auditi non sunt, verùm contra ipsius ordinationes Concilij, ea die & Generalis Congregatio, & Sessio repentè, & præcipitanter est habita, quod nunquam antea vel in minimis, priuatisq. negocijs fuerat factum.

In ea sanè prætensa, præcipitiq. Sessione etsi Prelatos sub pœna præstiti iuramenti cogere, & penè violenter attrahere conarentur, Legati tamen ipsi, & plures ex Oratoribus Regum, & Principum, Prelatiq. plurimi iustitiæ potius, & veritati deferentes, quàm illorum cedentes comminationibus, nulla ratione huic tam inhonestæ, ac monstruosæ rei interesse passi sunt: Sed magis, ac magis institerunt, vt à dicto monitorio abstinerent; nihil innouari debere ibidem apertè protestantes, ijs profectò nostrorum Legatorum rationibus, iustissimisq. petitionibus, ac protestationibus necessarijs acquieuissent, nisi pauci ex Primoribus, quos sequitur inferiorum turba, partim ambitionis corrupti peste, partim potentium quorundam secularium, seu furori obsequentes, seu deliniti obsequijs, seu minis, ac terroribus adacti sub specioso reformationis nomine, se se duces, atque authores harum nouitatum præbuissent, inq. tempus imminentis iam Concilij Occumenici, si quid aduersus nos conceperant, animo distulissent.

Ea verò cum comperisset charissimus filius noster Sigismundus Romanorum Imperator, obstupuit, præcipitemq. sententiam schismatis metu, quod sublatum temporibus proximis, isti inferre tentarent, vehementer exhorruit, ac protinùs per venerabilem fratrem Petrum Augestensem Episcopum Oratorem suum ad præfatum Concilium destinatum, vt abstinerent ab huiusmodi nouitatibus & scandalis, omni instantia requisiuit, & si quid aduersum nos promulgassent, reuocarent. Quod quidem, vt ex certissimis nuncijs accepimus, facere omninò neglexerunt.

Et quid mirum si illi minus obtemperent honesta postulanti, contra Sanctorum Canonum statuta, qui excusso de sub iugo diuini timoris collo, tàm liberè, tàm licenter eunt in Pastorem Pontificem suum? quorum conatibus nisi opportuniùs prouideatur, rem hanc sanctæ vnionis Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ, ex qua diebus nostris propagari Christianitatis terminos speramus, & sub huius specie, & expectatione Christianorum multitudo ab infidelibus oppressa respirat, intercipi, & destitui, Ecclesiæq. reformationem, & pacem Christiani populi, quam iam annis sex mundus prestolatur, in deformationem potiùs, intestinumq. bellum conuerti, quis adeò rationis, & iudicij ignarus est, quin videat, & intelligat? Suborientur, vt timendum est, insuper alia incommoda, & mala necessariò, scandalaque, & diuisiones, non modò in re Ecclesiastica, verùm in Regnis quoque, Principatibus, dominijsq. temporalibus pullulabunt ex infausto hoc germine, quę sine maxima Dei offensa nos amplius dissimulare non posse, nemo sanæ mentis ignorat.

Cum

Cum igitur ad huiusmodi pericula, scandalaque, & detrimenta ab vniuersali Ecclesia, & à populo Christiano, sicuti ex debito adstringimur pastoralis officij propulsanda, & longiùs arcenda, nihil æquè expediens occurrat, quàm si in vnum conueniamus omnes, charitatis, pacis, & concordiæ vinculo adstricti, & semotis priuatis affectionibus, ad memoratæ vnionis Ecclesiæ vtriusque, sanctorumq. reliquorum operum prosecutionem, quorum gratia Concilium Basileense ab initio fuerat institutum, studia, & vota nostra conuertamus. Omnibus itaque, & singulis, quæ supra digesta sunt, & alijs iustis, & rationabilibus caussis ad hoc animum nostrum mouentibus, atque eo in primis, quia quod factum est sine consideratione iustitiæ, & contra omnem Canonum disciplinam, ratum haberi, nulla permittit ratio; & quod dissensionis scandalum non auferret Basileensis Synodus, sed ij, qui in illa se duces, & principes nouarum rerum faciunt, potiùs augerent: ijs inquam omnibus accuratissima meditatione pensatis, quorum gratia neque nobis, neque nostris tutum, aut liberum sit in eo Concilio, quod sub ditione est, & quasi tyrannide quadam æmulorum nostrorum redactum, quicquam proponere, aut tractare; habitaq. super ijs omnibus, & singulis cum præfatis venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, de ipsorum omnium communi consilio, & assensu, plurimis etiam adhibitis venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopis, Episcopis, & dilectis filijs Electis, Abbatibus, alijsque Prelatis in Curia nostra existentibus, id idem consulentibus, atque laudantibus, volentes tam perniciosis, & imminentibus turbationum, scandalorum, & confusionum periculis in Dei Ecclesia, vt premittitur, obuiare, si, & in quantum supradicti in ipso Concilio Basileensi existentes in obstinato proposito suo perseuerauerint, vigore, & occasione dicti pretensi monitorij, seu citatorij, in aliquo procedēdo, aut aliquam aliam nouitatem contra nos, aut venerabiles fratres nostros S.R.E. Cardinales, vel Presidētes, & Oratores nostros, qui in dicto Concilio fuerunt, vel aliquem ex eis in posterum inferendo, vel etiam à die prefati asserti monitorij forsitan factam continuando, vel quouis modo seruando, tenore presentium authoritate Apostolica, & ex certa scientia, & ex plenitudine potestatis, ciuitatem Ferrariensem, quam & pro futuro Oecumenico Concilio ex nunc assumimus, ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc pro loco dicti Concilij transferendi nominamus, assignamus, & etiam deputamus; locum quidem gratum Græcis, rebus gerendis vtilem, idoneum, ac commodum omnibus Regibus & mundi Principibus, & Prelatis tutum, & liberum, in Decreto Græcorum comprehensum [f], & pro quo omnia Græcis promissa expedita, & parata sunt, ad eumq. locum præfatum Basileense Conciliū ad omnes, & singulos effectus inchoatos, & inchoandos, & pro eisdem causis, pro quibus fuerat Basileæ congregatū, consilio, assensu, authoritate, & potestate similibus, ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc transferimus, & translatū fuisse, & esse declaramus.

[f] *In illis scilicet verbis Decreti, [Vel aliā ciuitatem in Italia,] quod habetur sess. 19. Concil. Basil.*

Caussa Boemorum quoad articulum communionis sub vtraque specie, quem solum articulum volumus in dicta ciuitate Basileensi à data præsentium infra triginta dies continuari posse, dumtaxat excepta; quos etiam Boemos si pro dicta caussa ad dictam ciuitatem Ferrariensem, & Concilium sic translatum eis magis venire placuerit, in eum casum benignè suscipiemus, tractabimusq. cum omni humanitate, & charitate possibili, & ab alijs tractari faciemus.

Hanc

Hanc autem translationem, in quantum prædicti Basileæ existentes non resipuerint, vt præmittitur, locum habere intelligimus, & declaramus ante ipsorum Græcorum aduentum, ipsis autem Græcis venientibus in dicto loco Ferrariæ pro Oecumenico Concilio celebrando, vt certi reddimur consentientibus, ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc ipsum Basileense Concilium ad præfatam ciuitatem Ferrariensem purè, liberè, & simpliciter transferimus, & decernimus inchoandum.

In quo etiam sic translato talia, auctore Deo, proponere, & agere intendimus, ex quibus nostram innocentiam orbis totus agnoscere poterit, & quæ sunt aduersum nos, quorundam maleuolentia, & malignitate conficta, falsa, & omni veritatis fundamento destituta intelligere, ac nostram bonam voluntatem ad ea, pro quibus dictum Basileense Concilium, vt præmittitur, fuerat congregatum, euidentiùs poterit intueri.

Decernentes, ac etiam declarantes omnem aliam nominationem, declarationem, electionem, vel translationem quauis authoritate, aut quocunque prætextu factam, vel etiam imposterum faciendam, præterquàm authoritate nostra, de qua constet per authenticas literas nostras super hoc conficiendas, nullius esse, prout est, roboris, vel momenti.

Mandantes insuper, & præcipientes venerabilibus fratribus, & dilectis filijs S. R. E. Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Electis, Abbatibus, & alijs, qui de iure, & antiqua consuetudine Generalibus Concilijs interesse tenentur, quatenus ad præfatum Concilium, vt præmittitur, translatum, se transferant, ad ea tractanda, & peragenda, quæ ad laudem Dei, & gloriam, sanctorumq. operum profectum, pro quibus ipsum Basileense Concilium fuerat congregatum, necessaria, & vtilia videbuntur. Et signanter si quid in materia Boemorum, in eo fortassis restaret peragendum, & specialiter ad materiam vnionis Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ, vt supra dictum est, quam quanta possumus industria, & diligentia ad felicem vsque exitum prosequi intendimus.

Quos omnes, & singulos ad omnia, & singula præmissa ex nunc citamus, requirimus, & admonemus, securitatem quoque, & saluum conductum omnibus, & singulis, prout in alijs nostris literis inde confectis latiùs continetur, damus, & concedimus etiam per præsentes.

Insuper authoritate, potestate, consilio, & assensu prædictis, sub excommunicationis, priuationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum, ac inhabilitationis pœnis, quas contrafacientes incurrere volumus ipso facto, aduersùs quas pœnas restitui, vel rehabilitari præterquàm à nobis non possint, sed nec ab excommunicatione absolui, nisi in articulo mortis constituti, districtius inhibemus, ne in præfata Basileensi ciuitate, aut alibi, quàm in ciuitate Ferrariensi supradicta, deinceps, vt præmittitur, Concilium, aut aliquis Conciliaris actus teneatur, seu aliquod officium ad ea subordinatum de cætero exerceatur, neque etiam aliquis in dicta ciuitate Basileensi remanere, præterquàm ad articulum Boemorum, vt dictum est, & ad alium locum quàm Ferrariæ, sub nomine, aut prætextu Concilij, audeat accedere.

Decernentes etiam ex nunc irritum, & inane, ac nullius authoritatis, vel momenti, si secùs quauis authoritate etiam sub nomine, & authoritate Concilij, præterquàm nostra, de qua per literas nostras, vt supra præmittitur, super hoc conficiendas, constet, à quibus communiter, vel diuisim, cuiuscunque

cunque status, gradus, præeminentiæ, & conditionis existant, etiamsi Cardinalatus, Patriarchali, Archiepiscopali, & Episcopali dignitate præfulgeant, scienter, vel ignoranter forsitan contigerit attentari. Ordinationibus, statutis, constitutionibus, decretis, declarationibus quauis authoritate, etiam sub nomine generalis Concilij factis, & alijs in contrarium facientibus, etiam si talia forent, de quibus esset habenda, etiam de verbo ad verbum mentio specialis; quibus omnibus authoritate, potestatis plenitudine, consilio, & assensu similibus, & præmissis necessarijs, & vrgentibus caussis supradictis derogamus, & derogatum esse Apostolica authoritate, tenore præsentium declaramus, cæterisq. in contrarium quomodolibet facientibus, non obstantibus quibuscunque.

Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ assumptionis, nominationis, assignationis, deputationis, translationis, declarationis voluntatis, constitutionis, mandati, præcepti, citationis, requisitionis, monitionis, dationis, concessionis, inhibitionis, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum.

Datum Bononiæ Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo tricesimo septimo, Quartodecimo Kalen. Octobris, Pontificatus nostri anno septimo.

✠ Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

Adiutor, & protector meus es tu Domine, ne derelinquas me Deus meus.

✠ Ego Branda Episcopus Portuensis subscripsi.
✠ Ego Iordanus Episcopus Sabinensis subscripsi.
*Angelottus ✠ Ego * Angelus tit. S. Marci Presbyter Cardinalis subscripsi.
✠ Ego Franciscus tit. S. Clementis Presbyter Cardinalis subscripsi.
✠ Ego Antonius tit. S. Marcelli Presbyter Cardinalis subscripsi.
✠ Ego Nicolaus tit. S. Crucis Presbyter Cardinalis subscripsi.
✠ Ego Prosper S. Georgij ad Velum aureum Diaconus Card. subscripsi.
✠ Ego Dominicus S. Mariæ in Via lata Diaconus Card. subscripsi.

Num. XIV.

DECLARATIO TRANSLATIONIS CONCILII Basileensis, & indictio Concilij Ferrariensis.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

PRidem ex iustis, & rationabilibus, ac vrgentissimis caussis ad multa inconuenientia in Dei Ecclesia imminentia pericula submouenda, præsertim scissuræ, & diuisionis grauissimæ, necnon impedimenti futuræ sanctæ vnionis Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ animum nostrum dignè mouentibus, quartodecimo Kalendas Octobris proximè præteriti de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu, plurimis etiam adhibitis venerabilibus fratribus, & dilectis filijs Archiepiscopis, Episcopis, Electis, Abbatibus, alijsq. Prælatis in nostra Curia existentibus idem consulentibus, atque laudantibus, ciuitatem Ferrariensem pro celebrando Concilio etiam Oecumenico, ex tunc assumpsimus, nominauimus, & etiam

depu-

deputauimus, ad eamq. ciuitatem Basileense Concilium, ad omnes & singulos effectus, pro quibus Basileæ fuerat congregatum, & ex tunc transtulimus, & translatum esse declarauimus. Si & in quantum in dicto Basileensi Concilio existentes perseuerarent in suo obstinato proposito, vigore cuiusdam prætensi monitorij, seu citatorij procedendo, aut aliam nouitatem contra nos, & venerabiles fratres nostros S. R. E. Cardinales præfatos, vel Presidentes, aut Oratores nostros, qui in dicto Concilio fuerunt, faciendo, vel à die dicti citatorij factam continuando, vel seruando, prout in nostris literis super idem confectis pleniùs continetur. Sperantes ex hac nostra conditionali prouisione, veluti in eorum Basileæ existentium mera libertate reposita, ipsos à tam periculosis nouitatibus faciliter abstinere debere.

Verùm illi ipsi auertentes se, ne paci Ecclesiæ, & vnitati consulerent, nevè iam paratæ vnioni Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, pro qua charissimum in Christo filium Romæorum Imperatorem, & venerabilem fratrem Constantinopolitanum Patriarcham dietim expectamus, & iam plurimi ex eorum domesticis cum vna ex Galeis nostris in portum Venetiarum applicuerunt, prospicerent, vt debebant, quin potius turbationem super turbationem apponere satagentes, accusationem contumaciæ contra nos admittere præsumpserunt, nosq. contumaces fore decernentes; postea quarto Idus prædicti mensis Octobris per quoddam assertum Decretum * contra nos, et venerabiles fratres nostros multa grauia, & scissuræ in Ecclesia Dei iam proximæ cumularunt, aliaq. plurima ab omni charitate, & pace penitus aliena seruare ausi sunt, parati etiam, quantum in eis est, licèt sub quodam reformationis fuco, omne suum opus ad irreparabilis deformationis, vt iam apertè cognoscitur, extrema perducere, nisi miserante Deo, opportuno, & celeri remedio obuietur.

* Sess. 19. Conc. Basil.

Nos igitur tam imminentibus malorum periculis, volentes, vt ex debito nostri pastoralis officij tenemur, opportunè consulere, de prædictorum venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu, conditiones in dictis nostris literis contentas, fuisse, & esse purificatas, dictumq. Basileense Concilium, ad præfatam ciuitatem Ferrariensem fuisse, & esse translatum declaramus, illudq. authoritate, & assensu, ac consilio prædictis, in dicta ciuitate Ferrariensi celebrandum, ac die octaua proximi mensis Ianuarij inchoandum, ac continuandum decernimus; authoritate Apostolica per præsentes mandantes omnibus, & singulis, qui ad generalia Concilia de iure venire tenentur, & consueuerunt, ad ipsum Concilium sic translatum, vigore iuramenti per eos præstiti, quantociùs se transferre procurent.

Declaratio trãslationis Cõcilij Basilea Ferrariam.

Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, constitutionis, et mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum.

Datum Bononiæ Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo tricesimo septimo, Kalen. Ianuarij, Pontificatus nostri anno septimo.

✠ Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

✠ Ego Branda Episcopus Portuensis subscripsi.

D ✠ Ego

✠ Ego Iordanus Episcopus Sabinensis subscripsi.
✠ Ego Antonius tit. S.Marcelli Presbyter Cardinalis subscripsi.
✠ Ego Nicolaus tit. S.Crucis Presbyter Cardinalis subscripsi.
✠ Ego Franciscus tit. S. Clementis Presbyter Cardinalis subscripsi.
✠ Ego Prosper S. Georgij ad Velum aureum Diaconus Cardinalis subscripsi.
✠ Ego Dominicus S. Mariæ in Via lata Diaconus Card. subscripsi.

Num. XV. *Vltra verò præfatarum Constitutionum promulgationem, pluribus etiam Monasteriorum Abbatibus, & Episcopis particulares apostolicas literas direxit Eugenius, & in specie sub Dat. 18. Octobris.*

Monasteriorum Abbatibus, S.Mariæ in Organo Veronen. S. Eustachij de Nauisia Francisco. S. Euphemiæ prope Ciuitellam. S.Bonæ de Vidorio. S.Mariæ dela Siluia Ioanne. S. Mariæ Sextrusi. S. Mariæ de Magaziano. S. Benedicti de Leuo. S.Petri in Monte. S. Nicolai in Verano Brixien. Diœc. S. Sepulcri de Astino Pergamen. Diœc. De Sinuago Hieronymo de Piro.

Similiter & Episcopis sub Dat. 23. die Octobris. Aretino, Narniensi, Interamnensi, Spoletano, Ianuensi, Amerinensi, Esculanensi, Senogalliensi, Fauentino, Foroliuiensi, Bertonoriensi, Sarsinatensi, Feretran.

Sed & Vniuersitatibus Studiorum, & in specie Parisiensi, & alijs, tenoris vt sequitur.

Dilectis filijs Rectoribus, & Vniuersitati Studij Parisien. salutem.

Cum Basileense Concilium ad ciuitatem Ferrariensem pro Oecumenico Concilio inibi celebrando, tam propter Occidentalis, & Orientalis Ecclesiarum vnitatem, quàm reformationem Ecclesiæ, & pacem christiani populi, & alijs rationabilibus caussis totis viribus, authore Domino, procurandas, duxerimus transferendum, prout vestra deuotio videre poterit per copiam literarum præsentibus inclusam, eidem deuotioni vestræ in virtute sanctæ obedientiæ iniungimus, & mandamus, quatenùs cum per Dei gratiam speremus, immo certi reddamur, quòd charissimus in Christo filius noster Ioannes Græcorum Imperator Illustris, ac Venerabilis frater noster Patriarcha Constantinopolitanus, cum eorum Prælatis & clericis, pro quibus iamdudum cum Galeis, & alijs necessarijs, et conuentis, misimus; circa Kalendas Nouembris proximè futuras accedent ad Concilium memoratum, quantociùs poteritis aliquos de Vniuersitate vestra insignes Doctores, vel Magistros Deum timentes, qui huiusmodi Concilio intersint, ad ipsum Concilium destinare curetis, vt in eo Altissimi cooperante misericordia, per ipsorum Doctorum, & Magistrorum, ac aliorum prudentiam, et virtutem, ea tractentur, et agantur quæ cedant ad laudem Dei, pacem christianorum, ac statum, et exaltationem Ecclesiæ suæ sanctæ.

Dat. Bononiæ Non. Kalend. Octobris Anno septimo.

Similiter scribit Vniuersitatibus in Francia. Aurelianensi, Andegauensi, Tolosan e, Acuensi Baiocensis Diœcesis, Montis Pessulani, Auenionensi.

In Hispania. Salamantinæ, Vallisoleti.

In Alemannia. Viennensi, Liptziensi, Ersordiensi, Heidelbergensi, Coloniensi.

In Bra-

In Brabantia, Louanienſi Leodienſis Diœceſis.
In Polonia, Cracouienſi.
In Italia, Peruſino, Papienſi, Paduano.
In Anglia, Oxonienſi, Cantabergenſi.
In Scotia, Sancti Andreæ.
Generalibus etiam Ordinum in hanc formam reſcripſit.
Dilecto filio, &c. Generali Magiſtro Ordinis Prædicatorum ſalutem.
Cum Baſileenſe Concilium ad ciuitatem Ferrarienſem (*reliqua vt in proximo vſque ad verbum,* Concilium memoratū) quantociùs poteris te conferas, atque vna tecum duodecim Magiſtros tui Ordinis perducas, de quibus deuotioni tuæ per alias noſtras literas intimauimus, vt in ipſo Concilio, Altiſſimi cooperante miſericordia, per tuam, illorum, & aliorum prudentiam, & virtutem tractentur, & agantur ea quæ cedant ad laudem Dei, pacem Chriſtianorum, ac ſtatum & exaltationem Eccleſiæ ſuæ ſanctæ. Datum Bononiæ Anno &c. Non. Kal. Octob. Anno ſeptimo.
Similiter ſcribitur Generali Miniſtro Ordinis Minorum.
Similiter ſcribitur ſequentibus, dimiſſa clauſula vt ducant duodecim Magiſtros, ſed vt ducant aliquos inſignes viros Deum timentes, Eremitarum, Carmelitarum, Humiliatorum, Seruorum, Camaldulenſium Generalibus Magiſtris.
Similiter ſubſcriptis, vt mittant Oratores ad Concilium. Rhodi ſcilicet S. Ioannis Hieroſolymitani, Prutenorum, ſcilicet B. Mariæ Teutonicorum, S. Iacobi de Spatha, de Alcantara, de Calatraua, de Viſco, Generalibus Magiſtris Militiarum.
Subſcriptis Abbatibus vt veniant. Ciſtercienſium, Cluniacenſium, S. Antonij Viennenſis, Cæleſtinorum Pramonſtratenſium.
Præceptori Sancti Spiritus in Saxia.
Iam verò Græcis aduentantibus, & Concilij tempore adueniente, pro ſecuritate omnium, hunc Saluum conductum publicari iuſſit.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI. Num. XVI.
Vniuerſis & ſingulis ad quos præſentes noſtræ literæ peruenerint ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

CVm ſperemus, quòd per operam Altiſſimi, cuius cauſſa agitur Concilium Baſileenſe, transferetur de proximo ad ciuitatem Ferrarienſem, pro tractanda in eo Occidentalis, & Orientalis Eccleſiarum vnitate, pro reformatione vniuerſalis Eccleſiæ, Chriſtianæ Fidei augmento, & pace fidelium, vel ante ſi contigerit transferri. Nos ſummis deſiderijs cupientes vt ad huiuſmodi transferendum Concilium Prælatorum, & Principum, & aliorum multitudo copioſa conueniat, prout tantarum rerum pondus, & magnitudo requirit, & etiam ne aliqui ex quauis cauſſa à veniendo ad illud retrahantur, Vniuerſitati veſtræ notum facimus per præſentes, quòd nos de conſilio & aſſenſu venerabilium Fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium, omnibus, & ſingulis Clericis, & Laicis, tam Græcis, quàm Latinis, cuiuſcunque ſtatus, ordinis, dignitatis, vel gradus extiterint, etiamſi Imperiali, Regali, Cardinalatus, Patriarchali, Archiepiſcopali, vel alia quauis Eccleſiaſtica,

aut mundana dignitate præfulgeant, cæterisq. Ecclesiarum, & Monasteriorum quorumuis Prælatis, Generalibus quoque, ac Magistris, & Doctoribus, ac alijs in qualibet dignitate, vel gradu constitutis, & Ordinum quorumcunque reliquis omnibus cuiuscunque conditionis, & qualitatis extiterint, & quocunque nomine, seu titulo nuncupentur, coniunctim, & diuisim, veniendi, & accedendi ad ipsam ciuitatem Ferrariensem, etiam per ciuitates, castra, terras, loca quælibet nobis, & Romanæ Ecclesiæ subdita, & alia quælibet, quantum fuerit in nobis, & in eadem moram trahendi, ac ibidem liberè consulendi, tractandi, & agendi omnia, quæ in eis, secundum Deum, & eorum conscientiam visa fuerint, pro bono statu, & pace vniuersalis Ecclesiæ expedire; & inde recedendi pro libito voluntatis, toties quoties eis, vel cuilibet eorum placuerit, liberè, tutè, ac securè sine quouis impedimento, vel alio nocumento personali, aut reali, qualitercunque, & ex quacunque caussa ciuili, vel criminali inferendo, cum omni eorum comitiua, familiaque, ac seruitoribus laicis, & clericis, cum omnibus, & quibuscunque eorum rebus, ac bonis in victualibus, libris, auro, argento, equis, pannis, vel alia materia consistentibus, per terram, & aquam, die, noctuque liberum, & plenum Saluum conductum, securitatem, ac libertatem, bona fide, damus, & concedimus per præsentes, volentes in hoc nostro Saluo conductu, securitate, & libertate, omnes clausulas necessarias, & opportunas, & quæ in talibus de iure, vel consuetudine apponi consueuerint, intelligi, & pro expressis haberi; ita vt omnes, & singuli prædicti sine aliqua cauillatione, seu contradictione, aut quocunque quæsito colore, omni securitate, ac libertate in rebus, & personis efficaciter, ac plenariè gaudeant; non obstantibus quibuscunque legibus, vel statutis municipalibus, aut alijs quibuscunque, per quæ huic nostro Saluo conductui in aliquo, quoquo modo derogari, aut præiudicari possit, etiam si talia essent, de quibus specialis mentio, & expressio foret habenda.

Quem Saluum conductum, securitatem, ac libertatem, toto tempore ipsius Concilij vniuersalis, & per quatuor menses ante ipsius inchoationem, & totidem eo finito, firmiter, & inuiolabiliter in omnibus suprascriptis clausulis durare volumus.

Promittimus etiam, & bona fide pollicemur, omnes, & singulos benignè, & charitatiuè tractare; mandantes ex nunc omnibus, & singulis ipsius Ecclesiæ Vicarijs, Gubernatoribus, & Officialibus, ac subditis, & vasallis, necnon gentium armorum nostrorum Capitaneis, conductoribus, & stipendiarijs quibuslibet, ad nostra stipendia militantibus; cæteros verò quoscunque requirentes, & in Domino exhortantes, quatenus omnes, & singulos supra nominatos ad huiusmodi ciuitatem, & Concilium accedere volentes, per ciuitates, terras, passus, portus, pontes, & loca quælibet, tam nostra, quàm ipsorum, & tam per aquam, quàm per terram, quoties eis placuerit transire, morari, ac recedere cum rebus, & bonis prædictis sine aliqua solutione datij, pedagij, vel gabellæ, aut alterius oneris exactione, pro nostra, & Apostolicæ Sedis reuerentia, liberè permittant, nec eis, aut eorum alicui in personis, rebus, vel bonis huiusmodi aliquam molestiam, vel offensam inferant, nec ab alijs permittant inferri.

Præsentibus per quatuor menses ante tempus ipsius Concilij inchoandos, totoq.

totoq. Concilij tempore, ac etiam per menses quatuor post finitum ipsum Concilium, duraturis.

Datum Bononiæ Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo tricesimo septimo, quintodecimo Kalendas Octobris, Pontificatus nostri Anno septimo.

Obsequendo etiam Summo Pontifici, similem Saluum conductum concessit Nicolaus Estensis Marchio Ferrariæ.

VNIVERSIS, ET SINGVLIS, AD QVOS PRAESENTES literæ peruenerint, pium desiderium & sinceram in Domino charitatem. Num. XVII.

CVm per Altissimi operam, cuius res agitur, speremus Basileense Concilium per sanctissimum Dominum nostrum, Dominum Eugenium diuina prouidentia Papam Quartum, pro eisdem causis, pro quibus fuerat in ciuitate Basileæ ab initio congregatum, & specialiter pro tractanda, & Deo propitio, consequenda vnione Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, ad ciuitatem Ferrariæ de proximo transferendũ, vbi Prælatorum, Principum, & aliorum fidelium, prout tantarum rerum pondus, & magnitudo requirit, multitudo cõueniat; idcirco nos Nicolaus Marchio Estensis, desiderantes vt tam sanctũ opus, quantum in nobis est, optatum consequatur effectum. In primis præfato Sanctissimo Domino Nostro (quamquam omninò superfluum videatur, humilem, ac deuotum filium, & vasallum Patri, & Domino suo, totiusq. Ecclesiæ sanctæ Pontifici, nisi forsan pro quadam recognitione deuotionis, ac fidei, ista præstari possint) Reuerendissimis in Christo Patribus, & Dominis S.R.E. Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, cæterisq. Prælatis; necnon etiam Serenissimo Principi, & Domino D. Sigismundo Romanorum Imperatori semper Augusto, si ipsum ad præfatum Concilium venire contigerit; ac etiam Serenissimo Domino D. Ioanni Constantinopolitano, & Græcorum Imperatori, Principibus, & Principum Oratoribus, & reliquis, & singulis tam Græcis, quàm Latinis, cuiuscunque status, gradus, vel præeminentiæ, dignitatis, & conditionis existant, clericis, vel laicis, quocunque nomine, seu titulo nuncupentur, coniunctim, vel diuisim, veniendi, & accedendi ad prædictam ciuitatem Ferrariæ, & locum Concilij, etiam per Ciuitates, Terras, Castra, & loca quælibet nostro regimini, ditioni, & gubernationi subiecta, & alia quælibet, quantum in nobis est; ac in prædictis ciuitate, & Concilio standi, moram trahendi, consulendi, tractandi, & agendi omnia, & singula, quæ ipsis, & eorum cuilibet visum fuerit, liberè, tutè, & securè, sine aliquo impedimento, vel alio nocumento, & molestia reali, vel personali, qualitercunque, vel ex quacunque caussa ciuili, vel criminali, quæ inferri posset, cum eorum comitiua, & familia, seruitoribus, clericis, & laicis, cum omnibus, & singulis eorum rebus, ac bonis in auro, & argento, iocalibus, equis, pannis, victualibus in quacunque materia consistentibus, per terram, & aquam die, noctuq. plenum, & liberum Saluum conductum, securitatem, ac libertatem bona fide damus, & concedimus per præsentes. Volentes in hoc nostro Saluo conducto, securitate, & libertate omnes clausulas necessarias, & opportunas, & quæ in talibus de iure, vel consuetudine apponi consueuerunt, intelligi & pro expressis haberi; ita vt omnes, & singuli prædicti sine aliqua contradictione, aut quocunque quæsito co-

lore, omni securitate, ac libertate in rebus, & personis efficaciter, & plenariè gaudeant, & potiantur.

Non obstantibus quibuscunque legibus, & statutis municipalibus, aut alijs quibuscunque, per quæ huic nostro saluo conducto in aliquo quoquo modo derogari, aut præiudicari posset, & si talia essent, de quibus specialis, & expressa mentio foret habenda.

Quem saluum conductum, securitatem, & libertatem toto tempore ipsius vniuersalis Concilij, à die dationis præsētium, & per quatuor menses post ipsum finitum Conciliū, inuiolabiliter in omnibus supradictis durare volumus.

Promittimus etiam, & bona fide pollicemur, omnes, & singulos benignè, & charitatiuè tractare, & tractari facere. Mandantes ex nunc omnibus, & singulis officialibus, & subditis, ac vassallis nostris, cæterisq. nostro nomine militantibus, aut quoduis aliud facientibus, cæteros verò tam Ecclesiasticos, quā m seculares requirentes, & exhortantes in Domino, quatenus omnes, & singulos supradictos ad huiusmodi ciuitatem, & Concilium accedere volentes, per ciuitates, terras, passus, portus, pontes, & loca quælibet tam nostra, quàm ipsorum, & tam per aquam, quàm per terram, quoties eis placuerit, transire, morari, & recedere cum rebus, & bonis prædictis absque aliqua solutione datij, & pedagij, vel gabellæ, aut alterius cuiusuis oneris, ob Dei, & tantorum Patrum reuerentiam, bonorumq. omnium in ipso Concilio (vt speramus) promouendorum, intuitu & etiam nostra contemplatione liberè permittant, nec eis, aut eorum alicui in personis, rebus, vel bonis huiusmodi molestiam aliquam, vel offensam inferant, nec ab alijs inferri permittant; prædictis omnibus etiam per quatuor menses post dictum finitum Concilium duraturis.

Circa autem pensiones domorum, forum, seu pretium victualium, ac omnia alia ad vsum dicti Concilij, & in eo existentium, necessaria, seu quomodolibet opportuna abundanter, & aliàs, prout Sanctissimo Domino nostro visum fuerit, prouideri faciemus.

In quorum robur, & testimonium has literas fieri, & registrari voluimus, & iussimus nostri sigilli soliti appensione muniri.

Datum in Palatio Curię nostrę Anno Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi millesimo quadringentesimo tricesimo septimo, Indictione quartadecima, die verò quartodecimo Mensis Nouembris.

Ego Nicolaus Marchio Estensis me subscripsi manu propria.

Eiusdem Nicolai Estensis conuentiones, & pacta cum Cardinale S. Clementis Apostolicæ Sedis Camerario, de obsequijs, & seruitijs præstandis tempore Concilij in ciuitate Ferrariensi.

Num. XVIII. IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI AMEN. Capitula tractata, & conclusa inter Reuerendissimum in Christo Patrem, & Dominum D. Franciscum Tit. S. Clementis Presbyt. Card. Venet. Domini Papę Camer. vice, & nomine SS. Domini nostri Papæ Eugenij IV. & Illustrem D. Nicolaum Marchionem Estensem Ferrarię &c. siue virum Egregium Augustinum de Villa ipsius Domini Marchionis Cancellarium ad hoc nuncium specialem.

PRimò, quòd dictus Dominus Marchio, filij, & Ferrarienses, tenebunt, & tractabunt Sanctissimum Dominum nostrum Papam Eugenium IV.

pro

pro vero, & vnico Papa, ac summo Pontifice, ipsumq. defensabunt in sua libertate, vt decet subditos, & fideles; Itaque semper licebit ei, & Dominis Cardinalibus, & Curiæ stare in ciuitate, & locis dicti D. Marchionis, & ab eis recedere sine impedimento quocunque, etiamsi mandatum cuiuscunque prætendentis se superiorem de iure, vel de facto, quacunque dignitate, & authoritate fulciti, de quo etiam fieri deberet mentio specialis incontrarium interueniret.

Item, quòd dictus D. Marchio, filij, & ciuitas prouideant, & prouideri faciant dicto Domino nostro Papæ, & eius familiæ, Serenissimis Dominis Imperatoribus venientibus, & Reuerendissimis Dominis Cardinalibus, Camerario, & Thesaurario Apostolicis, ac eorum locatenentibus de domibus necessarijs, & decentibus, gratis sine aliqua solutione.

Item, quòd præfati Dominus noster Papa, Reuerendissimi Domini Cardinales, Camerarius Domini nostri Papæ, seu eius locum tenens, & Thesaurarius ab omnibus, & singulis gabellis ordinarijs, & extraordinarijs, antiquis, & modernis pro victualibus, & vestibilibus, & rebus quibuscunque pro eorum domibus, et familiaribus, tam in eadem domo, quàm extra existentibus, tam in grosso, quàm minuto emendis, tam extrà, quàm intùs ciuitatem, sint penitus, et omnino exempti.

Item quòd præfati D. Marchio, filij, et Ciues obseruent saluos conductus Sanctissimi D. Papæ, aut eius Camerarij, dum tamen illi, quibus conceduntur huiusmodi salui conductus, non sint rebelles, et banniti in ære, vel personis, ac etiam debitores dicti D. Marchionis, vel contra eum aliquid machinentur, in quo casu Sanctissimus Dominus noster eum adiuuabit, aut sint debitores ciuium Venetorum, et Mantuanorum, ratione debiti commissi contra illos, et declarentur dicti, rebelles Sanctissimi Domini nostri Papæ infra decem dies.

Item licèt de consuetudine supradictus Dominus noster Papa deberet deputare pedites pro custodia palatij habitationis suę in ciuitate Ferrariæ, tamen cùm Sanctitas sua maximam habeat fidem in deuotione supradicti Domini Marchionis, vult, & contentatur, quòd ipse D. Marchio deputet ipsos pedites, prout sibi videbitur, cum ea conditione tamen, quòd tales pedites, et custodes deputandi, et nunc deputati præstent iuramentum fidelitatis in manibus Reuerendissimi D. Camerarij supradicti.

Acta fuerunt hęc inter partes supradictas in ciuitate Bononiæ, in domo habitationis Reuerendiss. in Christo Patris, et Domini D. Antonij Tit. S. Marcelli Presbyteri Cardinalis 1438. die XVI. Ianuarij. Et voluerunt supradictæ partes, prędicta Capitula sigillis contrahentium munimine roborari, et quòd de ipsis vnum, vel plura conficerem instrumenta, siue huius capitula. Præsentibus Venerabilibus Viris DD. Nicolao de Valle, Cameræ Apostolicæ Clerico, et Christophoro de Reate literarum Apostolicarum scriptore, testibus ad præmissa habitis, vocatis, et rogatis.

Et me Blondo Antonij Blondi Foroliuiense Sanctissimi Domini nostri Eugenij Papę IV. et ipsius Reuerendissimi D. Camerarij Secretario, ac Cameræ Apostolicę Notario, qui prædicta, dum sic agerentur inter partes, rogatus notaui, et in hanc publicam formam, aliena manu, propter occupationes, redigi feci, signo consueto, et nomine meo ad fidem præmissorum manu propria appositis.

His

*His omnibus ordinatis, Eugenius Pontifex adhuc Bononiæ existens, antequam Ferrariam ad præsidendum Concilio accederet, ad idem Concilium inchoandum Legatum de Latere destinauit Nicolaum Albergatum Presbyterum Cardinalem tit. S. Crucis in Ierusalem, cum sequentibus facultatibus, vt ex Vaticano Codice**.

* 4128.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Num. XIX. Dilecto filio Nicolao tit. S. Crucis in Ierusalem Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato salutem, & Apostolicam benedictionem.

DVm onus vniuersalis gregis Dominici superna dispositione nobis iniunctum diligenter attendimus, & nostrum perspicimus imperfectum, videntes quòd nequimus circa singula per nosmetipsos exsoluere debitum Apostolicæ seruitutis, nonnunquam viros excellentes, atque insignes dignitatis splendore præditos, & virtute conspicuos, & illustres, de quorum spectata fide, sapientia, altitudine consilij, & scientiæ claritate, firmam spem, plenamq. fiduciam obtinemus, in partem negociorum, & rerum agendarum statum, & Ecclesiam concernentium assumimus; vt per ipsos vices nostras supplentes, & ipsorum comparatione salubri, nos pro tempore alleuiantes, nostri oneris grauitatem & ministerium nobis commissum, fauente diuina gratia, faciliùs, & efficaciùs exequi valeamus.

Cùm itaque nos nuper Basileense Concilium ex certis causis vrgentissimis, ac paci Ecclesiæ necessarijs, ad ciuitatem Ferrariensem, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu duxerimus authoritate Apostolica transferendum, ac postmodum ipsum Concilium, in quo quamprimùm intendimus, & volumus personaliter interesse, certo tempore tunc expresso inchoandum statuerimus, ac etiam celebrandum: Nos considerantes præcipua virtutum dona, quibus personam tuam Altissimus insigniuit, quòdq. sapientia tua in magnis, & arduis nostris, & Ecclesiæ negotijs summa cum prudentia, integritate versata, ingentem laudem tuis operibus comparauit; ac ideò in Domino confidentes, quòd solitam prudentiam, fidem & integritatem præstabis similiter in reliquis negocijs tuæ circumspectioni de cætero committendis, te, de eorundem Fratrum consilio, Sedis Apostolicæ Legatum, cum plena potestate Legati de Latere, necnon nostrum, & ipsius Sedis in præfato Concilio Ferrariæ celebrando Præsidentem, eadem authoritate tenore præsentium facimus, constituimus, & etiam deputamus.

Circumspectioni tuæ Concilium huiusmodi in eadem ciuitate inchoandi, continuandi, & prosequendi, ac donec nos personaliter accesserimus, nostro, & ipsius Sedis nomine præsidendi, & cum ipsius Concilij consilio, et approbatione, authoritate prædicta, ordinandi, decernendi, & statuendi omnia, et singula, quæ ad pacem, exaltationem, et reformationem Ecclesiæ vniuersalis, et pro illius vnitate conseruanda; necnon Occidentalis, et Orientalis Ecclesiarum vnione, paceque, et tranquillitate populi Christiani, ac extirpatione hæresum, vtilia, seu necessaria videbuntur; necnon omnium, & singulorum plenaria executione, propter quæ Concilium Basileæ fuit ab initio constitutum, & etiam alium, vel alios, de quibus, & prout tibi videbitur, de præmissis exequendis, loco tui substituendi, contradictores verò quoslibet,

& re-

& rebelles cuiuscunque status, gradus, dignitatis, ordinis, vel conditionis fuerint, & quacunque Ecclesiastica, vel mundana præfulgeant dignitate, authoritate nostra, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, ac etiam cum inuocatione brachij secularis, compescendi, omniaq. alia, & singula tractandi, statuendi, agendi, mandandi, ordinandi, concludendi, & exequendi, quæ in præmissis pro statu prædictæ Sedis, ac Romanæ Ecclesiæ, necnon Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ vnitate, reformatione morum, statuq. pacifico Reipublicæ Christianę noueris profutura, authoritate prędicta concedimus plenariam potestatem, ratum, & gratum habituri quicquid per te, aut à te substituendos in ipso Concilio, nostro nomine fuerit statutum, & decretum, idque faciemus, authore Domino, firmiter obseruari.

Quocirca circumspectioni tuæ iniungimus, & mandamus per præsentes, quatenus iniunctum tuis humeris onus laboris huiusmodi, pro diuina, nostraq. & ipsius Sedis reuerentia, sic in virtute Domini, iuxta tibi à Deo datam prudentiam pro vniuersalis Ecclesiæ augmento fidei, ac populi Christiani, fidelium pace, & tranquillitate, coneris laudabiliter exequi, vt ex tuis bonis operibus fructus desiderati proueniant, atque illam, quę rectè sentientibus rectèq. agentibus pro possibili, à Deo est, propositam mercedem æternæ gloriæ consequaris.

Datum Bononiæ Anno Incarnationis Dominicæ 1437.[t] quarto nonas Ianuarij, Pontificatus nostri Anno septimo.

Octaua igitur Ianuarij Anni à Natiuitate Domini 1438. idem Nicolaus Cardinalis Legatus legitimum vniuersale Concilium feliciter inchoauit: Quomodo autem id egerit sequenti publici Notarij testimonio constat.

t Cancellaria Romana incipit annum ab Incarnatione 25. Martij, non autem à 1. Ianuarij, quod pro concordandis datis bullarum cum datis decretorũ, ac instrumentorũ, quæ in hoc Opere inseruntur, & in quibus annus incipit à mẽse Ianuario, obseruandum est.

IN NOMINE SANCTAE, ET INDIVIDVAE TRINITATIS Patris, & Filij, & Spiritus sancti Amen.

Num. XX.

NOuerint vniuersi, & singuli, acta, & actitata infrascripta inspecturi, visuri, & audituri; Quòd Anno à Natiuitate Domini nostri Iesu Christi millesimo quadringentesimo tricesimo octauo, Indictione prima, die verò Mercurij octaua mẽsis Ianuarij Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. Eugenij diuina prouidentia Papæ IV. Anno septimo. In Ecclesia maiori Ferrariensi pro sacrosancta Synodo generali, aliàs per prefatum Dominum nostrum Papam de ciuitate Basileensi ad ciuitatem Ferrariensem translata, continuanda, & celebranda, specialiter deputata, de mane, hora primarum, vel quasi, Reuerendissimo in Christo Patre, & Domino D. Nicolao Tit. S. Crucis in Ierusalem S. R. E. Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato in dicta sacrosancta generali Ferrariensi Synodo pro præfato Domino nostro Papa præsidente; comparuerunt ibidem Reuerendissimi, Reuerendique in Christo Patres, & Domini, Dei, & Apostolicæ Sedis gratia, Thomas Rauennates, Ioannes Tarentinus, Fantinus Cretensis, Bartholomæus Spalatensis, Matthias Sipontinus, Archiepiscopi, Iacobus Adriensis, Petrus olim Ferrariensis, Petrus Padoanus, Matthæus Mantuanus, Lucas Agrensis, Angelus Tricaricensis, Marinus Tigestinus, Ioannes Ferrariensis, Valentinus Ortanus, Ioannes Anconitanus, Iacobus Aprutinus, Frater Benedictus Adriensis, Scipio Mutinensis, Ioannes Teruisinus, Bernardinus Comodensis[u], Frater Aloysius Foroliuiensis, Andreas Conuersanus,

u Aliàs Comaclensis.

ſanus, Onuphrius Melfienſis, Epiſcopi, Ioannes ad Legionenſem, Garſias ad Tudenſem, Fr. Gundiſſaluus ad Granatenſem, & Emericus ad Bellicenſem Eccleſias electi; necnon venerabiles, & Religioſi viri Fratres Ambroſius Generalis Camaldulenſis, Martinus Rogas Vallisbonæ, Bartolus B. Mariæ ciuitatis Caſtelli, Ioannes Nonantulenſis, Franciſcus S. Stephani Bononień, Antonius Pratalienſis, Timotheus S. Andreæ Mantuanus, Bartholomæus B. Mariæ Montis armati, Laurentius de Cultos, Ioannes B. Mariæ de Opleta, & S. Stephani Bononienſis ſimul vnitorum, Franciſcus B. Mariæ de leuato Monaſteriorum Abbates; Gerardus de Arimino Ordinis S. Auguſtini, Nicolaus de Peruſio Fratrum B. Mariæ Seruorum Generales; Ioannes de Monte nigro, Prouincialis Fratrum S. Dominici, & Iacobus de Tolentino Fratrum Ordinis Minorum Procurator Generalis, ſacræ Theologiæ profeſſores, pro huiuſmodi ſacroſancta Synodo generali inchoãda, in Spiritu ſancto congregati, vniuerſalem Eccleſiam repræſentantes, per ipſoſq. Prælatos, & Dominos ipſius ſancti Spiritus inuocato auxilio, necnon per D. Thomam Rauennatenſem Archiepiſcopum præfatum à Reuerendiſſimo D. Nicolao Legato, & Præſidente ad hoc deputatum, ſolenni primitùs per ipſos Patres, & Dominos cum pluuialibus, & mitris albis proceſſione præmiſſa, Miſſa de Spiritu ſancto, infra cuius ſolennia per prælibatum Fratrem Martinum Rogas Abbatem Vallis bonæ facto ſermone, nonnullis Canonicis, Presbyteris, Clericis, & Beneficiatis dictæ Maioris Eccleſiæ ſibi aſſiſtentibus, ſolenniter decantata, alijſq. adhibitis ſolennitatibus debitis, & conſuetis, idem Dominus Cardinalis, & Legatus ad huiuſmodi Synodi inchoationem, ac continuationem, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti Amen; Dominis Prælatis, Magiſtris, Doctoribus, & alijs perſonis prædictis ibidem ſic, vt præmittitur, præſentibus, & in Spiritu ſancto congregatis, præcedens quoddam decretum [x] electionis loci, pro Concilio transferendo, in olim Concilio Baſileenſi factum; necnon quatuor literas Apoſtolicas, vnam [y] videlicet tranſlationis Concilij de Baſilea ad ciuitatem Ferrarienſem, aliam [z] verò dictæ tranſlationis declarationis, cum filis ſericeis, & proprijs manibus dicti Sanctiſſimi D. Papæ, Reuerendiſſimorum DD. Cardinalium tunc in Curia præſentium, ſignatam; tertiam [a] ſalui conductus prælibati Domini noſtri Papæ, & quartam [b] facultatis dicti D. Legati, cum cordula canapis, veris bullis plumbeis ipſius Domini noſtri Papæ, more Romanæ Curiæ impendente bullatas; ac literam ſalui conductus [c] nobilis, & potentis viri D. Marchionis Eſtenſis pro libertate, & ſecuritate ſuppoſitorum dicti Concilij, manu ſua propria, vt apparebat, ſubſcriptam, ac ſuo ſigillo impendente ſigillatam; Quarum tenores de verbo ad verbum [d] inferiùs ſunt inſerti, per organum venerabilis viri D. Chriſtophori de Rogerijs de Roma Canonici B. Mariæ Maioris de Vrbe, publicè, alta, & intelligibili voce, de ipſius D. Cardinalis legati, & Præſidentis mandato, legit, & publicauit illas, & in eis contenta ad omnium, & ſingulorum Dominorum præfatorum notitiam, quantum in eo fuit deducendo.

[x] Relatum ſupra n. 2.

[y] Relatã ſupra n. 13.

[z] Relatã ſupra n. 14.

[a] Relatã ſupra n. 16.

[b] Relatã ſupra n. 19.

[c] Relati ſupra n. 17.

[d] Ordine tẽporis ſeruato, ſupra inſeruimus locis citt.

Huiuſmodi ſiquidem literis, & inſtrumentis ſic, vt præmittitur, lectis, & publicatis, idem Dominus Nicolaus Cardinalis Legatus, ſe pro prælibato Domino noſtro Papa in huiuſmodi ſacroſancta Ferrarienſi Synodo generali præſidente, ipſamq. Synodum à dicta ciuitate Baſileenſi ad præfatam ciuitatem Ferrarienſem fuiſſe, & eſſe tranſlatam, ac in dicta ciuitate Ferrariæ ad omnia

omnia, & singula, ad quæ dicta olim Basileensis Synodus fuerat instituta: necnon vnionem Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ pertractandam, & authore Domino perficiendam, continuandam fore, & continuari debere pronunciauit decreuit, & declarauit, prout, & quemadmodum in quadam pronunciatione papyri cedula, quam ipse D. Legatus in suis tenebat manibus, quamq. de verbo ad verbum publicè, alta & intelligibili voce perlegit; cuius etiam tenor inferiùs est insertus, pleniùsque continetur, & habetur.

Super quibus omnibus, & singulis præfatus D. Christophorus Rogerij, de ipsius Reuerendissimi D. Legati mandato sibi desuper legitimè facto, ab omnibus, & singulis Apostolicæ Sedis Protonotarijs, nobisq. Arnoldo Rudolphi de Beneriuijde, ac Iacobo Derhayes Rhotomagensi, publicis Apostolica, & Imperiali authoritatibus Notarijs, nec non ad conscribendum omnia, & singula præmissa à dicto D. Legato, & Præsidente, & alijs Prelatis, & Dominis specialiter deputatis, alijsq. Notarijs, & personis publicis ibidem præsentibus, vnum, vel plura, publicum, seù publica, instrumẽtum, seù instrumenta nomine ipsius generalis Synodi Ferrariensis fieri petijt, illius Cantici, Te Deum laudamus, solenni decantatione subsequuta. Præsentibus ibidem venerabilibus, & circumspectis viris . . . .

Tenores literarum, quas indicat Notarius, iuxta temporis ordinem, quo publicatæ fuerunt apposuimus supra: tenorem verò cedulæ, quam Legatus Apostolicus publicari fecit, hìc subijcimus cum reliquis actis subsequentibus eiusdem Concilij à Notarijs descriptis.

Nos Nicolaus Apostolicæ Sedis Legatus, pronunciamus pro Sanctissimo Domino nostro Papa Eugenio IV. in hac sacra Synodo de Basilea ad ciuitatem Ferrariensem translata, iamq. legitimè congregata, præsidere, & hodie, videlicet octaua die mensis Ianuarij continuationem ipsius translatæ Synodi factam esse, à dictaq. die in antea continuandam esse, & continuare debere ad omnia, ad quæ Basileensis Synodus congregata fuerat, etiam pro Oecumenico Concilio, in quo de vnione Occidentalis, & Orientalis Ecclesiç agatur, & authore Domino perficiatur.

Die Iouis nona Mensis Ianuarij supradicti, de mane hora Tertiarum, vel quasi, in Aula habitationis Reuerendissimi D. Legati, omnibus, & singulis Patribus, & Dominis huius sacri Concilij, eorum ad hoc vocatione præcedente, legitimè congregatis, idem Reuerendissimus D. Legatus certa auuisamenta per modum articulorum, de, & super stabilitate dicti sacri Concilij concepta, coram Patribus, & Dominis publicanda per D. Christophorum Promotorem præfatum, eidem Promotori, quorum tenor est inferiùs insertus, obtulit, atque dedit. Quibus quidem auuisamentis pereundem Christophorum Promotorem ibidem lectis, & publicatis, ipsisq. per Patres, & Dominos prædictos maturè discussis, ac postmodum matura præmissa deliberatione, tanquam reipublicæ vtilibus, & opportunis, nemine discrepante, per verbum, Placet, admissis ijdem Patres, & Domini nonnullos ex Patribus prædictis, videlicet Reuerendissimos, Reuerendosq. Patres, ac venerabiles Dominos DD. Thomam Rauennatensem, Ioannem Tarentinum, Fantinum Cretensem, Bartholomæum Spalatensem Archiepiscopos; Paduanum, Aprutinum, Anconitanum, Teruisinum, Ferrariensem, Foroliuiensem, Siltaricensem, Mutinensem Episcopos; Legionensem, Tudensem electos, Abbates Vallis bonç; S. Augustini, & B. Mariç Seruorum Generales; Ioan-

Ioannem de Monte nigro Prouincialem Fratrum Prædicatorum per Lombardiam, & Iacobum de Tolentino Procuratorem Ordinis Fratrum Minorum, ad formandum, & conficiendum vnum, vel plura Decreta, desuper auuisamentis, siue articulis huiusmodi, die crastina, Deo concedente, in sessione publica publicanda, & authorizanda deputarunt. Deputatos verò prædictos propter multa incumbentia, vt asserunt, pericula, hodie, hora vigesima secunda in aula prædicta, ac ad concordandum de forma concepta, aut tunc concipienda conuenire debere ordinantes. Quibus ita peractis, Dominus Legatus & Præsidens præfatus in dictorum Patrum, & Dominorum præsentia supradictum Dominum Christophorum de Rogerijs in huius sacri Concilij Promotorem, necnon nos Petrum de Noseto, Arnoldum Rodulphi de Benuemadr, & Iacobum Derhayes in dicti Concilij Notarios, de ipsorum Patrum communi consensu, recepit, & deputauit; præstitis per ipsum Promotorem, & nos Notarios præfatos fidelitatis corporalibus iuramentis. Præsentibus, &c.

Tenor verò auuisamentorum, vnde supra fit mentio, sequitur, & est talis.

Num. XXI. AVVISAMENTA REVERENDISSIMI DOMINI LEGATI super stabilimento huius sacri Concilij Ferrariensis.

QVoniam pro stabilitate huius sacri Concilij necessarium est comprobare, & authorizare per solenne decretum translationem factam per Sanctissimum Dominum nostrum Papam de Basileensi Concilio ad hanc ciuitatem Ferrariensem, ex ea re præfatus Dominus Legatus Patres exhortatur huius sacri Concilij, vt aliquos doctos, & expertos Patres velint deputare ad formandum vnum, vel plura Decreta super Articulis infrascriptis. Ita quòd crastina die, Deo dante, possit solennis sessio fieri, propter temporis instantem necessitatem.

Articuli verò videntur hi esse.

Et primò quòd sancta Synodus decernat, & declaret, translationem prædictam fuisse ex iustis, & necessarijs caussis, legitimè, & canonicè factam per præfatum Sanctissimum Dominum nostrum, cum declaratione subsecuta; & quod in hac ciuitate Ferrariæ sit Concilium fundatum, & stabilitum ad continuandum, & prosequendum ea, pro quibus Basileense Concilium fuerat institutum, & etiam pro Oecumenico Concilio pro vnione Græcorum.

Item quod omnia quæcunque acta fuerunt post translationem prædictam per nonnullos in Basilea existentes, declarentur nulla, irrita, & inania esse, & extitisse, &c.

Item declarare, decretum vndecimæ sessionis prædicti Basileensis Concilij, quod apponit pœnas, &c. Papæ in translatione Generalis Concilij, non se extendere ad casum huiusmodi translationis.

Item assecurare Curtesanos contra quoddam prætensum Decretum factum vltimo loco in Basilea, apponendo pœnas, cum alijs securitatibus necessarijs, & opportunis.

Item relaxare prouisiones, & iuramenta præstita super incorporatione Basileensis Concilij per existentes, aut venientes ad hoc sacrum Concilium, vt liberiùs, & sine vexatione possint honorem, atque profectum huius sacri Concilij prosequi, & procurare.

Adue-

Adueniente verò hora vigesima secunda vel quasi, Dominis Deputatis supradictis in loco supradicto constitutis, Reuerendissimus Dominus Bartholomæus Episcopus Spalatensis vnus Deputatorum huiusmodi quandam Decreti formam, dç, & super Auuisamentis prædictis conceptam, & formatam, in certis folijs papyri conscriptam, in ipsorum Patrum, & Dominorum præsentia publicè, alta, & intelligibili voce perlegit, & publicauit.

Qua per Patres, & Dominos ipsos de verbo ad verbum audita, & maturiùs intellecta, ijdem Patres, & Domini, post plurimas per eos habitas deliberationes, & consilia, mutatis mutandis, additisque addendis formam prædictam Reipublicæ, ac honestati, necnon stabilimento huius sacri Concilij conuenientem, & consonam rationi, vnanimiter, nemine discrepante, admiserunt, illam in die crastina in Sessione publica decretandam, & authorizandam fore decernentes. Quo facto, Dominus Legatus præfatus omnes, & singulos huius sacri Concilij Patres, & Dominos ad Sessionem die crastina celebrandam, tam per cedularum in valuis maioris Ecclesiæ affixionem, quàm per Cursores conuocari voluit, & ordinauit.

Die Veneris decima Mensis Ianuarij supradicti, in maiori Ecclesia Ferrariensi, de mane ante Missarum solennia Reuerendissimo Domino Legato inibi præsidente, Patribus, & Dominis huius sacri Concilij prędictis, ac vltra illos Reuerendis, ac venerabilibus Patribus, & Dominis Mitrio Sistaricensi, Curseto Insillensi Epicopis, Thoma de Cersana, fratribus Iacobo Testorio, Augustino de Ferraria, Angelo de Perusio Ordinis Minorum Iacobo de Venetijs Generali Ordinis Prædicatorum, Nicolao de Triuisio, & Paulo de Ferraria Beatæ Mariæ Seruorum sacræ Theologiæ professoribus, eorum ad hoc præcedente vocatione pro Sessione publica celebranda, in Spiritu sancto legitimè congregatis, vniuersalem Ecclesiam repræsentantibus, Dominus Christophorus Promotor præfatus de mandato ipsius sanctæ Synodi sibi super hoc ibidem facto, formam decretandam hesterna die per Patres, & Dominos Deputatos prædictos sic, vt præmittitur, conceptam, & concordatam ibidem publicè, alta, & intelligibili voce de verbo ad verbum legit, & publicauit, & ad omnium, & singulorum Patrum, & Dominorum plenam, & indubitatam notitiam, quantum in eo fuit, deduxit.

Qua quidem forma sic, vt præmittitur, lecta, ac per ipsos Patres, & Dominos maturiùs intellecta, nos Arnoldus, & Iacobus Notarij præfati, nobis super hoc facto speciali mandato, omnium, & singulorum Patrum, & Dominorum præfatorum; an forma prædicta eis placeret, aut non, & cuiuslibet de per se recollegimus vota, formamque ipsam Patribus, & Dominis omnibus, & singulis prædictis placere, ac ab eis per verbum Placet, concorditer, nemine discrepante, reperimus approbatam.

Huiusmodi siquidem approbationis per partes ipsas sic, vt præmittitur, factæ ipsi D. Legato Præsidēti per nos Notarios suprascriptos facta relatione, idem Dominus Legatus, & Præsidens, de ipsorum Patrum, & Dominorum omnium vnanimi consensu, Decretum prædictum sic, vt præmittitur, concordatum, & approbatum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti duxit concludendum, atque conclusit, illudq. habuit, & habere voluit pro

concluso. Super quibus omnibus, & singulis prædictus Dominus Christophorus petijt, &c. Instrumenta. Præsentibus venerabilibus, & circumspectis viris Magistro Iacobo Textoris, & Thoma de Cersana sacræ Theologiæ professoribus, Petro Lahardiere Baccalaureo in Theologia, cum plurimis alijs Dominis Magistris nobilibus in copioso numero existentibus ad hoc vocatis, & rogatis.

Post solennia Missæ per Reuerendum Patrem D. Ioannem Episcopum Ferrariensem de Spiritu sancto celebratæ, & plurimarum collectarum, necnon Litaniarum decātationem solenniter factam, Reuerendus Dominus Aloysius Foroliuiensis Episcopus etiam pluuiali indutus, mitraque alba capiti suo imposita, authoritate, & mandato ipsius sacræ Synodi sibi ibidem desuper publicè facto in ambonem, locum videlicet eminentem, ascendens, Decretum sic, vt præmittitur, concordatum, & conclusum, sancti Spiritus priùs per eum inuocato auxilio, publicè, & alta, intelligibili voce, ac de verbo ad verbum pronunciauit, legit, & publicauit aliaque dixit, fecit, prout, & quemadmodum in eodem Decreto; cuius tenor inferiùs est insertus, pleniùs continetur, & habetur. Super quibus, &c. Præsente Reuerendissimo Patre Domino I. Protonotario de Cypro, alijsque supra nominatis.

Num. XXII. *Decreti verò per præfatum Reuerendum D. Aloysium pronunciati, tenor de quo supra fit mentio, sequitur, & est talis.*

Ad laudem Omnipotentis Dei, exaltationem Catholicæ fidei, pacemque, & tranquillitatem, & vnitatem totius populi Christiani; sancta vniuersalis Synodus per ipsius Dei gratiam, authorizante Beatissimo Domino Eugenio Papa IV. in hac ciuitate Ferrariæ in Spiritu sancto legitimè congregata, vniuersalem Ecclesiam repræsentans; Præsidente vice, & nomine ipsius Sanctissimi Domini Eugenij, Reuerendissimo in Christo Patre, & Domino, Domino Nicolao tituli Sanctæ Crucis in Ierusalem Sanctæ Romanę Ecclesiæ Presbytero Cardinali Apostolicæ Sedis Legato, illius inhærens firmissimo fundamento, qui Apostolorum Principi dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, solicita seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt simus vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati sumus in vna spe vocationis nostrę; attendensque multa superiori tempore acta, tam apud olim Basileense Concilium, & post illius translationem per aliquos nulla ibidem authoritate perseuerantes, quam per præfatum Beatissimum Papam Dominum Eugenium, præsertim circa negocium sanctissimæ vnionis Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, videlicet Decretum decimæ nonæ sessionis olim dicti Basileensis Concilij, quod incipit, *Sicut pia mater*, cui Sanctissimus ipse Dominus Eugenius assensum per suas literas præbuit. [e] Item quandam cedulam conuentionalem super electione loci pro Concilij Basileensis translatione facienda inter Patres, communi omnium assensu, firmatam, & concordatam, cuius vigore ad Decretum vigesimæ quintæ sessionis olim dicti Concilij processum est, quod ita exorditur. *Hæc S. Synodus inter suæ congregationis exordia*, [f] &c. Et quòd constanter à Græcorum Oratoribus requisitus Sanctiss. ipse Pontifex per suas lite-

[e] *Vt suprà num. 12.*

[f] *Habetur supra n. 2.*

literas in generali Consistorio Bononiæ [g] datas, Oratoribus præsentibus, publicatas confirmauit pariter, & recepit. Item [h] literas eiusdem Beatissimi Eugenij sub die decimo quarto Kalendas Octobris proximè præteriti in generali Consistorio Bononiæ publicatas, in exordioque huius continuatæ Synodi solenniter lectas, quibus Basileense Concilium de consilio, & assensu Reuerendissimorum sanctæ Romanę Ecclesię Cardinalium, Prælatis etiam tunc in Curia existentibus, & laudantibus, ad hanc ciuitatem Ferrariensem transtulit. Item [i] literas declarationis eiusdem tertio Kalendas Ianuarij translationem prædictam proximè subsecutas, quæ omnia hæc sancta Synodus in actis eiusdem ad perpetuam rei memoriam de verbo ad verbum registrari mandauit, prout in eisdem actibus continetur. Quibus omnibus, & alijs plurimis debita meditatione pensatis, ac per diuersos tractatus maturè discussis, declarat translationem, & declarationem prædictas fuisse, & esse legitimas, iustas, & rationabiles, ac vrgentissima necessitate ad tollendum impedimentum sanctissimæ vnionis Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, atque etiam ad euitandum scissuram in Dei Ecclesia iam imminentem, pro euidentique vtilitate totius Reipublicæ Christianæ, fuisse, & esse factas, & consequenter hanc ipsam sanctam Synodum ad ea omnia, pro quibus dictum olim Basileense Concilium ab initio fuerat institutum, præsertim pro futuro Oecumenico Concilio pro ipsa sanctissima vnione prædicta in præsenti ciuitate Ferrariæ in Spiritu sancto esse legitimè congregatam, & stabilitam, continuationemque deinceps, ac prosecutionem ad prædicta omnia debere habere, translationem ipsam cum declaratione, vt præmittitur, subsequuta, laudat, suscipit, & approbat exhortans in Domino, & requirens omnia, & singula eius sanctæ Synodi supposita præsentia, & futura, quatenus circa prædicta peruigili cura, ac solicito studio intendant. Ex quibus ipso largiente, qui cœpit in nobis opus bonum, ad eius gloriam, & salutem totius populi Christiani cuncta dirigantur, & fiant.

Declarat insuper hæc sancta Synodus, quòd cùm notoria necessitas, & euidens vtilitas supradictarum caussarum ipsum Sanctissimum Dominum Eugenium ad translationem ipsam exegerit, & impulerit, sub Decreto octauæ, & vndecimæ, vel cuiuscunque alterius sessionis dicti olim Basileensis Concilij, vllatenus non includi, decernensque Congregationem illam Basileæ, & omnem aliam, quæ ibi, vel alibi sub nomine generalis Concilij forsitan conuenerit, illegitimam potius, & reprobam cumulationem, & conuenticulam esse censendam, & censeri debere, nullaque authoritate generalis Concilij posse consistere.

Omnia insuper, & singula, quæ ab ipso translationis tempore in ipsa Basileensi ciuitate sub nomine generalis Concilij acta sunt, aut ibi, vel alibi sub nomine generalis Concilij, vt præmittitur, in futurum forsitan attentari contigerit, cassat, irritat, & annullat, irritaq. cassa, & nulla, nulliusque roboris, vel momenti esse decernit.

Si quid tamen in materia Boemorum post translationem prædictam per dictos Basileæ congregatos vtiliter actum fuisse cognouerit, id etiam cum suppletione defectuum approbare intendit.

Vt autem omnia, & singula ipsius sanctæ Synodi supposita ab omni grauamine tuta seruentur, omnique timoris, molestiæ, & iniuriæ suspicio-

[g] Supra num. 4.
[h] Supra num. 13.
[i] Supra num. 14.

ne semota, in bonis eius operibus, Deo securè deseruiant, omnesque, & singulos, qui quocunque nomine, vel caussa olim Basileensi Synodo super obligationibus, aut vinculis quibuscunque se adstrinxerint iuramentis, quibus plena, & libera facultas huic sanctæ Synodo obediendi, & eius honorem, & commodum prosequendi, impediretur, vel scrupulus illis quocunque modo induceretur, ab illis absoluit, liberat, atque relaxat, absolutosq. ac liberos esse, ac iuramenta relaxata declarat.

Statuit etiam hæc Sancta Synodus, ordinat, & decernit, quòd nemo cuiuscunque status, aut dignitatis existat, ordinaria quauis, vel delegata, nisi à Sede Apostolica, iurisdictione, ex quacunque causa, vel occasione eos omnes, vel eorum singulos, tam seculares, quàm Religiosos etiam Ordinum mendicantium, qui nunc in præsenti Synodo existunt, vel erunt in posterũ, aut qui Romanam sequuntur Curiam cum in proximo ex Sanctissimi Domini Eugenij cum Curia sua ad ciuitatem istam, translatione indicta per affixionem cedularum secundùm ipsius Curiæ antiquam consuetudinem, in ipsa Synodo futuri sint, in eorum dignitatibus, officijs, administrationibus, priuilegijs, honoribus, beneficijs, bonisque alijs inquietare, molestare, aut perturbare præsumat; Si qui verò quocunque etiam quæsito colore, directè, vel indirectè prædictorum aliquem, vel aliquos in dictis eorum dignitatibus, officijs, administrationibus, honoribus, priuilegijs, beneficijs, bonisque alijs turbare præsumpserint, aut ne iurisdictione, fructibus, & eorum emolumentis, vt antea fecerunt, liberè vti valeant, impediendo, aut dignitates, officia, administrationes, honores, & beneficia ipsa etiam cuiuscunque priuationis caussa, vel colore quæsitis, alijs conferendo. Omnes, & eorum singulos, etiamsi Cardinali, Patriarchali, Archiepiscopali, vel Episcopali, vel quauis alia dignitate præfulgeant, aut Capitula, Collegia, Conuentus, vel Vniuersitates fuerint, nulla alia monitione præmissa, excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententias ipso facto intendit incurrere, quorum absolutionem, nisi in mortis articulo, soli Romano Pontifici reseruat, decernens nihilominus, quòd si infra tres dies, collationem, vel collationes ipsas, vel impedimenta prædicta, proximè sequentes non resipuerint, (illos, quorum dignitates, officia, administrationes, honores, & beneficia contulerint, vel quibus aliàs impedimenta, vt supra præstiterint, plenariè, vt priùs fuerant, reintegrando,) suis Ecclesijs, & beneficijs quibuscunque siue illas, aut illa in titulum, commendam, seu administrationem habuerint, eos insuper omnes, & singulos, qui dignitatum, officiorum, administrationum, honorum, & beneficiorum prædictorum collationes, etiam motu proprio factas, acceptare, aut possessionem per se, vel per alios intrare, aut ratas habere præsumpserint, iure etiam, si quod in illis antea sibi competijsset, omnibusque alijs suis beneficijs, quæ in titulum, commendam, vel administrationem tenuerint, ipso facto priuatos, ad illa, omniaq. alia perpetuò inhabiles fore, & per solum Romanum Pontificem restitui, & habilitari posse.

Monet insuper, & requirit hæc sancta Synodus omnes, & singulos, qui in generalibus Concilijs de iure, & consuetudine interesse tenentur, quatenus ad ipsam presentem Ferrariensem Synodum, vt præmittitur, continuandam, pro ijs, de quibus supra dictum est, exequendis quamprimum se conferre procurent.

Datum

Datum Ferrariæ in solenni Sessione in maiori Ecclesia celebrata, Anno à Natiuitate Domini millesimo quadringentesimo trigesimo octauo, quarto Idus Ianuarij, Pontificatus Sanctissimi Domini Eugenij Papæ Quarti Anno septimo.

Die Veneris vigesima quarta prædicti mensis Ianuarij Sanctissimus Dominus noster Dominus Eugenius Papa IV. de ciuitate Bononiensi versus ciuitatem Ferrariensem veniendo, Reuerendissimorum DD. S. R. E. Cardinalium, Archiepiscoporum, Episcoporum, Electorum,& aliorum Prælatorum in multitudine copiosa solenniter associatus, Monasterium S. Antonij extra muros applicuit, illudq. feliciter intrauit. Num. XXIII.

Die Lunæ vigesima septima præfati mensis, hora vigesima prima, vel quasi. prælibatus Dominus noster Papa, per Patres, & Dominos huius Sacri Cõcilij equitando in cappis, necnon clerum ciuitatis Ferrariensis processionaliter cum reliquis honorificè receptus, magnificis viris Dominis Antonio de Pace Decretorum Doctore, & Milite Serenissimi Domini, Domini Io. Castellæ, & Legionis Regis à dextris, ac Nicolao Marchione Ferrariensi à sinistris, pedes equi ipsius Domini nostri ducentibus, ciuitatem prædictam feliciter intrauit, ac vsque ad Ecclesiam maiorem dictæ ciuitatis inclusiuè associatus fuit. Facta quoque per ipsum Dominum nostrum ante Altare in medio ipsius Ecclesiæ paratum oratione, & dicta collecta, ipse in quadam cathedra ibidem solenniter parata se reposuit, & demùm per R. Patrem Episcopum Foroliuiensem . . . . sermonem breuem, insinuans pro themate . . . . . . fecit, atque compleuit, quo completo, ipse Dominus noster, data per eum primitùs benedictione, ab inde discedens, palatium suum intrauit. Eugenius Papa accedit Ferrariam.

Anno, Indictione, & Pontificatu, quibus supra, die verò Sabbathi octaua mensis Februarij de mane in Capella Palatij Apostolici, Sanctissimo D. N. Eugenio Papa IV. in hoc sacro Ferrariensi Concilio præsidente, Reuerendissimis, Reuerendisq. Patribus, & Dominis S. R. E. Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Electis, Confirmatis, Abbatibus, sacræ Theologiæ Magistris, cæterisq. iuris canonici, & ciuilis Doctoribus, pro solenni congregatione tenenda, eorum ad hoc generali vocatione præmissa, legitimè congregatis, solenni quoque Missa per Reuerendissimum Dominum Ioannem Archiepiscopum Tarentinum, quamplurimis Ministris, & Cantoribus sibi assistentibus, decantata, idem Sanctissimus D. N. Papa ibidem publicè exponendo proposuit, quomodo illa, quæ temporibus retroactis in olim Basileensi Concilio acta essent, Patribus, & Dominis præfatis notissima forent, & quòd suæ Sanctitatis intentio semper fuit, & erat, pacem, & concordiam in populo Christiano ponendi, & procurandi, ac vniuersalem Ecclesiam in capite, & in membris reformandi, etiam Curiam suam Romanam, & cùm etiam cum ipsis Basileæ existentibus omnibus vijs, & modis possibilibus pacem, & concordiam quæsiuisset, illam nihilominus modo aliquo minimè cõsequi valebat, imò ipsi non solùm contra ipsius Sanctitatis Oratores, & Nuncios insurgere, illosq. inhumaniter tractare, sed etiam Sanctitatem suam scandalizare, ac sanctissimam vnionem Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, propter quam olim Basileense Concilium inter alia congregatum fuerat; quamq. etiam ipse postquam ad annos discretionis peruenerat, ardenti animo videre, ac totis viribus promouere & procurare cupiebat, turbare, & impedire Num. XXIV.

pedire conati sunt, aliaq. plura in illum de facto fecerunt, & attentarunt, prout per venerabilem virum Iustinum de Planca Sacri Consistorij Aduocatum ad ipsorum Patrum, & Dominorum plenam, & indubitatam notitiam deduci voluit, & ordinauit; & quia super ijs sua prouidentia opportunè sit adstricta, hortabatur omnes, & singulos Patres, & Dominos præfatos, vt ipsi præmissa diligentiùs animaduertentes, de modo, aut alio remedio insolentijs, & excessibus prædictis obuiandi, & ne ipsi Basileæ existentes in eorum malitijs diutius valeant continuare, cogitare, & taliter vellent prouidere, vt ipsius, scilicet Domini nostri, iustitia, & innocentia, ipsorũq. Basileę perseuerantium malitia cunctis clariùs possit apparere. Et nihilominus si ipse etiam, & sui de domo sua hactenus aliqua fecissent, quæ non benè facta, modo aliquo iudicarentur, ex tunc, ipse scilicet, & sui prædicti, se emendare intendunt; ipsos etiam Patres, & Dominos seriosiùs exhortando, vt ipsi se taliter habere velint, & emendare, quòd eorum bona opera alijs cedant in exemplum, se, & suos prædictos correctioni & determinationi Patrum, & Dominorum eorundem liberaliter submittendo.

Nota humilitatem Sũmi Pontificis.

Quibus omnibus, et singulis per Sanctissimum D. N. sic, vt præmittitur, propositis, et de ipsius mandato per Reuerendissimum Patrem D. Ioannem Archiepiscopum Tarentinum ibidem publicè, altaq. voce, et intelligibili recitatis, et repetitis, Reuerendissimus in Christo Pater, et Dominus D. Iordanus Episcopus Sabinensis S. R. E. Cardinalis, tanquam inter alios Reuerendissimos Dominos Cardinales ibidem præsentes maior, siue primus, tam suo proprio, quàm etiam aliorum Dominorum Cardinalium prædictorum nominibus, de sua voluntate bona humiliter regratiando, se, & omnes præfatos Cardinales de assistendo sibi in reformatione Ecclesiæ vniuersalis, ac iustitiæ ipsius Domini nostri defensione, ac alijs, in quibus prouidendum fuerit, promptos obtulit, & paratos; prout etiam Reuerendissimus D. Thomas Archiepiscopus Rauennatensis, tanquam inter alios Dominos Prælatos ibidem præsentes maior, suo, & aliorum Dominorum Archiepiscoporum, Episcoporum, Electorum, Abbatum, aliorumq. Patrum, & Dominorum ibidem presentium nominibus, eidem Domino Nostro, vt suprà regratiatus fuit, ac similem oblationem emisit, atque fecit.

Quibus ita peractis, præfatus D. Iustinus Aduocatus, de ipsius Domini Nostri mandato sic superiùs sibi facto, publicè alta, & intelligibili voce exposuit dicens; quòd nonnulli pacis æmuli Basileæ existentes (dum aliàs ad loci electionem pro Oecumenico Concilio celebrando in dicto olim Basileensi Concilio procederetur, ac per illos, ad quos loci electio fuerat deuoluta, ad electionem Florentiæ, vel Vtini, aut alterius loci in quodam Decreto[k] in dicto olim Concilio facto comprehensi) ciuitatem Auenionensem pro huiusmodi Concilio celebrando (per Sanctissimum Dominum Nostrum, ac etiã per Imperatorem Græcorum, & Patriarcham Constantinopolitanum, & Oratores, qui tunc Basileæ erant, sæpenumero repudiatam[l]) sanctissimam vnionem Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, pacem, & tranquillitatem vniuersalis Ecclesiæ turbando, elegerunt[m]; & deinde videntes præfati, Sanctissimũ D. N. galeas, & alia necessaria pro ipsorum Græcorum aduentu disposuisse, quoddam prætensum monitorium[n] multis injurijs, & contumelijs prætensis refertum, contra ipsum Dominum Nostrum in Dei offensam, ac scandalum, & scissuram vnionis prædictæ, conflare ausi sunt; & talia præsumpserunt,

k *supra relato n. 2.*

l *vt supra num. 4.*

m *sess. 25. Cõc. Basil.*

n *sess. 26. Cõc. Basil.*

quod

quòd præfatus Dominus noster tunc Concilium prædictum de Basilea ad ciuitatem Ferrariensem, de Reuerendissimorum Dominorum Cardinalium consilio, & assensu, id etiam quampluribus Archiepiscopis, Episcopis, Electis, & Abbatibus, tunc in Romana Curia præsentibus, consulentibus, laudantibus, & approbantibus, propter diuersa præcauenda pericula, transferre fuit, & erat constrictus. Huiusmodi siquidem facta translatione, [o] vt præfertur, & ipsius declaratione [p] subsecuta, ipsi nihilominus Basileæ, nulla authoritate perseuerantes, sanctissimam vnionem prædictam magis, atque magis impediendo, necnon scissuram, & scandalum in Dei Ecclesia, quantum in eis erat suscitando, dum ipsum Imperatorem, & Patriarcham præfatos portum, siue litus Italiæ cognoueruut appropinquare, dictum Sanctissimum Dominum nostrum ab omni administratione Papali suspendere, necnon Curiales, vt infra certum tunc expressum terminum à Curia Romana, ciuitateq. Ferrariensi sub pœnis grauissimis requirere, & monere, ipsumq. Dominum nostrum ab omni beneficiorũ collatione alienum facere, ac caussas in dicta Romana Curia pendentes auocare, licèt nulliter, & de facto, præsumpserunt. [q] Et nisi per eandem sanctitatem præmissis opportunè obuietur, alia scandala maiora habentur verisimiliter secutura. Ea propter dictus D. Iustinus Aduocatus pro parte Ecclesiæ vniuersalis Sanctitati suæ humiliter supplicauit, vt Sanctitas sua paci, & tranquillitati Ecclesiæ prædictæ piè succurrendo, vnà cum Patribus, & Dominis prædictis taliter velit prouidere, & ordinare, vt pax, & tranquillitas populo Christiano prouenire, ipsorumque æmulorum malitia, ac ipsius Sanctitatis innocentia cunctis valeat apparere.

o Supra num. 13.
p Supra num. 14.
q Sess. 28. & 29. concil. Basil.

Ex tunc verò Sanctissimus D. noster præfatus, propositis per eum, vt præfertur, intellectis, quòd Sanctitas sua, prout sibi incumbit, vnà cum Patribus, & Dominis prædictis super ijs maturiùs, authore Deo, deliberabit; quòd etiam in Congregatione publica super illa dabuntur auuisamenta per Patres, & Dominos antedictos examinanda, & taliter vnà cum ipsis Patribus Deo duce, sperat prouidere, quòd æmulorum prædictorum malitia, suæq. Sanctitatis innocentia, orbi toti pleniùs apparebit, ac prout populo Christiano, Ecclesiæq. vniuersali necessarium videbitur, & opportunum, ipsi D. Iustino dixit respondendo. Quam quidem ipsius Domini nostri Papæ responsionem, Patribus, & Dominis præfatis dictus D. Ioannes Archiepiscopus Tarentinus, dicto Domino nostro hoc mandante, publicè alta, & intelligibili voce repetijt, atque recitauit. Et sic D. noster Papa, ac Patres & Domini præfati, nil plus faciendo, ab inde recesserunt.

Die Lunæ decima mensis Februarij supradicti, Ferrariæ de mane, in Capella Palatij, Reuerendissimo Patre, & Domino, D. Iordano Episcopo Sabinensi S.R.E. Cardinale de Vrsinis nuncupato, præfato, in hoc sacro Concilio de mandato Sanctissimi Domini nostri Papæ sibi super hoc viuæ vocis oraculo legitimè facto, Præsidente, Reuerendissimis, Reuerendisque, ac venerabilibus Patribus, & Dominis, Dominis S. R. E. Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Electis, Abbatibus, & sacræ Theologiæ Magistris, & Doctoribus, iuxta intimationem ipsis hesterna die in valuis dicti Palatij, Maioris Ecclesiæ, ac Monasteriorum factam, pro congregatione tenenda, legitimè congregatis, post Missarum solennia, venerabilis vir Magister Ioannes de Prato Decretorum Doctor, huius sacri Concilij per ipsum Dominum nostrum Num. XXV.

trum

trum Papam, vt asseruit, Promotor deputatus, quædam auuisamenta de modo sedendi in hoc sacro Concilio sibi ex parte Dominorum deputatorum, vt dixit assignata, ibidem publicè alta, & intelligibili voce, ac de verbo ad verbum perlegit, ac publicauit, illaq. & in eis contenta ad ipsorum Reuerendorum Patrum, & Dominorum plenam, & indubitatam notitiam, quantùm in eo fuit deduxit, exhortans Patres, & Dominos prædictos, vt super auuisamentis huiusmodi quid super illis eis videbitur agendum, cogitare, & deliberare vellent, ac in proxima futura celebranda, & tenenda congregatione, prout inter eos fuerit deliberatum, dare vota sua.

Tenor verò Auuisamentorum de modo consedendi in hoc sacro Concilio, vnde supra fit mentio, sequitur, & est talis.

AVVISAMENTA DOMINORVM DEPVTATORVM DE modo consedendi in hoc sacro Concilio Ferrariensi.

NE occasione præcedendi, vel subsequendi, seu ante, vel post sedendi in hoc sacro Concilio, quod ad pacem totius populi Christiani est congregatum, aliqua in posterum oriatur contentio inter Patres, ratione Concilij congregatos; propterea auuisarunt Domini deputati, habito inter eos priùs maturo consilio, quòd Reuerēdissimi Domini Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopique sedeant secundùm dignitates suas, & secundùm tempora ordinationis ipsorum; itaque in pari dignitate is alium in sedendo antecedat qui prior fuerat ordinatus, seu consecratus, quatuor Patriarchalibus sedibus tantùm exceptis, quæ iuxta iuris dispositiones suum habeant locum, prout in antiquis, & modernis Concilijs habere consueuerunt; Abbates verò generales, qui sub se habent alios Abbates, sedeant immediatè post Episcopos, & Electos confirmatos, secundùm tempus suæ benedictionis vel promotionis; cæteri verò Abbates non generales sedem habeant iuxta tēpus suæ benedictionis, vel ordinationis; Prælati verò maiores, & maiores Oratores Regum, & Principū in eodem gradu & loco sedēdi præcedāt cæteros Prælatos non Ambasiatores, DD. Patriarchis dumtaxat exceptis, secundùm prærogatiuam tamen dignitatis eorum Regum, & Principum quos in Concilio repræsentant: Oratores autem non Prælati, sed inferiores Episcopis, & Laici etiam ordinis cuiuscunque sedere debeant in naui inferioris Ecclesiæ in medio ante gradus thalami, vel tribunalis à dextris, & à sinistris, secundùm quòd in alijs Concilijs sunt soliti sedere: Protonotarij autem, Auditor contradictarum, & corrector, locum habeant quemadmodum in Concilijs alijs habuerunt, videlicet in primis superioribus gradibus thalami, vel tribunalis aut paulò altiùs, prout in nonnullis Concilijs obseruatum extitit; Si verò in loco Concilij vel fortè alibi prætenderint se debere præcedere Archiepiscopos, Episcopos, cùm per ipsos Archiepiscopos, & Episcopos & plerumque alios contrarium asseratur, ne ex hac contentione aliqua suboriatur in Concilio discordia, Sanctissimus D. N. auditis quæ partes ambæ voluerint allegare, qui vnico contextu omnia eorum iura producant, vnà cum sacro Collegio DD. Cardinalium; quod iustum & rationabile fuerit decernet. Generales verò Ordinum mendicantium, Oratores Vniuersitatis studiorum, Subdiaconi, Auditores Palatij, & Auditor Cameræ, Clerici Cameræ Apostolicæ, Aduocati Consistoriales, Procuratores Epi-

Episcoporum, & Prælatorum absentium, Procuratores Capitulorum, Doctores, & Licentiati locum habeant prout in Constantiensi, & Basileensi concilijs habuerunt & tenuerunt. Et nihilominus per Sanctissimum D. N. sacro approbante Concilio fiat Decretum vel ordinatio, quod per antelationem, vel postpositionem nulli Ecclesiæ, vel Prælato, Regi, aut Principi, seu Communitati aliquod ius acquiratur, vel etiam præiudicium generetur.

DE PROMOTORIBVS, ET NOTARIIS CONCILII. Num. XXVI.

ET quia non sufficit vnicus Promotor in sacro Concilio, auuisarunt Domini Deputati necesse fore vnum alium Promotorem eligi debere per Sanctissimum Dominum Nostrum, qui sit persona repræsentationis & Doctor, aut Licentiatus in altero iurium, & in generalibus Concilijs versatus. Item quod deputentur duo Notarij bonæ famæ, digni & experti in actibus Conciliaribus, qui vnà cum alijs duobus iam per Dominum S. Crucis deputatis, scribant acta seu gesta Concilij, sintq. rogati de his, quæ in hoc sacro Concilio conciliariter fient & agentur, & non debeant extra aliquid manifestare, nisi prius fuerit visum & visitatum per Deputandos ad hoc exercitium, ne de eadem re contingat varia, & diuersa Instrumenta dari, vel fieri.

DE MATRICVLA CONCILII. Num. XXVII.

VT autem euitetur omnis confusio, & sciantur Patres, qui ratione huius Sacri Concilij ad hunc se locum transtulerunt, auuisarunt prædicti Domini vtile fore & expediens, quòd omnes Patres hic iam congregati, & ceteri venturi, in vno libro per aliquem, vel aliquos deputandos matriculentur & describantur.

DE NOVA PRAELATORVM VOCATIONE. Num. XXVIII.

LIcèt autem in translatione Basileensis Concilij ad hunc locum Ferrariæ, generaliter omnes Prælati, & ij qui de iure vel de antiqua consuetudine in generalibus Concilijs interesse tenentur, fuerint euocati; nihilominus vt numerus Patrum eò in hoc loco sit maior, quò quæ tractanda veniunt, ardua sunt & præcipua, auuisarunt Domini prædicti vtile fore & necessarium vt fiat vocatio Prælatorum, in specie scribendo per Prouincias singulas Archiepiscopis, vt vnà cum eorum suffraganeis iuxta certum tempus præfigendum, debeant in hoc sacro Concilio conuenisse. Et nihilominus addere in hac requisitione quòd non obstante hac termini pendentia, Sanctissimus D. N. vnà cum sacro Concilio non desistet à prosecutione eorum, quæ iam inchoata sunt, & potissimè circa reductionem, iuxta exigentiam rerum occurrentium pro vtilitate vniuersalis Ecclesiæ, & totius populi Christiani. Similiter, quòd vocentur Reuerendissimi Domini Cardinales.

Die Martis vndecima mensis Februarij, supradicto Reuerendissimo D. Iordano Episcopo Sabinensi S. R. E. Cardinali pro solenni Congregatione in Capella supradicta tenenda Præsidente, de mane iuxta intimationem die hesterna in valuis, siue portis Palatij Apostolici, ac maioris Ecclesiæ Ferrariensis, necnon Monasteriorum ciuitatis Ferrariensis generaliter factam, compa- Num. XXIX.

rue-

ruerunt Reuerendiſſimi, Reuerendi, ac venerabiles Patres, & Domini, Franciſcus tit. S. Clementis, Angelottus tit. S. Marci Presbyteri, Proſper S. Georgij ad Velum aureum de Columna, Dominicus S. Mariæ in Via lata Firmanus vulgariter nuncupati, Diaconi, S.R.E. Cardinales; Petrus Bruluſius Illuſtris Principis Domini Principis Tarenti Ambaſiator, Thomas Rauenates, Bartholomæus Spalatenſis, Matthias Sipontinus, Ludouicus Florentinus Archiepiſcopi; Petrus olim Ferrarienſis, Iacobus Adrienſis, Angelus Tricaricenſis, Iacobus Narnienſis, Petrus Imolenſis, Petrus Paduanus, Franciſcus Brixienſis, Antonius Sudenſis, Paſquinus Eluſienſis, Innocentius Exinus, Angelus Parentinus, Iacobus Aprutinus, Chriſtophorus Ariminenſis, Ioannes Ferrarienſis, Lucas Agienſis, Sabas Marullianus, Ioannes Morinen. Thomas Fauentinus, Valentinus Ortanus, Gabriel Sinforienſis, Benedictus Balneoregienſis, Robertus Aretinus, Arnoldus Betelenutenſis, Bartholomæus Cauallicenſis, Scipio Mutinenſis, Mitrius Siſtaricenſis, Onuphrius Franciſcus Melfienſis, Andreas Conuerſanus Epiſcopi; Ioannes Elemogenſis, Croſetus Inſulenſis, Chriſtophorus Fulginatenſis, Alanus Auimocienſis, Alexius Cluſinus, & Petrus Aſtenſis Electi; Martinus de Vrſinis, Ludouicus de Ciprio Apoſtolicæ Sedis Protonotarij; Helias Petragoricenſis, Gundiſaluus electus Granatenſis, Aimericus electus Bellicenſis, Placidus Generalis Abbas Vallis Vmbroſæ, Ioannes de Pepulis Decretorum Doctor Nonantulanus, Antonius Pritalienſis, Antonius Pueri de Florentia Beatæ Mariæ de Monte plano Ordinis Vallis Vmbroſæ, Ioannes Sancti Iuliani de Bononia Vallis Vmbroſæ, ac Procurator, vt dixit, dicti Ordinis, Laurentius de Landonis de Curles, Hector de Martinengo S. Petri in Monte, Federicus de Claramonte de Ioſaphat, & Antonius de Malaſpinis Sancti Capraſij de Mulia, Monaſteriorum Abbates; Ioannes de Verſellis, Ioannes Sancij, Iacobus de Valentia, Guilermus de Britannia Sac. Theologiæ Profeſſores, D.N. Papæ Minores Pœnitentiarij, Gerardus de Arimino Sac. Theologiæ Profeſſor Generalis Ordinis S. Auguſtini, Geminianus de Prato, Petrus de Caueis rubeis, Baptiſta de Roma Sacri Apoſtolici Palatij cauſarum Auditores; Bartholomæus de Bonitis Decretorum Doctor Curiæ Cauſarum Cameræ Apoſtolicæ Auditor Generalis, Sanctes de Viuianis, Antonius de Caffarellis, Andreas de Sanctacruce, Orlandus de Florentia Aduocati; Fratres Iacobus de Arimino Prædicatorum, Iacobus de Tolentino Minorum, Bardinus Sampſonis Carmelitarum, Ordinum Procuratores, Iacobus Textoris Ordinis Minorum, Guilermus de Foſato Sacræ Theologiæ profeſſores, Ioannes Coquel, Humbertus de Caſſiaco Sabaudiæ Ducum Procuratores, vt dixerunt; Andreas de Foro Sempronio vtriuſque iuris, Ioannes de Dirauano Decretorũ, Angelus de Peruſio Artium & Theologiæ Doctores, Dominicus de Racaneto, Antonius de Marganis de Roma Legum Doctores; Leonardus de Piſcia, Baptiſta de Padua, Galeatius de Mantua, Robertus Rogerij Cameræ Apoſtolicæ Clerici, ac quamplures alij Magiſtri, & Doctores in numero copioſo. Quibus ibidem ſic comparentibus, & Miſſa ſolenniter decantata, Dominus Ioannes de Prato Promotor præfatus certa auuiſamenta ex parte Dominorum præfatorum Deputatorum ibidem præſentium, quorum tenor inferiùs de verbo ad verbum eſt inſertus, publicè alta, & intelligibili voce perlegit, & publicauit, aliaq. in eis contenta ad omnium Patrum, & DD. prædictorum ibidem præſentium, quantum in eo fuit, notitiam deduxit, exhortans eoſdem, vt

tam

tam super illis, quàm hesterna die publicatis auuisamentis cogitare, & deliberare, ac præhabita matura deliberatione, quid super ijs agendum, vellent eorum dare vota; ijsq. per ipsum D. Promotorem sic, vt præmittitur, publicatis & propositis, Domini Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi Electi, Abbates, Protonotarij, cæteriq. Magistri, & Doctores præfati, habita priùs per eos deliberatione matura, ad dicti Promotoris interrogationem, auuisamenta prædicta successiuè (sic vt præmittitur publicata) tanquam vniuersali Ecclesiæ necessaria, pro vno, aut pluribus super eis conficiendis Decretis quoad pœnas in Bulla translationis contentas, quas ipsi in auuisamentis contenti incurrant, nisi infra triginta dies, à die Decreti computandos resipuerint, vnanimiter per verbum, Placet, admiserũt, limitationibus, additionibus, & correctionibus nihilominus saluis infrascriptis videlicet, Domini Rauennatis, quòd Primates, & Rectores ciuitatis Basileensis, nisi obedierint vltra interdictum, excommunicentur. Sipontini Archiepiscopi, quòd pœnæ in Decreto conficiendo exprimantur, & etiam arresto ponendo in pecunijs collectis, apponantur, Iacobi Adriensis, quòd Dominus noster pœnas in Decreto apponendas, prout sibi videbitur, mitigare possit. Moricensis, Ludouicus Protonotarius de Cypro, Auditores, & certi alij, quòd habeatur recursus ad aliquem Dominum Ecclesiasticum, vel temporalem potentem ciuitatis Basileensis vicinum, qui suo nomine priuato, vijs, & modis possibilibus tractare habeat cum illis Basileæ existentibus, pro concordia inter Dominum nostrum, & ipsos, vt Clerus non cogatur mendicare ab alijs, quòd habet à se ipso, vel per se facere possit, maximè propter Decretum de annatis, collationibus beneficiorum, & auocatione Causarum, & illis tractandum, quæ laicis fauorabilia fore videntur. Legionen. quòd grauiores pœnæ, quæ in corpore iuris reperiuntur, ponantur; attento quòd insolentia illorum de Basilea maxima sit, & si ipsi Basileenses concordare voluerint, veniant ad fontem, videlicet ad Sanctissimum D. N., qui misericors est; & semper pacem quæsiuit. Petragoricensis, quòd Patres Sacri Concilij dare debeant eorum vota in scriptis, cum negocium arduum sit, & propter fastidium non valerent exprimere omnia ore, quæ exprimerent, si in scriptis vota sua darent. Quodq. etiam Dominorum Cardinalium determinatione semper salua, procederetur, ipsi Basileenses vijs planis, & bonis, ac piè reducerentur, ne Principes eis fauentes scandalizarentur, & magis contra Dominum nostrum, & Patres huius Sacri Concilij indignarentur. Granatensis viua voce proposuit dicens, quòd pœnas penè grauiores etiam terminis læsæ maiestatis, dicti rebelles incidisse deberent declarari; quòdq. etiam deberent mitti ad Prouincias singulas homines valentes, & experti ad prædicandum populo, cum populus multoties inducat Principes ad faciendum ea, quæ non facerent, si populus ad illa non instaret. Archiepiscopus Spalatensis, quia post plura vota superuenit quòd maiori parti votantium adhæret, & specialiter Dominorum Cardinalium, tanquam saniori parti, nihilq. contra Basileenses emitteretur, & quòd interim fierent tractatus pacis, quòdq. etiam fieret bona guerra, vt bona pax sequi posset. Clerici Cameræ, quòd Domini Cardinales in confectione Decretorum intelligantur ipso iure electi, qui debent conuocare vnum de quolibet esse Romanæ * Curiæ, iuxta ipsorum arbitrium. Iacobus Ordinis Prædicatorum, Iacobus Ordinis Minorum Procuratores, quòd in fine Decreti Dominus noster, non obstante pœna, offerat se facturum

* *idest* statu.

* *aliàs*, Bernardinus
* *idest*, lata.

rum gratiam.* Bardinus Procurator Ordinis Carmelitarum, quòd pœna laicis sit * præcipitata. Iacobus Textoris sacræ Theologiæ professor, quòd dirigerentur epistolæ solennes Communitatibus principalioribus Germaniæ, & Italiæ nationum, in quibus ostendatur, quòd fundamenta, quibus Basileenses nituntur, non fuerunt, neque sunt sufficientia ad conferendum eis tantam authoritatem, quantam vsurparunt. Guilelmus de Fosato, clausulam Domini Moricensis de pace tractanda. Dominicus de Racaneto, Barnabas de Vrsinis, Andreas de Palasago, Paulus, Doctores, quòd si Basileenses infra triginta dies à die Decreti aliquid procedendo attentarint, hoc irritum sit, & inane, & quòd processus huius sacri Concilij intelligatur esse prior. Et Humbertus de Cassiaco Procurator Domini Ducis Sabaudiæ, quòd die Sabbati præterita Dominus Morinensis, ipse Humbertus, & Custos Lugdunensis receperunt literas dicti Domini Ducis, in quibus dixit, se pro diuisionibus, & discordijs inter Dominum Nostrum, & Basileenses exortis sedandum, mittere velle ad dictum Dominum Nostrum notabilem, & solennem ambasiatam, quæ dicto Domino Nostro ipsius Domini Ducis mentem, & intentionem latiùs explicabit, prout ipsi Domini Morinensis, Custos, & Humbertus ipsi Domino Nostro latiùs verbo exposuerunt (vt dixerunt) expresse subiunxerunt & declarauerunt. Præmissis itaque omnibus, & singulis per ipsum D. Cardinalem de Vrsinis Præsidentem maturè intellectis, considerans q. vota pro Decretis super auuisamenta huiusmodi conficiendis conformia, Reuerendissimos Patres, & Dominos, Dominos S. Marci, & Firmanum Cardinales, Rauennatensem Archiepiscopum, Paduanum, Ariminensem, Morinensem, Aretinum, Auenionensem, & Legionensem in formando Decreto, super auuisamentis prædictis per diuersos Patres, & Dominos ibidem præsentes, nominatos deputando, auuisamenta huiusmodi de ipsorum Patrum, & Dominorum vnanimi consensu, duxit concludendum, atque conclusit, eaq. habuit, & habere voluit pro conclusis. Super, &c. præsentibus Dominis Protonotarijs, Cameræ Apostolicæ Clericis præfatis, Henrico Maschēsi, & pluribus alijs.

Tenor auuisamentorum sic, vt præmittitur, concordatorum, & admissorum sequitur, & est talis.

Quoniam nonnulli pacis & vnitatis æmuli, qui post translationem Concilij Basileensis ad hanc ciuitatem Ferrariensem, remanserunt Basileæ, ibidem conuenire præsumentes, ac si Concilium ibi vigeret, & translatio facta non fuisset, & per viam quorundam prætensorum Decretorum nouissimè per eos publicatorum, Sanctissimum Dominum Nostrum, licèt nulliter, & de facto declararunt ab omni administratione Papatus fuisse suspensum, & ad eos administrationem deuolutam, causas à Romana Curia, quantum in eis est, auocauerunt, expectatiuas abrogauerunt, Romanum Pontificem collationis beneficiorum exemptorem fecerunt. Idcircò Domini Deputati obuiando scandalis huiusmodi, & maioribus etiam, quæ futura timentur, nisi occurratur, auuisarunt, quòd per huius sacri Concilij solenne Decretum declaretur, eos, qui ita agere præsumpserunt, nulliter & de facto processisse, & incidisse pœnas non solum in Bullis translationis Sanctissimi D. N. contentas, sed eas, quas sacri Canones contra schismaticos infligunt; inhibendo omnibus Principibus, tam Ecclesiasticis, quàm secularibus, necnon Prælatis omnibus sub grauissimis pœnis, & censuris, etiam vsque ad interdictum inclusiuè, ne illis talia

in Dei

in Dei contemptum, & scandalum populi Christiani procurantibus dent publicè, vel occultè per se, vel per aliã publicam interpositam personam consilium, auxilium, vel fauorem; & qui talia attentarint, dignitatibus, honoribus, beneficijs, officijs, & administrationibus priuati declarentur, & integrum liberumq. illis sit, ad quos de iure, vel consuetudine talium dignitatum collatio, siue prouisio pertinet, illas liberè posse, & debere conferre. Item quòd nisi ciuitas Basileensis infra mensem à die publicationis huius decreti eos, qui talia attentare præsumpserunt, realiter & cum effectu eiecerit, & à se omninò licentiauerit, ex tunc supposita sit & censeatur Ecclesiastico interdicto, quòd per solum Romanum Pontificem possit relaxari, & quòd eandem pœnam incurrant omnes aliæ ciuitates & loca, quæ illis fauent; aut eos, siue eis seruientes receptarent; Basileam vel merces, vel victualia portarent; et si quid contra prohibitionem, seu decretum huiusmodi ad dictam ciuitatem Basileensem apportetur per aliquem, illud omninò fiat occupantium; inhibendo etiam mercatoribus conditionis cuiuscunque, quatenus sub excommunicationis pœna, quam incurrant ipso facto, de ciuitate Basileensi infra mensem à die Decreti præsentis publicatione, debeant de ciuitate prædicta Basileensi recedere, prout hoc, & alia in Decreto formando iuxta declarationem sacri Concilij poterunt apponi.

Auuisarunt insuper Domini prædicti necesse fore & valde expediens, mittere ad Reges confestim, & ad Principes aliquos de Reuerendissimis DD. Cardinalibus, si fieri potest, cùm hìc agatur de periculo schismatis vitando, vel saltem magnos Prælatos, doctos, & literatos, & practicos, benè sociatos cum Doctoribus, & Magistris, informatos, de ijs quæ in Concilio Basileensi gesta sunt hactenus, ad informandum Reges, & Principes de bona iustitia S. D. N. Papæ, & Sedis Apostolicæ, & apertã faciendum bonam, & sinceram voluntatem Sanctitatis suæ, ad reformationem Ecclesiæ, & ad vniuersalem pacem populi Christiani, extirpationem quoque hæresis & errorum, etiam potissimè ad Græcorum reductionem, & ad eosdem Principes cautos reddẽdum de iniustitia, & temerario proposito eorum, qui in scandalum vniuersalis Ecclesiæ Basileæ remanserunt, & de eorum malè gestis; & ad exhortandum Principes, vt & suos Oratores huc mittant, & Prælatos, vt se personaliter ad Concilium conferant: necnon ad exequendum pœnas, & censuras contra tales scindere vnitatem satagentes promulgatas, & ad hoc consilium, & auxilium, necnon seculare brachium implorandum. Dignenturq. Domini de Concilio ita super ijs consulere, & deliberare, quoniam, nisi citò occurratur, timentur longè maiora scandala posse suboriri.

Et quoniam nonnullæ pecuniarum summæ, occasione reductionis Græcorum in diuersis Mundi partibus pia largitione fidelium depositę fuerunt iamdiù, ne pecuniæ huiusmodi ad alium vsum conuertantur, quàm ad illum, cuius gratia fuerunt exbursatæ, S. D. N. Papa illas per suas literas nuper mandauit arrestari; sed cum iam Græci Venetijs applicuerint, vtile videtur, easdem pecunias per Sanctissimum D.N. sacro approbante Concilio iterum arrestari mandari, ne ad manus illorum perueniant, qui non Græcorum vnionem, sed potius scissuram, & diuisionem procurant; quare & super hoc placeat Dominis de consilio consulere, & deliberare.

Eodem verò die Martis vndecima Februarij Dominus Ioannes de Prato Promotor præfatus pro maiori corroboratione votorum Patrum, &

Dominorum prædictorum, vnà cum Magistro Arnoldo Notario præfato, domos habitationum Reuerendissimorum DD. Brandæ Episcopi Portuensis, & Antonij S. Marcelli S. R. E. Cardinalium, qui propter eorum infirmitatem Congregationi hodie congregatę interesse non poterant, accedens, illos de auuisamentis successiuè publicatis, & votis desuper datis pleniùs informauit, exhortans eosdem, vt etiam super ijs velint dare vota sua. Qui quidem Domini Cardinales habita per eos successiuè deliberatione matura, auuisamenta prędicta per verbum, Placet, in omnibus & per omnia, prout superiùs reperiuntur, concorditer admiserunt, adijciens ipse D. Card. Placentinus, quòd in Decreto formando commemoratio fiat, quomodo ipsi Basileæ existentes, scientes D.N. Papam galeas, & alia necessaria pro Græcorum aduentu misisse, vt aduentum ipsum impedirent, quoddam Monitorium contra ipsum D.N. decreuerunt, & nihilominus eorum facta continuando, dum sentiebant Græcos prædictos portum appropinquare, vt eò ampliùs aduentum prædictum turbarent, ad vlteriora processerunt, &c. Subsequenter verò idem D. Ioannes Promotor etiam votum D. Garsię electi Tudensis, etiam à dicta Congregatione absentis, qui auuisamenta, vt supra, per Placet, dummodo pœnæ in eis contentę ad illos, qui contra illos de Basilea, & eorum processus protestati sunt, & illis non consenserunt, se non extendant, admisit, recollegit. Idem D. Antonius de Rosellis Aduocatus similiter illa recepit, & admisit.

Die Veneris quartadecima dicti mensis Februarij de mane, in Capella maiori Palatij Apostolici, Reuerendiss. Patre D. Episcopo Sabinensi Card. pro Congregatione tenenda pręsidente, alijsq. Reuerendissimis, Reuerendisque, ac venerabilibus Patribus, & Dominis supradictis, necnō vltra illos, DD. Nicolao Capuano, & Marco Tarantasiensi Archiepiscopis, Ioanne Vallino dicti Palatij Causarum Auditore, Guillermo de Prato, & Iaconio de Racaneto Cameræ Apostolicæ Clerico, Iustino de Planca, Ioanne de Baroncellis, Genesio de la Porta, Antonio de Rosellis, Angelo de Boncianis, Bruno de Bononia Aduocatis Consistorialibus, Ioanne Decretorū Doctore D.N. Papæ Acolytho, Alphonso Gondissalui Scholastico Abulensi Decretorum Doctore, & Francisco de Padua dicti D.N. Cubicularij, alijsq. quāpluribus Doctoribus, & Magistris ibidem legitimè congregatis, D. Ioannes de Prato Promotor pręfatus quandam formā Decreti per DD. Deputatos aliàs nominatos, de & super auuisamentis aliàs in Cōgregatione publica lectis, & publicatis, ac postmodū per Patres, & Dominos huius sacri Concilij admissis, vt asseruit, conceptā, & concordatam ibidem publicè alta, & intelligibili voce, ac de verbo ad verbū legit, & publicauit, ac ad ipsorum Patrum, & Dominorum plenam, & indubitatam notitiam, quantum in eo erat, deduxit. Qua quidem forma per Dominos, & Patres prędictos intellecta, vt dicebant, habita per eos matura deliberatione, formam prędictā in sessione publica publicandam, & authorizandam, Patres, & Domini præfati vnanimiter, & concorditer, nemine discrepante, per verbum, Placet, admittendam duxerunt, & admiserunt. Ex tunc verò D. Cardinalis & Præsidens præfatus, authoritate Sanctissimi D.N. formam sic, vt præmittitur, admissam, de prędictorum Patrum, & Dominorum voluntate, & consensu, die crastina in publica sessione publicandam, & authorizandam duxit concludendam, atque conclusit, illamq. habuit, & habere voluit pro conclusa. Super, &c. Pręsentibus Dominis Apostolicæ Sedis Protonotarijs, Clericis Cameræ, Cubicularijs, & alijs in præsenti Congregatione, & etiam

alijs

alijs immediatè præcedentibus descriptis testibus,&c. Quo facto D.Ioannes de Prato Promotor præfatus ex parte Sanctissimi D.N. Papæ intimauit omnibus, & singulis Patribus,& Dominis præsentibus ibidem, quòd die crastina, videlicet Sabbati quintadecima Februarij,erit sessio publica pro huiusmodi formæ concordatæ & admissæ publicatione,vbi prędictus Sanctissimus D.N. Papa personaliter intendit interesse. Quare exhortabatur Patres,& Dominos ipsos, vt ad illam celebrandam crastina die prædicta mane hora quartadecima vellent conuenire.

Die Sabbati quintadecima mensis Februarij supradicti de mane in Ecclesia maiori Ferrariensi, Sanctissimo D. N. Papa inibi præsidente, Reuerendissimisque,ac Reuerendis Patribus,& Dominis S.R.E. Cardinalibus, Archiepiscopis (Tarantasiensi absente) Episcopis, Electis, Abbatibus, Generalibus, Magistris, & Doctoribus in duabus vltimis sessionibus nominatis, ac vltra illos Leonardo Archiepiscopo Patensi de Arimino minori, Andrea Megarensi, Ventura Bretonomensi, Ioanne Pesauriensi, Aloysio Foroliuiensi,Carolo olim Mutinensi, Ioanne Bracarensi Episcopis, septuaginta duobus numero, inter mitratos, & Electos confirmatos, pluuialibus dumtaxat indutis, ibidem pro sessione publica celebranda in Spiritu sancto legitimè congregatis vniuersalem Ecclesiam repræsentantibus, Reuerendiss. Pater D.Angelottus tit. S.Marci Presbyter Card. Missam de Spiritu Sancto solenniter, nonnullis sibi assistentibus Patribus,& Ministris, decantauit. Qua finita, Sanctiss.D.N. ac Patres, & Domini præfati ad sessionem celebrandam procedentes hoc modo ordinarunt, videlicet, ipse D. N. Papa in medio chori ante Altare in cathedra solenni sibi ibidem parata,vestibus Pontificalibus indutus, ac mitram planam habens in capite,se reposuit. Protonotarij verò, Subdiaconi, Sacri Palatij Apostolici Auditores, Acolythi, Cubicularij ad pedes ipsius Domini Nostri; Domini autem S.R.E. Cardinales in parte dextra in superioribus gradibus in naui Ecclesiæ, in secundis verò gradibus, tam à dextris, quàm à sinistris,ordinum diuersorum Procuratores, Prouinciales, Magistri, & Doctores ordine suo fuerunt. Ipsisq. Dominis,& Patribus sic vt pręmittitur, ordine supradicto sedentibus, & existentibus, per prędictum D. N. Papam nonnullis orationibus, ac per cantores Antiphona, *Exaudi*, & deinde Litanijs, & alijs consuetis dictis,& decantatis, nec non ipsius sac. Synodi per ipsum D.N. Papam trina facta benedictione, alijsq. solennitatibus præmissis debitis, & consuetis, R.P.D. Aloysius Episcopus Foroliuiēsis authoritate,& mandato D.N. Papæ,ac eiusdem sac.Synodi,ambonem ascendens,Decretum vltimò per Patres,& Dominos huius Sac.Concilij hesterna die admissum, & approbatū publicè alta,& intelligibili voce,ac de verbo ad verbum, cuius tenor inferius est insertus,pronunciauit,publicauit,& ad omnium,& singulorum ibidem pręsentium,& adstantium, quantùm in eo fuit plenam, & indubitatam notitiam deduxit, hoc laudantibus & approbantibus omnibus & singulis Patribus & Dominis supradictis, præsentibus Reuerendissimis, necnon venerabilibus ac nobilibus viris, Dominisq. L. de Caluis de Roma, B. de Sala de Ferraria, M. de Vrsinis, M. de . . . . de Portugallia, N. Barbato de Venetijs, Gabriele de Cornario de Venetijs, Ludouico de Cypro, P.Barbo de Venetijs, D.Michael de Venetijs, & B.de Corneto Apostolicæ Sedis Protonotarijs.

Tenor verò Decreti per D. Episcopum Foroliuiensem publicati, vnde supra fit mentio, sequitur, & est talis.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

Eugenius Papa irritat omnia Basileensiũ decreta, & declarat eos incidisse in censuras & pœnas.

Exposcit debitum Pastoralis officij, cui diuina fauente clementia, licèt insufficientibus meritis, præsidemus, vt nefarios malignorum excessus, illorum præsertim, qui tranquillum Ecclesiæ statum in varias, periculosasque, nisi obuietur, procellas & perturbationes impellere satagunt, & Petri nauiculam fluctibus mergere moliuntur, opportunis remedijs opprimamus, ac ne in sua malitia gloriantes, alijs occasionem malignandi præbeant, pro excessibus per eos commissis debitæ vltionis pœnam infligamus: nam vt canonicæ continent sanctiones, in culpis, quæ multorum trahunt iacturam, culpa est relaxare vindictam. Sanè cùm in sacro Basileensi Concilio de loci electione pro futuro œcumenico Concilio ageretur, & per eos, ad quos potestas eligendi locum erat deuoluta, factum esset Decretum [r], ipsumq. Ambasiatores charissimi filij Ioannis Imperatoris Græcorum, & venerabilis fratris Iosephi Patriarchæ Constantinopolitani ibidem existentes acceptassent, alij [s] verò Auenionem, vel alium locum nominantibus, ad quem præfati Oratores nullo modo ire velle protestabantur [t], asserentes pro certo præfatos Imperatorem, & Patriarcham ad dictum Concilium, nisi personaliter interessemus, nullatenus accessuros; prædicti, qui Auenionem petebant, veriti Græcos ipsos ad eos nequaquam ituros, quoddam Decretum, siue libellum famosum, quod monitorium [u] appellant, aduersùs nos, licèt nulliter, & de facto in graue scandalum, & scissuram Ecclesiæ, in tamq. sancti operis, vnionis videlicet Græcorum, perturbationem, conflare temerè ausi sunt. Nos pro vnitate Ecclesiæ conseruanda, & dicta vnione consequenda, prędictum Basileense Concilium ex iustis, rationabilibus, necessarijs, ac vrgentibus causis, de consilio, & assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, quamplurimis venerabilibus fratribus, & dilectis filijs Archiepiscopis, Episcopis, Electis, & Abbatibus apud S. Sedem Apostolicam existentibus, id laudantibus, & consulentibus, ad ciuitatem Ferrariensem, & Græcis, & nobis accommodam transtulimus, prout in literis [x] superinde confectis latiùs continetur. Ipsi verò omnem viam iuris spernentes, & in suo obstinato proposito perseuerantes, literasq. dictæ translationis, ac omnia in eis contenta paruipendentes, ac mala malis cumulantes, non solum rationabilem translationem nostram ex prędictis iustissimis, & vrgentissimis causis, vt præmittitur factam, non acceptarunt, sed vt infra certum tempus, & sub suspensionis pœna prædictã translationem reuocaremus, monere iteratò temerariè sunt ausi. Quòd quidem nil aliud erat, quàm vt tanti sancti operis tantùm Christianis omnibus optabilis prosecutionem deserere cogeremur. Ijs verò non sine displicentia animi nostri intellectis, cum ea omnia non solum in destructionem tam sancti operis, sed in manifestam Ecclesię scissuram, vt pręmittitur, tendere videremus, translationem per nos tam necessariò factam, & conditiones in illa purificatas fuisse, ac ipsum Ferrariense Concilium inchoari, & legitimam prosecutionem habere debere, prout in alijs [y] literis nostris pleniùs continetur, declarauimus; ad illudq. inchoandum dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis in Ierusalem S.R.E. Presb. Card. nostrum, ac Sedis Apostolicæ Legatum destinauimus [z]. Quod quidem non paruo Prelatorum numero legitimè congregatum in publica sessione translationem, & declarationem prædictas legitimas, iustas, & rationabiles, ac vrgente necessitate, ad tollendum impedimentũ præfatæ sanctissimæ vnionis Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, etiam ad euitandum scis-

[r] sup. relatum nu. 2.
[s] supra num. 4.
[t] Ibidem.
[u] sess. 23. Conc. Basil.
[x] Supra num. 13.
[y] Supra num. 14.
[z] Supra num. 19.

scissuram in Dei Ecclesia nunc imminentem, pro euidentiq. vtilitate totius Reipublicę Christianæ fuisse, & esse factas, solenniter declarauit, prout ex serie Decreti superinde confecti liquidè constat.

Interea certiores facti, prędictos Imperatorem, & Patriarcham, & Græcos litoribus Italiæ appropinquare ad ipsum Ferrariense Concilium, Deo duce; ea intentione, & firmo proposito venimus, vt non solum hoc sanctæ vnionis opus, sed illa etiam, propter quæ Concilium Basileæ fuerat congregatum, realiter & cum effectu, adiuuante Domino, prosequeremur. Atque etiam aduertens dilectus filius noster Iulianus tit. S. Sabinæ Presbyter Card. Apostolicæ Sedis Legatus, cùm prędictos, vt à tam manifestis scandalis abstinerent; plurimis validissimis rationibus hortaretur, & pro ipsorum obstinata mente nullatenus exaudiretur, sed eos magis ad ipsa scandala in Dei Ecclesia perpetrãda paratos inspiceret, ne illorũ impietatibus assistere videretur, inde discessit.

Illi verò neque id considerantes, & nescientes in semitis pacis, & iustitiæ dirigere gressus suos, iamq. certiores effecti, Græcos ad eos nullatenus accedere velle, ac litoribus Italiæ appropinquasse, in sua cordis duritia perseuerantes, cum dictam Græcorum vnionem, pro qua nobiscum totis viribus, ingenio, & industria laborare, & nobis assistere debuissent, aliter impedire, & disturbare nequirent, peiora peioribus adijcientes, ad tantum temeritatis, & audaciæ sunt progressi, vt nos à papali administratione suspensos esse, plurimis Regum, & Principum Oratoribus, qui Basileæ erant, tam nefandum scelus execrantibus, & in contrarium protestantibus, ausu sacrilego declarare, & ad alia plura, licèt nulliter, & de facto, procedere præsumpserint *.

* Sess. 28. Conc. Basil.

Nos igitur attendentes excessus eorum adeò notorios, vt non possint aliqua tergiuersatione cælari, quòdq. error, cui non resistitur, approbari videtur, & latum pandit delinquentibus iter is, qui eorum conatibus non resistit, ac nequeamus absque graui offensa Domini nostri Iesu Christi, & suæ sanctæ Ecclesiæ, tot & tantos excessus, qui præsertim sanctam, & optatissimam vnionem Græcorum impedire, turbare, & penitus tollere videntur, vlterius tolerare, aduersùs præfatos in Basilea existentes, hoc sacro approbante Concilio, in virtute Altissimi decernimus, iustitia mediante, quantum oporteat procedendum. Quapropter matura deliberatione prædictos conuenientes, & tam scandalosa, & nefaria præsumẽtes, etiamsi Cardinalatus, Patriarchali, Archiepiscopali, Episcopali, Abbatiali, aut alia quauis authoritate Ecclesiastica, vel seculari præfulgeant, pœnas excommunicationis, priuationis dignitatum, beneficiorum, officiorum, ac inhabilitationis ad futura in dictis nostris literis translationis contentas, hoc sancto approbante Concilio incidisse decernimus, & declaramus. Decernentes, atque etiam insuper declarantes irritum & inane, & nullius roboris, vel momenti quicquid per eos, tam circa prædicta, quàm Curiam nostram sequentes, vel in sacro Concilio existentes à die translationis per nos factæ; sub nomine Concilij, vel aliàs attentatum fuerit, vel in posterum quomodolibet contigerit attentari.

Eugenius Papa declarat incidisse in censuras & pœnas cõtumaciter perseuerãtes in Basileensi Concilio.

Mandantes prætereà, ipso etiam approbante Concilio, sub dictis pœnis, & censuris, ac præstiti iuramenti, quo sanctæ Sedi Apostolicæ tenentur adstricti, violatione, omnibus, & singulis Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Electis, Abbatibus, & cæteris cuiuscunq. conditionis & status existant, in dicta ciuitate Basileensi sub prætextu præfati Concilij conuenientibus, quatenus infra triginta dies à die dati huius Decreti debeant realiter,

liter, & cum effectu à dicta ciuitate recessisse; præcipientesq. Magistro Ciuium, Consulibus, Scabinis ciuitatem Basileensem regentibus, & gubernantibus, cæterisq. officialibus quocunque nomine censeantur, quatenus infrà dictum triginta dierum terminum prædictos non recedentes à prædicta ciuitate expellant, & à se realiter, & cum effectu eijciant. Quòd si prædicta infra dictum terminum facere omiserint, omnes, & singulos Regentes, & Officiales prædictos excommunicationis; Populum verò, & ciuitatem præfatam Ecclesiastici Interdicti sententias decernimus ipso facto incurrisse; quorum absolutionem, nisi in mortis articulo, interdicti verò relaxationem nobis specialiter reseruamus.

Omnibus insuper, & singulis, ad quorum notitiam hæc peruenerint, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excõmunicationis pœna, præcipimus & mandamus, vt si prædicti in Basilea existentes, ciuesq. ipsi non obedientes fuerint contumaces, nullus post dictum terminum ad dictam ciuitatem Basileensem accedat, sed ipsis denegent mercimonia, & cuncta ad vsum hominum necessaria; Mercatores quoque, qui causa dicti olim Basileensis Concilij ibi conuenerunt, cuiuscunque conditionis existant, sub eadem excommunicationis pœna, inde omninò discedant. Si qui autem hæc nostra mandata contempserint, elapso dicto termino Basileensibus in contumacia existentibus, aliqua potestate forsitan præsumentes, cum scriptum sit: Iusti tulerunt spolia impiorum, possint tales huiusmodi, bonis à quibuscunque Christi fidelibus impunè spoliari, bonaq. ipsa priùs capientium dominio cedant. Verumtamen quia redeuntibus gremium suum nunquam claudit Ecclesia, si prędicti in Basilea conuenientes, vel ipsorum aliqui infra prædictum terminum triginta dierum à die datæ præsentium, vt præmittitur, ad cor redierint, & à dicta ciuitate recesserint, prædictas pœnas quoad obedientes, sacro approbante Concilio, remittimus & relaxamus, easq. pro infectis ab eorum data, & quæcunque inde secuta haberi volumus, decernimus, & mandamus; supplentes, præfato approbante Concilio, omnes defectus, si qui forsan ex solennitate iurium in præmissis, vel ex omissione aliqua, interuenissent.

Contumacibus existentibus, in Basileensi Concilio mãdat Sũmus Põtifex denegari mercimonia, ita vt contrafacientes possint impunè spoliari.

Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis, declarationis, mandati, remissionis, & relaxationis, voluntatis, suppletiónis, & Decreti Synodalis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum.

Datum Ferrariæ in Generali sessione Synodi solenniter celebrata, Anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi millesimo quadringentesimo trigesimo septimo, quintodecimo Kalendas Martij, Pontificatus nostri anno septimo.



PARS

PARS SECVNDA

Actorum Sacri Oecumenici

CONCILII FLORENTINI

POST ADVENTVM GRÆCORVM ad idem Concilium.

HAC secunda Parte continentur aduentus Græcorum ad Concilium, & subsecuta vnio cum Romana Ecclesia, ac præuiæ disputationes cum Latinis, quæ referuntur ab Andrea de S. Cruce Patricio Romano, & Apostolici Consistorij Aduocato, qui non solùm inter Aduocatos, qui Concilio interfuerunt, recensetur supra par.1. num.29. sed etiam ea, quæ hinc inde dicebantur, excipiebat, vt supra in Præfatione huius Operis diximus. Cumq. in dicendo eadem sæpè verba repetantur, nonnulla etiam actione ipsa explicentur, hinc factum est, vt scripta obscuriora sint, præsertim illa, quæ interpres ex tempore de Græco in Latinum interpretabatur, quæ si conferantur cum disputationibus à Græco Scriptore relatis, & inter generalia Concilia editis, vt in eadem Præfatione Operis diximus, manifestè apparet ipsum postmodum ea adaptasse, & concinnasse, ex quo in notis aliqua Andreæ dicta explicaui, in quibus verò discrepant suis locis admonui. Et quia Disceptatores tam Latini, quàm Græci adducebant Sanctorum Patrum, & Conciliorum dicta, nec innuebant locum vndè desumpserant (nam ex fonte, & ipso codice legebant) laborandum fuit in his locis conquirendis, & in margine apponendis, cùm præsertim translationes ex Græco non conueniant in verbis cum translationibus hodiè impressis, quarum varietatem pariter indicaui. Obscuriora, & difficiliora adiectis notis tàm in margine, quàm post collationes pro viribus explicaui, & summaria initio collationum apposui.

Cæterum quemadmodum Græcus scriptor recensendo disputationes plura postmodum, quæ inter disputandum agebantur, aliasq. circumstantias loci, temporis, & personarum, ad adtexendam historiam narratione continua prosecutus est, ità & Andreas in his exprimendis colloquentem sibi facit in modum Dialogi Ludouicum Pontanum, vt eius interrogationibus obsecundans, legentium ingenio pleniùs satisfaceret. Erat autem Ludouicus Protonotarius Apostolicus, patria Romanus, de quo in actis Concilij Basileensis relatis supra par.1. num.2. atque de eo honorificam sanè mentionem facit Pius II. in epistola sua retractationis his verbis. Aduenerunt per id tempus duo viri ex Italia ad Basileense Concilium, Nicolaus Panormitanus Archiepiscopus, & Ludouicus Pontanus Apostolicæ Sedis Notarius, Alphonsi Magni Regis Oratores, qui velut duo Orbis sidera, ceu Pontificij iuris, & totius ciuilis sapientiæ duo præcipua lumina, & clarissima censebantur.

Disputationibus Andreas nomen Collationis imposuit, quod idem fecit Græcus Scriptor, quamuis enim Latinus interpres titulum σύνοδοι *à Græco Scriptore disputationibus impositum sessionem verterit, propriè tamen congregationem, seu Collationem significat, & meritò quidem disceptationes ita appellantur, nam*

sessio

ſeſſio illa propriè dicitur; in qua Patres iudicio decernunt. Sciendum autem, quòd Scriptor Græcus plura de publicè, Andreas verò de priuatim dictis omittunt; nonnulla etiam dum proferebantur excepta, non ſunt poſtmodum ab omnibus Scriptoribus ſuis locis aptata, & diſtributa; conuenire enim ad hunc finem Scriptores fuiſſe ſolitos, aſſerit Iulianus Cardinalis Collat.4. in fine his verbis. Relata, per Notarios ſcripta auſcultentur, *& Collat.*8. conueniant qui ſcripſerunt, & de ſcriptis conueniant. *Hæc ille. Propterea viſum eſt, hic innuere quibus Andreæ collationibus correſpondeant ſeſſiones Græci Scriptoris.*

Itaque Primæ,& Secundæ Collat. Andreæ correſpōdent ea,quæ Græcus Scriptor narrat vſq. ad tertiam Seſſionem incluſiuè; Tertiæ Collat. correſpondet ſeſſio quarta; Quartæ quinta & ſexta; Sextæ ſeptima & octaua; Octauæ nona; Nonæ decima; Decimæ & Vndecimæ vndecima & duodecima; Duodecimæ decimatertia & decimaquarta; Decimætertiæ & Decimæquartæ decimaquinta, decimaſexta & decimaſeptima; Decimæquintæ decimaoctaua; Decimæſextæ decimanona; Decimæſeptimæ vigeſima; Decimæoctauæ vigeſimaprima; Decimænonæ vigeſimaſecũda; Vigeſimæ vigeſimatertia; Vigeſimæprimæ vigeſimaquarta; Vigeſimæſecundæ vigeſimaquinta: Quæ autem de vnico principio Spiritus ſancti ponit Græcus in ſeſſione 22. habet Andreas aptiori loco in Collat.20. circa finẽ & 22. circa medium.

DISPVTATIONES, SEV COLLATIONES INTER LATINOS, ET GRAECOS

In generali Concilio Florentino habitæ, & ab Andrea de S. Cruce Patricio Romano, & Apoſtolici Conſiſtorij Aduocato conſcriptæ in modum Dialogi cum Ludouico Pontano.

COLLATIO PRIMA.

De aduentu Imperatoris, & Patriarchæ Græcorum Venetias, & Ferrariam, & quomodo excepti fuerint, ac de publica Seſſione Ferrariæ habita, deq. Summi Pontificis Decreto declaratorio, Concilium generale ibidem eſſe legitimè congregatum.

Num. 1. ANDREAS CVM res memoratu dignas, quæ noſtro tempore euenere (dum forenſibus ex negotijs quid ſuperextaret otij) ſcripto mandarem, [a] ephemeridum librum curialem conficiens, & Græcorum aduentus, eorumq. conuentus cauſſas, inter communia meditarer aſcribere, conſpexi non conuenire mixturam re, modo, & perſonis à communibus differentem: materia namque fidei, modus conuentionis in vnam œcumenicam ſynodum hominum diuerſorum climatum, ac ſectarum; perſonæ verò ſummi Pont. Max. Eugenij, ſacratiſſimiq. Cardinalium Senatus, cœtuſq. generalis ſynodi; Illuſtriſſimi Græcorum Imperatoris Ioannis Palæologi, & Reuerendiſſimi Ioſephi Conſtantinopolitani Patriarchæ, quibus & re, & modo, & perſonarum dignitate, nil excellentius datur; eo motus, vt particulari tractatu, hæc modo ipſe commemorem, mente concepi, ſed eo nunc promptiùs in actum deducam, quo tua interrogatione allicitus ſum, vt neceſſariam proficuamq. tranſlationis Concilij cauſam

[a] *Id eſt diarium actorum Curiæ Romanæ.*

ſam

ſam fuiſſe cognoſcas, & cum his omnibus abfueris, eaq. tam matuſè, religioſève meditaberis proceſſiſſe non ambigo, execrandos cenſebis, qui huic tam ſancto operi impedimento fuerint. Ad rem igitur ipſam Dei cum protectione deueniens quid ex me ſcire pridie appetebas referre non tædeat.

LVDOVICVS. Multa priſtino ſermone viciſſim contulimus, quibus te Baſileenſium geſta oppugnando, me autem, quæ in illorum diminutionem geſta fuere, rationabiliter deteſtando, diem conſumpſimus, finemq. verborum dedimus, pari voto concludentes, vt hoc maxime inficiari nequeamus, ſumma laude præconiòve extollendum, quod in veſtra Ferrarienſe Florentinàve ſynodo cum Græcis diligentiſſimè decertaſtis, & cùm tam grauiter, tamq. religiosè Latinos, Græcoſq. conueniſſe, tamq. curioſiſſimè diſceptaſſe relatum eſt, ſummo deſiderio à te, qui his conuentibus affuiſti, ſentiam, quæ ibidem geſta ſunt.

AND. Referam non minus perlibenter, quod appetis; fuerunt namque conuentus admirabiles, vt ſeparatis vicibus vſque ad noctis tenebras pari verborum viciſſitudine ſummo Pontifice, omnibuſq. Latinorum, Græcorũq. Patribus præſentibus, duodecim, ſex Latinorum ex parte, totidemq. ex Grecis, vno ſub interprete colluctantibus, de fide concertarent.

LVD. Referas, oro, ab exordio, quò Imperator, Græcorumq. Patres ad portus venere, quidue vobiſcum publicè egere. Rogòque, vt ex relatu dignis nil referendum omittas; ſed antequam ad modum aduentus deuenias; cauſſa aduentus extitit, prout arbitramur, vt ſe conuerterent?

AND. Neſcio quis intrinſecus partium fuerit motus, ſed communi opinione creditur, quòd aduẽtus cauſſa extiterit, vt religionis vnicũ ouile fieret, ac paſtor vnus, prout inter præcipua noſtrę religionis pręcepta conſtitutũ eſt, arbitror vt in fide vna eſſet conuẽtio, cauſſa fuerit aduẽtus. In pluribus namq. à Romana S. Eccleſia diuertebant vſque ad ipſius Deitatis notitiam, & quid ex aſcribendis innoteſcent differentiarum cauſſæ, hìc non aſcribimus.

LVD. Quem rei huic cauſſam dediſſe arbitraris?

AND. Quis, vt conueniſſent, cauſſam dederit, modò curæ non eſt inquirere. Sunt, qui arbitrantur, Patres, qui Baſileæ pro vniuerſali ſynodo conuenerant, dediſſe cauſſam; quidam verò ſummum Pontificem Eugenium, qui & cum in minoribus fuerat, hoc ſummo anhelauit deſiderio, & ſi aſſeras mutuo concurſu, vtroſque claſſem, gentes, pecuniaſve ad Græcos vehendos ſolenniter deſtinaſſe; fido tamen relatu percepi, quod etſi triremes miſerint, qui Baſileæ fuerant; nõ vt Gręcos ducerent, ſed vt eos à veniendo auerterent id fecerunt, quod certo argumento percipitur, cùm nec baliſtarios Conſtantinopoli dimittendos, nec pecunias ſecum duxerint, quinimo eos maximè inſtetiſſe fertur, vt Græcis ad Pont. Max. incedentibus infideliũ Potẽtatus obſiſterent. Quæ quidem etſi minimè crederẽ, per fidelium mentes excogitari potuiſſe, ex his tamen, qui cunctis ibidẽ geſtis interfuere, fido relatu percepi; ſed ſi concurſus hìc fidei feruore aduenıſſet, vterq. memoria dignus eſſet.

LVD. Cur magis Pontificis, quàm Baſileenſium triremibus aduenere?

AND. Percepi, quia & venire promiſerant, ac agendorum finem conſiderantes eò, quò tenderent, vt vno ſub paſtore Deum cognoſcerent, & ideo Romani Pontificis claſſibus, in quo vniuerſalis Eccleſiæ poteſtas principaliter reſidet, transfretare ad partes noſtras decreuere ſpretis Baſileenſium nauibus; nequibant duobus de indiuiduo contendentibus aſſentiri.

LVD.

LVD. Referas aduentus modum.

AND. Id perlibenter faciam; indèue principium sumam, quo Venetias aduenere, nec rem longiùs protraham, externo namque sermone cùm in Ba-
1 sileenses grauiter inueherer [1] retulimus quæ in nauium destinatione summus Pontifex Basileensesue egerunt; quidue per vtriusque legatos, & vtriusque legationis classes peractum est Constantinopolitana in vrbe. Nona Februarij die, Anno 1438. magno cum campanarum pulsu, Græci Venetijs recepti sunt, Duce, Venetorumue ciuibus Dominio præsidentibus, in naui, quam Bucentaurum nominant, obuiam euntibus, in quam Imperatore recepto, ad palatium sibi dispositum conduxere; veniebant namque, vt asserebatur, omni dimissa credulitatis pertinacia, vt veritatem cognoscerent, meritoq. plaudendum fuerat.

LVD. Fuitne quis ex nostris, qui eos reciperet?

AND. Si Occidentalium honorem conspicimus, nonne magnificè recepti sunt, si tantæ vrbis populum conspexere eorum plaudentem aduentui?

LVD. Sed summus Pontifex, ijq. qui Ferrariȩ pro Concilio se habebāt, nonne aliquos destinarunt?

AND. Eugenius summus Pontifex Reuerendissimum Cardinalem S. Crucis, ac Marchionem Ferrariensem ad Græcos recipiendos Venetias misit, audito Græcorum aduentu: sed & Reuerendissimus D. Cardinalis S. Sabinæ S. Angeli cognominatus, qui Basileensi Concilio præfuerat, qui ad hoc potissimè conuētionem illam protexisse asseruerat, vt Græcorum vnioni causam daret, cùm Græcos Pontificis nauibus aduehi conspexit, ex Basilea Venetias venit, paulò post præfatorum Cardinalis, & Marchionis aduentum.

LVD. Græci cùm naues egressi sunt quid egere?

AND. Imperator, & Patriarcha Græcorum, primo eorum ingressu, ex Venetijs ad summum Pontificem Oratores destinarunt, seculares tres, Abbates duos, qui vigesima Februarij Pontificem adierunt, data eis licentia publicè disserendi, seculares conuenienter summi Pontificis in accessu genufle-
2 xi sunt; Clerici verò [2] curuato capite, aliam reuerentiam non exhibuerunt. Exposuerunt, Imperatorem, & Patriarcham ad nutum suæ Sanctitatis venisse illicòq. pausa ex longo itinere sumpta, aduenturos.

LVD. Quid demum?

AND. Dimissis Græcis Venetijs, Reuerendissimus D. Cardinalis S. Crucis, & Marchio Ferrariam redierunt Sanctæ Sabinæ Mantuam reuersus est.

LVD. Prosequere, oro, quid demum secutum est.

AND. Quarto Martij Græcorum Imperator Ferrariam magno cum equitum apparatu ingressus est, occurrerunt ei Cardinales obuiam omnes, qui tunc Ferrariæ erant, extra ciuitatem, cum magno Prælatorum comitatu; sub pallio aureo ductus est ad Palatium Apostolicum, & equester vsque ad Papæ Cameram, via ad hoc in Palatio Ferrariensi per Marchiones antiquitùs constructa; exhibitaq. Romano Pontifici reuerentia debita, ad Palatium, Paradisus cognominatum, pro sui residentia dispositum, simili pompa associatus [b] est.

b Extant in Valuis æneis iussu Eugenij Papæ IV. in maiori porta Basilicæ S. Petri collocatis, insculpta nobiliora eiusdē Pontificis monumēta, inter quæ visitur & Imperator vnà cùm Despota eius fratre Constātinopoli Venetias, & inde Ferrariā ad Conciliū nauigās; cernitur & eiusdem ad summum Pontificē accessus, quem genu flexo veneratur, vt hic in gratiā lectoris, & maiorē declarationem eorum, quæ dicit hic Andreas, & statim infra dicet de habitu Imperatoris, & aliorum Græcorum, imprimi curauimus. Extant in ijsdem valuis hi versus inscripti.

Sunt hæc Eugenij monumenta illustria Quarti.
Excelsa hæc animi sunt monumenta sui.
Vt Græci, Armeni, Aethiopes hic aspice vt ipsam
Romanam amplexa est gens Iacobina fidem.

LVD.



fol. 70



LVD. Nonne & Patriarcha Imperatorem secutus est?

AND. Remanserat Patriarcha, per aquam veniens, antiquitate grauior.

LVD. An post, diutiùs moram traxit.

AND. Octauo eiusdem applicuit cùm suorum Clericorum consortio, per Padum in naui veniens; ciuitatiq. appropinquans, & cùm magnus Archiepiscoporum, & Episcoporum cœtus, & Curialium ceterorum extra ciuitatem, vt eum reciperent, fuisset egressus, eumq. diutiùs expectassent, Marchione Ferrariense, & filio ad eum accedentibus ad nauim, in qua venerat, compertum est voluisse, vt S. R. E. Cardinales eidem occurrerent; die illo his vigentibus, ex naui, qua venerat, non descendit, ibidemq. pernoctauit nocte illa.

LVD. In naui?

AND. In naui; erat namque vndique tabulis, tapetisve circundata, quam bucentaurum vocant, pro similibus casibus ordinata.

LVD. Quo demum ordine in terram venit?

AND. In diluculo diei sequentis, requisitis curialibus speciali nuncio, ad portum, quo naues Ferrariam applicāt, Curialium quisque equester accessit, duo Cardinales iuniores Diaconi, Prosper de Columna Tit. S. Georgij ad velum aureum, & Firmanus S. Mariæ in Via lata pariter accesserunt, Pontificis iussu; equitantibus Patriarcha, & græcis alijs, Cardinales ei occurrerunt obuiam, nullaque ad inuicem alia inclinatione facta, nec alter alteri pileum flectens Dominus de Columna, qui ex eis duobus ætate minor, dignitatis tamen adeptione maior collega, Patriarchæ sic inquit, Reuerendissime Pater Dominus noster Papa misit nos, vt associaremus Paternitatem vestram, eoq. in medio sumpto, ad palatium Apostolicum conduxere.

LVD. Quomodo per summum Pontificem receptus est?

AND. Papa eidem non occurrit in publico, quinimo vltra consuetum morem, in priuata camera secreti cubiculi mansit, vt arbitror, prænarratæ difficultatis respectu. Ingressusq. est Patriarcha sex sociatus tantùm, Papave vt totidem secum haberet, si vellet, vltra Cardinales conuento; sedit summus Pontifex vsque ad Patriarchæ aduentum in secreta camera, Cardinalibus ad dexteram Papæ constitutis; in scabello ad sinistram disposito receptus est, eoq. paululum summum Pontificem allocuto, ad palatium sibi pro habitatione assignatum associarunt omnes, qui secum ex naui venerant Cardinalibus demptis.

LVD. quid demum secutum est?

AND. Quia personæ antiquitas, & cæremoniarum diuersitas facilem non faciebat ad summum Pontificem Patriarchæ accessum, deputati sunt ex Cardinalibus duo, Dominus S. Sabinæ, S. Angeli cognominatus, qui ex Mantua ad summum Pontificem his diebus venerat, deposito legationis officio, cui præfuerat, & D. Firmanus, de quo supra verbum fecimus, quibus iniunctum est, vt modum, formamue agendorum cum Patriarcha disponerent, ac multis hinc inde tractatibus habitis, conuenere, vt in Ecclesia Cathedrali Ferrariensi conuenientibus Latinis, & Græcis declararetur, per summum Pontificem, Concilium Oecumenicum, Græcis annuentibus, ibidem esse legitimè congregatum.

LVD. Quo ordine hoc factum est?

AND. Octauo Aprilis, ordo in maiori Ecclesia datus est; fuerant pro generali

nerali Concilio. Sedilia in medio Ferrariensis Ecclesiæ primitùs ordinata. Dextera pars Ecclesiæ, vbi summi Pontificis erat sedes, Latinis, sinistra Græcis dispositæ sunt. Inter Papæ tribunal, & S. R. E. Cardinales, sedes erat pro Romanorum Imperatore, etsi absente, prærordinata; sequebatur Reuerendiss. Cardinalium S. R. E. Senatus, Reuerendissimus D. Cardinalis de Vr-
3 sinis primò Episcopus [3] Sabinensis Iordanus nomine, D. Antonius Episcopus Ostiensis, Branda Portuensis, Petrus Tit. S. Marcelli, Nicolaus Tit. S. Crucis, Franciscus Tit. S. Clementis, Angelottus S. Marci Presbyteri Cardinales, Prosper Tit. S. Georgij ad Velum aureum, Dominicus S. Mariæ in Via lata, Diaconi S. R. E. Cardinales. Inter primum, & secundum Cardinales Episcopos, Ierosolymitanus Patriarcha, quem Sancta Romana Ecclesia pro Patriarcha tenebat: post Reuerendissimorum Cardinalium ordinem, sequebatur Reuerendissimus Patriarcha Gradensis, demum Archiepiscopi, prout primùm quis dignitatem habuerat, post Archiepiscopos, Episcopi, post Episcopos, Abbates pari ordine sequebantur.

LVD. Quot fuerunt ex Patribus Latinorum mitra consedentium?

AND. Centum, & sexaginta.

LVD. Quis prædictorum omnium ornatus fuerat?

AND. Summus Pontifex aderat mitra gemmata, ac sacris indutus vestibus, similitèrve Cardinalibus Episcopis, & Presbyteris stantibus mitra dempta, quibus absque ornamento albæ erant, Cardinalibusve Diaconibus, Diaconorum vestibus, albaq. mitra, cæteris Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, ornamento Cardinalium, Episcoporum more consedentibus: Protonotarijs, Correctore in scabello per transuersum de dextera ad sinistrā Ecclesiæ partem disposito ordinatis, nobisve Aduocatis nostro ordine, ad eorum pedes in graduum summitate locatis, Auditoribus, Clericis Cameræ ad Pontificis pedes propè terram manentibus. Hic fuit Latinorum modus, ordo, formàve in prædicto conuentu; ac in Græcorum absentia fuit Spiritus sancti Missa solenniter celebrata, seruatisque, quæ sunt solita seruari in sessionibus publicis; summo Pontifice, Latinorumque Patribus ad dexteram Ecclesiæ partem stantibus, aduenerunt Græci, & sinistra Ecclesiæ parte pro eis ordinata recepti sunt.

LVD. Quis locus fuerat Græcorum Imperatoris?

AND. In sinistra parte de directo Cathedræ Imperatoris Romanorum pariformiter constituta sedes est, ad eius dexteram scabello quodam posito erat Demetrius eiusdem Imperatoris germanus, Despotus Moreæ.

LVD. Prosequere Clericorum ordinem?

AND. In oppositum primi Cardinalis sedes Patrarichæ fuerat constitutā, qui infirmitate detētus non, adfuit illo die; & speciale misit mandatum, quod publicè lectum extitit, vt inferiùs de verbo ad verbum interseram; in quatuor scabellis post Patriarcham dispositis sequebantur Archiepiscopus Heracleensis, Alexandrini Patriarchæ legitimum mandatum habens, eiusque locum tenens, Archiepiscopus Ephesinus Patriarchæ Antiocheni Legatus, Archiepiscopus Menesiensis [d] Ierosolymitani Patriarchæ personam repræsentans, & Metropolita Yberius Regis Yberiæ Apocrisarius, Archiepiscopus Trapezuntæ, Archi episcopus Risicu, [e] Archiepiscopus Nicænus, Archiepiscopus Lacedemoniensis, Archiepiscopus Nicomediensis, Archiepiscopus Triuomensis, [f] Amasiensis, Mitilenensis, Tolosop, Stauropol, Tustricensis,

d Aliàs Menebasiēsis.

e Aliàs Zizien:

f Aliàs Ternobēsis.

tensis, Garinensis, Mellentenensis, Achiliensis, Muldulanus Archiepiscopi. Post quorum consessum erant sex, Presbyterorum habitum gerẽtes, [g] Metropolitæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, Cruciferi appellati ex eo, quòd Crucem supra pileum, vltra communem Presbyterorum habitum, gestabant; & Monachorum venerabilis comitiua suo ordine sequebatur.

g Metropolitanæ.

LVD. Quis habitus Patriarchæ, aliorumve Archiepiscoporum fuerat?

AND. Patriarchæ, Archiepiscoporum, & Episcoporum habitum ibidem vidimus nigrum, tegmen capiti appositum Monachorum more, cappa cælestini coloris, rigis albis, purpureisve per transuersum à summo vsque deorsum variata; sacrarium quoddam, Crucis venerabilis signum, certásque Sanctorum reliquias continens, in pectore medio gerentium.

LVD. Religiosorum quis fuit ornatus?

AND. Abbates, & Monachi cappas camelorum pilis, seu grisea lana confectas, capitis tegmine ab eorum Patriarcha, Episcopisve minimè differentes.

LVD. Secularium verò?

AND. Seculares Presbyteri erant bireto quodam caudato vsque ad vestis summitatem collum tegente, pileo nigro à lateribus circumflexo, supraueстis talaris nigra, manicis angustis, manus extremitate longioribus.

LVD. Sed Imperatoris quis erat habitus?

AND. Imperatoris, eiùsve germani habitus erat similis purpurea vestis, & pileus ab anteriori parte oblongus cuspidem faciens, rotundus in cæteris, pretioso lapide supra pileum Imperatoris tantummodo differens.

LVD. Sed Imperatori non aderant aliqui ex secularibus?

AND. Seculares quidam Græcorum propè Imperatoris tribunal in scamno quodam propè terram consederant, in oppositum assistentium summo Pontifici; primus Despotus Seruiæ, & Nobilis quidam Imperatoris Trapezundæ mandatum habens; Quidàmve Regis Iberiæ Orator, habitu ab alijs differens, bireto rotundo lapidibus pluribus exornato, auròve contexto, ac duo Apocrisarij Principis Valachiæ.

LVD. Sed quis erat secularium apparatus?

AND. Communis nobilium secularium apparatus fuerat, diplois quædam vsque ad pedes longa, sericea materia, fascia quadam staminis à pectore ad ventrem circumcincti; supraueștis talaris strictissima, manicis angustis, quam cappæ more in humeris gerebant; colare ad caput eminente; in capite rotundus pileus cubitalis altitudinis, in summitate rotundior, in latitudinem effundens, ab extra griseis pellibus, seu serico rubeo contextus. His igitur sic consedentibus ordine & modo, quibus expressum est, silentium vndique factum est: & aderant Latinorum in sacra Theologia Doctorum peritissimorum, atque iurium spiritualium, & temporalium numerus copiosus, vt vix vnquam vno in conuentu spectatissimorum virorum coronam talem conspexerim; dico eorum, qui dignitatibus, officijsve carebant. Omnibus his expectantibus, presbyter quidam Græcus assurgens, Patriarchę absentiam excusauit, eiùsve Mandatum, in publica forma exhibuit, ac primò in Græco, & deinde in Latino legit, cuius Mandati hæc verba fuere.

MANDATVM PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI
Anno Domini 1438. die Mercurij 9. mensis Aprilis.

Ioseph miseratione Dei Archiepiscopus Constantinopolitanæ nouæ Romæ.

CVm gratia, & beneplacito eius, qui omnia in melius disponit Dei, desiderium diuinitùs veniens nostras mentes communi intentione possideat, astantibus occidentalibus, & Orientalibus Ecclesiæ Pontificibus, vt omni possibili verbo, atque rationabili modo sacris scripturis, ac diuinis eloquijs pridem edocti, sine vlla lite, atque contentione de proposita quæstione cum Dei timore scrutari possimus, atque alterutri conuenientes secundùm vnam Dei voluntatem, superante veritate vniamur, iam res in hanc negotij summam accessit, vt nos Orientalis Ecclesiæ, veritatis manifestationem omnibus nostris periculis præferentes, huc Deo volente accesserimus, decet nunc rebus principium dare, cuius illud principium est, vt synodus pronuncietur, cui etiam me cum ceteris sanctis, & fratribus meis
4 Pontificibus [4] interesse decebat, cùm non esset conueniens, neque iustum me absente vel Pontifices illuc accedere, vel synodum pronunciare; sed cùm ægritudo corporis prohibeat, nec sinat, vt ego adesse possim, iam per hanc adhortatoriam literam, concedo Reuerendissimis Patribus locumtenentibus Sanctissimorum Patriarcharum fratrum meorum, & omnibus in Spiritu sancto dilectis fratribus meis, & coadministratoribus Metropolitis, & cæteris Prælatis Ecclesiæ adire in præsentiarum, & perficere œcumenicæ synodi pronunciationem. Huius gratia & præsens exhortatoria litera nostræ humilitatis absoluta est omnibus vobis, ad prædictorum omnium manifestationem, & certitudinem.

5 Habebat exemplar, *sacer Patriarcha*, [5] manuscriptum, *mense Aprilis*.

LVD. Quid demùm factum est?

AND. Summus Pontifex Reuerendo in Christo Patri D. Episcopo Portugallensi annuit, vt pulpitum ascenderet, legerètque quod ei fuerat iniunctum; qui de loco suo recedens, locum ascendit, quandàmque Bullam huius continentiæ legit.

EVGENIVS PAPA DECLARAT FERRARIAE ESSE synodum vniuersalem.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

MAgnas omnipotenti Deo gratias referre nos conuenit, qui antiquæ miserationis suæ non immemor, Ecclesiam suam fœcundioribvs semper accumulat incremẽtis, & licèt hanc iactari interdum tentationum, & pressurarum fluctibus sinat, nunquam tamen patitur mergi, sed inter vndarum moles inuiolabilem seruat, facitque ineffabili clementia sua, vt inter angustias varias robustior illa semper assurgat. Ecce enim Orientales, & Occidentales populi diù ab inuicem separati, vnum concordiæ, & vnitatis fœdus inire festinant, & qui longo à se ipsis dissidio auulsos, vt æquũ erat, molestè ferebant, post multa tandem secula, ipso vtique auctore, à quo omne datum optimum prouc-

prouenit, sanctæ vnionis desiderio corporaliter in hoc loco conuenerunt; nostrum autem, & totius Ecclesiæ munus est, & esse intelligimus, viribus omnibus eniti, vt hæc felicia cœpta, iugi solicitudine, felicem progressum, exitùmque consequantur, vt cooperatores Dei & esse, & dici mereamur. Denique charissimus filius Ioannes Palęologus Romæorum Imperator, vnà cum venerabili fratre Iosepho Constantinopolitano Patriarcha, & aliarum Patriarchalium sedium Apocrisarijs, magnàque cum Archiepiscoporum, & Ecclesiasticorum, nobiliùmque multitudine, octaua Februarij mensis proximè præteriti, Venetias, ad vltimum scilicet applicuit portum, vbi sicut antea sæpiùs fecerat, Basileam iustis de caussis, ratione œcumenici seu vniuersalis Concilij celebrandi, se ire non posse, patenter expressit; idq. Basileæ congregatis per literas intimauit, exhortans, atque requirens omnes, vti Ferrariam ad huiusmodi Concilium celebrandum electam pro agendo tam sanctissimo huius vnionis opere, sese transferrent. Nos itaque, quibus hæc sacratissima vnio semper cordi fuit, quìque hanc summo studio perfici cupimus, Decretum [h] Basileensis Concilij cum Græcis ipsis conuentum, electionèmque loci pro Oecumenico celebrando Concilio in eadem Basileensi synodo factam, ac per nos postea Bononiæ, instantibus ipsorum Imperatoris, & Patriarchæ Nuncijs, [i] confirmatam, & quæque alia ad ipsum sanctæ vnionis opus spectantia, vt est officij, & debiti nostri, exequi diligenter intendimus; omni igitur modo, & forma, quibus meliùs possumus, decernimus, & declaramus, [6] accedente consensu dictorum Imperatoris, & Patriarchæ, omniùmque in præsenti existentium synodo, sacram esse vniuersalem, seu œcumenicam synodum in hac Ferrariensi ciuitate omnibus liberam, & securam, sicque dictam synodum ab omnibus reputari debere, in qua sine vlla rixosa detentione, & pertinacia, atque cum omni charitate sacrum hoc vnionis negotium tractandum, & Deo propitio, vt speramus, felici fine claudendum est, vnà cum sanctis operibus reliquis, ad quæ peragenda synodus ista noscitur instituta.

h Suprà relat. par. 1. num. 2.

i Vt supra par. 1. n. 4.

Datum Ferrariæ in generali sessione synodali solenniter in Ecclesia maiori Ferrariensi celebrata, Anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo trigesimo octauo, quinto Idus Aprilis, Pontificatus nostri Anno octauo.

Quibus peractis, lætissimè ex conuentu assurrexerunt omnes.

LVD. Hæc quidem auditu gratissima sunt, sed gratiùs suscipiam, cùm dixeris disputationis modum.

AND. Publicè conuentio siluit vsque ad octauam Octobris.

LVD. Res quidem auditu horrenda est, quòd tantus hominum numerus, tantusve elegantiæ fulgor in vnum conuenerit, nihilque tanto tempore gesserint.

AND. Græci huic rei caussam dederũt: mos quidem gerendus erat eisdẽ, qui ad fidei vnionem fuerant conuitati ad hoc spirituale conuiuiũ; sed & datus est modus, vt & si publicè conuenire nequirent, vt priuatis conuentibus, certi ex Latinis, Græcisq. deputarentur, qui præludia publicarum disceptationum in medium ducerẽt. Deputati sunt ex Latinis sexdecim viri de regularium, ac secularium numero viri graues, & docti, qui certis diebus tenerẽtur in Ecclesia Minorum certas disputationes particulares facere, pariterq. idem Gręci fecere; quæ quidem quia publica acta nõ sunt, non visum est in scriptis

publicè referendum[k]. Discussum est pluribus diebus, & cum quatuor principaliores viderentur fuisse differentiarum caussæ; Prima de processu Spiritus Sancti à Filio; secunda de Purgatorio, an sit, & an animæ ante diem Iudicij puniantur, vel Deum videant; tertia de potestate Romanæ Ecclesiæ; & vltimò de Sacramento, an in fermento, vel azymis fieri debeat. Sumpta est Purgatorij materia in discussionem, & disputationes plurimæ factæ sunt, an Purgatorium sit, quòve loco animæ residéant vsque ad diem, quo iudicaturus viuos & mortuos Deus noster Redemptor aduenerit; & posito, quod Purgatorium foret, an pœna ignis ibidem sit, annè igne materiali ibidem animæ puniantur, plurimaque alia, quæ locis priuatis discusfa sunt, & suis loco & tempore in publicum [l] deducentur, omittam. Hoc modo deuentum est cum Græcis vsque ad octauam mensis Octobris.

k *Græcus Scriptor in his priuatis disputationibus Ferrariæ habitis, plura refert de Purgatorio, quæ publicè repetita fuerũt Florẽtiæ à Turrecremata, eaq. refert Andreas vnà cum alijs quæstionibus, quæ hic innuuntur, infrà Collatione 22. num. 3. & sequentibus.*

l *Infra loco supra citato.*

Antequam reliqua Andreæ prosequamur, opportunè hic temporis ordine exigente, ex Vaticano Codice inserendas duximus literas Eugenij Papæ de indulgentijs, & subsidio pro Græcis.

Num. II.

Eugenius, &c. Vniuersis, & singulis, ad quos præsentes nostræ literæ peruenerint, salutem, & Apostolicam benedictionem.

AD salutem animarum Christifidelium, quarum nobis tanquam vnico Christi Vicario, & totius Dominici gregis Pastori in terris principaliter cura commissa esse dignoscitur, diligenti solicitudine, prout onus ipsius pastoralis requirit officij, intendentes ea diligenter quærere, & exequi peroptamus, per quæ & fidei Catholicæ exaltatio desiderata proueniat, & ipsi fideles ex pijs eorum suffragijs spirituales fructus vberiùs consequantur. Sanè vt multa omittamus, quæ superiori tempore pro vnione Orientalis Ecclesiæ Græcorum, multo labore & studio operati sumus, ante annum per Oratores charissimi in Christo filij Ioannis Paleologi Græcorum Imperatoris, & venerabilis fratris Iosephi Constantinopolitani Patriarchæ, ac alios multos timoratos zelo Fidei catholicæ accensos, & magnæ authoritatis viros ad prosecutionem præfatæ vnionis, quæ eo in tempore ab alijs deserta videbatur, instantiùs requisiti, ad id etiam vrgente nos conscientia, ne tam sanctum opus in magnam confusionem Fidei Catholicæ, ac perpetuam infamiam Occidentalis Ecclesiæ deseri pateremur, totum eius sancti operis onus suscepimus, in Dei miseratione, & fidelium suffragijs confidentes. In qua re tantam, tamq. solicitam operam adhibuimus, vt præfati Imperator, & Patriarcha vnà cum Metropolitis, Episcopis, Abbatibus, Prælatis, Nobilibus, & alijs Clericis, & Laicis in multitudine copiosa ad nos venerint, cum quibus, præstante Domino, œcumenicum Concilium Ferrariense fundauimus, illud cum eis per disputationes, & opportunos tractatus vsque in diem præsentem solicitè prosequentes. Verum cum ob dictorum apparatum ad iter arripiendum, & nauigationem, ac custodiam Constantinopolitanæ ciuitatis, prout conuentum fuerat, graues expensas subierimus, & multò maiores, quàm suppetant facultates, ac de cætero vsque ad reditum eorum in patriam, iuxta eis promissa, nos subire oporteat, rei huius necessitate compellente, cogimur deuotorum Christifidelium suffragia, & charitatiua implorare subsidia.

Vt igi-

Vt igitur ipsi Christifideles ad opportuna tam sancti operis auxilia faciliùs, & feruentiùs animentur, quò spiritualibus muneribus se senserint in benedictionibus præueniri. Nos attendentes, quòd B. Petro Apostolorum Principi, & æterni Regni clauigero, ac Pastori Ecclesiæ, & successoribus suis infinitum illum thesaurum, qui in Christi sanguine fidelibus datur, plena sit dispensandi attributa potestas, de omnipotentis Dei, & Christi misericordia, cuius vices, licèt immeriti, in terris gerimus, ac Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli authoritate confisi, omnibus, & singulis Christifidelibus, qui pro supportandis oneribus ad tam sanctum opus nobis incumbentibus ad certam summam (vt accepimus) hactenus contribuerunt, aut iuxta eorum facultates contribuent in futurum, eligendi in Confessorem Sacerdotem idoneum secularem, vel regularem, qui in omnibus casibus, etiam de quibus Apostolica Sedes esset meritò consulenda, semel in vita, quamprimum opportunitas aderit, absoluere valeat, iniuncta eis pœnitentia salutari, deinde etiam similem eligendi Confessorem, qui in mortis articulo omnium peccatorum, de quibus verè corde contriti, & ore confessi fuerint, ipsis in sinceritate fidei, vnitate S. Romanæ Ecclesiæ, ac obedientia, & deuotione nostra, & successorum nostrorum Rom. Pontificum canonicè intrantium persistentibus, plenariam remissionem, & indulgentiam concedere possit, tenore præsentium plenam, & liberã concedimus facultatem. Quibus, & Confessoribus sic, vt prefertur, eligendis ab excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententijs ab homine, vel à iure generaliter, vel specialiter, & nominatim latis in foro pœnitentiali tantum, debita satisfactione iuxta formam iuris iniuncta, absolutionis beneficium omnibus, & singulis, de quibus supra, impendendi in forma Ecclesiæ consueta: necnon super votis peregrinationis, vel abstinentiæ, vel similibus, etiamsi de Vltramarinis partibus, aut S. Iacobi in Compostella, vel Apostolorum Petri, & Pauli liminibus visitandis, emissa fuerint, & non adimpleta, dispensandi, & in alia pietatis opera commutandi. Insuper etiam quoscunque vsurarios, aut aliàs turpes quæstores super vsuris, & bonis dumtaxat, de quibus incertum est, quibus personis fieri debeat restitutio; ac etiam illos, qui arma, vel alia prohibita infidelibus, vel hæreticis detulerint, absoluendi facultatem similiter impartimur. Ita tamen quòd votis obligati expensas itineris, & oblationes, quas facturi erãt, vsurarij verò, & ex turpi, vel aliàs indebito lucro ad restitutionem obligati, vbi pro quibus erat restitutio facienda nesciuntur, & delatores prohibitorum, vt supra præmittitur, lucra, quæ ex talibus quæsierint, ad subsidium eiusdem operis exponant, & aliàs prædicti omnes satisfaciant, vt tenentur. Et ne (quòd absit) per huiusmodi reddantur procliuiores ad illicita in posterum committenda; volumus, quòd si ex confidentia remissionis huiusmodi aliqua fortè committerent, quoad illa dicta remissio nullatenus suffragetur; Quam quidem facultatem circa vouentes, vsurarios, indebiti lucri quæstores, & prohibitorum delatores, vt præfertur, ad eas etiam personas, quæ pro subsidio huiusmodi hactenus iuxta modos præmissos satisfecerunt, dum tamen sic soluta in dictum subsidium realiter assignentur, extendi volumus per præsentes. Mandantes, & iniungentes omnibus, & singulis Ecclesiarum Prælatis, Capitulis, Conuentibus, & alijs quibusuis Ecclesiasticis personis, quatenus Indulgentias, & concessiones huiusmodi in locis eis subiectis per idoneos Prædicatores populis suis solenniter publicari, & exponi faciant. Quibus

Facultas absoluendi à casibus reseruatis.

Indulgẽtię subsidium tribuentibus.

Facultas absoluendi à cẽsuris.

Vota commutandi.

Indulgentiæ, & cõcessiones sũt publicandæ.

quidem Prædicatoribus, & omnibus, qui eos deuotè audierint, & in tam pio opere assistentiam, & fauorem præbuerint, authoritate prædicta duos annos, & totidem quadragenas de iniunctis sibi pœnitentijs in forma Ecclesiæ relaxamus. Pecunias autem, & alia, quæ pia fidelium largitione, aut alijs quibuscunque erogationibus in subsidium huius sancti operis obuenerint, Ordinarij loci, & illorum, quos cum literis concessionum huiusmodi per nos vel habentes ad hoc à nobis speciale mandatum destinari contigerit, duorumq. bonorum virorum loci iudicio reponi, & conseruari, & his, quos ad ipsas pecunias recipiendum deputauerimus, consignari volumus. Ordinationibus aliàs forsan quauis authoritate in contrarium factis non obstantibus quibuscunque. Nulli ergo, &c. Datum Ferrariæ octauo Kal. Octobris, Pontificatus octauo.

Aliæ literæ eiusdem Eugenij de decimis pro eodem subsidio.

Num. III. *Eugenius, &c. Dilecto filio Baptistæ de Legname legum Doctori Clerico Cameræ Apostolicæ, & Capellano nostro salutem.*

DVdum Basileense Concilium pro vnione Græcorum cum Ecclesia Latina renouanda charissimo filio Ioanni Palæologo Romæorum Imperatori, ac venerabili fratri Iosepho Patriarchæ Constantinopolitano expensas pro ipsis cum septingentis personis in veniendo ad locum Oecumenici Concilij, & ibidem stando, indeq. redeundo ad ciuitatem Constantinopolitanam, proq. duabus galeis, & trecentis balistarijs in dicta ciuitate quamdiu Imperator caussa Concilij inde abesset, ad ipsius vrbis custodiam mansuris Synodali Decreto [l] spopondit, & cùm ad hoc ingens perficiendum opus, immensa pecuniarum quantitas necessaria videretur, ij, qui in ipso tunc residebant Concilio, considerantes simul summæ magnitudinem, necessarium, & opportunum esse iudicarunt, pro tanto Dei honore, & totius Ecclesiæ profectu, ipsam Ecclesiam de bonis sibi à Deo collatis, subuenire debere. Maturè igitur inter se vniuersalem omnium fructuum Ecclesiasticorum decimam . . . . atque imposuerunt. [m] Ne autem Clerum frustrà grauari contingeret, ibidem decretum extitit, vt vsquequo ipse Imperator, & Patriarcha, cum alijs Græcis ad vltimum applicuissent portum, ipsa decima nullatenus exigeretur. Verùm cùm in ipso olim Basileēsi Concilio de loci electione tractaretur, vbi Oecumenica celebranda esset synodus, tandem Florentia, aut Vtinum, seu locus alius, qui priùs necessaria pro hac re, præparasset, electus [n] extitit. Nos autem, qui etiam dum in minoribus constituti essemus summopere hanc sanctam vnionem Græcorum desiderauimus, & perquisiuimus, habito cum fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, pluribusq. alijs in magno numero, qui in Curia Romana residebant Prælatis, maturo consilio, iudicauimus, hanc ciuitatem Ferrariensem ad huius Oecumenici Concilij celebrationem esse opportunam, atque accōmodam, & pro hac quoque necessaria præparare decreuimus. Ad honorem igitur omnipotentis Dei, & sanctæ Matris Ecclesiæ, profectum quoque, & amplitudinem fidei orthodoxæ, nostris impensis galeas, & balistarios, aliaq. omnia in ipso synodali Decreto promissa Constantinopolim transmisimus, & tandem, Deo propitio, ipsos Imperatorem, & Patriarcham cum multis Metropolitis, alijsq. Ecclesiasticis, & secularibus viris nobilibus, in magna multi-

l Sessione 19. Concil. Basil.

m sess. 25. Concil. Basil.

n Hoc decretum habetur sup. num. 2.

multitudine, ad vltimum portum, ciuitatem videlicet Venetiarum, & deinde huc Ferrariam adduci fecimus. In qua quidem ciuitate Ferrariensi die 9. Aprilis, consentientibus ipsis Græcis, esse œcumenicum Concilium legitimè congregatum, in sessione publica solenniter declarauimus °. Cum autem vsque ad hunc diem pro hoc sanctissimo opere summam circiter octuaginta millium ducatorum exposuerimus, omniq. mense, vsque ad confirmationem tam pro expensis eorum, qui sunt in Concilio, quàm pro dictis duabus galeis, & tercentum balistarijs ciuitatem Constantinopolitanam custodientibus, quinque millia ducatorum exponere necessarium sit, ne Ecclesiã, quæ nullo modo aliunde supplere potest, in præmissis deficere, tantumq. bonum negligi defectu pecuniarum contingat, prędictam decimam per ipsum quondam Basileense Concilium impositam, conditione prædicta per Dei gratiam purificata, hoc sancto approbante Concilio, exigendam iam fore declarauimus. Quocirca discretioni tuæ per Apostolica scripta committimus, & mandamus tenore præsentium, quatenus procures, & studeas diligenter, quòd personæ Ecclesiasticæ, & quæcunque alia pia loca Prouinciarum, Ciuitatũ, Diœcesum, sub Regnis charissimi in Christo filij nostri Eduardi Portugalliæ, & Algarbij Regis illustris constituta, tam exempta, quàm non exempta, cuiuscunque Religionis, & Ordinis existant, etiamsi sint S.R.E. Cardinales, quibus Cardinalibus, & Religiosis nulla priuilegia, & exemptiones in hac parte volumus suffragari, sine difficultate, aut dilatione faciant illud idem, atque persoluant. Volumus autem quòd huiusmodi decima per te, quem in prædictis Prouincijs, Ciuitatibus, & Diœcesibus Collectorem, tenore præsentium deputamus, ac tuos subcollectores, Clericos dumtaxat, quos ad id deputabis, à personis Ecclesiasticis secularibus, & regularibus, exemptis, & non exemptis in eisdem Ciuitatibus, & Diœcesibus, fructus, redditus, & prouentus huiusmodi habentibus, & infra annum habituris, de ipsis dumtaxat fructibus, redditibus, & prouentibus colligatur, & etiam exigatur: vtq. iuxta Constitutionem editam in Concilio Viennensi super decimis exigendis, calices, libri, & alia ornamenta Ecclesiastica, diuinis officijs deputata, ex caussa pignoris, vel aliàs, occasione prædicta nullatenus capiantur, distrahantur, vel aliàs occupentur. Volentes quòd tam tu, quàm subcollectores à te, vt præfertur, deputandi, dictam decimam à singulis personis Ecclesiasticis huiusmodi, authoritate nostra per censuram Ecclesiasticam, ac sequestrationem eorum reddituum, & prouentuum Ecclesiasticorum, per te, ac per ipsos, aut alium, vel alios ad soluendum compellas, seu compellãt, inuocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis, tã fel. rec. Bonifacij Papę VIII. prędecessoris nostri de vna, ac duabus dietis in Concilio generali, quàm alijs Cõstitutionibus Apostolicis contrarijs nõ obstantibus quibuscunque, seu si eisdem personis à Sede Apostolica sit indultum, quòd ad solutionem huiusmodi decimæ minimè teneantur, & ad id compelli, aut quòd interdici, suspendi, excommunicari, aut extra, vel vltra certa loca ad iudicium euocari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam de verbo ad verbum, eorumq. proprijs ordinum, locorum, & personarum nominibus, & cognominibus mentionem, & quibuscunque priuilegijs, & indultis, exemptionibus, & literis Apostolicis quibuscunque ordinibus, & dignitatibus, & specialiter Sanctorum Benedicti, & Augustini, Cisterciensium, Cluniacensium, Præmonstratensium, Grandimontensium, Carthu-

Cõsentientibus Gręcis in ciuitate Ferrariẽsi Cõciliũ est legitimè cõgregatũ.

° Vt supra hac eadem Collatione.

Expẽsæ pro cõducẽdis Græcis ad Cõcilium, & custodia Constantinopolitanæ ciuitatis.

Decimæ exigẽdę pro subsidio.

Carthuſienſium, Camaldulenſium, Vallisumbroſæ, Cruciferorum, & Humiliatorum, ac Hoſpitalium S. Ioannis Ieroſolymitani, & B. Mariæ Theutonicorum, S.Iacobi de Spata, Calatrauenſis, & de Alcantara Militijs, et ipſorum Vniuerſitatibus generaliter, vel ſpecialiter ſub quacunque forma, vel expreſſione verborum à memorata Sede conceſſis, de quibus, quorumq. totis tenoribus de verbo ad verbum in noſtris literis plena, et expreſſa mentio ſit habenda; quibus omnibus hac vice dumtaxat ex certa ſcientia volumus derogari. Et inſuper volumus, tibiq. per Apoſtolica ſcripta committimus, quòd tu, et à te deputandi, illos ex perſonis Eccleſiaſticis ſupradictis, Prouinciarum, Ciuitatum, & Diœceſum prædictarum, quos ex defectu non factæ ſolutionis huiuſmodi, excommunicationis ſententiam incurrere contigerit, ab eiſdem ſententijs poſt ſatisfactionem debitam abſoluere, & cum eis ſuper irregularitate, ſi qua fortè ſint ligati celebrando diuina, aut immiſcendo ſe illis, non tamen in contemptum clauium, contraxerint, authoritate noſtra, valeas, & valeant diſpenſare. Perſonas etiam ad taxationem huiuſmodi de terris idoneas eligendas, & deputandas plenam tibi tenore earundem literarum facultatem concedentes. Dat. Ferrariæ anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo trigeſimo octauo ſexto Nonas Octobris, Pontificatus noſtri Anno Octauo.

Notæ ad primam Collationem.

1 Retulimus.] Hoc opus Andreæ de S. Cruce, de quo iterum mentionem facit infra Collatione 12. & 22. num.9. adhuc deſideratur, ſed ex actis, quæ in prima huius operis parte retulimus ex Bibliotheca Vaticana, ſufficiens habetur rerum geſtarum notitia.

2 Curuato.] Nec mirum, nam quod magis, & alio etiam titulo deberent Græci neoterici, non genuflectunt orantes vel adorantes, nec in Eccleſia.

Mirum certè etiam in hoc eos degeneraſſe à Sanctis Patribus, nam Daniel cap.6. *Tribus temporibus in die flectebat genua*, Salomon 3.Reg.8. *Vtrumque genu orans in terra fixerat*. Et de pluſquam Salomone legitur Lucæ 22. *Quod poſitis genibus orabat*. *Flecto genua mea* (dixit Paulus Epheſ. 3.) *ad Deum pro vobis*. Vide plura apud Baron.tom.1.Anno 58 num.106. Sanè Canone 20. primi Concilij Nicæni prohibetur genuflexio in diebus Dominicis, & Pentecoſtes, idem ſtatuitur in Canon.20. Concilij Conſtantinopolitani, & 91. Concilij Trullani, quæ exceptio vt Canoniſtæ dicunt, firmat regulam in contrarium, nimirum extra ea tempora, quibus Reſurrectio Domini commemoratur genuflectendum eſſe, quod præſupponunt S.Germanus Conſtantinopolitanus Patriarcha in theoria rerum Eccleſiaſticarum, & S. Baſilius hom.13. de Baptiſmo hæc ait: *Quid expectas beneficio febris baptizari, quando nec poteris manus in cœlum tollere, nec in pedes erigi, nec genua adorando flectere?* Et ad Amphiloch.lib. de Spiritu Sancto, docet in diebus Dominicis, & tempore Pentecoſtes non genua flectendum in memoriam Reſurrectionis Dominicæ. De reliquis verò diebus anni hæc ſubdit; *Quoties genua flectimus, & rurſus erigimur, ipſo facto oſtendimus, quòd ob peccatum in terram delapſi ſumus, & per humanationem eius, qui creauit nos, in Cœlum reuocati ſumus*. Sed & Balſamon alioquin ſchiſmaticus in Commentarijs ſupradictorum Canonum, & in Nomocanone Photij tit.14. idem præſupponit, deq. eadem genuflexione mentionem facit Cabaſilas in expoſitione Liturgiæ cap.24. Certè S. Damaſcenus lib. de hæreſibus explicans nomen cuiuſdam ſectæ hæreticorum, ſic ait: *Agonyclitæ ſunt, qui quoties orant genuflectere prouoluiq. nolunt, ſed ſemper ſtantes precantur*.

3 Sabinenſis.] Iordanus Sabinēſis præcedit Antoniū Oſtienſem: antiquior enim Epiſcopus Cardinalis, ſiue is ſit Sabinenſis, ſiue Albanenſis, ſiue Oſtienſis, ſiue alius

ex ſex

ex sex Episcopis Cardd. Decanatus dignitatem obtinet, quod Paulus IV. in sua Constitutione, *Cum venerabiles*, voluit habere locum in Episcopis Cardinalibus praesentibus in Curia, vel ex publica caussa absentibus, & extra Curiam per Romanum Pontificem destinatis. Vide Panuin. de Episcopis, & Titulis Cardd §. *Sicut autem.*

4 Interesse.] In huius enim Synodi, in qua de vnione Graecorum agebatur, & ad quam vocatus accesserat, Ferrariaeq. iam aderat, conueniens, & iustum erat, vt Sessioni etiam interesset, ne vnio quasi eo spreto, vel inuito fieri videretur. Vide hic infra notam sextam.

5 Manuscriptum.] Erat scilicet exemplar subscriptum *Ioseph sacer Patriarcha manu propria, mense Aprilis*, die scilicet nona, qua erat Sessio Anno 1438.

Hoc mandatum Patriarchae non refertur à Graeco Scriptore, sed longè aliud paulò post initium sub titulo ...., quod exhortationem, seu commonitorium Latinè dixeris, his verbis.

In nomine Sanctae, vitaeq. principij Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus Sancti, duae Christianorum partes, Italorum scilicet & Graecorum, hodie communi consensu conuenerunt ad indicendam sacrosanctam oecumenicam Synodum. Et ex vna quidem parte Sancti Patres Orientalis Ecclesiae, videlicet Serenissimus Imperator Ioannes Palaeologus, & Patriarcha Dominus Ioseph, & Archiepiscopi, & Crucesignati, & Primarij Orientalis Ecclesiae Sacerdotes, Diaconi, eiusq. vniuersus Clerus.

Ex altera verò similiter Italorum parte tota Sancta Occidentalis Romana Ecclesia, scilicet Beatissimus Papa cum vniuerso suo Sacerdotali ordine. Consentimus, & contenti hoc sumus, vt sancta & oecumenica haec synodus celebretur in hac Vrbe Ferrariae in templo Sancti, Magniq. Martyris Georgij, quod situm est in hac media Vrbe, & indicimus & spatium damus, quod ab hoc tempore, Anno scilicet 1438. die nona Mensis Aprilis Indictionis prima sumatur ad menses quatuor, & in omnibus locis, & Regnis Christianorum notum sit omnibus, atque omnes conueniant, reliqui etiam Basileensis Concilij, quique Romae sunt, & omnis Christianus, quique aduenire voluerit, veniat ad tempus constitutum.

Quòd si quis despexerit, aut aspernatus fuerit hanc S. Synodum, neque aduenerit vsque ad praefinitum tempus, vt excommunicationi subiaceat, nisi amplexus fuerit quaecunque ab hac legitima Synodo fuerint decreta, et si quispiam eminenti sit statu, aut Doctor, aut Ecclesiastico fungatur officio, dicimus, mittendam esse ab eo suam confessionem, aut Vicarium, si nequeat ipse venire, vtq. approbet, atque recipiat quaecunque S. Synodus decernit.

Quod si reiecerit, vt diximus sit, excommunicationis censura perculsus. Idem de magnis Principibus, & Ducibus, alijsvè locorum Dominis dicimus, ipsos etiam debere conuenire mandato Papae, & Imperatoris, & Synodi obedientes, vel certè & ipsos eadem similiter scribere.

Si verò ijdem Reges & Principes alibi voluerint Synodum celebrari, vt de eo, quod potius sit, deliberent, atque id sit in Synodi potestate vsque ad tempus praestitutum.

Hoc lecto iusserunt etiam Beatissimi Papae Decretum pro ambone recitari. Haec ille.

Subdit deinde Summi Pontificis Decretum, vt hic etiam Andreas nonnullis tamen additis, & mutatis; vt statim dicam.

Sistendum est enim hic paulisper, & diligenter considerandum, quod omnino videtur necessarium fuisse lectum mandatū, quod ponit Andreas, vt tam proprio, quàm ipsius Patriarchae absentis nomine, reliqui Episcopi Orientales Decreto Papae consentirent, vt hic nota 4. & 6. dicimus.

Quod verò haec exhortatio, seu commonitorium, quod ponit Graecus Scriptor, omisso mandato ab Andrea relato fuerit lectum, nullo modo credibile apparet.

In primis enim ipsa Synodus huiusmodi commonitorium non permisisset legi, & publicari nomine Patriarchae, etiam Synodo approbante, sed ipsa vniuersalis Synodus idipsum suo proprio nomine edixisset, decreuisset, & mandasset, vt moris est, & apparet in Decretis omnium generalium Synodorum.

Secundò, nec Summus Pontifex id permisisset non solum Patriarchae, sed nec ipsi generali Synodo, vt enim sapienter & eruditissimè obseruat Turrecremata de potestate

testate Papæ ad primum art.& in Decreto huius Concilij Florentini: *In Concilijs generalibus, in quibus Pontifex Maximus personaliter præsidet, siue diffinitiones fiant in materia Fidei, siue schismatis, siue reformationis, soli Summi Pontifices in signum authoritatis & potestatis, authoritate propria statuisse, & diffinisse leguntur eodem approbante Concilio, vt ipsorum Conciliorum gesta in Decretalibus, Clementinis, & Extrauagantibus clarissima luce demonstrant, quod etiam obseruatum fuisse apparet in Concilio Constantiensi, in quo ante electionem Martini Papæ V. factam in eodem Concilio, omnes diffinitiones factæ leguntur nomine Concilij, Summi autem Pontificis electione secuta, ipsòque præsidente omnes subsequentes diffinitiones à Sessione 42. factæ leguntur nomine ipsius Papæ approbante Concilio*. Hęc Turrecremata. Idipsum legitur in hoc eodem Concilio in Decreto Papæ, quod statim subdunt Andreas & Græcus, & in Diffinitionibus pro Græcis, Armenis, Iacobinis, & alijs nationibus infra recensendis; quod tamen Basileenses non obseruarunt, nam etiam post electionem Pseudopapæ Felicis in eorum Concilio præsidentis, omnia Decreta facta leguntur nomine Concilij, & meritò, nec enim ille Papa, nec ipsum Concilium, nec Decreta vllius roboris.

Tertiò, nec etiam coram Græcis Patribus huiusmodi commonitorium lectum fuisse verisimile est: ipsi enim spreta Basileensi Synodo Summi Pontificis authoritate freti, translationem Basilea, & indictionem Ferrariæ promulgatam legitimam, vt par erat existimantes, Ferrariam accesserunt, multoq. minus hæc eadem Iosephum Patriarcham aliòqui religiosissimum meditatum fuisse credendum est, cuius morientis, ipso Græco Scriptore testante sess.25. hæc fuit postrema sententia, mentisq. testatio. *Quoniam ad finem vitæ meæ perueni soluturus iam commune debitum Dei gratia scribo, & subscribo sententiam meam vniuersitati meorum filiorum. Omnia igitur quæ sentit, & quæ dogmatizat Catholica, & Apostolica Ecclesia Domini Nostri Iesu Christi senioris Romæ, ipse quoque sentio, & ijs me acquiescentem do, & dico, profiteor quoque Beatissimum Patrem Patrum Max. Pontificem, & Vicarium D.N. Iesu Christi antiquæ Romæ Papam, ad certam omnium fidem*. Hæc Patriarcha.

Quartò, si Summi Pontificis Decretum, quo declarabatur, Synodum esse Ferrariæ legitimè congregatam (consentientibus qui iam aduenerant Græcis Patribus) in ea Sessione illicò promulgandum erat, quid opus erat promulgatione antecedentis alterius etiam Decreti Patriarchæ de eadem re, in eadem Sessione? nam si hoc Decretum Patriarchæ erat idem cum illo Pontificis, apparuisset superfluum; si verò contrarium, apparuisset nullum; quod si supplebat quæ deerant, illud Pontificis apparuisset deficiens, & impræmeditatum.

Quintò, discrepare etiam videtur à Decreto Papæ, quod in eadem Sessione illicò promulgatum est, nam Pontifex ipse præsens decernit, & declarat, consentientibus reliquis, vt diximus, Synodum vniuersalem esse in Ferrariensi ciuitate, legitimè scilicet congregatam, vtpote à se prius Basilea translatam, & Ferrariæ indictam, imò etiam ante aduentum ipsius Papæ à Nicolao Tit. S. Crucis Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato, eiusdem Sedis authoritate canonicè Sessionibus publicis inchoatam, & celebratam, atque iterum ab eodem Summo Pontifice ante aduentum Græcorum in ea præsidente, confirmatam, vt in prima Parte huius operis apparet, cui indictioni, inchoationi, & confirmationi, in suo præsenti decreto insistit Eugenius, accedente nouo consensu Patrum Græcorum: *Decernimus*, inquit, *& declaramus, accedente consensu Imperatoris, & Patriarchæ, omniumq. in præsenti Synodo existentium, sacram esse vniuersalem œcumenicam Synodum in hac Ferrariensi ciuitate*: legitimè scilicet congregatam, vt enim hic ait Andreas, *hinc inde tractatibus habitis conuenere, vt in Ecclesia Cathedrali conuenientibus Latinis & Græcis declararetur per Summum Pontificem Concilium œcumenicum ibidem esse legitimè congregatum*. Hæc Andreas.

Quamuis vsque ad mensem Octobris non sint publicè disputationes habitæ, sed priuatis conuentibus præludia in medium sint deducta, vt idem ait, quod etiam magis expressit Eugenius Papa in literis Apostolicis incipientibus, *Dudum Basileensis* infra hac eadem collatione n.3. recensendis his verbis. *In qua quidem ciuitate Ferrariensi*

riensi die 9. Aprilis consentientibus ipsis Graecis esse oecumenicum Concilium legitimè congregatū in sessione publica solenniter declarauimus. Hæc Eugenius. Patriarcha verò in hoc suo commonitorio post spatium quatuor mensium indicit, edicit, promulgat, Synodum (hæc enim omnia significat verbum græcum ἀνακηρύττει, initio commonitorij positum) quasi translatio de Basilea, & indictio Ferrariæ, imò & inchoatio prius Legati, & postea ipsius Papæ, ac posteriores confirmationes, sufficientes non fuerint, id ipsum est, quod apertè subditur in commonitorio illis verbis. *Si verò Reges, & Principes alibi voluerint Synodum celebrari, de eo, quod potius est deliberent, idque sit in Synodi potestate.* Verùm hoc illud est, quod & Basileenses Pontificis authoritati oblatrantes, aduersus Eugenium exageraſſe constat, conquerentes, vt videre est in actis eiusdem Concilij, & testatur Augustinus Patritius, vt in fine tertiæ partis huius Operis, *Eugenium Papam propria auctoritate ad eneruationem authoritatis Concilij, vt ostenderet se summum imperium habere supra Concilium, illud de loco in locum pro suo arbitratu transtuliſſe.* Hæc Patritius.

Sextò, magnam etiam, & inuerisimilem habet rerum, & verborum hoc Patriarchæ commonitorium redundantiam; nam vltra ea, quæ diximus, plura etiam poterit sapiens lector animaduertere, quorum aliqua satis erit indicaſſe. Si enim Papa & cum eo Romana Curia præsentes aderant, quid opus erat, eos etiam qui Romæ erant, in specie conuocare tanquam absentes?

Septimò conuocatur etiam in hoc commonitorio *Doctores, vel Sapientes, & illi, qui sunt in aliquo officio Ecclesiastico, quòd si nequeant accedere ad generale Concilium mittant suam confeſsionem, vel Vicarium*, hæc autem vltra personalem huiusmodi hominum industriam ad disputandum, & consulendum, præseferunt etiam ius ad decidendum; *In quo magna est cum cautela procedendum, ne* (vt ait Turrecremata de Ecclesia lib. 3. cap. 14) *ex consuetudine prætendant ius habere in diffinitionibus vniuersalis Concilij, ex quo plura inconuenientia sequi poſſent.*

Primum est, quia frequenter contingeret, vt iudicium vniuersalis Ecclesiæ ad vota inferiorū reuolueretur, & subdit. *Intelleximus, cùm in Basileensi Concilio fuimus, quosdam nouellos magistros ad hoc summa violentia intendere, cognoscentes, quòd admiſſis nouellis doctrinis eorum, de authoritate Conciliorum, & admiſsione inferiorum ad voces diffinitiuas, maior pars Ecclesiæ eſſet semper apud eos quotiescunque celebrarentur vniuersalia Concilia, à quo periculo dignetur Ecclesiā suam sanctam Dominus custodire.*

Secundum inconueniens, quod sequeretur, si alij quàm Episcopi admitterentur in multitudine ad voces diffinitiuas, est, quia eſſet in potestate vnius Principis, in cuius terra celebratur Concilium diffinire quidquid vellet in Concilio, siue aduersùs Papam, cum mittere poſſet tot Doctores Magistros, & Abbates & Presbyteros Curatos, qui supergrederentur multitudinem Episcoporum, practicam hanc sacrilegam dolenter oculis nostris aspeximus in Basileensi Concilio. Hæc Turrecremata, qui vtrique Concilio Basileensi scilicet, & Florentino interfuit, cuius dicta comprobantur ex tumultu Ecclesiasticorum in Basileēsi Concilio supra relato ex Augustino Patritio in Prima Parte huius Operis paulò post initium.

Octauò, quibusnam aliquando in actibus generalium Synodorum lectum est, ante Decretorum, & Canonum confectionem, & promulgationem, latam esse excommunicationem latæ sententiæ, contra inobedientes, & non recipientes futura Decreta, vt sit in hoc Commonitorio?

Nonò, quamuis hac in Sessione, qua lecta sunt Decreta, narretur in Græco codice, Patriarcham edito in solio sediſſe, non ita multo post, subijcitur eundem cum ægrotaret in Synodum non veniſſe, quòd & Andreas testatur: si ergo præsens non aderat, qua tandem ratione hoc in edicto, veluti coram extans, recensetur, atque vna simul cum Pontifice, quique aderant cæteris, indicit Synodum? & hic etiam ad insinuandam præsentiam Patriarchæ fit alia mutatio in Græco codice, verborum Decreti Eugenij, nam apud Andream sic legitur: *Decernimus, & declaramus accedente consensu dictorum Imperatoris & Patriarchæ, omniumq. in præsenti existentium Synodo.* At verò in Græco codice: *Decernimus, & declaramus consentientibus dictis Imperatore & Patriarcha, qui præsentes hic sunt, & omnibus, qui ad hanc Synodū conuenere,*

Ex

Ex quibus apparet huiusmodi exhortationem, seu commonitorium Patriarchæ, omisso eiusdem legitimo mandato ab Andrea relato, ad instar Decreti Summi Pontificis, in non concupitam gratiam vllius sanæ mentis Patriarchæ à quopiam meditatum.

6 Accedente.] Memineris Lector id factum de more omnium Conciliorum, vt Patrum requiratur consensus, qua de re Græcos inter & Latinos tractatum fuerat, vt paulò supra dixit Andreas.

COLLATIO SECVNDA.

Die 9. Octobris.

Eliguntur disputatores pro Latinis, & Græcis. Orant in Concilio Nicænus, & Colossensis. Ephesinus proponit non potuisse addi Symbolo verbum, Filiòque.

AND. NOna die Octobris, vt publicæ disputationes fierent, est conuentum, & simili ritu, & ordine, quo in Cathedrali Ecclesia retuli: ordinatis sedibus in maiori Capella Palatij Apostolici, conuenerunt Summus Pontifex vnà cum venerabili Latinorum caterua, ac Imperator, & Patriarcha cum Græcorum comitiua.

LVD. Rem quidem dictu, auditùve mirabilem audio, Caussam Fidei in contentionem deduci, quæ quidem nec omnium, qui huic conuentui præsentes fuerant, communi consensu poterat mutationem suscipere; sed de his aliàs verbum faciam, an iure factum sit, vt ad Fidei parem disceptationem admissum sit Græcos venire, cùm solum vt dogmata nostra susciperent, instructionesve fideles, quas docet, & tenet vniuersalis Romana Ecclesia, quæ nullius hæresis contagione vnquam aspersa est, nec labefactari permittitur, & Dei Verbo, qui pro ea semper indefessè [a] orare professus est, tantummodo fortè fuerant conuiuandi; sed de his nunc verbum non fiat. Dic rogo, quorum organis res tam grandes in medium prolatæ sunt. Scio oportuisse, certos fuisse dispositos (prout ex tuis verbis factum fuisse percepi) qui onus hinc inde disputationis susciperent. In hoc namque est intellectualium rerum præstantia, quòd corporalibus certaminibus omnium corpora adiumento sunt; Intellectualibus verò paucitas, præstantium tamen animi vigore, ac elegantia virorum venerabilium.

[a] *Christus Deus, & homo dixit in quantum homo Petro,* Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. *Lucæ 22.*

1 AND. Dixi [1], sex hinc inde fuisse dispositos.

LVD. Ex nostris qui?

AND. Reuerendissimus Dominus Cardinalis S. Sabinæ, S. Angeli co-
2 gnominatus; D. Archiepiscopus [2] Colossen. Ordinis Prædicatorum; D. Epis-
3 copus [3] Foroliuien. Ordinis Minorum; D. [4] Prouincialis Lombardiæ Ordi-
4 nis Prædicatorum; D. Petrus Perquerij Magister in sacra pagina Ordinis Minorum, & D. Ioannes de S. Thoma Ordinis Eremitarum.

LVD. Ex Græcis verò?

AND. D. Marcus Archiepiscopus Ephesinus, D. Metropolita Russiæ, D. Archiepiscopus Nicænus ætate iuuenis, sed doctrina, & grauitate venerabilis; quidam secularis, & duo Cruciferi S. Sophiæ, quos Cardinales vocant.

LVD.

LVD. De Metropolita Russiæ nunc primùm audio, cur hactenus de eo verbum habitum non est?

AND. Nequiui quidem in Patriarchæ aduentu, cùm secum non venerit, sed cum magno equitum apparatu ex Poloniæ partibus magnis cum sumptibus per terram venit, de mense Augusti Ferrariam ingressus est, sicq. nequiuimus pertinenter hactenus de eo facere verbum.

LVD. O Fidei sanctitas, ac inexsolubile vnitatis vinculum, quæ tanta terrarum diuersitate distantes in vnum congregat & ligat; sed eò mirari non desino, quòd cùm Græcorum gentes Turcarum incursibus sint oppressæ, valeant tantis satisfecisse sumptibus.

AND. Mirari desinas, cùm Summus Pontifex ex proprio Romanæ Ecclesiæ sumptu, introitibùsve eos conduxerit, sumptùsve quandiù his in rebus cum charitate manserint, facere pollicitus, id facto executus sit.

LVD. Quo ordine hæc colluctatio cœpta est?

AND. Duobus sedilibus in Capellæ medio versùs Altare, nostris sex in oppositum sex Græcis suo ordine assidentibus, vnus ex Græcis Nicænus, græco sermone, demùmve per Interpretem in latinum translatis his verbis exoratus est.

Sermo Domini Archiepiscopi Niceni.

NOn modo fines maximarum rerum, cùm ad vota processerint, eos solent oblectari, qui pro ipsis elaborarunt, verùm etiam nihilominus ipsa principia quando adsunt; principium enim & in omnibus alijs plurimum valere necesse est, cum sapientum communi sententia, totius dimidium appelletur; est enim longè faciliùs principio dato, ad finem proficisci, quàm illud aliqualiter tangere, si otiosi [b] volumus esse; maximè autem in diuino præsenti opere plurimùm posse sperandum est, & quòd ad bonum id tendat finem, nos censere oportet, tum confisos diuinæ promissioni, qua datur sperare, in medio nostri Deum nos habituros, quo præsente, nil omninò est desperandum; tum etiam id, quod iam factum est, magnum existimantes argumentum, & coniecturam rerum futurarum. Tantum enim iam temporis membra Ecclesiæ inter se fuerunt diuisa, vt nedum conuenire non paterentur, verùm & ipso auditu id permolestè ferebant. Nunc autem tantum vtriusque promptitudinis impensum fuit, vt cum multa impedientia fuerint, omnibus tamen superatis, aduentum sit, vnde per rectum ad vnionem tenditur. Hoc quisnam diuinæ non ascribat potestati, & consequenter faustum de omnibus ponat omen? Dies enim hodiernus, dies lætitiæ est, & licet nos exultare spiritu gaudentes, præclara sanè sunt exordia præclarissimarum conclusionum, magnæque primitiæ maximorum fructuum; machinationes inimici, & quem aduersùs nos contexuit dolum, cùm vt ad inuicem pugnaremus prouocauit nos amicos & fratres, imò eiusdem capitis membra, & partes, & vnius pastoris ouile, defluere iam incipiunt, euanescereque, ac dissolui, ita quod ad vnionem eandem properent, quæ distabant, & ad coniunctionem quæ dissidebant, cùm vtrique sub eodem angulo contineri quàm maximè velint, & optent. Conuenerunt equidem ambo cum pari intentione, atque eodem proposito, quòd nullatenus

[b] Græcus Scriptor, sic. facilius est peruenire ad finem ordiendo, quàm ordiri prorsus socordiæ indulgendo.

H nus

nus permittatur, vt vincere, seu vinci omninò quæratur. Non enim esset hoc discipulorum Christi, nec moderatorum virorum, at quorundam contentiosorum, & illorum, qui omnia vellent arrogare sibi, ac proprijs voluntatibus; at qui veritatem dumtaxat cupiunt inuenire, cum qua vinci etiam paterentur, & absque qua vincere quidem expellendum putarent. Quamobrem veritatem clarescere necesse est, ac, illis prorsus sedatis, quæ fuere impedimento, omnibus dominari; falsum verò longè debet explodi, quod cum filijs mendacij collatum, illis etiam dominetur, qui patrem mendacij plurimi ducunt, & illo duce omnia & agunt, & dicunt. Quidnam diceret quis huic rei condignum? quid denique præconijs poneret simile? Omnes igitur gaudeamus spiritu, cunctis sit curæ de Saluatoris laudibus, gratias agentibus ei de rebus iam effectis, vt finem videre possimus, qui sit huiusmodi principijs congruus; præterea offerat vnusquisque nostrum omnia, quæ sibi sunt possibilia, & quæ deducent ad finem, & sacram vnionem Christianorum; omnia sunt nobis agenda, cuncta tentanda, in nullo deficientibus vel studij, vel promptitudinis, vel certaminum, vel laboris. Simus memores, quòd non solum orare oportet, sed etiam nos ipsos obsequi Deo; non enim omnia sunt speranda à summa potentia, dum ipsi nihil agamus; esset hoc profectò contrarium illis, de quibus oramus si auxiliatorem precamur habere Deum, dum ipsi nihil facultatis nostræ adhibeamus, quod sit operæ pretium & quo Deus nobis opituletur. Tali namque modo eundem habebimus nobis suffragantem, atque faciliùs, & magis prosperè ad finem proficiscemur. Quòd quidem vtinam fiat, ò Deus Saluator, vt illo die astantes tibi cum plausu decantemus hymnum victoriosum, atque gaudiosum, ab vno, & eodem impulsi Spiritu, & eandem modulationem reddentes, necnon eadem connexi serie subte, & vno, & eodem capite valeamus viuere, moueri, & spirare; idem sentientes, idem profitentes, & ad inuicem idem existentes. O Christe Rex, vnum te super nos, & eundem Regem & volumus, & optamus, cuius pretioso sanguine redempti sumus, qui pro nobis venditus sub peccato, pro nostra redemptione teipsum tradidisti; fac igitur vt nos ambo vnum tibi simus ouile; nec patiare tuos esse diuisos, nec permittas illos ad inuicem decertare; quinimò noli alteros relinquere, alteris verò opitulari, pro vtrisque namque teipsum tradidisti, pretiosi sanguinis tui effusio ambobus lauacrum effecta est; cōmune igitur & nunc tuum auxilium dona nobis, ac vtrisque te ipsum adhibe; ad te denique nos ipsos vtrosque alliciens, vnum & eundem finem te ipsum statuens, vt alterno cōnexu, & mutua affectione iungamur; nec permittas incisos nos esse, & ab inuicem dissidētes, vt proinde necessariò alteri à fine proposito decidant. Spiritus sancte, qui es gratiarum fons, Spiritus sapientiæ, Spiritus intellectus, Spiritus timoris Dei, pro quo, & cum quo hoc propositū certamen Ecclesijs est, expellas à nobis omnē cogitationem superbam, timorem autem Dei nostris omninò inseras animabus, intellectum & sapientiam nobis largire, & vnà nobiscū certamen istud peragens, quod pro te agitur, declares omnibus veritatem, cùm non solum Spiritus veritatis sis, & voceris, verùm etiam quòd omnem veritatem nos doceamur, opus tuum sit iuxta vocem illam Veritatis veram & irrecusabilem. O Deus Trinitas, quæ omnia produxisti rationibus ineffabilibus, & quæ cuncta contines, & prouides, & regis, tuum opus est homo post forsan omnia alia, super omnia tamen visibilia constitutus; habuit etenim principium

c Ioan. 16.

cipium

cipium hoc,&,vt opinor, regium, vt pręparatis iam bonis ad vitam ingrederetur, de quibus rebus, corporalibus ſcilicet, & præſenti conducentibus vitæ, pluries, imò ſemper illi prouidus es; nec verò minùs de illis, quæ ad ſtatum, & ad perfectionem reſpiciunt animæ, cuius proprium bonum veritas eſt, & vt non erret circa opportuna, cum hoc ſit omnibus, quæ habemus, & habituri ſumus melius, & magis diuinum, hoc quidem in præſentiarum largiare nobis, & tribuas, vt ipſa veritas nobiſcum ſit, & illam comparentem nos amplectamur, data nobis venia, ſi quid in eadem inuiti erremus, & præſertim in rationibus, quæ de te ſunt; cum non modò tu ipſe ininueſtigabilis, & inſcrutabilis ſis, verùm etiam multa de tuis creaturis, quamuis tenues ſint, tuæ diuinæ imaginis reſonantiæ & quaſi vmbræ, atque ſimulacra. Annuas igitur deprecantibus nobis, & viam illam, te duce, ſequentibus, quæ ad te ſolum verum Deum perducit; quemadmodum denique tu, cum trinus ſis in perſonis, vnam tamen, & eandem ſaluas ſubſtantiam, & naturam; nihil huic identitati perſonarum obſtante numero; ſic etiam nos, licèt ſimus plures, & diuerſarum nationum, inſuper verò inimico ſeminatore, heu mihi, diuerſæ opinionis, & fidei, vnum tamen, & idem futuros in fide oſtendas, & in opinione, quæ eſt de te, hac differentia prorsùs ſublata, non obſtantibus nec nationum varietate, nec corporum numero, neque multitudine. At hæc ita ſint perorata. Vos verò quid dicitis, qui ſacrum hoc Concilium conſtituitis, ac rerum extitis authores? Qui multum elaboraſtis, multum inſuper, ac ſæpiſſimè oraſtis, hunc poſſe diem videre, qui & rerum principium, & futurarum prænuncius ſit excellentiſſimus. Quisnam condignè poterit vos honorare? Quis denique condecenter laudare, cum inſpiciatis veſtrorum laborum fructus floreſcere? Beatiſſime Pater, nunc verò es perbeatus, & adhuc eris ampliùs, cùm, Deo duce, ad finem applicabimus, quò ille nos diriget. Multa tibi parabuntur à Deo præmia, ſi ſanctam Eccleſiam vnieris ſuam; maximum perficies opus, ſi propoſueris vſque ad finem perſeuerare, atque cuncta è medio tollere ſcandala, illorum denique loco pacem inducere, & concordiam. Multum adhibuiſti zeli, multum ſolicitudinis, plurimum vigilantiæ, atque curæ, quò filij Chriſti vndique congregarentur, & ad diſcutiendum ſimul, & fraternaliter, & ſpiritualiter ad idem conueniendum, veritate victrice. Nemo ſecùs dicet, omnes ſcient hæc; Ego, ac omnes ſumus tibi teſtes: at oportet te finem ſpeculari, & ad id ordinare, prouidere denique, vt illa lætitia, qua in principijs afficimur, pedetentim aucta, & promota circa finem multiplicetur, & ad extremum terminum proficiſcatur. Equidem cùm hæc principia ſint præclara, & huiuſmodi primordia, cogita exinde qualis futurus ſit finis talibus conueniens principijs. Quantum ille conſequetur gloriæ, atque laudis, quantum bonæ famæ, quantum coronarum, qui tot iam cauſſas diſpoſuit rerum, totq. vlteriùs eſt poſiturus. Habes ad hoc cooperatorem, & ſequentem filium tuum Imperatorem pijſſimum, Sereniſſimum, & Chriſti amatorē, qui cùm multa ſint ea, quibus ſemetipſum ornauit, pręcipuū illud habet, zelum pro Deo, & pro bono, ac pietate feruentiā, qui coætaneum habens ſibi ſacrum huius ſanctæ Eccleſiarum vnionis deſiderium, nunquam defecit, quin diligenter perſcrutaretur tempora, quæ ad hoc conducerent; quibus tandem ſapientia cognitis, & inuentis, ac peropportunè raptis, ad hoc promouit rem, vt videtur. Is cum ad vnum hoc bonum niteretur, hoc denique deſiderio totus afficeretur, contempſit pericula, deſpexit delitias, &

quietem, vilipendit tantum mare, & fluctus tanquam montes tumescentes; parui duxit preterea corpus,& vitam, & patriã, vt efficeretur Christi cooperator, & pacem Ecclesiæ largiretur,cuius non modò esse alumnus,sed & protector & studet, & pollicetur. Non deficiet præterea & pari promptitudine sacer is,& venerabilis Patriarcha, qui licèt senectutem videatur habere profundã,& fessus sit ratione corporis, locupletatur tamen anima omnibus bonis iuuenescente,ac spiritu feruente,qui permultum appetit, nimiumq. peroptat dignus iudicari ad huiusce operis ministerium; quamobrẽ gaudet præsentibus rebus,& corporis amplectitur vitam, vt finem imponat bonũ huic diuino operi,sine quo profectò molestaretur ex corpore iamdiù fesso. Omnes tecũ operabuntur in hac intentione. In hoc præsenti certamine nullus est, qui aliud quidpiã cupiat potiùs,hoc peroptato fine; ad hoc omnes intuemur,huius vehemens amor omniũ inflammat animos; propter hoc ex longinquo omnes cõuenimus; propter hoc ex lõginquo in aliena terra cõmoramur,homines,quorum partim è medio ipsius Græciæ,partim ex Septentrionalibus,ac Orientalibus orbis terrarũ partibus ad ipsam Italiam nauigauimus. Non igitur tantã diligentiam superet inimicus noster,ò Deus Saluator,nõ euanescat tanta nostra,cum tot simus,ita diuturna,ita multis laboribus,& studio perpetrata congregatio; non hoc virorũ est sapientum rationes scientiũ ponderare iudicio, alijs irruat inimicus,super alijs gaudeat,& vincat. Nos autẽ nec attingit; armis spiritualibus armemur,nos ipsi hostem expugnaturi, suscipiamus loricam iustitiæ,& galeam spiritus,& verbo Dei authore inuadamus hostes; requiescamus denique quò ipsum nos ducet. Omnem altitudinẽ deponamus, quæ aduersùs gloriã extollitur Dei,omnemq. cogitationem superbã,& vanagloriosam eradicemus,humilitate vsi, & Dei timore suffragante nobis in hoc certamine,illũ ante oculos ponamus,& ad illum applicare conemur. Velimus etiã nonnunquam potiùs benè vinci,quàm malè in omnibus vincere,cùm non solum ratio boni saluetur in superando,licèt secum etiam habeat veritatem,verùm etiam possumus & benè vinci,in eodem statu[d] bono manente, ac pariter victoriã indicante; imò posset quispiam dicere, maius esse bonum hoc extremũ,quàm primum,cum conducibilius sit vnicuique bonũ potiùs pati, quàm alijs facere;& magis audire,quàm dicere,ac errore liberari,quã liberare. Excellentissime Imperator,& tu sanctissime Patriarcha ad ipsum pũctum res deuenere,& quod iamdiu desiderabatis,ecce adest; date iam gloriã Deo reddite laudem ipsi,illius hoc opus,ille namq. vobis in animo hoc posuit, ille tantũ amoris indidit,illo denique authore ad id ventum est. Siquidem verè gratias dignas de preteritis ipsi agemus, pro futuris autẽ toto supplicabimus corde; debitum persoluemus nostrũ, & proposito operi propterea magis propitium habebimus Deum,si nos ostendemus dignos supplicationum nostrarum, & de præteritis non ingrati fuerimus, nos ipsos & totum negotiũ ad ipsum referamus,omnẽ spem,cogitationemq. nostram in ipso collocãtes; cum ipse sit,qui nos alet cibo diuino,atque cælesti,sine quo homo non viuet. Sicuti denique omnia peregimus hucusq. tùm in supplicando Deo,& ipsius auxiliũ implorãdo,tùm etiã ea faciendo,quæ erant facienda. Ita deinceps etiã,multòq. magis quantò propinquamus ad finẽ,nobis ipsis promptiores efficiamur, Deum aduocantes diù,noctùq. minimè cessantes,quousq. ad bonũ deueniamus finẽ,& nostrarum solicitudinum quietem inueniamus. Ea, quæ violenter aliquò ducuntur, quæque instinctum motus extrinsecùs habent, lentiùs mouentur,

d idest, benè vinci est etiam status bonus, & indicans victoriam.

cum

cum veniunt prope finem; at quæ natura intrinſecùs mouentur,velociùs cùm ad finem propinquant. Vos verò cum intrinſecùs,& quaſi ex natura moueamini ad bona, quorum ſumma præſens negotium eſt, cauete, ne primum patiamini, ſed cum mox conſequi cupiatis proprium finem, bonus etenim finis proprius eſt viris optimis in optimis rebus; ideoq. vos ipſos, nosq. omnes promptiores facite, tum exhortando, tum etiam iubendo omnibus; Beatiſſimum verò Patrem, ſi quando ſenectute feſſus ætati, vel infirmitati ceſſerit, cōpatimini,& exſuſcitate,cùm verbis exhortatorijs,tùm operibus ipſis,vosq. ipſos omnibus efficaces exhibete,verebitur certè Imperatorem exhortantē, & rebus accuratiùs tractādis vnà nobiſcum,ac Reuerendiſs.S.R.E.Prælatis, omnibusq. alijs,bonū,Deo duce,imponet finem;quod quidem vtinam fiat,vt hoc omniū oculis viſo,cunctisq. perfectiori lætitia fretis,ac ſpirituali gaudio ſinceriùs repletis, ad Beatiſs.Patris, tuiq. ſancti Imperij laudē prouocemur, & cum plauſu denique exultantes huic ſanctiſſimo Patriarchæ, & huic ſacroſancto vniuerſo cœtui, poſt debitum Deo hymnum, communem vobis laudis conſtruamus coronam. Vtinam dederitis mihi hoc extremum certamen; vtinam communem vobis laudem explicem, vtinam honoraretis me per hunc modum; vtinam elaborem in hoc nouiſſimo certamine: & dum ſub vno & eodem Dei verbo, & Domino fuerimus, vno & eodem etiam ſermone vos coniunctim laudem,& retribuam vobis ex quibus teneor, illud, quod potero in Chriſto Deo, cui decet gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

A N D. His expoſitis illicò R.D.Coloſſen.imprę̨meditatus his verbis exorſus eſt [e]: Voluiſſem Pontifex maximè,eo animo nunc me corā Sanctitate tua veniſſe, vt ijs, quæ Reuerendiſs. P.Metropolita Nicænus in hac ſua ornatiſſima,atque grauiſſima oratione attigit, verbis accōmodatis reſponderem. Non quòd aliquid ipſe omiſerit,quod ego ſuffecturus venirem, ſed quæ ipſe de dignitate,atque de vtilitate vnionis acutiſſimè perorauit,alijs verbis etiā ipſe probarem,cùm tanta ſit vnionis & pacis excellentia, & prę̨ſertim in ea parte,quæ ad religionem pertinet,vt nullum ſit acumen ingenij, nulla orationis copia,quę huius virtutis dignitatē ſatis deſcribere poſſit;ſed cùm de alijs rebus diſputaturus acceſſerim,quę hoc genus argumētandi nō patiuntur,ideò in prę̨ſentiarum de illis diſputare non ſtatuo; præſertim cum in hac anguſtia temporis ſatis aptè vtrumque fieri non poſſit. Illud tamen Pater ſanctiſſime, ſilere minimè poſſum,nam cum in cęteris officijs,quæ ad Pont.Opt.Max. attinent,glorioſiſſimū nomen aſſecutus ſis,in hoc pijſſimo opere te etiā ſuperaſti. Nemo ſuperiorum Pontificū eſt,qui in hoc tam ſacro negotio habeat tecū conferri. Illi enim vel ſingulis Prouincijs prima rudimenta religionis dederant,vel literis multos populos,nationesq. docebant. Tu lectiſſimos quoſque orientalium nationū Græcos, Ruthenos, Iberos, Valachos,& alios,qui Pontum,& Aſiā incolunt,tua eximia ſapientia,religione,cura,ſumptibus,triremibusq. tuis ad tuā prę̨ſentiam conduxiſti. Egiſti hac tua prę̨ſtantiſſima ſapiētia, vt œcumenicam Synodum in Italia conuocares,ad quam hic Sereniſs.Imperator,& ille Reuerendiſs. P.Patriarcha Cōſtantinopolitanus libentiſſimè acceſſerunt. Hi enim cùm de clariſſima fama tuæ Sanctitatis, atque diuinis tuis operibus ad tuam venerationē pridem fuiſſent inflāmati,voluerunt,quē priùs ſumma obſeruatione coluerant,corā quoque videre,quod quāto deſiderio fecerint,ex his manifeſtè intelligi poteſt,vt hic glorioſiſſimus Princeps,dimiſſo Imperio inter falces(vt ſic dixerim)infidelium, ſpretisq. uoluptatibus regijs,

[e] Hic incipit ſecunda ſeſſio penes Græcum Scriptorem.

 cęte-

cęterisq delicijs, quibus Sũmi Principes oblectari solent, hãc longã peregrinationem cũ vitæ, & fortunæ suæ periculo, ingressus est. Illum etiam venerandissimum Prçsulem nec grandis ætas, nec corpus ægritudine longa defessum detrahere potuerunt, quò minus per tot discrimina rerum ad tuam prçsentiã festinasset. Hi etiam vtriusque Ordinis clarissimi Patres, omnibus suis, etiam percharissimis, longè posthabitis, ad te solum, & vnum venerandum accesserunt; dubitare enim non poterant, quominùs tantus feruor, tanta cura, tantũ denique studium pro hac sanctissima vnione conficienda, tanta denique impensarum largitio ad optatum vtriusque gentis desiderium non deducerent; habet hęc nostra ætas inauditum quoddam, admirabileq. negotium, vt qui, tot annorum curriculis, nomen Latinum, atque religionem abhorrebant, iam ad conciliationem, vnionemq. festinent; nec huius admirabilis operis, post Deũ, alium auctorem, quàm tuam Sanctitatem, esse intelligunt; te magnificentissimum benefactorem, te pastorem pijssimum, te verè successorem Petri existimant. In te omnia ornamenta virtutum, quę ad Pontificem maximũ attinent, vno ore fatentur. Perge igitur, Pater Sanctissime, vt cœpisti, & rem tam sacrã in finem vsque perducito; hoc enim modo ouile Christi, quod tot iam currentibus annis dispersum fuerat, reficies, & oues Domini errantes ad pastorem reduces. Cumq. vltimus ille venerit dies, tot gentium, ac nationum meritis ampliatus, illi tot humanos spiritus saluos offeres, cuius in terris officio functus, tam admirabile opus facere studuisti. Et hæc quidem, Pater Beatissime, ex impræparato vtcunque dicta suscipere digneris: Ego autem benedictione tua suscepta ad illum Reuerendissimum Patrem iam faciem verto, auditurus de eo, quod ipse additionem nominat, quid dicere velit.

A N D. Quibus expositis, optio data est Græcis, proponentium, seu respõdentium partes vellent suscipere; Proponentium electis partibus; Ephesinus ex sex deputatis sic inquit. Cum intentionis

L V D. Parumper, oro, vt audias: quo pacto hæc in Latinum scribis? annè latinis verbis proposita sunt?

A N D. Audias rem auditu mirabilem. Nam vni cuidam Nicolao natione Græco, onus iniunctum est, qui res tam grandes gręco sermone per Græcorũ Patres expositas, verbis latinis, & quidem grauibus, & facundia plenis illicò proferebat, à sensu, & sententia in nullo diuertens; quod difficillimum in traductione ab omnibus iudicabatur, pariterq. latina lingua per nostros exposita, in græcũ conuenientissimè referebat. Aderant ex Latinis plurimi, qui græcis literis eruditi, de fida translatione iudicium dabant, omnium tamen iudicio, impossibilitati fuisset ascriptũ tam facilem esse traductionis modum de rebus maximè tam profundis; cùm & Hieronymus se magna verborum extollat copia, de translationibus proprijs; quidamq. nostris tẽporibus famã apud Latinos maximam vendicarunt, in certis Gręcorum opusculis Latinam in linguam traductis; sed tam facili visa animi præstantia, animiq. vigorositate, in comprehensione expositorũ, multò omnibus, de quibus memoria est, videbatur hic præferendus in traducendis græcis literis in latinas, & latinis in græcas. Interfui tamen die quodam, cùm per duos ex Reuerendiss. DD. Cardd. S. Marci, & S. Angeli multipliciter collaudatus, vir hic respondit: Rem hanc facilis traductionis ascribo Spiritus sancti gratiæ, cuius res agitur. Responsum quidem veritati, omnium iudicio, consonum visum est. Erat igitur vir hic scabello quodam inter concertantes disposito sedens,

lati-

latina in græcum, & græca in latinum illicò cuncta exponens, græca ex græcè expositis requirant, qui græca appetunt; nostra autem ex latinè prolatis; cuncta namque in græcum, & latinum prolata sunt Interpretis organo.

LVD. Sed quonàm modo cuncta seriatim explicare disponis?

AND. Res grandes cùm conspexissem, calamum sumpsi, onusq. ad scribendum prolata suscipiens, id prosecutus sum; referam, nulla mutata substantia, Græcorum dicta ex Interpretis organo; Latinorum ex ipsorum exponentium originali emissione verborum.

LVD. Incipias Dei cum adiutorio, charissimè frater.

AND. Faciam, tuo voto satisfaciens. Audias ex Græcis primùm Ephesinum Archiepiscopum.

EPHES. Cùm [f] intentionis nostræ motus charitas sit, ac vt in Ecclesijs Dei vnio consistat, eadem charitate procedendum est. Quare si quid asperum prolatum verbum emitti contingat, non voluntati, sed rei accómodetur. Nos inchoabimus in Dei nomine. Reuerendissimi Patres quærimus, cur Romana Ecclesia in Symbolo quicquam addidit, contra prohibitiones Patrum? Nec loquor de rei additæ differentia, sed de syllabarū adiunctione facta Symbolo, Patrum authoritate terminato, sensu, & literis. Hæc est nostræ disputationis intentio; hunc morem exposcimus in futurum seruari, vt quolibet disputationis exordio, quæstio disputanda primitùs in medium deducatur. Si tempus patitur, rem inchoemus propositam; si non, differamus ad diem alium.

f Hic incipit tertia sessio penes Græcum Scriptorem.

AND. In præludijs, ac exhortationibus multum tempus effluxerat.

COLOSS. Nos & ipsi rogamus, quod iam propositum est, vt rerum difficultatibus, non voluntati, verborum si quæ appareret asperitas ascribatur; hoc tamen à vobis petimus, vt clara, pura, & non dubia ad inuicem responsa sint, & ad propositum dubium videretur, vt clarior esset responsio, vt daretis in scriptis.

EPHES. Postquàm tempus pati arbitramini, certa circa rem propositam audite. Dominus, & Saluator noster Iesus Christus in suæ sanctissimæ passionis ingressu, hoc speciale discipulis præceptum tradidit, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis; hoc proprium suis discipulis donum extitit, vnum ab eisdem requirens, vt ad inuicem charitatem seruarent; pluribus Saluatoris nostri verbis de charitatè mentionem facientibus; hóc donum pacis insinuatur charitatem habentibus, & non alijs, quasi conditionale donū, atque sub conditione relictum, cuius esse ab altero pendet, & alterius [g] violatione, violatur & alterum. Et cùm hoc sit, nescimus, quo pacto Romana Ecclesia, charitatem violans in Symbolo communi quicquam addiderit, sine Orientalium scitu; quod nec à Patribus, nec à Sanctis Doctoribus, œcumenicisve Concilijs ausum fuerit attentari; demùm necessariò facta est pacis violatio, ac perniciosissimū schisma, quod inter Ecclesias Dei, tantas calamitates detulit. Nunc verò ipsa Romana Ecclesia charitatem appetens, voluit ab ipsis incipere caussis, quibus expulsis, dabitur omnium infirmitatum curatio: conuocauit nos Orientalis Ecclesiæ Patres, vt caussas disputaremus schismatis, occurrimus & libenter, vt charitate reperta, detur & pax ad inuicem. Peto igitur primò, vt nosmet ad sensum, & opinionem reducamus pari charitate, & intentione ad indubitatas, & communes formas communiter approbatas. Diffinitiones antiquorum Conciliorum, & formæ legantur,

g Pax est relicta sub cōditione charitatis violata charitate amittitur pax.

vt

vt imitatores Sanctissimorum Patrum conspiciamur. Hoc namque & in septimo Concilio factum est, vt non priùs œcumenicum approbaretur Concilium, nisi forma, diffinitionibusq. præcedentium Conciliorum perlectis, ex quibus sanctis Patribus similes intentione videbimur, & intercessione eorum poterimus assequi optatum finem; forma hac præmissa, procedemus ad alia.

COLOSS. Ex sapientissimè per vos expositis, Reuerendissimi Patres, quinque collegimus, quibus quia fidei fundamentum concernunt, non arbitramur illicò respondendum. Sed ne tanta conuentio vacua hinc recedat, responsionem aliquam ex me proferam. Amplectimur oblatam charitatem & cùm obiectum charitatis bonum sit, & Deus qui bonus est primò nos dilexerit, quàm concesserit charitatem, miror cur in sermonibus vestris mentio

5 facta non sit de Dei charitate, quæ pacem [5] præcedit. Quod secundò dicitis, Romanam Ecclesiam violasse charitatem; nobis non absque admiratione est, cùm tot hæresum incursionibus in Orientalibus regionibus pullulatis, Romana sancta Ecclesia Legatis insignibus, dogmatibus sanctis, illicò remedium attulerit; Siluestro Papa teste tempore Arij, Cœlestino Nestorij tempore, ad quorum, cæterorumq. Romanorum Pontificum authoritatem spectat potestate Romanæ Ecclesiæ Concilia congregare; nec dicere quisquis audeat, quòd illa Romana Ecclesia hoc fecerit antè differentiam Symboli, quia post, diuersos misit Oratores vt nollent Græci ab eorum capite deuiare (& retenta protestatione, vt patiamur ad inuicem verba, etsi grauia videantur) Vbi est charitas vestra, qui sæpiùs vocati, vestram contempsistis matrem? Approbo quod & dixisti, Romanam Ecclesiam nunc etiam repetere charitatem, quod & semper fecit; Testis sit mihi ille summus Pontifex, qui præest pontificio Romanæ Ecclesiæ, qui summis laboribus, sumptibus, & periculis ad Imperatorem, & Patriarcham viros graues, repetitis vicibus destinauit. Accedat & Gregorius in Concilio Lugdunensi, qui & pro Imperatore, & Patriarcha proprijs sumptibus destinauit. Mansit igitur, & manet apud Romanam Ecclesiam charitas ipsa. De legendis constitutionibus non videtur expediens; ad hypothesim, siue problema propositum, cùm id ex [h] Euangelio discutiendum sit; fiet tamen, Papa mandante, ad nutum vestrum.

EPHES. Etsi Romana Ecclesia charitatem seruauerit, non satisfaciunt hæc quæsito. [i] Et quod legantur constitutiones videtur esse formę necessitas.

COLOSS. Declarabimus rem in Symbolo explicatam; rem ipsam, ac veritatem habere; & sic apparebit, non debere nos inuicem differre.

EPHES. Veritatis declaratio adiuncti dogmatis differentiam tollere nequit, cùm non possimus additionem hanc, etsi veram, admittere, contra Patrum Decreta.

COLOSS. Si verum est, quare non creditis nobis?

EPHES. Quia à Patribus prohibitum est.

COLOSS. Dico, id nobis licuisse explicare, cùm nil additum sit. Secundò & si quid additum dici posset, hoc licitè factum est.

AND. His dissoluta extitit conuentio diei illius.

h Scilicet priùs quærendum est, vtrum iuxta Euãgelium verum sit, Spiritum à filio procedere, deinde an licuerit addere vt statim clariùs subdit.

i Quãuis scilicet miserit legationes, & subsidia. nihilominus caussam dissidij de quo quæritur, non auferebat nempe additionem in Symbolo.

Nota

Notæ ad secundam Collationem.

1 Dixi] Non dicit in his Collationibus, sed aliàs dixerat Ludouico, vt ipse Ludouicus immediatè ante innuit. Sex autem fuisse dispositos etiam ex Fantino de Valeresо in præfatione operis diximus quorum nomina hic subdit Andreas.

2 Colossen.] Græcus Scriptor Andream Rhodiēsem nominat sess. 1. & 3. Rhodios enim, latini Colossenses etiam appellant, ex Apollinis Colosso in ea erecto. Est etiam alia vrbs Colosses dicta, in Phrygia, vnde Colossenses, ad quos scribit Paulus Apostolus. Vide Ortelium. Extat Dialogus inter hunc Andream Colossensem, & Marcum Ephesium in Bibliotheca Vaticana inter manuscriptos Codices, Heidelberga aduectos, eumq. S. Antonin. tit. 22. cap. 1. vtriusque idiomatis peritissimum fuisse dicit, nomen autem eius non exprimit, quamuis Bzouius tom. 16. annal. anno 1439. num. 39. recensendo dicta S. Antonini, errando dixerit, vocatum fuisse Bartholomæum.

3 Foroliuien.] Hunc Græcus Scriptor Ioannem Episcopum Foroliuiensem nominat sess. 1. & sess. 10. & quia inter interessentes in actis huius Concilij part. 1. n. 20. sub die 8. Ianuarij huius anni 1438. & num. 29. sub die 15. Februarij eiusdem anni describitur Aloysius Foroliuiensis Episcopus, sciendum ex actis consistorialibus, Ioannem Episcopum Foroliuiensem translatum fuisse de Foroliuiensi Ecclesia ad Anconitanam die 6. Martij 1437. & fratrem Ludouicum Ordinis Minorum (est autem Ludouicus idem quod Aloysius) translatū fuisse de Ecclesia Sanguinen. ad Foroliuiēsem die 14. Iunij 1437. hinc orta æquiuocatio vt nomen Ioannis quondam Foroliuiensis sit attributum à Græco Scriptore Aloysio tunc Foroliuiensi Episcopo.

4 Prouincialis] Græcus Scriptor Ioannem nominat, quem de Monte nigro fuisse ait. S. Antoninus vbi supra.

5 Præcedit] Intentio Ephesij erat, quòd Romana Ecclesia non seruauerit charitatem erga Græcos, sine ipsis Symbolo addendo, Filioq. Respondit Colossensis, seruasse charitatem, cuius primum obiectum est Deus, nec destitisse eam seruare erga Græcos toties eos requirendo, & vocando ad rectæ fidei professionem.

COLLATIO TERTIA.

Die 13. Octobris.

Agitur de modo procedendi in disputationibus, & caussa remittitur ad Deputatos.

AND. ORdine, & modo, locòve supra expositis, Colossensis his verbis exorsus est.

COLOSS. Tuæ Sanctitatis benedictione præuia, & cum beneplacito Imperatoris, & Patriarchæ, quæ pridie fuere proposita, breuiter explicabo.

EPHES. Pridie non proposuimus, nisi per modum exordij, non est conueniens, nos audire responsum, nisi primò quæ volumus exprimamus.

COLOSS. Petijstis, quare est additum; audiatis rationem.

EPHES. Nil dixi pridie de his, quæ dicenda sunt, propter temporis angustiam.

COLOSS. Imò quæsitum perfectè fecistis, & petijstis responsum, morem gerendo, audiatis.

CARD. Placet vt breuiter verba fiant; sed vt pacta seruentur, quibus non seruatis, nil fieri posset; pridie recessimus cùm hoc vt Colossensis responsum daret, eum audiatis, & habebitis & diem integrum ad dicendum

quod

quod volueritis. Diffinitiones legere non expedit. Confitemur & Symbolum Apostolorum, & Nicænum Concilium, & aliorum Conciliorum diffinitiones.

COLOSS. Quia pridie tria tacta sunt; ego ostẽdam Romanam Ecclesiam caussam schismati non dedisse.

EPHES. Data est nobis electio arguendi, vel respondẽdi; elegimus proponentium partes, quomodo potestis dare responsiones propositionibus, nisi auditis rationibus nostris, quibus dicimus addere non licuisse?

COLOSS. Nònne me interrogastis, si vellem respõdere? signum est, quòd ampliùs nolebatis arguere!

EPHES. Salua reuerentia vestra, non est sic.

COLOSS. Si responsa vultis audire audiatis.

NICAEN. Nolumus audire, nisi audiantur rationes nostræ, & peto, si licet nobis adducere rationes nostras, vel non; & si vultis nos condemnare tacentes?

COLOSS. Audiatis ad quæsitum per vos, & postea loquimini, vt vultis.

NICAEN. Licèt petierimus tunc, vt responderes, non priuauimus nos ab inductionibus nostri quæsiti.

AND. Tunc, hac stante difficultate, vnus ex sex deputatis latinis, Ioannes de Monte nigro Prouincialis Lombardiæ, sic inquit.

PROVINC. Multa Patres Reuerendi proposuistis de charitate, & S. Augustinus de Ciuit. Dei 10. lib. dicit, charitatem esse, vt quilibet seruet ordinem suum, qui si non seruetur, nec ipsa charitas. Duplex est procedendi modus. Primus per modum argumentationis; & in hoc casu proponens propositiones, & rationes habet adducere; Alius est inquisitionis, & hoc modo quærens non probat; Viam hanc elegistis, & si sic non seruetur hic ordo, non seruatur ergo nec charitas ipsa, cum qua procedendum esse dixistis.

NICAEN. Laudo charitatem seruari, sed modum elegimus arguendi, & sic debemus audiri.

AND. Discussionibus his vigentibus, Cardinalis ex Deputatorum loco assurgens, ad Papæ tribunal accessit, demùmve rediens, sic inquit.

CARD. Iubet Dominus noster, vt loquar Serenissimo Principi, & Reuerendissimo Patriarchę. Putabat Dominus noster, Colossensem debere audiri, ex quo ab eo fuit quæsitum, vt responderet; & si permittatur ista varietas, data hac occasione, & in futurum fiet. Vnde cùm nos credamus, Colossensem audiendum, vos contrarium, & hora tarda sit, videtur, vt sex Deputati hinc inde conueniant cràs, & conueniant de modo procedendi, vt hæc demùm differentia non succedat.

IMPER. Placet, vt surgamus propter tarditatem horæ, de conueniendis sex, deliberabimus.

AND. Et omnes pariter surrexerunt.



COL-

COLLATIO QVARTA.

Die 16. Octobris.

Deputati pro bono pacis morem gerunt Græcis, vt prius agatur, An licuerit addere Symbolo verbum, Filioq. Deinde vt veritas additionis demonstretur.

AND. CVnctis, modo quo supra, conuenientibus, post Missæ celebrationem, quæ hora communis erat conuentionis, Ephesinus his verbis exorsus est.

LVD. Antequam Ephesinum loquentem in medium adducas, dic quæso, quomodo hoc factum est, quòd pristinæ disceptationi Latini Græcis cesserint vti conuicti?

AND. Res ipsa iudicium dat, quis maiori fuerat ratione fretus, sed visum est, vt conuitatis conuiua cederet; sic humanitati cedendum, vt principia rupturam non caperent. Me tamen excusare apud te nolo, fueram semper in sententia, vt his principijs, eisdem audacia non daretur, vtuè nullatenùs dicendi daretur locus. Arbitrabar rem hanc in medium per eos deductam, caussam fidei non concernere, sicq. meritò non audiendos, vt non concludentes quod vellent; in medium deducta magis corporalium voluntatum differentiam, restitutoriauè remedia concernere videbantur, quàm veritatem ipsam, quæ fides est; & cum rerum spiritualium possessio nulla sit, dato iure, ridiculosum arbitrabar in fide quæsitum hoc cadere. Quod scilicet, etsi vera esset expressio dogmatis, adhuc discutiendum esset, an exprimi liceret, de Deo maximè, cùm potiùs contra fidem esset tacere quæ vera sunt de Dei cognitione; summa, qua valui, persuasione insteti, vt tanquam petitionem ineptam ad rē de qua agebatur deducentes, & non fidei, sed controuersiarum positiuum ius concernentem, ab omni fidei termino deuiam, non esse audiendos; pijs tamen vnionem sectantibus, summo Pontifici, ac Reuerendissimo Domino Cardinali Sancti Angeli visum est, vt audirentur, etsi impertinentia quæque deducerent; Cœpit igitur Ephesinus, data dicendi licentia, hoc modo. 1

EPHES. Quoniam nobis fuit concessum, vt diffinitiones legerentur antiquorum Conciliorū, volumus illas legere, vt primis Patribus conformemur.

CARD. Si volumus peruenire ad optatum nobis finem, seruare necesse est promissa; & licèt Dominus Colossensis veniret hodie audiendus, conuenimus heri, vt vos deduceretis ad vestrarum opinionum deductionem quid placuerit, & legeretis hoc ordine, & legatis quidquid vultis; cùm quid communiter legendum erit, conueniemus, & de illis nos etiam faciemus similiter legi quod volumus pro nostra parte. Quòd ita conuenerimus, ego propria manu heri adscripsi, quod scriptis exhibeo.

IMPER. Placet, vt quilibet per se legat, quid vult.

CARD. Legatis.

EPHES. Legemus non omnes nunc, sed prout expedierit. Rogamus paternitatem vestram, vt cum omni patientia velitis nos audire, exponentes diffinitiones illorum Patrum, & approbantes nos nostram propositionem. Cùm intendamus probare, quod non licuerit recedere à diffinitionibus Pa-

trum,

trum, nec addere fidei, & his, quæ à Patribus composita sunt.

AND. Per Monachum quendam libro sumpto, lectum est Nicænum symbolum græco sermone, in latinum per Interpretem promulgatum.

EPHES. Lecta hac diffinitione in tertia synodo, fuit hoc * lectum symbolum, postea sequitur prohibitio [a] hoc modo. His lectis, prohibet sancta synodus, aliam fidem conscribere, aut componere, præter determinatam à Patribus Nicæn. Eos verò, qui ausi fuerint componere aliam fidem, seu producere ad inquisitionem veritatis, vel docere, vel tradere aliud Symbolum volentibus conuerti ex gentilitate, aut iudaismo, aut ex quacunque fide, etiamsi essent Episcopi, priuentur Episcopatu, si Clerici Clericatu, si Monachi, vel Laici excommunicentur. Cùm autem ad ista venerimus, duo videntur esse inquirenda. Primò quo pacto, & ratione isti sancti Patres tantam custodiam in [b] expositis habuerunt, quantam non habuerunt, qui fuerant in prima, & secunda synodo. Secundò cur noluerunt facere mentionem de Symbolo secundi [c] Concilij, sed solùm de prima synodo, cùm sit differentia in verbis, & syllabis. Dicimus factum vt ex re natura demonstrat; si enim, qui primò symbolum fecerunt, prohibuissent quid addi, viderentur quid voluisse sibi arrogare; sed Patres tertij Concilij videntes rectè facta voluerunt firmare, prohibendo, ne quid addi liceret: hoc etiam factum est in nouo Testamento, quando [d] Euangelistæ noluerunt sibi hoc arrogare, nec in eorum Euangelio ponere, quòd nemini liceret quid addere, &c. Sed postea SS. Patres prohibitionem fecerunt. Aliam rationem afferimus ex contingentibus, quoniam post primam expositionem [e] Symboli fidei, cùm multum temporis transiuerit inter primum, & secundum, multæ expositiones factæ sunt vltra triginta numero, & quia ita priuatim & particulatim factæ erant, afferebant dubitationem, & maximè de consubstantialitate, quod multis non erat ita acceptabile auditu; Vnde secundum Concilium habens authoritatem œcumenici Concilij, voluit extendere & declarare aliquos articulos de Spiritu sancto: similiter quædam verba de Incarnatione, quæ non erant in primo Symbolo, videlicet, Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine. Et hoc fecit, quia sibi licuit, & noluit inhibere, ne videretur abrogare his, quæ addiderat; sed talis licentia & declaratio fuit caussa damni in Ecclesia Dei; Nam ex hoc accepta occasione illi, qui sapiebant opinionem Nestorij, fecerunt priuatim vnam aliam expositionem, & baptizabant in illo Symbolo, & ex illo Nestorij multa alia facta fuere: Ideo in tertio œcumenico Concilio voluerunt Patres approbare Symbolum primi Concilij, & diffinierunt quòd nec ipsismet liceret aliquid addere vel auferre illi Symbolo, & opere approbarunt; nam vocem illam de [f] Genitrice Dei, quæ fuit per tertiam Synodum promulgata, cùm esset necessaria, noluerunt [g] in Symbolo addere, sed in alia diffinitione apposuerunt. Nunc venio redditurus rationem ad secundum, quare Patres tertij Concilij noluerunt mentionem facere Symboli secundi [h] Concilij, quia scilicet in tertio Concilio fuit admissum Symbolum secundi Concilij esse idem cum Symbolo primi: hoc ex ipsis rebus probatur; nam manifestum est, illos non ignorasse secundæ synodi Symbolum, nec etiam contempsisse, quonam modo hoc fecissent, cùm illud fuerit approbatum, & visum & tentum per Christianos. Ideo solùm de primo dixere propter authoritatem, cùm ibidem fuerint plures Patres, & illud fuit fundamentum secundi Concilij, & quia Christiani maximè vtebantur primo, & in illo baptizaban-

** Idest, & hoc lecto Symbolo.*

a Conc. Ephes. par. 2. act. 6.

b Idest, diffinitis.

c Scilicet Constantinopolitani primi, in quo fuit auctum Symbolum Concilij Nicæni.

d Restringit se ad Euangelia, nam Apoc. vlt. prohibetur additio, vel diminutio.

e In Nicæno scilicet Concilio.

f Scilicet Θεοτόκος Dei Genitrix, de qua latè infra.

g Subintelligendum, nihilominus.

h Ephesinus conatur respondere tacitæ obiectioni, cur Patres tertij Concilij scilicet Ephesini fecerint prohibitionem de nõ addendo aliquid Symbolo Nicæno, & non fecerint mẽtionem de Symbolo Constant. secundi Concilij, in quo plura sunt addita ipsi Nicæno.

zabantur. Item quia virtualiter secundum continebatur in primo. Item quia tractantes ne quid liceret addere, cùm in secũdo fuerit quid additum, ne viderentur diuersificare, nõ fecerunt mentionẽ secũdi, sciẽtes virtute in primo contineri; & ideo declararunt non solùm sensu, sed nec voce, quid addi posse; & si quid necesse esset addi, vel declarari, mãdarũt poni in alijs diffinitionibus & multæ sunt authoritates Cyrilli, qui illi tertio Concilio præfuit, & Cælestini Papę locum tenuit, in [i] epistola, quę incipit, Lętentur cœli, vbi ait nullo modo patimur aliquid addi expositis in Nicæa.

i In Actis Conc. Ephes. part. 3. cap. 34.

AND. Assurrexit & Monachus ille ex libro in gręco legẽs Cyrilli epistolã, & Cælestini Papæ; quibus lectis, prosecutus est Ephesinus his verbis.

EPHES. Audistis, Reuerendiss. Patres, prohibitionem Papę; quæ prohibitio in quarto Concilio lecta fuit, & approbata.

AND. Annuit & scribæ illi, qui librum tenebat, qui gręco sermone quarti Concilij approbationem [k] legit, quibus lectis, mandauit prohibitiones quarti Concilij in medium [l] deduci; Quibus lectis, & epistolis lectis, & eis expositis, legerunt gesta sexti magni Concilij & aliam Agathonis Papæ Romæ tempore sexti Concilij ad Concilium, & aliam ad Imperatorem, demùm diffinitiones septimi Concilij, quod in Nicæa secundò fuit.

k Einsdẽ scilicet epistole in Cõcil. Chalcedonen. act. 5.
l Actione 5. Concilij Chalcedon.

LVD. Annè Symbolum cuiuslibet Concilij lectum est?

AND. Lecta sunt, & conuenire videbãtur, sed cum septimæ Synodi legeretur Symbolũ Cardinalis librum latinum exhibuit antiquissimũ, vbi in Symbolo illius Concilij [2] erat, Filioq. & adiunxit quòd ex Chronica Martiniana 2
habetur in illo Concilio dogma illud fuisse explicatum, & lectis [3] subscriptio- 3
nibus inuentum est, Petrus Romanę Sedis Presbyter locum tenens Hadriani Papæ Romæ, & Petrus Abbas SS. Andreę, & Sabę, Tharasius Patriarcha Constantinopolitanus; his lectis Ephesinus exorsus est sic.

EPHES. Audistis, RR. Patres, sentẽtias Patrum? Nos vidẽtes sentẽtias Patrũ & intuẽtes eorum authoritates, & timẽtes eorũ maledictiones nullo modo admittere possumus illã additionẽ, quam vos fecistis. Iã restat, nisi hora impediat, vt nos audiamus respõsiones & rationes P. V. & auditis V. Paternitatibus adducemus authoritates multorũ Patrũ, quę tamẽ ad hęc tendũt: scitis, nos nõ esse arithmeticos nec [m] artificiosos, vt ex politica, dicta in mediũ adducamus, sed quod cum veritate dicitur, admittimus; quod autem repugnat, reijcimus.

m Græcus Scriptor sic sess. 5. in fin. Rogamus vos vt summatim, & per capita responsiones vestras exponatis, scitis nos neq. memoria valere, neq. diuidendi numerandique arte pollere.

CARD. Beatiss. Pater, deferatur Imperatori, qui optat finẽ imponi; sed quia Symbolũ septimi Concilij per eos lectum, non habet dogma, Filioq. & nos habemus cum illo verbo, videtur vt ex nostro more legatur, prout habemus.

AND. Annuit Papa, vt legeretur, & per Scribam nostrum cum dicto dogmate lectum est, quo lecto, Cardinalis sic inquit.

CARD. Quia placet, vt breuiter respondeatur, & distinctè, vt vobis morem geramus, videtur, vt relata, per Notarios scripta auscultentur.

IMPER. Placet, vt cras xv. hora conueniant.

AND. Quibus expositis assurreximus cuncti, hora iam vigesimaprima.

Notæ ad quartam Collationem.

1 Restitutoriàve] Voluisset Andreas prius disputari quæstionem, An esset verum, quòd Spiritus sanctus à Filio procederet; nam quæstionem, vtrum fuerit licitum addere Symbolo, aiebat pertinere ad ius positiuum voluntatis humanæ, & ad remedium restitutorium in pristinum, auferendo illud à Symbolo, quod non videbatur necessarium, si dogma esset catholicũ. Idem voluisset & Bessarion, vt ipse testatur in

 opusc.

opusc. de successu Synod. & process. Spiritus sancti c.2. in fine huius operis exhibito.

2 Concilij] Act.7. septimæ Synodi, legitur in Symbolo additum, Filiòque, tum in Græco, tum in versione Anastasij, quod Iulianus Cardinalis hic comprobat ex Chronico Martini Poloni in Hadriano Papa, dum agit de Constantino & Irene Imperatoribus, vbi dicit dogma Filiòque fuisse in ea Synodo diffinitum. Vide etiam Baron. tom. 9. Anno 787. num. 38. id ipsum comprobantem, sed & tom. 8. Anno 680. num. 32. ait Emanuelem Calecam Græcum, aduersus errores Græcorum idipsum ante Concilium Florentinum testatum fuisse. Habetur Emanuel Tom. 14. Biblioth. Vet. Patr. ex versione Ambrosij Camald. vbi circa initium primi libri affirmat, in septima Synodo fuisse diffinitum, & etiam act. 3. fuisse approbatam epistolam Tharasij Patriarchæ, in qua asserebat Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium. Quæ verba ad eandem intelligentiam tendere, ac illa ex Patre Filiòque, habetur in diffinitione huius Concilij Florentini, & probat Bessarion in oratione de vnione, & in opusc. ad Alexium, in fine huius operis exhibitis.

3 Subscriptionibus] Subscriptionibus scilicet, quæ habentur in septima Synodo actione 7. nimirum vt appareret ex subscriptionibus conformitas ad alios textus eiusdem septimæ Synodi.

COLLATIO QVINTA, ET SEXTA.

Die 20. & 25. Octobris.

Dicta in his duabus Collationibus formiter non fuerunt recollecta, & eadem ferè replicantur in Collatione VIII.

AND. AD hanc quartam colluctationẽ cùm pariter venissemus, cunctisve expectantibus, Colossensis summo Pontifici dixerit hęc verba.

COLOSS. Adsit benedictio tua Pater Beatissime.

AND. Demum verba ad interpretem protulit.

COLOSS. Referam verba in latino, vt formam seruem, tu autem in græcũ Patribus his traduces, si tamen quid græcè explicare voluero, non adimo mihi facultatem.

INTERPR. In traductione, per tuam paternitatem pridiè reprehensus extiti, etsi, vt arbitror, minùs debitè, nolo traducere, nisi græcè prolata, [a] in latinum; cùm ad id Græci fiduciam sumant.

AND. Iussit tamen Imperator, vt exequeretur vtrumque opus. Cuius iussu, in scabello sedens, paratum se ad vtrumque ex tunc exhibuit. Cœpit igitur hoc modo hæc Collatio, has tamen duas collationes D. Colossensis nõ curaui ascribere, quia formiter collectæ nõ fuere, & quia in octaua Collat. ipse eadem omnia repetijt; ideo non fuere hìc ascripta, sed ibidem eius dicta videas, vbi declarauit, quæ hìc [b] expresserat.

a Scilicet prolata à Græcis cum illi in me fiduciam habeant quod rectè traducã de græco in latinum.

b Propterea ad intelligentiam dicendorũ in Collat. 7 sequenti à Nicæno, videda omnino sunt prius, quæ dicit seu repetit Colossensis in Collat. 8. Nam ipse dicit ibi, quod eadẽ vult repetere atq. eadẽ faciunt quæ dicit Forolin. Collat. 10

COLLATIO SEPTIMA

Kalendis Nouembris.

Vtrum additio, Filiòq. sit desumpta ab intrinsecis ipsi Symbolo, vel ab extrinsecis.

AND. NOuembriarum Kalendarum die solita post missam, conuenientibus cunctis, dicendi per mutuum silentium concessa licentia; Nicænus ex Græcis sex tertius, verba hæc in medium protulit.

NICAEN. Auditis patienter, per vos Reuerendi Patres, expositis, rationem illis reddituri venimus sperantes pari vos patiẽtia audituros; mutua patientia inter nos charitatem ostendat, cùm ab vno principio inchoamus, ad vnum tendimus, videlicet Ecclesiæ vnionem. Morem geramus Ecclesiæ,

non

non priuatis affectibus. Responsionem vestram quadripartitam [a] fecistis, ex quatuor, vt asseruistis per nos relatis, & cuilibet respõsum dedisse arbitramini; & pro nostrorum deductorum euitatione, quatuor dicere conati estis. Primò Spiritum sanctum à Patre, & Filio procedere, non esse additionẽ, sed declarationem. Secundò quòd in Symbolo liceat primò tradita declarare, Tertiò quòd hoc dogma est consonum rationi, & Patribus Ecclesiæ. Vltimò veritatẽ cùm contineat, quòd quilibet Christianus debet amplecti. Duo ex his tetigistis in prima vestra Collatione; & in secunda Collatione cùm restaret de duobus alijs dicere, vt nobis mos geratur, dixistis velle omittere, etsi necessaria forent, vobis potius quàm nobis gessistis morem. Ex his, ex quibus nobis morem gessistis, agimus gratias, & cum charitate probabimus ad nostram propositionem duo illa nõ pertinere. Sed cum de quarto aliqua differẽtes deducere conati estis, veritatem esse ab omnibus amplectendã, hæc non abnuimus; cùm qui habet sensũ & obiectũ recipit veritatis, & hoc intẽdat ad quod nos ipsi sumus simul tractaturi. Tertiæ partis de qua & certa dixistis reseruabimus, cũ de dogmatis veritate tractabimus, quo tempore (Dei gratia) afferemus rationes equidem plurimas. Capiam igitur ex expositis per vos, quę dubiũ per nos positum tangunt; (quid enim expedit de dogmatis veritate discuti, si etsi verum ascribere Symbolo non licuerit?) Dicimus dogma illud etsi verum, in Symbolo stare non posse; nam & multa necessaria, etsi vera sint, symbolo non fuerunt apposita. Dabimus in cunctis ad breuitatẽ operam, sed longę propositioni non potest perfecta breuis esse responsio. Dicam igitur de expositis circa primũ, quatenùs nostri quæsiti propositum tangũt. In deductione, quod dogma non sit additio, vsi estis syllogismo quodã, cuius syllogismi maiorẽ capiam, quę ad propositũ facit; deducta verò ad probationẽ minoris omittam. In probatione huius maioris vsi estis syllogismo quodam alio: Demum approbare conati estis per actus, & diffinitiones præteritorũ sacrorum Conciliorũ, & demum à voce, & dictis D. Ephesini; cuius syllogismi forma hęc est. Omne additamentum est extrinsecùs, declaratio nõ est extrinsecùs, ergo declaratio non est additamentũ. Recipimus istius syllogismi maiorẽ, quod additamentum sit extrinsecùs, licèt ad rem, de qua agitur, possemus negare; minorẽ verò non admittimus, quę dicit, declarationẽ nõ esse extrinsecùs, sed de re ipsa. Nam & nos concedemus, declarationẽ esse positorũ, sed nõ de positis, idest declaratio est illorũ, quę posita sunt, sed nõ de illis; omnis enim declaratio pręsertim ista, de qua loquimur, ad rationẽ vel verbũ refertur, quę extra sũt, ad quod verbũ vel rationem ita se habet, vt minor propositio ad maiorẽ, ita declaratio ad rẽ declaratã. Dicimus Spiritũ à Patre procedere, cũ vultis inferre, & à Filio, capitis extra, authoritatẽ hãc; * quòd omnia quę Patris sunt, sũt Filij. Hęc probatio sumitur ab eo, quod extra est. Ratio ergo, quę affirmat minorẽ, extra sumitur, ergo nõ sequitur, quòd declaratio non sit extrinsecùs, sed aliquando sumitur extra, & aliquãdo non, imò vt plurimũ extra sumitur; deinde habet dictiones, [b] quę saltem extra suunmtur; vnde sequitur contrarium eius, quod dicitis, quòd omnis declaratio nõ extra sit. Vnde videtur concludi, dicẽdo, [c] quòd Spiritũ procedere ex Filio, etsi declaratio foret, quod extra sumitur, sed & vos dixistis, additamentũ sit extra, secundũ Philosophũ, & nõ potest esse idẽ cum re, cui additur. Nam & ipsa nutritio cũ sit extrinsecùs secundũ Philosophum, etsi similis rei cui additur, nunquã additur, nisi similitudinẽ capiat, & simile non est idem secundũ Philosophum; quare cùm additamentũ duo faciat, primò vt capiat

[a] Dixi in antecedẽti Collat. ad intelligentiam dictorũ Bessarionis in hac Collat. omnino legendam esse prius Collat. 8.

* Ioan. 16.

[b] Nempe, Filioque.

[c] Necesse esse dicere.

1 piat rei, cui additur, [1] similitudinẽ, hæc dictio, Filiòque, etsi sit similis rei additæ, habet dissimilitudinem saltem, dictionum habet, & similitudinem, ex quibus negari non potest, etsi per modum declarationis veniret, quin sit additio, quæ prohibita videtur, & prohibitum hoc verbum apponi. Cùm verò induxistis acta Patrum, quibus videntur aliqua declarari, dubium nostrum nõ tangit, nam quod aliquid apponatur fidei, hoc nunquam licuit, neque licebit. exponere verò quæ implicitè in sacra Scriptura continentur, hoc illis Patribus licebat, & etiam in Symbolo ponere, non autem sacræ Scripturæ quidquam adiungere; postea verò pars istius licentiæ fuit prohibita, vt non addatur in Symbolo, Scripturæ sacræ declarationes afferre suis in scriptis cuilibet est permissum, nec hactenùs prohibitum, & hæc ex necessitate facta sunt: Nam cùm liceret ad libitum vsque ad tempus secundi œcumenici Concilij vti tali licentia, quia nonnulli vsi sunt tali licentia in proprio malo præsupposito Patres tertij Concilij quòd talis licentia nil boni operabatur fidelibus, sigillarũt & approbarunt, vt de cætero nulli liceat quicquam addere. Tenere namq. quòd primi sancti Patres credidere, errorem afferre non potest; Quis enim illos de fide non perfecta arguere auderet? Sed per additionem multa possent scandala exoriri fidelibus, etiam per syllabarum immutationem, quod primi Patres tertij Concilij prohibuerunt.[d] Accedat B. Cyrilli epist.[e] quã ad Acaciũ misit, in qua dicit. Sãcta & œcumenica synodus, quæ Ephesi cõuenit, prouidit necessariò non debere alteram fidei expositionẽ ad Dei Ecclesiã inferri præter eam, quę iam extabat, quam Patres nostri, qui in Spiritu sancto loquebantur, terminarunt. Ex quibus tria principalia sunt notanda. Primò, quòd ipsa tertia synodus prima * prohibuerit additiones, hãc vim importat illud verbũ græcũ [f] . . . . . Secundò quòd necessariò hoc factũ est. Tertiò quòd nõ prohibetur [2] alterius fidei expositio, sed ipsius fidei alia expositio, nam quòd
2 contraria dogmata & opiniones non fierent, iam ab initio erat prohibitum. Ad quid hæc tertia synodus prohibitionẽ tulit, nisi vt dictionum, syllabarũve variationem, quod hactenùs licuit, prohiberet. Sed & non prohibuerũt, quominus cuilibet liceret, priuatis codicibus declarare; nam non curat Ecclesia de verbis, quibus priuatim quisque Deum cognoscat, dummodo vnus sit finis. Cura adhibita est symbolo communis fidei, in quo omnes baptizabantur, vt stet immutabile, & semèt prohibuerunt Patres etiam verbis, verbum * . . . videlicet Dei Genitricem nolentes in symbolo addere, etsi necessarium videretur. Et licèt non fuisset nisi declaratio expressorum, cum verba hæc, videlicet, Filium descẽdisse de cœlis, consubstantialem Patri, & incarnatum esse ex Virgine, hanc declarationem exposcerent. [g] Et si diceretis ex eo non fuisse additum; quia manifestè continebatur in Symbolo; multa alia, quæ non ita apertè continebantur, nullatenùs fuere apposita, vt vox, & ipsa vnio in persona Filij Dei ad nostram naturã, de qua Patres tertię synodi. Et Filium Dei, & verbũ post vnionem, duas sortitũ esse naturas, de quibus Patres IV. Cõcilij. Et quòd duas in se seruauerit operationes, & volũtates naturales, de quibus cõsiderationes Patrũ sextę synodi. hęc in Symbolo minimè adiecta sunt, siue adijciẽda clara forẽt, siue obscura, Patres abstinuerũt ab adiectione in Symbolo; hoc apertissimè demonstrãt omnia sancta Concilia, quæ tertium Conciliũ secuta sunt. nil addi voluisse. Et si quid dicitis de varietate librorum, alio loco
3 deducetur [3] septimum sacrum Concilium præcedentia secutũ, & cùm dicitis Paulum * Apostolũ ante tertiũ Concilium prohibuisse aliã edi fidẽ, fateor; sed hoc

d Conc. Ephes. part. 2 act. 6.
e Conc. Ephes. part. 3. num. 35.
* scil. inter Synodos.
f προὐνόησε, idest, prouidit ex epistola Cyrilli citata.
* Θεοτόκος
g Nimirum esse Dei Genitricem.
* Galat. 1.

hoc nō facit Patribus pręiudiciū: Nam Paulus de alia fide mentionē facit, aliā fidem Patres non exposuerūt, nec eis vllatenus licuisset, & cùm B. Gregorius Theologus [h] dicat, idem tenere, quod Patres Nicęę, licèt declararet quæ per illos non tam clarè promulgata fuerant, dico hoc factum ante prohibitionem; Quare nil ad ea, quæ postea facta sunt. Sed si post prohibitionem, quid factū est, ostendite, si omnino quid fuerit additum, & nos sequemur. Et hoc nullatenus factum est, clamant Patrum opera, Sole clariùs consonant operibus rationes. Communis est Christianorum possessio Symbolum. Et licèt Gregorius [i] Theologus dicat diuersitatem syllabarum, eodem dato sensu non afferre nouitatem, loquitur de significantibus rem eandem, & quæ de vno, & eodem prædicentur subiecto, vt quatuor, bis, duo, aut rectum, dicere non obliquum, sed in re nostra diuersum est, nam ad varias dictiones sunt varij sensus. Alia namque est persona Patris, alia Filij. Secundò cùm dicitis, Græcos diuersis syllabis ac latinos proferre symbolū; dicimus in nostra difficultate nō solùm varias voces, & dictiones, imò varium sensum, & differentē sententiam vniuscuiusq. verbi esse; Nam dicere, quòd Spiritus sanctus à Patre procedat, oratio vna est; quòd verò à Patre & Filio, duæ sunt, quæ copulantur in vna, quare habent duas rationes oppositas, vna earum est falsa, videlicet Spiritus non procedit à Patre; alia, non procedit à Filio, & hanc veram nos esse dicimus, vos contra. Non sunt solùm verba varijs vocibus idem significantia. Clarum est in latino idem esse, bonus dies, & [k] calimera in græco; vnde vocum varietas in hoc non inducit diuersitatem, & in hoc fuerat inter nos concordia, vt quilibet suo idiomate fidem proferret. Res addita non idem sonans, differentiam facit, & non tantùm à nobis ad latinos, sed & inter nos, si quis ex nostris id græcè proferret. Et cùm pro tertio dixistis principia, ac dignitates cuiuslibet artis potentes habere omnia, quæ sequuntur, adijcientes quòd progredientes ab ipsis principijs facillimè ostendetis esse necessarium dicere, Spiritum etiam à filio procedere, & sequeretur hoc ex principijs communibus nobis, & vobis, cùm hæc probabitis regratiabimur vobis, sed nos non apponemus hæc ipsis principijs; nam hoc vniuersaliter impossibile est in omnibus principijs vniuersalium rerum, maximè fidei, de qua nunc sermo est. Nam principia, & quæ post, in multis discreta sunt, & fortè in omnibus; nam principium vniuersale, quæ sequuntur particularia, & principiū est quod demonstrat, quę sequuntur sunt quę demonstrātur, principium est propositionis, quæ sequuntur sunt conclusiones. Quonāmodo vniuersalia particularia fiant, & demōstrantia, quæ demonstrata sunt; vnde quòd principia contineant, quę sequuntur necessariū est, sed quòd addatur principijs, non est necessarium, & tunc longè difficilius, si qua prohibitio esset, quę hoc inhiberet, vt in casu nostro, maxime cum multa alia, quę vera sunt, & insunt principijs, attamen addita non sunt, nam omnia dogmata fidei Christianæ in principijs Scripturæ insunt, nihilominus non voluerunt, vt quid fuerit adiectum.

Cùm dicitis, quòd cùm Dei Ecclesia vna sit, oportet vnam semper habere potestatem. Dicimus, quòd etiamsi vna sit Ecclesię potestas; habet tamen seruare immutabilia, quæ per præcedentes fuere tradita; & hac data immutabilitate in rebus vniformiter determinabilibus, firmatur, vnā esse semper Ecclesiæ authoritatem: Alio namq. modo Ecclesia seipsam euerteret, datus est modus vt occurrētibus obuietur priuatis literis, sic factum est per Tharasium, &

I 3 Aga-

[h] Initio Epist. 2. ad Cledoniū quæ est 52. inter orationes in fine tom. 1. edit. Paris.

[i] Orat. in sancta lumina, id est de Epiphania quæ est 39. edit. Paris.

[k] καλὴ ἡμέρα

Agathonem. Vltimò decem particulas tetigistis, quæ id continent quod expressum est, licèt quædam clarius habebant. Admirabamini in primo quòd Nicæni Concilij Symbolum attulerimus; dicimus, necessitate quadam hoc factum, vt, illo lecto, videretur facta prohibitio in tertia Synodo.

4 AND. Quæsitum est à Nicæno loquente, si Symbolum secundæ Synodi lectum fuit in tertia, qui respondit.

NICAEN. Primum tantummodo lectum extitit, ambo autem asseruimus lecta virtualiter, primi lectione. Secundò dixistis Patrum prohibitiones referri ad alterius fidei expositionem, non ad declarationem prohibitam; hæc tamen satis operationibus Patrum comprobatur, etiam declarationem prohibitam. Tertiò arguistis ab ipsis principijs, & dignitatibus; vltra iam relata, dicimus non necessariò sequitur, quòd vultis à principijs introducere. Nam nullum principium alicuius disciplinæ, seu artis potest recipere conclusionem in ipso principio, potest benè esse caussa conclusionis; nam multæ declarationes necesse fuere Theologiæ, tamen non fuerunt adiectæ principijs, ergo non semper addenda principijs declaratio, ergo cum additio non fiat principijs sacræ Scripturæ, nec Symbolo,[h] & remoueatur vestra additio. cùm pariter concurrant sacra Scriptura, & Symbolum: Admittimus, quod dicitis, omnia sequentia tertium Concilium referri ad ipsum Conciliū: non tamen tertium Concilium potest esse expositio cæterorum, cum sequentia præcedentium sint declaratiua vt plurimum. Stemus igitur expositoribus Cyrillo, & Agathoni, qui tertium declararunt Concilium. Cùm ergo tertio Concilio necessitas immineret, ipsi sancti Patres illam prohibitionem exposuerunt, vt Cyrillus expresse declarat. Clarum est quòd & alijs Concilijs tale fuit propositum, quòd opere demonstrarunt. Dimittemus alia ad futurum conuentum, vt similiter nobis concertantibus, vnus alteri occurrat; sic ex Patribus vestris qui se obtulit mecum specialiter concertare, præparet se in secundo conuentu.

h Subintelligen. debet fieri, ergo remoueatur; &c.

AND. His dictis pariter assurreximus omnes hora xxi. diei.

Notæ ad septimam Collationem.

1 Similitudinem] Clariùs ex Græco Scriptore sess. 8. sic: *Alimentum enim cum sit extrinsecus, est tamen etiam ex similibus, factum enim simile additur, nec addi aliter potest, nisi fiat simile, cum ergo additamentum hæc duo habeat, vt sit extrinsecus, & ex similibus, videntur secundùm vtrumque, conuenire ea quæ adduntur, & id de quo agimus, nempe quod dicitur, Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere. Habet enim hoc simile quiddam per vos, & quiddam dissimile. simile quidem per vos, quatenus in eundem concidit sensum, dissimile verò, quatenus saltem voces inferunt quid extrinsecus.*] Hæc ille.

2 Alterius] Idest non prohibentur expositiones aliorum dogmatum Fidei, sed expositio ipsius Fidei, & Symboli inserta in ipso Symbolo hoc prohibetur, & statim occurrit tacitæ obiectioni, quòd prohibetur inseri dogma contrarium, non explicatio eius quod inest. Respondit quòd contraria dogmata iam erant prohibita, ergo noua prohibitio refertur etiam ad expositionem eiusdem Symboli etiam per additionem verbi ad maiorem explicationem.

3 Septimum] Supra enim Collat. 3. Iul. Cardinalis adduxerat septimum Concilium, in quo erat additum in Symbolo, Filiòque.

4 Lectum] Plura enim fuerunt addita à secundo Concilio in Symbolo Niceno, & tamen tertium Concilium prohibitionem fecit ne adderetur Niceno, ergo intelligit de additione sensus contrarij, non explicationis. Vide in Collat. seq.

COL-

COLLATIO OCTAVA.

Die 4. Nouembris.

Discutiuntur prohibitiones Patrum, & Conciliorum de non addendo aliquid Symbolo, & diffinitionibus fidei; & quod additio, Filioq. sit declaratio.

AND. CVm sacrum Consistorium post exhibitas preces, missarùmve solennia conuenisset, facto silentio Nicænus, qui pridie sermonem fecerat, his verbis prosecutus est.

NICAEN. Cùm nos optima respósa reddiderimus ad plura per P.V. exposita, quædam nos propter horæ breuitatem omisimus, quæ tamen virtute, & potentia in dictis continentur. Sunt autem ex vestris, [a] quæ responsa requirunt; etenim dixistis mouere fidem per [b] Symbolum aliud esse, quàm declarare & quòd Agatho extendit, & auxit in expositione quam fecit de fide, [c] & quòd vox ipsa * . . . . . . videlicet Dei Genitrix non necessariò debebat apponi; [d] & quòd S. Romana Ecclesia hæc fecerat, mota authoritate Patrum, & Sanctorum Ecclesiæ, necessitate coacta, & sua authoritate, quam in huiusmodi rebus habet. Ad primum dicimus, verbum, Mouere, non habere sensum illum, quem creditis. Nam sequitur post, [e] non esse licitum addere nec verbum, nec dictionem, nec syllabam, & opere comprobantur, nam vrgentibus necessitatibus, vt declarationes fierent, nullas declarationes fecere. Quòd autem B. Agatho [f] dicat, quòd verbis, & sensu debeat seruari integritas fidei, nos non intelligimus vt vos, sed intelligimus vniuersaliter prohiberi vniuersam mutationem, hoc clarè colligitur ex his, quæ supponit Agatho, nec etiam minuit, nec auxit, nec immutauit, quæ sunt fidei, subsequenter & rectè ponit eandē fidem verbo, & sensu debere seruari. Quoniam verò auctioni, vel minuitioni, vel immutationi verborum, & dictionum prohibitionem imponit, videtur ipse esse sententiæ vt nos, & quòd ipse aliquam sui expositionem addit, non facit ad nostram quæstionem, cùm nunquam prohibitum est, nec erit, priuata & particularis fidei expositio particularibus, & diuersis fieri verbis; at disciplinam ipsam fidei, & Symbolum in omnibus immutabile permanere debere, vt ipse Agatho expresè insinuat; Cùm dixistis verbum * . . . . . . idest Dei Genitrix, non omnino fuisse necessarium poni, nescimus quo pacto hoc factum sit, si non erat necessariū, non debebat vsquequaque diffiniri, & frustra tot Patres solenniter de eo dubitassent, & superfluè alibi fuisset additum; [g] si verò necessarium extitit, militat nostra sententia. Quod dicitis, necessitate factā additionem per Romanā sanctam Ecclesiam, & authoritate Sanctorum, vtrum sancta Romana Ecclesia authoritate Sanctorum mota fuerit, in alijs videbitur disputationibus, & in sequentibus erit cogitatio. Si verò authoritate propria, aut necessitate mota fuerit, dicimus, quòd necessitas nullomodo [h] est impedimento diffinitionibus Patrum; cùm nulla videatur excepta, & suo tempore cum charitate petemus, qualis fuit illa necessitas. [i] Verùm de authoritate Romanæ Ecclesiæ multa haberemus dicere, nisi aliud esset propositum nostrum; Nam scimus, & cognoscimus quousque se talis extendat; primitùs autem volumus vos scire, quòd talem licentiam, vt in Symbolo quid addatur excipimus, & ab oecume-

a Scilicet, dictis.

b Idest, addere declarationem in Symbolo nō est mouere seu cōtrariari fidei in Symbolo.

* Θεοτόκος

c In sua epist. relata in 6. synodo act. 4. quam infra pōderat Colossēn.

d In symbolo scilicet, & ideo quamuis diffinita in 3. Synodo, nō tamē addita fuit symbolo, prout necessitate cogente fuit additum, Filioq.

e In verbis scilicet prohibitionis factæ in 3. synod. part. 2. act. 6

f In sua epist. relata in 6. Synodo act. 4.

* Θεοτόκος

g Scilicet in diffinitione extra symbolū.

h Id est nullo modo necessitas impedit quin obseruetur diffinitio de non addendo aliquid in symbolo, cum nulla necessitate excepta fuerit diffinitum, vt nō addatur

i Propter quam scilicet non solum diffiniuit sed etiam in symbolo apposuit.

œcumenica Synodo, & ab vniuersali Ecclesia nedùm à Romana, & cùm ab vniuersali Ecclesia excipimus, ergo nec Romana potest, nec hoc nos facimus, sed Patres fecere in diffinitionibus eorumdem. Hoc diximus ad vestra proposita, non his solis inniti volentes, sed alijs suis loco & tempore deducendis. Dicimus igitur, diffinitiones Patrum ad quamcunque declarationem extendi, & cum audimus Patres dicentes, nulli licet addere, vel minuere, intelligimus ad syllabam dictionèmque. Ad ista facimus testimonia Sanctorum Patrum operasse. Quærimus si diffinitiones, & prohibitiones in illis contentæ referant se ad symbolum, vel non?

A N D. His expositis, silentium factum est, intuentibusq. nostris sex, ab eisdem quæsitum, pariter allocuti sunt. Conuocatisq. Cardinalibus, qui suo loco sedebant, pariter & Cardinales, & Deputati sex ad Summum Pontificem ad tribunal eiusdem accesserunt, cunctiq. pariter allocuti sunt, omnes rem quidem in fidei esse facto, professi sunt, tam maturè grauitèrq. cuncta fecere.

L V D. Quid demum secutum est?

A N D. Reuersi sunt sex Deputati ad constitutum locum. Demum Cardinalis, qui inter eos primus fuerat, sic inquit.

C A R D. De mandato Sanctissimi D. N. aliqua referam. Sacer hic cœtus, quæ & hodie & pridie retulistis, audiuit. Conueneramus vt dicenda scripto ederentur, quare vt forma seruetur, conueniant qui scripserunt, & de scriptis conueniant, & demum conuenientes plenum & pertinens recipietis responsum, & nunc etiam quæsito vestro responsum damus hoc modo. Ex verbis vestris, expositis gestis tertij Concilij Patres legerunt Nicænum symbolum, epistolam Cyrilli ad Nestorium, blasphemias Nestorij, symbolum Nestorij, Tharasij, authoritates cęterorum Sanctorum, cum aliquibus fidei diffinitionibus, postea sequitur: Nulli[k] liceat aliam fidem proferre vel exponere, &c. quam illa, quæ à Patribus in Nicæa conuentis exposita.

[k] Conc. Ephes. par. 2. act. 6.

[l] Dicimus prohibitionem referri ad omnia, quæ fuere in Nicæa exposita, & quòd non magis ad symbolum, quàm ad alias diffinitiones respicit. Vos tamen Patres aliqua patienter audiatis dicenda per D. Colossensem.

A N D. Antequam Colossensis verba faceret, Cardinalis petijt à Græcis, vt acta Chalcedonensis Synodi exhiberent. Qui Græci responderunt non habere integram Synodum. Tunc Cardinalis dixit, libros debere portari; Papa demum annuente, Colossensis his verbis allocutus est.

COLOSS. Quædam diebus his per vos repetita sunt, quæ iudicio meo & collegarum non videntur stare eo ordine, quo dicta sunt; præterea cum quædam, firmissima sententia confirmassem & ostendissem, vos alio sensu declarastis, & planè quædam negastis. Verum cùm omnia talia maximè conducant ad præsens nostrum certamen, patiamini, obsecro Patres optimi, vt ipsa paululum repetam, & meam sententiam dicam vestramq. repellam. Illud in primis proferam, illam vestram exhortationem sanctam, cum vnus & idem sit ambobus finis oportere patientia vti & modestia, memoriæ sit, idvè & vos faciatis, illud addens, vt quæ simplici animo & recto corde dicuntur, non sinistra intelligentia assumantur, quia & nos & idem fecimus, & quædam, etsi sono asperrima visa sunt, æquo tolerauimus animo, & in futurum faciemus, hoc facto charitas inuiolata manebit, & finis quæsitus assequetur. Voluistis Patres repetere à me dicta, non tamen repetistis eodem ordine nec sen-

ſententia; cum veſtrum problema fuiſſet, quomodo ſancta Romana Eccleſia fecerit rem prohibitam, & quomodo illi licuit; dixi ad hoc, quòd non fuerit additio quòd non fuerit prohibitum. quòd fuerit verum, quòd impellente maxima neceſſitate, quòd eſſet manifeſta veritas in Eccleſia Dei, & quòd oportebat id fieri per Romanum Pontificem, ad cuius officium ſpecialiter iſta ſpectare noſcuntur, ex quibus concluſi, fuiſſe omninò licitum Romanæ Eccleſiæ illam declarationem facere. Repetitio veſtra nec ipſum ordinem ſeruauit nec ſententiam. Quare oportet in præſenti de hoc facere ſpecialem mentionem. In ſecundo paſſu dixiſtis,[1] tertiam particulam nos ſponte noſtra omiſiſſe, cum fuerimus auditi ad nutum[m]. Nonnè expoſitum patet? Nonnè D. Nicænus dixit, quòd quæ dicebantur, non[2] tangebant quæſitum, & quòd eis non intendebatis dare reſponſum? Quid reſtabat niſi de ea re tacere? Quid effundere verba vobis non audientibus? & inuiti venimus ad ſilentium partis illius, & certè ſatis mœſti. Ex illius enim partis probatione facile erat probare, fuiſſe licitum Romanæ Eccleſiæ facere declarationes. Hæc volui repetere, vt conſtet omnibus cuius cauſſa pars illa fuit omiſſa. Et cùm voluiſtis cuidam noſtro ſyllogiſmo dare reſponſum, alitèr adduxiſtis. Nos hac argumentatione vſi ſumus: Nulla expoſitio vel declaratio alicuius dictionis eſt additio, ſed dicere Spiritum ſanctum procedere à Filio eſt explicatio contentorum in primo, ergo non eſt additio. Vos replicando * dixiſtis, omnis additio fit ab extrinſeco, ergo expoſitio non eſt additio.

1 Quòd ſcilicet eſſet manifeſta veritas in Eccleſia Dei.
m Ad arbitriū ſcilicet & voluntatē noſtrā.
2

** Meum ſcilicet argumentum.*

AND. His expoſitis Nicænus hæc dixit.

NICAEN. * Dico, quòd omnia per vos dicta habent reſponſionem congruam. De hoc ſyllogiſmo miramur, cùm omnia ſcripta ſint quæ diximus; non prætermiſimus ſyllogiſmum de quo verbum facitis, ſed venimus occurrentes ſyllogiſmo, quo vſi eſtis primum ſyllogiſmum probare.

COLOSS. Ego illo ſyllogiſmo non vſus ſum, quod dicitis, verum eſt quòd ad confirmationem maioris propoſitæ præmiſi hoc, quòd omnis additio fit ab extrinſeco, nec vſus ſum ſyllogiſmo, ſed ſimilitudine, Philoſophorum doctrina dicentium debere eſſe ſimilitudines breues, quia ſimilitudo habet conuenientiam, & diſconuenientiam. Hoc habeo ex doctrina veſtræ Græciæ.

NICAEN. Dicat Paternitas veſtra, vt placet, & poteſtis dicere, ſed quæ diximus ſcripta ſunt, & auſcultauimus cuncta, & ex illis reſponſionem cœpimus.

** ideſt, Dico. quòd omnibus per vos dictis dedimus congruas reſponſiones. Ex ſcriptis apparet, quod non prætermiſi ſyllogiſmum, quo dicitis probare, primo, Filioq. eſſe explicationem; ſecundo, explicationem non eſſe additionem. Huic argumento, quo vſi eſtis ad primam propoſitionem probandam, ego occurri.*

COLOSS. Veniamus ad alia. Ego dicebam, quòd dogma, Filioque, comprehenditur in verbo, Patre. P. V. reſpondit, quòd medium, quo illud probabatur, capiebatur extrinſecùs, videlicet aſſumptione huius, quòd quæcumque habet Pater, habet Filius, aſſerentes hoc extrinſecùs eſſe. Sed ſciendum quid in diſciplina dicatur extrinſecùs, & ſecundùm Philoſophos & maximè Ariſtotelem, illud in diſciplina extrinſecùs dicitur, quòd non ſubijcitur ſubiecto eiuſdem ſcientiæ, nec partem eandem, nec proprietatem, nec paſſionem habet, ſicut ſi diceremus, Arithmeticam diſtare à philoſophia naturali, & Aſtrologiam à morali, in quibus ſubiecta diſtinguuntur. Alio modo dicitur extrinſecùs, quòd non eſt in eadem voce, vt procedere Spiritum à Filio, eſt vocis alterius dictionis, & ſenſus: ignoro quomodo capiatur extrinſecùs per vos, ſi extrinſecùs capitis, vt dicatur non eſſe vnum ſubiectum in vno, & alio problematum, videatis an ſanè ſit dictum, ſequeretur maximum

num inconueniens contra fidem; nam sequeretur aliam esse fidem Euangeliorum à symbolo. Secundò, quòd propositio illa, Quæcunque habet Pater, &c. non sequeretur ex * symboli disciplina; in disciplinis cunctis, esse, quòd est vnius disciplinæ subiectum, non potest probare aliam proprietatem alicuius subiecti alterius disciplinæ. Si ergo vox hæc, Saluatoris, esset alterius obiecti, nihil concluderetur per exposita in symbolo; hoc quàm alienum sit à fide Christiana, Paternitates vestræ vident; & certè quòd est præcipuum in fide, vel immediatè à primis principijs, non potest dici extraneum, vel alienum: nonnè sumitur à doctrina Euangelij, ergo Euangelium est principium ad ea, quæ sunt in symbolo, ergo est proprium principium non alienum, & non extrinsecùs; hoc clarum est, Euangelium esse symboli principium, quia Apostoli exequi volentes Dei præceptum, vt omni creaturæ Euangelium prædicarent, vt pariter in euangelizando conuenirent, ex Euangelio fecerunt symbolum, quod dicitur Apostolorum; sequitur ergo, quòd verba Euangelij non possunt dici extrinsecus à symbolo, intelligendo extrinsecum à sensu, necesse est ergo quòd extrinsecùs intellexeritis secundo modo, videlicet quod non est ex voce propria, prout in symbolo ponitur; sed ex hoc sequitur inconueniens aliud, quòd symbolum factum ex fide [a] Christi, factum sit per additionem, quod vos negatis. Nil etiam est in symbolo positum per Concilia, quod immediatè * reperiatur in Symbolo Apostolorum. Nicænum Concilium declarauit, Consubstantialem, quod non inueniebatur in symbolo quoad verba, nec sequebatur immediatè ex aliquo posito in symbolo; nam si ex aliquo sequeretur, ex illo sumeretur, à Patre genitum; sed ex hoc non sequitur absolutè, quia Arius dicebat; dato quod Pater Filium genuerit, non sequitur ergo consubstantialis. Nam Sol hominem generat, non tamen substantiam cum homine communicat; non sequitur, genitus à Patre, ergo consubstantialis; oportet doctrinam Euangelij capere, illam videlicet, * Ego, & Pater vnum sumus, ex qua concluditur consubstantialitas. Sed talis modus dicendi, secundùm vos, extrinsecùs venit, ergo est additio. Hoc idem in Constantinopolitano symbolo. Nam dicere Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, cùm non fuerat vox talis in symbolo, nec ex aliquo immediato sequitur, cùm non inferatur spiritus, ergo Dominus, tamen Patres illi concluserunt Dominum & viuificantem esse, ex Euangelio rem ipsam sumentes, aut ex principijs primis, & tamen secundùm vos sequeretur esse per additamentum; & quia quod sequitur per additamentum, est aliud quàm principium, quomodo saluabimus Ephesini dictum, qui interrogatus à nobis, cur de Constantinopolitano symbolo mentio facta non extitit, dixit & rectè, quia idem erat; quæ quidem veritas stare non posset, si dicatur extrinsecùs illud, quo mediante, aliquid inducitur declarationis in symbolo. Aduertite quæso inconueniens, quod in tota philosophia daretur ex hoc, cùm in omni scientia contingit fieri demonstrationes, quæ fiunt, per quod est esse rei, demonstrando proprietatem de proprio subiecto; & cùm tale quòd quid est esse rei, nec in voce conuenit cum subiecto, nec in prædicato, nec in conceptu, vt Arist. 7. Metaphys. probat, sequitur hoc inconueniens in philosophia, quòd proprietas alicuius subiecti fiet per extrinsecum, & in esse subiecto per extrinsecum, quod tamen falsum est, & arbitror vos non negare doctrinam Sanctorum, eorum maximè, qui approbati sunt per Concilia, cum de fide & religione Christiana quid docent, nil docent quod sit extrinsecum à fide. Nam cùm

* Post ex, supplendum, ea, vt sensus sit, Non sequeretur ex ea propositione Saluatoris. Ioan. 16. Quæcunque habet Pater mea sunt, tanquam ex principio, doctrina, & disciplina symboli, vt statim se declarat Colossen.

[a] scilicet, ex fide tradita per Christum in Euangelio.

* Idest explicitè

* Ioan. 10.

cùm doctrina Christianorum Theologiæ subsit, cum allegatur quis Doctor, pertinentissime allegatur, & nullatenus alienus à Doctorum illorum numero est beatus Basilius, qui scribens ad fratrem Gregorium Nissenum[o] dicit: Quicumque intelligit Spiritum, intelligit & similiter comprehendit illum ex quo est: intellecto spiritu, intelligitur &, ille cuius spiritus est, & quia Christi est Spiritus: &[p] cum intelligitur Spiritus in symbolo intelligitur Filius[q]. Ex hoc datur intelligi, quòd authoritas illa Saluatoris, * quæcunque habet Pater, &c. non dicitur quid extrinsecùs continere, aliàs sequeretur, quòd omnia illa, quibus vsi sunt Patres in declaratione symboli, essent additiones, & cùm illæ additiones non prohibuerint, quòd non dicatur vnum & idem symbolum, cur in casu nostro non dicimus, dicere Spiritum procedere à Filio, intelligi illicò ex quo procedit à Patre[r]? Nec est necessarium cum dicitur, quòd aliquid includitur in alio, quòd debeat esse idem penitùs, imò sæpè contingit, quòd conueniunt in vno, & disconueniunt in alio, vt genus cum specie, & licèt explicans species, aliam vocem habet, nemo philosophus diceret, additiones esse genus, & species correlatiuas, & è contrà, si se habent, quòd vno posito, aliud intelligatur, & nihilominus illa distinguuntur numero, specie, vocabulis. Cum ergo in casu nostro res vnius substantiæ sint omninò eædem, præterquam proprietates constitutiuæ, non est dicere habere quid extrinsecùs, si inferatur vnum ex altero: dico igitur ex his, propositionem declarantem Spiritum sanctum procedere à Filio, nullatenus extrinsecum posse dici, si ex verbis Christi illud suscipitur. Et cum admirationem suscipitis, quia diximus ex Theologiæ principijs sequi Spiritum sanctum à Filio procedere, minimè mirandum est, sed nos ipsos admirari conuenit, si admirationem suscipitis. Nam hoc solo breui discursu luce clariùs patet; quæcunque habet Pater, habet Filius, sed procedere Spiritum habet Pater, habet ergo & Filius. Syllogismus hic est in prima figura, & tertio modo, antecedens & maior concessa est, & est Ioannis 16.

NICAEN. Authoritatem Ioannis admittimus, sed quòd reducatur ad sensum, quem dicitis, dicimus vos dicere.

COLOSS. Si syllogismus admittitur, consequentia negari non potest.

NICAEN. Dicite quid placet, quia ad ea non respondebimus, quæ ad conclusionem præsentem non faciunt; sed profitemur hoc, hoc modo nunquam ad conclusionem venturos. Nos quidem patienter audiemus exposita quousque ad propositum veniatis.

COLOSS. Nonnè quæ retuli Saluatoris verba sunt, & minor per Euangelicum textum comprobatur? ergo argumentum concludit per fidem, nisi vos huiusmodi principia negare velitis, luculenter ostendam quæ dicta sunt, rem, de qua agitur, pertinenter concernere.

NICAEN. Dicite prout placet, sed rogamus verbis honestis, nec asseratis nos fidei principium negare.

COLOSS. Cum vos audierim dixisse, gratias nobis[s] acturos, si à principijs fidei Spiritum à Filio procedere demonstrarem; desideraui id agere vt condignas rependeretis grates.

NICAEN. Id diximus; sed suo tempore id petiuimus reseruari; rationi consonum est vt seruetur.

COLOSS. Dicam quæ vestro iudicio pertinentia sunt, & liberum est respondere quod veritatem detegit; dicit & ipse Saluator à se procedere

Nam

o *Epist. 43. circa medium.*

p *Et quia Christi est Spiritus. hucusque verba Basilij.*

q *à quo scilicet procedit.*

* *Ioan. 16.*

r *Quia procedendo à Patre, habet omnia quæ habet Pater, sed Pater habet quod procedat ab eo Spiritus, ergo hoc idem habet & Filius.*

s *Paulò ante hac ipsa Collatione.*

t Ioan. 16.

Nam nil est aliud euangelicum [t] illud, ex meo accipiet, nisi Spiritum ex eo procedere, beato Epiphanio teste, cuius verba sunt hæc.

u Clarissimè id probat S. Epiphan. adv. hæres. lib. 3. hær. 54. aliàs 74. à nu. 7. ad 10. vnde videntur desumpta fuisse authoritates, quæ hìc desunt.

Hìc desunt breues quædam authoritates S. Epiphanij [u].

Et cum asseruistis, quod sicut conclusiones non adduntur principijs, sic nec hæc additio fiet symbolo; dicimus quòd absolutè verum non est, quòd principijs cōclusiones non addantur, quoniam in vna disciplina veniunt multiplicia principia, aliqua quæ non probantur in illa, vel quia per se notæ sunt, vt in Metaphysica, vel quia in alia doctrina probantur. Sunt alia quæ possunt demonstrari, & hæc possunt esse principia, & conclusiones, vt in morali philosophia.

AND. His expositis, silentium factum est, & D. Cardinalis sic inquit.

CARD. Hora iam surgendi est, ac nocti parendi, vestro quæsito responsum dedimus; D. Colossensis non, vt expositis responderet, hæc retulit quæ audistis, sed quia videbatur eidem aliter vos sumpsisse quæ dixerat, quàm videretur expediens, visum est, vt ipse se declararet. Restat, vt scriptores conueniant ad diem Sabbati pro responsione nostra recipienda.

NICAEN. Dicimus, & dicemus vestræ Paternitati, quòd quæstio nostra in duobus consistit. Primò si vestrum dogma verum sit, vel non; & veritate inuenta, an symbolo addi licuerit. Omnibus quidem notum est vltimum præcedere primum; nam & dato dogmate vero, dicimus addere non licuisse; modus discussionis habitus longus est, videtur omissa discussione veritatis dogmatis; vt ad rem propositam veniamus; hoc videtur expediens isti rei. Nam ad ea, quæ dicta sunt, non videtur satisfactum, nec interrogationi nostræ responsum.

CARD. Non pertinentèr, & benè quæsito dedi responsum?

x Loquitur de responsione data supra à Cardinali, de qua plura dicimus in 1. Nota huius Collationis, quā voluisset Nicænus in hac eadem Collatione discuti, cui optimè respondet Card. quòd propter eius interrogationē nō erat modus dicendi perturbandus.

y Duabus diebus fuerant dicta plura de processione Spiritus sancti, necesse fuit quod super his aliqua diceret Colossen. iuxta formam conuentam, non autem hæc omittere propter interrogationem supra factam à Nicæno, de qua in prima nota huius Collationis dicimus.

NICAEN. Non expectauimus vestræ Paternitatis responsionē [x], satisfactionem quæsiti, & illa audita, quæ intendimus comprobare, si verba D. Colossensis impedimento non fuissent.

CARD. Duabus diebus cum orationem feceritis quòd ad interrogationem vnam perturbaretur dicendi modus [y], vel alteraretur data dicendi forma iustum non est; dic Sabbati respondebitur per vos expositis, demùmve paritate seruata ad breuia quæsita, breuia responsa dentur.

AND. Hora iam 22. his expositis assurreximus cuncti.

Notæ ad octauam Collationem.

1 Dicimus.] Vides Lector, quòd Cardinalis immediatè, & directè respondet quæsito Nicęni clarè & breuiter; noluit autem responsionem suam dilatare in hac Collatione, quia priùs voluit Colossensem respondere ad dicta à Græcis in prioribus Collationibus, dicens hìc, vt iterum replicat in fine huius Collationis suam responsionem ad quæsitum Nicęni dilatandam fore, & probandam, vt re vera præstitit Forliuiensis in sequenti Collatione, & ipse Cardinalis Collatione decima, & duodecima, vbi incipit; *Notetis*, & 13. vbi incipit; *Ego allego*, demonstrando quòd additio prohibita refertur ad omnes diffinitiones, quia prohibetur solum dogma contrarium fidei, non autem declaratio, quia tunc non est additio, sed maior extensio. At verò Græcus Scriptor, vel eius scriptorum corruptor, sessione nona, quæ huic Collationi correspondet, post consultationem Deputatorum cum Summo Pontifice, non refert responsionem Cardinalis quæsito Nicęni, neque pro-

promiſſionem eiuſdem de eadem reſponſione comprobanda in ſequentibus; ſed dicit, *nullam datam reſponſionem quæſito Nicæni*, & *Coloſſenſem euagatum extra propoſitum, quia*, inquit, *non ſuppetebant illi aptæ reſponſiones*. Sic ſcriptor mutilus, vel eius ſcriptorum corruptor, & iudex non conſtitutus.

Hinc apparet non eſſe plenam fidem adhibendam eidem ſcriptori, vel eius ſcriptorum corruptori, dum ſeſſione 6. perbreuem & inſufficientem eiuſdem Cardinalis Cæſarini refert reſponſionem ad dicta Epheſini improbantis octauam œcumenicam Synodum, in qua Photius ſchiſmaticus, eius anteſignanus fuerat condemnatus, quam ampliorem & fortiorem optaſſet Baron. tom. 10. anno 869. num. 61. Quamuis alio etiam ex capite excuſari poſſit Cardinalis, vt idem ipſe ibidem innuit; non enim tempus erat, vel opportunitas diſputandi de octaua Synodo, ſed de additione, Filiòque in Symbolo.

2 Tangebant] Græci enim, vt ſupra, inſteterunt, vt priùs ageretur, vtrum fuerit licitum addere Symbolo, quàm vtrum ſit vera propoſitio, ex Patre Filiòque, & reſiſtebant, vt de hoc ageretur.

COLLATIO NONA.

Die 8. Nouembris.

Additionem, Filiòque, non eſſe verè & propriè additionem, neque eſſe prohibitam.

ANД. Conuenerat cœtus ſacer, cunctiſq. expectantibus, quæ exponeret Epiſcopus Foroliuienſis ex Latinis Deputatus tertius, his verbis exorſus eſt.

FOROLIV· Ad ea, quæ dicta ſunt per nos, Reuerendiſſimi Patres Orientales primò per modum præambuli, tria per vos propoſita commemorabo. Audiuimus ab initio veſtræ collocutionis dicentes, non debere nos huic rei inſiſtere, aut ſtudere, vt vincat vna pars alteram, vt nos inuicem ſuperare contendamus, ſed tantummodo menti eſſe nobis, vt puram, & ſinceram fidei veritatem, clarè & apertè in medium deducamus, quod vtique approbauimus & nos ipſi, & cum omni ſtudio & cura ſequi volumus, quia ſicut in epiſtola [a] Diuus Hieronymus dicit, Nunquam errat dubitatio, quæ ſequitur veritatem; imò etiam ipſa veritas, & præſertim diuina veritas ſanctæ Fidei, homines valdè diſtantes regione, moribus, & lingua, imò & ſeparatos congregat, & colligit in vnum, ſicut magnus ille Areopagita manifeſtat in libro de Diuinis nominibus [b], dicens: Fides eſt vnicum credentium fundamentum, eos colligans in veritate. Ipſa enim eſt ſcientia adiuuatrix cognoſcentium & cognitorum. Igitur ſi optamus, ſi intendimus, ſi ſtudemus ad hanc ſanctam vnionem, mentem realem & conſtantem procurare oportet, vt animorum ſenſu conuenientes, in ipſa veritate vniamur. Secundò, per vos prædictum eſt, quod quicquid per nos tractandum eſt & ratione diſcutiendum, cum patientia, & manſuetudine, & tranquillitate tractetur, & hoc vtique magnam in corde meo induxit lætitiam, adeò vt cum Propheta dicere poſſem, cum hoc à te D. Nicæne intellexi, Dediſti lætitiam in corde meo, quia ſicut ſcribit Paulus 2. ad Timoth. [c] epiſt. Seruum Domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, docilem, patientem cum modeſtia, &c. Tertiò dixiſtis, quod ſeruare intendo & delectat, bonum & rationabile eſſe, vt allegationes, reſpõſiones, & rationes

a Tom. 1. epiſt. ad Celantiam nu. 14.

b Ex cap. 7.

c Cap. 2.

nostræ sint breues, cum breuitas ipsa & faciliùs apprehendatur ad intellectum, & memoriæ commendetur faciliùs, quod vtique placet, si ita breues non sunt, quod sint obscuræ, & imperceptibilitas euitetur, quia dicitur, obscurus sum, cum breuis esse laboro. Precor R. P. vt non exigatis à me duo impossibilia, scilicet vt sim breuis, & vt respondeam ad omnia per vos dicta.

1 [1] Respondebo igitur ad principalia, & sequar ordinem vestrum in respondendo. Primò proposuistis * duabus præcedentibus collationibus, in hac responsione [a] (quia sic rationabile nobis videtur) aliqua concedemus per vos dicta, nonnulla negabimus, & rationabilitèr, & iustè rationem in medio deducentes, aliqua declarabimus, ad quædam verò non dabimus extensam responsionem, sed breuem, & sub quodam inuolucro [b]; nec dubito quod vos peroptimè sic iudicabitis faciendum, sequens [c] in nomine Domini. Ad hæc sex dicta principalia respődeo. Ipsa vestra propositio incipit sic: Cum vos audierimus, &c. Quantum ad hanc partem dicimus, quòd benè seruastis rationem exordiorum. Sequitur initium vestræ Controuersiæ hanc particulam, Filiòque, esse additionem extrinsecùs factam, & per consequens prohibitam dicitis sic ad literam. Hoc licèt esset verum & rectum, non licet addere, cùm & multa, quæ & vera, & necessaria sunt & declarata, tamen non fuerunt addita, nec in symbolo posita, cum hoc non liceat, & posteà per interiectionem multorum sermonum, quos ego summatim explicabo, concluditis; quare cum sit demonstratum, additionem esse prohibitam, & probatum etiam, hoc esse additionem, ergo hoc prohibetur. Huic omninò volumus respondere, & ne videamur dicta vestra negligere, dico, quòd in hac sermonum interiectione, vos primò commemoratis dicta per R. D. Archiepiscopum Colossensem, & dicitis velle respondere ad ea, quæ faciunt ad propositum, alia ad aliud tempus reseruare. Et dicitis velle respondere, & repetitis dicentes, quòd ipse vsus est quodam syllogismo, & est verum, & quòd vultis facere additionem de minori, & respondere ad ea, quæ deduxit per continuationem illius, & formasse sic syllogismum, Omne additamentum extrinsecùs fit, declaratio autem non est extrinsecùs, ergo declaratio non est additamentum. Hanc partem dimittamus. Ipse Reuerendus D. Archiepiscopus eximius Doctor, & profundus Theologus est, & optimè arguebat. Ad ipsum initium controuersiæ, cum dicitis, hanc particulam, Filiòque, esse additionem, & esse prohibitam, manifestè contradicimus, negando ipsam esse propriè additionem, & negantes insuper eam esse prohibitam. & hoc volumus declarare per dicta Sanctorum, & rationabiles declarationes. Quòd non sit purè, & simplicitèr additio, declaratur ex habitudine continentiæ virtualis Testamenti noui & veteris, & ex ordinato successu in expressione articulorum fidei; & primò sic, Beatus Augustinus [d] contra Faustum expressè dicit, Christus non venit soluere legem, sed adimplere, non vt legi adderentur, quæ aberant, sed vt fierent, quæ scripta erant, quod eius verba testantur. Non enim, ait, iota vnum, vel vnus apex non præteribit à lege, nisi addantur, quæ desunt, sed ait, donec omnia fiant. Item de catechizandis [e], in veteri testamento est occultatio noui; in nouo testamento est manifestatio veteris. Item in quæstionibus [f] noui & veteris testamenti, cum dicitur in Euangelio [g], Audistis, quæ dicta sunt, &c. Ego autem dico vobis non resistere malo, non aliud voluit, quàm quod lex id sensu habuerit, & super illud Ezechielis:

Sicut

* *Exposuistis, & respondistis.*
a *Eius igitur responsionis vestræ.*
b *Summatim. Vide notam 1. huius Collat.*
c *Sequēs igitur ordinem respősionum vestrarum.*
d *Lib. 17. & 18.*
e *Lib. de catechizandis rudibus.*
f *Quæst. 69.*
g *Matth. 5. Oculum pro oculo, dentem pro dente.*

[h] Sicut rota in medio rotæ, Gregorius [i] ad literam, rota in rota, nouum Testamentum in veteri. Item Glossa ordinaria super Matthæum cap. 5. in illis verbis, Non veni soluere legem, ait, Euangelium est recapitulatio veteris legis, constat, quod recapitulatio non est additio. Si igitur secundum Augustinum, tanta mysteriorum copia noui testamenti, quia includebatur implicitè in veteri, non dicitur additio secundùm sensum, non mirum si illius articuli expressio, non dicatur propriè additio secundum sensum, sed potiùs impliciti explicatio. Dico hoc idem ex ordinato successu articulorum fidei. Nam sicut dicit Augustinus [k], tempora sunt mutata, non fides, eadem enim Patrum præcedentium, & sequentium fides; nam & [l] qui præibant, & qui sequebantur clamabant, Benedictus qui venit, &c. Sed tamen in articulis facta est impliciti explicatio, & indeterminati determinatio; vnde circa reparationem nostræ fidei, & salutis magis quam veteris licuerunt. Abrahæ facta est implicitè explicatio Genes. 22. cùm ei dictum, in semine tuo benedicentur omnes gentes. Adhuc Isaiæ 7. maior explicatio facta est in illis verbis: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & tandem maior explicatio facta est per Angelum ipsi Virgini quærenti modum, cui sic expressum est: Spiritus sanctus superueniet in te. & ita fuit circa articulum de Spiritu sancto, quòd primò tantum confitebatur Ecclesia tempore Apostolorum: Credo in Spiritum sanctum, & cum postea Ecclesia dixit in Symbolo ex Patre procedentem, non fuit noui additio, sed eiusdem expressa explicatio. Et sic cùm postea expressum est, & ex Filio, non fuit noui articuli appositio, sed eiusdem articuli magis determinata explicatio. Negamus omninò huiusmodi additionem esse prohibitam, nam vt optimè distinguit Dominus Bonauentura [m] optimus Theologus, triplex in Scriptura inuenitur additio, vna, in qua additum est contrarium; alia, in qua additum est diuersum; alia, in qua additum est consonum. Illa prima scilicet cum additum est contrarium, est error & hæreticum; vt si quis diceret in diuinis Patrem genitum, aut Patrem natum, aut Filium ingenitum, aut Spiritum sanctum à nullo procedentem, seu creatum. Secunda additio, est cum quod additum, est valdè diuersum; & hæc additio est præsumptuosa & temeraria, quia temeritatis & præsumptionis est in veritatibus fidei, & sacræ Scripturæ aliquid diuersum dicere; vt si quis in diuinis diceret, Patrem Geometram, Filium Arithmeticum, Spiritum Astrologum, licèt sic dicendo non multum recederet à veritate, cum quælibet persona diuina sit omnipotens & omnia sciens, tamen quia modus dicendi est diuersus à modo dicendi & Sanctorum, & Scripturæ, propterea tales diuersas locutiones præsumptioni ascribimus. Tertia verò additio, vt si dicam in diuinis, Patrem omnipotentem, Filium consubstantialem, Spiritum sanctum procedentem; & hæc est piorum, & catholicorum; est enim fidelis instructionis, quia quod implicitè inest, explicat. Illæ autem præadductæ duæ additiones, scilicet vbi additum est contrarium, aut diuersum, omninò prohibentur sub grauissimarum comminatione pœnarum. Vnde Apocalypsis vltimo capite dicitur, Si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Illa verò additio, in qua additum est consonum & conueniens, non prohibetur in Scripturis [a], imò laudatur, & remuneratur à Saluatore nostro dicente, Quodcunque supererogaueris, ego reddam tibi. Et in Ecclesiastico: Qui eluci-

[h] Ezech. cap. 5.
[i] Lib. 1. in Ezech. homil. 6.
[k] In psal. 50.
[l] Matth. 12.
[m] In exposit. prologi lib. 1. Sententiarũ, dub. 2. vocat eũ Dominum, quia nondum erat canonizatus.
[a]

dant me, vitam æternam habebunt. Nunc ad propositum dico, quòd in hac verbali additione, nec est additum contrarium, nec diuersum, & non est ex suo genere prohibita, imò additum est consonum, & conueniens. Vnde Apostoli dicentes in Symbolo Credo in Spiritum sanctum, patet, quòd non fecerunt expressionem de processione eius, nec ex Patre, nec ex Filio: postea sancti Patres, vt occurrerent & obuiarent erroribus prauisvè dogmatibus hæreticorum, expresserunt, ex Patre, veluti consonum fidei Apostolorum, & in eorum* symbolo apposuerunt, & sic consequenter posteriores Patres processionem eius ex Filio, vt consonam Symbolo fidei expresserunt. Hic non me extendo ad declarandum, quòd huiusmodi expressio, Filiòque, sit consona, & conueniens fidei, & professioni & symbolo Patrum, ne dicere possitis, quòd ego exeam propositum; sed cum volueritis sum paratus, & iam hic seorsum notaui, & si volueritis antequam exeamus hinc, explicabo. Sic igitur patet cuicunque rationabiliter videre volenti veritatem, expressionem illam, Filiòque, non esse propriè simplicitèr additionem, nec vllo pacto esse prohibitam; & hoc pro nunc sufficiat ad responsionem vestræ principalis controuersiæ. Intremus nunc profundiùs illius controuersiæ radicale fundamentum, quia contrariatis nobis omninò, sentientes quòd nullo modo licuerit addere nec clausulam, nec dictionem, nec syllabam, vbi quatuor circa fundamentum ponitis. Primò motiuum Patrum: secundò vnam rationem: tertiò vnam authoritatem Beati Cyrilli: quartò de [n] verisimili. Primò dicitis ad tam solennem prohibitionem fuisse commotos Patres tertij Concilij, vt remouerent à fidelibus licentiam non vilem, imò damnosam. Sed circa huiusmodi licentiam dicitis vnum, quod mihi non videtur verisimile, salua reuerentia; dicitis enim quòd licebat à principio religionis & fidei, solùm declarare, exponere, & extendere quæ implicitè erant contenta in sacra Scriptura*; hoc solùm illis veteribus Patribus licebat facere, & vt volebant illas declarationes ponere in Symbolo, & vbicunque præter in textu sacræ Scripturæ, & postea hæc licentia partim fuit prohibita*, partim autem relicta, scilicet declarare, & extendere illa, quæ continentur in sacra Scriptura*; hoc enim nunquam fuit prohibitum, nec in futurum prohibebitur. Et dico, quòd non videtur mihi verisimile, quòd illis Patribus liceret vti declarationibus, vt volebant, & ponere in Symbolo fidei, nisi essent congregati in Concilio generali, quia dicit S. Thomas [o] de Aquino, quod nunquam fuit facta noua editio Symboli fidei, nisi in Concilio generali, & loquitur de quocunque symbolo, quod fuit commune Ecclesiæ symbolum; hoc præmisso, sequar illa quatuor. Primum est istud, quòd cum vsque ad secundum œcumenicum Concilium liceret Patribus vti tali licentia ad libitum post illud Concilium, quia nonnulli vsi sunt tali licentia in malum proprium, qui fabricabant symbola, in quibus seminabant contraria fidei dogmata. Cum Patres tertij Concilij vidissent, quòd talis licentia nil lucri operabatur fidelibus, sed detrimentum magnum, cum liceret cuilibet addere, eam licentiam abstulerunt. Certè hoc non videtur verisimile, nisi intelligatur de licentia vsurpata, quam hæretici & præsumptuosi sibi vsurpant, de qua valdè congruè potest intelligi illud dictum, Deteriores omnes sumus licentia, & in hoc valet motiuum vestrum, cum dicitis, Patres propterea sigillasse, & diffinisse, quòd de cætero non liceret aliquid in symbolo addere. Sequitur secunda vestra ratio, quia non licendo addere symbolo, nullum

* *A se composita in Concilio Constantinopolitano.*

n *Græcus sess. 10. sic. Quartum argumentum ex coniectura ducebatis.*

* *& addere in Symbolo.*

* *addendi scilicet in Symbolo.*

* *extra Symbolum.*

o 2. 2. q. 1. ar. 10.

nullum potest inferri detrimentum fidelibus, cum profiteantur fidem illam, quam tenebant primi illi Patres, quos nemo, nisi insanus, de fide non perfecta inculpare posset; sed data licentia addendi in symbolo, prout quisque vellet, poterit multum detrimenti fidelibus inferri; cùm per transmutationem syllabarum posset error in Ecclesiam induci. Hanc rationem cum benigna supportatione, dicimus aliquantulum claudicare, quòd verè [p] statim ostendemus. Sequitur authoritas Cyrilli, & argumentum, sed quia omnia ista faciliùs soluentur euerso fundamento, venio ad hoc ipsum. Vnde hoc expressè asserimus, quòd cùm magis respiciendum sit ad medullam, quàm ad corticem, & ad intentionem principalem legislatoris, quàm ad superficiem verborum, & literarum, & illa prohibitio sit lex Ecclesiæ; dico quòd debet intelligi secundùm intentionem eorum, qui huiusmodi legem ediderunt, & confirmarunt. Ipsi autem Patres intendunt prohibere principaliter professionem & fidem contrariam & dissonam & diuersam à fide Patrum, & propterea sicut dicit D. Bonauentura [q], secundum veritatem ex vi mutationis, sententia, quæ ponitur in prohibitione Patrum, non se extendit nisi ad contraria dicentes, & ad illos, qui intentione confundendi, & diuersificandi & pollutam faciendi puram & sanctam fidem Patrum, audent immutare, addere, vel subtrahere clausulam, additionem, vel syllabam; sed hac prohibitione non prohibetur vlla ætate, etiam in fine seculorum, imò nec prohiberi potest, quin semper liceat Ecclesiæ vniuersali, in generali & legitimo Concilio authoritate debita congregato, & capiti & Principi Ecclesiæ habenti in se vniuersalem plenitudinem potestatis totius Ecclesiæ, pro legitimis causis ad obuiandum erroribus & hæresibus emergentibus, nouam declarationem alicuius partis symboli facere, consonam fidei Patrũ, & in symbolo apponere. Et quis sanæ mẽtis habet dubitare, si immineret necessitas, quòd magna Christianorũ multitudo laberetur in hæresim circa sacramẽtum Altaris, quòd sicut in symbolo fuit appositum per Patres, Confiteor vnũ baptisma in remissionem peccatorum; quin posset Ecclesia apponere, Confiteor Eucharistiæ sacramentum ad salutem animarum, & similiter dictionem illam [r] . . . . . . idest Dei Genitrix, si necessarium videretur, dicendo, Et incarnatus est ex Maria Virgine, quæ verè est Dei genitrix, & homo factus est. Verum illud confitemur, quòd nulli priuatæ personæ, aut priuatæ Congregationi, aut priuatæ Ecclesiæ id liceret; & hæc duo dicimus, illam prohibitionem referri debere ad priuatos homines, & ad illos, qui praua intentione id facere attentarent. Vnde sicut dicit Dominus Bonauentura [s], non fuit illorum Patrum, qui hanc prohibitionem fecerunt, intentio præcludendi viam alijs Patribus Ecclesiæ sequentibus ad explanationem fidei faciendam maiorem, si Deus illos illuminaret, vt viderent esse necessarium; imò plus dicit Dominus Bonauentura, quòd si hac [3] intentione dixissent, constat 3
quòd non benè moti fuissent, & eorum sententia meritò esset abolenda. Sed quòd Patres illi habuerint in illa prohibitione illam sanam, & rectam intentionem quam prediximus, hoc ipsum volumus ostendere ex his quę habemus in actis SS. Conciliorũ, maximè tertiæ Synodi, & exemplis Patrũ, qui illo tẽpore fuerunt. Conuenientibus namq. Episcopis in Epheso [t], & vocato Nestorio contumace, dixerunt quòd secundùm morẽ legatur fides Patrũ Nicęę, quatenùs huic expositioni collatis de fide sermonibus, consonantes quidem confirmentur, discrepantes eijciantur. Vnde patet, quòd intentio Synodi est, quòd

p Paulò infra hac eadem Collatione.

q Lib. I. Sentent. art. I. quæst. I.

r Θεοτόκος

s Loco supra cit. hac eadem Collatione. qui fuit canonizatus post Eugeniũ à Sixto IV. ideo vocat Dominũ.

t Conc. Ephes. act. 6.

quod illa fides probetur, quæ vera, & quæ discrepat reijciatur: & per hoc patet quid significent illa verba, Nulli liceat aliam fidem proferre, ab ea, quæ necessario diffinita est, idest discrepantem & contrariam; & deinde lectum fuit symbolum Synodi Nicænæ, Credo in Deum. Postea fuit lecta epistola Cyrilli ad Nestorium, in qua recitat aliqua symboli Nicæni, & exponit, & declarat Christum Deum, & hominem non in duabus, sed vna persona natum ex Maria Virgine, & probat eám Dei genitricem, adducens testimonia sacræ Scripturæ, & contestatur Nestorium, vt & ipse sapiat, quæ in hac epistola dicit. Lecta prædicta epistola, quæ incipit, Obloquuntur quidam de me, Cyrillus dicit, hæc scripsi Nestorio, defendens rectam fidem. Certus autem sum quòd in nullo egressus inuenior à recta fidei ratione, aut prætermisi expositum à Synodo Nicæna symbolum, & peto vt dicatis, an rectè, & irreprehensibilitèr, & consonantèr dixerim illi Synodo. Dixit Synodus, nullam innouationem seu nouitatem intulit Cyrillus, & quæcunque in Nicæa dicta sunt, epistola Cyrilli latiùs exposuit, & apertiùs, & manifestiùs. Et quòd hæc epistola multam lucem præbet ad comprehensionem intelligentiæ dictorum in ipsa Nicæna Synodo, confitenturq. eadem sapere dictam epistolam Cyrilli cum Symbolo Nicæno. Lecta fuit deinde epistola Nestorij ad Cyrillum, in qua dicit Beatam Mariam non esse Dei genitricem, & inducit quædam dicta sacræ Scripturæ. Ad hæc Cyrillus interrogat Patres, an litera Nestorij sit consona fidei Nicææ. Responderunt Patres, non est consona, sed aliena ab orthodoxa fide, & repugnans omninò fidei expositæ in Nicæa, & dissentiens à fide Nicæna, & ab epistola Cyrilli, & aduersa non solum fidei Nicææ, & Cyrilli epistolæ, sed nec sibi ipsi conueniens. Item quòd extranea à veritate, & contraria à fide Nicææ, & à recta fide; exclamauit Synodus, recta fides anathematizat Nestorium, & exclamat impiam fidem, & dogma, & sectam Nestorij. Ex hoc apertè patet, quæ sit intentio Synodi, quæ postea fert sententiam prohibitiuam, quòd nulli liceat proferre aliam fidem quàm in Nicæa, videlicet, quòd nulli liceat proferre fidem contrariam, & dissonantem, seu alienam, vel extraneam à veritate, & à vera fide. Vnde hoc verbum, aliam, secundum intentionem Synodi significat contrarietatem, & dissonantiam, non aliam expositionem eiusdem fidei consonantem veritati, & rectæ fidei, quia Cyrillus latiùs & apertiùs declarauit, & exposuit fidem Nicænam, & quia veritati & fidei consonantia dixit, iudicatus est eadem sapere cum fide & symbolo Nicæno. Idem patet expressiùs in epistola, quam Synodus postea scripsit ad Imperatorem [u], referendo quæ gesta erant in Synodo, & dicit, Epistolas Cyrilli inuenimus consonantes dogmatibus, & intellectibus, & in nullo aliena eius dicta ab expositione fidei, quæ ab Apostolis, & Patribus Nicææ tradita sunt. Dogmata verò Nestorij inuenimus repugnantia Sanctis Patribus, & penitùs contraria Catholicæ fidei. Postea fuit lecta epistola Cælestini Papæ [x] ad Nestoriũ, quæ incipit, Aliquantis diebus. & inter alia dicit, Quis vnquam non dignus est anathemate iudicatus, vel adijciens, vel detrahens veræ fidei. Etenim ipsa fides tradita nobis ab Apostolis nec augmentum, nec diminutionem recipit; legimus in libris nostris, non addi oportere, nec detrahi, magna quidem & addentem, & detrahentem pœna constringit. Vbi notandum est, quòd ante Concilium Ephesinum [y] erat prohibitum, & pœnale addere, & detrahere fidei Apostolicæ, etiam in Symbolo Apostolorum, & clarè exponit ipse

u Habetur post act.6. Conc.Ephes. inter epistolas Catholicorum, et dirigitur Theodos. & Valẽtinian. Impp.

x In Actis Conc.Eph. par.1. cap.18.

y Celestinus enim nõ loquitur de prohibitione Cõc.Ephes. quod eius tẽpore celebrabatur, sed de anteriori, imò & hæc eius ep. fuit data est ante celebrationẽ Ephes. vt dicit Iul. Card. infra coll. 11.

ipse Cælestinus, sed hac prohibitione non obstante, Symbolo Apostolorum aliqua addita sunt, & detracta per Symbolum Nicænum, & Constantinopolitanum, vt illud. Descendit ad inferos; & tamen hoc non reprehenditur. Et tamen Cælestinus reprehendit Nestorium, quem dicit, aliquid de Symbolo Apostolico detraxisse, videlicet[z] . . . . . . idest Dei Genitrix, quòd tamen non explicitè, sed implicitè continetur in Symbolo Apostolico huius autem ratio est, quia Nicæna, & Constantinopolitana, & aliæ Synodi nil fidei Apostolicæ addiderunt, vel detraxerunt, contra sanum intellectum & contra veritatem, sed Nestorius sic; ex hoc apparet quòd addere, vel detrahere, quis prohibetur quando contra verum intellectum, vel contra fidem rectam aliquid addit, vel detrahit. Et ex hoc soluitur omnis difficultas, quam vos Patres Orientales contra latinos dicitis. qui addiderunt, (Filioq.) Non enim addiderunt contra verum intellectum Symboli Constantinopolitani, nec contra veritatem, aut contra rectam fidem, maximè cùm publicè dixeritis, quòd Symbolum Constantinopolitanum, & Nicænum idem sunt, & lecto vno, intelligitur & aliud, quia licèt in verbis differant non differunt in sensu, & veritate; & sic dicimus quòd Symbolum Romanum est vnum cum Constantinopolitano, & Nicæno Symbolo, & lectis illis intelligitur & hoc lectum, & licet addere verbum verum, & non licet addere verbum quod discrepat à vero sensu, & à recta fide. Et cum dicitis quòd fuit prohibitum addere, respondetur, cùm vos fateamini esse vnum, & idem id, quod conuenit in sensu quamuis differat in verbis, sequitur, quòd propriè non est additio, sed vnum & idem, seu identitatis expressio. Sequitur in Epistola Cælestini. Inter multa quæ impiè prædicata vniuersalis recusat Ecclesia, Symbolo ab Apostolis tradito plangimus hæc verba fuisse sublata,[a] quæ nobis totius spem vitæ, salutisq. promittunt, videlicet, quòd B. Maria sit Dei Genitrix, quod tamen virtualiter tantum inerat Symbolo Apostolorum. Ex hoc etiam patet, quòd Symbolo Apostolorum non licet detrahere, & tamen per Patres Nicææ detractum[b] est, videlicet, Descendit ad inferos, & qui detraxerunt, non negabant illam veritatem, nec illam impugnabant, sicut Nestorius impugnabat, quòd Maria esset mater Dei. Postea monet Nestorium Cælestinus, vt nisi inter decem dies reuocet errorem suum, & prædicet de Christo, quòd vniuersalis Ecclesia tenet, nouerit se ab Ecclesiæ vnione deletum. Alia plura ex actis Conciliorum dicere possem, sed ad[c] vlteriora nostra festinat oratio. Redeamus ad id, vnde paululum digressi sumus quantum ad processum vestræ orationis, non tamen recessimus à proposito, vt manifestè patet. Dicebamus, quòd circa principale fundamentum, vbi fundatis contradictionem, adducendo motiua Patrum, opponitis illam rationem, quam diximus nos ostensuros aliquantulum claudicare; & re vera ita est, arguitis sic, si liceret addere Symbolo, multum detrimentum posset inferri. Dico hoc esse falsum, imò id sequeretur, si non liceret vniuersali Ecclesiæ, aut Principi Ecclesiæ in quo est plenitudo potestatis & authoritatis totius Ecclesiæ; si enim non licuisset Patribus Ecclesiæ addere Symbolo Apostolorum per Christum generatorum, magnum Ecclesia fuisset passa detrimentum, & sic si non licuisset alijs Concilijs. Et cum additis in argumento, quòd data licentia, quòd quisque posset addere in Symbolo, possent fidelibus detrimenta inferri, cùm per mutationem syllabarum posset error in Ecclesiam induci, & videmini multum timere istas syllabas.

Dici-

z Θεοτόκος

a à Nestorio scilicet, qui negando esse Dei genitricē detrahebat a symbolo quod implicitè in eo cōtinebatur

b Idest, ea verba non inseruerunt in symbolo ab eis composito.

c Quæ hic sequūtur vsque ad finē huius Collat. & ab initio seq. vsq. ad medium nimirum vsq. ad dicta Iuliani Cardinalis, desiderantur apud græcum Scriptorem sess. 10. & 11. quæ his Collat. correspondent vt in fine eiusdem sess. 10. notatur.

Dicimus, quòd receditis de medio, & saltatis de extremò ad extremum, ac si esset necessarium alterum duorum, aut quòd negetur hęc licentia omnibus, etiam vniuersali Ecclesiæ, & vniuersalibus synodis; aut quòd vnicuique priuato hęc licentia passim concedatur. Dicitis ad literam sic, videlicet, data licentia quòd quisque posset addere in symbolo, sequeretur inconueniens. Dicimus, quòd hoc non oportet, neque vnquam fuit licitum, sed hoc laudabile, & honestum medium, videlicet, vt non detur hæc licentia particularibus personis, & tamen quòd ab vniuersalis Ecclesiæ Principe minime auferatur. Tertiò arguitis authoritate Cyrilli[d] ad Acacium, vbi dicit, sancta, & œcumenica synodus, quę Ephesi cõuenit, necessariò prouidit non debere aliã fidei expositionẽ in Ecclesiam Dei inferri præter existẽtem, quã venerabiles Patres nostri, qui Spiritu sancto loquebãtur de fide terminarunt. Et vos notatis prohibitoria, primò, quòd tertia synodus prohibuit addere, tamẽ non dicit sic textus, sed dicit nõ debere aliam fidei expositionẽ in Dei Ecclesiam inferri. Secundò notatis verbum, necessariò prouidit, idest ad salutis necessitatem, qua pijssima Mater Ecclesia contra imminentia pericula & insurgentes hęreses prouidit, vt potuit, remedio opportuno. Domine Nicęne notatis & dicitis, quòd non prohibetur alterius fidei expositio sed ipsius fidei altera expositio, vbi dicimus, quòd primam partem dicti vestri simpliciter negamus, scilicet, quòd non sit prohibita alterius fidei, scilicet à fide Patrum expositio, imò semper fuit prohibita & semper erit; secundam verò partem, quæ sequitur literam Cyrilli, qua prohibetur ipsius fidei altera expositio, fatemur de illa, quę est diuersa, discors, & discrepans ab expositione Patrum.

d In actis Cõc. Ephes. part. 3. cap. 35.

CARD. Patres, nos habemus vnum dubium, quia vos dicitis certa verba in epistola Cyrilli, vbi nos non ita habemus, vellemus videre, legatur textus.

AND. Assurgens quidam è latinis epistolam legit his verbis. Cyrillus[e] in Domino gaudere. Res quidem dulcis salutatio fratris, operæpretium, & omni ratione dignum, &c.

e Cyrillus Acacio in Domino gaudere. Res quidem dulcis, &c. Conc. Ephes. part. 3. cap. 35.

NICAEN. Nos non habemus istam, sed credimus, quòd non sit contraria alijs. Nos habemus hìc tres epistolas ad Acacium, vna tractat de sacrificio, quod apud veteres vocatur[f] apombeanum, & incipit, Tuæ epistolæ.

f De sacrificio capri emissarij Lev. 16. græcè ἀποπομπαίου in actis Cõc. Ephes. part. 3. num. 36.

AND. Continuauit D. Foroliuiensis.

FOROLIV. Denique circa tertium principale fundamẽtum cùm nos cõtradictionis arguistis, quia ex quo dicimus ab initio Ecclesiæ prohibitum fuisse contraria dogmata inferri; ergo aliquid aliud synodus prohibet, scilicet mutationem dictionum, & syllabarum; sed non sunt ita timendæ istæ syllabæ, hoc solutum est in euersione fundamenti vestri.

NICAEN. Nos timemus vbi timendum est.

FOROLIV. Quod ibi dictum est, quòd prohibetur additio syllabarum, & dictionum, intelligitur de his, qui animo euertendi fidem hęc facerent; prætereà nõ est inconueniens eandem prohibitionẽ diuersis temporibus innouari; imò plus B. Paulus Apost. ad Galat. 1. dicit eandem prohibitionem, & repetit dicens, licèt nos, aut Angelus de cælo euãgelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit, & ibi sequitur, sicut prædixi & nunc iterum dico, si quis vobis euangelizauerit pręter id, quod accepistis anathema sit. Sequitur vestra principalis corroboratio quædam de illa voce[g] . . . . idest Dei Genitrix, de duabus naturis, & operationibus in Chri-

g [illegible]

Christo, ad quam veritatem ostendendam dixistis, conuenisse Patres Concilij sexti, & licèt in symbolo contineantur, non tamen ita clarè, tamen noluerunt in symbolo ponere, & propterea infertis, hinc sequi, nihil debere addi in Symbolo, nec quæ apertè, & clarè in ipso Symbolo sunt, nec quæ non ita clarè sunt, & confirmatis sic, quòd omnia illa Concilia quæ post tertium sunt secuta ita seruarunt, quartum videlicet, quintum, & sextum, & septimum. Hic respondemus, quod vtique hoc infertur, quòd non debet ex facili caussa, & sine magna necessitate aliquid noui exprimi in Symbolo communi fidei, sed quòd non possit ab vniuersali Ecclesia pro necessarijs caussis, & à Principe ipsius Ecclesiæ habente in se potestatem totius Ecclesię, vt supra dictum est, non sequitur, & quia vultis inferre quòd non in Symbolo communi fidei, sed alibi debuissemus ponere illam particulam, & licitum fuisset: & propterea quandam licentiam videmini concedere, eo quod omnes Patres benè attribuerunt locum declarationibus, & expositionibus, scilicet, vt scribantur in codicibus priuatis non tamen quod in Symbolo apponantur; hinc vobis respondemus in magna parte fundantes nos in concessis à vobis; dicitis in vna parte vestræ propositionis, quod ipsū symbolū propterea in magna obseruatione habendum est, quia in eo omnes fidei professores baptizabantur, & ex hoc infertis, quòd nos in priuatis codicibus debuissemus ponere; vbi nos oppositum inferimus & iustè, quia quæ in priuatis Codicibus apponuntur, non sic de facili veniunt ad notitiam simplicium, qui baptizātur, sicut, quę sunt in Symbolo, imò simplices potuissent credere, quod non esset verum, ex quo non ita publicè in communi Symbolo cantaretur de processu Spiritus sancti ex Filio, sicut de processu ex Patre. Sequitur quintum principale, vbi dicitis, Clamant Patrum dicta sole clariùs, & consonant eorum operationes, nam cùm multæ fuerunt necessitates, adhibuerunt remedium de declarationibus in priuatis declarationibus, non tamen posuerunt in Symbolo. Dicimus vt supra, quod ex hoc benè infertur, quod non ex facili caussa, nisi imminente, & vrgente graui necessitate, non debet noua expressio fieri in Symbolo, sed quod non posset fieri concurrentibus opportunis requisitis, istud negatur simpliciter, & sæpè negatum est. Illam verò excusationem, quam facitis, authoritatem Magni Gregorij non facere ad nostrum propositum, bene ostēdemus contrarium & non turbemini, quia cum bona charitate dicam. Sextum principale verbum est quoddam obiectum contra argumentum Domini mei Colossensis, vbi sic obijcitis, cùm argueret ex dissimilitudine vocis, & idiomatis in prolatione Symboli apud Gręcos, & Latinos, respondetis, & postea obijcitis, vel saltem nitimini, dicitis sic: in ipsa nostra difficultate dicimus non solùm esse varias voces, & dictiones, imò res differentes sensu, nam cuiuscunque verbi *, & sensus quidem. Nam dicere quòd Spiritus sanctus procedat à Patre, atque quòd procedat à Patre, & Filio, sunt duæ diuersę propositiones, vnde videmini arguere logicaliter, & subtiliter, & inferre, quòd istæ sunt duæ propositiones alterius sensus, scilicet, quod Spiritus sanctus procedat à Patre, & quòd procedat à Patre, & Filio, sunt duæ, quæ vna copula copulantur, & fit vna propositio, licèt alio termino vtamini, sic fit vna ratio tantùm. Volo vti proprijs terminis logicalibus non curans de rhetorica, quòd sit vna propositio, & cum vultis inferre, quòd sint diuersæ propositiones, quia habent diuersa contradictoria, quia huic Spiritus procedit à Patre contradicit propositio cathegorica, scilicet

* *nam vnumquodque verbum habet suum sensum & significatum.*

licet ſpiritus non procedit à Patre: & licèt in textu veſtro non ponatis hanc particulam, oportet eam ſubintelligere, vt ratio vna ſit apud logicos clara, & poſtea vultis quod illi propoſitioni copulatiuæ, ſcilicet Spiritus ſanctus procedit à Patre, & Filio, duæ ſint contradictoriæ, [g] quarum vna eſt falſa, ſecundùm nos ambos, ſcilicet quòd Spiritus ſanctus non procedat à Patre, altera eſt vera ſecundùm vos, ſcilicet, quòd Spiritus ſanctus non procedit à Filio. Ego non intendo vobis facere conuicium, ſed cùm ſcriptum ſit ambobus exiſtentibus amicis, ſanctam amare veritatem, & in ore Philoſophorum, amicus Socrates, amicus Plato, magis amica veritas. Dico ad rationem veſtram primò quia vtimini logica, dico cum reuerentia, quòd non vtimini vera logica, falſum aſſumitis & contra regulas logicales, dicitis hanc affirmatiuam, Spiritum procedere à Patre, & à Filio, habere vnam negatiuam, [h] ſcilicet Spiritum nõ procedere à Patre, nec à Filio; cum reuerẽtia veſtra non eſt ita. Contradictoriũ vnius copulatiuæ affirmatiuæ non eſt vna copulatiua facta ex partibus contradicẽtibus, imo eſt vna diſiũctiua facta ex partibus contradicẽtibus, & verbi gratia niſi ita eſſet, tũc duo cõtradictoria ad inuicẽ contradicẽtia, eſſent ſimul falſa, quod nõ eſt verũ; in vlla ſciẽtia hoc poteſt cadere. Probo aſſumptum, & ſumo propoſitionem, hic homo eſt lapis, & eſt animal, ſi ſua cõtradictoria eſſet vna copulatiua facta ex partibus contradicẽtibus partibus affirmatiuę ſcilicet hic homo non eſt lapis, nec animal, conſtat, quòd vtraque [i] non falſa, ſcilicet homo eſt lapis, & homo eſt animal, quia altera [k] pars copulatiuæ eſt falſa; [l] & ſimiliter alia copulatiua, homo non eſt lapis, nec eſt animal, eſt falſa, quia habet alteram partem falſam, ſcilicet homo non eſt animal. Sed clariùs. Volo accipere exemplum in diuinis. Accipio hanc copulatiuam, quæ falſa eſt, ſcilicet, Filius procedit à Patre, & à Spiritu ſancto: ſi hæc negatiua eſt illi contradicens, Filius non procedit à Patre, nec à Spiritu ſancto etiam hæc falſa eſt, quia alteram partem habet falſam, ſcilicet illam, quod Filius non procedat à Patre. Et tunc contra vos infertur ex dictis veſtris, quod debetis negare duo contradictoria ad inuicem contradicentia, vt duo falſa. Probatur; Nam vos negatis iſtam, Spiritus ſanctus procedit à Patre, & à Filio. Et ſimiliter habetis negare iſtam, Spiritus non procedit à Patre, & à Filio, ergo ſi ratio veſtra eſt bona, videatur quid ſequitur.

[g] Sub vna ſcilicet copulatiua, vt ſubdit.

[h] Sub vna ſcilicet copulatiua.

[i] Pars ſcilicet copulatiua.

[k] Subintellige tantũ.

[l] Scilicet homo eſt lapis.

AND. Hoc verbo dicto, arriſit, demùm proſecutus eſt ſermonem ſuum.

FOROLIV. Audiſtis Reuerendiſſimi Domini, & Patres ego non intraſſem materiam logicalem, niſi vos intrauiſſetis, ſed oportuit intrare; nunc volo rationem veſtræ theologiæ ſoluere, & volo ſaluare honorẽ R.P.D. Coloſſenſis in veritate, quia in illa parte optimè dicebat. Quando vos Patres Reuerendi dicitis, quod iſta eſt alia propoſitio, & habet alium ſenſum, ſcilicet Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, ab iſta, Spiritus procedit à Patre, quia alio modo verificatur vna, quàm alia, hoc concedimus, & veriſſimum eſt, & non eſt contra nos, ſed ſi ſic intelligitis alia, quod ſit alia, & omnino impertinens, & quod non poſſit apud benè intelligentes immediatè deduci vna ex altera, hoc vtique negamus, nec valet argumentum ex eo quod alia propoſitio ſit contradicens vni, & alia ſit contradicens alteri verbi gratia à ſimili primo. in Symbolo Apoſtolorum circa articulum de Filio dicebatur. Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum; ſed ad obuiandum hæreſi Arianorum; Patres Nicæni addiderunt, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri, hæ duæ propoſitiones alio modo verificantur.

cantur, & alia habent contradictoria. Nam Arius negasset contradictorium primę, videlicet, & in Iesum Christum vnicum Dominum nostrum; & concessisset contradictorium secundæ; quia negabat consubstantialem Patri. Secundo in articulo de Spiritu sancto in Symbolo Apostolorum non plus dicebatur, nisi Credo in Spiritum sanctum, sed postea per Patres Cōstātinopoli congregatos fuit additum, Dominum, & viuificantem, ex Patre procedentem; & tamen constat, quòd aliter verificatur vna & aliter alia. Et alia est propositio contradicens vni, & alia alteri. Quibus non obstantibus, quia viderunt Patres vnam ex alia sequi, expresserunt istas, scilicet, Genitum non factum, consubstantialem, &c. Et Dominum, & viuificantem ex Patre procedentem, & posuerunt in Symbolo; & ita concorditer sentiendum est de ista, ex Patre, Filiòq. procedit, vbi maximè saluatur dictum D. Archiepiscopi Colossensis, cùm inducebat de principijs, & conclusionibus; & non dubito vos scire, quòd conclusiones, & veritates sequentes ex principijs, sunt in duplici differentia: quædam veritates sunt valdè remotę à principijs, nisi per multa media, sed quædam sunt veritates, quæ sunt ipsis principijs valde propinquæ, adeo quod videantur per se notorię, & facilè deduci ex per se notis vt videantur inferri syllogismo imperceptibili, vt verbi gratia, omne quod continet tantum, quantum pars, & amplius, est maius sua parte, omne totum est huiusmodi, ergo. Vnde dicit Aristot. in princ. . . . . quod tentare demonstrare naturam esse, ridiculum est; vbi dicunt expositores, & Doctores, quod Aristoteles notanter non dicit naturam esse demonstrare, ridiculum est, sed dicit tentare demonstrare, ridiculum est. Et ratio est, quia illa deductio demonstrationis naturam esse, ita de facili fit, quodam modo syllogismo imperceptibili, vt conari ad illud, vt ad imperceptibile, cùm notum sit, ridiculum sit; nunc bene dicebat Dominus Colossensis, quod ista veritas, quod Spiritus procedit à Patre, & quod procedit à Filio, non est de numero illarum veritatum, quæ sunt remotissimæ à suis principijs, & quæ non possunt inferri, nisi per multa media, sed ex his, quæ sunt propinquissimæ suis principijs, & facillima deductione ex principijs deducuntur. Et ideo Patres in Nicæa, quia viderunt hanc veritatem, videlicet, Filium consubstantialem, non factum, sed ab æterno, facilè deduci posse ex articulo de Filio posito in Symbolo Apostolorum; ideo sine aliquo timorę offendendi Symbolum Apostolorum, iucundissimè, & cum omni fiducia cantauerunt Consubstantialem, &c. Et ita fecerunt in hoc articulo de Spiritu sancto Patres in Cōstantinopoli, quia viderunt faciliter deduci posse, Spiritum procedere à Patre, non timuerunt Symbolum Apostolorum, in quo dicitur tantùm, Credo in Spiritum sanctum, sed cum fiducia addiderunt, Dominum viuificantem, & ex Patre procedentem. Et similiter Latini videntes facillima deductione, Spiritum a Filio procedere, deduci posse ex eo quod dixerant Apostoli, & Patres Nicæni, addiderunt Symbolo; Et cum licentia Domini nostri, ego alia die complebo responsum,

AND. His expositis, quisque intuebatur alterum, ex his quæ facundissimè graui sermone à viro antiquo, verbis conuenientissimis, lætisuè audierant.

NICAEN. Ea, quę V.P. dixit, nos cum charitatę audiuimus, prout tulistis, & ad nullum perturbati fuimus, gratias agimus P.V. & pro his, quæ dixistis, & per quem modum, quoniam omnia fuerunt auditu nobis gratissima,

sed

ſed, & gratiora, prout arbitramur, recipietis reſponſa in diem alterum.

AND. His expoſitis, quiſque ſurrexit Pontificibus aſſurgentibus.

Notæ ad nonam Collationem.

1 Reſpondebo] Verba inter loquendum ab Andrea confusè excepta Grecus ſcriptor ſic adaptauit ſeſſ. 10. *Reſpondebo igitur ad grauiora, & ſequar ordinem veſtrum. Vos veſtros ſermones expoſuiſtis 1. & 4. die Nouembris, reſponſionis autem veſtræ (cum videatur rationi, congrua) quædam ſuſcipimus, quædam negamus. Cur ergo negemus iuſtas, & congruas cauſſas afferentes, aliqua declarabimus, ad quædam verò haud prolixa vtemur oratione; ſed de omnibus ſummatim dicemus, nec dubito, quin vos etiam ſitis hoc probaturi, & iuſta ratione faciendum. Sequentes igitur ordinem ſermonum veſtrorum, in nomine Domini reſpondebo ad ſex quædam generalia capita, & quidem Proœmium ſpectat ad vos quòd omnibus cum charitate auditis, &c. Quod ad hoc attinet, nihil videtur nobis reſpondendum, ritè enim, & optimè ſeruaſtis ordinē proœmiorum ſequitur ſecundū caput controuerſiæ, particulam hanc, ex Filio, eſſe additamentum extrinſecùs.* Hæc ille.

2 Scripturis] Ideſt non prohibetur in Euangelio expreſſio articulorum fidei, cęterum ipſi ſacræ Scripturæ, cur non poſſit fieri additio. Vide infra Collatione 14. num. 1. circa finem.

3 Intentione] Sed hoc eſt impoſſibile, quia legitima Concilia huiuſmodi, non poſſunt errare, vt notatur in margine operum S. Bonauenturæ Romæ impreſſorum poteſt etiam explicari, quòd ſi hoc voluiſſent, eorum ſententia non fuiſſet à Sede Apoſtolica approbata, ſed abolita.

COLLATIO DECIMA.

Die 11. Nouembris.

Additionem, Filioq. eſſe declarationem: Et prohibitionem de non addendo, intelligendam eſſe de non addendo contraria, non autem declaratoria.

AND. CElebratis ſacris die 11. Nouembris, in conuentu cum quilibet arrectis ſtaret auribus, Foroliuien, qui priſtina in conuentione ſermonem fecerat, continuauit his verbis.

FOROLIV. Dei gratia, & cum benedictione Domini noſtri, ero hodie breuiſſimus, & clariſsimus. Die Sabbati Reuerendi Patres terminauimus ſermones in illa parte veſtri ſermonis, vbi opponebatis, dicendo, quòd in hac propoſitione, Spiritus ſanctus procedit à Patre, & in iſta procedit à Patre, & à Filio, non ſolùm ſunt variæ voces, & dictiones, imo & res differentes ſenſu, &c. vbi quod diximus audiſtis, & plures ſcripſerunt; procedamus ad vlteriora. Sequuntur in veſtra propoſitione hæc ſex, quæ vos dicitis, de principijs, dicitis ſic, Principium, & quæ poſt principium ſunt, in plurimis diſcreta ſunt, & fortè in omnibus, & adducitis probationem, ponendo tres differentias inter principium, & ea, quæ ſequuntur. Nam principium vniuerſale eſt, quæ poſt particularia. Item principium eſt, quod demonſtrat, quæ poſt, quæ demonſtrantur. Tertiò principium eſt propoſitio, quæ ſequuntur ſunt concluſiones. Vnde arguitis ſic. Quònam pacto fieret, vt particularia fierent vniuerſalia, & concluſiones propoſitiones. Secundùm principale, quod dicitis, ſequitur hoc modo, quòd principia habeant, quę ſequuntur ex eis, eſt neceſſarium, ſed quod, quæ ſequuntur addantur principijs

non

non eſt neceſſarium. Tertium his verbis deducitis. Si aliqua prohibitio eſſet ne hoc fieret, vt in præſenti noſtra difficultate, tunc longè difficiliùs hoc poſſet fieri cum multa, quæ vera non ſunt, adiecta ſint principijs. Quartò illationem ſic facitis, nam dogmata fidei capimus ex dogmatibus Scripturarum, quę dogmata ſunt principia. Et quintò infertis quòd cùm nihil ſit adiectum principijs ſacræ Scripturæ, nec nos addemus ſtante prohibitione. Vltimò corollarium infertis ſic. Vnde neceſſario ſequitur quòd dato quòd ſymbolum fidei ſeruet, & habeat locum principij in Eccleſia Dei, quæ poſt ipſum ſequuntur, in ipſo ſymbolo nullatenùs addenda ſunt. Explicaui, Reuerendi Patres, propoſitionem veſtram fideliter, licèt ipſam per numerum partium ordinatè diſtinxerim vt poſſim ordinatè reſpondere. Vbi dicimus primùm quòd ſicut prædiximus die Sabbati ad dicta, reſpõdendo, quæ vera ſunt acceptabimus, quæ non videbuntur vera, negabimus apertè & cum ratione, quæ verò ambigua & obſcura, aperire & declarare ſtudebimus. Cùm primò dicitis loquendo de principijs doctrinæ, quòd principium, & quę poſt, ſunt in plurimis diſcreta, & fortè in omnibus; credimus ſine dubio quòd in plurimis diſtinguantur, ſed illud, & fortè in omnibus, ſimpliciter negamus. Domine Nicæne attendatis benè, nam illud aduerbium, fortè, ſecundùm Grammaticos eſt aduerbium dubitandi & quod non debeatis dubitare ſed eſſe certi, ſcilicet quòd principium, & quæ ſequuntur, non ſunt diſcreta in omnibus, nec in omnibus diſconueniunt, Aduertè, nam conueniunt ſaltem in tribus, ſcilicet in veritate, in genere doctrinæ, & in habitudine ordinis illationis. Nam quæ ſequuntur ex principijs vera ſunt, & demonſtrantur vera ex veritate principiorum. Vnde illud primo Poſteriorum, neceſſe eſt demonſtratiuam ſcientiam ex veris eſſe principijs per declarationem. Verùm igitur oportet eſſe quod ſcitur quoniam non eſt ſcire, quod non eſt, vt diametrum eſſe ſymetrum, quia non eſt ſimile: Vnde de neceſſitate principium doctrinæ & quæ ſequuntur conueniunt in veritate. nam ex vero realiter non ſequitur non verum. Et ideo optimè Dauid Propheta, vt oſtenderet in omnibus verbis Dei veritatem dicit ad literam, Principium verborum tuorum veritas. Secundò conueniunt in genere doctrinæ, nam ex principio geometrico ſequuntur concluſiones geometricales, ex phyſico phyſicales, &c. Tertiò conueniunt in habitudine ordinis, & illationis, licèt enim venire in notitiam eorum quæ ſequuntur ex notitia principij, & hic proceſſus ex principio eſt à priori, & aliquando è contra, & hic eſt proceſſus à poſteriori. Et propterea ſcriptum eſt Ethicorum primo, non lateat autem vos quoniam differunt à principijs rationes, & quoad principia benè & Plato dubitauit, & quæſiuit, vtrum à principijs, vel ad principia eſſet via, quemadmodum in ſtadijs ad terminum, vel è contra; illis verò tribus differentijs poſitis inter principia, & quæ poſt principia ſunt, pro nunc non curamus contradicere, licèt poſſemus ponere aliquas difficultates, ſed in ſecũdo dicto principali, vbi dicitis, quòd principia habeant in ſe, quæ ſequuntur ex eis, hoc eſt neceſſarium, ſed quòd addantur non eſt neceſſariũ; ex hoc infertur ſic, omnis conditio neceſſaria prior eſt, quàm nõ neceſſaria, ſed per vos, quòd principia habeant in ſe quę ſequuntur, eſt neceſſariũ & ſic eſt neceſſariũ concluſionẽ veritatis contineri in principijs; quòd vero addãtur non eſt neceſſariũ, ergo illa, quę ſequũtur ex principijs prius sũt vera, quàm ſint addita,

vel addenda, ordine quippe naturæ prius est propositio vera, quàm licita, vel illicita. Vnde Euangelium prius erat in se verum, quàm prædicandum, vel legendum. Et sic hæc propositio, Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, prius est vera, quàm addita. Quod enim conuenit alicui necessariò, & per se, & absque habitudine ad aliquod extrinsecum, priùs sibi conuenit, quàm id quod conuenit ei pro habitudine, aut aliquid extrinsecum; Vos contrarium dicitis, à principio Collationis in hoc conuentu factæ, quęrentes quare nos fecimus additionem illam, Filioq. & an licuerit facere, & tamen ordine naturæ prius videndum erat, an sit verum, quàm an sit licitum, vel prohibitum; nam secundùm omnes veros Theologos, quę Deo insunt ad intra priora sunt illis, quæ insunt Deo habitudine ad extra. Vnde prius est Spiritum sanctum esse cum Filio, & à Filio, quàm sit licitum, vel prohibitū addere. Prætereo tertium propter breuitatem, & venio ad quartum, vbi dicitis sic. Dogmata fidei sumuntur ex fonte Scripturarum, quæ sunt principia fidei; ex hoc dicto inferimus nos, quòd declaratio, expressio, & explicatio, quę fit circa articulum fidei, vel symboli per Scripturas Euangelij, epistolas Pauli, & veteris, & noui Testamenti, nullo modo est extrinseca reputanda, aut alterius generis doctrinæ, cùm sit doctrina Dei, & Ecclesiæ, quia tunc tantùm dicitur probatio extrinseca, quando fit non per principia propria illius doctrinę, sed per principia alterius generis scientiæ, vt si conclusionem physicam probarem per principium geometricum; Sed secundùm vos, Scripturæ veteris, & noui Testamenti sunt principia fidei, ergo probatio, & declaratio, quæ fit per huiusmodi Scripturas, fit notorie per principia propria fidei, & intrinseca doctrinæ nostrę. Quare nullo modo debent censeri extrinseca, cuius contrarium cum reuerentia, dixistis, respondendo cuidam articulo Domini Colossensis dicebatis sic, quòd ratio, quæ sumitur ad probandum illud, Spiritus procedit à Filio, sumitur ab extra, quia accipitur maior extra. Cum dicitur, omnia, quæ sunt Patris, sunt Filij, dicitis, quòd accipimus quandam authoritatem vnde sumimus hanc maiorem, & hoc ab extra. Vnde hìc apertè respondemus & dicimus, quòd si per extra, intelligitur, quod sumatur extra minorem propositionem extra hoc est, quia in quacunque deductione quantumcunque intrinseca, & propria, si completè formetur syllogismus, semper maior antecedit minorem, & est extra ipsam, aut situ, si sit in scriptis, aut probationis successione, si est in voce; si autem intelligatur de habitudine prædicati ad subiectum, non est extra; igitur sumendo talem maiorem, omnia quæ sunt Patris, sunt & Filij, & probando ipsam per dictum Euangelij, aut Epistolarum Pauli, aut alicuius partis sacræ Scripturæ, talis probatio, aut declaratio nullo modo debet dici extra doctrinam fidei, nec extra doctrinam diuinitùs reuelatam, nec debet dici extrinseca, imo cùm fiat ex proprijs principijs doctrinæ fidei (cùm vos concedatis esse principia ipsas Scripturas) benè sequitur quod nullo pacto hęc probatio, declaratio, vel explicatio, debeat dici extrinseca. Vnde, sicut pridiè dicebamus cùm in articulo de Patre non contineretur expresè, quod esset factor visibilium & inuisibilium, & in articulo de Filio non contineretur ex forma verborū, illud, Genitum, non factum, consubstantialem, &c. Sed tantū dicebatur in Symbolo Apostolorum ibi. Et in Iesum Christum vnicū Dominum nostrum; ad obuiandum errori Manichæorum in articulo de Patre, & erro-

errori Arianorum in articulo de Filio, expresserunt, & symbolo Apostolorum apposuerunt, dicentes, [a] quæ addita sunt in symbolo; quia viderunt hæc omnia, & posse euidenter ex principijs fidei, scilicet sacris Scripturis huiusmodi extensionem & declarationem facere, & in symbolo ponere, nec putauerunt extra, nec dici extrinsecam; similiter postea alij Patres alterius synodi, vt obuiarent hæresi Macedonianorum, & omnium illorum, qui dicebant, Spiritum esse creaturam, in articulo de Spiritu sancto hanc explicationem, & extensionem, & declarationem fecerunt, & symbolo apposuerunt, scilicet, in Spiritum sanctum viuificantem & ex Patre procedentem, quia hoc viderunt ex Euangelio Ioannis, & epistola Ioannis deduci: Vnde non crediderunt huiusmodi explicationem esse extra, nec esse extrinsecam. Ad propositum Domine Nicæne, & dicam curialiter, dicimus nos Latini, quòd si hanc declarationem, & explicationem eiusdem articuli de Spiritu sancto, scilicet, quòd non solùm ex Patre, sed ex Filio procedat, possumus deducere ex Euangelio, & epistolis Pauli benè intellectis, & declaratis, vel alia sacræ Scrpturæ parte non debet dici huiusmodi extensio, seu explicatio extrinseca, imo nec propriè additio dici debet, illo dato, scilicet quod ex proprijs principijs fidei, scilicet, ex sacris Scripturis euidenter deducatur. Hoc autem Dei gratia, speramus clarè deducere, cùm placuerit Deo, & sanctissimo Domino nostro, sed pro nunc, vt vobis morem geramus, illam profunditatem non intramus, & cùm rationem ponitis dicentes, nihil fuit adiectum principijs sacræ Scripturæ, nec nos addemus, respondendo ad dicta vestra rationem reddidit bonam, & optimam Reuerendissimus Dominus meus D. Archiepiscopus Colossensis, ad octauum vestrum principale, sic dicebat, & non videtur mihi posse solui, ita fuit efficax, hæc fuit ratio in forma D. Colossen. cùm Ecclesia Dei vna, & eadem sit necesse est vt vnam & eandē semper habeat authoritatem; huic rationi vos respondēdo ita dicitis, ad hoc vt Ecclesia habeat huiusmodi authoritatem necesse est, vt ipsa Ecclesia seruet & custodiat immutata omnia quæ per præcedentes Patres tradita fuerunt. Nos dicimus confidēter absq. titubatione quòd nemo fidelis dubitare debet de plenitudine authoritatis Ecclesię, quam expressit Saluator Matth. 18. cap. si autem Ecclesiam nō audierit, sit tibi ethnicus, & publicanus. Et iterum, qui vos audit, me audit, & qui vos spernit me spernit. Et est etiam articulus fidei expressæ tam in Symbolo Apostolorum, quàm Nicæno, imo conueniēter post articulum de Spiritu sancto statim ponitur articulus de Eccclesia, dicendo in Symbolo Apostolorum Credo in Spiritum Sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam. Et in secundo similiter symbolo [b] Patrum post articulum de Spiritu sancto immediate sequitur. Et vnam sanctam Ecclesiam Catholicam. Et si quæratur in hoc articulo, vbi fit mentio de ipsius Ecclesiæ authoritate; dicitur quòd ibi dum expressit, vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Dicimus ad propositum quòd Ecclesia quæ his temporibus concurrit custodiuit semper immutatam fidem antiquorum Patrum, nam vt dicit Augustinus tempora sunt mutata, non tamen fides, & immutatum seruauit symbolum, & immutatum diuinum sacrarum Scripturarum Codicem. Nam Patres in Nicæa cùm expresserunt, visibilium, & inuisibilium, & genitum, non factum, consubstantialem Patri, &c. Nullo modo dicendi sunt corrupisse, aut immutasse Symbolum Apostolorum, &

a Patres Nicæni dixerunt ea quæ addiderunt symbolo Apostol. & postea Patres Constantinopolitani, vt statim subdit.

b Scilicet Constant.

aliam fidem à fide Apoſtolorum profeſſos fuiſſe, & ſimiliter Patres, qui expreſſerunt poſtea in ſymbolo in articulo de Spiritu ſancto, Dominum & viuificantem ex Patre procedentem, nullo pacto dicendi ſunt immutaſſe, nec fidem præcedentium Patrum, nec ſymbolum ipſorum, licèt maiorem explicationem fecerint ex euidenti & rationabili cauſſa, & vrgente neceſſitate, ſcilicet ad obuiandum erroribus & hæreſibus tunc ſeminatis contra veritatem & maieſtatem Spiritus ſancti. Et vt breuiter me expediam, ſic etiam Eccleſia Latinorum nullo modo dicenda eſt fidem Patrum, aut fidei ſymbolum variaſſe, aut immutaſſe, ſed ex euidenti & rationabili neceſſitate, illam vlteriorem expreſſionem fecit, Filiòque, & ideo ſicut non valuiſſet illud argumentum veſtrum, ſi quis illis temporibus illud feciſſet contra Patres Nicęnos, & Conſtantinopolitanos, dicendo, aut ipſæ concluſiones ponantur in ſacra Scriptura, aut veſtra additio de ſymbolo remoueatur; Ita ſimiliter inferendo contra nos, non valet. Vltimo die Martis Dominus Nicænus pro complemento addidit duas concluſiones principales; obijciebat enim nobis ſic; Dicitis, quòd Eccleſia Romana authoritate, & neceſſitate mota fuit; dicimus, quòd neceſſitas nullo modo eſt impedimentum [c] diffinitionibus Sanctorum Patrum, dummodo in illis non contineatur clauſula, excepta neceſſitate. hìc dicimus, quòd nonnullæ clauſulæ ſunt ita infixæ Conſtitutionibus & opportunè ſubintellectæ, vt etiamſi non exprimantur ſemper intelligantur ſecundùm veram epijkiam, hæc autem eſt vna de illis, ſcilicet, excepta neceſſitate, quæ nulla clauditur lege ſanè intelligendo, & cùm de authoritate Romanę Eccleſiæ ſuperficialiter tangitis, profundiorem de ipſa tractatum volentes facere, ſubinſertis ibidem, quòd talem licentiam, vt in ſymbolo fidei addatur, vos excipitis etiam ab œcumenicis Concilijs, & ab vniuerſali Eccleſia, nedum à Romana, hìc reſpondemus & dicimus quòd huiuſmodi libertas & authoritas, nec ab œcumenicis Concilijs, nec ab vniuerſali Eccleſia, nec à Romana Eccleſia auferri poteſt, nec à nobis, nec à præcedentibus Patribus; Nam iure diuino hanc habet; vnde morem vobis gerendo, non profundè, nec à principali propoſito intrando hanc materiam, dicimus, quòd hæc authoritas Romanæ Eccleſiæ euidenter colligitur ex Euangelio Ioannis, cùm Saluator noſter curam commiſit Petro vniuerſi gregis Chriſtiani. Si diligis me, paſce oues meas, & agnos meos, & hæc authoritas manifeſtè patet per Patres qui conuenerunt in Conſtantinopolitano Concilio, & alijs antiquis Concilijs, & patet per Athanaſium, & per Agathonem, & illa epiſtola [d], quæ fuit ab vniuerſa ſynodo confirmata, in qua expreſsè dicit, quòd fides Romanæ Eccleſiæ debet ab omnibus œcumenicis Concilijs, & ab vniuerſali Eccleſia obſeruari; patet etiam per ſanctum Hieronymum optimum diſcipulum veſtri Theologi Gregorij. Nam in profeſſione fidei, quam facit ad Damaſum Papam dicit, Hæc eſt fides ipſa beatiſſima, quam in catholica Eccleſia didicimus, quam ſemper tenuimus, in qua ſi minùs parum cautè fortè quid poſitum eſt, emendari cupimus à te qui Petri & fidem, & Sedem tenes; ſi autem hæc noſtra confeſsio apoſtolatus tui iudicio fuerit approbata, quicunque me culpare voluerit ſe imperitum, maleuolum, vel non Catholicum, ſed hæreticum comprobabit. Nec mirandum Patres doctiſſimi quod iudicium de fide ad Principem fidelium, primùm in ſtatu mortalium [e], deferendum

c Ideſt neceſsitas non impedit nec infringit vim legis & prohibitionis niſi in ipſa lege ſit clauſula, excepta neceſsitate.

d Ad Conſtantinũ Imperatorẽ, in qua etiã continetur inſtructio Legatorum in act. 6. ſynodi act. 4.

e In militanti ſcilicet Eccleſia.

ferendum decernatur; nam cum vna, & eadem esse debeat totius Ecclesiæ fides, sicut vult Apostolus 1. ad Corinthios dicens, Obsecro vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu & eadem scientia. Et propterea oportet, vt ab vno & eodem Ecclesiæ Principe determinetur quod ab omnibus certum, & diffinitum de fide teneatur. Nunc igitur quia nonnulli molestè ferunt, quòd apud vos Græcos Patres, Doctores nostros latinos allegem, dico, quòd iustè facio & rationabiliter, quia nõ loquor solũ vobis Græcis, sed apud Latinos, principaliter quia doctissimi fuerunt, & illuminatissimi in diuinis Scripturis, & allegantur in synodis œcumenicis, vnde quæ ipsi astruunt, non ita ieiunè, & exiliter ponunt dicta, vt non faciant credibilia credenda, nam probant ea ipsa, authoritatibus sacræ Scripturę optimè, ac commodis rationibus. Hæc sint dicta cum patientia audientis, & dicentis venia & pietate, dicatis, quicquid vultis.

AND. Tam lætè, iucundèue, verbisq. conuenientibus dicta fuerãt, vt quisque Patrem prædictum summè collaudaret. Deinde paululum facto silentio Cardinalis hæc inquit.

CARD. Quia ex vtraque parte fuerunt dicta multa subtiliter & eleganter, quæ forte magis intelliguntur à Theologis, & ab ijs, qui sunt periti in sacra Scriptura, quàm à laicis & qui non sunt ita periti; ego haberem quædam valdè rudia dicere in hac materia, quę intelligerentur non solùm à peritis, sed à laicis & ni fallor, puto, quòd soluent totam quæstionem hanc. Veruntamen quia hodie est conuentum, vt fiant colluctationes de verbis prohibitionum, sit electioni Græcorum Patrum, si volunt audire, vel facere disputationes.

IMP. Dicat Dominatio vestra quicquid placet.

CARD. Tangam radicem istius dubitationis. Quæstio est de verbis prohibitionis Concilij Ephesini, [f] videlicet nulli liceat aliam fidem docere, exponere, aut sapere. Nos dicimus, quòd hæc verba intelliguntur, quòd nulli liceat proferre fidem contrariam fidei Nicænæ, ipsi dicunt, quòd non solùm intelligitur tam de alia fide, sed & de expositione quantumcunque vera, & quòd per illam prohibitionem comprehenditur omnis additio, & declaratio in symbolo. Isti, qui student in legibus, dicunt, quòd non potest de lege terminari nisi tota lege perspecta; Vnde necessarium est, vt videamus quędam alia, quæ pręcedunt hanc legem. Antequam Patres venissent ad illam prohibitionem, quidam Charisius [g] retulit, quòd Anastasius, & Photius discipuli Nestorij miserunt quendam Iacobum ad prędicandum symbolum Nestorij; & iste Iacobus alios seduxit, & dedit illis aliud symbolum fidei, imò sicut dicit Charisius, dedit symbolum perfidiæ, & inter alia dixit Charisius, quòd ille Iacobus, & alij accusabant eum, quòd non teneret veram fidem. Vnde iste Charisius dixit in Synodo, legam meam fidem, & postea Nestorianam; primò recitauit symbolum suæ fidei, quod tamen non est symbolum nec Nicænum, nec Constatinopolitanum.

NICAEN. Imo illud idem.

CARD. Hæc verba in symbolo Charisij [h] sunt, & Spiritum veritatis, &c. Hæc non sunt in symbolo Nicæno.

EPHES. Tunc non fuit lectum, nisi symbolum illud Nestorij.

CARD. Charisius legit professionem fidei suæ, & postea Nestorianæ, hęc

f Part. 2. act. 6.

g Conc. Ephes. part. 2 act. 6.

h Et in Spiritum veritatis paraclitum. hæc verba sunt addita à Charisio & alia omissa, vt in act. Cõc. Ephes. part. 2. act. 6.

 quęstio

quæstio est in facto, postea poterunt videri.

EPHES. Charisius legit suam fidem, sed non per modum Symboli.

CARD. In forma Symboli lectum est.

EPHES. Charisius recitauit professionem fidei suæ.

CARD. Legite librum.

AND. Lectum extitit ibi per Reuerendum Dominum . . . . his verbis. Me verò vt hæreticum amouerunt, qui pietatis dogmata retineo, sicut iam apparebit. Credo in vnum Deum [i] Patrem omnipotentem, omnium visibilium factorem, &c. Eiusdem cum Patre substantiæ, &c. Natum ex Maria Virgine, &c. Et in Spiritum veritatis consubstantialem Patri, & Filio, &c. Quibus lectis, Cardinalis sic inquit.

[i] Verba symboli Charisij, vbi supra.

CARD. Notetis, quòd amouet aliqua Nicæni Concilij, quia non ponit verbum illud. erat aliquando quando non erat: [k] & ponit, consubstantialem Patri, & Filio, quòd non est, nec in Constantinopolitano, nec in Nicæno. Deinde legit symbolum Nestorianum, symbolum dicens perfidiæ. Postea synodus dixit, quòd nulli liceat tenere aliam fidem, quàm illam, quæ in Nicæa; & postea reprobat illos, qui credunt in expositione symboli transformati Nestorianorum, nec reprobat fidem Charisij. Vnde si intētio synodi fuisset inhibere professionem fidei, & non voluisset, si fuisset dictum aliud symbolū præterquàm Nicæni, certè reprobasset professionē fidei Charisij; sed quia Charisius profitebatur veritatem, non improbauit quid de dictis eius, imò reprobando symbolum Nestorianū, sequitur, quòd illa verba, aliam fidem, significāt aliam fidem à Nicæa falsam, & hoc videtur validum argumētum ad probationem istorum verborum. Secundò in synodo prohibetur non tantū, vt quis nō proferat, sed nec vt sapiat aliter quā continetur in symbolo Nicæno. Si quærerē à vobis, si sapitis, si Deus est ęternus, sum certus quòd diceretis, quòd sic. Sed secundum hæc, quis posset dicere vos anathematizatos, quia hoc verbū non est in symbolo Nicæno, & vos aliud sapitis, quàm in symbolo Nicęno. Ad id, quod dicitis, quòd priuatis personis licet aliud credere, quā sit in symbolo si verùm est, sed publicè non licet aliud symbolum profiteri. Ego dico, quòd hoc est expresè contra verba diffinitionis, quæ dicit, nulli liceat, &c. Et subdit si est Episcopus, priuetur Episcopatu, si Clericus clericatu, si laicus excōmunicetur. Ex hoc sequitur quòd quicquid dicant siue publicè, siue priuatim, incidunt in pęnā. Et ex hoc quòd nomināt laicos, apparet intētio, quòd quicūq. laicus hoc teneret esset excōmunicatus, & laici nō solent cantare symbolū in Ecclesia, sed clerici. Vnde intentio fuit prohibere omnes, & in Ecclesia, & extra. Vnde ex hoc apparet, quòd cùm priuatim prohibeātur aliam fidē tenere, omnes essent excommunicati, si vellemus intelligere aliam fidem, idest aliam expositionem, & explicationem fidei. Item vt magis hoc aperiam professio fidei, quam fecit Agatho missa Concilio * non fuit solū priuata Agathonis, sed fuit totius Occidentalis Ecclesię, quia in illa epistola dicitur, cùm omnibus synodis Occidentalibus subiectis Concilio Apostolicæ Sedis, & illam epistolam Episcopi subscripserunt. Item pridie D. Nicęn. cùm responderet D. Colossen. dixit, quòd verbum, necessitatis, non exprimitur [l], & idem [m] respondeo vobis, quòd hoc vel in cōmuni, vel in priuato nō exprimitur in prohibitione, ergo generaliter intelligenda est prohibitio siue in publico, siue in priuato. Item volo dicere aliud, in Concilio Ephesino nunquam est facta mentio symboli Concilij Constantinopol. aut igitur fuerunt obliti & voluerunt nō cantari

[k] Verba symboli Nicæni contra Arianos asserentes aliquando non fuisse filium Dei.

* In act. 6. synod. act. 4.

[l] Id est in prohibitione non exprimitur clausula, excepta necessitate, vt supra dictum est.

[m] scilicet, & ego à simili dico quòd, &c.

ri nisi Nicænum, & tunc sequentes Patres non potuissent cantare symbolum Constantinopolitanum, & malè faceremus cantando illud; aut fuerunt recordati, & tunc diceremus, quòd esset contrarium, & non liceret. Aut putauerunt vnum & idem & nihilominùs differt in multis verbis à symbolo Nicæno; sed quia continet eandem fidem, reputatur vnum & idem. Et isti Patres pridiè dixerunt, quòd virtualiter continetur in symbolo Nicæno; & quia continet eandem fidem reputatur vnum & idem, & lecto vno, videtur & aliud lectum; ergo vbicunque vnum symbolum non discordat in veritate fidei, est reputandum vnum & idem; ergo non prohibetur per istam legem, quia lex prohibet aliam fidem; vnde oportet necessariò intelligere de fide contraria à veritate. Vnum aliud dico ad expressionem huius rei, quòd quæ diffiniuntur in Concilijs, videntur diffinita per Spiritum sanctum, & ille Spiritus qui in vno est, est in alio; sed in sexta [n] Synodo, vbi fuit repetita hæc lex prohibitiua, dicitur sic; Nulli liceat proferre aliam fidem, nec aliud sapere in euersionem eorum quæ diffinita sunt. Vnde Spiritus sanctus, qui inerat Patribus sextæ Synodi, exponit hæc verba, aliam fidem, idest euertendo, non autem ad declarationem, vel maiorem expressionem veritatis. Item cum dubitatur de verbis alicuius legis, est recurrendum ad intentionem legislatoris, & hæc intentio comprehenditur ex præfatione legis, seù ex processu. Sed in proœmio istius actionis [o] Ephesini dixerunt, quòd conuenerunt Patres, & voluerunt quòd legeretur symbolum Nicænum, & quòd conferrentur sermones & symbolum, & quòd sermones, qui sunt consonantes confirmarentur, discrepantes reijcerentur. Vnde intentio legislatoris fuit tollere additionem, quæ tolleret fidem vel veritatem; nec fuit intentio Sanctissimorum Patrum, vt solum inspiceremus verba, sed verũ intellectum sacræ Scripturæ; hoc patet ex epistola Cyrilli, qui recitato symbolo Nicæno subdit [p]. Nos sequentes diffinitiones Sanctorum Patrum sectamur intentionem ipsorum, & exponimus rectam fidem. Item apparet ex septima Synodo [q], vbi dicitur, Cum omni diligentia intentionem veritatis sectantes, & dicunt, quod sectantes intentionem veritatis nil tollimus ex ijs, quæ per Patres Nicæx, & aliorum Conciliorum Patres dicta fuere, & tamen fecerunt alias diffinitiones quàm alij fecerunt, scilicet diffinitiones de imaginibus. Vnde apparet, quod intentio Patrum est quod veritas manifestetur, & non taceatur. In vltimo seruaui vnum, & videtur casus, qui nunc currit, & antequam ad illud veniam, dicam vnum, quod pertinet ad dilucidandam rem hanc. Concilium Chalcedonense [r] dicit, quòd erant aliqui, qui obloquebantur de Leone Papa, & dicebant, quòd fecerat peregrinam expositionem fidei, & quòd fecerat vltra quàm liceret iuxta Patres Nicænos. Vnde dicit ne quis accuset Leonem quasi peregrinam expositionem attulerit, quia non licuerit cuiquam exponere fidem, præter Patres, qui in Nicæa conuenerunt. Concilium statim dicit aduersùs eos, qui veritati resistunt, & excusat Leonem, & dicit, quòd Leo non fecit contra prohibitionem, exponendo fidem & declarando; quia quando insurgunt errores, varia remedia debent adhiberi. Et licèt sufficeret fides exposita per sanctos Patres, quia tamen sunt, qui moliuntur peruertere eorum rectum sensum, oportet occurrere & declarare & exponere fidem, nam si omnes essent contenti fide constituta, & non vellent inducere innouationem, non esset necesse aliud remedium cogitare, quàm quod est declaratum in fide; sed quia multi ex recta linea per anfra-

ctus

n Act. 18.

o Act. 6.

p Epist. ad Nestoriũ, quæ incipit, Cum Saluator, in act: Conc. Ephes. par. 1. cap. 26.

q Act. 7. in diffinit.

r In allocut. ad Imp. par. 3. cap. 1.

ctus exorbitant, euntes per viam mendacij & falſitatis, neceſſe eſt nobis aperire viam veritatis, & multa [f] dicit, quod declarare eſt neceſſarium. Nũc venio quod vltimò volebam dicere. Vos cariſſimi Patres ſcitis, quòd Flauianus condemnauerat Eutychem in Concilio [t] Conſtantinopolitano, poſtea fuit celebrata Synodus ſecunda Epheſina, quæ fuit improbata, & ibi Dioſcorus tyrannicè regebat, in qua Synodo Eutyches volebat excuſare, quòd nõ errabat, & recitabat fidem ſuam, videlicet ſymbolum Nicænum de verbo ad verbum, & poſtea dixit [u], quòd hæc fides Patrum eſt, in iſta volo viuere, & mori, & quòd fides Nicæna fuit confirmata per Concilium Epheſinum primum, quod prohibuerat proferri aliam, & quòd prohibuerat quòd nihil adderetur. Vnde dixit, Ego teneo rectam fidem, & Flauianus non, quia dixit, quòd Chriſtus eſt in duabus naturis, hoc ipſe addidit ſymbolo Nicæno, quòd Chriſtus ſit in duabus naturis. Et Eutyches intelligebat prohibitionem de additione verbali. Quidam Euſebius Epiſcopus Dorilæi audiens hæc clamauit, Mentitus eſt Eutyches, non eſt diffinitio talis, non eſt regula hoc præcipiens; Dioſcorus dixit; Quomodo non eſt hæc regula? Nos habemus hìc quinque codices, in quibus dicitur, quòd non licet addere aliquid; fuerunt hæc recitata in Chalcedonenſi ſynodo, & ſynodus nihil dixit contra Epiſcopum Dorilæi, imò approbauit, vt ſubdam. In hac igitur ſynodo Dioſcorus tulit ſententiam contra Flauianum, & in verbis ſententiæ dixit, quòd ideò deponit, quia fecerat contra prohibitionem Epheſini Concilij, vbi dicitur, quòd non liceat addere, quia in Epheſino Concilio dicitur, Si quis addat ad ſymbolum Nicænum, ſi eſt Epiſcopus, priuetur; & propterea priuauit Epiſcopatu Flauianum, & Euſebium Dorilæi tanquam tranſgreſſores legis. Et omnes Epiſcopi, qui fuerunt in illo [x] Concilio Epheſino ſecundo, ſecuti ſunt ſententiam Dioſcori, & omnes iſti Epiſcopi fundabant ſe in hac prohibitione Concilij Epheſini [y], vnde dicunt, quòd ſe ſe alienos monſtrarunt gradu ſacerdotij Flauianus, & Euſebius, quia conati ſunt addere, vel minuere aliquid de ſancta fide, quæ in Nicæa à ſancto Concilio expoſita eſt. Confirmauit ſententiam Synodus in ciuitate Epheſina, quòd iuſtum eſt eos, qui audent quid addere fidei, aut minuere alienos eſſe à ſacerdotio, & ita alij Epiſcopi ſequẽtes dixerunt. Quando hæc acta ſecundæ ſynodi Epheſinæ referebantur in ſynodo Chalcedonenſi, omnes dixerunt, Anathema Dioſcoro, hac hora damnetur Dioſcorus, qui malè iudicauit, & ſic reuocauit [z], quod fecerat contra Flauianum [a], & iudicauit, quòd Flauianus non fecerat contra Nicænum, nec [b] Epheſinum Concilia; quia licèt illa profeſſio, quòd Chriſtus ſit in duabus naturis, non contineretur in ſymbolo Nicæno verbis expreſſis, tamen non eſt contra veritatem, ſed virtualiter ſumitur ex ſymbolo Nicæno. Ex hoc apparet manifeſtè, quòd non eſt arguendus qui quid addit declarando, dummodo dicat veritatem conſonantem fidei catholicæ, & videtur mihi, quòd non poſſit allegari melius in mundo exemplum, quàm exemplum Flauiani. Concludo, quòd verba illa prohibitionis, quòd non liceat proferre aliam fidem, nec addere, nec minuere, intelliguntur de illis, qui ſapiunt fidem contra veritatem, & immutando verum intellectum ſacræ Scripturæ, & in ſymbolo Nicæno [c]: hoc ſecundùm meum rude iudicium videtur mihi manifeſtè ſoluere hanc quæſtionem. Si autem non ita ſit, cupio reformari; vnde cùm Eccleſia Latina dicat, ſe nil addidiſſe contra veritatem, nec contra verum ſenſum ſymboli Nicæni, & Conſtantinopolitani, dimittenda eſt hæc quæſtio,

vtrum

f Concilium ſcilicet Chalcedonen. vbi ſupra ad probau. quod &c.

t Nõ loquitur de Cõſtãtinopolitano I. œcumenico celebrato ante Conc. Epheſinum I. ſed de Cõſtantinopolitano celebrato ſub Flauiano tẽpore Leonis, cuius acta referuntur in actis Conc. Chalced. act. I. Vide Baron. tom. 6. anno 445. & Binium tom. I. par. 2.

u Cõc. Chalced. Act. I.

x reprobato ſcilicet.

y primi ſcilicet.

z ſcilicet Concilium Chalcedonen.

a ſcilicet, Dioſcorus in Epheſino ſecundo.

b primum.

c addendo ſcilicet contraria.

vtrum licuerit, & est procedendum, an hoc sit verum, quòd Spiritus procedat à Filio & si possunt probare quòd non procedat, tunc ego dicam expressè quòd Ecclesiæ Romanæ non licuit. quia tunc sapuisset contrariam fidem. Si verò ipsi non possunt probare, quòd hoc sit falsum, sed ostendetur ex sacra Scriptura, & Sanctis Doctoribus, quòd verum sit, necesse erit confiteri quòd licuerit; hoc volui dixisse cum correctione Sanctissimi Domini Nostri, & Imperatoris, & aliorum.

NICAEN. Reu. Domine mi, sanè omnes rationes & sermones vtriusque dicti fuerunt optimè & sapientèr dictæ, præsertim rationes postremæ per Paternitatem vestram, & potissimè ad propositum faciunt; tetigistis ea quæ pertinebant ad rem à nobis propositam, & nil dimisistis, tamen cum charitate respondebimus, & iterum pari cum charitate audiemus ea quæ voletis dicere. Nos itaque putamus, quòd plura quæ per vos dicta sunt pro nobis faciant, tamen non iudicamus esse tempus propter duas caussas; primò propter horæ angustiam, quia tempus est surgendi; secundò, quia etiamsi fuerũt bona dicta, non minùs multa; ideò volumus hæc in scriptis habere, & cogitare, & tempore suo responsionem debitam dare. Nunc in nomine Domini surgamus, & accipiemus dicta in scriptis, & maximè quæ vltimò dicta sunt.

AND. Surrexit Colossensis contra Græcos inuehens, & Summo Pontifici hæc in sacro conuentu exposuit.

COLOSS. Sanctissime Pater, quia pridiè conuenimus, quòd ex his quæ dicuntur conferantur scripturæ; & quia pridie Græci noluerunt venire, videntur promissorum transgressores, & ideò protestamur vt nil fiat in transgressione fidei.

EPHES. Pridiè erat pluuia, & quia dicebamus, quòd non erant dicta ad propositum, ideò volebamus videre ea quæ dixistis, tamen vt charitas seruaretur eramus contenti vt darentur Notarijs.

COLOSS. Peto instrumentum quòd dicant noluisse recipere, & quòd non faciunt ad propositum, cùm hoc quod non dixerim ad propositum est iniuria non mihi, sed toti Ecclesiæ Romanæ, quòd audeant isti præsumere dare iudicium si dicta sunt ad propositum, vel non.

AND. Quibus expositis, finis diei illius concertationi datus est.

COLLATIO VNDECIMA.

Die 11. Nouembris.

Professiones Fidei Charisij, & aliorum fuisse admissas in Concilio Ephesino, quamuis plura continerent quæ non erant in Symbolo, siue illæ fuerint professiones publicæ, siue priuatæ.

AND. CONgregatis in vnum Patribus loco, & horis solitis, Ephesinus ex Græcis primus sic inquit.

EPHES. Nos, amati Patres, adsumus non studio contradicendi ad inuicem, nam hoc magis pertinet ad ostentationem quàm ad viam veritatis, sed vt communiter debeamus examinare & inquirere & pacificari, & cum diligentia perscrutari quæstiones & difficultates, quæ in nostris disputationibus oriun-

oriuntur;& quod ſic communiter debeamus conferre res,& inquirentes progrediamur quouſque veniamus ad finem qui eſt inuentio veritatis. Quamobrem ea quæ particulariter Reu. D. Archiepiſcopus Coloſſenſis in pluribus vicibus dixit, & quæ Reuerendiſs. Epiſcopus & Magiſter Foroliuienſis, nos etiam particularitèr proſequentes Deo adiuuante, & hora permittente perſcrutabimur, & ad vnumquodque eorum quæ dicta ſunt ab iſtis Patribus curabimus cum opportunitate, non reſpicientes ad aliquam oſtentationem ſermonis reſpondere: & nos dicemus quæ apparebunt vera ex conceſſione veſtrarum RR. Paternitatum. Verùm in hoc principio, ſi ita placet, proſequemur ad reſpondendum illis quæ dicta ſunt per Reuerendiſſimũ D. Cardinalem ibi ſedentem particulatim, & diuiſim vnumquodque examinantes. Ipſa namque quæ per eundem Reuerendiſſimum D. Cardinalem dicta fuerunt, magis ad rem faciunt, & ipſam difficultatem tangunt, & cum ordine S. Reuerenda P. expoſuit, propterea nos iſtam gratiam retribuemus ad talem ordinatum ſermonem, vt nullum ex dictis debeamus relinquere. Dico autem me reſponſurũ ad ea quę ex tempore[a] dicta ſunt per R. P. ſuam, non ad ea quæ fuerunt polita, & pulchriori forma poſita. Obſecro itaque R. P. V. vt quoties continget V. D. interrogare, placeat, aut concedere, aut negare mea dicta. Nam ego intendo inquirere, & perſcrutari ſermones, & rationes cum tua Paternitate, cùm ego cognoſcam tuã R. P. potiùs gaudere inuentione veritatis, quàm tuitione ſuorum ſermonum. Vnde etſi contigerit aliqua de tuis rationibus à me refelli, tu Reu. Pater, vt ſapientiſſimus, potiùs me diliges: Nam Sapiens[b] cum arguitur, diligit arguentem ſecundum rationem, liceat tuam Dominationẽ interrogare, vt placebit, tempore & loco opportuno, nam libentiſſimè patiar & ego ipſe cum tua Dominatio corriget ſermones meos, & aliquid interrogabit & rationem quæret, & adiuuante Deo, reſpondebo, redarguat tua Dominatio quòd videbitur à me non benedictũ. Sciat tua Dominatio quòd in quibus per me dictis, tua Dominatio non contradicet, nec inquiſitionem faciet, remanebunt approbata, nec poterunt recipere aliam diſcuſſionem, quæ obſeruanda ſunt apud illos, qui poſt me ſuſcipient ſermones. Primum argumentum à tua Dominatione tactum tale eſt, videlicet, quòd in tertio œcumenico Epheſino Concilio Chariſius quidam porrexit ad Concilium aliquos libellos fidei, quos compoſuerat contra ſapientes doctrinam Neſtorij; & cùm ipſe Chariſius expoſitionem ſuæ fidei fecerit alio modo ſe habentem quàm expoſitio Nicæni, tamen ab ipſo Concilio non fuit in vllo reprehenſus. Et quod ex his manifeſtè videtur inferri, non prohiberi ſimplicitèr aliam fidei expoſitionem, ſed contrariam & diſſonam fidem. Interrogo, an ita ſe habeat argumentum veſtrum?

AND. Collegarum acciuit conſilium Cardinalis prædictus, demum ſic inquit.

CARD. Cum gratia, & beneplacito Sanctiſſimi D. N. & patientia & correctione iſtorum Patrum, audiui gratanter ea, quæ V. P. dixit, & quantum pertinet ad procemium nil dicam, quantum ad interrogationem erga perſonam meam, ego iuxta S. Petri doctrinam, ero paratus reddere rationem de his quæ ſciam; ſed ego maluiſſem, quod tua Paternitas interrogaſſet alium de iſtis Patribus, quia quilibet meliùs ſciret, quàm ego: nihilominus poſtquam me elegiſtis, faciam libentèr: ſed quia ſumus hic cauſſa declarandę veritatis, non verecundabor corrigi, ſi quid malè dixero, & à Paternitate tua,

& ab

[a] *Græcus Scriptor ſeſſ. 12. quæ huic Collationi correſpondet, ſic. Ea dico quæ ſũmatim dicta ſũt priùs, non quæ ſunt poſtea particulatim enarrata, hæc enim rurſus in immenſitatem producta diſcuſſionẽ effugiunt.*

[b] *Prou. 9.*

& ab istis Patribus, quia potiùs debemus diligere honorem Dei, qui est veritas, quàm proprium; sed cum hoc pacto respondeo, quòd si respondendo non esset mea responsio sufficiens, quod non præiudicet veritati, vel alijs, & accepto tuam oblationem; & cum ego te interrogauero respondeatur. Nūc venio ad quæsitum, & non erat opus vt interrogaretis, quia dedi in scriptis, & satis palam dixi, & ibi est expressum. Si vultis quòd plùs dicam, geram tibi morem, si vultis quòd repetam dicam, aliàs apparet in scriptis, quod dixi, vultis vt dicam?

EPHES. R. P. non quæro à vobis aliud, nisi quod ibi est scriptum, nisi si argumentum vestrum est, vt ego exposui, propterea non est opus, nisi vt dicatis, aut sic, aut non.

IMP. Isti Patres nolunt imponere onus vestræ R. P. sed si placet vestræ R. P. respondere respondeat, si non, respondeat alius.

EPHES. Nos quantum potuimus capere ex verbis vestris, ita collegimus sententiam, si est, dicatis quòd sic, aliàs dicatis vt vultis. Quærimus & interrogationem vestram, & expositionem vestri dicti breuitèr fecimus, breuitèr respondeatis.

CARD. Ego respondebo, sed de cætero non interrogetis, sed legatis quæ dixi, & interrogetis si vltra scriptum quid vultis, hæc est summa argumenti. Charisius dedit symbolum fidei suæ, & fuit Catholica, & postea recitauit symbolum transformatum Arianum[c]; Synodus reprobauit expositionem symboli Nestoriani, & non Charisij; si non licuisset facere istam professionem, reprehendisset eum. Dixi etiam quòd symbolum Charisij est vt symbolum Nicænum, nisi in duabus vel tribus dictionibus, quę tamen sunt veræ & catholicæ. Dicatis quicquid vobis placet.

[c] *Nestorianum, vt statim sequitur.*

EPHES. Conuenistis mecum in omnibus R. D. talem esse sententiam, quam per V. D. dictam esse, dixi, præter vnum, videlicet quòd illa professio fidei Charisij sit vera & catholica, nam catholica erat solùm intellectu dictorum, sed non dictionibus; nam liquidò permutatam habebat compositionem dictionum ab expositis per Nicænos, nec etiam ipsa professio fidei exposita fuit per Charisium, vt professio catholicæ fidei, sed vt sequens catholicam fidem, & suam propriam expositionem. Est nè ita?

CARD. Placet quòd professio fidei Charisij sequitur in omnibus veram fidem in sensu, sed non in dictionibus; & quando dico catholicam, intelligo veram. Sed quæro, cùm ipse fatearis, quòd professio illa est vera, & quod in sensu, & intellectu conuenit cum Nicæna, nunquid hæc professio fuit improbata per Synodum, vel non?

EPHES. Concilium admisit illam Charisij professionem, vt Charisij, non vt catholicæ fidei, sed vt consonam catholicæ fidei, & R. P. satis intelleximus interrogata, & veracitèr respondentes dicimus, quòd Charisius ille non simplicitèr accusabat Nestorianos, vt aliam fidem tradentes, sed propter hæc tria. Primò, quòd istam eorum peruersam, & fallacem professionem fidei tradebant illis, qui conuertebantur ad cognitionem fidei, vt vniuersalem fidem, & vt traditam à Nicænis Patribus; hoc igitur refertur ad manifestam iniuriam illius venerabilis Concilij, quòd hanc expositionem veræ fidei fecerat. Secundò, accusabat illos, quia falsa & peruersa dogmata seminabant contraria veræ & catholicæ fidei, propterea potiùs ille Charisius appellat professionem illorum perfidiam, quàm fidem. Tertiò, quia ipsi

Nesto-

Nestoriani impellebant & molesti erant Charisio, quia nolebat admittere professionem fidei, & putabant eum hæreticum, propterea igitur ipse Charisius coactus est exponere suæ fidei professionem prout volebat, & quibus verbis, vt ostenderet se ipsum consonantem Patribus Nicææ, & illa sapere, & vt ostenderet se ipsum meritò expelli ab hæreticis, quia non sapiebat illa, quæ illi sapiebant; hoc autem nunquam ab Ecclesia prohibitum fuit, vt quisque fidem possit exponere, prout vult ad priuatam doctrinam solùm, & demonstrationem suæ veræ fidei, non ad constitutionem symboli, & multò magis tunc licebat, quia nondum diffinitio prohibitionis fuerat prolata, & manifestè habetur ex nonnullis Patribus, qui præsidebant per illa tempora Ecclesiæ, & alijs Concilijs, quia licuit Patribus professionem fidei exponere prout volebant, & quibus verbis volebant. Nam & B. Agatho vt V.D. dixit, suæ fidei expositionem & professionem conscripsit vnà cum ipsis, qui cum ipso erant, & illam conscriptam prout voluit, destinauit ad sextum Concilium, &c. & etiam B. Sophronius Patriarcha Ierosolymitanus restitutus suæ Ecclesiæ conscripsit fidem prout voluit, & Constantinopolitano Patriarchæ destinauit, quæ professio recitata est in Concilio [e], & ideò omnes Episcopi, imò Archiepiscopi, & Patriarchæ ad inuicem scribebant, & profitebantur fidei expositionem, quæ quidem literæ illorum nil aliud continebant nisi professionẽ suæ veræ fidei & opinionis, quod hucusque obseruatur apud Patriarchas Orientales; nam ceteri Patriarchæ, qui sunt post Constantinopolitanum, in constitutione [f] dignitatis statim exponunt expositionem fidei, & mittunt ad Patriarcham Constantinopolitanum, & omninò antiquitùs solebat fieri & nunc seruatur; propterea non est mirandum si etiam Charisius per suam professionem fidei fidem catholicam exponit, non sub tali intentione, vt omnes vterentur sua, sicut vtuntur symbolo Nicæno, sed solùm ad demonstrationem suæ propriæ fidei vt dictùm est. Si autem vos habetis aliquid dicere circa professionem fidei Charisij, dicatis & audiemus. Interrogamus, vtrum professio fidei Charisij tradita fuit Concilio ad demonstrationem suæ fidei, vel vt omnes illa vterentur, vt symbolo Nicæno? Nam propriæ expositiones nunquam fuerunt prohibitæ, vt diximus. Si quid habetis, dicatis.

e Sexta Syn. act. 10.

f Dum scilicet constituuntur Patriarchæ.

CARD. Exposuistis triplicem caussam, propter quam Charisius dixit suam fidem, & reprobauit symbolum Nestorianum, primò quia illi Nestoriani credebant symbolum eorum esse, vt Nicænum symbolum. Secundò quia illud symbolum continebat falsitatem. Tertiò, quia reprehendebant Charisium vt hæreticum & vt non benè sapientem. Quoad primum illi Nestoriani tradiderunt merè symboli professionem, & non dicit meus liber quod traderẽt, vt symbolum Nicænum. Secundò etiam ad hæc dico quòd apparet ex textu, quòd illi spernebant fidem Nicænam, & tradiderunt symbolum alterius fidei, imò perfidiæ. Hæc formaliter verba sunt synodi. Nam cum Philadelphiam venissent [g] &c. Vnde dico quòd hæc non fuit caussa quare Synodus fuit mota ad reprobandã fidem Nestorianorum, sed caussa est, vt dicit diffinitio, quia peruersa continebat. Ratio est, quia si illud symbolum Nestorianum continuisset veritatem, vt symbolum Charisij, Synodus admisisset, non reprobasset. Ad secundam caussam dico, quod est vera quòd fuit reprobatum, propterea quòd falsitatem continebat. Ad tertiam dico, quòd non est sufficiens, & non fuit mota Synodus ex eo, & ratio, quia Synodus nõ habuit curam

g Conc. Ephes. p. 2. act. 6. Nam cum Philadelphiam venissent quosdam seduxerũt, & posthabito Nicæno tradebant alterũ peruersarum opinionum symbolum.

curam an Charisius esset reprehensus, vel non, sed an verè, vel non. Vnde sublatis & prima, & tertia caussis, dico, quòd secunda fuit caussa finalis synodi ad faciendam illam diffinitionem. Deinde T.P. dixit, quòd synodus non prohibuit priuatam personam facere expositionem sibi prout vellet, dummodo esset vera; postea allegatis exemplum de Agathone, & Sophronio, qui fecerunt eorum expositiones fidei, & non fuerunt in sexta Synodo improbati. Sed in hoc occurrit petere, vtrum Charisius, Agatho, & Sophronius fecerunt cōtra Constitutionem, vel non? & tunc respondebo ad tuam.

EPHES. Nullo modo Agatho, & Sophronius præterierunt prohibitionem illam, quia non addiderunt, nec detraxerunt symbolo communi, sed priuatim fecerunt; vnde non comprehenduntur pœnis, & prohibitionibus, dictum est, quòd non est prohibitum hoc, sed quòd loco Symboli professio detur, hoc expresse prohibetur.

CARD. Placet, quòd Agatho, & Sophronius non fecerint contra prohibitionem, & respondeo ad quæsitum tuum. Dico quòd Charisius dabat suam professionem vt veram, & consonantem rectæ fidei, & symbolo Nicæno, non autem tradebat, vt dans legem Ecclesiæ, vt illo tota Ecclesia vteretur, quia non erat in potestate sua præcipere populis; vnde satis est mihi, quòd non fecerit contra prohibitionem; postea si Ecclesia vniuersalis, vel qui tenet locum Ecclesiæ vult docere populos, satis mihi est, quòd non faciat contra prohibitionem. Dicatis demùm quid placet.

EPHES. Hæc nos habuimus à responsione V.D. videlicet, quod meritò Charisius à Concilio nō est reprehensus, quia non fecerat contra prohibitionem, non tamen sequitur, quòd ex hoc illi Patres Concilij videantur dare licentiam transformandi symbolum Nicænum, & sic repellitur primum vestrū argumentum. Verùm si aliqua Ecclesia habeat authoritatem & licentiam dare symbolum commune, in verbis vel syllabis differentem, alio tempore dicemus. & ideò quæro à D.V. nunquid Charisius ille poterat, vel licebat illi tradere expositionem fidei illis, qui sequebātur fidem Nestorianam, secundū professionem, quam postea in symbolo fecit? Nam V.D. de hoc aliquid tetigit, & ideò declaret, licebat nè illis Nestorianis, spreto Nicæno, loco illius aliud componere symbolum, & illud tradere baptizantibus, si illud cōtineret veritatem, nunc D.V. dixit talem licentiam habere vniuersalem Ecclesiam. Quæro an Nestoriani haberent, si verum protulissent symbolum?

CARD. Fecistis duo quæsita, sed non dixistis vnum, quod non est prætermittendum, dixistis, quòd inhibitio non vult, quòd quilibet non habeat licentiam faciendi symbolum suum. Ad istud dico, quod satis est ad elucidationem nostræ quæstionis, quòd Synodus non prohibet quemlibet tradere expositionem suæ fidei, vel symbolum secundùm veritatem.

NICAEN. Addo, quòd Ecclesia vniuersalis non prohibet, quòd quilibet possit exprimere, dummodo sit vera expositio.

CARD. Hæc diffinitio, secundùm vos, non prohibet, quòd quilibet exponat, & profiteatur symbolum, prout vult, dummodo verum. Volo ostendere, (intelligo verbum, aliud, & diuersum verbis, etsi verū, prout vultis interpretari) quòd contradicitis textui. Dicit textus, nulli liceat proferre aliam fidem, intelligitis aliam fidem etiam alijs verbis, licèt consonantem rectæ fidei. Si hoc est, aduertat P.V. quòd contradicitis textui dicenti, nec Clerici, nec Episcopi, nec laici, & in fine loquitur in singulari, & de Episcopo,

Clerico, vel laico. Vnde si illa verba, aliam fidem, habent sensum, prout dicitis, sequitur contrarium eius, quod dixistis, quia conceditis, quòd persona particularis possit sibi facere symbolum, & tamen textus contrariatur, intelligendo prohibitionem, aliam fidem, idest alijs verbis. & hoc sufficiat ad intellectum, quem datis, quod sit contra dicta vestra: quantum pertinet ad intellectum horum, satis dixi in scriptis, & dico, quòd textus non dicit, quòd nulli liceat proferre aliam fidem vniuersalitèr, sed dicit contrariam fidei Nicænæ; & textus non dicit, quòd non liceat in publico, vel in priuato, sed dicit, aliam fidem; & quòd illud verbum, aliam fidem, debeat intelligi de contraria, apparet ex his, quæ sunt facta in principio illius actionis; quia conuenientibus Episcopis fuit dictum, legatur symbolum, conferantur sermones Cyrilli, & Nestorij, & illi, qui reperientur consonantes fidei Nicæni, confirmentur, qui dissoni repellantur. Modò Synodus faciens diffinitiones, facit secundùm intellectum principij; & sic intelliguntur illa verba, aliam fidem. Possem allegare alias rationes ad has, quas dedi in scriptis, & ne turbem modum arguendi, hoc sit satis. Nunc respondeo ad duo quæsita, & antequam respondeam, dico, quòd dixistis, quòd ante tertiam Synodum non erat facta prohibitio. Et dico ad hoc, quòd ego sum paratus ostendere per acta tertij Concilij, & sexti, quòd hæc prohibitio fuerat ante facta, & si placebit audire, nunc dicam; nihilominùs ne fugiam quæsitum, respondeo ad primum, petitis, licèt Charisius posset facere sibi symbolum, an posset symbolum, in quo omnes conuerterentur[h].

h Conuersi scilicet profiterentur.

EPHES. Nos quærimus, an Nestoriani habeant potestatem vniuersalis Ecclesiæ?

CARD. Hoc fuit secundum.

EPHES. Ad primum fuit mihi responsum, & dixistis, quòd non; & ideo quæsiui an Nestorianis licuisset, si habuissent veritatem; nam hac ratione sustulistis meum argumentum istis verbis, videlicet Cum dicerem quòd non licebat Nestorianis facere symbolum, in quo alij baptizarentur, dixit D.V. quòd symbolum fuit reprobatum Nestorij, quia habet falsitatem, & addidistis, quòd si continuisset veritatem, fuisset approbatum.

CARD. Et nunc dico, quòd si habuisset veritatem transisset, vt Agathonis, & Sophronij symbola transiuerunt; & fundo me in textu, qui dicit, quòd caussa reprobationis est, quia continet peruersa dogmata Nestorij; deinde dico, quòd Nestoriani si veram fidei expositionem dixissent, non fuissent improbati; sed non potuissent mandare vniuersali Ecclesiæ, quòd id vniuersalitèr profiteretur, quia non habebant potestatem vniuersalis Ecclesiæ.

EPHES. Illud symbolum Nestorianum, erat dissimile à symbolo Agathonis, & Charisij, & aliorum, etiamsi fuisset verum, quia illud symbolum Nestorianum tradebatur conuertentibus[i], loco symboli Nicæni. Illa autem alia Charisij, & aliorum symbola non sunt tradita vt communis disciplina, & vt commune symbolum, in quo deberent baptizari, & sic non est simile de illo Nestorianorum, etiamsi fuisset verum cum alijs, & illud meritò fuisset reprobatum etiamsi fuisset verum. Alia non fuerunt reprobata, quia non tradebantur vt commune symbolum. Et cùm D.V. videtur dedisse licentiam Nestorianis, hoc non liceret; nam Charisius & cæteri non tetigerunt symbolum.

i idest, ad fidem conuersis.

CARD. Contrà, Charisius tetigit symbolum Nicænum, quia addit, Spiritum

tum sanctum consubstantialem, & certa alia verba, quæ non erant in Nicæno. Et ad id, quod dixistis, ne quid prætercam, quia implicatis multa argumenta, vellem, vt particulatim faceretis, vt singulis respondere possem. Dico, quòd nulla est differentia inter symbolum Nestorianorum, Charisij, & Sophronij, si continuisset veritatem; & T. P. non debet capere alium sensum ex textu legis, quoniam lex declarat, lex dicit, quòd ideò reprobatur, quia continebat dogma falsum, ergo in hoc debetis vos fundare, & non in alio; nam tradi symbolum per priuatos, quo omnes vtantur, hoc non prohibetur hac lege, sed solùm hac lege prohibetur professio malæ fidei. Vtrùm autem priuata persona possit hoc dare, dico quòd non, non ex hac lege, sed ex alia, qua cauetur, quòd nullus potest mandare, nisi illis, in quibus habet potestatem; & volo dare aliam rationem, quia quæ publicum concernunt, omnes inferiores debent sequi ritum superiorum Ecclesiarum.

EPHES. Rursus D. V. venit ad ea, quæ primò dicebatis, quòd vniuersali Ecclesiæ liceat tradere symbolum illis, qui sub ea sunt. Ad id argumentum quod feci, non clarè respondistis, videlicet si illi Nestoriani habuissent potestatem faciendi symbolum, si fuisset verum.

CARD. Quid vultis ex hoc inferre? ego respondeo ex textu, & clarè.

EPHES. Concedit D. vestra, quòd Nestorianis licuerit baptizandis per eos, symbolum ipsorum edere & secundùm illud baptizare, si esset verum, videlicet vt expositio Charisij?

CARD. Id, quod est priuatum, tradere vt commune non potuissent, & esset dicere falsum; Nestoriani si fecissent symbolum verum, potuissent illud sapere & proferre, & docere; sed si dixissent quòd esset symbolum Nicænum in sensu & verbo, non dixissent verum, sed proferre vt symbolum verum bene potuissent, sed dicere quod priuatum est, esse commune, esset falsum.

EPHES. Clarum est, illos Nestorianos fuisse vsos vt communi eorum symbolo, quia in illo baptizabant, nunquid habebant potestatem id facere si fuisset verum?

CARD. Dico, quòd potuissent proferre, sed tradere, vt commune, non potuissent.

EPHES. Ego dixi, & benè, quòd accusabantur Nestoriani, quòd tradebant vt commune, symbolum transformatum, & sub illo baptizabant. Si autem illi Nestoriani habuissent licentiam hoc faciendi, prout videtur D. V. dicere, quòd non erat lex prohibitionis prolata, ergo ista caussa, quæ mouit Cōcilium ad proferendùm illam prohibitionem, non prouideret, prout erat intentionis Patrum; cùm propter istam licentiam transformandi symbolum, illi potuissent peruersa dogmata ponere. Ideo prouidens Concilium, ne talia de cætero fieri possent, necessariò fecit diffinitionem prohibitiuam, quæ generalitèr diffinit & terminat, nemini licere tradere, vel proferre, vel componere aliam fidem, præter illam Nicæni Concilij. Hæc autem ipsum Concilium decreuit, quia cognouit fuisse caussam, vt falsa infererentur veritati; vnde ex hac licentia, qua vtebantur in transformando symbolo, videntur Patres tertij Concilij moti ad faciendum prohibitionem; hoc autem à vestris verbis, vt aliquid sumptum, colligimus.

CARD. Cui vultis vt magis credatur, diffinitioni Concilij Ephesini, an vobis?

EPHES. Nos credimus & ipsi diffinitioni, & illis, qui exposuerunt & interpretati sunt, & siqua difficultas est, credendum est interpretatoribus, qui fuerunt principales ibidem cum diffinitio extitit promulgata, quam nobis exponit B. Cyrillus, & in epistola, quam scripserat ad Ioannem Antiochenum, & Acacium Melitenensem, videamus interpretationem illius, & ipsam sequemur; nam nemo esset, qui magis posset diffinitionem exponere; nunc si D.V. vult quid dicere, dicat.

CARD. Synodus assignat hanc caussam prohibitionis symboli Nestorij, quia sapiebat falsitatem.

EPHES. Synodus non adducit hanc solam caussam.

CARD. Diffinitio dicit, quòd mandat, quòd ex communicationi subiaceant qui sapiunt symbolũ *; ergo videtur, quòd peruersum dogma Nestorij erat ipsum symbolũ. Deinde patet per verba Charisij, qui dicit, quòd spreta fide Nicæna ediderunt aliud symbolũ, idest peruersum. Tertiò, quia quod cõtinetur in symbolo Nestorianorum fuerat lectũ ex epistola Nestorij, quia eadẽ perfidia continebatur in epistola, prout in symbolo eiusdẽ. Cyrillus interrogauit synodum si contenta in epistola erant vera; dixit Synodus quòd erãt falsa; vnde ea de caussa synodus tulit sententiam [k]. Ad id, quod dicitis, quòd est credendum Cyrillo, fateor, quòd est credendum, & epist. Cyrilli scripta ad Ioannem [l] non obstat, imò probat hunc sensum, & si benè considerabitis verba epistolæ, intelligit illa verba, aliam fidem, videlicet non quoad verba, sed quoad sensum; quia certum est, quòd in epistola Cyrilli, & in responsiua Ioannis sunt multa in expositione fidei, quæ non sunt in symbolo Nicæno. Et nihilominus quia illa sunt vera, dicit, nil addentes, vel diminuentes, & tamen in verbis multa addit, licèt non in sensu. Vnde per illam epistolam apparet, quòd non dicitur alia fides, quæ differt in verbis, si non differt in sensu. Item epistola ad Acacium [m] non obstat, magis est pro nobis, quia ad illa verba Concilij, aliam fidem, subdit [n] qui declarat aliter quàm sit fides; non ergo contrariatur mihi, hæc sunt verba: Qui semel nescio [o] quo modo, &c. Et sequitur: Qui autem hoc agere vult, idest declarare, innouat quidem nihil, sed nec fidei expositionem noscitur innouare, sed manifestam magis constituit. Quid possetis habere clarius?

EPHES. Quomodo incipit epistola?

CARD. Pridie dixeram, me hanc non habere, & fuit quia non erat rubrica; postea quærens reperi in certis instructionibus, quæ dicebantur Secreta Nestorij, & incipit, Caussa [p] quidem dulcis, & digna; & post illa verba, aliam expositionem, declarat se, aliam, idest contrariam.

EPHES. Nos non habemus.

CARD. Declarat, quòd nil videatur addere, & innouare qui declarat, & in Synodo quærens, an protulisset [q] fidem conuenientem symbolo Nicæno, omnes responderunt, quòd Cyrillus dixerat consonanter symbolo Nicæno; & licèt apertiùs & manifestiùs dixerit ea, quæ continẽtur in symbolo Nicęno, non videtur quid noui induxisse, sed quod magis sapiat cum Concilio Nicæno; vnde si illa verba, aliam fidem, significarent de verbis diuersis, certè Cyrillus incidisset in prohibitionem. Deinde volo allegare dictum Cyrilli in expositione Symboli, & ex hoc videbitis quis sit sensus prohibitionis, & quid Synodus voluerit prohibere, Incipit epistola: Amor

* scilicet Nestorianum.

k Act. 6.

l Conc. Ephes. par. 3. cap. 34.

m Conc. Ephes. p. 3. cap. 35.

n scilicet Cyrillus intelligi de eo.

o Verba epist. Cyrilli in actis Conc. Eph. p. 3. cap. 35. Qui semel nescio quo modo dissentire visi, & quod non rectè sentirent, Ex quibus verbis probatur, quod additio erat contraria, & dissona.

p alias, Res sanè dulcis. In act. Ephes. loco citato.

q par. 2. act. 1.

[r] Amor doctrinæ. & amor laboris, vbi hæc verba sunt, videlicet, Iam sancta Synodus, quæ in Epheso congregata est, tulit sanctam sententiam contra Nestorij malam opinionem, & vanitatem illorum, qui cum eo erant, vel ante ipsum fuerunt æqualia sapientes, & docere vel conscribere audentes damnauit, & æqualem illis imposuit caussam, idest pœnam. Vnde ex hac epistola apparet, Synodum damnasse dogmata mala Nestorij; & sic apparet verbum, aliam fidem, intelligi de contraria, quæ est Nestoriana, vel ei similis. Item apparet, quòd symbolum Nestorianum reprobauit, quia sapiebat similia Nestorio. Etiam Cyrillusmèt compositor diffinitionis dicit, quòd damnat Nestorium, & eos, qui sapiunt sibi æqualia. Vnde patet, quòd symbolum Nestorianum fuit improbatum, & qui sapiebat dogma æquale Nestorio, quod est contra id, quòd V.P. ante dicebat, assignando aliam caussam. Vnde cum P.V. cognoscat hanc rem facillimam, & non habere dubietatem, cùm facilè sit, vt omnes intelligant, & estis doctissimus homo, rogo P.V. nolit tenere tantum Auditorium ad rem, quam pueri possent soluere; sed ne perdamus tempus intremus rem principalem, & dimittamus ista, quæ non habent difficultatem. Nihilominus sum paratus respondere & hodie, & semper. Sed hæc quæstio non est vtilis, nec habet exitum veritatis.

[r] *Aliàs, Studium ac diligentiam. Conc. Ephes. par. 3. c. 43.*

EPHES. Nos istos sermones, de quibus agimus & dicimus, non putamus ita vt facillimè possint repelli à pueris, vt D.V. dixit, sed nos putamus ipsos necessarios, & aliàs vtiles, cùm nos faciamus sermones de vocibus, & authoritatibus Sanctorum Patrum, hoc primò supponentes, quod si etiam dogma vestrum esset verum, & rectum, tamen non esset in symbolo addendum, nec in symbolo cantandum, meliùs est nos circa talia laborare, & dimittere theologicas rationes stare immutabiles, & inconcussas. Nam hoc magis adhæret difficultatibus rerum, de quibus discutiendum est. Notificamus V.R.P. hanc nostram esse intentionem, nullo modo à discussione istius difficultatis desistere, nisi applicemus priùs ad aliquam veram conclusionem. Nos & dicimus, & sapimus, & faciliter ostendere possumus, quod si inuentum fuerit dogma, de quo difficultas est, esse verum, illud poterit apponi sub priuata diffinitione, prout in multis Concilijs œcumenicis actum est; verùm ab ipso symbolo nil debet submoueri, nec detrahi, nec addi, vt vnio Christianorum possit seruari à scandalis.

CARD. Quia tempus est carior res, quàm homines possunt habere, ideò vellem quòd fieret, quod dixit Imperator, vt tempus non duceretur in annum. Satis super hac quæstione disputatum est & per scripta, & dicta hinc inde. Ego puto quòd D.V. cognoscat veritatem, & quòd docti sapientes viri iudicent in mentibus suis, quòd hæc quæstio non habet difficultatem; sed non reprehendo vos, qui introduxistis eam, quia facitis, vt sapientes, qui volentes ingredi magna, incipiunt à leuioribus. Ita vos intraturi materiam Spiritus sancti, voluistis hanc vt faciliorem premittere. Sed postquam tanto tempore hoc discussum est, & benè est aperta veritas, quam non ignorabatis priùs, arbitror vos fecisse ad tentandum, quomodo nos Latini scimus respondere; rogo vt veniamus ad difficultatem maiorem, & sicut dixi pridie, si probatis, Spiritum sanctum non procedere à Filio, profiteor planè, quòd Ecclesiæ Romanæ non licuit; si verò non poteritis probare, & ostendetur contrarium, tunc sum certus, quòd non facietis difficultatem, an potuit illa declaratio poni; tamen pro me nõ remaneat, ego sum paratus respondere

ad omnia obiecta; sed fortè melius esset, quòd illis tribus diebus ordinarijs disputationis fieret discussio materię pręsentis & in alijs prosequeremur hoc. Interrogetis me, & ego sum paratus, Domine Ephesine ego dicam vnum verbum, & loquar vt cum patre, quia à vobis possum informari. Habuistis dicere, quod hæc prohibitio non fuit ante tertium Concilium Ephesinum; ego possum ostendere contrarium, & est bonum vt Patres audiant, quia licèt dixerim in scriptis, hic non dixi: fortior ratio, quæ assignetur quòd non possit apponi syllaba in Symbolo, est ex epistola[s] Cyrilli; tamen si benè aduertit P. V. in illa epistola dicitur, nihil prætereatur, vel mutetur, non dicitur addatur; sed posito quòd dixisset, non facit contra nos; vt non ideò prohibitio fuerit priùs facta. Cyrillus fundat se in authoritate sacræ Scripturæ, & dicit: Meminimus enim dicentis[t], noli transferre terminos æternos, quos Patres tui posuerunt: non illi loquebantur, sed Spiritus Dei. Vnde Cyrillus fundat se in hac authoritate, quæ est prohibitiua addere, vel detrahere, & dicit Sanctos Patres, & Spiritum sanctum per eos fecisse. Certum est illos Sanctos Patres fuisse ante Concilium, quia fuit dictum Salomonis, qui diù fuit ante tertium Concilium, & Nicænum, imò & ante fidem Christi expressam in nouo testamento. Idem dicit Cælestinus[u] his verbis: Quis non dignus est anathemate, qui addit fidei Apostolicæ, quæ non recipit nec augmentum, nec diminutionem, & magna pœna constringit & addentem, & detrahentem. & sequitur: Legimus in libris nostris, nil esse addendum, vel minuendum. Hæc epistola fuit ante inchoationem Concilij Ephesini, & tamen Cælestinus profitetur ante fuisse inhibitum addi fidei Apostolorum. Habeo duos testes, volo tertium habere, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, & allego septimam Synodum[x], quæ dicit. Quæ enim tradita sunt in catholica Ecclesia, nec augmentum, nec diminutionem admittunt, maxima & addentes, & diminuentes pœna constringit maledictionis, vt Scriptura asserit, contra eum, qui transfert terminos Patrum suorum, nec habuerit propositum ad cognoscendum veritatem: ergo septima Synodus fundat se in hac authoritate sacræ Scripturæ, & hoc dicit quod contingit illis, qui non habent propositum cognoscendi veritatem; vnde patet quòd ille dicitur addere, vel detrahere, qui transgreditur terminos Patrum veritatem mutando, sed qui declarat veritatem non transgreditur terminos Patrum; & ratio est, quia prout dicit Cyrillus, hæc prohibitio facta est per Spiritum sanctum loquentem per Sanctos Patres, cũ Spiritus sit spiritus veritatis, qui dicit veritatem, est intra spiritum, nec addit, nec detrahit. Qui autem dicit falsitatem, ille est, qui exit terminos Spiritus sancti, & ille debet iudicari transgredi, vel addere ad terminos Patrum. Et hic textus declarat quòd ille est, qui addit, vel diminuit, qui non habet animum cognoscendi veritatem. Cum ergo hæc prohibitio præcesserit Concilium Nicænum, dicemus nè, quòd Concilium Nicænum transgressum sit terminos Patrum suorum? Aliàs si intelligeremus de transgressione verborum, Concilium Nicænum fuisset transgressum terminos Patrum, quia aliqua detraxit de Symbolo Apostolorum; & idem de Concilio Constantinopolitano, quod Concilium addidit multa symbolo Nicæno, & quia dixit veritatem non reputatur addidisse. Et ideò, quòd sæpius dictum est, quòd Ecclesia post tertium Concilium non possit addere, & quòd ante licuerit non est verum. Deinde dico quòd nos habemus librum[y] græcum, vbi est symbolum Constantinopolitanum, vbi non est verbum, De cælis, di-

cit

s supra citata, in act. Conc. Eph. par. 3. cap. 34.

t Prouerb. 22.

u Epist. 18. ad Nestor. in actis Concil. Ephes. par. 1. cap. 18.

x vltimis verbis to. 5. in act. 6.

cit tamen verbum Descendit, nec hoc, videlicet, secundum Scripturas. Nos habemus hic duo volumina Concilij Chalcedonensis, & sunt valdè antiqua, est vnum vltra quingentorum annorum, vt apparet, & hìc ter ponitur symbolum Constantinopolitanum, & nunquam ponuntur ibidem, De cælis, &, Secundum Scripturas. Item habeo aliud de litera Longobarda antiquissimum, & sunt Canones omnium Conciliorum, & est symbolum Constantinopolitanum & sine verbis illis, De cælis, &, Secundum Scripturas. Et sic ex his tribus libris apparet quòd symbolum Constantinopolitanum non habebat illa verba, De cælis, &, Secundum Scripturas. Ille liber, quem ostendistis de quarto Concilio, non sunt fortè decem anni, quod fuit scriptus, vt apparet, nostri sunt antiquissimi quingentorum annorum. Item est liber similitèr in græco antiquus portatus de Constantinopoli. Item & nos ponimus in symbolo nostro certa verba, vltra symbolum Constantinopolitanum, & non ex eo arguimur; ponimus Deum de Deo, illud non [2] est in Constantinopolitano, & tamen nunquam aliqui reprehenderunt nos propter illa verba, sicut de illo Filiòque. 2

EPHES. Illud fuit in Nicæno, Deum de Deo, & in alijs conuenimus, ergo de istis non quæramus.

CARD. Non erat in Constantinopolitano, & dico quòd cum conueniamus, quòd vltra Nicænum, & Constantinopolitanum cantetur verbum, [3] De cælis, &c. sequitur, quod non est* differentia inter nos, & vos de syllabis, sed de veritate. 3

* *id est, non deberet esse.*

EPHES. Ad illa, quæ primò dicta sunt, cum longa fuerint, non est tempus respondendi, licèt D. V. quæsierit à nobis, & volueritis informari, hoc est supra nostram dignitatem, tamen nos haberemus ad ipsa respondere, & conuenientèr sensui veritatis; similiter ad vltima verba, quæ facta sunt de his libris, quæ D.V. produxit, non habemus nunc respondere, quia tempus non patitur; referentur ad tempus opportunum, quo tempore conuenientèr inquirentur. Cum autem inter vestros sermones D. V. fecerit mentionem in superioribus Congregationibus, videlicet, quòd liceat vniuersali Ecclesiæ immutare symbola, & primò illi, qui præest vniuersali Ecclesiæ, cum habeatur manifestè quòd D. V. respicit ad Ecclesiam Romanam, & Præposito Romæ habueritis respectum, hoc prætermittere sine discussione non patimur, volumus circa hanc rationem sermonem facere in sequenti Congregatione si placet. Nam habemus multa & præclara dicere circa hoc rationibus efficacioribus; sed suspicamur ne fortè verba, quæ dicenda sunt circa hoc inducant scandala, ideò dixi velle dicere, si placet, sit electio circa V. Dominationem, & si vobis videtur, fiet, nam ad hoc parati sumus.

CARD. Sunt inter alios articulos differentiarum vestrarum à nobis de potestate Romani Pontificis, & cum sumus in discussione huius articuli de Spiritu sancto, non videtur conueniens admiscere de potestate Summi Pontificis; & ideò in scriptura [4] dixi, de authoritate Romanæ Ecclesiæ non dico nunc, sed alio tempore reseruabo, & quando erimus in discussione illius liberè poteritis dicere vt licebit, & debetis credere, quòd non offendetis Sanctissimum D. Papam, quia ipse non est hìc, nisi vt veritas declaretur, & per Dei gratiam hæc veritas Apostolicæ Sedis, & Ecclesiæ Romanæ est ita manifesta per sacra vniuersalia Concilia, quòd si hæc quæstio, in qua sumus, habet modicam difficultatem, illa habet multò minorem; sed certè vt dixi, 4

quia

quia est articulus distinctus nō esset bonum immiscere cum articulo de Spiritu sancto. Vndè iterum atque iterum oro & obsecro, vt velitis incipere materiam processus Spiritus sancti, quia erit vtilior, quàm hæc, in qua sumus; & verè si essemus concordes in isto articulo, credo quòd nulla difficultas restaret in alijs: & spero, quòd in alijs articulis erimus benè concordes.

AND. His dictis, voluit sermonem ad Papam, qui summa cum admiratione omnium hora iam 23. frigore imminente maximo, audiuerat cuncta patientissimè.

CARD. Beatissime Pater, videtur quòd Sanctitas vestra vnà cum Domino Imperatore ordinaretis, vt procederetur ad negotium principale. Tamen vobis dico Patres Reuerendi Græci, nos parati sumus quæsitis vestris omnibus respondere.

AND. His expositis, facto silentio, Summus Pontifex assurrexit, eiusq; erectione cunctis assurgendi licentiam dedit.

Notæ ad vndecimam Collationem.

1 Librum.] Ex hoc vel simili libro est translatio latina Concilij Chalcedonensis act.2.in editione Coloniensi Anni 1551. ex qua desumpsit Baronius tom.4. Anno 381.num.29.in qua actione refertur à Patribus Concilij symbolum Constantinopolitanum sine illis verbis, De cælis, & secundùm Scripturas, quæ tamen in alijs editionibus leguntur, & canunt Græci, vt dicit idem Cardinalis infrà Collatione 14. in fine primi numeri.

2 Non est.] In symbolo Nicæno sic legitur, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, & sic canit Ecclesia Latina: at verò in symbolo Constantinopolitano omittitur Deum de Deo, & tantùm dicitur Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, & sic canit Ecclesia Græca. Hæc verba Cardinalis, sic refert Græcus Scriptor sess.12. versus finem. *Has voces, Deum de Deo, non habetis, & nos habemus.*

3 De cælis.] Idest, cùm vos Græci non faciatis vim super verbis, Deum de Deo, De cælis, & secundum Scripturas. sic non deberetis vim facere super verbum Filiòque, disputando, vt nos cogitis, de pura additione verbali. nimirum Cardinalis, & Latini properabant ad disputationem veritatis propositionis, Filiòque.

4 Scriptura.] Græcus Scriptor sess. 12. sic: *Ex articulis, de quibus inter Latinos & Græcos est controuersia, vnus est de Romanæ Ecclesiæ authoritate, nunc quia versamur in alia difficultate & articulo de Spiritu sancto, non videtur conueniens vt articulus hic cum articulo de Catholica Ecclesia confundatur.*

COLLATIO DVODECIMA.

Die 4. Decembris.

[a] Secundo, tertio, & quarto diebus.

a Nimirum orationē Ducis Burgūdiæ Oratoris, & duas disputationes tribus diebus habitas, vnica Collatione perstrinxit Andreas. quas breuissimè tantū innuit Græcus Scriptor in 13. & 14. Sessionibus.

Abbas Generalis Cisterciensium orat nomine Ducis Burgundiæ. Professiones Fidei Charisij, & aliorum fuisse admissas in Concilio, quia non continebant contraria Symbolo.

AND. Die quarta Decembris in conuentione cunctis astantibus, locus Græcorum Deputatorum vacans erat; intuebatur quisque cur hoc euenisset, & quia inter collucationem præcedentem & hanc, solennes Ducis

Ducis Burgundiæ Legati aduenerant, ac summo Pontifici, Græcisuè præsentibus, Concilio œcumenico solennem orationem fecerant, & Imperatori Græcorum nil dixerant in publico, nunc Cabilonen. Episcopus ex Oratoribus, qui ex Duce venerant, primus assurgens hæc inquit Imperatori.

CABILON. Illustrissimus Princeps Dux Burgundiæ toto desiderio inflãmatus ad vnionem Græcorum, has literas tuæ Serenitati mittit cum salute; & quia continent credentiam, nos sumus parati eas vobis explicare in palatio Serenitatis vestræ.

AND. Imperator illis receptis, misit suum Interpretem ad respondendum secretè Ambasiatoribus, qui demùm reuersus ad Imperatorem iterum redijt ad Ambasiatores.

LVD. Dic, oro, quid illi exposuerunt.

AND. Quæ per Concilium gesta sunt alibi [b] cuncta ascripsimus, hoc in conuentu disposuimus nil aliud extra proferre, nisi, quæ fidei discussionem concernunt. Sed quia exhortatio hæc principaliter extitit ad hãc fidei vnionem, referam quæ grauiter exposita fuerunt per religiosum virum ætate, & doctrina venerabilem generalem Abbatem Cisterciensem, qui quartus inter Oratores fuerat; primus namque in ordine fuerat Episcopus Morinen. qui in Curia degens honore adiunctus fuerat, sicque nihil dixit; secundus Episcopus Cabilonen. qui primus in referendo fuit. Sed quia omnia in expositis per venerabilem Patrem hunc, contenta sunt, huius relatione dictorum illa videbuntur exposita. Tertius fuit Episcopus Niuernensis, qui vt primus silentium seruauit. Quartus extitit Abbas præfatus.

[b] *Dixi in prima nota ad 1. Collat. hoc opus Andreæ adhuc desiderari.*

LVD. Dicas præfati Patris exposita.

AND. His verbis Concilio peroratus est.

Sequitur oratio.

Si fiscellam iunco texerem, aut, vt B. Hieronymi verbis vtar, si palmarum complicans folia in sudore vultus mei, ventris sollicitamenta tractarem, me nemo reprehenderet, neque detractorum Deo odibilium morsibus exponerer corrodendus. Nunc autem cùm ego imperitus scientia, & sermone altiora me contra sapientis documentum quęrere videar, & opus arduissimum, quod meo siquidem maturius eloquium decuisset, in insipientia mea nitar aggredi, declarare videlicet, desiderandos à quolibet catholico fines, puta perfectam Orientalis Ecclesiæ cum Latina vnionem, Patrum quoque tam Reuerendissimorum Dominorum Cardinalium, quàm cæterorum Dominorum, & Ecclesiasticorum Basileæ congregatorum, cùm Sanctitate vestra, Beatissime Pater, concordiam, & pacem; quos fines indefessis laboribus, continuisque suspirijs prosequitur, & intendit deuotissimus sanctæ Matris Ecclesiæ filius D. Philippus, Dei gratia, Dux Burgundiæ, qui nos hic astantes suæ Celsitudinis Ducalis Oratores, & Nuncios ad eandem S.V. præsensq. sacrum Concilium destinauit, si quominus Beatissime Pater, sacraq. Synodus vobis ingenita benignitas meum ceu nimis mox detegendum supportauerit imperfectum quænam adesse mihi poterit subuentionis occasio, vt aduersum me in derisum non loquantur, qui sedent in porta? Itaque ex proprijs loqui non contendam, sed ea solùm differere mihi animus est, quæ ipse sapientissimus Princeps posuit in ore meo; magnam proinde concepi fiduciam, quòd etsi non meis meritis, contemplatione tamen, & reuerentia tanti tàmque catholici Principis vestræ miserationes meam patienter sufferant ignorantiã, quòdq.

quòdq. Pater misericordiarum, qui linguas etiam infantium facit disertas, sermones meos rectos, & benè sonantes faciet in auribus vestris, & hac spe fretus in hac quoque protestatione specialitèr confidens, quòd omnia per me dicenda omnimodæ correctioni,& determinationi vestræ Sāctitatis,Beatissime Pater,præsentisq. sacri Concilij submitto. Relictam mihi per Reu. in Christo Patrem D.Episcopum Cabilonensem expositionis per nos Oratores coram hoc præcellenti auditorio fiendæ secundam particulam, prout ab alto mihi concedetur, conabor festinantèr absoluere. Præsuppositis igitur veritatibus notissimis, siquidem longè magis facto, quàm verbo clarescentibus, quibus oratio tam fœcunda, quàm facunda ipsius Reu. in Christo Patris D. Episcopi Cabilonen. Illustrissimum Principem D. Ducem Burgundiæ V. S. (Beatissime Pater) filium obedientissimum super extollendis virtutibus, & amplissimis dignitatum titulis fore multiplicitèr insignitum, declarauit elegantèr, & abundè pro aliquali mediorum declaratione, quibus ipse potentissimus Princeps sua sanctissima desideria de procurando,& ponendo in Ecclesia Dei vnionem, & pacem confidit, & desiderat efficacitèr posse perfici,pro quorumque practica & feruenti prosecutione, hos tot tantosq. Reuerendos Nuncios nobiles,& insignes viros per tanta, tamq. periculosa itinerum spatia ad eandem Sanctitatem vestram, præsensq. sacrum Concilium destinat, verba præmittere non confundor. Pridem in epistola missæ recitata,quæ B. Apostolus dudum Philippenses exhortans ad perficiēdum opus, quod cœperant in 1.cap.epistolæ ad Philippenses ipsos direxisse legitur, cùm diceret, oro vt charitas vestra magis ac magis abundet. Quorum verborum intelligentia ex caussa dicendi facilitèr accipitur,si considerationis acies paululum circa deductionem figatur Apostoli, qui postquam Philippenses de felici operis per ipsos inchoati consummatione securos reddidisset, dicens, Confido quia qui cępit in vobis bonum opus perficiet vsque in diem Iesu Christi. Rursus planè demonstrans se velle huiusmodi operis cooperatorem & coadiutorem esse, continuò subiunxit hoc; oro vt charitas vestra magis ac magis abundet. Quoniam enim ad inchoandum perficiendumq. quodcunque opus bonum, virtus charitatis,quam Theologi virtutum matrem, & formam appellant,sit necessaria. Idem Apostolus in prima epist. ad Corinthios pulcrè, profundèq. pertractans, linguis loqui Angelorum, omnia noscere mysteria, fidem ad transferendos montes habere, cibare pauperes, in prophetijs, seù alijs quibuscunque perfectionibus abundare, vbi charitatem abesse contigerit, nihil prorsus valere, tandem veracitèr concludit & determinat; & vbi charitas non est, inquit Magnus Gregorius, quid est,quòd possit prodesse? Vbi verò charitas est, quid est, quod possit obesse? Charitatis siquidem proprium est, vt idem Gregorius testatur, nutrire concordiam, seruare composita, coniungere dissonantia, dirigere praua, & virtutes cæteras perfectas suo munimine solidare. Cum igitur homines extra charitatem, qua Deus, & proximus diliguntur constituti, contentionibus, & litibus, quæ seruos Dei secundùm Apostolum, non decent, insistentes schismatibus, & discordijs, quibus, iuxta Salustium, magnæ res dilabuntur, inuoluti, in pace in idipsum nunquam dormientes, aut quiescentes, sed semper aduersa sentientes, & dicentes, prorsus nihil sint, nisi fortè quoddam æs sonans,& cymbalum tinniens. Quid mirum si Doctor Gentium Paulus fidelitatem, & veræ dilectionis affectum, quibus Philippenses amplectebatur, manifestare volens,

lens; ipsos nedùm ad habendum charitatem, quæ discordias terminat, & rancores tollit, sed etiam ipsos feruenter solicitat, & hortatur, vt eorum charitas magis, ac magis semper abundet. Sanè inter varios, & multiplices effectus, quibus fidelitas, & perfecta dilectio vnius ad alterum comprobatur nullum, qui de his tractant suis in scriptis eo inueniuntur euidentiorem reliquisse, quam quo contentionum, & diuisionum declinatio consulitur, reconciliationis, & concordiæ modus inducitur, & pax, si fieri possit, cum omnibus hominibus quærẽda suadetur, & habenda; hinc pijssimus Saluator mundi, cuius omnis actio nostra est instructio, nihil tantùm, sicut concordiam, & pacem suis inuenitur discipulis commendasse; In hoc, inquit, cognoscent omnes, quòd mei estis discipuli, si dilectionem, & concordiam habueritis ad inuicem: Imò ipse dulcissimus Iesus, qui est pax faciens vtraq. vnum, cùm esset ex hoc mundo transiturus ad Patrem, pro quo specialiùs, quàm pro vnitate, & concordia sui corporis mystici, quod est Ecclesia, legitur exorasse? Pater, inquit, rogo vt sint vnum, sicut nos vnum sumus. In epistolis autem Pauli in Ioannis, & Petri, cæterorumq. Apostolorum canonicis, quorum vos, Patres optimi, esse gloriamini successores, quid aliud præcipitur, quid aliud docetur, aut annũciatur, nisi pax, & concordia fidelium? quodq. multitudinis credentium sit cor vnum, & anima vna? Quid autem sibi vult, quòd Sponsus Ecclesiæ toties in Canticis Sponsam suam vocat vnam, dicens, vna columba mea, vna electa mea, vna perfecta mea? quatenùs fideles intelligant vnitatem tam frequenti vocum ingeminatione commendatam ad Ecclesiam Dei sic pertinere, vt iam illi non sint de Ecclesia, extra quam non est salus, qui damnabiliter diuidunt Ecclesiam, seu ipsam diuisam reducere ad vnitatem negligunt, & contemnunt. Hinc Sponsus ipse patienter demonstrando quantum sibi displiceat, quantumq. sit periculosa in corpore suo, quod est Ecclesia, quæcunque suscitata diuisio, cùm ad turbas in figuris loqueretur, nonaginta nouem oues in deserto relinquendas pro eundo ad illam, quæ perierat, ipsamq. proprijs humeris reportando ad ouile salubriter docuit, & fecit; imò reprehensus à Iudæis quia cum publicanis, & peccatoribus manducaret, se non esse missum, nisi ad oues, quę perierant domus Israel, & quòd non est opus valentibus medico, sed malè habentibus, constanter legitur respondisse. Per hæc ni fallor, futuris Ecclesiæ Pastoribus luculenter insinuans, quanta ipsis incumbat necessitas, iuxta modum loquendi Apostoli, opportunè & importunè, per gloriam & ignominiam & per infamiam & famam bonam iugiter prouidere, & attendere, vt in grege Domini, in quo posuit eos Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei, nulla omnino schismatis macula, nulla cicatrix insurgat, vel maneat, neque vox illa nimium lugubris, & detestanda resonet, ego sum Cephæ, ego sum Apollo; parua siquidem scintilla si diutiùs feruescere sinatur, syluam magnam frequenter incendit. Quemadmodum, dicente Gregorio, peccatum, quod per pœnitentiam mox non diluitur, suo pondere ad aliud trahit. Quid enim horrendissimo schismati in Constantia nuper terminato tantam dedit durationem, ex qua omnis in orbe deformitas surrexit, nisi defectus ex negligentia extinguendi commune incendium, quod citò flammas emisit, quod in sui initio absque iactura, vel dedecore partium postea condemnatarum, tam faciliter, quàm feliciter fuisset extinctum? Vt igitur voraces flammæ ignis schismatici his infaustis diebus vndiq. sicut scintillæ in arundineto discurrentes, tandem

non

bijciat, & tradat illorū,qui gladium in vindictam malorum portant, tandēq. oporteat, sicut B.Bernardus deplorat amarè, Dominam gentium ancillari, & ancillam dominari? Si enim caussantibus discordijs inter Christianos,ijs temporibus pestiferis(proh dolor) vigētibus,quibus similes ab Incarnatione verbi Dei nemo vidit vnquam,discessionem ab Ecclesia Romana fieri contigerit, quemadmodū hæretici,Hussitæ,& eorū sequaces id desiderare dietimq.procurare non desinunt;cùm B.Apost.in 2.ad Thessalonicen. palàm innuere videatur, tunc finem mundi,& diem nouissimum instare,aduentumq. illius filij proditionis, qui dicitur Antichristus esse propinquū, quando huiusmodi fiet discessio. Quis sapiens meritò non formidet se visurū in valde proximo superuenturas vniuerso orbi, præsertim Ecclesiæ,tribulationes,& angustias quales mundus,ex quo gentes forte cœperunt non habuit,si quominus ipsi Ecclesiastici Latini,& Græci saltim ex vexatione capientes intellectum,mox sibi inuicē dexteras dederint,seq.reiectis vlterioribus diffugijs, ad osculū receperint, non fictæ,sed verę pacis;an non,vt cætera prætermittam horum periculorum testimonia, lamētabilis plurium Ecclesiarum præsertim cathedralium desolatio vtiq.proueniens ex pugnis,& concertationibus duorū Altariū in Templo Domini erectorum, quorum vnū soluit, quod aliud ligat, vnum destruit, quod aliud ædificat. Cùm autem videritis hæc fieri,inquit Saluator, qui sunt in Iudæa fugiant in montem,& qui supra tectum,non descendant,vt quid capiant in domo væ prægnantibus, & nutrientibus in diebus illis; has planè longè magis quàm repentinum fulgur formidādas tribulationes, & angustias pijssimus, atq. deuotiss.Princeps D.Dux Burgundię V.S.(Beatiss. Pater)filius obedientissimus suis in pręcordijs,solerti meditatione reuoluēs,ipsisq.more suo catholico viribus mētis,& corporis satagēs occurrere,pręoculis quoq.sapienter,& salubriter habēs,quòd ex vnione sanctę matris Ecclesiæ,pace,& concordia fidelium,earundē tribulationum cessatio,vestræq.sublimis personæ,Beatiss. Pater,salus,& quies,ac in æternum apud Deum, & homines duratura commendatio singulariter dependent,vt fidelitatem filialem,feruētissimum,ac deuotissimum synceræ dilectionis affectum quibus V.S. amplectitur,& colit opere, & veritate palàm demonstret, per nos hìc præsētes suæ Celsitudinis Ducalis Oratores,& Nuncios in charitatis perfectæ visceribus,in totius humilitatis,& reuerētię spiritu eidē suę Sanctitati supplicat,quatenùs vestrę pietatis oculos benignè dirigētes ad horrēdissima scādala per vniuersasChristianitatis regiones extemplo dissemināda, si, quod absit, in agro Dominico vestræ curæ specialiter cōmisso,lethifera schismatū superseminarētur zizania, si Latini magis ac magis diuiderētur,seu diutiùs sic diuisi permanerēt,quòd propter eorū cōtentiones,ac discordias Orientalis Ecclesia se vel ad horā differret vnire cum Latina,festināter,& efficaciter prouidere dignemini,quòd Ecclesiā Dei sponsam vestrā nulla schismatis labes contaminet. Quodq. illa duo opera sanctiss. quę V. S. ex charitate perpetuis efferēda laudibus strenuè inchoauit, vnio videlicet Græcorum cū Latinis, PP. quoq.tam Reuerendiss. DD.Cardinalium, quàm cæterorū DD.& Ecclesiasticorū Basileę congregatorū cum V. S. recōciliatio,& concordia festinā, & toti mundo sūmè necessariā accipiant consūmationem;horū siquidem operū sanctissimorū,quorū felix consūmatio, & iugis permanētia,haud dubiū sunt media conueniētissima,& maximè necessaria ad procurandū, & ponēdum perfectā in Ecclesia catholica vnionem,& pacē, ipse potentissimus Princeps cooperator,& coadiutor fieri quousq.desiderat,

vt pro ipsorũ felici adeptione personã suam inclytã,patrias,subditos,cunctaq. amplissima simul & opulẽtissima suæ magnificentiæ subiecta dominia,V S. sacroq.Concilio fideli,cordialissimoq. præsentat affectu; nobisq. suis Ambasiatoribus specialiter iniũxit,vt in ipsorum feruẽti prosecutione simul & cęteris quibuscunq.materijs prosperitatẽ,& honorẽ sanctę matris Ecclesiæ,vestręq. Sanctitatis, ac præsentis sacri Concilij concernẽtibus nos exhibeamus sicut Dei ministros, singula tantis rebus,quæ per S.V.& ipsum sacrum Conciliũ nobis mandata fuerint, prout id facere iugiter habuimus & retinemus in votis, corde,& animo diligẽter adimplere. O Ducem verè catholicũ! ò legitimum S. matris Ecclesiæ filium!siquidẽ nomine Principis pacis iustissimè honorandũ cuius instantia quotidiana cum Apostolo, est solicitudo omnium Ecclesiarũ, rogare,quæ ad pacẽ sunt Ierusalem, euangelizare concordiã gentibus his,qui propè, & longè sunt,reconciliationẽ impetrare, & per omne,quod in ipso est, omnia tollere scandala de regno Dei.O magnanimi,cordatiq.Principis iustissima, & omni exauditione digna petitio, quæ propriorũ inscia commodorũ, solùm instat pro sublatione schismatũ, pro desiderãda Latinorum, & Gręcorũ vnione,pro exaltatione fidei catholicæ,pro Christianitatis cõmuni bono, pro conseruatione,& incremento Reipublicæ seruorum Dei, quæ profectò à V.S. Beatiss.Pater pręsentiue sacro Concilio nil magis efflagitat,vel quærit, quàm iuxta modum loquẽdi Apostoli,qui cœpit in vobis opus bonũ,illud perficiat, sicq.charitas Dei per Spiritum sanctũ diffusa in cordibus vestris circa prædictorum operum continuationẽ semper magis, ac magis abundet;quoniã propter ipsorum imperfectionem,vel neglectum viam transeuntes in sugillationẽ honoris, & nominis Apostolici,occasionem non habeant mouẽdi capita sua & dicendi,ecce homo,qui cępit ædificare,& non potuit consũmare.Et quis est, qui vobis noceat,inquit Petri Canonica,si boni æmulatores fueritis? Cùm enim labor improbus omnia vincat, & iuxta Senecam,nihil est, quòd vigilans, & pertinax cura non expugnet. Cùm rursùs secundùm parabolã euangelicã, homo iacens in cubili propter improbitatem pulsantis ad ostium, de lecto surgere,& amico quotquot habet panęs necessarios,tradere compellatur? Quis ambigit,Beatiss.Pater,si vestra benignitas nimijs Ecclesiæ compatiẽs languoribus prędicta opera sanctissima tã laudabiliter incœpta,opportunè,& importunè,sicut loquitur Apostolus, continuare dignetur,quin mox illã debeãt desideratam accipere consummationẽ,pro qua tantæ authoritatis, excellentiæ Princeps tam instanter, in tantaq. humilitate,& reuerẽtia supplicat,pro cuius solicitatione,& felici adeptione tot sublimes, & religiosos viros, tantas fecit regiones peragrare. Si verò gratiã hanc singularissimam nulli certè ex vestris prædecessoribus sũmis Pontificibus collatam V,S.Beatiss.Pater,in oculis Dei pietatis inuenerit,vt vestris in diebus,vestrisq. precibus sanctis, & diuinis directionibus Latini pariter, & Græci sub vmbra Eccl.Romanæ in magna domo Dei simul in vnũ congregẽtur,& conueniãt,cui,quęso,cõparabitur gloria nullis delẽda seculis ex hoc triũpho gloriosissimo per vos reportãda?Quo rursùs præmio,præterquã illis debito qui per fidẽ vicerunt regna,meritũ apud mortales insolitum, ex his tamen operibus perseueranter continuatis indubiè acquirendum dignè poterit compensare? Quis postremò etiãsi linguis loquatur Angelorum, sufficiẽter exprimeret fructus gloriosissimos ex hac iucũda Oriẽtalis,& Occidentalis Ecclesiarũ vnione in vna fide, in vno spiritu,in vno baptismate,in vno Domino,vestris maximè laboribus & expensis adepta,toti mũ-

do

do tandem peruenturos? Hi sunt gloriosissimi labores vestri Beatiss. Pater, si cœptum opus desiderãdæ vnionis Latinorum, & Græcorum perfecerint, cęlis dabunt gloriam, inferno solitudinẽ, pacem mundo, fidem gentibus, finẽ vitijs, & moribus refundent disciplinam, tuncq. & (ni fallor) vix aliàs optatæ perfectionis culmen accipient illa tua opera sanctissima, propter quę præsens sacrũ Concilium esse dignoscitur conuocatũ, extirpatio hæresum, pacificatio Christianorũ, ac toties petita, ac promissa Christianitatis reformatio, sine qua vtiq. vanũ erit vobis ante lucem surrexisse, vix tandem multum profecisse inueniẽtur, qui absq. ea manũ ad fortia posuerũt, dicẽte Proph. Ieremia, Percussisti eos, & non doluerunt, attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinã; indurauerũt facies suas supra petrã, & noluerunt reuerti, idcirco percussit eos leo de sylua, lupus ad vesperũ deuorauit eos. Si autẽ Græci cum Latinis sint vnanimes, idipsũ sentiẽtes, & dicẽtes, quis de festiua perfectaq. prędictorũ operũ consummatione deinceps ambigere præsumeret? Siquidem hac felici, & summè desiderãda vnione facta, cùm iuxta promissũ euangelicum, Christus semper adsit omnibus in nomine suo cõgregatis, & ipsis cũ Spiritu sãcto gemitibus inenarrabilibus orãtibus cuncta subijciãtur, & obediãt cõfestim expulsis ab Ecclesia Dei quibuslibet erroribus, pace inter Christianitatis Principes, & populos reposita, legibusq. renouatis, vel nouiter editis, secundũ quas christianos viuere condecet, temporibus Sanctiss. D.N. Eugenij Papæ IV. videbit, & gaudebit omnis caro, secula redire aurea olim temporibus Octauiani cùm Christus nasceretur florentia, quibus durãtibus vnusquisq. sub vite sua securè sedẽs pulcritudine pacis gaudebat, conuertebãturq. gladij in vomeres, & lanceę in falces. Sed & demùm quis à longè prospiciẽs, & alta cognoscens apertè non videt, si Latini, & Gręci, qui per tanta heu tempora lamẽtabiliter diuisi fuerũt, quia fortè nõ fuit, qui sicut facit de pręsẽti S.D.N. pedes eorũ in viam pacis dirigeret hac vice cor vnũ, & anima vna esse meruerint? Si istę duę gentes ad bella doctissimę ad passagiũ transmarinum accingãtur, ad quod, Domino largiẽte, per S.D.N. solicitè inuitabũtur, & reddẽtur efficaciter animati, quemadmodũ pleriq. summi Pontifices inueniũtur dudum omnis orbis nobiles, & ignobiles feruenter excitasse ad collapsos reędificandũ muros Ierusalẽ, Terramq. sanctam eruendũ de manibus inimicorũ Christi. Si inquam iste populus Dei ex Græcis, & Latinis constitutus istud secundũ iter arripiat, & sicut olim victoriosi Israelitę procedebãt ad bella, vno mẽtis, & corporis agmine aduersùs Turcarũ, & Tartarorũ, cęterorũq. infideliũ proficiscatur phalãges, quis hęsitare pręsumeret inclytas Gręcorũ regiones viris illustribus sapiẽtia, eloquẽtia, grauitate morũ, mirisq. virtutibus, & gratijs fulgẽtibus adornatas de manibus omnium inimicorũ suorum in valdè proximo non esse feliciter liberãdas, pristinamq. ad gloriã olim nulli de mundo secundã reducẽdas? O si fęlix illa dies gloriæ Christianorũ aduenerit, quãta putabitur illa potẽtia, quam potẽtissimus Princeps, & Dux Burgũdiæ pro tãti adeptione brauij cõstruet, quãq. tunc se habere terra, mariq. cũ iucunditate maxima mũdo declarabit. Quis autem eo vsq. pusillanimis, vel abiectę poterit esse conditionis, vt ad hoc gloriosissimũ certamen conquisitionis Terrę sanctę inuitatus, mox relictis omnibus, Christum non sequatur, seq. glorianter non exponat ad recuperationem sanctæ ciuitatis Ierusalem, cæterarùmque insignium vrbium, & patriarum pretioso Christi sanguine, & præsentia consecratarum, totiesque, & nouissimè, quod ad verecundiam modernorum Christianorum loquor per ca-

tholicos Principes,& populos Christianitatis subiectorum imperio,quos moderni Christiani ob charitatis, & concordiæ carentiā mutuis cædibus, & stragibus sese damnabiliter lacescentes per Machometi, cæterorumq. cultores idolorum possideri, conculcariq. conspiciunt, & non est,qui adiuuet; ò ineffabilis,& incomparabilis mater charitas! ò inęstimabile donum Dei cōcordia, quibus super cunctas virtutes hāc diuina miseratio prerogatiuā largiri dignatur, vt earum medio & auxilio,Ecclesia Dei vnionem,& pacem; Terra sancta de manibus inimicorum Christi liberationem; Græci,& Latini de suis inimicis victoriam, & triumphum; infernus,& Dæmones interitum, & confutationē; Angeli sancti lætam suarum sedium restaurationem; & beata denique Trinitas perennes gloriam, & laudes possint reportare. Viuat igitur, & in pijssimo corde vestro Beatiss. Pater,quemadmodum vnà cum Illustrissimo, & potentissimo Principe nostro D. Duce Burgūdiæ nos hic humiles sui Oratores,& Nūcij deuotissimè supplicamus magis, ac magis sēper abūdet hæc felix, & superextollenda mater charitas, quæ filios suos tantę consolationis lactat vberibus, & omnia possidens,nunquam quæ suæ sunt, semperautē quæ sunt Christi Iesu præponit, & quærit; viuat & super vos gloriosissimos Principes populorū Sacerdotes, & ministros Domini in hac sacra synodo cum Deo Abraham congregatos. Et sicut nos Oratores tāti Principis rursùs vestris Reu.mis Paternitatibus humillimè supplicamus, charitas vestra sic sēper magis,ac magis abundet,quod vestris continuis laboribus,& studijs,vestrisq. salutaribus cōsilijs(inter S.D.N. Patremq. tam Reuerēdiss. Dominos Cardinales, quàm cęteros Dominos,& Ecclesiasticos Basileę congregatos pax, cōcordia,& perfecta reconciliatio,quemadmodum id fieri pro conseruatione Christianitatis catholicus Princeps noster arbitratur, summè necessarium) festinanter, & efficaciter valdè dilatum accipiant complementum. De cętero super vos,& ipsos semper viuat, dominetur, & regnet pulcra,vt luna, electa vt sol, filia charitatis concordia,quam Spiritus sanctus Patris,& Filij charitas,nexus & amor omnibus pro pace, & concordia Christianorum tam Latinorum, quàm Græcorum laborantibus, & orantibus præstare dignetur in secula seculorum. Amen.

AND. Hic fuit religiosissimi viri sermo,non minus grauitate, quàm affectu & charitate prolatus. Fuerunt igitur hæc in conuentu præcedentis diei dicta, in huius diei conuentione Imperatori dicta fuerūt verba præposita [a]. Illicò Interpres nostris sex Deputatis suo loco consedentibus inquit.

a Init. huius Collat.

INTERPR. Si placet vobis, vt nostri Deputati veniant, vt aliquid dicant, Domino Imperatori placet.

CARD. Placet.

AND. Sex ex Græcis præpositi ad locum nunc primò venerunt,& Ephesinus Archiepiscopus hæc verba in medium dixit.

EPHES. Nunc,Deo duce, sermonem nostrum prosequemur, & Deo iuuāte, incipiemus ad respondendum his, quæ dicta fuere per Dominum Cardinalem, ita inquiremus intentionem, & veram sententiam prohibitionis, de qua nunc agitur inter nos,quā inquisitionē debemus facere ex his,quę posita sūt in diffinitione,& lege & eius verbis,& ex his etiā,quę scripta sūt in epistolis datis in diuersis locis secundū prohibitionē. Verū rogamus vos PP. Reuerēdi placeat breuiter reddere respōsa, quoties opus fuerit interrogare,& respondeatis aut per assensum, vel per negatiuam,tali namque modo disputatio nostra prosequetur, & facilius poterimus inuenire veritatem, quam quærimus:

mus: si autem cũ nos interrogamus, vos autem respondeatis per prolixos sermones, & implicatas, & varias responsiones, erit opportunũ per nos fieri prolixiores tractatus, & hoc modo cum difficultate veniemus ad conclusionem. Sit responsio vestra, est, aut non, secundùm legem Dominicam. Et certè si D. V. aliquid latiùs velit opportunè dicere, & rem clariùs ostendere, post responsiones, quas daturi sumus ad respõsionem vestrorum argumentorum, quicquid habebitis dicere ad confutationem nostrorum, poteritis confidenter dicere, & libenter audiemus; quæ omnia breuiter & per decisiones debent inter nos tractari, vt posita conclusione, ad vlteriora possimus procedere; profectò eundẽ ordinem & nos obseruaturi sumus, cùm fuerimus de re aliqua interrogati; satis in exordiorũ sermone, iam denique ingrediamur ipsum propositum. Charisius ille nihil donatus est [b] ad confirmationẽ vestræ rationis; nam concessum in pluribus, & à vobis est, illã professionem illius, vel fidei suæ expositionem particularem, & priuatam fuisse, nec debere æstimari pro communi; hoc autem nec per illa tempora, nec post prohibitionẽ fuit inhibitum; Quamobrem meritò ille Charisius non fuit reprehẽsus, cùm nil egerit reprehensione dignum, cùm commune non tradiderit symbolũ, sed priuatã fidẽ. Deniq. velle Patres illos voluisse intelligere aliã fidem, idest contrariã fidem, est contrarium eorum intẽtioni, & legi, quòd hoc sit repugnans vi, & sentẽtiæ legis manifestatur ex hoc, cùm aliud, diuersũ sit, quàm contrariũ, omne nãq. contrarium diuersum, non è contra, nam albo colori nigrum contrarium, fuscũ non, sed omnino diuersum, etiam albo musicũ non est omnino contrarium sed diuersum, nolle autem in vniuersali negatiua particularem intelligere, non conuenit, nam quòd simpliciter negatur, vniuersaliter debet intelligi; & si quis diceret lapidẽ non esse animal, non solùm negaret non esse animal, sed quodcunq. animal non esse lapidem. Itaq. illi Patres, qui prohibuerunt aliam fidem, non solùm prohibuerũt contrariam, sed omnem aliam, quæ in dictionibus, aut aliqua litera esset variata; an videtur vobis omne diuersum esse contrarium? Interrogamus à vestra Paternitate, an differat diuersum à contrario?

[b] *idest, nihil dedit; se contulit, vt paulo infra.*

CARD. R. P. V. exhortata est me ad breuitatem, finis istius sacri Concilij non est breuitas, sed repertitio, seu declaratio veritatis; vnde quidquid est ad inueniendum veritatem non debemus refutare, quia est finis noster. Ego rogo P. V. non imponat mihi legem, prout non impono vobis, quia necessariũ est, vt hæc materia benè discutiatur. Sed ego volo dare aliud remediũ, quòd ego nõ grauabo vos, si essem longus, nec me, si essetis longi. Non faciamus tam longa interualla dierum, sed quod hodie nõ fit, fiat cras, & in paucis diebus finiemus, & in duobus diebus faciemus plus, quàm vno mense prout nũc, & veniemus ad finem, tamẽ volo esse breuis. Sed volo primò aliqua dicere ad finalẽ declarationẽ, & postea verbo post verbũ respõdebo. Deus posuit in ore tuo illud verbũ, vt dixisti, verbũ Christi, vt dicamus est, est, non, non, & hoc proderit ad declarationẽ materię nostrę. Quęro, an cũ aliqui petierũt à SS. Patribus, vt quid declaretur, & non responderũt est, est, sed lõgiùs, an transgressi sunt præceptũ Christi; certè si volumus intelligere verbum ad corticem, omnes, qui fecerũt longos tractatus, essent transgressi mandatum Christi, sed verba Christi sunt intelligenda, non secundùm corticem, sed secundùm intentionem, vt respondeatur veritas, & non addatur, quod non est, prout dixit, quod amplius est à malo est; & istud habeo à Beato Agathone, qui dicit in epistola [a] synodali, quòd fides non capit augmentum, nec diminutionem, sed sicut dicit

[b] *Epist. ad Constantinum Imp. quæ fuit instructio Legatorũ, habetur in sexta synodo act. 4.*

c Matth. 5.

Scriptura, [c] debet esse, est, est, & quod amplius est à malo est, & B. Agatho intelligit, quòd nil fidei est addendum, quòd malum sapiat, sed exponenda est veritas, non autem intelligitur, quòd non fiat responsio, nisi per verbum est, est, non, non, quia ipse fuisset transgressus, qui multa dixit.

EPHES. Volo respondere.

CARD. Omittas me finire, ego volo allegare duas epistolas synodales, quæ declarant quomodo sumenda sunt illa verba, & facient ad quæsitum vestrum, & prima epistola est Concilij Ephesini ad Theodosium Imperatorem, & vt breuiter expediam.

IMPER. Dominus Ephesinus non perfecit.

1 CARD. [1] Audias patienter; epistola dicit, quòd synodus congregata erat ad confirmandam fidem, & ad deponendum ab omnibus dignitatibus eos, qui sapiunt corrupta. Vnde hæc epistola declarat, quòd verba illa, aliam fidem, intelligantur de sapientibus corruptam fidem, quia illi sunt, qui deponuntur, qui corruptam fidem sapiunt. Secundò ex altera epistola probo sensum illius legis, est alia epistola, quæ incipit, Circa pietatem, & dirigitur Imperatori, quæ dicit, quòd Episcopi, qui venerunt ad synodum ex parte Cælestini Papæ aperiunt sensum pietatis, & rectæ fidei, & quòd consonanter diffinierunt charitatem, & fidem vnà cum Patribus Ephesinis, & qui aliud saperent, deponerentur ab omni dignitate. vnde prohibitio illa, quæ dicit, quòd prędicans aliam fidem deponatur, intelligitur de his, qui extra charitatem, & fidem prædicant; licèt per priùs data sit declaratio, & verus sensus illius prohibitionis; si tamen nunc ostendam vobis per declarationem Concilij generalis, declarationem illorum verborum prohibitionis, nonne meritò debetis tacere? Synodus Chalcedonen. loquens [d] ad Marcianum Imperatorem excusat B. Leonem, qui exposuit fidem, & dicit, quòd aliqui putauerunt, quòd nulli liceret exponere fidem, nisi Patribus, qui in Nicæa fuere; synodus dicit, quòd per insurgentes errores permittitur alijs, & synodus incipit exponere symbolum, Credo, &c. Et dicit, quòd propter insurgentes errores, in Concilio Constantinopolitano fuit additum, Credo in Spiritum sanctum. Idem & Basilius, & Damasus coacti sunt facere alias declarationes; postea dicit, quòd propter errorem Nestorij synodus Ephesina fuit coacta exponere (rogo vos, & te Imperatorem, aduertas) synodus continuat, & dicit, fortè aliqui putant, quòd vsque ad synodum Ephesinam debeamus consistere, & non vltra procedere, quia in synodo Ephesina est prohibitum facere aliam fidem.

d In act. Conc. Chalcedon. part. 3. cap. 1. & act. 5. in diffinitione.

EPHES. Quid dicitis?

CARD. Hoc modo incipit allocutio synodi ad Marcianũ, & hoc profectò [e].

IMPER. Legatur textus.

CARD. Hæc sunt verba Textus, [f] sic & apud Ephesum, quòd de Genitrice Domini dubitabatur scripto firmatum est, & postea dicit, quod isti de-
2 clararunt veritatem, & [2] subdit, qui hucusq. consistere fidem dicit, quiq. esse hoc pręceptũ, hęreticis promulgare debebit, nam pręceptũ remouet homines ab impugnatione veritatis, non autẽ prohibet pastores ab eiusdẽ defensione.

e Et hoc profectò vestram decebat Imperium loco supra cit. f Concilij scilicet Chalcedonen. in cit. epist. seu allocut. ad Marcianum.

EPHES. Non facit mentionem de prohibitione.

CARD. Synodus Chalcedonen. dicit, quòd synodus Ephes. scripto firmauit de Genitrice Dei, ergo secundùm vos post Ephes. synodũ non liceret plus scripto de fide addere, quia in ea synodo fuit facta prohibitio, & tamẽ Concilium

lium Chalcedonen. dicit, quòd illa prohibitio de non addendo fidei, dicitur hæreticis, non sapientibus veram fidem, & habet locum contra impugnantes veritatem, & subdit: Si quis deprauat intelligentias Patrum, hic habetur obnoxius pœnæ transgressionis præcepti; itaque Synodus Ephesina obligat illos, qui deprauant intelligentias Patrum, non eos qui dicunt veritatem. Iam ergo habemus declaratum intellectum illius prohibitionis tertiæ Synodi Ephesinæ; & non sum ego, qui do intellectum illum, sed synodus Chalcedonensis. Quid amplius laboramus, cum habeamus veritatem?

IMPER. Reu. Domine pars vestra plùs dixit, quàm voluit, & nunquam permisistis, quòd dicerent nostri, quia antequam Patres perficerent responsionem ad dicta, adiungitis aut eadem, aut noua; vnde tali modo nunquam res hæc poterit benè concludi, necesse est, vt audiatis responsiones perfectas, quas facient nostri.

CARD. Domine Imperator. Non estis propter aliud, nisi vt audiatis veritatem. Ego non dico quid extraneum, vestri faciunt argumentum, ego præmitto, quæ sunt necessaria ad solutionem illius argumenti, cùm in mundo nō possit reperiri maior declaratio, quàm vnius Synodi, quæ declarat aliam, & qui habent dubitationem, hac declaratione audita, non debent ampliùs habere dubitationem, quia Concilium declarat, prohibitionem comprehendere illos, qui deprauant sententias Patrum.

IMPER. Non impedimus, vt veritas inquiratur; imò propter hoc veni, verùm inuentio veritatis debet fieri cum modo suo, & non sine modo; nam si conceditur hoc, quòd semper vna pars dicat, & alia non respondeat, non poterit iudicari quid sit veritas. Si disputationes irent cum ordine, & res benè iret, & cum nostri dicant pauca verba, & in responsionibus multa dicitis, & aliquando impertinentia, ergo non poterit res concludi.

CARD. Sicut non attulit impedimentum vt nos expectaremus vos per 24. dies, ita non tædeat vos expectare per horam, vt videatur veritas, cùm omnia dicta concludentia sint. Venio ad responsionem, duo dixistis, primò quòd Charisius nihil dedit nobis, quia dixit expositionem fidei priuatam suam, quæ non erat prohibita. Ego dico quòd Charisius multum nobis donauit, & quòd per symbolum suum patet quòd prohibitio non habet sensum, prout intelligitis.

EPHES. Non credo symbolum dici, nisi publicum, & commune, & quòd non vocatur fides Charisij symbolum.

CARD. Ostendam vos adduxisse, quòd symbolum est etiam priuatorū.

EPHES. Non recordor.

CARD. Scripturæ sunt, & dico quòd ostendam, quòd est verum symbolum, ego declaro etiam priuatum esse symbolum per quandam epistolam Concilij Chalcedonensis, quæ dicit, quòd symbolum interpretatur à Patribus, & est collatio, seu pactum, quòd homo facit cum Deo, est epistola Concilij Chalcedonensis trium capitulorum, Incipit epistola trium capitulorū.

EPHES. Quis fecit?

CARD. Est in Concilio Chalcedonensi. Item probabo aliter: Vos innuitis quòd professio fidei, quàm facit vna persona non dicitur symbolum, ego probabo etiam priuatum esse symbolum per epistolam Hadriani ad septimum Concilium, in qua duobus locis Hadrianus dicit symbolum Tharasij, ergo symbolum est fidei professio, licèt non faciat eam vniuersalis Ec-

clesia,

clesia, sed facit quælibet persona. Item probo per ea, quæ præcedunt diffinitiones in tertia Synodo, quia illi, qui reduxerunt illos Episcopos, tradiderunt illis fidem more symboli, ergo symbolum dicitur, licèt non commune. Sed quæro, quid est symbolum?

EPHES. Et si hoc sit, quod dicatur symbolum priuatum, non nocet nobis.

CARD. Vocaui symbolum, quia vos semper dixistis symbolum Charisij, non debetis me arguere, si vtor verbis vestris, non debetis vobis contradicere.

IMPER. Hoc non nocet.

CARD. Non debebant me hi interrũpere, & non debebant me inducere ad probandum ista; dico quòd Charisius multum donauit, quia cum præbuit symbolum suum, & Synodus non reprobauit, ergo sequitur, quòd non est prohibitum facere aliud symbolum, dummodo sit fidele. Ad id, quod dicitis, quòd priuatim licèt, non vniuersalitèr, dixi pridiè, quòd si ille textus habet intellectum, quem ipsi datis, expressè dicitis contra textum. Dicit enim [g]: Nulli liceat proferre aliam fidem, ergo omnem prohibet, quia est vniuersalis negatiua, deinde dat pœnam etiam singulari personæ, quia dicit, laicus, in singulari, ergo habet locum in particulari, & sic textus contradicit intellectui vestro. Secundò, dicitis in secundo argumento, quòd hæc lex debet vniuersalitèr intelligi, quia debet comprehendere non tantùm contrarium, sed diuersum, vt comprehendat quicquid est aliud. Ego hoc voluo contra teipsum, quia si intelligitur prout vultis, ergo & priuatim, & vniuersalitèr erit prohibitum. Tertiò dico, quòd illud, quod dicitis, repugnat rationi & naturali & ciuili, quia videtur irrationabile, quòd prohibeatur vniuersę Ecclesiæ, & priuatę personæ, non. Et satis est responsum ad primum argumentum. Venio ad secundum. Dicitis, quòd lex non debet intelligi contra suam intentionem, & dicitis, quòd hæc lex simplicitèr, & vniuersalitèr loquens, simplicitèr, & vniuersalitèr est intelligenda; & cum contrarium & diuersum comprehendantur in hoc verbo, aliud, & quòd contrarium est aliud, quàm diuersum, quia album est contrarium nigro, sed musicum diuersum: vnde non tam debet prohibere aliam, idest contrariam, sed & diuersam. Ego respondeo ad argumentum, & dico, quòd Hieronymus respondit Luciferianis in quadã disputatione; B. Hieronymus allegauerat multas authoritates contra Luciferianos, postea allegauit determinationem Concilij vniuersalis, & dicit: Poteram cum his dictis vniuersalis Ecclesiæ (intelligens vniuersalis Concilij determinationem) desiccare omnes riuulos disputationis, & intelligebat de vniuersalis Ecclesiæ determinatione. Ego habeo determinationem Concilij vniuersalis, quod declarat illam prohibitionem. Sufficit ergo nobis, & quicquid dixeritis circa hanc materiam elido, quòd Ecclesia [h] sic declarat, & hæc responsio sufficeret ad omnia; sed ne videamur nos habere penuriam responsionum, plus addo: Ego dicam responsum legale, in quo peculiaritèr professus sum leges intelligere, & quod magis spectat ad legistas, quàm ad aliam scientiam (nostra disputatio positiua tantum serpit) quod licèt Scriptura vniuersalitèr loquatur, tamen restringitur per antecedentia, & sequentia; & nè possim argui de prolixitate, non repetam quæ dixi pridiè, ex multis antecedentibus, & subsequentibus colligi, quod verbum, aliud, intelligitur de contraria, non de diuersa. Item cum resultat contradictio, etiam est fien-

g Conc. Ephes. par. act. 6.

h Intelligit de declaratione Concilij Chalcedonensis, de qua plura supra.

est fienda restrictio. Cum ergo probaui, quòd intelligitur de contraria, ergo non procedit, quòd ipsi dicitis, & non datis responsum quicquam ad mea argumenta; & probo quòd non vniuersalitèr sumatur verbum, aliud, illud quod dicitis posset procedere, cùm esset aliquis terminus, qui esset æquiuocus, & haberet sub se multa significata, vt si reperirentur plures fides, fortè posset procedere, quod dicitis, sed non est nisi vna fides; quia dicit Apostolus, vnus Deus, & vna fides; cùm ergo dicitur alia fides, necesse est intelligere contrariam, sicut si dicitur, non adores alium Deum, illud verbum alium, intelligitur falsum. Ita hìc cum dicitur, aliam fidem, intelligitur falsam fidem, & hæreticam. & per ista est responsum ad argumentum. Si vultis dicere, dicatis breuitèr, & breuitèr respondebo.

COLOSS. Ex verbo græco declaratur, quòd verbum hoc, aliud, intelligitur de contrario. Nam cùm dicitur apud græcos Thorofon [1], intelligitur diuersum. Ergo cum dicitur aliud, idest contrarium, secundum Græcos. 3

EPHES. Placet, vt quid dicam?

CARD. Placet, & hodie, & cras, & post cras dicatis vsque ad noctem.

EPHES. Respondebo Colossensi. Cum V.P. dixit velle probare contrarium, per dictionem græcam; nomina decenter, & accommodatè dicuntur, de illis rebus, quibus dicuntur [i]; P.V. memorauit illud Thorofon [k], idest contrariam fidem, dico quòd magis suffragatur intellectui nostro.

COLOSS. Ostendatis.

EPHES. Nam illud Thorofon [l], idest alteram, intelligitis de contraria fide; nam vna est vera, & multæ sunt fallaces, & mendaces, & omnis opinio, quæ esset præter veram opinionem, necesse est, vt sit falsa, ergo omnis Thorofon [m], necesse est, vt habeat [n] contrariam, hoc opitulatur rationi nostræ. Nam cum vna sit vera fides tradita in Nicæno Concilio; & vna debeat esse, & secundum sensum & verba, omnis alia fides vel circa sensum, vel verba prohibita est, ergo facit pro nobis, quod dixistis; nam aliam opinionem necesse est esse contrariam quoad sensum, aliam oportet esse contrariam quoad verba.

COLOSS. Duo dixistis, ex quibus dixistis me opitulari opinioni vestræ, si hoc verum sit ostendatis; secundum dixistis Thorofon [o], idest diuersam, intelligi contrariam quoad sensum, vel quoad verba. Volo ostendere hanc responsionem non posse procedere nec secundùm Philosophos, nec secundum Theologos.

EPHES. Patiamini quòd clariùs dicam.

COLOSS. Placet.

EPHES. Ego ita dixi, quòd verbum aliam opinionem, necesse est semper intelligi falsam, cùm vna sit vera opinio; sed verbum aliam veram expositionem ad + Symbolum, ita necesse est intelligi contrariam & diuersam, quando mutatur secundum dictiones, possunt fieri multæ expositiones, prout multæ sunt opiniones, veræ opiniones, multæ expositiones, & non necessariò sunt contrariæ, sed variato modo, expositiones tamen sunt ad inuicem diuersæ. 4

COLOSS. Satis est; ab initio percepi verum sensum; iterum dico cum reuerentia, quòd dictum vestrum non satisfacit dicto nostro, maximè conueniunt dictis Domini mei Cardinalis [p] ostenditur sic, cum dicitur [q] heteodoroton, idest diuersum intelligitur contrarium, græcè dicitur hetera [r] fides, idest

i idest, accommodantur.
k idest, ἑτέραν.
l ἑτέραν.
m ἑτέρα, idē, altera.
n idest, significet.
o ἑτέραν.
p Quæ scilicet ego dixi.
q Heteron.
r ἑτέρα, rectè hic describitur latinis characteribus.

5 ideſt contraria, ſed in diffinitione tertij Concilij dicitur hetera fides ˢ, ergo intelligitur de contraria, & confirmatur hoc modo. Opinio & fides ſecundùm Theologos, & Philoſophos, ſunt habitus in mente noſtra quamquã diuerſi, quoad obiecta, ſecundùm Ariſtotelem in lib. Poſteriorum; vnde, ſicut ſ hetera iniunctum opinioni facit diuerſam, ita iniunctum fidei facit contrariam, & maximè, vt dicit R. P. tua, quòd vna eſt recta opinio, ideſt cum ponitur hetera, ideſt diuerſa, hac ratione vna eſt fides, ergo ᵗ hetera fides, ideſt contraria, ergo in tertiæ Synodi ᵘ prohibitione dicitur contraria.

ſ ἑτέρα.

t ἑτέρα.

u ideſt, cum prohibetur ibi alia fides, intelligitur contraria.

CARD. Ego reſpondi argumentis veſtris, & quia non reſpondiſtis meis, habeo vos pro confeſſo, quia ita impoſuiſtis pridie mihi legem; ita rogo vos ſcribentes vt ſcribatis.

EPHES. Reuerendiſſime Domine, ſi Dominus Coloſſen. tacuiſſet ego vobis reſpondiſſem, quanquam & hoc non fuerit ſatis iuſtum, & ego recipere reſponſiones ad quæſita mea ˣ, ad quæ non veniunt ad propoſitum quęſiti mei non teneor reſpondere.

x deeſt debuiſſem, vel aliquid aliud.

CARD. Mecum habetis legem illam.

EPHES. Ego dicam.

CARD. Habeo vos excuſatum, quia non mirum ſi non reſpondetis, quia ego neſcirem ſi vellem.

EPHES. Reſponſum, quod debebat fieri ſuſtulit temporis anguſtia; nam cum vnum argumentum feciſſem, multas reſponſiones percepi, & proteſtatus ſum primò, & nihil operata eſt proteſtatio mea.

CARD. Omittamus procemia, reſpondeatis.

EPHES. Multa dixiſtis, multæ exiguntur reſponſiones.

CARD. Placet.

AND. Certa in græco Imperator ſuis protulit.

CARD. Pro Deo non perdamus tempus.

AND. His auditis ſurrexit Epheſinus, & ante Imperatorem acceſſit, demum reuerſus eſt ad locum, & Imperator hæc protulit.

IMPER. Epheſinus incipiet ad dicendum quod cœperat dicere, quia non videtur neceſſe reſpondere P. V., quia fuerunt ita longę *, quòd exiuerũt de memoria ſua, & ſic non poſſet reſpondere, proſequetur quæ cœperat, & ſi tempus patietur, poſtea reſpondebit dictis veſtris, & ſi hora non patietur, alio die reſpondebit.

* ſcilicet propoſitiones.

EPHES. Reſpondebam ad pauca, quæ dicta ſunt per P.V., dixiſtis, Chariſium multum donaſſe vobis, & expoſitionem, ſymbolum appellaſtis. Quæro igitur, expoſitio Chariſij fuit tradita illis, qui conuertebantur, vt ſymbolum vniuerſale, an vt recta profeſſio fidei fuit admiſſa? Nam ſi aliqui vſi ſint vt publica, hoc nil facit ad nos; nam nos illud ſymbolum dicimus prohiberi vniuerſalitèr, quod in Eccleſia dicitur, & in baptiſmate dicitur, & in miſſa.; particularitèr, & priuatim fidei expoſitionem facere minimè prohiberi dicimus; quid hoc ad noſtrum propoſitum, ſi expoſitio Chariſij fuit admiſſa? nunquam tradidit eam vt vniuerſale ſymbolum, niſi vt oſtenderet ſuam opinionem conſonam Nicæno.

CARD. Chariſius non tradidit ijs, qui debebant conuerti, nec vt communem; & ſic reſpondeo ad duo; & cum quæritur, quid ad nos? dico quòd multum ad nos, nam quæritur, an liceat dicere ſymbolum alijs verbis; & cum non fuerit prohibitum Chariſio, ergo facit ad propoſitum. Et cum dicitur, quòd

quòd textus loquatur de ſymbolo, quod cantatur in Eccleſijs, textus non dicit in Eccleſijs, vel in priuato non facit hanc differentiam, & dico, quòd P. V. facit contra legem, quia dicitis aliud, quàm contineatur in prohibitione, ergo dicitis aliud, quàm contineatur in lege. ad id quòd dicitur de communi, dico, quòd non eſt verum, quòd prohibeatur commune ſymbolum, & tota Eccleſia approbauit, & ſubſcripſit ſe, & illud eſt commune, ergo non prohibitum, & ipſa Synodus[y] in fine quarti actus fecit ſymbolum, & communiter approbatur; nec eſt Nicænum, nec Conſtantinopolitanum, nec ſymbolum Tharaſij, & nullus aſſeruit, quòd malè fecerit, ſi dubitabis, an ſit in fine quarti actus, ego oſtendam; per ipſa apparet, quòd non prohibetur commune.

[y] ſcilicet ſeptima immediatè ante ſubſcriptiones Patrum.

EPHES. Non inuenitur hoc, quod P. V. dixit, vnde licèt illa profeſſio Tharaſij fuit approbata, non vt commune ſymbolum, & ſi inuenitur in fine quarti actus aliud ſymbolum præter illa, quæ fuerunt in Concilijs præcedentibus, tacebimus, verum eſt quòd illa profeſſio Tharaſij ita fuit approbata, vt Chariſij profeſſio, non vt commune ſymbolum; nemo enim in ipſis ſymbolis, de quibus facitis mentionem, quis eſt baptizatus, nec in Eccleſia ſunt cantata, ſed tacita.

CARD. Dicitis, ſi probo quæ dixi, vultis tacere, probo primò, habemus ex epiſtola Hadriani, quòd profeſſio fidei Tharaſij eſt ſymbolum.

EPHES. Nos non admittimus, niſi videamus[6], nos non cognoſcimus 6
vocem ipſam.

CARD. Ego oſtendam, Tharaſius fuit aſſumptus ad Patriarchatum ex ſtatu laicali, dicit Hadrianus (& in hoc apparet authoritas Summi Pontificis) quòd niſi vidiſſemus ſymbolum fidei in epiſtola tua Tharaſi, & niſi veſtram orthodoxam fidem in veſtris Epiſtolis ſacri Symboli ſecundùm ritum Conciliorum, & de Imaginibus venerabilibus vidiſſemus rectè ſentire, & non vidiſſemus ſcripta tua, quantum cor noſtrum triſtatum eſt de illicita veſtra ordinatione, tantò ex confeſſione fidei veſtræ, anima noſtra lætata eſt, (inferius) inuenimus in tua epiſtola confeſſionem ſacri Symboli.

EPHES. Non dicitur ibi ſymbolum Tharaſij, certè[z] ibi dicitur, quòd continet ſymbolum.

[z] idest, Sed tantum ibi dicitur, quòd continet ſymbolum, ſcilicet commune.

CARD. Ego dico, quòd in epiſtola inſeruit ſymbolum ſuæ fidei, nos habemus, quòd profeſſio Tharaſij eſt ſymbolum; ſecundò dico, quòd Synodus ſuſcepit hanc profeſſionem, ergo illa profeſſio per omnes recepta, efficitur communis, ergo eſt ſymbolum commune.

EPHES. Fallacia eſt, diximus, profeſſionem Tharaſij fuiſſe approbatam vt priuatam, & hoc eſt clarius ſole, nam & epiſtola Cyrilli in tertia Synodo fuit admiſſa, & Agathonis in ſexta, quæ continent profeſſiones, ſed non vt ſymbola communia.

CARD. Nemo dicit, quòd Cyrillus fecit ſymbolum, & nemo nominat epiſtolam Cyrilli ſymbolum, prout alia nominãtur, vnde eſt ratio differentiæ, ſed magis profeſſio Cyrilli, antequam approbaretur per Synodum erat priuatæ perſonæ amplexata per ſynodum facta eſt communis, & omnes aſtringuntur ad tenendum illam, ex quo Eccleſia admiſit; & qui contrarium ſentiret, eſſet hæreticus, nam priuata confeſſio fit communis communi approbatione, ita priuatum ſymbolum communiter approbatum fit commune, & probatur per epiſtolã Agathonis, in qua mandat ſuam profeſſionem dari illis, qui conuer-

conuertebantur ad fidem; ergo apparet, quòd Ecclesiæ non inhibetur facere symbolum; sed si fortè mouet vos, quòd secundum hoc in Ecclesia erunt plura symbola, dico quòd hoc non est absurdum, quia habet symbolum Apostolorum, Nicænum, & Constantinopolitanum, & quia non differunt nisi in verbis, reputantur vnum. Quòd autem in baptizando sit opportunum dicere symbolum commune, dico quòd non est de substantia, sed sufficit quòd baptizetur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nec symbolum est necessarium.

EPHES. Agatho in sua epistola tenet, quòd debeat tradi conuertentibus ad fidem fides sua?

CARD. Ita.

EPHES. Nos habemus dictum Patrum, quòd dans aliud symbolum, quam datum per vniuersalem Ecclesiam, sit anathema.

CARD. Hæc sunt verba epistolæ Synodo[a], sed his, qui conuerti voluerint ad veritatem, &c. & dicit, quòd sit immutabilis, & quòd omnibus prædicetur, & quòd volens aliam fidem habeatur infestus fidei, & reus manifestè damnatus, & qui fuerit ista confessus, reputetur in communione nostra, & concors Apostolicæ fidei, & erunt consacerdotes, & comministri fidei, & his qui conuerti voluerint ad veritatem fidei, hæc professio nostræ fidei cum simplicitate cordis proferatur; vult vt sit communis, & qui eam non tenent, sint damnati, & hoc fuit per Concilium[b] confirmatum, & tamen non profitemur illam eisdem verbis, nec incurrimus pœnas, ex quo sumus in fide concordes, quia diuersitas verborum non constituit aliam fidem, imò, vt quid dicatur aliud, debet intelligi ex[c] intellectu; probatur ex duobus actibus septimæ Synodi, quia Theodorus cum toto suo Patriarchatu fecit vnam professionem, Tharasius aliam, Synodus[d] interrogatur, an sint catholicæ, fuit hoc nobile verbum dictum, quòd hæ duæ professiones sunt vnum & idem, & nulla in eis diuersitas, sed perfecta identitas, & tamen verbis differunt, diuersitas verborum necessariò non includit diuersitatem[e], quia vna res pluribus vocabulis potest nominari; ad id, quòd dicitis, quòd dans aliam fidem, quàm symbolum, sit anathema, sequeretur, quòd baptizatus sine symbolo sit anathema, quod non verum est, nec diceretis, vnde verbum aliud intelligitur de falso, vt dicitur de Nestorianis, quibus fuit datum symbolum perfidiæ, & intelligitur de symbolo corrupto, & extra sensum pietatis, & fidei, prout probaui per epistolas Synodi. Item debet intelligi de symbolo hæretico, vel deprauante diffinitiones Patrum, prout probatur in sexta Synodo[f].

[a] *Agatho epistola ad Constantinum Imp. quæ fuit instructio Legatorum ad sextã Synodum in Actis eiusd. Synodi act. 4.*

[b] *Ead. act. 4. sextæ Synodi.*

[c] *idest, quòd sit aliud non solum verbis, sed & intellectu veritatis.*

[d] *Act. 3. septima syn.*

[e] *scilicet, sensus.*

[f] *Act. 4. cit.*

EPHES. Quod per P. V. dictum est de Agathone non deducitur, sed ipse dicit, & si ipse non diceret, deberemus nos dicere. Nam quæ fuerunt per Sanctos Patres accepta, debemus admittere, quicunque non admitteret tales professiones, ille rationabiliter esset condemnatus supplicijs æternis, vt Agatho dicit, sed propter hoc non debemus illas, vt symbola recipere, nec symbola appellare. Nam secundùm hoc in Ecclesia erunt diuersa symbola, nec ipsemet Agatho de se dixit hoc, quòd sua professio debeat tradi illis, qui baptizantur, sed dixit, suam professionem debere dari omnibus vt veram, & particularem, & priuatam. Nemo vnquam sub illo symbolo fuit baptizatus, nunquam lectum in Ecclesia tempore sacræ Missæ; sed vos habetis ostendere hoc, quòd illa professio Agathonis fuerit lecta in Ecclesia. Quærimus, an symbolum Agathonis fuerit vnquam traditum baptizatis, aut

lectum

lectum in Ecclesia? perspicuum est, quòd omnibus, qui baptizantur, legitur Symbolum, nec hoc est negandum, nescio si vos aliter faciatis, nunquam symbolum Agathonis fuit lectum pro symbolo communi.

CARD. Dixistis, quòd ex epistola Agathonis non probaueram, quæ volebam, & quòd Agatho non appellat symbolum, & quòd illud non fuit traditum baptizatis, nec vnquam lectum in Ecclesijs, & quòd requiritur in baptismo vt legatur symbolum, & quòd secundùm hoc essent multa symbola. Ad primùm ego deduxi ex ipsa epistola, quòd debet dari conuersis ad fidem.

EPHES. Hoc non iacet in epistola.

CARD. Hæc sunt verba. His, qui conuerti ad veritatem voluerint, proferimus nostræ fidei ordinem cum simplicitate cordis, & veritate verborum. & subdit, quòd hæc professio sit immutabilis, & prædicetur apud omnes, & cum loquitur volentibus conuerti ad veritatem, intelligitur de veritate fidei, quia de ipsa loquebatur.

EPHES. Ego ostendi, quòd hoc non probasti. Agatho dicit in epistola, quòd volentibus conuerti ad veritatem debeat sua professio ostendi; & hoc quia illo tempore in partibus Orientalium erant diuersæ sectæ, quia multi non credebant in Christo fuisse duas naturas, & ideò patefecit hoc.

CARD. Simplicitèr Agatho dicit, omnibus profitentibus; ergo habet locum in conuersis, seu ex iudaismo, seu ex gentilitate, seu ex alio *, quia dicit, quòd sit immutabilis, & quòd teneatur apud omnes, & quòd non tenentes incurrunt damnationem. Ad id, quod dicitis, quòd non fuit lectum in Ecclesia Dei, dico quòd fuit lectum in Synodo Occidentali, & Oriẽtali, & si non fuisset lectum, satis est mihi, quòd non faciat contra prohibitionem. Nam non dicitur in prohibitione, in Ecclesia, vel alibi. Vnde quæro, an si quis in platea aliud symbolum dicat, an peccet, si falsum esset?

* scilicet errore.

EPHES. Ille qui cantaret in platea, non faceret contra prohibitionem.

CARD. Ibi dico falsum [g]?

EPHES. Semper prohibitum est, etiam antequam hæc prohibitio fuerit prolata.

g idest, potestnè dici falsum in platea?

CARD. Nunquid incurreret istam pœnam ille, qui crederet in se, & non cantaret?

EPHES. Incurreret, quia duplex est diffinitio pœnæ, & duæ sunt pœnæ. Primò, expresse prohibet in symbolo aliquid mutare. sic determinat sancta Synodus *. Nemini liceat aliam fidem scribere, sapere, vel docere; sed hæc omnia respiciunt ad mutationem syllabarum, & dictionum. Deinde seorsum illa diffinitio condemnat eum, qui saperet contrariam fidem; nam sequitur, quòd si inueniretur, qui saperet dogmata Nestorij, sit condemnatus, ergo duplex diffinitio est, & duplicem ponit condemnationem, seorsum prohibet mutari symbolum, seorsum qui sentirent contraria, si tempus pateretur, legeretur diffinitio.

* Concil. Ephes. par. 2. act. 6.

CARD. Scio illam. Tua P. fatetur, quòd vbicunq. symbolum falsum proferatur, siue publicè, siuè priuatim, incidit in Constitutionẽ hanc; ex hoc habeo, quod hæc lex intelligitur vniuersalitèr, siue locutio fiat in Ecclesia, vel alibi.

EPHES. Non simplicitèr ponitur, sed [7] duplicitèr. 7

CARD. Satis est mihi, quòd vbicunque dicatur incurritur pœna.

EPHES. Prohibitiones reperiuntur separatim, legatur diffinitio, quia & nos debemus separatim intelligere.

O CARD.

CARD. Placet, legatur diffinitio.

A N D. Fuit lecta diffinitio his verbis [h]; his igitur recitatis.

h Conc. Ephesin. par. 1. act. 6.

CARD. Notetis, quòd non dicit, lecto symbolo; vnde prohibitio respicit omnia lecta, & diffinitiones, & symbolum. Vnde respicit & diffinitiones,
8 & omnia alia, quia si prohiberetur fieri aliud symbolum, [8] prohiberetur fieri alia diffinitio, quod est falsum.

EPHES. Idem est symbolum, & diffinitio.

C A R D. Imò differentes sunt, hoc habetur manifestè, quòd Concilia fecerunt diffinitiones, non symbola.

EPHES. Nonnè Patres secuti sunt primum symbolum, & eos, qui auderent aliud symbolum, anathematizarunt, vt expresè dicit Vigilius Papa Romanus ad Eutichem Patriarcham Constantinopolitanum? & legatur.

CARD. Cùm hæc prohibitio concernat & symbolum, & diffinitiones, cur factæ sunt aliæ diffinitiones diuersæ in verbis? & si quæratis, quare sint factæ diuersæ diffinitiones, & non diuersa symbola, dico quòd non fuit necessitas cumulandi ita in symbolis, sicut in diffinitionibus, & visum est primum symbolum sufficere, & non sequitur, non fecerunt, ergo non potuerunt facere. Deinde probaui, quòd alia symbola fuerunt facta, sicut Tharasij [i], & dico, quòd in quarta Chalcedonensi, & quinta non fuit factum symbolum, eo quod Patres viderunt quòd mores illorum temporum potuerunt præcidi per diffinitiones. Sed Ecclesia Romana videns, quòd error ille processionis Spiritus sancti non poterat sedari, nisi per frequentem cantationem, ideò fecit apponi illud verbum in symbolo, & certè verbum [k] .... idest Dei genitrix, potuisset addi per quartum Concilium, aliàs sequeretur, quòd vnum Concilium posset alia Concilia ligare, & nos possemus ligare sequentia, quòd
9 est contra omnem rationem naturalem, & politicam, quòd in rebus [9] positiuis possit vnum Concilium alij legem imponere. Ad id, quòd dicitis de diffinitionibus ego lego, primò prohibet, ne proferatur alia fides quàm in Nicæa, & sic habet locum etiam in futuris Concilijs, quòd non possit mutari fides. Secundò ponit, vt conuertentibus ex Iudaismo, & gentilitate detur.

i Symbolum Tharasij Patriarchæ Constantinopolitani, de quo in 7. Synodo act. 2.

k [illegible]

EPHES. Legatur.

A N D. Hæc verba lecta fuere. His lectis terminauit [l] sancta Synodus, aliam fidem licere nemini proferre, seu conscribere, vel componere, præter diffinitam in Nicæa per Patres ibi conuentos. Hos qui auderent aut componere fidem aliam, vel volentibus conuerti, aut ex gentilitate, aut ex Iudaismo, aut ex alio, hos si sint Episcopi Ecclesiæ, priuatos esse Episcopatu, Clericos clericatu, laici anathematizarentur. Demùm legit hoc modo, si deprehenderentur alij, siue Episcopi, Clerici, vel laici, aut sapientes, vel docentes alitèr, quàm in prolata expositione per Charisium de humanitate vnigeniti filij Dei, quòd subiaceant sententiæ huius sanctæ Synodi, & Episcopus ab Episcopatu, Clericus à clericatu priuetur, laicum excõmunicari volumus.

l Côc. Eph. p. 2. act. 6.

CARD. Ergo secundum verum intellectum prohibetur falsa fides, & priuatim, & publicè, & priuatis, sed vera non prohibetur nec in publico, nec in priuato, nec in vniuersali, nec in particulari. Addo quòd hoc, quod dicitur, volentibus conuerti non detur alia fides, necesse debet intelligi de contraria per tres rationes. Primò quia vt dicit Hilarius, intellectus verborum non ex verbis, sed ex caussa sumitur, propter quam caussam Synodus apposuit hãc prohi-

prohibitionem, quia quidam Iacobus discipulus Nestorij tradidit diuersam fidem, & propter hanc caussam fuit adiecta prohibitio. Secunda ratio, quia sequeretur magnum inconueniens prout vultis intelligendo, quia eadem pœna puniretur hæreticus, & catholicus, si catholicus vnũ verbũ adderet, hoc videtur absurdum, quòd similis pœna sit catholicis, vt hæreticis. Tertiò; nonnè Concilium [m] Chalcedonense dicit, illos incurrere pœnam, qui deprauant sententias Patrum, non qui exponunt.

EPHES. Patres cùm reperirent, ab Imperatoribus fidem exponi, non admittebant, imò Patres clamabant, nemo faciat vllam expositionem, nec recipiatur, nisi vt Patres Nicææ fecerunt, tantum reuerentèr se habuerunt ad fidem illam, vt nec priuatam expositionem admitterent, & cum aliquis voluisset fidem mutare, dicebant, sufficit fides Patrum, plus exponere non possumus. Tandem Imperatores instantes id fecerunt, verumtamen & cum reuerentia exponentes, & reperitur ibi symbolum Patrum vt fundamentum, vt ostenderent illud sequi in verbis, & in sensu, demum deductio & eorum dogmata, & cum accusarentur, quòd Leonis epistolam admiserant, responderunt Imperatori non admisisse fidei explicationem, sed epistolam vt declarantem [n], hoc non prohibetur vt extra textum declaretur veritas, vt hæretici erubescant, qui si quieti starent, nõ essent opportunæ declarationes, sed sufficeret symbolum; propter hæreticorum autem audaciam expedit, vt declarationes suscipiantur, quæ per sanctos Patres factæ sunt; sic tertium Concilium admisit Cyrilli epistolam non vt commune symbolum, sed vt declarationem; hæc dicit Synodus [o] clamans Imperatori.

m In allocutione ad Marcianum Imp. in actis eiusdem Concil. p.3.c.1. & act.5. in diffinitione, de qua plura supra hac eadem Collatione.

n Locis suprà citatis, ex quibus deducit hæc Ephesinus de Marciano Imper. & eius Locumtenentibus, & Iudicibus in Concilio Chalcedonen.

o In allocutione citata.

CARD. Respondeo & voluistis totum legere, & non euacuastis dictum meum de declaratione Chalcedonensis Concilij, per quod declaratur, quomodo hoc verbum intelligitur; quia quæstio stat, quòd prohibitio referatur ad deprauantes fidem, & non ad declarantes, cùm fundatis vos in clamore eorum, qui erant pro Imperatore, fundetis vos in alio clamore, quia cum locum tenentes Imperatoris quærerent vt fieret declaratio, dixit Synodus, addatur symbolo [p] Theotocos, his verbis dicentes, Ista fides Patrum est; diffinitio Deo placuit; hæc fides orthodoxorum est; fides fraudem non patitur, sancta Maria Theotocos [q] scribatur in symbolo: Tota Synodus hæc dixit, ergo non erat prohibitum fieri, quia id non fuisset petitum.

p θεοτόκος, idest Dei genitrix.

q idest, Dei genitrix. pro intelligẽtia vide Acta Cõc. Chalcedon. supra sæpius cit. act. 4. & 5.

EPHES. Fuerunt Aegyptij.

CARD. Omnes præter Romanos Præsidentes Papæ, & aliquos; vnde maxima pars [10] voluit.

10

EPHES. Quare non fuit additum?

CARD. Quia de eo non fuerat dubitatio. Fuerat & ante decisum, Mariam esse [r] Theotocon, sed tunc dubitabatur an Christus esset in duabus naturis; hoc volebant declarare. & si dicatur, quare non [s] fuit quæsitum, Romæi Episcopi clamabant, quod non fieret alia expositio, & tamen fuit facta, quia melius consulti assenserunt voluntati Præsidentium. Factæ sunt igitur semper declarationes, & licet Ecclesiæ semper facere; nec benè dictum est, quòd quasi coacti fecerunt, cum ex his parum illi Concilio Chalcedonensi deferat, dicens, Patres permisisse compelli. & certè illud non fuisset tentum pro Concilio, sicut non fuit tentum secundum [t], vbi vis & compulsio Dioscori affuit. Item textus dicit, Iustæ persuasioni vestræ assentimus. Ad id quod dicitur, quòd Cyrillus & Agatho non exposuerunt,

r θεοτόκον.

s Et si dicatur, quare nõ persliterũt in quæsito ne fieret alia diffinitio de duabus naturis in Christo, respõdetur, quòd tandẽ itũ est in sententiã Præsidẽtiũ, iuxta epist. S. Leonis. vide act. 5. Cõcil. Chalcedonen.

t Secunda Syn. Ephi. reprobata.

ego habeo expressè, quòd Cyrillus exposuit fidem; hæc sunt verba: Quæ cumpendiosè fides Nicæa continet, Cyrillus latiùs exposuit. Et Leo exposuit; dicitur sic [u]: Beatissimi Papæ Leonis dicta, quæ fidem exponunt contra errores Eutychis, & dicit quòd propter errorem licet exponere, & non tam Leoni, sed & Flauiano, cùm dicitur hoc modo, Martyr Flauianus benè fidem exposuit.

[u] *Hæc habentur act. 4 conc. Chalcedon. in subscriptionibus, & act. 5 in diffinitione.*

AND. His dictis finis verbis est datus, ac perlibentèr assurreximus hora iam tarda.

Notæ ad duodecimam Collationem.

1 Audias.] Vides Lector, quàm aptæ, & quàm ad rem sint responsiones Cardinalis; Græcus tamen scriptor penitùs eas omisit, dicens sess. 14. *Cardinalem nullum dicendi finem fecisse, & sic dimissam esse Synodum.*

2 Subdit.] Scriptor non per extensum retulit. nam hæc sunt verba textus loco citato: *Qui hucusque consistere debere censet eos, qui fidem defendere cupiunt maximè hoc præceptum hæreticis promulgare debebit, &c.* Vt ipsi scilicet nil addant falsi, non autem sanctis Patribus, & Concilijs, ne contra falsitates hæreticorum nil explicent, seu addant.

3 Thoroson.] Colossensis vim facit in verbis Græcis Concilij Ephesini par. 2. act. 6 vbi prohibet ἑτέραν πίστιν (quæ non percipiens Latinus scriptor, latinis characteribus descripsit Thoroson) idest, alteram fidem, & sic contrariam.

4 Symbolum.] Confusè vel ab Interpr. relata vel transcripta disputantis Ephes. verba hunc habēt sensum. Dixi aliam fidē necesse esse intelligi falsam, quia vna tantū fides est vera, sed aliud symbolum non est necesse intelligi falsum. sed etiam verum mutatum in dictionibus quantumuis veris; prohibendo igitur Concilium Ephesinum aliud symbolum, non solùm prohibet aliud falsum, sed etiam aliud verum, & diuersum in dictionibus tantùm, vel expositionibus in eo insertis.

5 Fides.] Arguit Ephesium. quia in Concilio Ephesino, non prohibetur aliud symbolum, sed alia fides, vt iam ante sæpiùs dixerat Cardinalis.

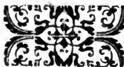
6 Videamus.] Epistolam scilicet Hadriani Papæ I. in septima synodo act. 2. cuius epistolæ partem Ephesius non agnoscit, quia de promotione Tharasij laici, contra Canones, nil de ea apud Græcos fuerat de latino translatum, vt ait Anastasius Bibliothecarius in fine proœmij octauæ Synodi, & in nota marginali ad eandem epistolam act 2. septimæ Synodi. Vide eundem Anastas. in septima Synodo apud Baron. Annal. tom. 9. Anno 785. num. 28.

7 Dupliciter.] Idest, separatim priùs prohibet mutationem verborum, secundò sensus, Sed hæc distinctio non suffragatur Ephesio, vt eum perstringit Cardinalis.

8 Prohiberetur.] Prohiberetur etiam alia diffinitio, quòd est manifestè falsum, sicut igitur verum est, non fuisse prohibitam aliam diffinitionem, ita verum est non fuisse prohibitum aliud symbolum.

9 Positiuis.] Supposito enim quòd dogma sit verum & catholicum, ad ius positiuum pertinet quòd apponatur, vel non apponatur in symbolo.

10 Voluit.] Probat Iul. Card. quod quamuis non fuerit additum Symbolo verbum Dei Genitrix (quia vt subdit, non erat tunc necesse) tamen maxima pars Patrum iudicabat, quòd posset addi, ergo colligitur, quòd existimabant additionem posse fieri. Vide act. 5. Concil. Chalcedonen.



COL.

COLLATIO DECIMATERTIA.

Die 8. Decembris.

Disputatur vtrum tantummodo nouæ professiones Fidei continentes contraria Symbolo, & Fidei, reÿciendæ sint, an verò etiam non continentes contraria.

AND. Die 8. præsentis mensis cœpit Imperator in medium hæc verba proferre.

IMPER. Reu. Pater. Quia pridie postquam recessimus, misi ad dicendum Sanctissimo D. Papæ, quòd modus seruatus non placet Deputatis, & impediuntur, & non dicunt quod volunt. Nam dicunt pauca, & vos multa replicatis, & nostri non possunt dicere quæ volunt, & propterea nunciauimus Beatissimo Domino Papæ, vt talis modus tollatur de medio, vt fiant breues responsiones, & quòd sua Sanctitas dixit, quòd hoc sibi placebat, & quòd ita ordinaretur de cætero, nihilominus Deputatis pro parte nostra visum est, vt ipsi dicerent hodie quicquid volunt; non videatur vobis extraneum, nec nos facere contrarium.

CARD. Quia sum seruitor Imperatoris fiducialiter loquar tuæ Serenitati. Tua Serenitas dicit, quòd impediuntur vestri; patientes fuimus, & nunquam impediuimus, quòd non dicerent; & si quod plus dictum est quàm sibi videbatur expediens, dictum est ad declarandam veritatem, quia de necessitate est, quòd respondens plus dicat, quàm qui arguit, quia plurimæ occurrunt responsiones, & cum petieritis, vt per quæsita breuia, & responsiones procederetur, & concessum sit, & ad inuicem conclusum, nunc videmini variare, & illud destruere. Dicant, si placet, & fortè respondebitur ita breuitèr propositis. Si autem dicunt continuè, continuè respondebimus antequam ab hinc recedamus, quia nolumus quod recedatis sine responsione.

IMPER. Semper modum illum approbauimus, quem intimaui Domino nostro, tamen propter hoc nostrorum intentio est, vt hodiè dicant prolixiùs.

CARD. Dicatis prout conclusimus, & respondebitur verbum per verbũ.

IMPER. Nostri dicant continuè.

CARD. Nos respondebimus, dicatis per mensuram temporis, dicatis media hora, & nos media hora.

IMPER. Dicemus quantum volumus, vt dicendi requirit negotium.

CARD. Melius esset, vt fieret verbum per verbum.

AND. Incœpit Ephesinus hoc modo.

EPHES. In præcedenti Congregatione, honoratissimi Patres, proposuimus ostendere responsionem vestram factam prohibitioni, esse contrariam intentioni Patrum. Primò itaque incipientes ab ipso vocabulo, aliud, vel, diuersum, in quo præsentis quæstionis vis residet, satis approbatè, & euidentèr ostendimus, ad plus dici contrarium, quàm diuersum, nec esse aliquam necessitatem, vt possitis à voce diuertere, & cùm auditis aliam, solum intelligere contrariam tantùm, vt dicitis. Deinde à rationibus & verbis adductis per Reu. D. Cardinalem tanquam . . . . . oportuit credere. Nunc, si

placet, redeamus ad prætermissa, & continuando nos dicemus, quæ tunc non potuimus, & prætermisimus, ne videamur ab ipso modo, & vi disputationis nihil habuisse respondere. Dicimus quòd & ipsa dictio symboli, cum dictionibus, & vocibus quæ ibi iacent, cogit nos intelligere fidem non solùm secundum intellectum & sententiam, sed & quoad literas: nam omne symbolum collatio quædam, vel compositio est, per quæ nos tradimus concepta ad alium, videlicet nomina, sunt indicia, seù symbola conceptorum, quę sunt mentis, & oportet omnibus eadem nomina [a] exequi, quæ etiam intellectibus communicant; ita apud omnes Græcos rationale animal homo dicitur: simili modo apud omnes Latinos idem animal homo dicitur, nam alitèr nunquã possent communicare in conceptibus, & intellectibus, nisi singulis dictionibus, & indicijs vterentur; sic denique apud omnes Christianos idem symbolum debet haberi non solum intellectu, sed in vocibus, vt in conceptibus videantur idem communicare. Item symbolum, seu sonus belli sunt voces tubæ, & in vno, & eodem bello audiuntur; ergo apud omnes Christianos, qui contra hæreticos susceperunt bellum, vnum, & idem symbolum fidei debet haberi, & cantari, & debent idem symbolum habere vt signum, & indicium belli suscepti contra infideles, vt symbolum idem dicatur voce, & sensu. Syllogismus ita se habet: expositio fidei symbolum est, omne symbolum vnum & idem debet esse apud illos, qui vtuntur, ergo expositio, quæ symbolum dicitur, vna & eadem apud omnes Christianos esse debet. Videtur nè vobis aliquam nostrorum propositionum non esse sanam? Videtur conclusio esse necessaria, nisi aliquis velit repugnare veritati. Item symbolum fidei (vt per viam diffinitionis capiamus) nil aliud est, nisi expositio fidei, quæ per voces, & declarationes intelligitur. Nonnè placet hæc diffinitio? ego credo, quòd hęc omnibus placere debet. Iterum dico, fidei, symbolum est expositio fidei, quæ in verbis, & vocibus consistit; aliud symbolum, quod prohibent Patres, & eos, qui audent aliud facere, astringunt anathemate, nihil aliud est, nisi alia expositio fidei, quæ constat alijs vocibus & vocabulis, hanc expositionem Patres prohibent, & non solum contrariam, vt dicitis. Item proferre, & conscribere [b], & componere additionem ipsam symbolo, liquidò refertur ad verba & literas, ergo & secundum vocabulum, constitutum est vt symbolum maneat. hæc dicta sint de dictionibus. Quòd autem Patrum intentioni expositio vestra repugnet, manifestatur, si volumus speculari intentionem Patrum prohibentium, non ex alijs [1] actibus, quæ ad alios articulos fecerant, nec ex his, quæ primò dicta fuerant, nec ex epistolis, nam in quolibet eorum propriam quandam intentionem habebant, licèt omnis intentio vniuersæ synodi eò tenderet, vt B. Cyrillus dicit & vos, videlicet vt destrueretur opinio Nestorij; & eorum, qui ea sapiebant. Quærendus est igitur intellectus prohibitionis ex his, quæ acta fuere circa ipsam prohibitionem & diffinitionem. Insuper ab epistolis illis, quæ postea fuere scriptæ, cùm per epistolas Patres voluerint declarare intentum prohibitionis, constat ex ijs, quæ acta sunt tunc temporis, allatum fuisse per Charisium symbolum transformatum per Nestorianos. Cum itaque Patres vidissent, quod nisi prohiberent per vniuersalem, & generalem prohibitionem, & tollerent licentiam transformandi alia symbola, liceret omnibus hæreticis semper cum haberent licentiam transformandi symbolum inserere multas transformationes. Ideò terminarunt, vt de cætero non liceret, nec posset tradi alia fides

a idest, iisdem uti.

b Sunt verba prohibitionis Concilij Ephesini, de qua satis supra.

1

fides conuersis ab hæresi, idest aliud symbolum; ita dicit Cyrillus, qui fuit huius diffinitionis legislator, & qui in sua epistola exposuit. Aliud ergo symbolum intelligere contrarium tantùm, ridiculum est, nam tali modo multa, & diuersa symbola fuissent exhibita, cùm Patres, & Concilia per diuersa tempora declararent ex exortis erroribus circa fidem; Sed nec Concilium ipsum tertium vocem ipsam, Dei Genitrix, quam diffinierat; voluit symbolo inserere, sed nullo modo fuerunt molesti, quin maneret immutabile, sed in priuata diffinitione exprimebant id, quod diffinierant; hęc ab ipsis verbis diffinitionis excipienda sunt. Priùs enim Patres instarũt ad caussam illam deprauationis, vel transformationis symboli veræ fidei: deinde illos, qui sapiebant illas pollutas opiniones, condemnarunt: dictiones deniq. familiares accomodatæ sunt rei. Nam expositioni symboli fidei, illud accomodatur, nemini licere aliã fidem proferre, scribere, &c. Hæc namq. manifestè ad expositionem symboli respiciunt, quæ per dictiones fit in dogmatibus. Similiter prohibent, vt nullo modo quis alia dogmata sapiat; legatur ipsa diffinitio, sed satis fuit lecta in præcedenti Congregatione. Videtis ne ex illis, quæ fuerunt lecta, quomodo Patres illi, primò voluerunt prohibere trãsformationem per dicta, postea etiam sensum priuatarum opinionum, & separatim prohibetur transformatio, quoad vocabula, & separatim, ne quis aliud sapiat?

CARD. In qua prohibitione prohibetur?

EPHES. In diffinitione tertij Concilij.

CARD. Placet.

EPHES. Et cùm ita distinctim iaceant, non debemus inserere [c] hæc attestante epistola, nam in epistola illa, quæ scribitur ad Ioannem Antiochenum, nullo modo patimur (dicit Cyrillus) moueri terminatam à Patribus fidem, hoc est symbolum. Auditis nè illud dictum nullo modo fidem debere moueri, nec per dictiones, dicit, nec per sensum? Nam vnus modus est motionis, & est mutatio dictionum, nam mouetur illud, quod mutatur, non solùm per sensum, sed etiam per aliquas additiones, vel diminutiones, nec [2] permittimus nobis ipsis, nec alijs subsequentibus; Auditis nè quomodo excipit se à potestate immutandi, & alijs etiam, qui possent? Nam ex parte totius Cõcilij ipse dicit, dum respicit ad illam diffinitionem; posset nè aliquis hic dicere, contrariam tantùm fidem prohiberi? nunquid & illi hæretici erant, nam dicit nec nobis ipsis. Sequitur dicens non permittimus nobis, nec alijs immutare, nec syllabam transgredi. Videtis nè quomodo vsque ad dictiones, & syllabas exegit diligẽtiam? Hac authoritate videtis quomodo nostris rationibus [d] assensum dat, manifestum est. potest nè vna syllaba aliquã hæresim inducere cùm dicit, nec syllaba? [e] Et nostram opinionem attestatur per omnia, & secundùm dictiones symbolum manet immutabile, & inconquassatum. Nã impertinens erat sibi dicere, non permittimus nobis contrariam fidem, & esset hoc manifestè repugnans intentioni ipsorum. Item post vnionem Orientalium conquesti fuerunt aliqui de Concilio illo, de S. Cyrillo, qui susceperat Orientales, qui admiserant aliud symbolum, quàm Nicænum. At ille respondit excusans se in [3] epistola ad Acacium sic dicens.

CARD. Quomodo incipit?

EPHES. Res quidem dignæ cognitione, aliàs caussa quidem digna, & dicit percipio verò, quod & illud dicunt.

CARD.

[c] Idest confundere.

[d] Cyrillus, scilicet.

[e] Admittit infra Cardinalis quod syllaba potest corrũpere sensum, nec est dubium de hoc.

CARD. Legatis superiùs ibi, nolite seminare super spinas, legatis.

AND. Lectum est, & deinde illa verba percipio verò, quod & illud dicūt in symboli expositione, fortè quia illud antiquum dehonorauimus; stultus stulta loquitur, & cor eius inania intelliget. Illud tantùm dicimus [f] nos fidei expositionem, &c. Aut aliam suscipimus, &c. Sufficit nobis ex Deo inspirata Scriptura, Patrumq. sobrietas, &c. Ad vnum quidem rectè se habens expositum fidei symbolum. Quoniam verò, &c.

[f] Pro intelligētia vide verba epist. relata hic in 3. nota.

EPHES. Sequitur in ipsa epistola, & declarat quare Patres admiserunt expositionem fidei Orientalium; sed vt priuatam, non vt publicam, & ideo ista omittimus.

CARD. Et ego supplebo.

EPHES. Demùm subdit Cyrillus, nam sancta, & œcumenica synodus in Epheso prouidit, necessariò non debere Ecclesijs Dei aliam fidei expositionem inferre, præter eam, quàm Patres in Spiritu sancto loquentes terminauerant. Cætera, quæ sequuntur in epistola, credimus P. V. nota. Ex his apparet, quòd vehementissimè reprehenderunt velle mutare symbolum præter declarata, nam putauerunt quòd tanquam symbolum professio fidei Orientalium fuisset accepta, & B. Cyrillus illos excusabat dicens, quòd vt professio suæ opinionis. Iterum in vna alia epistola ad Ioannem Antiochenum B. Cyrillus scribit, & ipsius voces in propria epistola conferens talia dicit.

CARD. Quomodo incipit?

EPHES. Exultent.

CARD. Aliàs allegastis eandem.

4 EPHES. Ista sunt [4] verba Ioannis, quæ fuerunt posita in epistola Cyrilli, & hæc ad literam sunt; de Dei Genitrice quomodo sentiamus, & de modo humanitatis Vnigeniti Filij Dei non necessariò in additionis parte, sed in plenæ informationis specie sicut vniuersum à diuinis Scripturis, & à traditione sanctorum Patrum suscepimus, breuiter trademus, nihil addentes fidei expositę per sanctos Patres Nicænos. Nam vt prædiximus ad omnem sufficit pietatis agnitionem, & vniuersæ perfidiæ abdicationem. Audistis R. Pater, quæ de Genitrice Dei dicta sunt, & de modo incarnationis Dei, dicemus non in parte additionis, nam scribit prohibitam in symbolo additionem, propterea dicit, nullam additionem in symbolo facimus.

CARD. Non dicit symbolum.

EPHES. Sufficit, quòd dicat fidei, & subdit, nil addentes fidei expositę per Nicænos, Hęc ita fecerunt, quia in symbolo non addiderunt. Videtis quomodo opera verbis, & verba operibus conueniunt, & omnia attestantur nostræ intentioni. Ista intentio est diffinitionis, liquidò apparet ex dictis per patres, & quæ ab eis fuerunt data, quæ diffinitio nihil aliud significat nisi vt symbolum maneat immutabile, & quòd additiones non liceant ex hoc vnicuique volenti transformare symbolum, & in illo inferre opiniones hæreticas; iusserunt & deniq. hanc diffinitionem debere valere, & durare perpetuò sub pœnis horribilibus. quam diffinitionem vt regulam fidei fecerunt, cùm cognouissent quòd ex hoc nulli detrimentum posset inferri. Sed contra ex licentia posse addere, & immutare, posse nonnunquam esse aliquam deprauationem & sensus, & dictionum. Si autem contrariam tantùm prohibuissent; vt dicitis, superflua fuisset, nam talis res & antea prohibita erat, illud

5 non facit quòd prohibeat, quòd antè prohibitum est. Item aliter [5] immunes mini-

minimè essent in eos, qui contrariam exponerent fidem, nemo vnquam suam fidem vt falsam exponit, licèt illa esset veræ fidei contraria, sed credens suam fidem esse veram, & sanam, & sacris Scripturis consonam, vnde sibi licere mutare symbolum omnes dicerent, omnes namque veram suam fidem exprimerent, & superuacanea esset diffinitio, & fieret, & profectò esset superuacaneus, & immunis, qui talia auderet dicere. Item illum, qui contrariam exhiberet fidem, non solùm Episcopatu suo, si Episcopus esset, sed etiam anathemate constringunt; quod quidem maximè per dictum tertium Concilium patet. Nestorium namque anathematizauit, non solùm Episcopatu priuauit. Et in diffinitione iacet, priuari debere Episcopum Episcopatu, si comprehenderetur aliam fidem sapere ad immutationem secundùm g dictionem fidei solùm respicit diffinitio, non ad immutationem secundùm sensum.

g Idest etiam ad solã mutationem secundũ dictionẽ respicit diffinitio, & non tantũ secundùm sensum vt vos Latini dicitis.

CARD. Dicatis iterum.

AND. Etiam iterum repetierunt idem.

EPHES. Iterum velle determinare ea, quę omnibus ferè vidẽtur, non necessarium esse videtur, imò furiosũ. Sed quòd cõtraria fides prohibita sit, omnibus videtur, etiãsi parũ quid humanitatis sentirẽt, ac B. Cyrillus dicit necessariò de hoc Concilium prouidisse, nec iustũ est de his intelligi necessariũ, quę omnibus vidẽtur, videlicet de contrarię fidei additione, sed de additione vniuersa simpliciter. Item cum quid fuit caussa, vt aliquid fieret, potest etiã dici, hoc illud facere, etsi principaliter hoc illud nõ facit, vt posse vera addere potest fieri caussa, vt etiam falsa addantur; cùmque qui fidem sapit non credit esse falsa, hoc verò est fidem mouere ideo possumus dicere, illum, qui addit esse caussam immutationis fidei, etiamsi vera addit, quoniam cùm hoc sit licitum, licere posset nonnunquam aliquibus etiam falsa inserere veris, cùm illa viderentur ipsis vera; quod ab ipsis rebus possumus percipere: multa enim ante ipsam prohibitionem habita sunt symbola, vt per Ecclesiæ historias significatur; potest ergo dici & ille fidem immutare, qui simpliciter addit, & non solùm qui falsa addit, vt vos dicitis. Item B. Ioannes theologus, & euãgelista videtur voluisse suam Apocalypsim intactã fore vsque ad immutationem dictionum, & maledicit eos, qui talia auderent. Si quis * addiderit, dicens, in hoc libro, & si quis detraxerit, detrahat eum Deus à libro viuentium. Si autem talia, quę ita horribiles maledictiones exhiberent, de dictionibus, & syllabis intelligenda sunt, cur non eadem intelligemus in symbolo? Certè vbi Cyrillus, & Agatho prohibent, alter non permittit dictionem vllam immutare, vel syllabam transgredi; alter ex sensibus totum volẽs seruari dicit. item sacrum Euangelium, Beatum Apostolum, & vniuersam scripturam multi Sanctorum, & Patrum exposuerunt, & declararunt, & Patres Primi Concilij consubstantialem prædicarunt Filium Patri, occasionem habentes à sacris Scripturis. Item secundùm Concilium, Spiritum sanctum, & viuificantem prædicauit; & nihilominus nil istorum aliquid, voluerunt in Euangelio addere; at si liceret addere declarationes principalibus, deberet ibidem addi. si autem nemo hoc audet Christianus, cur eadem veneratio symbolo non est adhibenda, vbi præsertim id specialiter prohibitiones Patrum prohibuerunt? at vt morem geram, inseram rationi vestræ, quod à Scripturis sacris sumam, nec erit alienum quod dicendum est à tractatu nostro; imò pertinentissimum, rogo, accipiatur verbum toleranter. illi qui

* Apocal. vlt.

* Idest alter dicit seruandas dictiones, alter seruandum sensũ, vt supra.

qui impugnabant Spiritum sanctum tempore Gregorij theologi, quærebant ab orthodoxis, & vtebantur tali diuisione; Spiritus Sanctus genitus est, an non genitus, cùm autem illi non dicerent genitum, nec non genitum, inferebant, ergo si Spiritus Sanctus nec genitus est, nec non genitus, restat creaturam esse Spiritum sanctum: Magnus Gregorius vt huic occurreret, qui cognominatus est Theologus, ita dicebat, vbi ponetis, quòd à Patre procedit, cùm exurgat in medio tuæ diuisionis, & quòd inducatur à meliori Theologo, idest à Saluatore nostro Domino Iesu Christo, nisi tu abstraxeris vocem illam à sacris Euangelijs Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, & fieri videbitur tertium testamentum. Audis quomodo ille, qui detrahit talem vocem Euangelijs tertium testamentum constituit, nam immutat illud testamentum ergo qui addiderit in hac veritate, Filioq. tertium testamentum faciet. An vos putatis detrahentem solùm constituere tertium testamentum, addentem verò non? Multò magis debet dici hoc facere qui addit, nam tertium facere testamentum est vltra præsumptionem. Duo sunt testamenta secundùm Apostolum; si autem aliquis non audet addere Euangelio, Filióque, in symbolo addet, nonnè & ipse tertium faciet symbolum, ita, & profectò qui Christianorum tertium audit symbolum, non admittit duo tantùm symbola vt duo testamenta, vnum primi Concilij implicitè, & aliud secundi explicitum.

CARD. Est finis per vos impositus dictis?

EPHES. Multa habemus dicere, sed quia tempus non patitur, videntur omittenda, nam quæ habemus dicere ad responsionem aliorum argumentorum, in alijs nostris conuentibus dicemus. Ideo si placet, finiemus sermonem, & si placeat P. V. respondere, eligatis duo, & ad illa respondeatis.

CARD. Audiatis me.

EPHES. Quia fessi sumus in dicendo, ita & in audiendo.

CARD. PP. vestræ benè habent agere nobiscum, si in scriptis, in scriptis; si ore, ore; si longè, longè, si breuiter, breuiter, postquam elegistis viam de dicẽdo prolixè, patiamini vt longè dicam. In primis teneatis menti, quòd dedi xxvij. rationes, & nulli respondistis, sed intrastis alias materias, & illis benè respondebimus, & clarè; quia hìc sumus ad declarationem veritatis, debemus manifestè hinc inde quicquid reperimus faciens ad veritatem reducere, & pridiè dixi vnum solenne nunc dicam aliud. Ego misi Veronam & venit Decretum Romanorum Pontificum valde authenticum, & verum, quærens aliud improuisò hoc inueni, hìc sunt epistolæ, quas scribit Athanasius ad Papam Marcum, & Liberium, &

EPHES. Nunquam audiuimus Marcum.

CARD. Fuit immediatus successor Beati Siluestri.

EPHES. Habemus Iulium.

CARD. Non est [h] ita; omnes Aegyptij quia fuerunt expoliati ab hæreticis, & quia libri fuerunt combusti, & capitula Concilij Nicæni, scripserunt Beato Athanasio, principaliter scribentes Beato Marco, vt mittat sibi capitula Niceni, quia dicit Athanasius, Ego fui præsens, quando in Concilio Ni-

6 cæno fuerunt data illa capitula Apocrisarijs vestris; [6] Marcus Papa dicit, quòd fecit quæri in Archiuio Romanæ Ecclesiæ, & inuenit illa integra, & illæsa. Sed quia fuerunt subscripta per Episcopos Nicænæ synodi, non vult mittere originalia, sed authentica sumpta, postea Athanasius petit Liberio Papæ

h Post Siluestrum successisse Marcum ex libro de Roman. Pontificibus habet etiam Baron. Anno 336. & aly.

Papæ, vt præstet sibi auxilium, inter alia Liberius [i] respondit, & hortatur ad tolerantiam, & patientiam persecutionum, & dicit aliqua, quæ pertinent ad Concilium Nicænũ, postea dicit quod in diffinitionibus Concilij Nicæni fuit hæc diffinitio, quòd nulli liceat aliam fidem proferre, quàm quæ fuerat in Concilio illo prolata, & hæc sunt verba. Igitur, vt legimus, prædictum sacrum Concilium diffiniuit aliam fidem nulli licere proferre, aut scribere, vel proponere, aut sapere, vel docere aliter, nec quicquam in fide sentire, aut proferre quod possit obuiare regulis Patrum, qui autem præsumpserit componere aliam fidem, aut proferre, vel docere, aut tradere aliud symbolum, ad viam veritatis conuerti desiderantibus de quacunque hęresi vel Iudæis, vel Paganis volentibus fieri Christianis, hos si Episcopi fuerint, alienari ab Episcopatu, clericos à clero, si monachi, aut laici fuerint, anathemate feriri. Ex quibus concludo, quòd Liberius viderat illa capitula in archiuis Ecclesiæ Romanæ, Liberius fuit tertius à Siluestro, primò Marcus, secundò Iulius, tertiò Liberius; Et Liberius fuit ante Concilium Constantinopolitanum, quod Concilium Constantinopolitanum fuit factum tempore Damasi, post Liberium secutus est Felix, postea Damasus: per ista apparet, quòd prohibitio, ne fieret hæc immutatio, fuit facta in Concilio primo, licèt demum fuerit in tertio repetita. Vos sæpenumero dixistis, quòd symbolum Constantinopolitanum potuit fieri, quia ante prohibitionem vestram, dicitis quòd Ecclesia vniuersalis post prohibitionem tertij Concilij non possit quid addere etiam verum. Si hoc verum esset, Episcopi Constantinopolitani essent deponendi, & Laici excommunicandi, quia stante prohibitione facta tempore primi Concilij, vos fatemini, & clarissimum est Patres Constantinopolitanos addidisse: vera tamen, ergo sequitur si addere etiam vera pœnas inferret, quòd Patres Constantinopolitani fuerint excommunicati, sed hoc est nefas dicere, ergo necesse est intelligere aliam fidem, idest contrariam; imò in prohibitione Concilij Niceni magis continetur, quàm in prohibitione tertij Concilij, quia prohibent symbolo addi, cùm in tertij Concilij prohibitione prohibeatur immutari.

EPHES. Hoc, licèt non sit in prohibitione tertij, est declaratum in quarto.

CARD. Exuite conscientias vestras, & videatis, si huic potestis respondere, dicatis breuiter responsum ad hoc.

EPHES. Respondebimus postquam quæsiuerimus, illam epistolam [k] apud nos esse, illud pro præsenti dicimus, quod meritò non debet iudicari ex ipsa epistola intentio Patrum, qui in Nicæna conuenerunt, sed ex actibus, ex diffinitionibus ipsorum Patrum requiremus hoc, & ostendas verba ista, aut in Canonibus, aut in actis primi Concilij. Alioquin quonammodo nos suscipiemus, quæ inueniuntur scripta alibi, & non in diffinitionibus ipsorum Patrum, de quorum diffinitione agitur. Nam & alio modo nullatenùs videtur verisimile Patres illos de sua diffinitione hoc diffinisse; hoc attestatur [l] per opera. Nam in subsequẽtibus Concilijs, quæ fuerunt à tempore primi Concilij vsq. ad tempus vbi multæ expositiones factæ fuerunt, & vt arbitror, & Concilium Antiochenum [m] expositio facta fuit, quod Concilium vt orthodoxum accepimus, & canones approbamus, etiam illud concilium dicit admittere diffinitionem illam vt piam, & fidelem, non ergo tot Concilia transgressa fuissent illam prohibitionem.

CARD. Certè non rectè capitis, dico quòd ex his verbis concluditur, quòd

[i] Epist. II. Conc. to. I. sub Liberio.

[k] Epist. scilicet, Liberij ad Athanasium.

[l] Idest, probatur.

[m] Idest, in eo etiam facta fuit expositio. est autem in Concilio Antioch sub Iulio Papa cap. I.

quòd non fuit hic sensus, quem creditis prohibitionis factæ de elucidatione veri dogmatis. Et ex his, quæ dicitis, stante prohibitione prout fuit, concluditur, quòd prohibitio non comprehẽdit veritatis expressionem, & quòd huic libro credẽdum sit, inspicito, liber iste est antiquus & videatur, & si credimus vni magno doctori, quantò magis debemus credere vni summo Pontifici; maximè illo tempore, quo non erat disceptatio, quia Liberius fuit ante Concilium Constãtinopolitanum. ex hoc potestis colligere quid importent verba Cælestini, qui fuit ante tertiam synodum, qui dicit, quis anathema euitat [n] qui quid addit. Vnde Cælestinus sentit, quòd ante tertium Concilium erat prohibitio, alioquin non diceret illa verba. Quis non est dignus anathemate. Item de hoc videtur sensisse Concilium Chalcedonẽse in allocutione, quam facit ad Marcianum Imperatorem, vbi dicit, quòd aliqui asserebant arguendo Leonem, quòd nulli licebat exponere fidem præter Patres, qui fuerũt in Nicęa. Postquam probaui satis prohibitionem fuisse ante tertiũ Concilium, & quòd ista verba, aliam fidẽ, intelligenda sunt de diuersa, prout credo, quòd in vestris animis id teneatis, veniam ad responsionẽ expositorũ per vos.

n Quis non dignus est anathemate indicatus vel adijciens vel detrahens. Verba Cælestini in actis Conc. Ephes. part. 1. cap. 18 in epist. ad Nestoriũ, de qua etiam supra.

NICAEN. Quoniam D.V. videtur fecisse mentionẽ, quòd Marcus noluit mittere originalia, an in illa epistola continentur capitula.

CARD. In epistola dicit mittere omnes [o], non erat opportunum facere mentionem eorum [p].

o Scilicet Canones.

p Canonum vel capitulorum facere mentionem quia per extẽsum ea trãsmittebat.

NICAEN. Rogo, alius facit mentionem de eo, quod dicitis.

CARD. Ita. fuit Liberius.

NICAEN. Quid erat expediens scribere Athanasio per Liberium, si illa capitula erant missa per suum prædecessorem.

CARD. Papa hoc fecit exprimendo pœnam, & potestis videre librum, ac cognoscetis ex præcedentibus, & subsequẽtibus, si erat necessarium, & probaui per authoritates alias, quòd ante erat hæc prohibitio, & nondum quid respondistis. Ad primum argumentum dicitis, quòd erat probatum, quòd per illa verba, aliam fidem, intelligitur de additione verborum, non de diuersa fide, & quòd contrarium plus continet, quàm diuersum. Et dico sic. Secundùm vos est ponere veram fidem secundùm Nicæam, diuersam pro additione & malã; cùm vna sit fides vera; videlicet, quæ exposita in Nicæa, quæ exposuit Euan-
7 gelium, sequitur quòd omnis alia sit [7] falsa; hoc est clarissimũ, si hæc est vera solùm, ergo alię, etsi diuersæ, sunt falsæ, sicut dicimus tantùm Deus Christianorum est verus Deus; ergo alij sunt falsi. Ad id, quod dicitis, quòd additio facit diuersitatem, dico quòd non est verum, quia in substantia conueniunt, licèt differant verbis, nec desinunt esse eadem, quia vna & eadem res potest nominari diuersis nominibus, & non desinit esse res eadem. Hoc probatur per primum actum Concilij Chalcedonensis, vbi dicitur Patres in Nicæa, & Patres, qui in Epheso sibi ad inuicem consenserunt, & consonuerunt, vt nil saperent, aut diffinirent diuersum, & tamen in verbis est maxima differentia. Item lectis duabus diffinitionibus in septimo Concilio Theodori, & Tharasij fuit dictum, quod nil ibi dissonabat à fide, & tamen verbis in multis dissonabant. Ex quibus clarissimũ hoc colligitur, quòd non dicitur alia fides, nec in aliquo discrepare, quę sensu conuenit, etsi verbis disconueniat, cuius contrarium per multa verba dixistis. Item allego rationem, quòd symbolum Constãtinopolitanum, quia in sentẽtia cõuenit cum Nicæno reputatur idem, & hoc dixistis pluriès, & probaui, quod diuersitas verborum non inducit diuersitatem

-tem substantiæ rei, vnde ex vi vocabuli aliã fidem necesse est intelligere falsã, quia nõ est nisi vna, & illa vera, & alia falsa. Deinde dico, quòd omnis difficultas est submota, quia in Concilo Chalcedonen.[p] fuit declaratũ hoc verbũ, aliã, intelligi de cõtraria. Ad id, quòd secundo dixistis de diffinitione symboli, quòd est expositio cuiuscũq. conceptus, & quòd oportet, quòd nomina participẽt cũ vocabulis, sicut * anthropos apud Græcos, apud nos homo, & quod vnũ debet esse, & idẽ apud omnes Christianos, vt ista significatio sit communis omnibus Christianis, vt omnes intelligant vnum, & idem, dico, quòd hæc diffinitio de symbolo non est perfecta, quia sequeretur, quòd omnis diffinitio fidei esset symbolum; quod tamen & ipsi negatis.

EPHES. Istam diffinitionem non dedi illi symbolo, quod cantatur in Ecclesia, sed particulari.

CARD. Ego probaui, quòd symbolum Charisij, & Tharasij; quod dicitur symbolũ aliud, quàm cõmune, & tamen habent diuersas voces. Ad id, quod dicitis, quòd debet esse vnum symbolũ apud omnes christianos vt idẽ significet vt homo, dico quòd ita est, & symbolũ nostrũ habet Constãtinopolitanum, & Nicænũ, & Euãgelium, & sicut ante dixi, diuersitas nõ attẽditur in verbis, sed significatu. Vnde sicut Constãtinopolitanum, & Nicenũ reputãtur idẽ, sic nostrũ etiã in nullo differre. Ad id, quod dicitis, quòd debet esse simile voci tubæ, & idẽ sonet contra hæreticos, sicut tuba in bello, dico quòd licèt inter armigeros sit sonus, qui designet bellũ, si vnus tubicina magis sonaret, illo modo nõ diuerteret à bello, sed magis incitaret. Certum est si essent centũ tubæ, non omnes haberẽt sonum in pari grauitate, sed tamen vnus reputatur, si in modo cãtus conueniũt; sicut si esset vnum genus armorũ ad bellandũ licèt vnus magis lucidaret arma sua, non videretur mutare genus armorũ, ita scribitur de B. Cyrillo, quòd magis declarauit fidẽ Nicęnam, & nõ videtur contrariũ sensisse; & ita fecimus nos, quia magis declarauimus veritatẽ, & ideo nõ videmur, quid fecisse contrariũ. Vnde ex quo cõcordamus cũ Nicæno, & Constãtinopolitano in veritate fidei, debet reputari vnũ, & idem, & omnes Christiani, qui sciũt veritatẽ audiẽdo symbolum nostrũ, intelligũt Nicænum, & Constãtinopolitanũ, sicut milites intelligunt sonũ ad pugnã. Deinde facitis syllogismũ; dico, si vultis intelligere, quòd omne symbolũ debet esse idẽ in significatu, cõcedo; si vultis dicere, in verbis, nego, & probo per symbolum Apost. Nicænum, & Cõstantinopolitanum: ad secũdum si vultis dicere, quòd omnis expositio fidei est symbolũ, nego, & vt intelligatis, differt fides à symbolo, quia aliud est fides, aliud symbolũ, sed si vultis dicere, scilicet symbolũ Nicęnũ est fides, dico quòd sic, & quòd debet esse vnũ confiteor in re, & tamẽ si vultis dicere, quòd debet esse idẽ in verbis, nego, & allego epistolã Cyrilli, quæ incipit[q] . . . . Ibi dicit Cyrillus, quòd intellectus nostros debemus coniũgere cũ irreprehẽsibilibus sensibus SS. Patrũ. Postea certa verba de symbolo, videlicet, Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine: postea dicit hæc verba: intelligamus quid Et incarnatus, significet. Vnde Cyrillus attẽdebat ad significatum verborum, non ad sonũ verborũ, dicit verba, & dogmata cogitãda quid significẽt. Postea dicitis, quòd illa prohibitio debet declarari per ea, quæ ibi in actu facta fuere, non per ea, quæ ante, & post facta sũt, & quod nõ debet probari per epistolas sequentes; dicatis quòd hoc[r] nõ videtur habere rationẽ apud aliquem intelligentem, imò magis attendi debet caussa legislatoris, quam ipsa verba legis. Ita dicit B. Hilarius; vnde ex antecedentibus actibus, & epistolis probaui hũc

P sensum,

[p] Vt paulò ante dictũ est.

* ἄνθρωπος.

[q] Studiũ, & diligentiam. Directa Anastasio, Alexandro, &c. agitq. de symbolo in actis conc. Ephes. part. 3. cap. 43.

[r] Idest, imò potiùs dicendum est quod hoc, &c.

ſenſum, quem dixi; nihilominùs ex ſequentibus epiſtolis poſtea probaui, videlicet quòd omnis intentio Concilij fuit ad condemnandum dogma Neſtorij, & probatur per duas Cyrilli epiſtolas, quę dicũt, diffinitionem illam loqui de his, quæ ſunt extra ſenſum charitatis, & rectę fidei. Vnde ex his, quæ facta ſunt tunc, & ante, & poſt, probaui, quòd ita eſt intelligendum, & quòd aliter nõ poteſt intelligi. Poſtea intratis quòd ex actu Concilij appareat etiam prohibitio verborum, quia moti fuerunt ad reprimendũ inconuenientia, quæ ſequebãtur per diuerſitatem ſymboli factam. Ego dico, quòd ex hoc actu deducitur totũ contrarium, quia ſi illud ſymbolum transformatum fuiſſet verum, ſancta ſynodus fuiſſet contenta, quia intentio ſynodi non erat facere aliud, niſi vt ſequeretur veritatem, & textus dicit rationem, quia continebatur perfidia; [s] & ſymbolum Chariſij fuit approbatum, quia continebat veritatem, & ſic intentio ſynodi erat prohibere falſitatem. Ad id, quod dicitis, quòd verba illa, aliam fidem, ideſt aliud ſymbolum, hoc repugnat ſignificationi verborum.

[s] In illo ſcilicet ſymbolo Neſtorianorum.

EPHES. Cyrillus hoc declarauit.

CARD. Hoc verbũ, non patimur fidẽ, [t] aut ſymbolũ, & dico, quòd per prohibitionẽ inhibetur omnis expoſitio falſa, ſiue ſit ſymbolũ, ſiue aliud dogma.

[t] Id eſt, hoc eſt verbũ, vel hæc ſunt verba Cyrilli, non patimur fidẽ aut ſymbolum, &c. in epiſt. ſupra cit.

EPHES. Non videtur ita.

CARD. Non vteris ciuilitate, qua vtor tecum, fortè & facis, quia te ſtringo nimis.

EPHES. Stringitis veritatem, & non miror, quia non es peritus in gręco.

CARD. Ego allego latinũ; ego probo ex ipſa ſignificatione, certũ eſt quòd fides maxime Euangelica continet plura explicitè, quàm ſymbolũ, vnde ſymbolũ eſt quędam compẽdioſa capitulatio ex his, quę sũt ex ſcripturis SS. Patrum, vnde certũ eſt, quòd differt recapitulatio à toto vt explicitũ ab implicito vnde aliud ſignificat ſymbolũ, quàm fides, & probo. Videãt in Conc. 6. [u] vbi dicitur. His igitur. Et infra. Audẽtes autem aliã fidem docere, vel tradere aliud ſymbolũ. Item in 4. Conc. [x] audentes fidẽ aliam docere, vel tradere aliud ſymbolum. vnde hęc Concilia reputãt hęc pro differentibus; hoc non negabitis. Poſtea allegaſtis epiſtolam Cyrilli, vbi reſpondet ad Ioannem [y] Patriarcham Antiochenum & dicit, quòd prohibetur mutatio etiã ſyllabæ, & facitis nos attẽtos. Ego reſpõdebo, ex quo arguitis per ſyllabas, & dictiones, per eaſ-
8 dem arguam [8] reſponſiones, in illa particula nullus poſſit certa verba mutare, fidem, aut ſymbolum mouere, dictiones, vel etiam ſyllabas præterire, rogo vt ſtemus in dictionibus, & ſyllabis. Nos nõ mouemus ſymbolũ Nicænum, nec Conſtãtinopolitanum, & licèt ponamus hoc verbũ [z] nil mouetur, ſed ponitur ad declarationẽ. Vnde cùm nõ moueamus ſubſtantiã ſymboli, ſed honoremus illud, non poteſt dici, quòd nos mouerimus, & ſic nõ mutauimus dictionẽ. Videatur ſymbolũ Conſtantinopolitanũ, & noſtrum, nos non mouemus de Conſtãtinopolitano. De præteritione ſyllabarũ, dico, quòd nihil pręterimus, quia omnes ſyllabę, quæ ſunt in Conſtãinopolitano, sũt in noſtro. Cũ ergo nihil dicat [a] de additione, cur facitis vim de additis ſyllabis? Et hęc reſponſio ſatis ſufficeret; ſed ex ipſo textu epiſtolæ volo reſpondere; etiamſi hoc verbũ additio, fuiſſet inhibitum, niſi conſideretis verba epiſtolę, & pręcedentia, & ſequentia, nunquam poteritis benè intelligere. Videamus [*] antecedẽtia. Dicit Cyrillus, quòd aliqui arguebant eum, quaſi diceret, quòd Chriſtus carnem de cælo attulerat. Secundò accuſabatur, quòd dixerat, quòd in Chriſto fuerat facta commiſtio, ſeu fermentatio naturarum. B. Cyrillus dicit, abſit, quòd

[u] Sextum Concilium act. 18. in diffinit.
[x] Concil. Chalcedon. act. 5. in diffinit.
[y] Supra relatam in act. Conc. Epheſ. part. 3. cap. 34.
[z] Scilicet, Filioque.
[a] Cyrillus, ſcilicet.
[*] Probat ex contextu epiſt. quòd per verba, nec ſyllabam & aliã fidem Cyrillus intelligit de falſa fide.

quod ita teneam, imò ita dico, quòd puto facere illos, qui ita dicũt, expresſè contra S. Scripturam, & SS. Patres, ego ſequor maximũ Athanaſium per omnia, à quo timeo omnino deuiare. Vnde quia iſtæ opiniones impingebantur Cyrillo, & ipſe dicit, quòd ſequitur per omnia SS. Patres. Sequitur, quòd illa verba, aliã fidem, intelligãtur de falſa fide. Hoc etiã patet in epiſtola, vbi dicit, omne certamen noſtrũ eſt, vt Maria dicatur Dei Genitrix. Hoc autem verbum non erat in ſymbolo Nicæno explicitè, & ipſe palã dicebat hoc, vnde addere aliquid vltra ſymbolũ Nicænum, dummodo verũ contineat, nõ eſt reprobatũ. Deinde quod Cyrillus hoc aſſerat, apparet ex redditione rationis, quã ſubiũgit, Meminimus, inquit, dicti Salomonis: [b] Noli trãſgredi terminos, quos poſuerunt Patres tui; ſed ipſe quando expoſuit fidem ſuã in ſynodo, vbi facta fuit prohibitio, dixit; certus ſum, quod ego non ſum transgreſſus in aliquo fidem ſynodi Nicænę; & ſynodus Epheſina reſpõdit; [c] certè nõ es transgreſſus, quia ſecutus es fidẽ Nicænam: ergo B. Cyrillus demõſtrat, quòd dicens rectã rationem fidei nõ tranſgreditur terminos Patrũ, ergo nõ facit cõtra prohibitionẽ, & hęc prohibitio, noli trãſgredi terminos, &c. ita refertur ad ſymbolũ, ſicut ad alias diffinitiones Patrũ pręcedentiũ, quia expreſsè dicit, ſequimur per omnia ſententias Patrũ, & maximè Athanaſij. Vnde trangreſſio termini habet locũ quoad omnẽ tranſgreſſionẽ ab inſtitutione à Patribus, ſed nullo modo eſt prohibitũ declarare doctrinas Patrũ. ergo nec doctrinas ſymboli Nicęni; & ſicut dixi aliàs, hęc prohibitio ita reſpicit diffinitiones, vt ſymbolum, & ſicut patet, quòd licèt diffinitiones alias veras facere, ita & veras declarationes ſymbolo, quod pariter prohibitio reſpicit. Deinde cũ B. Cyrillus fundet ſe in authoritate Salomonis, hęc prohibitio ita reſpiciebat ſtãtes in Nicęa, ſicut ſtãtes in alijs Concilijs. vnde ſi hæc prohibitio conſtringit addẽtes, conſtringit & [d] Conſtãtinopolitanos, qui multa addiderũt. Pridie probaui per ſeptimã ſynodũ, quòd hæc prohibitio fuit facta per ſacrã Scripturam, cũ dicit: maledictus, &c. [e] Subdẽs quòd magna pęna conſtringit addẽtes, vnde ſi Eccleſia Romana ſubiacet prohibitioni, multo magis ſynodus Conſtãtinopolitana. Sed nec illa, nec nos ſubijcimur, ſed illi, qui contrariã fidem tenent. Itẽ intellectus verborũ Cyrilli apparet ex hi, quę dicebat contra Neſtorium, Cyrillus dicebat Neſtorio: [f] nõ ſufficit, vt dicas ſymbolũ quod malè interpretaris, ſed vt cõfitearis hęc capitula, quę mittimus. Si autẽ B. Cyrillus voluiſſet, quòd verba tenerẽtur, nõ petijſſet à Neſtorio, niſi vt verba illa profiteretur, & hoc Neſtorius volebat; ſed quia B. Cyrillo nõ ſufficiebant ſyllabæ, & dictiones, voluit, quod profiteretur capitula ſequẽtia, & verum ſenſũ. Quòd autẽ ſubtractio, & additio nõ intelligatur de ſyllabis, ſed de ſignificatu, apparet ex epiſt. Cęleſtini, vbi reprehendit eundẽ Neſtoriũ, & de eo cõqueritur, quòd remouerit, quòd B. Maria ſit Dei Genitrix.

b Proverb. 22.

c Conc. Epheſ. part. 2. act. 1. poſt ſymbolum.

d Patres, ſcilicet Concilij Conſtantinopolit.

e Apocal. vlt.

f Epiſtola ad Neſtor. in act. Concil. Epheſ. part. 1. cap. 8.

EPHES. Negatur, quòd faciat mentionem ſymboli.

CARD. Hęc ſunt verba [g] Quis nõ dignus eſt anathemate iudicatus, qui addit fidei? Plenè etenim ipſa fides, & manifeſtè tradita ab Apoſtolis non habet diminutionẽ, nec augmentũ; diminutio requiritur[h]. Inter multa quę à te impiè prædicata vniuerſalis recuſat Eccleſia, ſymbolo ab Apoſtolis tradito, plãgimus hęc verba, Dei Genitricẽ B. Mariam, fuiſſe ſublata, dico, quòd Cęleſtinus dicit, quòd hæc verba fuerunt à Neſtorio ſublata de ſymbolo Apoſtolorum, & tamen non erant, quando quærit, quòd fuerint detracta.

g Epiſt. Celeſt. Papæ in act. Concil. Epheſ. part. 1. cap. 18.

h Hæc duo verba, diminutio requiritur, ſunt verba Card. id eſt, requiritur, quid ſit illud quod dicit Celeſtinus fuiſſe diminutum, & ablatum à ſymbolo, & ſubijcit verba Celeſtini inter multa, &c.

EPHES. Quæ verba?

CARD. Quia dicebat Chriſtum duarum naturarum, & duarum perſona-

a Et sic à sensu symboli Apostol. auferebat, quòd esset Dei Genitrix.

tum, & quod Maria erat mater corporis animati, & non verbi. [a] Deinde Beatus Cælestinus non arguit Nicænum Concilium, quia remouerit (Descendit ad inferos) & certa alia verba, ergo non sumitur additio, vel detractio, nisi cum ex eis sequitur veritatis detractio.

EPHES. Hic liber hoc non habet.

CARD. Habetis symbolum Apostolorum?

9 EPHES. [9] Non, & si fuisset, fuisset factum [b] verbum de eo.

b Scilicet in Cõc. Nic. quando fuit editum symbolum Nicenum.
c Scilicet Cælestinus si non dicit verba, Dei Genitrix, fuisse sublata de symbolo Apostolorum, sufficit quòd dicat de Niceno.
d Scilicet, sublatum.
e Quæ incipit, Quantum præsidij, sic dicit.

10 CARD. Non [10] sequitur, quia in Constantinopolitano nũquam fit verbum; & dico, quòd si diceret [c] de symbolo Niceno, in illo non est de Genitrice Dei, & tamen Cælestinus conqueritur, quòd est [d], & sic Cælestinus respicit ad sensum; & quia negatis, quòd non est Apostolorum symbolum, volo vobis ostendere. B. Leo Papa scribens ad Pulcheriam Augustam in epistola [e], Ipsa breuis confessio fidei Apostolorum, totidem est signata sententijs, tamquam instructa sit munitione cælesti, vt omnis hæreticorum opinio solo ipsius posset gladio detruncari, cuius symboli plenitudinem, si Eutiches puro, & simplici corde recipere voluisset, in nullo à Concilij Nicæni dogmate deuiasset; & sic dicit à duodecim Apostolis compositum. Vltra hæc dico, quòd verba Cyrilli debent intelligi de additionibus, quæ peruertunt verum sensum, dico ad probandum hoc, quòd verba hæc oportet intelligere secundùm legem synodi, quia non est credendum Cyrillum aliud intellexisse, quàm synodus, sed clarum est, quòd Concilium Chalcedonense declarauit diffinitionem, quòd intelligitur de deprauantibus, ergo & ita verba Concilij. [f] Et audiatis expositionem istam, volens declarare diffinitionem factam in Ephesino Concilio, duo facit. Primò declarat diffinitionem Ephesini Concilij, & quare fecerunt. Secundò ponit suum sensum, horum scilicet diffinitorum, postea declarat eandem, & est Ioannis Simari apud vos celeberrimi, qui sic dicit, is lectis Nestorius infidelis non solùm ipsa dogmata docebat, sed prauè sapiebat, & blasphemabat hoc symbolum productum per Charisium; damnarunt eundem Nestorium, & determinarunt teneri, quæ Nicææ facta sunt, diuersam verò fidem illos tenere, qui contrarium faciunt, docere scilicet, & instituere dogmata diuersa, si Episcopus [g], &c.

f Scilicet Ephes.

g Subde priuetur Episcopatu, si Clericus clericatu, &c. vt in diffinitione Concilij Ephes. de qua supra.

IMP. Quæ hæc expositio? is liber non est approbatus.

COLOSS. Est celebris apud vos, quando in isto, velletis improbare, sufficit quòd vester græcus ita declaret, & est Secretarius Imperatoris.

IMP. Non est Doctor.

FORLIV. Si esset pro vobis benè admitteretis, oportet, velitis, nolitis, audire veritatem.

h Scilicet Ephesinus.

CARD. Demum allegat [h] epistolam Cyrilli, & conatur deducere, quod inhibetur mutatio fidei his verbis: reprehenderunt similiter & nos tanquã ijs, quæ dudum scripseramus contraria sapientes. Et quòd hoc non dissonabat à
11 nouitatibus Nestorij. [11] Cyrillus dicit, quòd fatuus fatua loquitur, nunquam dixi contrarium, imò sequor expositionẽ fidei Nicænæ, nil destruentes [i], quę imposita sũt. Vnde subdit, nos talia nunquã diximus, & nos non diceremus cõtra ea, quæ Ephesina synodus fecit, vnde cũ loquitur de alia, intelligit de cõtraria, & subdit, qui declarat, nec innouat, nec fidei expositionẽ noscitur innouare, & sępè hoc verbũ, alia, sumitur pro cõtraria, hoc patet in his, quę pręcedũt diffinitionẽ, quia intelligebãt de impia fide Nestor. cũ loquerẽtur de alia.

i Eorum scilicet.

INTERPR. Fessus sum.

AND.

AND. Erat multiplicitate concertationum mirabile, quod tot mutuas
concertationes illic potuisset referre.

CARD. Dicas parum oro, [m] quòd est expresse contra eos, cùm dicunt,
nil addit, quia multa addit, vt apparet intuenti verba, quæ sequuntur, confite-
mur, &c. Hominem [12] perfectum, sunt vltra triginta verba, & cùm dicit [13] si 12
ista prohibitio fuit facta in primo, vt dicimus, quòd non erat expediens fieri 13
de nouo. Respondeo quòd prohibitio multotiès repetitur ad maiorem expli-
cationem, quia & quartum fecit, & quintum, & sextum, quia erat expediens 14
repetere; deinde dicitur quòd illud verbum [14] proferre intelligitur de verba-
li, quia si de contraria, eo ipso essent [n] priuati hæretici, non solum priuarentur
dico quòd miror de Paternitate tua, ex textu apparet responsio; Nonnè Epis-
copi, & Clerici sapientes dogmata Nestorij sunt hęretici. Quid est, quod
in secunda parte diffinitionis illi, qui sapiunt dogmata Nestoriana deijciuntur
ab Episcopatu, & non anathematizantur. Vnde ex hoc textu appparet, quòd
illa pœna imponitur expresse hæreticis, & dico, quòd non erat opportunum,
vt anathematizarētur, quia ipso iure hęretici sunt anathematizati, quia in De-
cretis etiam Concilij anathematizatur omnis hæreticus. Hęc constitutio hāc
pœnam voluit addere. Ad id, quod dicitis, quòd prima pars non loquitur nisi
de mutātibus verba, loquimini contra epistolam Cyrilli, quę incipit, Amor do-
ctrinę, [o] & contra epistolam [p] Vigilij; dico quòd dicta synodus tulit sententiā
contra malam opinionem Nestorij. Certum est, quòd secunda pars diffinitio-
nis loquitur de dogmate Nestoriano. Si prima pars nō intelligeretur de dog-
mate hæretico, Cyrillus nō diceret verū, & Vigilius. Id quod dixit [q] de pro-
hibitione Ioannis [r] non sequitur, quominùs nouis declarationibus possit quid
declarari. & dico, quòd verum est, quòd nihil noui addatur; [s] sed additæ sunt,
& addentur vsq. ad finem seculi declarationes sacræ Scripturæ, & Euangelio-
rum Dei. Ad id, quod dicitis de tertio testamento, dicimus, quòd nos non fa-
cimus testamentum tertium, sed sicut Cyrillus declarauit, ita & nos dedimus
intellectum symbolo; Et cùm dicitis, quòd non reperiuntur nisi duo symbola,
probauimus, quòd reperitur symbolum Apostolorum, Nicænum, & Constan-
tinopolitanum. Item Tharasij secundùm [15] Hadrianum, qui addit per filium,
& non fuit reputatum facere contra prohibitionem tertij Concilij, & septima
synodus fecit, prout apparet in fine quartæ actionis. Per ista respōsum est om- 15
nibus vestris obiectionibus, & nisi esset temporis angustia, multis alijs rationi-
bus approbarem, & non dubito vos claros esse, sed velle indagari, qualiter ve-
ritatem ipsam defendimus.

[m] *Alloquitur interpretem & rogat, vt benè referat Græcis suum argumentum.*

[n] *Idest iam haberent contra se latam sententiam, non ferenda, vt subdit.*

[o] *Alias, studiū; in actis Concilij Ephesini par. 3. cap. 43.*

[p] *Supra citatam.*

[q] *Idest ex eo quod dixit Ephesius de prohibitione Ioan. non sequitur, &c.*

[r] *Apocal. vlt. vbi Sāctus Ioannes maledicit addentibus.*

[s] *Scilicet est addendū, cur autem in sacra Scriptura nec syllaba quinimmò vera possit addi, vide optime disserentem Cardinalem Collat. seq.*

AND. Erat 23. hora diei, & frigus maximū, ac frigore, famève fatigatus
quisq. libenter surrexit, & dissoluta fuit diei illius conuentio.

Notæ ad decimamtertiam Collationem.

1 Actibus] Sensus est, quòd prohibitio non addendi, applicatur illi actui Concilij, in quo traditum, & diffinitum fuit symbolum, non alijs actibus, & sessionibus, in quibus facta fuerant aliæ diffinitiones. Respondet Ephesius argumento Iuliani, & ponderationi, quā fecerat supra antecedenti Collatione illorū verborum diffinitionis, scilicet *His igitur recitatis*, &c. Sed & huic respōsioni Ephesij, replicat Iulianus infra.

2 Permittimus] Hęc sunt verba Cyrilli in epist. ad Ioannem Antioch. in actis Concilij Ephesini part. 3. cap. 34. *Nullo modo patimur, vt ab aliquo fides illa, siue symbolum fidei concutiatur, quod à sanctis quondam Patribus Nicænis editum est, neque enim aut nobis, aut vlli omnino alteri, vel vnam voculam ibi positam immutare, aut*

vnam etiam syllabam præterire permittimus, memores eius, qui dixit, ne transferas terminos antiquos.

3 Epistola] Cyrilli ad Acacium Melitenum, aliàs incipit, Res quidem dulcis, & commendabilis in act. Conc. Ephes. part. 3. num. 35. cuius hæc sunt verba iuxta translationem vulgatam. *Intelligo verò, & hoc quoque illos nobis obijcere, nempe quod fidei expositionem siue nouum symbolum reciperemus, quasi vetus illud venerandumq. aspernati, at stultus stulta loquetur, & cor illius vana meditabitur; illud tantummodo dicimus nos neque nouam fidei expositionem ab vllo exegisse, neque ab alijs innouatam admisisse, sufficit enim nobis diuina Scriptura, sanctorumq. Patrum prudentia, & symbolũ fidei, ad omnia recta dogmata, aptè, ritèq. concinnatum.*

4 Verba] Hæc sunt verba Cyrilli epistolæ in act. Conc. Ephes. part. 3. nu. 34. *De Virgine autem Dei Genitrice, dèque Vnigeniti Filij Dei incarnationis modo, necessario, non quasi aliquid adiungamus, sed pro comperto habeamus, vt iam inde ab initio ex diuinis Scripturis, Sanctorumq. Patrum traditione accepimus, breuiter dicemus; nihil omninò addentes fidei in Nicæa à Sanctis Patribus exposita, illa namque ad omnem pietatis agnitionem, omnisq. hæreticæ prauitatis euersionem sufficit.*

5 Immanes.] Idest Patres Concilij non sæuissent in eos, &c. cùm vnusquisque posset dicere se non habuisse intentionem dicendi contra fidem, ergo signum est eos prohibuisse etiam additiones veras ad euitanda subterfugia.

6 Marcus.] Habetur hæc Epistola tom. 1. Conciliorum sub Marco, & in Conc. Nicæno à Pisano collecto lib. 3. & quicquid sit de alijs in ea epistola contentis, de quibus Baron. Anno 336. num. 58. certè quæ in ea dicuntur de Canone Nicæno prohibente additionem, habentur etiam in epistola Liberij, quæ hic infra citatur; Nec mirum si hodie non legatur inter alios Canones, nam passos esse naufragium, & hinc inde ex Sanctorum Patrum, fida relatione colligi debere, vide apud Baron. tom. 3. Ann. 325. num. 157. & tom. 5. Ann. 419. num. 70 & 82.

7 Falsa] Idest non omnis additio diuersa secundùm verba, potest dici alia, vel diuersa fides, quia cùm vna sit vera fides, omnis alia, & diuersa est falsa.

8 Responsiones] Idest respondendo. Vis argumenti consistit in hoc: Nos non mouemus vel syllabam Nicæni aut Constantinopolitani symboli, quia non dicimus hanc dictionem, Filiòque, in eis fuisse, sed dicimus esse aliud symbolum hoc nostrum sed implicitè in eis contentum, & per explicationem auctum.

9 Non] De symbolo Apostolorum à Sanctis Patribus, ex apostolica traditione agnito, & venerato, vide plura apud Baron. tom 1. Anno 44. num. 15. & quia Græci illud non recitant, ideo hic non agnoscit Ephesius, & temerè affirmat, nec agnitũ à Sanctis Patribus. De hoc iterum infra seq. Collat.

10 Sequitur] Idest non sequitur non reperiri symbolum Apostolorum, quia in symbolo Nicæno non fit mentio de eo, nam nec in Constantinopolitano fit mentio de Nicæno.

11 Cyrillus] Epist. ad Acacium in actis Conc. Ephes. part. 3. cap. 35. cuius verba, quæ hic innuit Cardinalis hæc sunt. *à Nestorij vocum nouitatibus non abhorrere contendunt, quin & nos quoque vituperant, quasi ijs, quæ scripsimus, contraria senserimus, at stultus stulta loquitur* (& infra) *sancta quippe synodus, quæ Ephesi conuenerat, necessariò prouidit non oportere aliam fidei expositionem,* &c.

12 Perfectum] Innuit diffinitionem Concilij Chalcedonen. act. 5. in qua de perfectione Christi, plura adduntur alijs Concilijs præcedentibus, & ipsi Ephesino, in quo erat lata prohibitio.

13 Dicit] Idest cùm dicit Ephes. quòd si ista prohibitio addendi, erat iam facta in primo Concilio Nicæno, vt supra diximus nos ex Liberij Papæ epistola, non erat opus, vt iterum fieret in Ephesino Concilio, & in Chalcedonen. & sequentibus.

14 Proferre] Aliam scilicet fidem, intelligitur etiam in verbis, nam de contraria in sensu iam ex natura rei erat hoc prohibitum hæreticis.

15 Hadrianum] Idest tempore Hadriani Papę in professione fidei Tharasij Patriarchæ, approbata in synodo. Vide quę diximus supra in 2. Nota Collat. 4.

COLLATIO DECIMAQVARTA.

Die 13. Decembris.

Vtrum nouæ professiones Fidei contrariæ Symbolo reijciendæ sint, an verò etiam non contrariæ. Concluditur vt disputationes fiant de veritate additionis, Filiòque, & ob pestem ortam Ferrariæ, Summus Pontifex transfert Concilium Florentiam, ad quod omnes Christianos Principes hortatur.

AND. EPHES. HOc in Conuentu incœpit Ephesinus hoc modo. Nos promisimus Reu. P. respondere particularitèr ad ea, quæ dicta sunt pro parte vestra, quæ continentur in octo capitulis. Ista octo capitula ab alijs elegimus, quia videbantur nobis magis necessaria, & pertinentia, & quòd non haberent superfluitates, & quòd ad rem pertinerent. Dum autem more Dialecticorum nos ad ipsa capitula credebamus respődere, nos nescimus quo pacto decurrimus ad quædam alia, ita vt vix nos potuerimus primum argumentum declarare, & ostendimus manifestè, & euidentèr Charisium non exhibuisse symbolum vt commune, sed vt expositionem suæ fidei, per quam voluit se ostendere fidelem, & orthodoxam veritatem tenere, de priuato symbolo nullam curam habemus. Sed de vniuersali Ecclesia in præsentiarum, si videtur, repetam quod dimisimus, & discurremus subsequentèr cætera capitula, prout nobis erit possibile vnumquodque examinantes, itaquè secundum dictorum articulorum, erat videlicet, quòd diffinitio præfata, non modo prohibebat, quòd aliquis posset apponere aliam fidem, imò etiam sapere; & ex hoc satis erat manifestum, quòd prohibitio non tantùm extendit se ad prolationem verborum, sed etiam ad conceptum animi, cùm multa nos sapiamus, quæ expresse non sunt in symbolo. Si traderemus examinatori, potiùs inueniretur facere pro nobis, quàm contrà nos; hæc verba, sapere, in diffinitione 3. Concilij [a] non cónumerantur cæteris dictionibus. Cætera quidem nomina seorsum per se iacent in prohibitione, videlicet proferre, componere, seù dicere: euidens est ista nomina, respicere ad expositionem quæ secundùm dictiones; posteà sequitur, quòd si aliqui deprehenderentur sapientes, quæ exposita [b] sunt per Charisium, idest scelerata Nestorij dogmata, subiacerent sententiæ sanctæ œcumenicæ Synodi; hoc ergo manifestum est, vt respiciat ad sensum, & intentionem animi; nam potest aliquis, salua & manente dictione, circa sensum & intentionem errare, quod Eutiches passus est in quarto Concilio, nam cùm sibi videretur tenere symbolum Nicænum, & in eadem fide permanere, & perseuerare, aliena à vera & sana fide, ille & sentiebat & docebat: vnde Patres illi quarti Concilij postquam exposuerunt easdem dictiones, dixerunt, Symbolum maneat immutabile subsequentèr addunt, docere autem, vel sapere alitèr; cùm nomina illa, videlicet proferre, conscribere, dumtaxat respiciant dictione symboli, sapere, & docere ad sensum respiciunt; & hoc ne aliquis, dum profiteretur dictiones symboli, vt Eutiches alitèr sentiret, videlicet, quòd vtatur diuersa intentione, sensu, & doctrina præter rectam fidem; non est mirandum, si verbű sapere alijs nominibus [c] intelligatur; nã statim distinguitur ex interiectione

Num. I.

[a] *scilicet Ephesini act. 6.*

[b] *idest, oblata, seu denűtiata, obtulerat enim & denuntiauerat Charisius hæreses Nestorij.*

[c] *idest diuersimodè ab alijs nominibus intelligatur, ita vt proferre, referatur ad verba, sapere ad intentionem.*

d Coniunctionis scilicet separatim, proferre, aut sapere.
e scilicet aliter docere, vt in prohibitione sexta Synodi supra citata.

f Facere scilicet Symbolum pro vniuersali Ecclesia, quantumuis vera continens.

g scilicet Nicænum.
h ad vetus scilicet, quod explicat.

i scilicet hoc, quod additũ est nempe, Filioq; pertinet solum, & additũ fuit cõtra verba prohibitionis, distincta, scilicet proferre.

ne copulæ[d], & vi conclusionis, & adiectionis verbi alitèr[e]. Cum autem duplex sit symbolum, hoc est secundùm sensum, & dictionem; vna prohibitionum tendit ad intentionem, alia ad dictionem; illud proferre, ad dictionem refertur, sapere & docere ad intentionem fidei. Inane namque esset dicere sapere symbolum, ideò apud illa nomina sapere, vel docere ponitur, alitèr; hoc est alio modo mutata sententia. Tertium argumentum accusat nos & inculpat, quia nos dicimus particularibus personis licere fidem, quibus verbis voluerint exponere; vniuersalitèr[f], omnes prohiberi. Ad hoc dicimus, quòd & antea multoties dictum est, quod priuatim, & particulariter posset quis fidem exponere, nemo est qui prohibeat, at tamquam commune, & vniuersale, posset periculum inferre, & aliud tradere, quàm illud vnum, & in eodem additiones facere, hoc est quod prohibetur. Et hoc post prohibitionem nemo est, qui audeat, nullum Concilium, nulla Ecclesia, præter vos, qui istam additionem fecistis, quæ nulli boni caussa fuit, sed multorum malorum; addidistis denique argumentum quartum priùs dictum, quòd in Concilio Ephesino nulla fuit facta mentio de symbolo Constantinopolitano; vsi estis quadam diuisione, videlicet quòd Patres illi aut obliti fuerunt Constantinopolitani symboli, & tantùm symboli Nicæni mentionem fecere; aut si fuerunt recordati, vt contrarium illud prætenerunt; aut vnum & idem iudicarunt esse ambo, vt & nos diximus; & quòd Constantinopolitanum symbolum contineatur in Nicæno, & nihilominus dictionibus differat, dicitis esse manifestum, quia si inuenitur symbolum esse idem, & consonum omni altero quoad sensum, non refert si habent differentiam dictionum. Hæc omnia nos & antequam vos proferretis argumentationem, in medio tulimus, & in communi nos habuimus quæstionem, ad quam solutionem attulimus, vi-
2 delicet, quòd expositio ista, & explicatio ante [2] prohibitionem facta est, & à Concilio œcumenico, & de magnis rebus maximè opportunis, & necessarijs quoad fidem, videlicet de Processu Trinitatis; & quòd eandem rationem, & locum seruat symbolum Constantinopolitanum, ad primum[g], quem seruat nouum testamentum[h]; nemo ea, quæ fuerant ante prohibitionem, adducat ad testimonium eorum, quæ postea facta sunt, quia tunc licebat, postea non est rationabiliter factum, & est manifestum, quòd nullius boni caussa fuit. Quintum vestrum argumentum fuit, quòd scriptum est in diffinitione [3] sexti
3 Concilij nullum debere inuenire, vel sentire alterationem vocum, quæ esset ad euersionem eorum, quæ diffinitiones sunt. Et quod manifestè videtur ex hoc, ea prohiberi, quæ ad euersionem veræ fidei addita fuerint. Ad hoc itaque dicimus, quod hæc omnia re vera tendunt ad eandem intentionem, & sensum, prout nos diximus, nam postquam Patres Concilij distinxerunt ferè ijsdem verbis, quæ diffinita sunt pro custodia symboli, & postquam addiderunt, nil sapere, vel docere aliter; prout se habent in diffinitione sexti Concilij; adiecit postea Concilium, nec aliquam nouitatem vocum sentire, quæ respiciant euersionem. Hæc siquidem respiciunt ad symbolum, &
4
5 cum prohibeat immutationem symboli, & mutationem, & nouitatem vocum, nostris rationibus consonum est, nam ea prohibentur, quæ ad euersionem eorum, quæ per ipsos diffinita sunt, tendunt; hoc est ad euersionem prohibitionis, nam ibidem definierunt de hoc, vt nec syllaba, nec dictio in symbolo apponatur. Nam distinctorum dicit, non [4] terminatorum, ac de [5] fide terminauit Concilium, non dicit distinxit, hoc illud propriè [i] distinctio est, quæ

ablata

ablata [l] fuit de custodia symboli. Qui autem audet symbolum immutare, ille
euertit terminata per Patres; & qui [6] conaretur ad omnem sensum prohibi-
tionis dictam dictionem trahere, nec nouitatem vocum, & dictionum in- 6
uentionem ad symbolum imponi, dicemus simplicitèr etiam diffinitiones il-
lius Concilij, vel in dogmatibus pietatis. Et sic hoc argumentum nil obstat,
imò confirmat rationem nostram. Sextum argumentum est, perscrutata hu-
ius sanctæ legis intentione à præcedentibus actibus ad depositionem Nesto-
rij, in quibus lectum est symbolum Nicænum, post hoc epistolæ Cyrilli ad
Nestorium, & ipsius Nestorij epistolæ, quarum epistolarum partim explo-
sa [m]: videtur etiam intentionem diffinitiuam talem esse ab illis, quæ postea
Cyrillus dicit [n]; videlicet, Nos sequentes professionem Patrum, sequimur
intentionem sensus, & exponimus rectam fidem, ac [7] septimi Concilij, quod
ita dicit, Sic cum diligentia perscrutati, & discussi, & intentioni veritatis ni-
hil detrahimus, nihil addimus. Ex quibus omnibus intentio diffinitionis vi-
detur esse, non quòd veritas taceatur, sed potiùs vt dicatur, & prædicetur, &
doceatur. Hæc sunt vestra. Ad ista verò nos dicimus, quòd intentio diffini- 7
tionis, & legis non debeat quæri ex præcedentibus, nec ex sequentibus, nisi
specialitèr facerent mentionem de tali diffinitione, vt antea diximus, ac di-
cemus; ac B. Cyrillus, & Beati etiam Patres istius septimi Concilij sequun-
tur intentionem veritatis, (vt dicunt) & interpretantes rectam fidem & pro-
prias diffinitiones sanè nihil detrahunt, vel addunt fidei: imò custodiunt se-
cundùm dictionem, imò hoc non solum videtur ex his, quæ dixerunt, sed ex
rebus custodiunt fidem; vt si [o] . . . . . . sermonum suorum, & sic ipsas
diuinas scripturas: ergo hæc dicta sunt pro nobis, ad nostram tendunt inten-
tionem, & omninò nobis suffragantur. Vnde & ferè ad finem isto argumen-
to fuit subscriptum [p] à quarto Concilio, in quibus ipsum quartum [q] Conciliũ
excusat, & defendit Beati Papæ Leonis epistolam, quòd ipse nil fecerit con-
tra prohibitionem, cum exposuerit fidem in epistola, & declarauerit latiùs,
cum ad errores qui insurgunt, quotidie debeant variæ medicinæ afferri à Sã-
ctis Patribus, & quòd non sufficit symbolum fidei tantùm ad euersionem il-
lorum errorum; ac ista magis pro nobis sunt, quàm contrà, nam Concilium
istud cum amplexum fuisset epistolam Leonis, & cùm vocauerit ipsam colũ-
nam rectæ fidei, nihil ex ea epistola in symbolo addidit, prout nec sextum
Concilium ab epistola Agathonis, nec septimum ab epistola Beati Hadriani:
tales denique declarationes, & expositiones in priuatis diffinitionibus cum
apud Concilium deseruierint, & nullatenus molestũ fuit [r] symbolo; cur ergo
& nos non similitèr illis fecimus, vel facimus, Sed quasi impunè possemus
addere, vel detrahere absque aliqua diligentia audemus? Octauum argu-
mentum vestrum est, quòd in eodem quarto Concilio deposito prius Euti-
che Constantinopolitano, deinde congregato, & celebrato Ephesino [s], cui
præsidebat tyrannus Dioscorus, Eutiches respondebat, dicens se tenere
fidem catholicam, & in eadem velle & viuere, & mori, cùm primum Conci-
lium Ephesinum prohibuerit proferri aliam fidem præter terminatam in
Nicæno Concilio, cum hæc [8] legerentur in quarto Concilio, exclamauit 8
Eusebius Episcopus Dorilæi, qui accusator fuit à principio, Eutichès menti-
tus est, non est diffinitio, non est Canon, qui hoc dicat, Dioscorus contradi-
xit Eusebio, deinde lectum est, quomodo Dioscorus deposuit Eusebium,
& Flauianum, vt transgressores legis, & omnes Episcopi secuti sunt illius sen-

ten-

l Ablata fuit custodia symboli, dum fuit additum, Filioque.

m idest, plura in eis contenta fuerunt dãnata.

n Epist. ad Acacium in Actis Conc. Ephes. par. 3. c. 35. & epist. ad Anastasium, &c. in ijsdem actis. c. 43.

o Deest aliquid, sed sensus est clarus, scilicet imò custodiunt fidẽ, vt ex facto dignoscitur, cùm nil addiderint symbolo, et si sermonũ suorũ attendatur sensus, apertè colligitur, quod ipsas diuinas scripturas velint intactas, & illibatas custodiri.

p idest, huic nostræ responsioni & argumento suffragantur dicta quarti Conc.

q Conc. Chalcedon. act. 5. in diffinitione.

r Nullatenus ex eis additio, aut molestia facta fuit symbolo à Concilio.

s Concilium Ephesinum secundum damnatum.

tentiam, dum hæc legerentur, acclamauerunt Patres, Anathema Dioſcoro, Eutiches, & Dioſcorus deponantur, & iſto modo omnia fuerunt irritata, quæ fuerunt obiecta contra Flauianum, & Euſebium, & deponitur Dioſcorus. Quid autem ſit, quòd ex his colligatis, minimè concerno, niſi quòd Flauianus nihil fecerit contra Nicænam fidem, & propterea indebitè, & iniuſtè cõdemnatus, & debitè reſtitutus. & verè iniuſtè condemnatus fuit, & hæc fa-
9 uent hucuſque intentioni fidei Nicænæ, quid [9] obſtat, cùm diceret Chriſtũ in duabus naturis, nec intentioni, nec dictionibus addit, qui condemnarunt in dictionibus, errarunt ab æquiuoco. Nam ille nil addebat in ſymbolo, ſed foris ponebat; hoc autem minimè prohibetur vel in ſcripturis, vel in ſymbolo, vel in omnibus huiuſmodi: dico autem, quòd non opitulatur vobis, cùm addideritis ſymbolo. Nam aut hoc Scripturæ ſacræ apponatur, & hoc prohibetur, verùm declarationes Scripturarum exponere licitum eſt, & ideò nemo vnquam iuſtè condemnatus eſt de hoc. Quid denique opitulatur vobis, ſi Euſebius eſſe tale prohibitum [t]; & quòd Concilium tacuit, nam aut ignorabat hanc legem Euſebius, & hoc non eſt mirum, multi namque ex Epiſcopis, qui in præſentiarum ſunt, ignorant actus Conciliorum, aut cùm cognouerit ad aliam ſententiam interpretabatur, & non ad ſententiam Dioſcori; & ideò dixit non eſt Canon, qui dicat iſtud, videlicet quòd Eutiches dicebat, illum, qui iſtam fidem doceret, ſaperet, &c. ſubiacere condemnationibus [u] Patrum. & illum, qui immutaret fidem ſecundùm dictionem, quòd Flauianus non faciebat, imò dum ſeruaret dictiones ſymboli intelligebat, & docebat aliam fidem, ſed non alienam, hoc autem non prohibetur, docere extra textum alia, & conſona; videtur per omnia iniuſtè depoſitum Flauianum; non enim diffinitiones tranſgreſſus eſt, nec innouauit aliud ſymbolum, prout vos feciſtis; & hæc pro nobis certa ſunt, & hoc, quod vos [x] concedetis, niſi euidentiſſimis rebus contradicere velitis.

CARD. Vultis plus dicere.

EPHES. Volo prætereà vnum teſtem allegare, qui fuit Princeps veſtræ Eccleſiæ Romanæ, qui ſpecialitèr eſt noſtrarum rationum confirmator, Vigilium ſanctiſſimum Papam ſenioris Romæ, cui profectò nos obedire debemus, & vòs imitari, vos [y] dico, qui ſucceſſiſtis eius dignitati. Sit denique iſte ſignaculum noſtrarum rationum, dicit in epiſtola, quam ad Eutichium Conſtantinopolitanum Patriarcham direxit: Chariſſimo fratri Eutichio Vigilius. Repletum eſt lætitia os noſtrum, & lingua noſtra exultatione, &c.
10 [10] Nos ſemper cuſtodiuimus, & cuſtodiemus fidem, quæ ab initio tradita eſt à magno Deo, & Saluatore noſtro Ieſu Chriſto, ſanctis Apoſtolis, & ab ipſis vniuerſo mundo prædicata, & à ſanctis Patribus declarata, & maximè à Patribus, qui conuenerunt in ſanctis quatuor Concilijs, quæ per omnia accipimus, hoc eſt 318. Patres, qui in Nicæa conuenerunt, qui ſanctum ſymbolum, hoc eſt diſciplinam fidei expoſuerunt, qui & Arij furiam anathematizarunt, & [z] qui eadem ſaperent. Suſcipimus & 150. Patres, qui Conſtantinopoli conuenerunt, qui eandem ſanctam diſciplinam explanarunt, & illud, quod eſt de diuinitate ſancti Spiritus expreſſerunt, & hæreſim Macedonianorum pugnatorum Spiritus [*], & impium Apollinarem condemnarunt, & qui eam ſaperent. Suſcipimus & ſanctos ducentos Patres, qui in ciuitate Epheſina conuenerunt, qui per omnia ſecuti ſunt idem ſanctum Symbolum, & diſciplinam, & condemnarunt Neſtorium, & ſceleſta eius dogmata, & qui ſimilia ſape-

t Subintellige negauerit, vt colligitur ex act. 1. Conc. Chalced. ſup. cit., ideò ſubdit, Non eſt Canon, &c.

u Verba Eutichis loc. cit. Sunt hæc. Illum qui præter iſtam fidẽ addiderit aliquid aut minuerit, aut docuerit ſubiacere dãnationibus, &c.

x ideſt, & hoc eſt quod Vos cõcedetis.

y alloquitur Papam.

z & eos qui, &c.

* ideſt, impugnantium Spiritum ſanctum.

saperent, vel sentirent. Vnà cum istis suscipimus 560.[a], qui in Chalcedone
conuenerunt, qui per omnia consenserunt prædictis sanctis Concilijs, & se-
cuti sunt Patrum symbolum, seu disciplinam, quod à 318. Patribus exposi-
tum, & à 150. Patribus explanatum fuerat, & anathematizarunt eos, qui
aliud præter dictum symbolum auderent docere, & tradere sanctis Ecclesijs.
Audistis Patres Reuerendi, hoc est symbolum, quòd à Patribus Concilij
Ephesini, & Chalcedonensis non dicit expositum, aut declaratum, sed susce-
ptum & confirmatum, & hos omnes Patres fuisse illud symbolum secutos di-
cit, & eos anathematizatos, qui aliud præter dictum symbolum auderent do-
cere, & tradere Sanctis Dei Ecclesijs, in quibus non particulare aliquod
symbolum potest intelligi, cum particulare sanctis Ecclesijs non tradatur,
nec contrarium vos dicitis[b], quonam modo talitèr ipse 11 dixisset, aliud pre- 11
ter dictum, si contrarium intellexisset, nam non dicitur contrarium, præter
istud, sed dicitur contrarium tali[c], sed aliud dicitur præter istud[d], & immuta-
ta sententia dictionum; & hoc liquidò apparet omnibus, qui nolunt con-
tendere. Hoc symbolum postulamus Reuerendi Patres, bonum depositum
sanctorum Patrum, qui conuenerunt in regia vrbe Constantinopolitana, red-
dite hoc nobis, tale quale à nobis suscepistis. Si quis commiserit vobis ali-
quid in deposito, nonnè debetis reddere vt habuistis? reddite nobis symbolū
Patrum vt accepistis, non suscipit additamentum, alitèr quàm conclusum est
ab illis Patribus, & qui audent mutare, exploduntur, & quos aliud præter
istud vellent facere,[e] tormentis constringunt: parumnè videtur vobis, quòd
fuit additum symbolo, & paruipenditis rationem talis rei? ergo & dempta
nil noceret, nec parùm, imò proderit maximè, nam vniuerso populo Chri-
stiano magnum est, quod tactum est, & magna ratio est de illo; ergo nec nos
erramus, si magnam facimus rationem de isto propter aliquam particulam
appositam. & sic per 12 dispensationem detrahatur; & vos complectimini 12
fratres, quorum videtis laniatus, qui vinculum charitatis laniatis. Rogamus
vos Patres, & Dominos honorabiles propter viscera Domini nostr. Iesu
Christi, qui dilexit nos inutiles existentes, & qui animam suam posuit pro
nobis; redeamus ad illam opportunam consectationem, quæ debet esse, &
inter vos, & Patres illos, quam habebamus priùs, quàm adderetur, & inter
nos non erat schisma, agnoscamus ad inuicem, & veneremur Patres, hono-
remus diffinitiones, timeamus pœnas, custodiamus traditiones, & simul om-
nes vno ore glorificemus honorabilissimum nomen Patris, & Filij, & Spiritus
sancti nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

CARD. Cum vestræ gratiæ beneplacito,

EPHES. Dicatis planè propter Notarios.

CARD. Faciam. Reuerendi ac dilectissimi Patres, ego intellexi, quæ
modo protulistis, & dimissis procemialibus, veniam ad rem ipsam. P. V. di-
xit, quòd volebat respondere octo articulis per me factis, quia illa videban-
tur pertinentia magis, quàm alia. Ego in scriptis dedi tibi viginti, postea di-
uersis vicibus vltrà octo, aut decem, quæ re vera non sunt minùs pertinentia
quàm illa, imò magis, ac magis stringunt, dimittendo ista venio ad primum,
& dicitis primo de Charisio, quòd ille nil nobis præstitit, quia ille fecit pri-
uatum symbolum, nos agimus de vniuersali. Ad hoc respondeo, quòd mul-
tum præstitit, & præstat, licèt inter nos, & vos ipsos, sit quæstio de Symbo-
lo vniuersali, nihilominus de hoc verbo addito, & an licuerit fieri, insurgit
ex in-

[a] in epist. Vigilij citata, vnde hæc desumpta sunt, legitur sexcentos triginta.

[b] idest, dicetis, vel dicere potestis.

[c] Qui vellet dicere contrarium, nō diceret præter istud, sed diceret contrarium huic.

[d] Sed aliud significat idē, quod præter istud quod verificatur in mutatione dictionum & syllabarum.

[e] scilicet pœnis.

ex intellectu dictionis tertij Concilij. Vos videmini intelligere illa verba, aliam fidem, idest alijs verbis licèt veram, & quòd certè intelligitur de alio symbolo etsi vero, tamen in verbis diuersis. Ego impugnabam, quòd satis protulit fidem suam [f] per diuersa verba, quàm sit symbolum Nicænum, & non fuit reprehensus, ergo ex hoc comprehendo, sensum prohibitum comprehendere diuersitatem fidei effectu, non verbo; & sicut dixi, textus non distinguit inter symbolum vniuersale, vel particulare, vel commune, vel priuatum, imò sæpe dixi quòd particularis persona prohibetur per istum textum; nam si intellectus diffinitionis fuisset de verbis tantùm, Charisius valde fuisset reprehensus. Secundò, Paternitas tua dixit, quòd ego dixeram, quòd hæc prohibitio prohibebat non tantùm proferre, sed & sapere. Dicitis quòd verbum, sapere, non est in prima parte textus, sed verbum proferre, & docere, sed in secunda parte diffinitionum, cum reprehendatur dogma Nestorianorum, ponitur, credentes, vel sapientes, & quòd hoc verbum sapere, fuit positum in Concilio Chalcedonensi propter factum Eutichis, quia benè proferebat symbolum, sed malè intelligebat; & ideò Concilium Chalcedonense posuit illud verbum sapere. Addit ipse [g], quòd verbum sapere est secundùm intentionem intus proferre, vel docere, & conscribere [h] secundùm verba, & dictiones. Ad hoc possum duplicitèr respondere: vno modo licèt hoc verbum non sit in diffinitionibus tertij Concilij, sufficit quòd sit in prohibitis aliorum Conciliorum [i]. Nam ità ligat diffinitio octaui Concilij, septimi, sexti, quinti, & tertij; si prohibetur intelligentia, tunc sequuntur illa inconuenientia, quæ olim dixi; quia quicunque saperet aliquam veritatem, quæ non esset in symbolo, incurreret anathema, siue per quintum, siue per sextum, siue per septimum, sed hoc est absurdum nedum dicere, sed cogitare, quòd omnis homo incurreret anathema. Secundò, respondeo ad istud, quòd licet hoc verbum non fuerit exprefsè positum in verbis primæ partis, oportet ita intelligere, & ita Sancti Doctores intelligunt. & primò Cyrillus, & posteà Vigilius, quem tantæ authoritatis facitis, prout est, Cyrillus in [k] expositionibus Symboli declarat sensum prohibitum tertij Concilij, & dicit, quòd illud Concilium tulit sententiam contra Nestorium, & damnauit nouitates vocum eorum, qui cum Nestorio erant, & qui fuerunt, & qui saperent talia; certum est, hanc diffinitionem habere duas partes, vltima loquitur de sapientibus dogmata Nestorianorum; vbi hæc prohibitio potest prohibere nouitatem vocum nisi in prima parte, certè hoc intelligit aliam fidem, idest de sapientibus aliam fidem, idest contrariam, alioquin Cyrillus non dixisset nouitatem. Secundò probo per dictum Vigilij per particulam, quam volebatis præterire, dicit: Recipimus ducentos sanctos Patres (& infra) & iudicarunt Nestorium impium, & damnarunt iniqua dogmata, & continetur in secunda parte diffinitionum, & sequitur. Et qui similia saperent, ergo exprefsè Vigilius intelligit primam partem non solùm loqui de prolatione, sed de ijs, qui sapiunt. Et vnde isti Doctores declarant, quòd est intelligenda prohibitio non solùm de loquentibus, sed & [13] de sapientibus. Tertiò probo per rationem, quòd ità debet intelligi: ridiculum esset dicere, vel cogitare, illos Patres voluisse ligare proferentes ore, & non qui cogitarent corde; lex non imponitur verbis, sed rebus, & intentio Synodorum est, vt doceant homines veritatem, quid debeant de Deo sentire, quia dicit

f *Charisius scilicet.*

g *Marcus scilicet Ephes.*

h *idest, verba prohibitionis sapere, vel docere respiciunt verum sensum intrinsecum. Conscribere autem vel proferre ipsa verba, & syllabas symboli.*

i *Vt in Chalced. act. 5. in diffinitione.*

k *In act. Conc. Ephesini par. 3. cap. 34. & 35.*

dicit Apostolus [m], Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vnde intentio ipsorum est, qui sunt ministri iustitiæ, docere homines qualitèr debent corde sentire: vnde ipsi non perfecti essent ministri iustitiæ, nisi [n] corde docerent; & quia voces sunt significatiuæ eorum, quæ quis in animo habet, & nemo præsumitur aliud ore proferre, quàm mente habeat: ideò visum est sufficere Patribus, prohibere verbum, proferre, comprehendens sapere. Nunquid homo esset saluus si rectè proferret, & corde malè sentiret? Reuerendi Patres hoc responsum est ad id, quod allegauit de dictionibus, & ad aliud, quod ipse dicit, quòd sapere intelligitur de corde, & proferre de ore. Deinde reuertimini ad id, quod prima parte dixistis, dicens quòd priuata persona potest facere priuatum symbolum, vniuersale autem non potest fieri; istud non videtur habere rationem, nec faciem rationis, quòd priuatæ personæ concedatur plus, quàm vniuersæ Ecclesiæ, imò deberet magis prohiberi singulari, quàm vniuersali, quia priuata persona potest errare; vniuersalis non potest errare; & hoc repugnat rationi naturali, & ciuili, & politicis, quòd plus possit vna persona, quàm communitas; itaque per illam prohibitionem prohibetur particularis, & non vniuersalis, & verba hoc comprehendunt loquentia in singulari [o]; nam hoc videtur alienum à ratione, quòd legislator, qui intendit omnes ligare, & non se, sibi, & non alijs legem imponat. Ea, quæ pertinent ad rationes ciuiles non sunt spernenda. Leges communes, & quæ factæ fuerunt Constantinopoli per Iustinianum, dicunt, quòd par in parem non habet imperium, nec habens potestatem condendi legem, potest ligare successorem, quo minùs veniente necessitate possit mutare; hoc esset contra rationem, & finem legis; nam hoc fit ad bonum publicum; modo si vtilitas publica exigat, vt quid fiat contra illam legem, nisi posset fieri, esset contra finem illius legis, & vt non videar vti legibus secularibus solùm, adduco exempla Sanctorum Synodorum. In primo Concilio Nicæno fuit conclusum, quòd post Ecclesiam Romanam esset Alexandrina [p], & sicut dicit Papa Liberius [q], quod fuit prohibitum, ne quid fieret contra illud sub pœna depositionis, si esset Episcopus, & anathematis, si laicus, ita Iulius Papa dicit: Posuerunt [r] leges, quas sacros Canones appellamus, necessarias ad statum Ecclesiæ, & ad dignitatem Episcoporum; non obstante illa prohibitione Nicæni Concilij fecit [14] Chalcedonense, quòd Constantinopolitana esset [s] prima, & sic apparet quòd non tàm vnum Concilium potest addere, sed & tollere, dummodo non sit contrà fidem, & quantumcunque prohibeat, non ligat manus sequentium Synodorum in illis, quæ possunt dispositionem hominum variare, non de fide, quæ est inuariabilis. Vnde Ecclesia Catholica benè prohibet fieri quid contra fidem, sed quod aliquid, quòd sit secundum fidem, non possit Ecclesia facere, hoc est impossibile. Ea, quæ continentur in Symbolo, sunt inuariabilia, sed quòd his verbis, vel alijs vtamur, dummodo sint vera, hoc nunquam fuit inhibitum, nec potest inhiberi. Et sicut Synodus Constantinopolitana potuit facere declarationem, ità in æternum poterunt per alias fieri; imò dico plus, quòd si aliqua Synodus diceret, quòd in symbolo non addatur, etiam verbum verum, intelligeretur de priuatis additionibus, non de Ecclesia vniuersali; & si quis diceret, quòd Cyrillus prohibuit sibi ipsi, loquens in persona Concilij, Cyrillus intelligebat de se ipso, & de priuatis, & non

m Rom. 10.

n nisi docerent, corde credenda.

o Nulli, nemini, vt in diffinitione sæpe citata.

p Conc. Nicæn. can 6.

q Epist 13. Vide latius supra Collat. 13.

r idest, quamuis in Nicæno illa sit posita lex præcedentia, tamen postea praualuit Constantinopolitana.

14

s scilicet ante Alexandrinam.

non de vniuersali Ecclesia, & hoc dico per quandam repositionem, cùm supra declaraui, quòd epistola Cyrilli habet significatum de sensu, non de verbis. Ad id, quod dixistis, quòd additio fuit caussa multorum malorum, dicatis, quòd additio non fuit caussa schismatis, quia ante istud schisma Ecclesia Romana cantabat symbolum cum hoc verbo, Filiòque, hoc habemus per epistolas Hormisdæ Papæ [t], quas scribit Imperatori Constantinopolitano, videlicet Iustino, patri Iustiniani * Imperatoris, qui fuit tempore quinti Concilij. Concilia Toletana [u] sunt magnæ authoritatis, celebrata cum Præsidente Leonis, & in multis de illis Concilijs ponitur illud verbum, Filiòque, si vultis, quòd legantur, audite.

EPHES. Nos nunquam audiuimus talia Concilia.

CARD. Audietis nunc.

EPHES. Quia ista non sunt authentica, ideò non curamus ista videre.

CARD. Ideò dico, quòd erat illud verbum apud Ecclesiam Romanam Filiòque, & non fuit schisma. Item Tharasius addens per Filium [x] in Concilio septimo non generauit schisma. Deinde doctrina Augustini, & Ambrosij erat nota ante tempus tertij Concilij. Item doctrina multorum Doctorum Græcorum erat nota orientalibus, & tamen nullus fuit scandalizatus contra eos: vnde non dicatur, quod hoc verbum Filiòque, fuerit caussa schismatis, nec propter hoc secuta est diuisio.

EPHES. Propter quæ ergo?

CARD. Litis præteritæ non est caussa referenda, volo vti verbis, quæ sunt apta ad pacem, non ad litem. Demùm ad argumentum omissionis Concilij Constantinopolitani, quòd de eo non fuerit facta mentio [y], cum dicitis, quòd non fuit ante prohibitum; sicut dixi in scriptis, ponamus [z] quòd prohibitio prohibeat aliud symbolum fieri; discutiamus de significatu istorum verborum ad symbolum. Ego non dico de prohibitione ante, vel post, sed de significatu; tu dixisti quòd id, quod non differt in sensu, sed in verbis, debet reputari vnum, & idem cum Nicæno: ita nostrum cum sit idem, non est aliud.

EPHES. Ego dixi sine diuersitate, nec dixi idem, sed aliud, vos accipitis hanc significationem à me, quam non dixi, de illo Constantinopolitano [a] solùm.

CARD. Illa ratione, qua fuisti motus ad dicendum de illo Constantinopolitano, ego moueor de nostro, vt dicatur idem: deinde probo per alias authoritates. Ego dico, quòd in septima Synodo fuit lecta fides Tharasij, & Theodori, quæ in verbis multis differebant, & tamen fuit dictũ, quòd erat vna, & eadem identitas. Item in quarto Concilio dicunt, quòd decreta in Ephesino, & Nicæno ità concordarunt, quòd nil diuersum sapierunt sine diffinierunt; ergo diuersitas, & identitas non attenditur ad verba, sed ad intellectum. Ego dico, quòd & ante tertium Concilium fuit facta hæc prohibitio probaui per Cælestinum, deinde per Cyrillum, tertiò per primam Synodum, & Paternitas tua nihil respondit. Deinde audiatis epistolam Liberij Papæ.

AND. Fuit lecta in Græco, deinde in Latinum his verbis [b].

Dilecto fratri Athanasio, & vniuersis in vnum congregatis fidem rectam sentientibus, Aegyptiorum Episcopis, Liberius Papa salutem. Et ab ini-

t Epist 79. to. 2. p. 1. Cõciliar. edit. Colon. in qua habetur, Filioque.

* Iustinianus erat Iustini ex sorore Nepos, vt ait Marcellinus.

u Vide Baron. to. 6. ann. 447. nu. 19. & to. 10. ann. 883. n. 33

x In 7 Conc. act. 7. in diffinit. ibi enim id legi, ex antiquo Codice probauerat Iulianus Card. supra Collat. 4. tempore Hadr. Papæ I. & Tharasij Patriarchæ Constantinopolitani.

y In Concilio scilicet Ephes. non fuit facta mentio de symb. Constantinop. quia tunc non erat prohibitio.

z Præsupposito etiã quod ante Ephesinum non esset prohibita additio, probat, quòd verba prohibitionis referuntur ad sensum contrarium, & falsum solummodo.

a scilicet, ego dixi symbola debere esse sine diuersitate etiam in verbis ipsis, quibus si differant non dixi esse eadem, sed alia: solũ de Constantinop. Symb. dixi esse idem cum Niceno, quamuis differens in verbis, quia quando fuit cõditum nõ erat adhuc facta prohibitio.

b Epist. 13. habetur tom. 1. Concil. sub Liberio.

ab initio percepimus à Beato Petro Apostolorum Principe fiduciam, vt habeamus authoritatem pro vniuersali Ecclesia ad rectam defendendam fidem, quatenùs nulli liceat statum Ecclesiæ submonere ad læsuram rectè credentium sine periculo honoris, epistolam vestram nobis directam ante nos recitari fecimus, tribulationes, quas pro recta fide patimini, intelleximus; super quibus & nos vna vobiscum condolentes, & laborare pro vobis, vt pater pro filio, parati sumus; fidem Nicæni Concilij in eadem epistola rectè reperimus, gratias referimus, pro qua non solùm persecutiones sustinere parati sumus: sed etiam, si necesse fuerit, mori pro nomine Christi, in quantum nostra fragilitas patitur, non respuimus; ideò prædictum Concilium Nicænum diffiniuit, illam fidem non licere proferre, sapere, vel docere alitèr, nec quicquam in fide sentire, vel proferre, quod ijs Patrum regulis posset obuiare; qui verò sapere, docere, vel proferre, vel aliud symbolum tradere, ad fidem veritatis conuerti desiderantibus, vel à iudæis, vel paganis Christianos volentibus fieri, si Episcopi, vel Clerici, alieni ab Episcopatu, Clericus à Clero, Monachos, vel laicos anathematizari voluerunt.

CARD. Etiam ego probaui per aliam authoritatem, quòd similis prohibitio facta fuit ante per Canones Nicæni: vnde non tantùm Liberij, & Vigilij testimonium, habemus etiam Damasi Papæ, & Episcoporum, qui fuerunt in Ariminensi [c] Concilio, vbi Catholici & Ariani fuerunt, & Ariani plures nimis [d], & protulerunt perfidiam illorum, quam in Sirmio protulerant; Catholici resistebant eis, & illi Ariani volebant persuadere, quòd propter duo verba non debebat turbari status Ecclesiæ, tollatur hoc verbum, [e] non erat, & erit pax. Sed Catholici intelligentes fallacias repulerunt eos, & insinuarunt Imperatori eorum voluntatem dicentes, esse filios Nicæni Concilij, paritèr & hæredes. Reperitur recta ipsorum fides ad Constantium scripta, cuius verba sunt hæc.

Epistola Catholicorum Episcoporum, qui Arianis resistunt in Arimino.

CARD. Et est aduertendum, quòd pauciores tenentes rectam fidem dicebant Concilium repræsentare [f], & sub nomine Concilij scribebant literam. Hæc fides sola in Nicæa expugnat hæresim Arianam, & non solùm illam, sed alias, cui veræ fidei addere quicquam, erroneum & fallax est, & auferre periculosum. Et si quis horum alterum facit, erit facultas [g] agendi, quod volunt. Nos habemus Theodoretum, quem audiatis in græco. Deinde sequitur epistola Damasi [h], qui inuehitur contra illos, qui protulerant in Arimino testimonium his verbis. Patres trecentum, qui in Nicæa conuenerunt, hunc murum firmissimum contra hæreticos statuerunt, & hoc remedio sunt omnia repulsa obstacula, vt Pater, & Filius eiusdem bonitatis, magnitudinis, & virtutis credi debeant, vnius essentiæ [i], substantiæ, & Spiritus sanctus: alitèr sapientes alienos à communione nostra iudicarunt. Ergo hanc prohibitionem sciatis factam ante tertiam Synodũ (vt multis modis est probatum) in Concilio videlicet Niceno; qua non obstante Patres in Constãtinopoli nõ prohibuerunt [k] facere vnum symbolũ, ergo apparet prohibitionẽ referri ad contrariam fidem, non ad declarationẽ veritatis. Ad hoc, quod ipsi dixistis, quod symbolum Constantinopolitanum habet se ad Nicænum vt nouum testamentum ad vetus, & Constantinopolitanum explicat, quod erat in Nicæno implicitè, vt nouum, vetus dico quod nostrum explicat, quod erat

c In primo Arimini Conc. approbato. Vide tom. 1. Conc.

d Iulianus Card. sequitur textum epist. Athanas. ad Africanos, vbi dicitur Arianos fuisse ducentos. Vide Baron. tom. 3. anno 359. nu. 3.

e Nõ erat scilicèt aliquando Christus neque vt Deus. sunt verba hæreticorũ dãnata in symbolo Niceno, quæ verba damnationis volebant Ariani auferri à symbolo Niceno.

f Nimirum pro ipsis stabant legati Apost. qui præerat Concilio, vt apud Baron. tom. 3. anno 359. nu. 3.

g Quorum si alterũ fiat erit hostibus quicquid libet agendi libera facultas, sic in epist. tom. 1. Concil. edit. Colon. post Conc. Ariminen.

h Epist. 6. to. 1. Conc. sub Damaso.

i Vnius essentiæ, siue substantiæ simul & Spiritus sanctus. Sic in ea epist. citata.

K Non existimarunt sibi prohibitũ esse.

in Nicæno; illam verò similitudinem, per quam intelligitis duo tantùm esse symbola, non accipimus: & quia pridie dixistis, quod erant duo symbola, & quòd non erat symbolum Apostolicum, probo contrarium, & hæc sunt verba Leonis, vbi dicit [m]: Siquidem catholici symboli breuis, & perfecta confessio, quæ duodecim Apostolorum totidem est signata sententijs, tàm instructa est instructione cælesti, vt omnes hæreticorum opiniones solo ipsius gladio possent detruncari, cuius symboli plenitudinem si Eutiches puro, ac simplici corde voluisset concipere, in nullo à decretis sanctissimi Nicæni Concilij deuiaret. Secundò est testimonium Ambrosij, & scribit Papæ Siricio [n], & dicit sic: Sed si doctrinis non creditur Sacerdotum, credatur oraculis Christi, credatur monitis Angelorum dicentium, quòd non non est impossibile apud Deum omne verbum. Credatur symbolo Apostolorum, quod intactum Ecclesia Romana seruat. Accedat magnus Augustinus exponens symbolum Apostolorum, & ponit de verbo ad verbum illud, & dicit, quòd factum est ita breuitèr, quòd omnes possent memoria retinere; & quòd Euangelia, & prophetiæ, & Apostolici Actus implicitè continentur, & dicit, hæc est fides paucis verbis tenenda, in ipso symbolo nouellis Christianis datur, & exponit quatuor; primò ad fideles, secundò ad hæreticos, tertiò ad Iudæos, quartò ad paganos, & aperit multa mysteria Dei pulcra. Vndè inuitat hæreticos, iudæos, & gentiles ad susceptionem huius symboli, & dicit, quòd tradatur nouellis fidelibus, & quòd sine ipso non est recta fides. Et aduertendum, quòd symbolum Apostolorum est perfectius, idest magis completum, quàm Nicænum. In symbolo Nicæno non dicitur, quòd Christus est conceptus de Spiritu sancto ex Maria Virgine, quod est ita magnum, & admirandum mysterium. Item nihil dicitur de descensu ad inferos, de Sanctorum communione, Carnis resurrectione, & multa alia, quæ sunt in hoc symbolo. Desinat vestra Paternitas dicere, quòd non sunt nisi duo symbola, prohibita [o] tot authoritatibus generalibus. Et si quæris quando fuit traditum symbolum Apostolorum, dico quod Beatus Clemens [p] post obitum Petri scripsit Iacobo epistolam, & in illa epistola multas traditiones Petri Apostoli commemorat, inter quas dicit hæc verba. Christo resurgente, & ascendente in cælum, misso Spiritu sancto, collata Apostolis scientia linguarum, adhuc in vno positi, symbolum, quod nunc tenet fidelis Ecclesia, quisque quod sentiret, & teneret dicendo ediderunt; quatenus discedentes ab inuicem hanc regulam apud gentes [q] prædicarent. & secundùm hanc traditionem Beati Petri in die Pentecostes factum fuit hoc symbolum. Nec est verisimile, quòd Ecclesia steterit trecentis annis à tempore Ascensionis vsque ad Concilium Nicænum sine symbolo. Deinde respondeatis ad id, quod dixi de sexta Synodo [r], Vos dicitis, quòd debet intelligi, vt nil fiat in euersionem, idest ipsius symboli, & dicitis, quòd loquitur de ijs, quæ fuerunt diffinita in sexto Concilio, quasi velitis intelligere, quòd non prohibet diffinita in alijs Concilijs; ego expediam me de istis, quia textus ponit verbum, euersio, post verbum, adiectionem doctrinis. Nunquid per hoc non apparet, quòd illa adiectio est prohibita, quæ fit ad euersionem? certè sic. Ad secundam partem cum dicit ibi, eorum, quæ diffinita sunt, refert se ad omnia, & ad primum, & secundum, & tertium, & quintum, & sextum Concilia, quæ omnia fuerunt exposita [*], & quòd hæc verba, aliam fidem, ita

m *In epistola ad Pulcheriam Augustam epist. 96.*

n *epist. 81, alias 7.*

o *idest, desinas dicere, cum prohibearis tot authoritatibus.*

p *De qua epist. vide Baron. to. 2. an. 102. nu. 6. Turrianũ aduers. Magdeburg. lib. 2. Possevin. in Appar. sacro, verb. Clemens Romanus.*

q *predicarent. Hucusque verba Clementis.*

r *Act. 18.*

* *Supra.*

ita intelligantur, B. Gelasius Papa declarat, & fuit solennissimus Doctor, fuit ante Gregorium, & dicit: Si quis secundùm sceleratos hæreticos quocunque modo, vel verbo, vel tempore, vel loco terminos transmutans, quos posuerunt firmitèr Patres Ecclesiæ, & sanctæ vniuersales Synodi, tentauerit temerè contrauenire, & fidei alterius expositiones, aut leges, & diffinitiones, vel libellos, aut epistolas, aut testimonia falsa ecclesiasticis regulis incognitas, & si quid aliud, quod impijssimis hæreticis solitum est agere, pro diabolica instigatione, callidè, aut contra sanctas orthodoxorum sententias; si perseuerauerit hoc impiè agens, in secula seculorum sit condemnatus, & dicat omnis populus, Fiat, fiat. Illa verba, idest, noli [f] transgredi terminos Patrum in septimo Concilio de euersione intelliguntur, scilicet interpretationes contra sententias Patrum. Deinde cum respondetis ad dictum meum ex epistola Cyrilli, dicit [t], quòd hoc præcessit diffinitiones. Ego dico, quòd hæc responsio nihil valet, quia intelligentia verborum sumitur ex caussa dicendi. vnde cum B. Cyrillus dicat, sequi intentionem sanctorum Patrum, non debet intelligi nisi de ipsa intelligentia, non de verbis, alioquin videretur sibi contrarius, alitèr in epistolis, & alitèr in diffinitionibus sapiens. Item tota Synodus dixit, quod ipse sapit idem cum fide Nicæna, vnde ipsa Synodus, quæ fecit prohibitionem, intelligit esse idem, quod sensu consonat. Postea respondistis ad dictum meum de [u] septima, vbi dixi, intentiones veritatis sectantes, & dicitis, quod ille intellectus facit pro vobis, quia infra dicit, nihil addentes, vel minuentes. Dico, quòd non potestis negare, quod debemus sectari veritatem, non verba. Et illud, quod putatis esse pro vobis, quia dicit, nil addentes, videas, quod est contra te, quia ibi exponit fidem Nicænam, & aliorum Conciliorum, & loquitur de omnibus.

EPHES. Inferiora quomodo intelliguntur?

CARD. Inferiora intelliguntur per superiora. Certum est, quod in alijs Concilijs non fuit diffinitum de imaginibus, & ibi fit, & tamen dicit Synodus, quod nihil addit.

EPHES. Erat traditio Ecclesiæ.

CARD. Ista diffinitio non erat facta in aliquo Concilio præterquam septimo: addit ergo, & tamen dicit, quod nil addit: vnde oportet intelligere, quòd nil addit contra veritatem, sed quod erat in sacra Scriptura magis explicat. Demùm respondistis ad dictum de Beato Leone, & dicitis, quod Leo non fecit aliud symbolum; ego respondeo, quòd per verba prohibitiua, secundùm sensum vestrum, ita est prohibitum facere diffinitiones, vt symbolum; & nihilominùs Leo cum Synodo Chalcedonensi fecit aliam diffinitionem: per hoc datur intelligi, quòd prohibitio comprehendit contrarium symbolum, & contrariam diffinitionem, quia cum prohibitio vtrumque comprehendat, nonnè vtrumque erit prohibitum, vel vtrumque permissum? Ad hoc, quod dicitis, quòd Ecclesia Romana non fecit cum diligentia hanc additionem, dico contrarium, quia maturè fecit sequens veritatem, & sacras Scripturas, Doctores Græcos, & Latinos. Et quia pridiè dixistis, quod in hoc dogmate, quod apposuit, fecit tertium testamentum, dico, quòd qui tollit hæc verba, tollit nouum testamentum, imo & vetus, quia cum vetus sit figura noui, si impugnatur nouum, impugnatur & vetus, quia vnum continetur in alio. Demum respondistis de Flauiano, & Episcopo Dorilæi, & dixistis, quòd illud nihil prodest nobis, quia Flauianus non

[f] *Act. 7. & in 6. syn. act. 18. in diffinit. non quod ibi sint hæc verba sacræ Script. sed quia ibi prohibetur interpretatio & additio ad euersionem dogmatum.*

[t] *Ephesinus scilicet.*

[u] *Diffinitione 7. Synodi act. 7. cuius hæc sunt verba, Intentionem veritatis sectantes nihil addimus, nihil adimimus, sed omnia, quæ catholicæ sunt Ecclesiæ immutilata seruamus, & sequentes sancta sex vniuersalia Cõcilia, &c.*

fecit ſymbolum, & illi [x] intelligebant, quòd non licebat facere diffinitiones; & ideò malè intelligebant, & ideò fuit reuocata eorum ſententia. Ego dico, quòd fuit cauſſa reuocationis, quia condemnata fuerat [y] veritas, deinde quia ipſi non benè intelligebant illam diffinitionem, quia intelligebant nec in ſymbolo, nec extra licere addere, Concilium hunc ſenſum improbat intelligens, quòd licet, dummodo non addatur contra veritatem. Et hoc declarat Diogenes [z] Epiſcopus, qui ibidem erat, qui reſpondit his verbis: Doloſè proponunt fidem Nicænam, illa enim additamenta recepit propter errores Macedonij. Vnde ille intelligebat, quòd ſymbolum recipit additamentum, ſi eſt conſonum veritati; & ſymbolum priuatum, & commune, dummodo fiat ad veritatem, nō quod eſt contra veritatem, quia illud [a] nec ab Eccleſia, nec ab alio poteſt fieri. Subdidiſtis deinde, quòd ſicut Euangelio, ita & ſymbolo non debet addi, & in hoc vos multùm fundaſtis. Attendas benè, rogo, quia ſpero tollere omnem dubitationem. Verum eſt, quòd in textu Euangelij nullus fuit auſus addere aliud verbum, nec in ſcripturis aliorum Sanctorum; nam ſi quis diceret, Chriſtus dixit tale verbum, ſi non dixit, diceret mendacium; & ita eſt de epiſtolis Cyrilli, & cuiuſlibet Doctoris, intelligendo de nuda voce verborum. Sed ſi Chriſtus appareret, & diceret, tale etiam verbum dixi, & apponatur in Euangelio, nunquid poſſet apponi? certè nullus dubitaret, quòd ſic. Et ſi Ioannes in Apocalypſi reuiuiſcendo apud nos voluiſſet addere, nunquid non potuiſſet? Sic de B. Auguſtino, qui multa addidit ad librum de Ciuitate Dei, cum reuidit. Modò ſymbolum factum in Nicæa, & per Apoſtolos factum, per Eccleſiam, & authoritate Eccleſiæ [b]; nam illa Eccleſia, quæ fuit tunc, eſt nunc, & vſque ad finem mundi, & ſic ſemper ipſa poteſt addere, quia iſta additio non fit ab extraneis, ſed ab ipſamèt. & quod dixi de Eccleſia, idem eſt dicendum de habente poteſtatem vniuerſalis Eccleſiæ, vt Summus Pontifex; & quòd Summus Pontifex habeat poteſtatem vniuerſalis Eccleſiæ, clarè probatur, & per Euangelia, & per Concilia, & ex ſanctis Doctoribus Græcis, et Latinis; & audiſtis in epiſtola [c] B. Liberij, qui dicit à Domino habere hanc authoritatem pro vniuerſali Eccleſia decernendi veritatem, & quia eſt alius articulus, nolo illum intrare, ſed cum erimus in illo, clarè oſtendemus hoc.

IMPER. De hac materia multoties dixiſtis, & non permiſiſtis, quòd noſtri quid dicerent; nam nos vno reſpectu volebamus præterire, ſed alio reſpectu, quia tangit nos producemus iura noſtra, ſi vos permiſeritis nobis, nam in his non habemus inopiam.

CARD. Si tua Serenitas intellexiſſet totum, non dixiſſet hoc, dixi, quòd nunc nolo intrare materiam hanc, ſed erit tempus ad hoc, & dixi ſolum vnum verbum æquiparando Eccleſiam Summo Pontifici, & cum vos D. Epheſine allegauiſtis Vigilium, quòd ibi ſunt duo, quæ faciunt contra nos, quod in Conſtantinopolitano fuit declaratum, & poſtea fuit ſuſceptum [d], dico quòd hoc modicū prodeſt, quia habemus alibi, quod in hac Synodo fuit declaratū hoc, videlicet in actione tertiæ Synodi, vbi dicitur, quòd Cyrillus magnam lucem præbuit ſymbolo, quod Neſtorius malè intelligebat, fuit neceſſe, vt Cyrillus, & Synodus melius declararēt, nec fuit ſuſceptū ſolùm ſymbolū, ſed declaratū, cùm non ſit admiſſus Neſtorius ſecundū mera verba ſymboli Nicæni loquens, niſi illa duodecim capitula approbaret, & in quinto Cōcilio dicitur, quòd Vigilius anathematizat eos, qui aliud, quàm ſymbolū, ſapiūt, hæc verba,

aliud

x *ſcilicet contrarij Flauiano.*

y *à contrarijs Flauiano.*

z *In Conc. Chalced. act. 1. ſub tit. Libellus Confeſſionis Eutichis. §. Et cum legerentur. in editione Colonien.*

a *ſcilicet diffinitio.*

b *Supple, intelligitur factum.*

c *Quæ eſt 13. ſupra citata.*

d *In Concilio ſcilicet Chalced. hic ſequitur Card. replicare quæ ſupra dixerat, propterea videnda & ſuperius notata.*

aliud symbolum si intelligerentur aliud, idest verbum, esset malus sensus, quia semper quòd quis diceret verbum, incurreret pœnas, ergo quicunque diceret aliud verbum esset anathema, si verò intelligatur aliud, id est symbolum, dico quòd intelligitur aliud, id est malum vel corruptum, vel extra sensum pietatis, & hoc modo benè stat. Ad id, quod vltimo petijstis depositū, dico, quòd symbolum nostrum est vnum, & idem, & quòd Patres Sancti Nicænæ synodi curarunt de veritate, & non de syllabis verbalibus; quia dicitur in tertia synodo, quòd Nicæna synodus venit ad declarandam fidem, Ecclesia nostra dogma illud declarans, fidem declarauit Nicænæ synodi, & Euangelicam, & Apostolicam, si pax optatur, membra suo conueniant capiti, & Iulij Papæ [a] verbis inhærentes, qui his verbis vtitur; indignum est quenquā vel Pontificum, vel alium illam regulam refutare, quam vidit sedem B. Petri docere, & tenere, multum conuenit, vt totum Ecclesiæ corpus in eadem obseruatione concordet cum sede Apostolica, vbi Christus totius Ecclesiæ posuit principatum: nónne clarè conspicitis, quòd totum vestræ contentionis fundamentum residet, quia asseritis, prohibitionem in tertia synodo factam, cum primò etiam falsi estis ante fuisse declaratum symbolum, & ego luce clarius ostendi ante fuisse prohibitionem factam, & sic necessariò prohibitionē se extendere ad falsam fidem, nisi vellemus asserere Constantinopolitani Cōcilij Patres affectos anathemate, quòd nullus nostrum admitteret, nónne videtis, vos tantùm duo asseruisse symbola, & nos tertium Apostolorum clarissimè demonstrasse, & clarè ostendi Constantinopolitano symbolo, verbum, de Cælis, deficere, cum quo verbo vos, & nos cantamus symbolum? Liquet luce clariùs prohibitionem non se ad verba, & syllabas extendere, sed ad diuersitatem sensus, & contrarietatem fidei, sine eo quòd etsi verbalis esset prohibita additio, cùm hęc positiuæ prohibitionis constitutio foret, sole clariùs ostendi, eandemmet Ecclesiam, & eiusdem Ecclesiæ potestatem habētem summum Pontificem, hac prohibitione astringi non posse; de quibus, etsi aliqua corrigeremus [b], nonnè Ecclesię potestatem, authoritatemvè commisceremus? Volui hoc processu vobis satisfacere, & luce clarius ostendere Patrum intentionem se non extendere, nisi ad verba, & syllabas fidem mutantia, non ad declarantia veritatem. Et quia spero, Spiritus sancti gratia citò vincturos vos omnes eodem vinculo charitatis, alijs verbis exasperare vos nolo; sed tantùm rogo vt habeamus respectum ad veritatem, & remoueamus de animis nostris, quæ possent tollere cognitionem veritatis, & eam totis sensibus amplectamur.

a *Epistola 1. in fine to. 1. Conciliorū edit. Coloniæ.*

b *Idest, vnde si de verbis symboli aliqua corrigeremus, & adimeremus, nempè Filioq. nonne commisceremus & confunderemus Ecclesiæ potestatem, quasi non potuerit facere quod fecit?*

AND. Hora iam 23. pulsauerat, ingressa 24. cunctis frigore, inedia, attentione agitatis, finis extitit collocutionis diei illius.

Et his impositus est quæstioni propositæ verbalis additionis finis: & vt ad processionis dubium conuerterentur Patres, ordinatum extitit. Sed quia fuerat pestis suspicio, ne increbrescentibus caloribus æstatis proximæ, inficeretur sacer cœtus, conclusione facta de Concilio Florentiam transferēdo, ad Florentinum Concilium processionis materia est dilata, sicq. in cathedrali Ferrariensi Ecclesia ordine, modòue, quo in œcumenici Concilij declaratione conuenerant, summo Pontifice, Latinis, Græcorumvè Patribus cum eorum Imperatore præsentibus, infirmitate Patriarcha absente, legitimo tamen destinato mandato, decretum est, Concilium de Ferrariensi ciuitate, ad ciuitatem Florentinam Gręcis annuentibus esse translatum. Decreti au- Num. II.

tem

tem translationis verba per D. Antonium Portugallen. Episcopum in generali sessione lecta, fuerunt hæc.

TRANSLATIO CONCILII FERRARIA FLORENTIAM.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

DEcet œcumenici Concilij locũ, ad quem viri electi ex toto Christiano orbe conueniunt, in quo inter alia hominibus necessaria hoc potissimum sit, aëris salubritas, ne ob infecti aëris contagionem pestiferam, quã cuncti naturaliter timent, fugiunt, & metuunt, hi, qui in Concilio præsentes sunt abire inde, re infecta, compellantur, absentes verò illuc accedere recusent. Expedit profectò eos, qui ad res arduas in synodis pertractandas confluunt, omni alia cura, omniq. timore vacuos esse, vt rebus publicis quietiùs, liberiùsve intendant. Optauissemus idem ipsum vniuersale Concilium, quod in hac inchoauimus ciuitate, apud eandem continuare, & in ea perfectam occidentalium, & orientalium Ecclesiarum vnionem consummare feliciter, & ibi finem optatum imponere, vbi initium dedimus: Et quanquam cùm pestis Autumno proximo hanc vrbem affligeret à plerisq. instantia fieret, vt synodus ipsa, ad locum transferretur non infectum; quia tamen, sicut assolet, adueniente hyeme, illa prorsùs sperabatur cessare, vsque ad hunc diem dilatum extitit; cùm vero illa in dies perseueret, timeaturq verisimiliter proximo vere, atq. æstate vehementiùs inualescere, omnes iudicant consuluntq. non modo vtile, sed necessarium fore, vt ad alium hoc morbo liberum confestim migrandũ sit locum.

Quocirca ex hac, & nonnullis alijs rationabilibus caussis, consentientibus carissimo filio nostro Ioanne Palæologo Romæorum Imperatore, & venerabili fratre nostro Iosepho Patriarcha Constantinopolitano, sacro approbante Concilio, ipsam œcumenicam, seu vniuersalem synodum ab hac ciuitate Ferrariensi, ad ciuitatem Florentinam, omnibus manifestè liberam, securam, pacificam, & quietam, aërisq. salubritate lætantem, & ad quam inter Tyrrhenum Hadriaticumq. mare optimè sitam, ab orientalibus, & occidentalibus commodè accedi potest harum serie, in nomine sanctæ Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti ex nunc transferimus, & translatam esse decernimus cum his plenis securitatibus, & saluis conductibus, quos initio huius sacri Concilij præbuimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ translationis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Apostolorum eius Petri, & Pauli se nouerit incursurum.

Datum Ferrariæ in sessione publica in Ecclesia maiori solenniter celebrata, Anno incarnationis Dominicæ 1438. quarto Idus Ianuarij, Pontificatus nostri Anno 8.

AND. Hac igitur in translatione, nostram diei huius historiam, noua id suadente materia, terminabimus, ad diem aliũ redituri, quo Florentiæ catholicis disputationibus declarata commemorabimus. Vale.

LVD. Et tu vale; in crastinùm, oro, hoc in loco iuxta promissa conuenias.

AND. Fiet: iterum vale.

LVD.

LVD. Felix i cariſſime frater,

Antequàm reliqua ex Andrea proſequamur, opportunè hìc iuxta temporis ordinem epiſtolas Eugenij, quibus Principes hortabatur ad Concilium, inſerendas duximus.

Eugenius, &c. *Cariſſimo in Chriſto filio Henrico Regi Daciæ Illuſtri ſalutem.*

CVm variæ nobis multipliceſq. ſemper hactenus incubuerint ſolicitudines ad commiſſum deſuper officium Paſtoralis curæ gregis Dominici debitè exequendum, magna & omni ex parte laudabilis ſolicitudo eſt viſa, circa rem vnionis orientalis Eccleſiæ, cùm Eccleſia occidentali, quæ pro Dei miſeratione noſtris temporibus eſt oblata, ad quam tractandam, vt dudùm iam feliciter cœpimus vnionem, ac ipſo Domino, & Deo noſtro propitio obtinendam, totis animi & corporis viribus properamus. Et licèt multos hactenus in ea re perpeſſi fuerimus labores, pluribus tamen anteactis menſibus immixta laboribus ipſis multa, ob ſuperuenientem in ciuitate Ferrarienſi peſtem ſubiuimus etiam mortis pericula, quam ingentem ac continuò inualeſcẽtem, multis ac penè omnibus in eo loco pro œcumęnico Concilio exiſtẽtibus, locum alium propter hoc deſiderantibus, ea ratione inclinare ſuperſedimus, vt ſi fortè per hyemis aduentum, vt veriſimile erat, ea ceſſaret peſtis, inchoatam huiuſmodi vnionem orientalis Eccleſię, in loco, vbi cœpta fuerat, ad optatum finem perduceremus. Num. III.

Cùm verò ea peſtis per ipſam hyemem, vt antea, perſeueraret, nulliq. amodò dubium videretur, quin per verem, & æſtatem continuò inualeſceret; ne tantum & diebus noſtris incomparabile bonum ex huiuſmodi morbo peſtis intercipi, aut aliquo modo turbari poſſet, & liberum eſſet omnibus pro Dei gloria in hoc œcumenico Concilio in vinea Domini Sabaoth collaborãdi nobiſcum, vtriuſq. occidentalis, & orientalis Ecccleſię accedente conſenſu, inde ſacrum œcumenicum Concilium (prout ex copia tranſlationis, quam hìc mittimus interclusam, videre poteris) tranſtulimus ad ciuitatem Florentinam, locum quidem ad id idoneum, & ſemper aliàs, quoties de ipſo futuro Concilio tractatum fuit, nominatum, tanquam omnibus nationibus & populis, vt audiebamus, valde gratum.

Ea autem tranſlatione facta & cedulis de noſtro, & Romanæ Curiæ diſceſſu, ex more, publico in loco affixis, iter ingreſſi, tandem duce Domino ipſam Florentinam ciuitatem præſenti die applicuimus, vbi magna cum cleri, & populi alacritate ſuſcepti fuimus, quod tuæ Celſitudini ad gaudium facimus notum; eandem in Domino exhortantes, vt poſtquam cœptum pridem pro dicta vnione orientalis Eccleſię, aliiſq. maximis in Dei Eccleſia bonis operibus Concilium œcumenicum, authore Deo, eſt in loco ſalubri, tuto, libero, & omnibus populis nationibùſque grato, tuos Oratores ad id mittere, ac prælatos in tuis Dominijs conſtitutos, vt veniant, hortari velis, ne per tuam excellentiam aliqualiter deſit, quin vtriuſq. Eccleſiæ vnio cum cæteris ſanctis operibus inchoatis, feliciter perficiantur. Datum Florentię Anno incarnationis Dominicę 1438. &c.

Regi

Simile ſcriptum eſt
- Regi Scotiæ.
- Ludouico Comiti Palatino Rheni, & Duci [e] Bauariæ.
- Marchioni Brandeburgenſi.
- Duci Saxoniæ.
- Maguntin., Colonien., Treueren. Archiepiſcopis.

[e] In ſeſſ. 42. Conc. Cōſtantien. ſic etiam legitur. Dilectum filiū & nobilem virum Ludouicum Ducem Bauariæ, & Comitē Palatinum Rheni.

Num. IV.

De ingreſſu Græcorum in ciuitatem Florentiæ.

AND. Quamuis ad conſtitutum locum feſtinus aduenerim, tua me ſolicitudo præuenit.

LVD. Quæ pridie audiuimus, vt præambula notionis Spiritus, magis sēſum concitarunt, quàm fouerunt, erant meo ſenſu fidei non multum opportuna [d] data notione proceſſus Spiritus ſancti, vt plurimum concitatus ex priſtinæ diei ſermonibus vt ſequentia audirem, ad locum conſtitutum auidè redij, vt faſtidium additionis non diuinum, ſed poſitiuum ius (vt tuo vtar vocabulo) continens in gaudiū conuertamus, referas oro pollicitę rei progreſsū.

[d] Data notione ſpirationis ex Patre, & Filio tanquam ab vno principio, ſuperflua videbatur quæſtio additionis Filioq. ad ſolum ius poſitiuum pertinens.

AND. Florentiæ cùm ſummus Pontifex maximus, Imperator, & Patriarcha, Latinorum, Græcorumuè Patres aduenissent, diſputationum conſtituerunt progreſſum.

LVD. Oro ante diſputationum certamina, vt referas, quo ordine recepti ſunt Græci. Scio Florentinos Ciues in his receptionibus, vt appareant, curioſos.

AND. Patriarcha duobus ex Cardinalibus Domino de Columna, & Domino Firmano, aliàs S. Mariæ in Via lata Diaconibus Cardinalibus obuiam extra portam euntibus, cùm Prælatorum multorum comitiua in ciuitate ductus, domum ſociatus eſt; pręuenit in veniendo Imperatorem, Florentinos hoc ſpeciale eo die feciſſe conſpectum eſt, quod pro tunc officiales, quos Dominos vocant, ad ſedile quoddam ante eorum Palatium deſcenderunt, expectaruntq. quouſque Patriarcha tranſiens ad eos aduenerit quo adueniēte ſurgentibus, Interprete Leonardo Aretino Dominij eorum Cancellario in gręco plurima dixere, quo abeunte, palatium ingreſſi ſunt. Nulla affuerunt ſpectacula, cùm feſtus dies non fuerit; nam ſcitis gentes illas feſto in die iucundiſſimas, diebus verò alijs exercitio indefeſſo vacare. Sed quia Imperator die feſto aduenerat, ac Dominico Carniſpriuij ciuitatem ingreſſus eſt, magnum apparatum fecerant, & hominum, ac mulierum concurſus per ſtratas ſingulas; potiſſimè namq. ciuitatis illius exhibitio, eſt ornatarum dominarum, & virorum, vt me melius noſcis; pluuia tamen ſpectaculi pompam abſtulit; venit namq. ex inſperato, quamprimùm limina ciuitatis Imperator ingreſſus eſt, pluuia tam grandis, vt receptui ſe quælibet pompa dederit; quinimò viarum conſtitutus ordo, nimborum turbine, ſeruatus non extitit, ſed breuiori celerioriuè calle domum perductus eſt. Et quod mirādum magis extitit, quàmprimùm limina domus ingreſſus eſt, ceſſauit pluuia; aduenerunt & Cardinales omnes ad portam ciuitatis, qui eum cum turbine illo plurimum madefacti domum aſſociarunt. Domini ciuitatis ad portam ciuitatis pedes aduenere, eidemq. per eorum Cancellarium Leonardum Aretinum multa dixere, quibus gratiſſimum eius aduentum recipere commemora-

morarunt; pluuia hac impediente, nullum habitũ est ex nouitate spectaculũ.

Ordinatum est, vt disputationes progressum acciperent, Græcis tamen volentibus particularem quandam conuentionem, facta est, antequam in publicum prodirent, de qua & mentionem non facerem, cum publica tantùm gesta ascribere disposuerim; sed quia preambulum extitit publicarum referendarum disputationum, de ea verba faciam. Petiti sunt 40. ex nostris, & ex Græcis totidem, vt ad certum venirent colloquium, couenientibusq. cunctis in palatio Apostolico secreto in conuentu, summo Pontifice, Imperatore, octuaginta alijs, Dominus S. Sabinæ, S. Angeli cognominatus, hæc in medium protulit.

CARD. [e] Viri Fratres, hactenùs multa dicta sunt; videtur admodum superuacuum in his insistere, sed veniendum ad processionis Spiritus declarandam doctrinam. Imperator vero respondit, quod arbitrabatur aliquod medium esse inuentum, sed per deuentum ad disputationem processionis Spiritus sancti, non intendit à prima recedere; cui per Reuerendissimum Dominum responsum est, quòd omni tempore, si de qua re in ea dubitauerint, eisdem plenissimè satisfiet; conuenerunt q. vt 2. Martij fieret conuentio publica.

[e] *Hanc allocutionem Card facit 1. sess. Florētiæ habitam græcus Scriptor sess. 17.*

Notæ ad decimamquartam Collationem.

1 Concilij] Conc. Chalced. act. 5. aliàs 6. his verbis, *Diffinit sancta synodus alteram fidem nulli licere proferre, aut conscribere vel componere, aut sentire; aut aliàs docere; eos autem, qui audent componere fidem alteram, aut proferre, aut docere, aut tradere alterum symbolum*, &c. Eadem sunt verba sextæ synodi act. 18. quæ & magis ponderat hic Ephesius, quæ sic se habent. *Diffinimus aliam fidem nulli licere proferre, aut conscribere, componere, aut sapere, vel etiam aliter docere.*

2 Prohibitionem] Nimirum symbolum Constantinopolitanum factum fuerat ante Concilium Ephesinum, & sic ante prohibitionem. Quæ responsio non soluit argumentum; etenim vltra ea, quæ dixit Cardinalis, cùm Concilium Ephesinum prohibeat omne aliud symbolum præter Nicænum, si prohibitio tendit etiam ad verba addita, quamuis vera, sequeretur quòd prohiberet etiam Constantinopolitanum.

3 Sexti Concilij] Act. 18. Qui verò presumpserit fidem alteram componere, vel proferre, vel docere, vel tradere aliud symbolum volentibus conuerti, aut qui nouitatem vocis vel sermonis ad inuentionem, ad subuersionem eorum, quæ nunc à nobis determinata sunt introducere, &c.

4 Terminatorum] Idest, intelligitur prohibitio, & respicit non solùm ipsam terminationem fidei, sed etiam omnes terminos in ea prohibitione distinctos, nempè immutare, innouare voces, syllabas, &c. vt in præfatis Concilijs, & epistola S. Cyrilli supra sæpè citatis.

5 Fide] Idest diffinitionem fecit eorum, quę sunt fidei, sed non distinxit in lege prohibitionis, quòd ille solũ trãsgredi intelligeretur, qui mutaret sensũ, nõ autẽ verba.

6 Conaretur] Deest aliquid, sed sensus est; qui conaretur non obstante quocũque termino prohibitionis dictam additionem, seu dictionem, Filioq. trahere, & accomodare, posset etiam dicere, quòd liceret immutare ipsam diffinitionem in dogmatibus fidei ex vi ipsius prohibitionis, quæ æqualiter fertur ad syllabas, & substantiam fidei.

7 Septimi] Septima synodus act. 7. in diffinitione, cuius hæc sunt verba hic cõfusè relata. Igitur cum diligentia perscrutantes, & discentientes, & intentionem veritatis sectantes, nihil detrahimus, nihil addimus.

8 Legerentur] Argumentum Latinorum obscurè replicat hic Ephes. sed sensus clarè colligitur ex 1. act. Concil. Chalcedonen. 4. in ordine, in qua narratur, quòd Eutiches hæreticus recitata fide, & symbolo Nicæno, quia in eo non damnabatur expressè

pressè eius hæresis dicebat se adhærere prohibitioni Concilij Ephesini, & nolle aliquid credere vltra fidem Nicænam, sed in ea velle viuere, & mori contra Eutichem exclamauit Eusebius Dorilæi mentitum esse affirmans, quia non extabat hic Canon Ephesini Concilij de non addendo fidei Nicænæ si opus esset ad hæresum damnationem; Dioscorus defensor Eutichesis contradixit Eusebio, eumq. vnà cum Flauiano deposuit, tanquam transgressores Concilij Ephesini, dum hæc legerentur in generali Concilio Chalcedonen. damnati fuere Dioscorus, & Eutiches, & laudati Eusebius, & Flauianus. Hinc optimè Latini in hoc Florentino Concilio inferebant posse addi symbolo vrgente necessitate, nec ideo fieri contra prohibitionem Ephesini Concilij, Hoc est argumentum, quod refert Ephes. & cui nil aptè respondit.

9 Obstat] Nil obstat dictum Flauiani asserentis Christum habuisse duas naturas secundùm rectam fidem, nam nec intentioni, nec dictionibus symboli Niceni addidit, & qui eum condemnarunt tanquam addidisset, errarunt ab æquiuoco, nam ipse non addidit symbolo, sed extra symbolum explicabat fidem catholicam.

10 Non semper] Non sunt verba Vigilij, sed Eutichij in sua professione fidei, quam misit Vigilio, & quam ipse Vigilius in epist. sua refert, & approbat, propterea & verba Vigilij afferuntur ab Ephesio. Extat autem hæc epistola in actis quintæ synodi Collat. 1. in fine.

11 Dixisset] Idest, Quomodo Vigilius in epist. citata dixisset non aliud symbolũ præter istud si voluisset dicere contrarium? Latiùs enim patent verba præter istud, quàm contrariũ, etenim mutans syllabas in symbolo, dicitur facere præter istud symbolum, quamuis non faciat contrarium in sensu.

12 Dispensationem] Sic apud Græcum Scriptorem sess. 15. *Prudenti dispensatione additum est, eadem pariter tollatur, vt recipiatis fratres dolore excruciatos, & charitatem tanti facientes.*

13 Sapientibus] Legendum non solùm de sapientibus, sed & de loquentibus: nimirum inuehitur in Græcos contendentes, verba diffinitionis extendi non solùm ad mutationem sensus, sed & verborum.

14 Chalcedonense] Act. 15. Canon. 28. qui est apocriphus, vt probat Baronius Annal. tom. 6. Anno Christi 451. num. 136. sed argumentum Iul. Card. habet robur ad hominem, nimirum contra Græcos, qui Canonem illum recipiunt; & tandem præualuit in Ecclesia præcedentia sedis Constantinopolitanæ, vt infra dicetur, Nota 21. Collationis 22.

COLLATIO DECIMAQVINTA.

Quæ est prima Florentiæ habita die 2. mensis Martij.

Authoritatibus Sanctorum Patrum Epiphanij, & Basilij probatur, Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio.

AND. PRimò [a] in conuentu Florentiæ conuenientibus cunctis ordine, & modo, quo Ferrariæ relatum est, in quo nec Imperator, nec Patriarcha interfuit, incepit Prouincialis Lombardiæ hoc modo.

a Hanc Græcus Scriptor facit secundã sessionem Florentiæ habitam, quæ apud eum est sess. 18. in ordine.

PROVINC. Cum benedictione Sanctissimi Domini nostri iniunctum satisfaciendi, & disputandi officium de ea, quæ in nobis est fide processionis Spiritus sancti suscipiens, vbi iuxta sententiam B. Augustini in primo de Trinitate cum modestia, & timore agendum est, & attentissimis auribus, & deuotis audiendum. In primis si aliquid minus peritè, & parùm cautè à me dictum, vel expositum fuerit, emendari cupio ab eadem Sanctitate, quæ Petri & fidem, & sedem tenet, & etiam à Reuerendissimis Patribus, & Dominis meis assistentibus. Consequenter verò cùm inter nos diuina tractari ceperint, nec debeat verborum esse litigium, sed exquisita verborum veritas, spem in illum

dum concipiendam censemus, qui mentem illuminat, & inducit in omnem, sicut Dei Filius promisit veritatem. Sic enim speramus in Dei benignitate, quoniam qui voluit huiusmodi caussam de processione Spiritus sancti in presenti sacra, & œcumenica synodo moueri, per eundem Spiritum concedere habet, vt cum omni mansuetudine, & modestia ipsius veritas clareat, & instruantur omnes sine schismate, & contentione; veritatis, vt tandem vno ore, vno corde idipsum iuxta sententiam Apostoli, omnes dicamus, & sicut vnus, est Christus, & vna fides, ita simus in vna fide, idem in Christo corpus. Nunc, his præmissis, ad rem ipsam venio; & in primis tria notificanda sunt. Primùm, cùm Serenissimus Imperator primùm in vna Congregatione coram omnibus Deputatis dixerit, quòd si veniebamus ad istum articulum processionis, non tamen habeat primam materiam additionis pro derelicta, cùm adhuc aliqua haberent producenda in illa materia. Nos, quemadmodum Reuerendissimus Dominus sanctæ Sabinæ dixit, & nunc secundò dicimus, quòd semper sumus parati ad audiendum in eadem materia, quæ voluerint allegare, sperantes in Domino ita eis satisfacere, prout in alijs satisfactum est, & sic de huiusmodi oblatione, & nunc, & semper protestamur. Verùm quia pro faciliori expeditione, tam Sanctissimo Domino nostro, quàm & suæ Serenitati placuit, vt illa omissa, transiremus ad hanc; notificamus Secundùm, videlicet quòd quia Serenissimus Imperator sæpiùs Ferrariæ in huiusmodi Collationibus, dixit, quòd sibi videbatur pro faciliori expeditione, vt non faceremus prolixos sermones, sed de argumento in argumentum, de testimonio in testimonium, seu de capitulo in capitulum procederemus; Quemadmodum, & vos Reuerendi Patres quandoque idem dixistis; Volens Sanctissimus Dominus noster morem gerere S. Serenitati, & istis Patribus, etiam considerans quòd materiæ per hunc modum faciliùs expediuntur, contentatur, vt in sequentibus, & in præsenti disputatione hunc teneamus modum. Tertio videtur inter nos hoc esse firmãdum, vt habeamus in præsentibus discussionibus testimonia Scripturarum, & Sanctorum Patrum, qui ab Ecclesia admittuntur, post rationes quæ adijcientur, vt terminos nostræ disputationis, quos non liceat præterire, nec arguenti, nec respondenti; & hoc edocemur à Sanctis Patribus; maximè à Beatissimo Agathone Papa in epistola ad Constantinum Imperatorem in sexta œcumenica Synodo [b], in qua de suis Apocrisarijs loquens sic dixit. Quibus Apocrisarijs & testimonia aliquorum sanctorũ Patrum, quos Apostolica Sedes suscipit, cum eorum libris tradidimus, vt facultatem suggerendi à Christianissimo Imperio tuo consequuti ex his duntaxat satisfacere studeant. Idem aiunt Sancti Patres Concilij Chalcedonensis in allocutione habita ad Marcianum, [c] quæ incipit, Et hoc profecto vestrum decebat Imperium, vbi de epistola Leonis ad Flauianum sic loquuntur: Non igitur admirandi Romanæ Vrbis Præsulis epistolam, velut innouationis offendiculum criminentur, sed si non est diuinis scripturis coaptata, redarguant, si non præcedentium Patrum sentẽtijs combinata, & infra, atq. vt nulla his, qui Apostolicum virum lacerãt, in ciuitate relinquatur occasio, consonantia epistolæ eius sanctorum Patrum testimonia ad certiorem notitiam vestrę pietatis ex multis pauca mittimus. His præmissis ad rem propriam descendens, cùm in qualibet disputat. quid nominis semper pręponatur, cùm de processione Spiritus sancti

b Act. 4.

c Part. 3. initio.

sermo inter nos esse debeat. Inquirimus primò a vobis, quid per nomen, processionis, intelligatur aut in humanis, aut in diuinis, & caussa inquisitionis est hæc, quia iuxta sententiam B. Dionysij in libro de Diuinis nominibus [b] ex creaturis Deum ipsum nominamus, & in Scriptura sacra hoc nomen processio, nedum spiritui sancto, sed & Filio tribuitur. Dicitur Ioan. 8. ego ex Deo processi, & veni; & de Spiritu sancto dicitur, quòd ex Patre procedit, & hoc pro tanto dictum est, quòd credimus, quòd inter omnes alias materias hanc primam, videlicet, potissimam habere debeatis. Dicatis, si quid vultis.

b Cap. 1.

AND. Collocuti sunt parùm ad inuicem Græci, demùm vnus illorum locutus est.

EPHES. Reuerendi Patres, & Domini. Ad prima quidem, quæ dicta sunt per Reuerendum Patrem, cum extra materiam rei propositæ sint, & etiam vtrisque nobis eadem videantur, per hoc non est opportunum respondere ad omnia in præsentiarum particulariter. Verùm ad inquisitionem illam nobis propositam per vos, respondemus hoc, quòd nomen processionis diuersè & in humanis, & in diuinis dicitur. Nam conuenit hoc in diuinis duabus processionibus diuinarum personarum, maximè autem, & propriè secundum theologiæ rationem, de processione Spiritus sancti a Patre dicitur, & in sacra Scriptura, & apud omnes sanctos ecclesiæ etiam hoc nomine distinguitur & discernitur processus essentialis Spiritus sancti à Patre à processu Filij à Patre. Nam quidem alia harum processionum dicitur natiuitas, alia processio. Multa denique istorum nominum, & propriè, & communiter de aliquibus prædicantur, propterea non est mirandum, si hoc verbum, processionis, aliquando, sed raró, de processu Filij à Patre dicitur. Deinde vox [c] illa, Exiui à Patre, aliud quidem significat, quàm ego processi de Patre; nihilominùs modus processionis Spiritus à Patre ineffabilis, & incomprehensibilis apud theologos nuncupatur, cùm modus natiuitatis apud nos notissimus sit, propterea de processu hoc, Damascenus dicit, alius modus existentiæ hic incomprehensibilis, alius quam natiuitas Filij; hæc sunt, quæ volui respondere.

c Io. 16. exiui à Deo, & veni, & Io. 8. ego ex Deo processi.

PROV. Intelleximus processum in diuinis ex responso, ex qua responsione tria eliciuntur. Primum, quòd nomen processionis in diuinis est commune Filio, & Spiritui sancto. Secundum, quòd magis proprium est Spiritus sancti, quàm Filij, & caussa est, quia processio per modum verbi est magis nota nobis, quàm ex parte voluntatis: ideo nomen processionis tribuitur Spiritui sancto. Tertium est, quòd processio dicitur essentialis: modò quæro de isto tertio, cùm in personis diuinis non reperiatur nisi essentia, & proprietas, seu relatio, quid est hoc dictu, quòd processio est essentialis in persona diuina? Est nè accipere essentiam, esse, seu substantiam ab alia? Quia processio videtur esse egressus; si autem est processus essentialis, tunc Spiritus capit essentiam a Patre, & cum esse sit idem, quod essentia, idem igitur sunt penitùs altero sumpto; quæro si sic intelligitis illam processionem essentialem, dicatis, vt concludamus.

EPHES. Talem intelligo processionem Spiritus a Patre, per quam Spiritus accipit esse a Patre, & omne, quod est, propriè dicitur Spiritus sanctus.

PROV. Placet, habemus hanc conclusionẽ, quòd accipere Spiritum sanctum procedere a Patre, est esse reale; tũc dico sic, a quo Spiritus sãctus in diuinis

nis accipit esse, ab illo dicitur procedere, sed dicitur, quòd Spiritus sanctus accipit esse a filio, ergo Spiritus sanctus procedit a Filio in propria significatione processionis, vt dixistis. Quòd autem Spiritus accipiat esse a Filio; hoc potest ostendi multis testimonijs. dicatis.

EPHES. Nos primùm iam concedimus, sed vltimum negamus, & ideo petimus, vt ostendatis, quòd Spiritus sanctus accipit esse a Filio.

PROV. Placet quod dictum est, quia iam concludemus quòd Spiritus sanctus accipiat esse a Filio. Primo ostenditur ex authoritate S. Epiphanij, qui in quodam opere vocato Anchorato, quam authoritatem transcripsit Generalis Camaldulen. ex libro Græco. Primo dicit[d] sic, Pater Filium vocat eum, qui ex ipso est, Spiritum vero sanctum, qui solus ab vtroq. est; modo si Spiritus est ab vtroq. ergo accipit esse. Item in eo opere hoc dicit; quemadmodum nemo nouit Patrem, nisi Filius, nec Filium nisi Pater, sic[e] audeo dicere, nec Spiritum sanctum quis nouit nisi Pater, & Filius a quo recipit, & a quo procedit, nec Filium, nec Patrem, nisi Spiritus Sanctus, qui glorificat veraciter, qui docet omnia, qui a Patre, & Filio est. Ex hac authoritate S. Epiphanius pro eodem accipit procedere a Patre, procedere a Filio, & esse ab vtroque. Ergo ex hoc testimonio habeo, quòd Spiritus capit esse a Filio. Dicatis ad hanc authoritatem.

[d] In Anchorato n. 71 initio.

[e] Num 73. ex græco textu quàuis ibi trāslatio latina in editione Paris. è regione posita non ad verbum transferat.

EPHES. Cùm pollicitus fueris probare Spiritum accipere esse a Filio, nullatenus facere potuisti, nec produxisti aliquid iacens apud aliquem Doctorem Ecclesiæ, nec ab aliquo colligitur. Nam si Spiritus sanctus est a Filio non propter hoc procedit à Filio. Nam esse multipliciter dicitur, nec est necessarium, quòd omne, quod est ab aliquo ab ipso habeat esse, vt concludis. Quod dixisti, authoritas vltima B. Epiphanij, nedum non opitulatur, sed facit contra vos. Non enim S. Epiphanius dixit Spiritum accipere esse a Filio, sed accipere a Filio, hoc autem ipse dixit, habita occasione[f] Euangelij, in quo Dominus dixit, a me recipit, & annunciat, vobis. Vnde manifestum videtur S. Epiphanium non habuisse intentionem vt dicitis; nam si ille habuisset intentionem vestram, dixisset sic, quòd nemo noscit Patrem, & Filium, nisi Spiritus sanctus, a quibus procedit, & accipit; hoc modo monstrasset esse idem, accipere, & esse. Cùm autem distinguit per pronomen, & inducit, videlicet a quo procedit, & à quo accipit significat diuersum esse, procedere, & accipere; & quòd procedere significat subsistentiam sibi à Patre, accipere autē consonantiam, & æqualitatem, & conglorificationem ad Patrem, & Filium, secūdùm quam ipse Spiritus annunciat discipulis, quę sunt enuncianda, habita occasione a Filio, ergo nihil facit hæc authoritas ad propositum, a neutro horū concluditur Spiritum accipere esse a Patre, & Filio. hoc contestantur mihi B. Cyrillus, & Chrysostomus, quorum B. Ioannes Chrysostomus[g], exponens authoritatem euangelicam, Spiritum accipere a Filio dicit; accipiet a me; hoc est, a quibus ego dixi idest a mea scientia, videlicet, consona ei dicet. B. autem Cyrillus in thesauris[h] eandem annotationem exponens dicit, non enim naturæ significabat differentiam sui, & Spiritus, dicens Filius, quòd a me accipiet, & annunciabit vobis, sed quòd vteretur verbis illius propter substantiæ identitatem, & omninò eiusdem naturæ æqualitatem, & eiusdem honoris. Cum autem Patres intellexerint, quòd[i] de verbis dicitur, Spiritum accipere a Filio, & annunciare Apostolis, non vtique ab hac voce possumus capere, Spiritum accipere esse a Filio.

[f] Io. 16.

[g] Homil. 78. in Ioan.

[h] Cap. 14.

[i] Ita intellexerint illa verba.

PROV. Audiuimus quæ dixisti, volens tollere sensũ illius sancti viri Epiphanij sed nunc volo instare, quòd illa sit intentio Epiphanij, quam dixit; vnã rem esse ab alia, non alio modo potest intelligi, nisi vt capit esse suum, quod est ab illa; nos dicimus, & Beatus Dionysius in 2. cap. de diuinis nominibus, quòd creaturæ sunt à Deo; modò quæro à vobis, si per hoc quod creaturæ sunt à Deo intelligitur, quòd capiant esse à Deo?

EPHES. Hoc ita se se habere dicitur, sed propter hoc non sequitur, quòd omne, quod est ab alio, ergo accipit esse ab illo.

PROV. Confitemini, creatura est à Deo, ergo accipit esse à Deo?

EPHES. Confitemur de creaturis, quia per eum modum dicuntur esse, quo modo capiunt esse.

PROV. Datis rationem in creaturis, nunc in dicto Epiphanij, cùm dicit, Spiritus est a Filio, verbum istud, est, importat esse, aut importat illud esse, quod accipit a Filio, aut aliud; non est dicendum, quòd importat esse extraneum a Patre, ergo necesse videtur concludendum, quòd accipiat illud esse, quod habet Pater, quia vnum esse est in diuinis nominibus, & istud esse capitur, cùm dicitur, est a Filio. Secundò Epiphanius in hoc dicto præmittit duo dicta Euangelij.

EPHES. Discutiamus hanc primam authoritatem.

PROV. Volo hanc authoritatem dicere, quia dictũ est in eodẽ contextu.

EPHES. Legatur authoritas.

PROV. Eam dixi ad literam.

EPHES. Legatur, quia ille liber apud nos habetur suspectus.

PROV. Volo instare, quòd vbicunq. reperitur, est Spiritus, sequitur, ergo capit esse a Filio.

EPHES. Legatur.

PROV. Præsupponatis, quòd ita sit, & liber veniet[k]. & vos concessistis, quod est à Filio, sed non capit esse; nos mittimus pro libro, medio tempore præsupponamus hanc authoritatem. Nemo nouit Spiritum, nisi Pater, & Filius, a quo procedit & a quo accipit, sic ergo modò continuando dicit sic, nec Filium, nec Patrem quis nouit, nisi Spiritus, qui veraciter glorificat, qui docet omnia, qui a Patre, & Filio, est etiã quod primò dixerat, accipit, nunc dicit est, & cùm in diuinis sit vnũ esse, & hoc verbum, est, designet esse, ergo id capit a Filio, & necesse oporteret dicere;* si hoc non esset, quòd esset a Filio, prout creaturę a Deo, quòd hæc sit sententia Epiphanij, quod per verbũ, est, intelligat accipere essentiã; ita dicit in eodem Anchorato parũ supra. Spiritus sanctus semper nõ natus, non factus, nõ confrater, non auus, sed de substãtia est Patris, & Filij, ergo per verbum, est, non potest intelligi, nisi quod accipit esse.

[k] *Prout allatus fuit, vt infra hac eadem Collatione.*

* *Idest, & necesse est ita dicere, aliàs esset sensus quòd esset à Filio, vt creatura.*

EPHES. Dicitis, R. Pater, quòd quia Spiritus sanctus dicitur esse a Patre & Filio, ergo habet, esse a Patre, & Filio; intelligitis nè per hunc modum, vt quando dicitur Spiritum esse a Patre, intelligatur a persona Patris, quando a Filio, a persona Filij, quando ab vtroque a persona vtriusque?

PROV. Dico, quod cùm dicimus esse a patre, intelligo, vt a persona Patris; idem cùm dicitur a Filio, & a persona Filij, quando dicitur ab vtroque in quantum sunt vnum principium, quia principium Patris communicatur a Patre in Filium, & est vnum, & idem.

EPHES. Dum intelligitis, Spiritum esse à Patre, idest à persona Patris, & cùm à Filio, & à persona Filij, cùm dicitis Spiritum ab vtroque quid potest intelli-

intelligi, nisi à duabus personis? Maneat hoc pro nunc. Cùm audiuimus Spiritum à Patre, & habeat essentiam ab eodem, hoc inquirendum est in persona Filij, cùm confiteamini pari modo Spiritum procedere à Filio, & à Patre, nunquid audiendo Spiritum esse à Filio intelligitis, quòd capiat esse?

PROV. Nos cùm intelligimus, quòd est à Patre, intelligimus capit esse à Patre. Et cùm dicimus simili modo, quòd est à Filio, capit esse à Filio, qui habet vnam substantiam cum Patre; & bonum est, vt non recedamus à primo argumento, videlicet quòd accipere esse, sit habere esse, ne recedamus à materia spirationis.

EPHES. Nunc nos non inquirimus de authoritate, an Spiritus accipiat à Patre vel à Filio, sed de eo, quod dicitis, quòd procedit de vtroque.

PROV. Videamus, cùm dicitur, est ab vtroque vtrum per hoc debeamus dicere, quòd accipiat esse, seu dicatur à Patre, vel Filio, vel ab vtroque quod est clauis intelligentiæ.

EPHES. De hoc inquirendo nos ante petiuimus, & concessistis, quòd cùm dicitur, Spiritus est à Patre, capit esse à persona Patris. Videamus quid sequitur ab hac cõcessione. Magnus Basilius in sermonibus, quos fecit contra Eunomiũ [l], cùm haberet rationẽ loquendi de processione, hæc dicit, Generat Deus, non vt homo, sed veraciter generat, & id quod generatur ab eodem, est verbum non humanũ, & emittit Spiritum per os, non vt est humanum, cũ nec os corporaliter sit apud Deum, ab eodẽ autem Spiritus, non aliunde; Si autẽ cùm audiuimus ab ipso esse Spiritũ necessariò intelligimus esse ab eadẽ persona, iam clarè Basilius declarauit à persona Patris tantum esse non à Filio.

l Contra Eunomium lib.5. §. Nec enim.

PROV. Quod dicitis, non videtur ex illis verbis inferri, imò dicit sic Basilius in 3. libro contra Eunomium [m], quòd Spiritus sanctus accipit esse à Filio, & est hic liber antiquissimus. Præterea in eo, quod nunc dixisti ex Basilio quòd generat Pater, non vt homo, & quòd mittitur Spiritus a Patre, vt à Dei ore, confitemur quòd Deus non habeat os, nisi per similitudinem, & metaphoricè est locutus, quia in diuinis Scripturis Spiritus oris est idem, quod procedens à verbo, & sic intelligẽdo, cùm dicitur Spiritus oris eius, verba hęc ad nostrum faciunt propositum; sed id etiam, quod dicit Basilius in loco allegato per me, benè facit ad propositum.

m Lib.3. initio.

EPHES. Inquiramus primò de his, quæ dicta sunt, postea procedemus ad aliam authoritatem.

PROV. Ista est confirmatio primæ authoritatis, & legatur, contra Eunomium [n]. Quæ necessitas est, quòd Spiritus cùm sit tertius in persona, sit tertius in essentia, dignitate quidem secundus est à Filio, ab ipso habens esse, & ab ipso accipiens, & annuncians nobis. hæc authoritas est confirmatio primę.

n Lib 3. initio de qua authoritate eiusq. varia lectione satis disputatur infra Collat. 16. & apud Græcum Scriptorem §§. 20.

EPHES. Ad hanc postea respõdebimus, nunc inquirendũ est de illo, quod primo proposuistis. Quærimus à P.V. si B. Basilius cùm dicit, generat Deus Filium, & ab ipso generatur Verbum, & emittit Spiritum per os, quid vult significare cùm dicit, quòd Pater generat à se, significat, an ab essentia sua, vel à persona sua; & cùm dicit emittit Spiritum per os eius, significat ab essentia sua, vel à persona sua, quid signet hoc verbum à se, explana nobis.

PROV. Si responderetis ad argumentum, quòd esse, & est sint idem, possem vobis respondere. Respondeatis ad quæsitum, quod emanat ex authoritate Epiphanij. Id, quod dico, an impertinens est? [l] respondere ad id, quod vultis, respondeatis, quomodo intelligitis illud Basilij capit esse à Filio.

EPHES. Si vos ostendissetis per authoritatem Epiphanij, Spiritum habere esse à Filio, nos absoluissemus vestram propositionem, cùm proposueritis hoc, & nondum ostenderitis. Non hoc dicit magnus Epiphanius, quòd Spiritus habeat esse à Filio, sed quòd est à Patre, & Filio, posito quòd ita dicat, ad hoc quæsiuimus, vt diceretis nobis, cùm auditis Spiritum esse à Patre, vel Filio, si intelligitis à personis, & dixistis, quòd sic; nam per hoc allegastis authoritatem Epiphanij. Cùm autem nos mutauimus materiam ad authoritatem B. Basilij, quæsiuimus etiam nunquid ita intelligitis? Respondeatis ad hoc quid sentitis, vt possint omnia dilucidari, si habetis aliquam authoritatem in contrarium, dicatis, postea de ea inquiretur. Iterum quærimus, & non deficiemus quærendo, nunquid intelligitis, cùm auditis, Spiritum procedere à Patre, idest, à persona, & sic à Filio, & sic ab vtroque.

PROV. Clarè respondi, quòd intelligitur de personis, sed ad meam non respondetis.

EPHES. Secundùm confessionem, quam habuimus à vobis, cùm Basilius dicat, quòd habet à Patre, ex ipso, non aliunde, ipse satis explanauit, quòd est à Patre, & non aliunde; hoc tamen est, ac si diceret, procedere à Patre tantùm.

PROV. Ibidem disputat Basilius contra Eunomium, qui tenebat, quòd erat Spiritus creatura, & ideo dixit, à Patre, non aliundè, aliundè designat substantiam, idest, non de alia substantia. Et propterea, vt non conculcemus materiam, dico, quòd Spiritus habet esse à Patre, & à Filio. An esse, quod habet à Patre, est diuersum ab esse, quod habet à Filio? necessariò apparet, quòd Spiritus sit à Patre in vnitate essentiæ, ergo Spiritus est à Patre in vnitate essentiæ Patris, & est à Filio in vnitate essentiæ Filij, vt verificetur verbum, est, positum in authoritate Epiphanij *, qui dicit in eodem Anchorato, Spiritus semper est, non natus, non factus, non confrater, non nepos, sed est de substantia Patris, & Filij, ergo esse à Patre, & à Filio, est accipere illam essentiam, secundùm testimonium Basilij, qui dicit, accipit esse à Filio & non est diuersum esse.

Vbi supra.

EPHES. Iterum vt concessum supposuistis Spiritum accipere esse à Filio, quòd nec magnus Epiphanius dicit, nec nos concedimus, nec ab eisdem verbis potuistis clarè ostendere; imò è contra authoritate magni Basilij contrarium dicitur. Iterum reuertamur ad Basilium, nam visi estis dicere contrariũ vobis, & his, quæ primò dicta fuerunt; quia cùm Basilius impugnaret Eunomium dicentem creaturam Spiritum, ab ipso Patre dixit esse Spiritum, videlicet ab essentia Patris, & non sicut vna de creaturis, videlicet ab alia essentia. Ita vos dixistis.

PROV. Vellem, vt responderetis ad quæsitum.

EPHES. Vos videmini dicere contrariũ cum secundũ S. Basilium dicitis, non aliunde quàm à Patre, & primò dixistis, quòd à Patre, & Filio, & sic contrarium.

PROV. Vos introduxistis illum terminum aliundè °, ego dixi, quòd est à Patre de essentia, quæ est consubstantialis Patri, & Filio, Spiritus est ab alio. Nònne expressè declarat Basilius, quòd capit esse à Filio; & ita dicit Epiphanius, de substantia Patris, & Filij, ergo habet illud esse à Patre, & Filio, si habet, ergo recipit, & hoc fundauerunt Doctores ex authoritate Scripturę.

° Idest, authoritatem illam Basilij, quòd Spiritus est à Patre non aliunde; & ego dixi quòd ly aliunde intelligitur non de alia substantia quia est cõsubstãtialis Patri, & Filio; cæterum Spiritum esse ab alio declarat Basilius esse à Filio.

EPHES. Hoc quidem diligentiùs post hanc examinabimus, sed vt magis declare-

declaretur authoritas Basilij, quærimus, an intelligatur in diuinis idem essentia, & persona secundùm Doctores Ecclesiæ.

PROV. Respondebo facilitèr. Dicimus, quòd essentia, & persona sunt vnum, & idem secundùm rem, & differunt secundùm modum intelligendi nostrum; ita quòd persona intelligitur constituta ex essentia, & proprietate; nam quia distinguuntur secundùm rationem, ipsa essentia communicatur personis, sed proprietates nullo modo communicantur, & hoc est ex vi ipsius relationis. Hoc vos habetis per vestrum Gregorium Theologum [p] in lib. de myster. Epiphaniæ: Proprietas autem vnicuique incommunicabilis, alioquin non esset proprietas, si transformaretur in alterum; ad hoc vt remaneat distinctio personarum, oportet vt proprietates constitutiuæ, sint incommunicabiles, & ideò dicunt Doctores, quòd non est nisi relatio originis in diuinis, & propter istam originis relationem faciunt separationem; nam solùm ista duo remanent distincta, Pater est Pater, Filius est Filius, omnia alia cõmunicantur [q]. & ita vult intelligere Epiphanius; ipse volebat intelligere de correlatiuis originis, quæ constituunt personam, & hæc sunt duo, quo aliquis, & quo ab alio; cùm ergo omnia communicentur præter proprietates, sequitur quòd cum dicitur, quòd vna est ab alia, quod recipiat ab alia esse. Modò declaraui id, quod dixeram; dicatis modò ad quæsitum meum, quomodo intelligitis dictum Basilij?

[p] *Sermone in sancta lumina Epiphaniæ.*

[q] *Modo nõ facit vim de persona Spiritus sancti, sed de distinctione personarum inter se.*

EPHES. Quomodo distinguantur ab inuicem in diuinis persona ab essentia, non est præsentis temporis considerare. Nam fortè in hac parte non differimus, scilicet quod distinguatur persona ab essentia, vt differt proprium à communi, vt dicit Magnus Basilius [r] scribens fratri Gregorio, quemadmodum essentia hominis communi ratione [s], & persona alicuius; hoc videtur, quod & vobis vnà nobiscum videatur. Nunc venio ad primum quæsitum, quia dicit Basilius, quod generat Pater à se, & emittit Spiritum per os eius, quid vult significare per illud, à se, à persona, vel ab alio?

[r] *Epist. 42. de differentia substantiæ & hypostasis.*

[s] *idest, communi ratione sumpta differt à persona particulari, quod statim declarat Prouinc.*

PROV. Dixi, quòd cum dicitur, quòd Filius generatur à Patre, idem est, ac si dicatur, quòd Filius generatur à substantia Patris; ita quod persona est principium, quod generat, & essentia communicatur, ita quòd essentia non generatur. Dico, quòd Pater est principium, quod generat, quia Pater importat suppositum, essentia diuina non est illa, quæ generat, quia non significatur vt suppositum, actiones sunt suppositorum, essentia est principium quo generat; propter quod dicimus in humanis, ille qui generat, est hic homo, & hoc suppositum, & hæc est persona quæ suscipit, & quæ est; caussa hæc est, quia actiones dicuntur esse suppositorum. In isto homine est humanitas, ista humanitas dicitur principium, quo homo generat, & propter hoc iste homo non communicatur isti filio, sed natura communicatur, quia filius generatur in eadem specie, id, quod communicatur in inferioribus est natura, id, quod agit est suppositum, & est persona. Nunc in diuinis dicimus pariformiter, dicimus quòd persona Patris significatur, vt suppositum; ergo persona Patris est illa, quæ generat, & essentia principium, quo generat. Natura diuina est principium, quo iste Pater generat Filium, & ideò Pater non communicatur, sed essentia; & quia est eadem numero, propter hoc non potest dici quid commune, vt humanitas in inferioribus, sed solum habet rationem communis, in quantum est communicabilis. Hæc est caussa, quare Filius dicitur generatus à Patre, vt à principio; est autem ab essentia diuina, vt à principio,

cipio, ſtante identitate reali cum qualibet perſona, & ſecundùm omnes Doctores græcos & latinos, ſola relatio eſt illa, quæ multiplicat perſonas in diuinis, quæ dicitur relatio originis, ad quam duo pertinent, à quo alius eſt, & qui ab alio eſt. Modò ſpiritus eſt ab alio; nihil aliud eſt, quàm capit eſſe ab alio. Nunc ſequitur, quòd cum relationes originis, à quo eſt alius, & qui eſt ab alio, & nulla alia eſt diſtinctio in diuinis, niſi per iſta duo; ergo ſequitur, quòd ſi quę perſona eſt ab alio, dicatur accipere eſſe, & eſſentiam ab illo. Et iſta eſt intelligentia magni Epiphanij, & Baſilij, cùm dicunt, quòd Spiritus habet eſſe à Filio; modò ſtat iſta ratio, eſſe ab alio in diuinis, idem eſt, quòd procedere. Sed oſtenſum eſt, quòd Spiritus eſt à Filio per authoritates alias, ergo ſequitur, quòd procedat. Credo, quòd hæc ſit vera, & clara veritas, nec auderem dicere contra.

ANDR. Hic venit liber, & fuit lecta authoritas Epiphanij, in græco primo.

EPHES. Hic dicit[t], quòd Spiritus procedit à Patre, & accipit à Filio, modò in eodem ſermone, cùm dicat à Patre, & Filio, debet intelligi ſecundùm expoſitionem ſuæ fidei, qui eſt à Patre, & accipit à Filio. Sequitur authoritas, ipſe me glorificabit, quoniam ex meo accipiet, & nunciabit vobis omnia, ſi à Patre procedit, & à me accipiet, ſicut nemo cognouit Patrem, niſi Filius, & è contra, audeo ſic dicere, quòd nemo nouit Spiritum, niſi Pater, & Filius, à quo procedit, & à quo accipit, nec Filium, nec Patrem, niſi Spiritus, qui glorificat, & teſtificatur, qui à Patre, & Filio. Videtis Patres, quòd verbum, eſt, non iacet[u], quod accipiebat Pater iſte, & per hoc volebat arguere, & eſſe, arguendo ex illo verbo; hìc non adiacet illud verbum, eſt, ſed dicit à Patre, & Filio, poſſumus intelligere ſecundùm Theologiam[x], & Doctores, vt talitèr ſit Spiritus à Patre, & Filio, vt habeat ſubſiſtentiam à Patre, & à Filio dari, & accipi ab his, qui in ipſum credunt; & ſic non nobis obſtat hæc authoritas, nec colligitur, quod propoſuiſtis.

PROV. Quòd hoc verbum, eſt, non ſit, cùm dicitur à Patre, & Filio, neceſſariò intelligitur verbum principale, & Doctores hoc faciunt in correlatiuis originis, cùm dicunt à quo alius, & qui ab alio, & prætereà in iſtomèt Anchorato paulò ante eſt hoc verbū[z], eſt. Dicimus Filium, qui ex ipſo eſt Spiritum, qui ex vtroque, in ſecunda authoritate dicit Spiritum, qui ex Patre, & Filio. Modò probo, quòd ex neceſſitate intelligatur[y], quia in iſta propoſitione importat intentionem propoſitionis à quo, modò non eſt proceſſio in
2
reſpectu termini à quo; niſi in ordine ad terminum ad quem, ita hìc cum importetur hæc relatio ad terminum a quo, de neceſſitate oportet intelligere terminum ad quem. Modò terminus ad quem proceſſionis Spiritus, eſt ipſum ſuppoſitum Spiritus, accipiens eſſe, quia per proceſſum communicatur eſſe, ergo de neceſſitate intelligitur, eſt.

EPHES. Etiamſi conſideremus, quòd in iſtis authoritatibus intelligatur, eſt, licèt hoc poſſet alitèr intelligi, vt diximus, nihilominùs audientes a Patre, vel a Patre, & Filio, non de neceſſitate debemus intelligere de ſubſtantia Patris, vel perſona Patris, ſed poſſumus intelligere non diſcretionem, per quam Filius a Patre, ſed vnitatem potiùs, ſecundùm quam ita ſe habet, vt eiuſdem naturæ ſit Filius Patri[z], ita Spiritum ſe habere ad Patrem, & Filium, & hoc nos reperiemus in authoritatibus ſanctorum Doctorum Eccleſiæ; Beati Cyrilli colligentis ab authoritatibus Scripturæ, vbi concluſit Spiritum eſſe

t Epiph. in Anchorato in fine num. 72. & initio num. 73. edit. Pariſ. de qua authoritate ſupra dictum eſt, & latiùs infrà collatione 18.

u Vim facit Epheſ. ex tex. Græco, in quo ad verbū ſic legitur. Qui à Patre, & Filio, græca tamen phraſi neceſſariò ſubintelligitur verbum ſubſtātiale, vt ſtatim infra docet Prouinc.

x Græcus Scriptor ſic seſſ. 18. Poſſumus ergo intelligere Spiritū quidem ex Patre procedere, ideſt ſuā ſubſiſtentiam habere, à Filio autem dari, & à credentibus in ipſum, accipi.

y verbum, eſt.

z Græcus ſeſſ. 18. ſic. Sed potius cōniunctionem ſecundū quā Filius eſt Patri connaturalis, & Spiritus Patri, & Filio.

esse ab [a] essentia Patris & Filij, pro quo certamen illud contra hæreticos suscepit, dicentes alienum esse Spiritum a substantia Patris, & Filij. Sed vt reuertamur ad authoritatem propositam, ne infecta relinquatur, dicimus de authoritate Basilij cùm nondum manifestè responderitis, quod si de persona dicit [b], & illud, aliunde, ad aliam hypostasim refertur; manifestum est illum dixisse a persona Patris sola. Si autem authoritas ipsius Sancti respicit essentiam Patris, quæ est communis ambobus, & ab ipso dicit, non aliunde, idest creatum [c], nam procedere Spiritum à Patre manifestum erat, nec erat necesse ostendi: ergo Epiphanius dicens à Patre, & Filio, nō ex necessitate vult ostendere ab eisdem personis, sed a substantia earum, vt sit eisdem consubstantialis, ergo non in diuinis sequitur ex necessitate illud, quod dicitur ab alio, quòd habeat esse ab eo, a quo dicitur esse, scilicet Spiritus, potest dici esse a Patre & Filio, idest a substantia vtriusque, quia consubstantialis.

a Græcus sess. 18. sic. Constat hoc ex S. Cyrillo, veluti cōclusionem deducente, quòd Spiritus sanctus sit de essentia Patris & Filij.

b Basilius contra Eunomium lib. 5. Nec enim, supra relatus, cuius hæc sunt verba, Ab eodem autem Spiritus (scilicet Patre) & non aliunde.

c Non aliunde creatum, sed consubstantialem.

PROV. Ego habeo duo dicta ex hac responsione. Primò, quòd capiendo verbum, est, in authoritatibus, non sequitur quòd licet est a Filio capiat esse, quod videtur contra illud, quod dicebatis primò, cùm ponebamus, est, & quod facitis magnum fundamentum in authoritate Basilij dicentis, quòd est ex persona Patris, & non aliunde, ergo non est ex alia persona. Dicimus, quòd non credimus, Basilium exponere illud verbum, non aliunde, idest non ex alia persona, quia Basilius contradiceret sibi in eodem libro, si dicat, non aliunde, idest non ex alia persona, & alibi dicat, habet esse a Filio, & ideo oportet, quòd vos ostendatis, si aliunde habet sensum, quem dicitis. hic est Basilius, quem legamus.

CARD. Hora tarda est, surgamus, & in die Mercurij conueniamus.

AND. Spirituali sermone refectus cœtus sacer, pro die illa solutus est, hora iam tarda.

Notæ ad decimamquintam Collationem.

1 Respondere] Clariùs ex Græco Scriptore sess. 18. sic. *Rev. tua non respondet ad propositum Epiphanij locum, itaque responde, tuncquè respondebimus & nos ad ea, quæ vos proposuistis. Præterea magnus Basilius hoc idem testatur, dicens; Spiritus ex Filio habet & accipit, quomodo intelligatis quod allatum est, dicite, tuncquè vlteriùs procedemus.*

2 Verbum, est] Græcus Scriptor sess. 18. prope finem in dictis Ioannis, sic ait: *Non est appositum, est, cum dicitur à Patre, & Filio, factum est ex vsu multorum Doctorum, qui nominibus positis, omittunt verbum, quod necessariò intelligendum est; quemadmodum Doctores de discretione, & distinctione loquentes, vtuntur his verbis, à quo aliquid, & ad quod aliquid. Adhuc paulò supra, Filium inquit voco, qui ex ipso est, Spiritum verò qui ab vtrisque, subintelligitur est. In secundò etiam dicto, Spiritus autem inquit ex Patre & Filio, in his duabus propositionibus continetur verbum est.* Sic Græcus.



COL-

COLLATIO DECIMASEXTA.

Die 5. Martij.

Authoritatibus Sanctorum Patrum Epiphanij, & Basilij probatur, Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio.

AND. ORdine, modòque, prout superiùs dictum est, cœpit Prouincialis hoc modo.

PROV. Cum benedictione Sanctitatis Vestræ dimisimus in præcedenti actu authoritatem Basilij [a] adductam per vos Pater Reu., in qua authoritate dixistis, Spiritum, iuxta intentionem Basilij, esse ex ore Patris, & non aliunde, idest à nulla alia persona, prout exposuistis. Ego respondebam, quòd ly, aliunde, sic intelligebatur, idest ex nulla alia substantia, quàm Dei. Ratio est, quia Basilius tenet in libro [b] contra Eunomium, quòd Spiritus sanctus habet esse a Filio, non poterat ergo dicere, quòd a nulla alia persona esset sine contradictione, & super hoc quæsiui, vt videretur originale ipsius Basilij, vt veritas innotesceret omnibus de intentione Basilij, quia tales Doctores sunt nostræ Fidei fundamenta. Nos vidimus totum capitulum Basilij, & cum duobus Interpretibus conati sumus, vt illa verba, nullo addito, vel dimisso, transferrerentur fidelitèr; hìc habemus Basilium antiquissimũ, & translatum, & ideò primò latinè, propter reuerentiam Latinorum, legam, & inde in græco, vel è contra.

a Lib. 5. contra Eunomiũ, §. Nec enim.

b Lib. 3. initio.

ANDR. Fuit lectum in latino, deinde græcè, volens proferre hæc retulit.

PROV. Quia authoritas ista allegata per vos videbatur facere vim, necesse fuit vt ex antecedentibus, & sequentibus appareret intentio Basilij. Modò dicemus latinè secundùm sententiam huius Capituli, ita dicit [c]. In isto capitulo apparet manifestè, quòd B. Basilius intelligit, non aliundè, quàm a substantia Patris, & Filij, dicit sic modicum ante contra Eunomium: Tu similitèr vt infidelis diuinæ Scripturæ aduersarius ad blasphemiam properas; & quia processio Spiritus ex Deo, natiuitas vocata non est, idcircò neque oris Dei Spiritum esse credis, sed opus manuum Dei; & exempla humana contemnens euertis quæ ex eis constant diuina dogmata, cùm debueris diuina verba audire cum timore, & omne, quod dicitur, suscipere, & non stolidissimè contra pietatem argumentari; gignit Deus, non vt homo, gignit autem verè, & ex ipso germen (Aduertite quia non est hìc, est, cùm tamen intelligatur, quare non debetis arguere defectum huius verbi) enunciat verbum non humanum, enunciat verbum verè, & ex ipso emittit Spiritum per os, non humanitùs, quia nec os Dei corporale est, ex ipso Spiritus, non aliunde. Modò videtis, quòd arguit contra illos, qui volebant dicere, quòd erat opus manus Dei, & suadet, quod non est nisi de substantia Dei: sequitur, Operatur Deus manibus, non humanis, operatur non ex ipso producens creaturas, sed operando subsistere faciens, sicut quæ manibus operatur homo, non ex se ipso producit, Filius est Filius, Spiritus est Spiritus, non creatura, nec de Filio quæras, quare Spiritus non sit vocatus, nec de Spiritu, quare non sit Filius, nec creaturam Filium, aut Spiritum esse blasphemes, Filius Dei,

c Volens proferre verba Capituli, præmisit de sensu verborum, & statim ea retulit.

fructus

fructus sanctus ex Sancto, sempiternus ex Sempiterno, Spiritus sancti largitor ad subsistentiam, formationemq. creaturæ. Hucusque apparet, quòd ly non aliunde, intelligitur, idest, non ex alia substantia. Secundò, quòd est Filius Sanctus ex Sancto, Sempiternus ex Sempiterno, Spiritus sancti largitor; sequitur, quod si Spiritus sancti largitor, quod Spiritus sanctus accipiat ab eo esse. Dicit enim Athanasius contra Arianos in 3. libro, ipse Spiritum dat (de Filio loquens) & quæcunque habet Spiritus, a Verbo habet. Modò clarum est, quòd Spiritus sanctus habet esse, ergo si quæcunque habet Spiritus habet a Verbo, ergo habet esse a Filio, & hoc concludit Athanasius solùm ex hoc, quia dat Spiritum; ergo ex isto capite Basilius vult, quòd Spiritus sanctus accipiat esse a Filio. modo Basilius in eodem capitulo dicit, quod est notabile capitulum faciens ad propositum, sed ipsi vidistis authoritatem Basilij, & ideo audiatis istam, quia est ad idem, in capitulo quod inscribitur, Quòd[d] nisi quis ex Deo Spiritum dicat, nec verbum quidem.

[d] *Iste est Titulus, S. Verum, lib. 5. aduers. Eunomium.*

EPHES. Authoritas ista est ex alia parte.

PROV. Placet.

EPHES. Quia colligitis diuersas authoritates, quasi essent in eodem capitulo, sic fecistis de authoritate Epiphanij, quæ visæ sunt vna, & erant quinque, hoc non permittit intentio disputantis, sed inducit confusionem; ideo sunt inquirenda ista primò.

PROV. Dicatis ad istam, quam vos induxistis.

EPHES. Hoc colligitur ex interpretatione authoritatis per vos pridie productæ; & ex omnibus per vos dictis, quòd cum B. Basilius dicit Spiritum esse ex Patre, non aliunde, non debet intelligi propriè de persona ipsa Patris, ne intelligatur Spiritum non habere esse, nisi a persona Patris, sed simplicitèr ex Patre, videlicet ex natura Patris, vt sic intelligatur illud, aliunde, non ab extrinseco, neque ab alia natura videlicet tanquam vnum de creaturis, vt Eunomius dicebat; hanc igitur tuam expositionẽ & nos suscipimus, & consequentèr dicimus, quòd quandocunque audimus Spiritum esse a Patre, seu a Filio, non cogimur intelligere propter hoc, quòd sit a persona Patris, seu Filij, aut ab vtraque persona, sed possumus simplicitèr intelligere audientes a Patre, & Filio, quod ex substantia eorum, idest consubstantialis, & non ab alia quadam substantia, tanquam vnum de creaturis; hoc enim & sancti Patres in multis locis syllogizando dixerunt. Si autem cum dicitur Spiritum sanctum a Patre, & Filio, statim necesse erat intelligere a personis, non vtique Sancti ita syllogizassent, & ista ostendissent.

PROV. Ex verbis tuis duo collegi; primum, quòd si non dicatur in verbis Basilij, quòd Spiritus procedat a Filio, non cogamur hoc dicere. Secundum, quòd intentio Basilij fuit ista, quòd Spiritus non esset alienæ naturæ, quàm naturæ ipsius Patris, & quòd non intelligitur ex Patre, sed essentiæ Patris, & Filij consubstantialis, ita quòd secundùm verba vestra, essentia est illa producens Spiritum; Dicitis sic?

EPHES. Intentio magni Basilij cùm certaret contra hæreticos, qui dicebant Spiritum alienum a persona Patris, & Filij, non erat ostendere vnde procederet; non erat intentio Basilij ostendere vnde Spiritus haberet essentiam, hoc namque & ipsi hæretici concedebant, Spiritum habere [e] caussam a Deo, nec etiam erat opus ostendere ex qua persona habet esse, nam & hoc certum erat per Euangelium, cum dicitur, Spiritus, qui a Patre procedit, sed inten-

intentio Basilij erat, vt ostenderet, quòd Spiritus sanctus est ex Deo, non vt aliæ creaturæ, sed vt productus ex substantia, vt Filius; propterea cum dicit, ex ipso Spiritus, intelligit ex substantia eius, non ab extrinseco.

PROV. Dicitis, quòd intentio Basilij est, ostendere, quòd Spiritus sit eiusdem naturæ, vt Pater, & Filius, & non alterius, vt hæretici dicebant, secundùm quòd non intendebat Basilius tractare de caussa Spiritus, an esset Pater, vel Filius. Tertium est, quòd intentio Basilij est, vt Spiritus esset de substantia Patris, & non de alia substantia extrinsecùs. hæc sunt quæ dixistis. Quoad primum sumus conformes, quòd Basilius conatur ostendere, quòd Spiritus non sit alterius naturæ à Patre, & Filio, vt hæretici dicebant, & hoc concedimus. Quoad secundum quod dicitis, quòd non fuit intentio Basilij dicere de caussa, an scilicet Spiritus sancti caussa sit Pater, & Filius; ad hoc dico, quòd secundùm hoc sequitur contrarium eius, quod dixistis: nam dixistis, non aliunde, idest, non ex alia persona; modò dicere quòd ista persona non est ab alia, est tractare caussalitatem. Secundo, quia dicitur in textu, quòd Spiritus est ex ore Dei, tunc inquiro, an intelligat ex ore Dei, idest Patris, an ex ore Dei, idest Filij? quocunque modo respondeatis oportet dicere, quòd loquatur de caussa Spiritus sancti, idest de principio. Quo ad tertium concedimus, quod Spiritus sit de substantia Patris, & quia est eadem numero substantia Patris, & Filij, non est possibile, aut imaginabile, quòd sit de substantia Patris, quin sit de substantia Filij, & secundùm quòd accipit Spiritus de substantia à Patre, ita necessarium est, vt accipiat de eo, quod est Filij à Filij substantia. Dicatis ad secundam, & tertiam, quia in prima conuenimus.

EPHES. Cùm ego non suscepissem expositionem vestram, non dixi contrarium mihi, sed ego dixi contra te, quia ita manifestè cadis, & [e] implicaris in contradictionem præsentibus istis spectabilibus viris. Nam cum pridiè interrogatus fueris, an si cum audiuimus Spiritum esse à Patre, necessario intelligere debeamus esse ex persona Patris, dixisti, quòd sic; ad hoc de Basilij authoritate, cùm autem ipse dicat, ex ipso Patre, non aliunde, ego coegi te iuxta tuam concessionem, concedere, Spiritum esse de persona Patris nudè, & non de alia; quæ autem pridiè dixi, consequentia erant confessionibus tuis; posteà ingressus es expositionem alteram authoritatis, quòd illud ex ipso Patre, non cogat nos intelligere ex persona Patris, sed quòd possumus intelligere, ex Patre, idest ex substantia Patris, & non aliena substantia; adducti ad suscipiendam hanc tuam expositionem, sequentes nos intentionem, & sensum tuum, vtrumque diximus, & ex dictis per vos, colligimus quæ necesse sequuntur. Sed nos non contrarij fuimus, prout dicis hac tua expositione, sed dicimus, cum audimus Spiritum à Patre esse, & à Filio, & ab vtroque esse, non cogimur intelligere à personis, sed intelligimus à substantia eorum, vt consubstantialem, per quem modum possumus dicere ab vtroque esse, & ab vtriusque substantia propter identitatem substantiæ, sed non ab vtrisque personis: etiam apud sacram Scripturam [f] dicitur de Esau ad Iacob, frater tuus est, & ex natura tua est, manifestum est, quòd frater non est de fratris persona, sed simplicitèr ex natura fratris, vt eiusdem naturæ, & consubstantialis; & modo paternitati vestræ dicam ad secundum caput, prout dixit Paternitas vestra.

[e] Verba S. Basilij ex Patre, & non aliũde, exposuerat Ephesinus Collat. anteced. ex Patre, & nõ ex Filio. & modo aliter exposuit, nec valet eius excusatio quam subiungit, vt patet legenti.

[f] Videtur potiùs innuere verba Laban Gen. 29. Os meum & caro mea (& subdit) frater meus. I

PROV. Ea, quæ dixi in alia Congregatione declarando, qualitèr Spiritus

est ex

est ex persona, & substantia personæ, totus cœtus Reuerendissimorum Patrum satis apertè intellexit, & an potuerit inferri ex illa [g], quòd Spiritus non esset ex alia persona, etiam omnibus notuit, & ideò ne consumemus tempus in superfluis, solùm ad punctum principale, dico, quòd fortè Spiritus sanctus dabit concordiam inter nos: vtrum dixerim ex verbis meis, an ex verbis Basilij dimittamus; nobis satis placet (quia etiam verissimum est quod dixistis) quòd in isto capitulo dixit Basilius, non aliunde, idest, non de alia substantia, & si hæc est intentio Basilij, in nullo hæc authoritas faciebat contra dicta mea, & ideò placet, vt veniatis ad tertium, nam dando intellectum ad verbum, aliunde, dixistis, quàm de substantia Patris, est ne hoc?

g *Basilij scilicet authoritate adducta.*

EPHES. Ita.

PROV. Et propter hoc dico, quòd secundùm hoc non faciebat contra me illa authoritas. Dicatis ad tertium, vbi dicebam, quòd non potuit dici de substantia Patris, quin diceretur de substantia Filij, inferendo sic, sicut accipit de eo, quod est Patris à Patre, ita de eo quod est Filij à Filio, cùm sit eadem substantia Patris & Filij.

EPHES. Dixistis, quòd quia Spiritus sanctus ex substantia Patris dicitur, quòd cogimur intelligere eundem Spiritum esse ex substantia Filij, cùm eadem substantia numero, sit Patris, & Filij, hanc dicis caussam esse Spiritus.

PROV. Non benè [z] replicas.

z

EPHES. Quando audimus Spiritum esse ex substantia Patris, & Filij, intelligere debemus Patrem, & Filium habere [h] caussam?

h *Habere scilicet se vt caussam Spiritus sancti.*

PROV. De necessitate cogimur dicere, quòd habeat essentiam à Patre, & Filio, vos si vtimini hoc verbo, caussam, pro [i] principio faciatis, vt vultis, nostri Theologi non vtuntur, quia tamen hic Basilius dicit, ex ore Dei, quæro, an intelligimus ex ore Dei Patris, an ex ore Dei Filij, quia quocunque modo dicatis, idem sequitur, Iam dictum est quòd Euangelium dicit, quòd Spiritus sanctus ex Patre est, accipiens esse, per prædicta, modo stat argumentum; nam sicut accipit de eo, quod est Patris à Patre, ergo de eo, quod est Filij, à Filio, cùm sit eadem substantia Patris & Filij; exemplum quod adducitis [k], nihil facit ad propositum; postquam dixeritis, ostendam.

i *Ita & apud Græcum sess. 19. & in diffinitione pro Græcis, sic explicatur terminus caussa apud Græcos.*

k *De Iacob, & Esau.*

EPHES. Ea, quæ dicta sunt per Beatum Basilium & iacent in Euangelio, dimittenda sunt nunc, tu autem ita mihi responde clarè, & apertè. Cùm audimus, Spiritum esse de substantia Patris & Filij, nunquid intelligere debemus de necessitate, quòd Spiritus habeat caussam esse sui, à substantia Patris, & Filij?

PROV. Actiones in humanis sunt suppositorum; quæro si hoc est verum?

EPHES. Vos debetis respondere primò, & ego respondebo. Dico quòd est suppositorum.

PROV. Declaraui pridem, quòd non est possibile in diuinis, quòd essentia generet, quia actus sunt suppositorum, ergo sequitur, quòd caussa esse ipsius Spiritus, est persona, non essentia. Et quia persona Patris generando Filium, communicat totam essentiam suam Filio, ista est caussa, quare Doctores dicunt, quòd Filius est de substantia Patris, & Spiritus de substantia Patris & Filij, ad saluandam vnitatem essentiæ, & distinctionem personarum,

quia personæ sunt vnum, vbi non est oppositio relatiua; & sic habetis intellectum propositionis; sremus in dicto Basilij, cùm dicit, quòd ex ore Dei, an est ex ore Dei Patris, an ex ore Dei Filij?

EPHES. Ego non possum concludere, quæ dicta sunt per vos, quia videntur inuicem contraria. Nam aliquando dicitis de substantia Patris, & Filij, quæ est vna numero, Spiritum habere esse, nunc autem mutatis dicta, sequimini dicta Doctorum, & dicitis, quòd substantia per se non generat, sed mediante persona.

PROV. Nunquam dixi mediante persona, dicas Interpres, vt dico.

ANDR. Quia Interpres non benè exponebat, Colossensis dixit in græco; postea dixit Colossensis.

COLOSS. Propter æquiuocationem vos duo non potestis conuenire; in Theologia communi latinorum, & græcorum, differt dicere diuinam substantiam, & substantiam Patris, & Filij, nec intelligatis differentiam realem, sed solam differentiam rationis. Cum [1] itaque audimus Doctores dicentes diuina substantia, intelligimus quid cõmune Patri, & Filio, & Spiritui sancto, cùm dicunt substantiam primam intelligimus personam.

EPHES. Interdum, non semper.

COLOSS. Nos habemus Doctores, qui dicunt, quod substantia Patris intelligitur Patris persona.

IMPER. Non videtur posse responderi duobus, maximè ad inuicem differentibus.

CARD. Hi duo Patres locuti sunt, vt declarentur verba, sed nulla erat differentia.

PROV. Nos dicimus, quòd Isaac, vt suppositum, genuit Iacob de persona sua, modò natura Isaac non est illa, quæ genuit Iacob, sed natura ipsius Isaac est principium quo produxit illum filium, & est idem quod communicatur; modò dico, quòd Iacob sit de natura Isaac, non potest nisi hoc modo intelligi, de Isaac, idest de supposito agentis, quia actiones sunt suppositorum, & de natura Isaac, tanquam de principio, quod est communicatum, modò si possibile esset, quòd natura Isaac, & Iacob essent idem, cùm tamen sint duo numero, exemplum esset bonum. Modò quia generatio in diuinis est infinitæ perfectionis, ita dicimus, quia Pater quòd est hypostasis, & subsistentiæ, istud suppositum est quod generat, quia generare est actio notionalis, & solùm competit supposito; modò substantia Patris est principium quo Pater generat, & est id, quod datur Filio, & quod cõmunicatur Filio per generationem, & est id, quod accipitur à Filio, & quod communicatur Filio, sicut in humanis natura Isaac est illa quę accipitur à Iacob supposito generato, & cõmunicatur eidem; sed differentia est propter excellentiã, quia in Patre, & Filio, & Spiritu sancto vna est numero, & sic in nullo distinguuntur, nisi quia Pater est Pater, Filius est Filius; & dicimus, quod Sapiẽtia, bonitas, & inde omnia communicantur cum hac substantia; modò quia essentia est nomen abstractum significans essentiam, non suppositum, non potest illi competere actus generationis, & quia est vna numero, si generaret, oporteret, quòd esset distinctio essentiæ, & naturæ in diuinis, quia idem non generat se ipsum, sed oportet, quòd alium generet, ergo concluditur, quòd in diuinis essentia nec generat, nec generatur. Cùm quæritur, quomodo est de substantia Patris, & Filij, dico, quòd est de substantia Patris, quæ communicatur; modò pro veritate

haben-

[1] *Hanc Colossen. seu Rhodien. sententiam refert etiam Græcus Scriptor sess. 19 & paulò infra idem replicat, & explicat Prouinc. vbi incipit, Attende.*

habenda,quia nulla mihi est sententia,nisi vt veritas habeatur,dicatis ad illud verbum,ex ore, de quo quæsiui.

EPHES. Collegi ex dictis tuis, quòd essentia Patris, & Filij, cum sit vna numero, est principium Spiritus sancti, nam hoc [m] potiùs gaudere soles. Cum autem Pater, & Filius producant Spiritum sanctum, per communem essentiã illum producunt; quoniam verò cum auditis, ex Patre,& Filio Spiritum, necesse intelligitis caussam Spiritus esse; nunquid non est verum,vt dicamus essentiam,& personam caussam Spiritus?

m Termino, scilicet potius principij quam caussa,secundum Græcos,vt dictum est.

PROV. Est principium quo, & quod.

EPHES. Vtcumque sit,essentiam Patris,& Filij esse principium Spiritus,vt principium quo. Restat igitur,vt substantia Spiritus sit principiata.

PROV. Non sequitur, nam intelligitur ex principio communicante rem vnam, & idem.

A N D. Fuit inuicem locutio facta per Deputatos hinc inde.

EPHES. Dico si essentia Patris,& Filij communis, quæ est vna, & eadem numero,producit Spiritum?

PROV. Non dicitis benè.

EPHES. Dico si essentia, quæ est communis Patri, & Filio,& vna,producit,quid tollit quominùs processio Spiritus sit caussata?

PROV. Non [3] sequitur, quia res producta etiam in humanis, non producitur nisi ex supposito agentis; suppositum humanum productum non dicitur, quod sit productum à natura nostra, non valet consequentia, quia humanitas est nomen abstractum,secundùm Theologos, & in suo significatu non significat suppositum; modò dico sic,hoc nomen homo significat id,quod subsistit, hoc suppositum producit aliud humanitate, ergo hoc suppositum est productum ab humanitate, non valet consequentia. 3

EPHES. Sequitur,quòd homo productus sit ab isto homine humanitate, vt principio quo, & sic in diuinis.

PROV. Et sic non sequitur, quòd Spiritus non sit spiratus ab [n] essentia Patris, nec spirata, nec genita. Ego dico,quòd pro finali habenda veritate, resolutio Patrum, qui fuerunt in alijs Concilijs, fuit semper ad testimonia sanctorum Patrum; ita quòd in omni diffinitione Fidei cum voluerunt ponere terminum, addũcebant testimonia Sãctorum Patrum, & acquiescebant, & ita ego volebam facere,& ideò induxi authoritatem, & non rationes. Vos adduxistis authoritatem Basilij, satis dictum sit pro intelligentia authoritatis per vos introductæ, quia omnes intelligunt, quòd Spiritus sit ex ore Dei, & quòd non est aliunde,ita dicit textus. Postquam ego gessi tibi morem ad authoritatem tuam;veniatis ad authoritatem Basilij secundam, quam induxi, & discutiamus testimonium; istud videtur rationabile.

n Vt principio, quo. Vide statim infra eundem Prouinc. vbi incipit, Attende.

EPHES. Authoritas illa Basilij suscipiet postea inquisitionem. Videamus dicta vestra,ergo dixisti,quòd in humanis suppositum producit secundùm humanitatem,sed nõ dicitur homo ex humanitate, sed ex hoc homine secundùm communem naturam humanitatis; nunquid ita dicendum est in diuinis,quòd hoc suppositum non producatur ab essentia Deitatis, sed ab hoc supposito? si debet dici in diuinis,vt in humanis, non debet dici, quòd ex communi diuina essentia producatur aliqua diuinarum personarum, cùm diuina essentia non sit in se,vt quod producere possit; cùm audimus de substantia Patris, & Filij esse Spiritum, non debemus intelligere substantiam, velut caussam;

non eſt de natura eſſentiæ generare nec in humanis.

PROV. Volo oſtendere, quòd hoc eſſe ex alio, intelligatur de perſona, & hoc oſtendo ex authoritate Baſilij allegata in præcedenti Congregatione. Dicit ſic in 3. contra Eunomium [o]: Quæ enim neceſſitas ſi dignitate, atque ordine tertius eſt Spiritus, tertium quoque eſſe natura? Namque ſecundum eſſe à Filio, ab eo eſſe habens, & ab eo accipiens, & annuncians nobis, atque omninò ex ea cauſſa pendentem, pietatis tradidit ſermo, natura verò vti tertia, nec ex ſanctis Scripturis edocti ſumus, nec ex his, quæ dicta ſunt, conſequentèr colligere poſſumus. Dicit Baſilius, quòd ex ipſo Filio habet eſſe, & vt ex cauſſa, non dicit aliud. Dicatis quid vultis modò ex prima propoſitione heſterna, quia procedere eſt habere eſſe ab alio, prout omnes Doctores tenēt; ſi ſecundùm Baſilium hìc Spiritus habet eſse, & accipit eſſe à Filio, & pendet ex illo, vt ex cauſsa, neceſsariò ſequitur, niſi negemus Baſilium, quòd Spiritus procedat à Filio. Quantæ authoritatis ſit Baſilius in materia Spiritus ſancti, omnes Patres Chalcedon. Conc. [p] in allocutione facta ad Marcianum ita dicunt de Baſilio: Sic magnus Baſilius miniſter gratiæ ſubſiſtentiarum euidentiam declarauit, & ſancti Spiritus doctrinam diligentiùs tradidit, conſacerdotum ſuorum eliciens ſubſcriptionem. Modò ſi omnes Patres Chalcedon. Cōcilij dederunt Baſilio tāta teſtimonia in materia Spiritus ſancti, & ipſe ita clarè dicat in hoc loco, videtur neceſsariò, quòd & veſtri, & noſtri debent ſequi ſuam doctrinā in re fidei. Hìc eſt textus in græco antiquiſſimus, ſi vultis audire, poteſtis modò; habet quod eſt ex Filio, & non fit mentio de eſsentia.

o Vide infra Collat. 17. & 18. plura de hac authoritate.

p Par 3. eiuſd. Conc.

EPHES. Inquirenda eſt authoritas Baſilij ex quæſitis propoſitis.

PROV. Dicatis, quia hæc enucleat omnem noſtram diſputationem.

EPHES. Repetemus dicta, quòd ſubſtantiam Patris & Filij, quæ eſt vna numero, datis principium eſse, & cauſsam Spiritus, quia videtur ex hoc, eſſentiam Spiritus factam eſse, deinde duæ ſubſtantiæ in diuina Trinitate colliguntur, quæ ſunt ſibi inuicem oppoſitæ ſecundùm cauſsam, & cauſsatum, hoc autem longè eſt à theologia Chriſtiana, & penitùs alienum, neque ab vllo Doctorum dictū; nam dicunt, eſſentia neque generat, neque producit, neque ſecundùm eſſentiam Pater generat, aut producit, neque Filius, vt vos dicitis, ſed ſecundùm ſuam ſubſtantiam, hoc eſt ſecundùm ſuam naturalem proprietatem. Ergo communis ſubſtantia Patris & Filij non eſt à ſe cauſſa, nec aut quo, aut quod, nam neque ipſa, neque per ipſam Spiritus generatur, vel producitur, ſed ſecundùm ſuam perſonalem, & ſuſceptiuam proprietatem. Hæc denique collecta ſunt ex dictis tuis, neque poteris emēdare quæ dicta ſunt in præſenti, neque alio tempore; nunc ingrediamur ad authoritatem Baſilij.

PROV. Dicitis, quòd videtur ſequi ex meis dictis, quòd eſſentia diuina ſit cauſſata, ſed ego pono, quòd eſſentia [q]

EPHES. Non tantùm dico, quòd ſubſtantia diuina ſit cauſſata, ſed quòd ſit diuiſa.

q Non eſt finita propoſitio interrupta ab Ephesino, quam ſtatim reaſſumit Prouincialis.

PROV. Attende ad interpretationem, ſubſtantia quandoque capitur pro eo, quod exprimitur per diffinitionem rei; vt dicimus, diffinitio indicat, quod eſt eſſe rei; & iſta eſt quidditas, eſſentia, vel natura, & in ſuo ſignificatu non connotat ſuppoſitum, ſed ſemper ſignificat illam formam, ſiue eſſentiam, ſiue naturam. Alio modo (& hoc habetis 5. metaphyſicæ in cap. de ſubſtantia, & noſtri Doctores ita diſtinguunt) capitur ſubſtantia pro ſuppoſito, quod ſubſtat ſpeciebus ſuperioribus, ſicut dicimus, quòd in linea ſub-

substantiæ, siue prædicamentali, vt ponit Porphyrius ponitur hic homo; velut Socrates, Plato, & hæc sunt supposita, & vocantur substantia; ista substantia, quæ est suppositum, quandoque vocatur hypostasis, quandoq. subsistentia, quandoque res naturæ, & in natura humana vocatur persona, quia est intellectualis naturæ incommunicabilis subsistentia. Itaque in specie intellectuali id, quod in alijs speciebus vocatur suppositum, & substantia, & subsistentia, vel res naturæ, in intellectualibus vocatur persona. Hoc posito, quia Doctores sancti volentes instare contra Arium, & contra Macedonium, quorum primus dixit, Filium esse creaturam, & non de substantia Patris: secundus dixit, Spiritum esse creaturam, vsi sunt hoc modo loquendi, quòd Filius esset de essentia Patris, & quòd Spiritus esset de essentia, & substantia Patris, & Filij. Si capiamus substantiam pro subsistentia, cùm Pater sit in intellectuali natura, & cum sit persona, ita potest dici subsistentia, & substantia, res naturæ, & suppositum; si sumatur sic, idem est dicere, quòd generare competat personę Patris, ac si diceretur, quòd competit huic substantiæ, quia hæc substantia, quæ est idem, quod pater, & paternitas; illa est, quæ generat, & nullo modo communicatur, quia proprietates non sunt communicabiles. Doctores nostri latini omnes non vtuntur hoc termino, substantia, pro persona Patris, nec persona Spiritus sancti, sed retinuerunt nomen substantiæ, secundùm quod in humanis exprimitur, quòd dicitur essentia, vel natura. Cùm dicimus secundùm latinos nostros, quòd Spiritus est de substantia Patris, capimus substantiam pro essentia, quæ est in Patre. Modò ego distinxi substantiã duobus modis: substantia quandoque sumitur pro supposito, & tunc est idem, quod persona in diuinis, & est idem, quod subsistentia, & hypostasis: alio modo sumitur, & hoc secundùm philosophos, & theologos, prout dicimus, quòd diffinitio indicat substantiam rei, & hæc est quidditas, vocata natura, & essentia; quando igitur Doctores nostri dicunt, quòd Spiritus est de substantia Patris, vel de substãtia Filij, non capiunt substantiam pro subsistentia Patris, sed capiunt pro natura; illa ergo essentia est in Patre, & idem est realitèr, quòd Pater, & nomen Patris dicit essentiam, & dicit relationem, secundùm quam hoc suppositũ distinguitur ab alio; hæc essentia communis, est in Patre, illa est, quæ communicatur Filio per generationem, & hoc est principiũ, quo Pater generat, & producit Filium, sed hæc essentia non communicatur Filio, secundùm esse, quod habet in Patre, & in hoc est deceptio tua, quia non intelligis, quòd cum dicimus, quòd essentia Patris cõmunicatur Filio, nõ dicimus secundùm esse, quod habet in Patre, quia sequeretur, quòd generaret, quod est impossibile, ista essentia sic absolutè, prout potentia generandi, illa est principium, quo & est id, quod cõmunicatur, & datur à Patre ipsi Filio, modò in generatione Patris respectu Filij omnia cõmunicantur cum essentia, excepto esse paternitatis, seu proprietatis, quia hoc non communicatur, sed esse principium Spiritus non repugnat filiationi, ergo communicando habet, vt essentiam, ita & esse principium Spiritus sancti, quia esse principium Spiritus in Patre, non repugnat filiationi, seu proprietati Filij. Neque sic consequitur, quòd aliquo modo sit caussata, vel causset; hoc modo omnes Doctores latini dant hunc intellectum, & declarant in illis disputationibus, in quibus dicitur, quòd Filius est de substantia Patris, & Spiritus de substantia Patris, & Filij; sic teneatis intellectum de substantia cum distinctione, & non eritis in æquiuocis.

ANDR. Hìc fuit lecta authoritas Basilij in græco.

CARD. Postquam Prouincialis quæsito tuo respondit, respondeas authoritati Basilij.

EPHES. Nos cum audimus Patres primæ Synodi dicentes in primo symbolo, in Theologia, quæ est de Filio, & Filium genitum ex Patre, idest de substantia Patris, nil aliud intelligimus, nisi de persona eius, hoc est de substantia cum proprietatibus. Placètne vobis hoc, quòd substantia dicatur persona, an datur vobis alia forma substantiæ?

PROV. Ego pluriès dixi, non capitis? Audistis, quòd nos intelligimus secundùm duos modos nomen substantiæ, secundùm vnum modum, cum volumus communem substantiam trium personarum ostendere. Secundùm alium verò, quando substantiam cum proprietatibus, quæ in ea sunt, idest personam. Quando autem in symbolo Concilij primi dicitur, genitum ex Patre, hoc est de substantia Patris, ex omni necessitate intelligere debemus,
4 idest ex ⁴ persona Patris, non ex alia specie substantiæ, dico, quòd in diuinis Doctores non vtuntur, nisi istis duobus modis. Sed iste secundus modus apud Latinos nunquam fuit admissus nisi sub nomine subsistentiæ, vel hypostasis, vel personæ, ne quis posset calumniari, quòd poneremus tres substantias. Sed prout fuit conclusum in illo Nicæno Concilio, cùm fuit diffinitum, quod Filius esset ᶠ Omousios cum Patre, quòd dicimus consubstantialis, illa consubstantialitas illa est, quæ secundùm primum modum est communis tribus personis, & de ista omnes propositiones intelligendæ sunt de substantia Patris, vt de principio quo.

ᶠ ὁμούσιος.

EPHES. Dixistis, quòd substantia secundùm quam est vnum, Pater, & Filius, eadem est, quæ est communis tribus personis.

PROV. Ita.

EPHES. Vide si verum est dicere, quòd ex communi tribus personis substantia procedat personalitèr Spiritus. Nam dixistis antea, quod ex communi Patris, & Filij procedat Spiritus.

PROV. Vellem vt melius intelligeretur hæc propositio de proprietate, & essentia; facitis aliquam distinctionem inter proprietatem, & essentiam?

EPHES. Maximam.

PROV. Quæ est, realis, vel secundùm rationem?

EPHES. Secundùm rationem nostram.

PROV. Proprietates istę sunt idẽ cũ persona, scilicet paternitas, & Pater?

EPHES. Secundùm rem, vel suppositum idem sunt; sed distinguuntur ratione.

PROV. Modò in persona Patris est paternitas, & essentia, quæ est communis tribus; persona ergo Patris non distinguitur a paternitate, & essentia, nisi secundùm rationem, est sic?

EPHES. Sic.

PROV. Benè dicitis, cùm ergo in Patre non sit nisi paternitas, quomodo Pater generat, quid est quod communicat Filio? an paternitas, vel essentia, vel vtraque?

EPHES. Id quod communicatur Filio est substantia, vel essentia, sed secundùm proprietatem eius paternam est principium esse Filij, non ipsa substantia, quæ est communis tribus.

PROV. Id, quod communicatur Filio, est substantia, & illa, quæ est com-

communis tribus, quia in persona Patris non est nisi ista essentia, & Paternitas, nil plus. Si ergo non communicatur proprietas, non suppositum, non substantia secundo [f] modo, de necessitate sequitur, quòd si Pater communicat quid Filio, communicet communem essentiam.

[f] Quæ est idem quod suppositum, vt paulò supra declarauit idē Prouinc.

EPHES. Ita, hoc nos diximus, quòd communis tribus substantia est, quam Filio communicat, quæ cùm sit vna numero, diuiditur.

PROV. Verbum, diuiditur, non est in diuinis, dicas.

EPHES. Quæ cùm sit vna numero, diuiditur secundùm rationem nostram in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, & proptera dicitur à nobis substantia Patris, & substantia Filij, & substantia Spiritus sancti, intelligentibus nobis per distinctionem horum nominum vniuscuiusque personam; quid est, quod vos colligitis.

PROV. Id quod ego colligo ex istis, colligo vnum, quod est contrarium eius, quod dixistis, quia si ista essentia diuiditur in tribus personis (quod est falsum) sequeretur, quòd essentia Patris, quæ communicatur Filio, & Spiritui, communicaretur secundùm rationem, & non secundùm rem, hoc est falsum, & contra Doctores, qui dicunt, quòd realiter communicatur, & si quælibet persona non habeat rem, nisi per rationem, sequeretur, quòd essent secundùm rationem distinctæ.

EPHES. Ego non dixi, quòd personæ sint distinctæ secundùm rationem, sed cùm nos intelligimus proprietatem simul cum substantia, distinguimus vnamquamque personam, & dicimus substantiam Filij ex substantia Patris, propter quæ volumus ostendere personam Filij esse ex substantia Patris, & sic constituimus diuinas personas habentes proprietates suas, non quod ipsæ personæ secundùm rationem ad inuicem distinguantur.

PROV. Vos dicitis, quòd communicatio essentiæ est secundùm rationem.

EPHES. Non dixi, sed ratione distinguuntur in tribus personis, quærimus à vobis, quomodo intelligatis substantia Patris, substantia Filij, & substantia Spiritus sancti intelligitis distinctam?

PROV. Dixi, quòd Doctores nostri Latini sumunt in diuinis substantiam pro essentia non pro subsistentia; & ideo nunquam dicimus, quòd sunt tres substantiæ, licèt dicamus, quòd sunt tres subsistentiæ, & tres hypostases, & personę realiter distinctæ, sed in essentia est vnum, & vnus Deus, personæ constituuntur ex essentia, & ex proprietate, & ideo nil plus est in persona, nisi essentia, & proprietas, & ista duo propietas, & essentia sunt vnum secundùm rem, & secundùm proprietatem personæ distinguuntur realiter, quia sunt ad aliquid; & secundùm essentiam sunt vnum, & est vnus Deus, & hæc essentia communicatur.

AND. Ad alium diem, astrictis rerum angustia audientium sensibus, negotium est dilatum, Græcis volentibus.

Notæ ad decimamsextam Collationem.

1 Caussa] Græci pro principio dicunt caussam, vt habetur in diffinitione huius Concilij. Vide Opusc. Bessarionis ad Alexium, in fine huius operis cap. 1.

2 Replicas] Vim faciebat Prouincialis, vt Ephesius concederet, Spiritum procedere etiam à Filio & non tantùm esse consubstantialem Patri, & Filio, vel procedere à Patre, cui est consubstantialis Filius, & non à Filio, vt infra.

3 Sequitur] Iam dixerat non esse principiatam, quia intelligitur ex principio communicante vnum & idem; modò vlterius respondet, non esse principium & caussam ipsam essentiam, nisi vt in supposito.

4 Persona Patris] Sensus Prouinc. est, quòd cùm dicit Conc. Nicænum, *Genitum ex Patre, hoc est de substantia* Patris, intelligendum est de persona Patris vt quod & de essentia vt quo, non autem quasi ex aliqua tertia specie substantiæ, ideò subdit Concilium ibidem, *Consubstantialem Patri*: tunc enim agebatur de hoc articulo consubstantialitatis contra Arium.

COLLATIO DECIMASEPTIMA.

Die 8. Martij.

Examinatur authoritas Basilij de processione Spiritus sancti à Filio varijs allatis codicibus tam integris, quàm corruptis.

AND. DIe octaua Martij in conuentu Florētiæ tertio Ephesinus hoc modo colluctationi principium dedit.

EPHES. Pridie R.P. dimisimus secundam authoritatem Basilij per vos allatam, quare videtur, vt legatur authoritas, si placet, vt ambo illam consideremus.

1 AND. Fuit lecta authoritas in græco, demum in [1] latino. Quæ autem necessitas si dignitate, aut ordine tertius est Spiritus, tertium esse, natura, dignitate namque, aut ordine secundùm esse à Filio, cùm ab ipso habeat esse,
2 & ab eo accipiat, & annuntiet nobis, & omninò ab illa [2] dependeat caussa, pietatis tradit sermo, natura vti tertia, nec à sanctis Scripturis edocti sumus, neque ex Sanctorum dictis colligere possumus.

EPHES. Liber iste reperitur apud nos ita corruptus, ita adulteratus circa istam authoritatem, vt per vos dicta est; nam sunt in Constantinopoli quatuor vel quinque libri, qui ita etiam se habent; libri enim qui sanam, & incorruptam habent sententiam sunt propè mille, vel plures, qui quidem digni sunt, & propter multitudinem, & antiquitatem, & qui etiam seruant consequētiam secundùm intentionem Doctoris, videtur, quòd id, quod passum est sanctum symbolum [a] manifestè hoc idem passus sit liber per manus eorum, qui aliàs sentiunt, & suscepit additionem, quæ multam contrarietatem habet, & quæ multam incongruentiam, & inconsequenter & authoritati, & intentioni Doctoris; primò itaque aspicite librum istum antiquissimum apud nos, vbi nulla est additio, deinde inquiramus consequentiam authoritatis ad ea quæ dicta sunt, & quę sequuntur intentionem Doctoris.

a Intelligit de addit. processi. à Filio, quam Iulianus Card. supra ex vetustis Codicibus probauit legi in symbolo septimæ synodi.

PROV. Audiatis, & postea legetis. Audiuimus duo à V.P. primò, quòd libenter voluissetis prosequi materiam, de qua in præcedenti Congregatione feceratis mentionem. Et quia propter meam requisitionem descenditis ad authoritatem Basilij, reseruantes illa ad sequentia, & super hoc multum mihi placet, vt semper incipiamus à testimonijs Sanctorum Patrum; quia semper testimonia termini sunt, ad quos vos, & nos debemus intendere, post testimonia ero paratissimus respondere ad quęsita tua. Secundùm dixistis, quòd liber noster fortasè patitur calumniam per additionem, vt etiam aliàs dicebatis de additione in symbolo. Ad hanc particulam de symbolo sic dicimus, quod ita clarè per Reuerendiss. Dominum Cardinalem dictum est, vt nil lucidiùs

cidiùs dici possit: ad primum, sicut aliàs dictum est in loco isto, si aliquid dubitationis apud vos remanet, expleta ista materia, semper erimus parati respondere. Ad factum libri ita dicimus, quòd iste liber de anno præterito de Cõstantinopoli adductus est, & D. Nicolaus de Cusa portauit, & est liber in membranis, [3] non in papyro, & antiquissimus, itaut secundùm iudicium 3 plurimorum, qui viderunt visa antiquitate videtur scriptus vltra 600. annos, & sic ante separationem hanc, & est ita correctus, & appuntatus, & ordinatus, vt nil deficiat; dico igitur, quòd falsitas non potest attribui huic libro de additione. Primò quia nunquam fuit apud Latinos, nisi modo, videatis omnes vos si est posita rasura, vel additio. Secundò quia ratio istius additionis, de qua dicitis, non videtur posse attribui Latinis, ratio est, quia vsque ad horam præsentem, (vt cum venia semper dicam) ex vestrismèt libris, & ex synodis antiquissimis apparet manifestè, quòd vitium corrumpendi libros, & auferendi, quæ quandoq. faciebant contra impugnantes fidem, fuit deprehensum in partibus vestris, legatis in epistola per Cyrillum ad Ioannem Antiochenũ scripta, cuius initium est, Exultent cæli, in fine illius, quæ etiam subscripta fuit à tota Chalcedonensi synodo, ita scribit [b]. Nam si quidam eorum, qui recta peruertere solent, meas voces immutant ad placitum, non admiretur hoc tua Sanctitas, sciens, quoniam etiam omnes hæretici de Scripturis diuinitùs inspiratis, suorum colligunt errorum occasionem, ea quæ dicta rectè sunt, sua malitia corrumpentes. Et ponit exemplum, vltra suam, de Athanasij epist. ostendens quòd epist. Athanasij ad Epictetum fuit corrupta. Idẽ B. Cyrillus scribens ad Acaciũ in epist. cuius initium est, Mutua * re vera locutio, in fine ita loquitur. Si autem quasi à me scripta à quibusdã proferatur epistola, quòd pœnitentiam egerim de his, quæ apud Ephesum gessimus, derideatur, nam sumus per Dei gratiã in bono sensu, nec extra ratione rectam ferimur. Ex quibus verbis habetur manifestè, quòd semper Cyrillus fuit illius sententiæ, qua fuerat in tertia synodo, & in illamèt epistola introducit Emissenum Episcopum, qui detulerat Cyrillo illam epistolã Athanasij ad Epictetum corruptam, & interrogabat Cyrillum, si erat eiusdem fidei, prout Athanasius, & B. Cyrillus ita respondit. Si habes epistolam Athanasij ad Epictetum integram, & non corruptam, eiusdem fidei sum cum Athanasio. Viderunt hãc epistolam cum illa, quam habebat apud se, & apparuit, quòd erat difformis; & in toto Oriente non fuit reperta epistola integra Athanasij, nisi apud Cyrillum vnde ille Emissenus correxit suam ad exemplum illius, quæ erat apud Cyrillum, & misit correctam Ioanni Antiocheno. modo non videtur irrationabile, quòd stante isto dissidio nostro, illi primi, quibus magis imputandum est, quàm posterioribus, assumentes occasionem diuisionũ ex hac parte processionis Spiritus sancti à Patre, & Filio, quę semper fuerat à principio fidei nostræ vsque ad illam horam clara, ad remouendum hoc, quod Basilius ponit, quòd corruperint libros, de quibus dicitis vnde verisimiliter creditur, quòd Spiritus sanctus reseruauerit hunc librum in vrbe Constantinopolitana, vt non inueniretur ab illis: Quare ex dictis nulla sequitur ratio, quòd hìc sit fallacia additionis; vlteriùs quia nos, & vos conuenimus ad videndum veritatem ex mutua charitate in sancta intentione debemus inuicem libros communicare: Et quia res hæc est magni ponderis, si aliquis apud vos habet librum Basilij antiquissimum, producantur omnes vestri & conferantur cum isto. Secundò videantur sequentia, vt ex pręcedentibus, & sequentibus de necessi-

b In actis Cõc. Ephes. part. 3. cap. 34.

* Aliàs res sanè dulcis. In act. Cõc. Ephes. part. 3. cap. 35. in fin.

necessitate concludatur, quòd ita voluerit. Hæc sunt, quæ pro nunc habemus.

CARD. Legatur particula, prout in libro vestro, & ostendatur liber noster, & vester est in papyro?

EPHES. Ita

AND. Hoc medio inuicem ostensi sunt libri Imperatori.

EPHES Quòd liber iste similis apud nos inueniatur habens additionem, prout & vos produxistis, nos etiam professi sumus, propterea non est mirandum si liber iste de libris illis, qui inueniebantur in Constantinopoli habitus sit; videtur itaque potiùs non fecisse nos talem additionem; nam si nos fecissemus, de facili potuissemus nos delere omnes libros, qui in Costantinopoli inueniebantur, cùm sint pauci libri, qui hanc additionem habeant. Sed cum vsi fuerimus simplicitate, nos permisimus, vt starent libri, in quibus erat contraria opinio, de quibus potest dici hunc inde transductum; verisimile etiam est librum hunc fuisse scriptum ab aliquo, qui apud illas partes fuit illius opinionis & hoc modo non est mirandum, cùm verisimile sit, etiam in istis partibus fuisse aliquos, qui fuerunt nostræ opinionis. Quòd autem multoties corruptio facta fuerit in illis partibus à nonnullis hæreticis, qui nouas quasdam opiniones inducebant in Ecclesiam, assentimur, & habemus authoritates, quas produxistis, quæ dicunt quod dicitis. Sed apud vos benè scitis fuisse tempore Papæ Zosimi producta gesta Nicæni Concilij ad Concilium Carthaginense [c]; nam scripsit ille Papa Zosimus illi Concilio, quòd Nicænum Concilium in canonibus suis dedit authoritatem Apostolorum, & Primatum totius orbis summo Pontifici Romano [d], allegatis canonibus quibusdam Concilij Nicæni, quem canonem cùm non cognouerint, qui erant in Concilio Carthaginensi non susceperunt ita de facili, sed dixerunt nos nil tale habemus in canonibus Nicænis, & propterea quæremus authentica Nicæna à Pontificibus Orientalibus, hoc est à Patriarcha Alexandrino B. Cyrillo, & Constantinopolitano B. Sophronio [e]. Hæc authentica Nicæna fuerunt requisita à dictis Episcopis per epistolas Concilij, & missa fuerunt eis & inuenta sunt nullatenùs habere canonem illum, quem Papa produxit: propterea scripserunt ipsi, quòd non quæreret amplius authoritatem Apostolorũ, cùm non fuerit ei tradita per canones Conciliorum. Vides quomodo Papa ille adulterinum canonem produxerit, præsertim cùm scripserit ad tale magnum Concilium, & de tam maxima re: non est itaque mirandum si apud nos aliqui libros corruperint, volentes innouare dogmata, & inniti voluntatibus proprijs, & in hac authoritate Basilij est multitudo, & antiquitas librorum, quæ libro nostro victoriam dant, & hoc ipsum, quòd fuerint libri pauci, & quòd non fuerunt deleti, licèt fuerit possibile propter paucitatem, videtur quòd confisi nos veritate, & alijs vocibus Basilij Patris nostri, hanc additionem permisimus stare in huiusmodi libris, prout stat.

PROV. Legatis, prout habetis, legatis illa verba, vbi incipit [f], quæ est necessitas, ad verba Eunomij, illa, videlicet, Cùm vero sufficiant tanta de Vnigenito, iustum est de Paraclito dicere, neque sequentes aliorum opiniones non exquisitas, sed custodientes in omnibus Sanctorum doctrinam à quibus, cùm tertium ipsum dignitate, & ordine didicerimus tertium, & natura credimus.

EPHES. Eunomius sic dicit.

PROV. Nos scimus.

[c] *Chartaginense 6.*

[d] *Et in specie de appellat. ad Sedẽ Apost. vt statim infra in responsione Prouin., vbi incipit, Multa dicta. hac eadem Collat.*

[e] *Proclo.*

[f] *Incipiunt examinare antecedentia, & consequẽtia verba S. Basilij lib. 3. contra Eunomium initio, vt appareat sensus eiusdem ad confirmationem præcedentis authoritatis adducta ex eodem & pro clariori intelligentia vidẽdus est textus S. Basil.*

EPHES.

EPHES. Eunomius sic dicit, quòd cùm voluerit dicere de Paraclito, non sequeretur opinionem multorum, sed custodiret Sanctorum doctrinam, à quibus didicit Spiritum esse tertium in dignitate, & ordine, & propter hoc tertium esse natura. Videamus quid ad hoc dicat Basilius.

AND. Surrexit legens hæc verba Basilij. Quòd autem ipse non putet oportere in simplici, & rudi fide multorum manere, sed artificiosis quibusdam, & sophisticis sermonibus iterum ad id, quod sibi videtur, decipiat veritatem, satis ex his, quæ dixit, ostendit. Nam cùm ipse contemnat multorum opiniones, qui sentiunt Spiritum sanctum nosci ex Sanctorum doctrina, hos, qui eam tradiderunt, tacet, nunc etiam illa faciens, quæ in sermonibus, qui sunt de vnigenito, fecisse ostenditur, dicit à Sanctis didicisse tertium esse dignitate, & ordine; à se ipso credidisse tertium esse natura. Qui autem sint Sancti, & quibus sermonibus dixerint, dicere nō potest; nunquid fuit vnquam homo sic audax, qui diuinorum dogmatum innouationes induceret. Ita ne se habet liber vester?

PROV. Ita, hic dicit Basilius occurrens Eunomio, quòd ab his, quæ dixit, manifestauit satis, quòd ipse non vult perseuerare in simplici, & rudi fide multorum, sed decipit veritatem, vt sibi videtur, & contemnit multorū opiniones, qui sanctificant Spiritum, fingit se custodire doctrinam Sanctorum, qui autem sunt Sancti, & quibus sermonibus dixerint, tacet, ipsum inculpat vt audacem, & innouationem dogmatum producentem habes ne, quæ dicta sunt?

EPHES. Videtur ex his B. Basilium non suscepisse, quòd Sanctorum hæc fuerit doctrina, tertium esse dignitate, & ordine Spiritum, imò ipse accusat Eunomium, vt audacem, & fallacem; nònne de necessitate quæ dicta sunt, inferuntur? Videamus quæ sequuntur, & addiscamus, si potiùs, quæ sunt in vestro libro faciant pro nobis.

PROV. Vos videmini inferre, quòd nos non inferimus.

AND. Continuauit legens. Quæ ergo necessitas est, si dignitate, & ordine tertius est Spiritus, tertium etiam esse natura? Nam dignitate quidem secundum esse à Filio tradit fortè pietatis sermo, natura autem tertia vti, nec à sanctis doctrinis docti sumus, neque ex his, quæ prædicta sunt consequenter posibile est syllogizare, vel colligere, nam sicut filius ordine secundus à Patre, quia ab ipso est, quia principium, & caussa ipsius est Pater, & quoniam per ipsum accessus est ad Deum Patrem, natura non secundus, quia deitas in vtroque vna, est manifestum quòd Spiritus sanctus etsi succedit Filio dignitate, & ordine, non inde sequi verisimiliter, vt concedamus ipsum esse alienæ naturę.

EPHES. In hac parte cùm primo inculpauerit Eunomium Basilius, vt innouatorem, & audacem quia Sanctis apponebat; quæ per ipsos non sunt dicta, postea concedit per suppositionem tertium esse dignitate, & ordine Spiritum sanctum, sed non ex hoc, vt ex necessitate, inferri tertium natura. Eunomium improbat dicentem se custodire doctrinam Sāctorum contemnens, inquit opinionem multorum, qui Spiritum sanctum glorificant, dicit se custodire doctrinam Sanctorum, sed qui sunt Sancti, & quibus sermonibus hoc dixerunt, nunquam ausus est ostendere audax homo, qui innouator est dogmatum diuinorum. In his Basilius videtur clarè nullo modo suscipere, nec putare esse doctrinam Sanctorum, tertium esse dignitate, & ordine Spiritum.

Postea

Poſtea cùm hoc conceſſerit per ſuppoſitionem infert ſic, quæ neceſſitas ſi dignitate, & ordine tertius eſt Spiritus, tertium eſſe natura ? Nam eſſe à Filio dignitate ſecundum, tradidit fortè pietatis ſermo. Ita liber noſter habet, cùm liber iſte ſit antiquiſſimus, vt videtur, & conſona ſint dictis, qui enim omnino noluit ſuſcipere tertium eſſe ordine, & dignitate Spiritum, nec putare doctrinam Sanctorum, ſed dedit per ſuppoſitionem, quomodo ipſe poterat reddere rationem, quòd propter hoc ſecundus eſt à Filio Spiritus, quia ab ipſo habet eſſe, & accipit, & annunciat nobis? id quod non ſuſcepit prius, quomodo de eo debeat reddere rationem, & impertinens eſt additio intentioni B. Baſilij, hoc magis eſt conueniens quòd in noſtro iacet libro, quod per ſuppoſitionem det hoc, & inferiùs dicit amplius, cùm dixiſſet exempla Angelorum, ſic in libro noſtro dicit, neſcio ſi taliter, & in veſtro iacet, legantur exempla.

PROV. Scio exempla de Angelis, & de Sanctis, & de ſtellis.

EPHES. Volo, quòd legantur.

AND. Legit lector his verbis ſic, videlicet & Spiritum ſanctũ licèt dignitate, & ordine ſuccedat, vt dicunt, accepimus namque tertium à Patre, & Filio numerari, ipſo Domino in introductione ſalutaris baptiſmatis tradente ordinem cùm dicit, Ite, baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ſed ad naturam tertiam à natura Patris, & Filij deiectum nuſquam recepimus.

EPHES. Sic poſitis exemplis cum dubitatione dicimus dediſſe ſermonẽ, quòd etſi tertius eſt dignitate, vt dicunt, (ſic in libro noſtro iacet.) quonam modo Baſilius dixiſſet hoc, & dediſſet pro conceſſo Spiritum eſſe tertium, & ſecundùm à Filio, ſi ex ſe ipſo penitùs hoc negauit, & alienum à doctrina Sanctorum putauit? Quòd autem hanc opinionem nullo modo habuerit Baſilius, nec ſenſerit Spiritum à Filio procedere, & ab ipſo accipere eſſe, teſtis eſt nobis, non alius, ſed ipſemet ſcribens in epiſtola, quam ſcribit Fratri Gregorio de differentia eſſentiæ, & perſonæ, vt ab authoritate, quæ legenda eſt, manifeſtè cernetur intentio Baſilij, & qualem opinionem ha-
4 buerit de proceſſione Spiritus. Nam dicit ſic in 4 epiſtola: Quoniam Spiritus ſanctus, à quo omnis creatorum bonorum largitio manat, à Filio pendet, cũ quo indiſtanter conſideratur, à cauſſa autem Patris pendens, habet eſſe, vnde, & procedit, hoc notionale ſecundùm proprietatem perſonæ habet, quòd poſt Filium, & cum ipſo agnoſcitur, & quòd à Patre ſubſiſtat, Filius autem, qui Spiritum qui à Patre procedit per ſe, & cùm ſe oſtendit, ſolus vnigenitus à non genito, lumen ſplendens nullam ſecundùm proprietatem notionum habet communicationem à Patre ad Spiritum, ſed quòd tantummodo his ſignis indicatur.

In hac hac authoritate planè Baſilius, à Patre ſolùm habere eſſe dicit: nam dicit ſic, Spiritus ſanctus à Filio quidem pendet, hoc eſt poſt Filium ordinatus eſt; poſtea reddens rationem, non dicit, quòd ab ipſo procedat, aut ab ipſo habeat eſſe, vt authoritas, quæ à vobis producta eſt, dicit, ſed cum ipſo indiſtanter comprehenditur, cùm à Patre procedat, & infert partiali figura diuidens ſermonem; à paterna cauſſa pendens habet eſſe, vnde & procedit. Videsnè quomodo ſoli Patri dat cauſſã Spiritus? quòd pendens habeat eſſe Spiritus[g]. Nunquam in hac authoritate, contraria ſibi ſanctus dixiſſet. Nam ratio non permittit hoc Filio dari, datum eſt ſibi notionale ſignum,

g à ſolo, ſcilicet Patre ſecundum Epheſ.

gnum; quòd cum ipso indistanter comprehendatur, & subdit; Filius, qui per se, & secum notificat Spiritum; non dicit, quòd ipse producat, sed quòd à Patre procedentem notificat. Deinde dicit, non genitus ex non genito Patre* splendet, dixit Filium nullam habere communionem iuxta proprietatem huiusmodi, à Patre, aut à Spiritu, non ergo aliquam communicationem habet in productione Spiritus, quæ personæ Patris attribuitur, sed dicit cum Filio agnoscitur & Spiritus sanctus, his, & non [h] alijs, solus genitus Filius à Patre, quia per se, & cum se ipso notificat Spiritum ergo his solis ostenditur, & cognoscitur & non alijs; quomodo communicat productioni Spiritus, quæ Patri attribuitur soli?

* Patre, scilicet Filij.

h Scilicet, signis.

PROV. Multa dicta sunt per Reuerendum Patrem, quæ fortè potuissent paucioribus exprimi, si volumus venire ad rei veritatem, cum veritas paucis sit contenta; sic ergo respondeo breuiter ad dicta duo, quæ præmisistis ad deijciendam authoritatem, sic dico. Cùm ipse dixisti, quòd liber productus in medium potuit corrumpi per aliquem ibi existentem, qui teneret nostram opinionem. hoc sic reijcitur, quòd à tempore, quo liber scriptus est, vt manifestè apparet eius inspectu, eo tempore nulla erat diuisio inter Latinos, & Græcos, & hæc videtur satis euidens coniectura. Secundò, quia non est dictum per me, quòd Patres, qui sunt in præsenti tempore, vel qui paulò ante nos fuerunt, debuerunt libros corrupisse, sed dicimus de authoribus huius diuisionis, qui cùm viderunt, quòd Doctores Græci, & Latini hanc opinionem tenerent (vt manifestè ostendetur cum vestris libris) non inuenerunt meliorem viam coloris sui, quàm ad falsificandum libros, quos potuerunt habere. Quoad secundum sic dico, Allegauisti Zosimum Papam, & dixisti, quòd misit certos Canones Nicænos ad Concilium Carthaginense, volens inferre, Zosimum misisse Canonem corruptum, & quòd Zosimus fecerit hanc falsitatem; non allegasti aliquem Doctorem, qui hoc dicat, aut hæreticum; ego allegaui vobis duo magna testimonia in duabus epistolis Beati Cyrilli, quarum vna fuit acceptata per totum Concilium Chalcedonense; Quare qui talia vult impugnare, oportet, vt non loquatur ex se, sed magni Doctoris introducat authoritatem. Debes benè recordari, quòd Reuerendus Dominus Cardinalis produxit testes authenticos, & antiquissimos epistolam Sancti Iulij [i] Papæ, & epistolam Liberij [k] Papæ, & qualiter Beatus Athanasius in illa persecutione, quam habuit à Concilio Antiocheno, vbi fuit damnatus, scribens ad Sanctum Marcum [l], & Felicem Papam, ac Iulium, ac Liberium, qui omnes fuerunt suo tempore, supplicauit istis Pontificibus, vt cùm haberent gesta Nicæni Concilij in Sede Romana, quia per totum Orientem ab illis Arianis fuerant corrupta [m], ibi rescribunt illi Pontifices [s] Athanasio, qualiter habebant in Patriarchio Romano integra in græco, & latino cum sigillis, & subscriptione patrum, qui Nicææ fuerunt, & quòd illa reseruabāt pro maxima veneratione, & quòd nolebant mittere originalia, & quòd mitterēt certa capitula, eo quod ipse appellauerat à Concilio illo ad Sedem Romanā, & insurgebant contra eum illi Ariani, quòd non poterat appellare à sententia Antiocheni Concilij ad Papam, & vt ipse posset ostendere Canones Nicænos, quorum vigore benè, & optimè appellauerat, misit Liberius multos Canones Athanasio, qui fuerunt vobis nunciati in Ferraria, in epistola inter quos est speciale, quòd ad Sedem Romanam est appellandum à toto mundo,

i Epist. quæ incipit, Decuerat vos tom. 1. Cōcil. edit. Binij Colon. in Iulio, relata c. omnes Episcopi 2. q. 6

K epist. 13. to. 1. Conc.

l Epist. quæ incipit, Domino sancto tom. 1. Conc. sub Marco.

5

m Subintelligēdū, quòd sibi transmitterēt inde enim volebat probare licere sibi appellare ad Sedem Apost. vt ex seqq. colligitur.

do,& ita fuit defensus Athanasius; & ideo S. Iulius Papa respondens illis de Antiochia, qui fecerãt Concilium, multùm acerrimè eos reprehendit de presumptione, quia fecerunt Concilium sine consensu Sedis Apostolicæ, ostendens ex Concilio Nicæno, quòd nullum ratum est, aut erit vnquam Concilium, quod Romanæ Sedis non fuerit authoritate firmatum; quomodo possunt dicere, quòd Zosimus falsificauerit, in re quæ clara est; dico quòd illi Carthaginenses, quia sciebant Canones corruptos in toto Oriente, & sic [m] fuerant missi, Hæc sunt testimonia Sanctorum, & possumus etiam ostendere libros antiquissimos: Eadem facilitate refellitur, quod dixistis, provt dixistis stare [n] autem, quia in tali casu magis sine testimonijs est loquendum. Nunc ad aliam partem dico sic, quòd ex verbis, quæ protulistis exponendo dicta Basilij, non est mirum, si multa videantur inconuenientia & cùm quæ dixistis, quia fundauistis expositionem super textu corrupto; & dicitur per prouerbium, quòd paruus error in principio est magnus in fine; nil mirum si multa dicta sunt inconuenientia; & ideò pro intellectu veritatis bonum est, vt restringamus nos ad duo. Primò dixisti: Spiritus pendet à Filio, sed tamen Filius non est caussa Spiritus, sed Pater. Secundò nisus es dicere quòd Spiritus non habet talem ordinem, & naturam à Filio, vt Filius à Patre; ideo hìc dicam certa; & primò inquiro à te, quid intelligas per pendere, & esse, quia dicis differre, esse caussam, & pendere ab eo, nam apud nos semper esse dependet à caussa, sed in diuinis non ponitur effectus, non principiatum: Hoc non dicimus nos Latini: Dicimus in diuinis, quòd Filius est principium de principio, sicut Deus de Deo, quia Pater est principium, & secundum modum loquendi Sancti Basilij non solùm in hoc loco allegato, sed in multis alijs, (vt ostendemus) ostendit; quòd eo modo se habet Spiritus ad Filium, secundùm quod pendet ab eo; vt Filius à Patre, declaret differentiam in diuinis inter pendere, & esse caussam.

m Corrupti, scilicet, fuerant illis missi ab Oriente & ideo quærebant eos ab Apostolica Sede.

n Deest aliquid, sensus autem est, quod nõ sint deprauandæ sententiæ Sanctorum Patrum, sed magis sine testimonijs loquẽdum.

AND. Hic voluit respondere ad omnia, & Prouincialis dixit, dabitur facultas replicandi.

IMP. Ephesinus vult dicere circa certa prima, nam vltimò quæsita non sunt pertinentia.

CARD. Conuenimus, vt respondeatur quæsito tantùm.

IMP. Quia per hunc Patrem dixistis nos sine authoritate dixisse volo dare testimonium [o].

o De his, scilicet, quæ dixerat Ephesinus contra Zosimum Papam.

PROV. Detur testimonium.

EPHES. Nos testimonium non adduximus, non quòd non potuerimus, nam tenemus illud testimonium ex libris, qui apud nos sunt. Nam paucos nos portauimus, sed liber ille inuenitur apud vos, & credidimus, quòd essent nota apud vos.

PROV. Quomodo vocatur ille liber?

EPHES. Liber Canonum [p].

p Intelligit de Concil. Carthaginensi sexto, de quo vide loca supra adducta.

PROV. Nunquam reperietur, quòd Zosimus fecerit fallaciam.

PAPA. Respondeatis ad quæsitum, & liber producetur in alio conuentu.

EPHES. Vt intelligatis primò in quo differt esse caussa alicuius, & ab eo aliquod pendens, nos ad hoc dicimus, quòd Beatus Basilius volens expone-

exponere, quid sibi velit illud dependens, dicit pendet, idest, cum ipso ordinatur, & cum ipso comprehenditur.

CARD. Dicit post, vel cum ipso?

EPHES. Ea, quæ connumerantur non possunt vna voce proferri, sed est necesse, quòd personæ ordinentur, & vna præordinetur; Spiritus post Filium ordinatur, hoc aliter se habere impossibile est, non quòd ab eo habeat caussam, non hoc dixit Basilius, sed pendet scilicet ordinatur cum ipso, similiter cum ipso percipitur; hoc dicit Basilius. Vos autem vbi inuenistis istam vestram expositionem, vt omne, quod ab alio dependet, ab eo habeat esse?

PROV. In diuinis.

EPHES. Ad hanc authoritatem non egemus interprete, præter ipsum, qui dixit, qui intulit caussam pendentiæ hoc modo, Quia cum ipso indistanter comprehenditur.

PROV. Ergo pendere secundùm Basilium, secundùm tuam expositionem nihil aliud est, quàm Spiritum ordinari ad Filium, quid est iste ordo Spiritus sancti ad Filium, est nè ordo originis, aut secundùm caussam, & caussatum? aut ordo. dicatis si est originis.

EPHES. Non dico, quòd Spiritus ordinetur ad Filium, sed post Filium, vt in connumeratione saluo ordine, & cùm necessitas sit post Patrem Filium, post Filium Spiritum.

PROV. Nil aliud est, nisi ordo secundùm connumerationem vocis, ita quòd secluso nomine, non est aliquis ordo Spiritus ad Filium. est sic?

EPHES. Est quidem necessitas etiam secundùm vocem vestram ordinare personas diuinas, nam nullo modo possent numerari, nisi seruato ordine, est secundùm rei naturam ordo, vt dicit Basilius, quòd Filius solus vnigenitus ex ingenito Patre effulgens, post ipsum debet numerari, vt vnigenitus à Patre, & secundùm hanc rationem tertius debet dici Spiritus, ne Spiritus præordinetur Filio, & proximè referatur ad Patrem, & videatur esse alius Filius, propterea cùm Filius numeretur proximus post Patrem, tertius est Spiritus connumeratus. hic est ordo in diuinis, alium ordinem à Theologis non habemus.

PROV. Dicitis, quòd ex intentione Basilij, ille est ordo naturæ Spiritus ad Filium, oportet ergo intelligere ordinem naturæ inter Patrem, & Filium. Est nè ordo alius, quàm ordo naturæ inter Spiritum sanctum, & Filium? Quia ordo naturæ Spiritus ad Filium secundùm vos, est ordinatio, non tamen importat caussam; cùm autem ordo inter Filium, & Patrem non significet nisi pendentiam, cùm dicendo inter Filium, & Patrem est ordo naturæ, intelligatur Filium pendere à Patre, & Patrem esse caussam; Ita non habendo plus ad ordinem Filij, ad Spiritum, solum dicendo, quòd est ordo naturæ necesse sequitur, quòd Spiritus pendeat à Filio, & sit caussa [q], & hoc probo ex intentione ipsius Sancti Basilij, dicit enim post illa verba, quæ fuerunt allegata in hoc libro [r] nostro continuando intentionem per totum capitulum incipit dicere, assignans caussam quare Spiritus existens tertius in Trinitatis ordine, & dignitate, sit secundus à Filio, & tamen habeat vnam naturam cum eo, ita demonstrat assignans caussam, sicut Filius ordine quidem secundus à Patre, quia ab ipso,

q Principium, scilicet Spiritus sancti.

r Loco sup. cit. scilicet lib. 3. aduersùs Eunomium initio.

ſo, & per ipſum habemus acceſſum, & adductionem ad Patrem, & Deum; natura verò non ſecundus, quia deitas in vtroque vna; ita Spiritus quamuis dignitate, & ordine ſecundus ordinetur à Filio, non tamen ſequitur quòd alienæ naturæ exiſtat. Modò in hoc textu volens oſtendere, quòd primò dixit, demonſtrat, quòd qualis eſt ordo Filij ad Patrem per hoc, quòd Pater eſt ante, & cauſſa Filij, & tamen vna natura, eundem ordinem habet Spiritus ad Filium; hæc clara ſunt ex Baſilio, & deducit per exempla inconuincibiliter contra Eunomium, & hæc eſt ſententia totius capituli Baſilij dicentis, quòd omnes Angeli ſunt vnius naturæ, in eadem ſcilicet natura intellectuali, & tamen ponit ordinem inter eos, & dignitatem, allegans multos textus Scripturæ; per quos oſtendit gradus Angelorum, & dignitatum, & concludit, quòd omnes Angeli habent ordinem inter ſe [r] non ſequitur, quòd aliquis Angelus ſit alterius naturæ [t]; quia ſicut ordinantur, ſemper remanent in eadem natura.

EPHES. Eſt quidem naturalis ordo inter Patrem, & Filium, ſecundùm quem Filius habet à Patre eſſe, & proximè ad ipſum refertur, & hic ſolus ordo tertium cogit numerare Spiritum, propter hoc magnus Baſilius in Patre, & Filio illud pendere nullatenùs ponit, nec dicit, quòd Filius ſit ſecundus, quia ab ipſo habeat eſſe; à Filio dicit Spiritum pendere, hoc eſt continuum eſſe, & ordinatum cum ipſo, vt quia comprehenditur indiſtanter cum ipſo, & hanc reddit cauſſam, propter quam Spiritus pendeat à Filio, quia de neceſſitate Filius prius Spiritu intelligitur, quia Filius refertur continuus Patri. Verùm ſi Baſilius cognouiſſet ordinem inter Filium, & Spiritum, vt inter Patrem, & Filium, atque ita dixiſſet Spiritum ſecundum à Filio, vt Filius ſecundus à Patre, non ſugillaſſet Eunomium, & non vocaſſet innouatorem Scripturæ, eo quod diceret tertium ordine, & dignitate eſſe Spiritum; ex hoc conſtat, Baſilium non recepiſſe, ſed per ſuppoſitionem hoc ponere.

PROV. Loquimini contra textum, vos dixiſtis, quòd inter Spiritum, & Filium eſt ordo naturæ, & quòd illa pendentia eſt ordo naturæ, nos inſtamus ſic, & ſuper hoc cogita cùm hinc recedis, quia oſtendimus ex hoc libro, quòd eundem ordinem, quem Filius habet ad Patrem, ita Spiritus habet ad Filium; & vnum volo dicere Imperatori, vt me percipiat.

AND. Voluit verba ad Imperatorem, qui doctiſsimus, ac prudentia & ſolertia cunctos ex ſuis præuenire, notiſſimè in pluribus oſtendit, & ei hæc verba protulit.

PROV. Doctores noſtri Theologi ſemper conantur non mutare terminos à propria ſignificatione, & vbi Philoſophi vſi ſunt terminis propria ipſorum terminatione; ita Doctores Theologi vtuntur terminis, prout ſunt firmi in eorum ſignificatione, aliàs periret omnis ſcientia mundi quia ſemper eſſemus in æquiuoco terminorum: Modo Ariſtoteles in quinto lib. Metaph. in capite quod incipit, Natura, ibi primum modum ponit, quòd ſit generatio naſcentium, ita quòd natiuitas vocatur natura, ſecundus modus eſt illud principium, ex quo ſunt illa naſcentia, & hoc modo ſumendo naturam, habet importare ordinē originis, prout naſcentia ſunt de ſubſtātia eius ex quo naſcuntur: & hoc ſignificatu tam Doctores Græci, quàm Latini, vt Atha-

[r] Subitelligendum, & tamen.
[t] Scilicet, quam intellectualis vt ſupra dixerat.

Athanasius, & Basilius, & Beatus Augustinus, necnon & sequentes dicunt, quòd ordo originis vnius personæ ad aliam est ordo naturę, & ad hunc sensum loquitur Basilius, & omnes, aliàs æquiuocarent. ita quòd ordo originis nil aliud est nisi capere esse ab aliquo, & naturam eius à quo est, sicut sumitur in illo secundo modo, & ita omnes Doctores mundi tenent: si ergo est ordo naturæ Spiritus à Filio, ergo necessariò sequitur, quòd Spiritus habeat esse à Filio, & accipiat eandem naturam, quam habet Filius, hoc dicit Basilius in authoritate adducta; hic est punctus rei nostræ.

EPHES. Antequàm diligentiùs consideremus de ordine naturæ, inquiramus primò quid velit Basilius per hanc authoritatem; Dicatis mihi; dicitis opinionem Basilij esse, Spiritum ordine, & dignitate tertium?

PROV. Ita, & ita loquitur textus.

EPHES Dicebat nè idem & Eunomius se accepisse à Sanctorum Patrum doctrina?

PROV. Ita dicebat Eunomius, quòd acceperat à Scripturis, quòd Spiritus sit tertius ordine, & dignitate; imò in hoc conueniebant; sed Basilius dicit, quòd non sequitur ex hoc, quòd sit tertius natura; & in hoc currit tota sententia capituli, vt demonstrabitur.

EPHES. Veritatem ergo dixisset Eunomius Spiritum ordine, & dignitate tertium, & accepisse à Sanctis, & conuenisset cum Sanctis.

PROV. Ita, & cum Basilio.

EPHES. Videamus si magnus Basilius ita vult.

PROV. Ita.

EPHES. Similiter dicit Eunomius Sanctorum custodire doctrinam.

PROV. Liber noster dicit, quòd habuit à Sanctis, quòd Spiritus est tertius ordine, & dignitate.

EPHES. Non dicit liber vester, quòd simulat Eunomius habere doctrinam Sanctorum?

PROV. Infert Basilius, quæ necessitas est, si ordine, & dignitate est tertius, ergo est tertius natura?

EPHES. Non dicit liber vester, simulat?

PROV. Ita, quia simulabat illam illationem, quòd esset tertius natura.

EPHES. Basilius non dicit ex his, quæ colligebat Eunomius, sed dicit quòd simulat se custodire doctrinam Sanctorum, quòd Sancti dicant, Spiritum esse tertium dignitate, & ordine.

PROV. Illa simulatio refertur ad illationem, quia Sancti dicentes tertium dignitate, & ordine, non faciebant illam illationem; & ideò textus pridie allegatus, post dictum Eunomij singulariter istam illationem dicebat. Sic natura vti tertia, nec ex Sanctis Scripturis docti sumus, neque ex ijs, quæ dicta sunt iuxta consequentiam colligere possumus; & sic contra hanc illationem dicebat [6] Basilius; etsi non esset tertius dignitate, & ordine, ita dixisset, vt [u] de natura; & quod hoc sit verissimum per exempla, & per deductiones euidentissimè colligitur. 6

[u] *Id est, quòd si non esset tertius dignitate, et ordine cōtra hoc etiam dixisset, vt dixit contra naturam tertiam.*

EPHES. Si opinio Sanctorum, & ipsius Basilij fuisset Spiritum tertium ordine, & dignitate, non diceret contra Eunomium, quòd simulabat se custodire doctrinam Sanctorum; imò dixisset, quòd custodi-

ret doctrinam Sanctorum, nec aliud quid eum colligere præter posita; illi dixerunt tertium ordine, & dignitate, hic colligit, quòd sit tertius natura; nunc Basilius non attestatur, vt veritatem dicenti, sed dicit simulac custodire Sanctorum doctrinam. Nam consequenter infert instans contra opinionem, quòd illos, qui sibi tradiderunt hunc ordinem tacet, qui autem sunt Sancti, & quibus sermonibus [x]. Vides quomodo negat Basilius hanc esse opinionem Sanctorum, & suam; postea dicit; Quòd audax est homo diuinorum dogmatum innouator, insinuat innouatorem, & audacem appellat, quia dicebat à Sanctis accepisse, quæ non dixerant, nullus Sanctorum dixit tertium dignitate, & hoc modo dicit Basilius instans contra rationem Eunomij; alioquin ostendatis ex opinionibus Sanctorum hæc esse, nam ostendimus, Basilium, non conuenisse cum ea; imò extitisse contrarium illius opinionis, & Doctoris: nonne habet [y] liber? videatur.

PROV. Hoc de libro consistit in facto, Basilius non dicit, quod habuerit à Sanctis? ego adduco testimonium singularissimum, videlicet magni Athanasij, cuius eandem sententiam dicit Cyrillus se tenere, iste Beatissimus Athanasius in Dialogo disputans in Concilio sic contra Arium [z], dicit istis verbis, Spiritus igitur ex Patris, & Filij substantia est, cuius scilicet gratia Filius Dei nominat eum in sanctificato symbolo [a] tertium vbi habet, Euntes baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ex hoc Athanasius, quod Spiritus ponitur in symbolo sanctificato tertia persona, concludit, quòd sit de substantia Patris, & Filij, & sic quòd necessariò habeat substantiam à Patre, & filio. De ordine in epistola ad Serapionem [b] sic dicit, & fundat sententiam super authoritatibus Scripturæ, ita dicens, Spiritus à Filio accipit, iuxta illud, quod Dominus dicit, De meo accipiet [c], & annunciabit vobis; de Filio dicitur, In nomine Patris [d] venit; de Spiritu sancto inquit [e], quem mittet Pater in nomine meo; dicit si talem ordinem, & naturam habet Spiritus ad Filium, qualem, Filius ad Patrem; quomodo igitur, qui creaturam dicit, non etiam de Filio necessariò dicet? Nunc inuincibiliter dicitur testimonio fundato à sanctis Doctoribus, quod talem ordinem, & naturam habeat Spiritus ad Filium, qualem Filius ad Patrem. Modo ex istis habetur, quòd est tertia persona & quòd talis est ordo, ex hac authoritate colligitur, quòd Spiritus accipit esse à Filio. Declarate quomodo esse Spiritus accipiat à Filio? non est credendum quòd Basilius contradicat Athanasio, & in sequenti Congregatione, si Deo placebit, ostendetur ex Basilio mèt, qui idem dicit cum Beato Athanasio.

x I.i, scilicet dixerint, tacet.

y Scilicet, liber vester.

z Cuius titulus est de incarnatione, vel de humana natura Christi in editione Paris. an. 1572. tom. 3. Vide quæ notaui circa hãc authoritatẽ infra Collat. 22. vbi denuò eã ponderat Prouinc.

a Sanctificatum symb. vocat verba formæ Baptismatis.

b Quæ incipit, Litera sacræ dilectionis tuæ, alias literæ tui Sãctissimi affectus, in edit. Paris. 1572. tom. 3.

c Ioan. 16.

d Ioan 5.

e Ioan. 14.

Notæ ad decimamseptimam Collationem.

1 Latino] Verba S. Basilij lib. 3. contra Eunomium in princ. hanc eandem authoritatem refert supra Andreas Collat. 15. & ijsdem verbis Græcus Scriptor sess. 20. initio. Cæterum hæc verba, *Cùm ab ipso habeat esse, & ab ipso accipiat, & annunciet nobis, atque omninò ab illa dependeat caussa*, etiam hodie desunt in editionibus impressis, quæ tamen essent omninò addenda, vt ex vetustis exemplaribus, & ipso contextu probatur hic. Vide de hac eadem authoritate infra Collat. 18. circa finem. Verba autem S. Basilij ex Græco textu, vt refert Græcus Scriptor vbi supra, sunt hæc. *ἀξιώματι μὲν γὰρ δεύτερον τοῦ υἱοῦ. παρ' αὐτοῦ τὸ εἶναι ἔχον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνον, καὶ ἀναγγέλλον ἡμῖν καὶ ὅλως τῆς αἰτίας ἐκείνης ἐξημμένον παραδίδωσιν ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος.*

2 Depen-

2 Dependeat.] Expositionem horum verborum S. Basilij, nimirum quid sit apud Græcos habere caussam, & dependere, vide etiam apud Bessarionem in opusc. de successu Synodi Florentinæ in fine huius Operis ex manuscripto Codice Vaticano exhibito, cap.1.

3 Non in papyro.] S. Antoninus, qui Concilio presens fuit tit.22 cap.13. hæc ait: *Inductæ sunt authoritates multorum Doctorum, & præsertim Basilij, qui in libro ad Eunomium de Spiritu sancto expresiè asserit, Spiritum sanctum procedere non solum à Patre, sed à Filio, & cum responsalis iam non haberet quid diceret, subterfugium quæsiuit, negans hoc Basilium in eo libro scripsisse, sed mendosè interpretatum, cum in Codicibus suis Græcè scriptis secum delatis, hoc minimè reperiretur. Adducti sunt plures Codices Basilij ad Eunomium græcè exarati, quorum aliqui erant apud Græcos, alij penes Latinos nostros græci sermonis peritos, & cum in nostris, & aliquibus Græcorum de Constantinopoli adductis, liquidè haberetur, Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere, deprehensa est malitia Græcorum, quod scilicet corruperant scripta Basilij, Filium subtrahendo in ipsa processione, & cum Imperator Græcorum diceret, in partibus suis plurimos haberi tales libros Basilij græcè sic continentes, & illis paucis tunc in medium adductis non standum; respondit D. Cardinalis Disputationi præpositus: Domine Imperator, cum decreueritis ad certamen venire, oportuit, magnificentiam vestram arma vestra vobiscum adducere, non in certamine ipsa expectare. Sicq. Græci confutati fuere, & deuicti. huic disputationi præsens fui.* Hæc S. Antoninus.

Hanc responsionem Cardinalis, de qua S. Antoninus, vide infra Collatione sequenti. De hac corruptione libri S. Basilij à Græcis facta, vide Bessarionem in opusculo de Successu Synodi, & processione Spiritus sancti cap.1. in fine huius Operis exhibito.

4 Epistola.] Epistola 43. quæ ibi sic se habet. *Quoniam igitur Spiritus, à quo omnis velut è fonte ad creaturas promanat bonorum suppeditatio, à Filio quidem dependet, quo cum vna sine vlla distantia concipitur mente, caussæ verò Patris insertam habet essentiam, vnde & progreditur, hanc notionem, & cognoscibile signum eius, quæ secundùm hypostasim est proprietatis, habet, quo cum Filio simul & ipse se facit internosci, ex quo & Patre subsistit: Filius verò, qui ex Patre progredientem Spiritum per seipsum, & cum se ipso notum facit, solus vnigenitus ex ingenito lumine reluxit, nullamq. prorsus notionum communicationem secundùm proprietatem suam, tam cum Patre, quàm cum Spiritu sancto habet, sed ex dictis iam signis solus cognoscitur.*

5 Athanasio.] Marcus Papa in epistola, quæ incipit, Doleo fratres, tom.1. Concil. edit. Colonien. sub Marco, & in Nicæno Concilio à Pisano collecto lib. 3. & quidquid sit de reliquis in ea epistola contentis, de quibus Baron. tom. 3. anno 336. num. 58. Certè non iure Ephesius cum hæreticis, calumniatur Zosimum Papam, eo quod asseruerit appellationes ad Sedem Apostolicam ex Canone Nicæno, asserit enim hoc etiam Theodoretus lib.2. cap.4. ex quo Baron. tom.3. ann.325. nu.159. & eod. tom. ann. 347. num.99. & de Zosimo Papa tom.5. anno 419. num. 70. & 82. sed quamuis etiam de huiusmodi appellationibus non fieret mentio in Nicæno Cōcilio, certè Canones Sardicensis Concilij, quod fuit declaratio, & appendix Concilij Nicæni, nomine etiam ipsius Nicæni appellatos fuisse. Vide apud eundem Baron. tom.3. anno 347. num.99. in Canone autem 5. aliàs 7. Concilij Sardicen. apertè statuitur de appellatione ad Sedem Apostolicam. Vide & Binium tom.1. in not. Concilij Nicæni, Sardicensis, & Carthaginensis sexti. Cæterum Canones Nicænos passos esse naufragium, eòsque colligendos esse ex authoritatibus Sanctorum Patrum, quando pro data occasione eos adducunt, testatur latè Baron. tom. 3. anno 325. num. 157. & tom. 5. anno 419. num.70. & 82.

6 Basilius] Basilius non negabat, Spiritum esse tertium in ordine, sed in natura; sic enim ait loco sæpè citato. *Dignitate namque secundùm esse à Filio* &c. *pietatis tradit sermo, natura vti tertia, nec à sanctis scripturis edocti sumus, nec ex Sanctorum dictis colligere possumus*, & certè vnicuique textum ipsum legenti in fonte, etiam secundùm lectionem ipsius Ephesij, nimirum non legendo illa verba, *Cum ab ipso habeat esse, & ab illa dependeat caussa*, nihilominùs euidenter apparet Basilium ex doctrina Sanctorum admittere, Spiritum, tertium esse ordine, non tamen inde inferri

& natu-

& natura, vt clariùs probat Collatione sequenti Prouincialis. Quomodo autem Basilius intelligat Filium esse secundum, & Spiritum sanctum esse tert uni ordine, optimè declarat Prouincialis infra, hac eadem Collatione. Vide & S. Thomam 1. parte, quæst. 42. art. 3. & in specie de hac authoritate Basilij Suarez de Trinitate lib. 4. cap. 15. num. 5. Vasquez in primam partem disp. 167. cap. 2.

COLLATIO DECIMAOCTAVA.

Die 10. Martij.

Authoritatibus Sanctorum Patrum disputatur de Spiritus sancti processione à Patre, & Filio.

ANDR. Die decima Martij Florentiæ in Conuentu, vt supra, cœpit Cardinalis hoc modo.

CARD. Domine Imperator, aliàs fuit dictum, quòd vobis indigentibus de libris nostris, nos exhiberemus, & è contra ipsi facerent. Pridie venit in disceptatione de verbis Basilij, & dicebant, quòd aliter stat in libris nostris, & aliter in suis. Nos scimus, quòd vnus ex Patribus Græcis habet Basilium, nos petimus, vt illum exhibeat, & est Pater Dominus Mitilenensis.

IMPER. Præsentis temporis est disputare, & postea id faciemus.

CARD. Dicit Euangelium, hoc fac, & illud non omittas; vadat interim.

IMPER. Deliberabimus.

COLOSS. Vidi ego.

IMPER. Mittam.

AND. Cœpit Ephesinus.

EPHES. In præcedenti Congregatione, Pater Reu. cùm proposuerimus examinare authoritatem Magni Basilij, & conficere differentiam, quæ erat inter libros, quæsiuimus charitatem vestram, si putabatis sententiam, vel opinionem fuisse magni Basilij, tertium esse Spiritum dignitate, & ordine. Cum autem in hoc assenseritis, interrogauimus, si etiam Sanctorum fuerit hæc doctrina, & opinio, vt dicebat Eunomius. Cùm autem vos summa promptitudine fuissetis confessi, produximus Magnum Basilium manifestè dicentem contra, & vt in libro nostro iacet. Nam, inquit, simulat custodire Sanctorum doctrinam, sed non conseruat, & eos, qui hanc tradiderunt doctrinam tacet; consequentèr reprehendens eum [a]. Qui fuerint Sancti, & quibus sermonibus doctrinam fecerint, nunquid dixit, aut fassus est audax homo, qui insinuat innouationes doctrinis Sanctorum, si ergo Filius secundus à Patre dignitate, & ordine, eo quòd ex ipso; Spiritum verò sanctum nullo modo suscipit Basilius dicere secundum dignitate, & ordine à Filio, non igitur Spiritus est à Filio secundum caussam. Ita igitur videtis contradictionem in his, quæ vos dicebatis. Deinde vitiatam esse illam additionem colligitis; nam non reddidisset caussam Spiritū sanctum esse à Filio, ille qui nullo modo suscipiebat esse secundum, hoc autem prætermisistis, sed proposuistis ostendere dictum à Sanctis tertium esse dignitate Spiritum; vnde duas authoritates proposuistis Magni Athanasij, quarum vna simplicitèr dicit, quòd tertius est ordine Spiritus; altera verò dicit talem ordinem Spiritum

[a] Subdit Ephesinus verba S. Basilij, & ex illis infert.

tum habere ad Filium, vt Filius ad Patrem. Ex his tertium esse etiam dignitate probauisse putastis. Ad primam quidem authoritatem hoc dicimus; quòd tertium esse secundùm ordinem in diuina Trinitate Spiritum, vt in traditione baptismatis Saluator dixit; etiam nos similiter vobiscum confitemur. Quòd autem dignitate sit tertius, admirari nos contingit, quomodo vos capitis hoc dictum, quod nunquam est dictum, hoc verò in alijs facitis, & dùm auditis Spiritum à Patre, & Filio, additis, est, & habet esse; dum autem quòd à Filio accipit [a]; esse dicitis. Hoc autem est accipere ea de quibus quæritur, pro certis, quod est pessima species probationis. Hæc sint dicta ad primam. Ad secundam [b] autem dicimus, quòd speculanda est intentio istius magni Patris in his, quæ dicit in hoc, & ad quos sermonem facit; nam oporteret hunc, qui diuinos sermones aggreditur, sicut dicit Diuus Cyrillus in actis tertij Concilij, & personas distinguere & tempus, & caussam propter quam vnumquodque dictum est considerare. Nam isto modo vniuscuiusque authoritatis sententiam poterit cum gratia Spiritus sancti intelligere. Dicit recolendissimus Athanasius impugnans eos, qui Spiritum sanctum impugnabant, qui ordinabant Patrem cum Filio, & eiusdem substantiæ, & gloriæ esse profitebantur, Spiritum sanctum autem distinguentes non dicebant connumerari, sed alienæ cuiusdam, & creatæ naturæ. Ad hos cùm inueheretur ille generosus, & volens [c] consubstantialitatem Spiritus sancti, & æqualitatem naturæ ad Patrem, & Filium, ab hoc, in quo ordinabatur illis, & eiusdem voluntatis & actionis; ab his enim semper Doctores identitatem verè ostendebant, talia dicit in epistola [d] ad Serapionem Episcopum. Filius quidem à Patre mittitur; nam ita dicit, [e] Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum mitteret; Filius verò Spiritum mittit. Nam inquit [f], Si ego abiero, mittam Paracletum, Filius quidem glorificat Patrem dicens [g], Pater ego glorificaui te, Spiritus autem glorificat Filium, ille nam inquit [h], glorificabit me; Filius dicit [i], ea quæ audiui à Patre, hæc loquor in mundo; de Spiritu autem dicit [k], De meo accipiet, & annunciabit vobis; Filius in nomine Patris venit; de Spiritu inquit Filius [l], Quem mittet Pater in nomine meo, talem autem naturam, & ordinem habens Spiritus ad Filium, qualem & Filius ad Patrem; quo nam modo, qui hunc creaturam dicit, non idem etiam de Filio ex necessitate sentiet? In his verò non videtur Doctor discretus voluisse ostendere vnde habeat caussam sui esse vtraque personarum, imò potiùs vnitatem, & consubstantialitatem, ab identitate scilicet voluntatis, & proportione operationum ostendit. Denique non dicit Filium habere esse à Patre, Spiritum à Filio, neque quod Pater Filium producat, & Filius producat Spiritum; nam hoc ipse dixisset, si voluisset secundùm vestram opinionem [m]. Nunc autem, his omissis, dicit, bonam voluntatem Patris quam semper Filius facit, prout & Filij rursus quam semper facit Spiritus, Filius quidem, inquit, à Patre mittitur, Filius verò Spiritum mittit; bonam voluntatem missionem esse dicit magnus Gregorius. Igitur bonam voluntatem Filij, puta, missionem Spiritus; Filius quidem glorificat Patrem, Spiritus glorificat Filium. In his analogia operum, & identitas voluntatis videtur, quoniam enim ante Filius apparuit Mundo, præcognito iam Patre, post hoc cognitus fuit Spiritus, ne viderentur anteferri, vel contrarij Dij, ideò Filius glorificat quidem Patrem, & perficit illius opus, & Spiritus glorificat Filium, & quæ dimisit ille reuelat discipulis; Filius quidem inquit, Quæ au-

a *Negabat Eph. quòd accipere a Filio esset idem, quòd esse à Filio.*

b *S. Athanasij, quam in fine antecedentis Collationis adduxerat Prouincialis.*

c *Subintellige, demonstrare.*

d *Quã item adduxerat Prouinc. in fine anteced. Collat.*

e *Ioan. 3.*

f *Ioan 16.*

g *Ioan. 17.*

h *Ioan. 16.*

i *Ioan. 15.*

k *Ioan. 16.*

l *Ioan. 14.*

m *idest, si fuisset vestra opinionis.*

diui à Patre loquor in mundo, Spiritus verò à Filio accipit, & annuntiat? Nota Pater, quos sermones accipit à Filio, annuntiat discipulis, & Filius, quæ audiuit à Patre illa loquitur in mundo; non ergo etiam esse accipit, vt dicebatis, & Filius venit in nomine Patris, Spiritus verò, inquit Filius, quem mittet Pater in nomine meo; per omnia identitas voluntatis, & analogia operum ostenditur, ex ipsa autem & essentiæ identitas de necessitate colligitur; nam talem ordinem Spiritus ad Filium habet, qualem & Filius habet ad Patrem. hoc est, ita coordinatus est, & eiusdem naturæ Spiritus cum Filio, vt Filius cum Patre, & quonàm modo isti dicunt creaturam Spiritum, non & de Filio idem sentient? Nam sic ordinatur Spiritus ad Filium, vt Filius ad Patrem, & eiusdem est naturæ, sicut & identitate voluntatis, & analogia operum ostenditur; quonàm modo est creatura Spiritus? Hæc est sententia Sancti, & ad hanc intentionẽ dixit, quòd dixerat, volens ostendere, non discretionem, imò potiùs vnitatem essentiæ; & sic non prodest authoritas vobis, nec opitulatur opinioni vestræ. Quòd autem magnus Pater Athanasius non eandem vobiscum habuerit opinionem de processione Spiritus, nec Filium senserit caussam Spiritus, nec propter hoc hunc ordinem dixerit, manifestè colligitur ex his, quæ in alijs dicit, tradens discretionem diuinarum personarum, solum fontem Deitatis dicens Patrem, vt solùm non genitum, hoc autem idem est ac si dixisset, solum genitorem, & solum spiratorem, non ergo etiam Filium sensisset caussam Spiritus, qui dicebat Patrem solum fontem Deitatis; habet se authoritas sic, cuius sermonis intitulatio est, De coæterna Filij, & Spiritus subsistentia. Separamur ab his, qui iudaizant, & ab his, qui corrumpunt Christianismum, qui Deum de Deo negant, Deum vnum similitèr vt Iudæi dicunt, non quia solus [a] non genitus, & solus fons Deitatis, propterea dicunt solum Deum, sed tanquam infœcundum Filij, & infructuosum viuentis verbi. Si igitur solus fons deitatis Pater, vt non genitus, hoc est solus genitor Filij, & solus spirator Spiritus, non ergo magni Athanasij opinio fuerat, caussam esse Filium Spiritus, & à Filio Spiritum habere esse.

[a] *Pater scilicet.*

PROV. Iste modus inuestigandi veritatem, quam omnes optant intelligere, cùm tam prolixis sermonibus, & allegationibus, magis impedit veritatem, quàm declarat; nec hæc fuit intentio à principio nostræ disputationis, sed vt de argumento in argumentum, dato responso, procederemus. omnes hi Patres Reuerendi fatigati audientia vnius horæ solùm ad respondendum authoritatibus vltimæ allegationis, credo, quòd parum intellexerunt de responsione ad illas duas, hoc excepto, quod imposuistis mihi, quòd solitus sim inducere authoritatem cum verbo, est, cum desit verbum, est. Item quia secundùm authoritatem magni Athanasij, in qua dicit, quòd talem ordinem, & naturam habet Spiritus ad Filium, qualem habet Filius ad Patrem, non significat, quòd inferebam, & tamen nunquam replicastis hanc authoritatem in propria forma; nunquam benè respondet, qui non benè replicat; sed multas authoritates introduxistis, nec introduxistis antedictas. Secundò intrauistis materiam de productione diuinarum personarum, & de missione, de qua missione temporali, necessariò tempore suo concludetur quòd si Spiritus sanctus mittitur temporaliter à Filio, quòd æternalitèr procedit ab eo; & sic non erat materia hæc introducenda, quia non faciebat ad propositum, tamen tempore suo respondebimus. Sed vnum volo scire, si di-

xistis

xistis hoc modo, videlicet, quòd Filius audit à Patre, & sic audiendo accipit sermones à Patre, quia audientia est respectu verbi, & hoc est notum in Euãgelio; ita dixistis quòd audit Spiritus à Filio, & sic per illam audientiam accipit sermones à Filio; modò hoc benè conceditis; sed dicitis, quòd non sequitur, quod accipit esse; est nè verum, quòd hoc dixistis?

EPHES. Ita dixi, quia & Scriptura hoc dicit.

PROV. Ex hac audientia concludam, quòd accipit esse æternum ex multis authoritatibus Doctorum vestrorum, & nostrorum. Modò respondeo ad duo dicta. Primò dixistis, quòd in præcedenti Congregatione cùm interrogauisti, an sententia Basilij esset, quod Spiritus esset tertius dignitate, & ordine, quod ego respondi, hanc esse opinionem Basilij; & hoc iterum dico, & verissima est sententia Basilij, quòd Spiritus est tertius dignitate, & ordine, quia liber noster hoc expresse, & manifestè dicit. Secundò, interrogauisti, an esset opinio Sanctorum, & ego dixi, quòd sic, & voluisti inducere contrarium, sicut & nunc replicasti, dicens, quòd Eunomius secundùm verba Basilij, contemnens opinionem multorum, qui glorificabant Spiritum, simulabat se doctrinam Sanctorum seruare, & eos, qui hoc dicebant, reticebat; postea reassumpsistis verba vltima, vbi Basilius dicit, quòd Sanctos, qui dixerunt dignitate & ordine tertium esse Spiritum, non potuit adducere. & concludit; Ergonè tam audax homo, qui diuinorum dogmatum introduceret nouitates? Ex hoc volebatis inferre contra dicta mea, quia dicit Basilius, quòd non potuit adducere, ex quo sequebatur secundùm te, quòd sancti Doctores non erant huius opinionis, cuius contrarium ego dixi. Hæc volui dicere propter verba Basilij, vt solutio melius intelligatur; & quia nos habemus Basilium, quem putamus esse verissimum, & quia hìc alius, qui adducetur, & qui est antiquissimus, idem dicit quòd noster, vt dicitur nobis ab his, qui legerunt in illo libro.

ANDR. Hoc medio portatus est liber, qui erat Archiepiscopi Mitilenensis, qui repertus est ad literam conformari nostro, & erat antiquissimus liber, quo viso, Ephesinus dixit.

EPHES. Iste liber noster, est eadem manu scriptus, vt liber vester.

AND. Inspectis libris, visa est maxima differentia.

IMPER. Diximus pridiè, quòd in Constantinopoli non sunt ita.

CARD. Habetis hic alium Basilium Florentiæ, nisi istos duos?

EPHES. Non.

CARD. Hic in ciuitate hac sunt tres libri, & duo faciunt pro nobis.

IMPER. Non est mirum, quia non debemus respicere ad istos, qui sunt hic.

PROV. Ita diceremus nos, quòd alibi sunt, quare portastis contrarium vobis? pro nunc stetur his tribus. Item habemus translatam hanc authoritatem tempore Alexandri Tertij, qui sunt vltra trecentum anni.

IMPER. Hæc est similitudo, vt si aliquis haberet caussam, & vnus haberet centum testes, & contrarios tres, & caussa decideretur, vbi essent illi tres?

CARD. ° Vos vocati ad caussam debuistis venire cum iuribus, & vos contraria portastis, sic standum est his.

IMPER. Ius meum apparebit.

EPHES. Introduxi sequentia, & præcedentia.

PROV. Ex his me fundabo, quoad primum punctum tria volo facere.

Primò,

° *De authoritate S. Basilij, & lib. aduers. Eunom. & de hac responsione Card. vide quæ supra retuli Collat. anteced. ex S. Antonino, qui tunc præsens aderat, nota 3.*

Primò, volo ostendere per aliud testimonium Basilij, quòd in hoc loco contra Eunomium ipse dicit, Spiritum accipere à Filio. Secundò volo ostendere, quòd dicere prout stat in libro vestro, esset magnam maculam imponere Basilio,& quòd pro honore, & reuerentia tanti Doctoris in Ecclesia Dei, qui habuit tam magnum testimonium in Cōcilio Chalcedonensi, non potest quis christianus suscipere illum modum dicendi. Tertiò ostendam ex antecedentibus, & sequentibus, quòd hæc sunt vera, quæ sunt in libro nostro, & non exibo hæc tria. Non dubito, quin Spiritus sanctus mirabilitèr operetur in hoc negotio, quia de ipso agitur, & quòd faciet gratiam nobis, & vobis, quia idem Spiritus, quo repletus fuit Basilius, in hac tam grandi materia non fecit in vno loco scribere vnum, & in alio aliud, quia sancti Doctores nō sunt contrarij in materia Fidei. Cùm pridem essem in domo Domini Sanctæ Sabinæ, & esset nobiscum Frater Ambrosius, qui habet bonum donum interpretationis, quia ita de facili legit lingua latina ex scripturis græcis, vt si latinæ forent, allatus fuit quidam liber græcus valde antiquus, & in membranis, vbi sunt multa opera Basilij; quem protulit quidam peritus Interpres literarum græcarum, nomine Leonardus Aretinus huius ciuitatis Cancellarius, dum Frater Ambrosius haberet librum, & quæreremus de epistola Basilij, occurrit vna homilia eiusdem de Spiritu sancto [p], feci illam legi, sperans quia si Basilius alicubi dixit, quid de Spiritu sancto, in hac etiam dicet; Audiui eam totam, & cum fuit in hoc passu, gratias retuli Spiritui sancto, dicit enim his verbis. Vnum quidem Patrem, vnum Filium, vnum Spiritum sanctum iuxta diuinam traditionem esse, confitendum est, & subdit: Non dicimus, non prædicamus nec duos Patres, nec duos Filios, quia Filius Spiritus non est, neque nominatur, neque à Spiritu aliqua accipimus, vt Spiritus à Filio [q], sed ipsum ad nos accedentem, & nos sanctificantem suscipimus, diuinitatis [r] communionem, filiationisq. consortium, & æternæ hæreditatis arrabonem, idest signum, primitiasq. futurorum bonorum. Hæc authoritas est ita clara, vt clarior esse non possit, quia B. Basilius dicit, quòd non accipimus aliqua à Spiritu, vt Spiritus à Filio; & postea declarat quæ sunt illa quæ accipimus à Spiritu; primò sanctificationem, diuinitatis communicationem, filiationisq. consortium, quia vocamur filij Dei, & accipimus æternæ hæreditatis pignus, & primitias futurorum bonorum. hæc sunt quæ accipimus à Spiritu,& ista sunt illa, quæ sunt creata, & creantur in nobis à Spiritu. Modò dicit Basilius, quòd non secundùm istum modum Spiritus accipit à Filio; necessariò sequitur quòd accipiat esse diuinum, quia omne esse aut est diuinum, aut est creatum, hoc esse creatum accipimus à Spiritu sancto,& ipse non hoc modo accipit, nec hæc creata accipit, ergo sequitur quòd accipiat esse diuinum, & sic facta hac comparatione, ipse concludit, & confutat omnium malignantium opinionem, qui præsumerent dicere, quòd acciperet illud esse, quod caussat in creaturis. Legatur authoritas.

[p] *Homil. 17. in sanctum Baptisma, in fine, de qua authoritate iterum Collatione sequenti.*

[q] *Spiritus enim accipit à Filio diuinum esse.*

[r] *Diuinitatis, cū illo cōmunionem & filiationis, &c. sic in textu Basilij loco cit. de qua authoritate plura seq. Collatione.*

ANDR. Lecta est authoritas in græco.

PROV. Nunc venio ad secundum, in quo dixi, quòd si ponatur, prout est in libro vestro, inculpabimus, & notabimus Basilium, & ostendo in communibus libris, & refero textum & vestrum & nostrum; vt omnes nostri diligentiùs intelligant, & vestri clarè videant, noster sic dicit [s]. Quæ enim necessitas, si dignitate, & ordine tertius est Spiritus, natura quoque tertium esse? Modò vester textus sic dicit: Quæ enim necessitas, si dignitate, & ordine secundus est Spi-

[s] *Lib. 3. aduers. Eunomium, initio, de quo Collatione anteced. & seq.*

eſt Spiritus, ſecundum quoque natura eſſe? quaſi dicat, nulla eſt neceſſitas.
Modò videatis differentiam noſter dicit, tertius eſt Spiritus, & veſter dicit,
ſecundus eſt Spiritus.

EPHES. Non eſt ſic. Sed dic, quæ eſt neceſſitas, ſi tertius eſt Spiritus,
tertium eſſe natura.

PROV. Placet, quòd in hoc conueniamus[t]. Sequitur in noſtro. Dignitate
enim ſecundus à Filio, cum ab eo eſſe habeat, & ab eo accipiat, & annunciet
nobis, & omninò ex ea cauſſa pendeat pietatis tradidit ſermo, natura vti ter-
tia, neque à ſanctis Scripturis docti ſumus, neque ex dictis Sanctorũ colligere
poſſumus. Veſter dicit ſic, dignitate namque eſſe ſecundũ à Filio, fortaſſis ve-
ritatis tradidit ſermo, ex quo apparet dubitatio Baſilij. Poſtea dimittit, quod
dictũ eſt, & ſubdit, natura vti tertia, neque à ſanctis Scripturis docti ſumus, ne-
que ex dictis Sanctorũ colligere poſſumus. Nũc videamus, quia ſtatim ſubdit
probationẽ dicens. Sicut Filius ſecundus à Patre[u], quia ab ipſo, & dignitate,
quia initiũ, & cauſſa eſſendi Pater ipſi eſt, & per ipſum acceſſus, & adductio ad
Deũ Patrem, natura nullo modo ſecundus, quia deitas in vtroque vna eſt; & in
hoc ſumus conformes: & in hoc eſt redditio cauſſæ, quia vult Baſilius ſic infer-
re; ita liquet[x] quod & Spiritus quamuis dignitate, & ordine ſuccedat Filio,
non iã meritò ſequitur, quòd alienæ naturæ exiſtat. Sic quoad illa, quæ dicta
ſunt de Filio, ſumus conformes; ſed ſumus diſformes, in illo ita liquet, quia ve-
ſter liber dicit, ita liquet quòd etſi ſubordinatus eſt Filio Spiritus, quòd &
nunc ita concedimus, non tamen ſequitur, quòd alienæ naturæ exiſtat. No-
ſter autem dicit, quòd ſuccedit, & remouet[1] difficultatem. Noſter dicit, 1
dignitate, & ordine ſuccedit Filio. Veſter dicit, dignitate, & ordine ſubor-
dinatus eſt Filio.

t Idem eſt dicere ſecundum à Filio, vel tertium à Patre.

u Ordine ſcilicet, vt in textu Baſilij.

x aliàs, videlicet & Spiritus, etſi dignitate, & ordine, &c. ſic in verſione vulgata Baſilij loco ſæpe citato lib. 3. aduerſ. Eunomium.

EPHES. Dicit ſuccedit, & vterque idem dicit, quòd ſuccedat Filio di-
gnitate, & ordine.

PROV. [2] Legatis ibi, ita [3] liquet, quod ſicut Filius ordine ſecundus à 2
Patre, quia ab ipſo, & dignitate, quia principium, & cauſſa ipſius eſt, & quo- 3
niam per ipſum acceſſus ad Deum Patrem; natura non ſecundus, quia dei-
tas in vtroque vna, ita Spiritus ſanctus licèt ſuccedat Filio ordine & digni-
tate,* vt hoc etiam concedamus, non iam meritò alienæ dicitur naturæ. Ve-
nio ad primum, cùm dicit, fortaſſis, & dico, quòd hæc particula, fortaſſis,
pietatis tradit ſermo, magnam maculam inducit Baſilio, quia id, quod ab
aliquo probatur, debet eſſe notum apud probantem, quia per ignota nullus
poſſet quid manifeſtare, ſed oportet per magis nota minùs nota manifeſtare.
Sapientes hoc dicunt, & ratio dictat, modò hìc intendit confutare illam
conſequentiam, quam Eunomius inferebat, quòd ſi dignitate, & ordine eſ-
ſet tertius, vt habebat à doctoribus, credebat, quòd eſſet tertius etiam natu-
ra. In toto proceſſu Capituli vult[y] deducere ex Scripturis, quòd aliqui ſunt,
[z] primi, ſecundi, & tertij ordine, & dignitate, & tamen nõ ſequitur, quòd ſint
tertij natura, & hoc capit pro magno fundamento ſuo. Si dixiſſet fortaſſis, vi-
deretur dubitare de eo, quod expediebat eſſe certiſſimum, ad confutandum
Eunomium; quod abſurdiſſimum eſt dicere de tanto doctore, quia iſte doctor
habuit commendationem in Chalcedonen. Concilio, dicentibus Patribus[a]
Concilij, quòd doctrinã S. Spiritus[b] diligentiùs tradidit: modò ſi dubitaſſet,
dicẽs, fortaſſis, quomodo potuit dubitans doctrinã Spiritus[c] diligentiùs tra-
dere? Ex his duobus capitibus nullo modo poteſt poni illa particula ſine ma-

* prout legebat Epheſinus.

y Baſilius ſcilicet.

z vt in Angelis.

a Par. 3. in allocut. ad Marcianum Imp.

b In ea allocutione dicitur exactam.

c exactam.

gna nota Basilij,& ideò vt corruptiua vere sẽtẽtiæ debet abradi de libris,vbi est scripta. Tertiò,quia in homilia de Spiritu sancto ipse apertè dicit, quòd Spiritus accipit à Filio, & hoc sine vlla dubitatione, & trepidatione; imò ex multis authoritatibus præmissis videtur apertissimè, quòd Spiritus accipit à Filio,non aliquod creatũ,vt nos, sed diuinũ esse,vt dixi, quia nil aliud potest Spiritus à Filio capere in Trinitate ipsa personarum, quia quòd Spiritus accipit,ab æterno accipit;quia quòd Filius à Patre audit,est scientia, scientia autem in diuinis idem est ac esse, iuxta expositionem omnium Latinorum, & Græcorum, vt ego allegabo in sequentibus; & ita Spiritus audiens à Filio, accipit à Filio,& illa audientia est esse, & essentia diuina, quæ omnia accipit à Filio. Quomodo est imaginabile hoc; quòd in hac homilia de Spiritu sancto, quã fecit in die sollennitatis, dixerit accipere sine dubitatione, & in alio loco, ille Spiritus,quo erat plenus,fecisset sibi scribere hanc maximã hæsitationem, fortassis? nam ratio veritatis, est ratio diffusa in Scripturis sanctis; quas homines pleni Spiritu exposuerunt; & ex illis concludit contrà Eunomium, modò ad particulam vltimam ibi ità liquet quamuis dignitate, & ordine succedat, & contradicit primæ positioni,& sibi,quia primò dicit fortassis;hic au-
4 tem absolutè dicit quamuis dignitate, & ordine &c. quòd dicũt illi [4] falsarij Basiliũ hoc concedere;nõ tamen,inquit,sequitur, quòd alienæ naturæ existat, sic ex duobus capitibus ex authoritate allegata, cùm dicit, quòd accipit à Fi-
5 lio,& necessariò dicit esse,& [5] diuinam naturã; & ex alio capite, quia additio maculat famã Basilij, apertè ostenditur, quòd ly accipere esse in diuinis, est idem quòd procedere, & ex his testimonijs Spiritus accipit esse à Filio,claret manifestè, quòd procedat ab eo; in hoc claro testimonio Basilij, introduco præcedentia, & sequentia. Inchoat Basilius capitulũ: Vix saturatus blasphemijs contra Vnigenitum,ad Spiritum transit; de eo quoque suæ toti voluntati consentanea differens.Et notandum quomodo terribilitèr inuehitur,dicens, quod in hoc [b] opere non dicit nisi consequentia secundũ suam voluntatem; postea ponit verba Eunomij,scribit autem sic. Cùm sufficiat nobis tàm multa scripsisse de Filio, consequens est de Paracleto dicere,nec sequi indiscussas multorũ opiniones,sed Sanctorũ in omnibus seruare doctrinã; à quibus cum tertium dignitate,& ordine acceperimus,tertiũ natura credidimus. Hæc sunt
6 verba Eunomij; & in fine volens incipere,quæ ergo [6] necessitas; quia dixerat
7 [7] contemnens opiniones multorũ,quæ sunt indiscussæ,quia viri nõ multũ lite-
8 rati [8] profitebantur Spiritũ non multis rationibus;& iste superbus Eunomius videtur non velle sequi istorum opinionem,sed Sanctorum opinionem. Modò dicit Basilius,quòd hic Eunomius non exprimebat, qui erant illi Sancti, nec etiam ponebat eorum libros, ex quibus ponerentur authoritates Sanctorum, qui dicerent, dignitate, & ordine tertium esse Spiritum, & ex illis crederet per consequentiam, quòd esset tertius natura; modò Basilius vult dicere,quòd tales authoritates Sanctorũ non contingit inueniri,qui dicãt,quòd sit tertius dignitate,& ordine,& quòd ex his possit inferri,quòd sit tertius na-
9 tura,& ex hoc arguit eũ [9] de consequentia sumpta,quia ipsemèt ponit multas authoritates Scripturæ, in quibus apparet de ordine,& dignitate,non tamen quòd sit alterius naturæ, & ideò concludit Basilius post authoritatem, & exempla Angelorum, stellarum, & mansionum, quæ sunt in vita æterna; ità concludit; ità profectò & Spiritus sanctus dignitate,& ordine succedit Filio. Accepimus eũ,inquit,tertiũ à Patre,& Filio numerari,ipso Domino in traditione

b Eunomius scilicet in hoc opere, quod impugnat Basil. cuius & subdit verba.

tione ſalutaris baptiſmatis docẽte ordinẽ,dũ dixit.Euntes baptizate in nomine Patris,& Filij,& Spiritus ſancti;in aliquam verò tertiam naturã nunquam didicimus [c],&c.& probat argumento maximo;cũ duæ res dicantur Deitas,& Creatura,dominatio,& ſeruitus,ſanctificatio,& qui ſanctificatur . Et infrà dicit ſic.In qua nàm parte Spiritum ponimus?in ijs,qui ſanctificantur?abſit,ipſe enim ſanctificatio eſt; nefas ergo eſt connumerare creaturis eum, qui diuinæ,Beatiſſimæq. Trinitatis adſcribitur numero . Ex quo apparet, quòd non accipit eſſe,quod connumeretur creaturæ,quia dicit,quòd omnis res aut eſt Deitas,aut Creatura,& cum non ſit in numero creaturarum,ſed in Deitate,in illa dicit tertium dignitate,& ordine,& dignitas,vt cõceſſum eſt, dicitur initium,& relatio principij in origine diuinarum perſonarum ad intrà . Et hoc Baſilius oſtendit, dicens non in aliquam naturam tertiã eijci Spiritum, quòd propriè dicuntur homines [d], non de his , qui habent rationem principij , vel cauſſæ ſuper eis. Si eſt tertius [e], hoc eſt ſecundus etiam à Filio,ergo ſequitur neceſſariò ex antecedentibus,& conſequentibus huius Capituli, quòd Filius ſit initium,& cauſſa,& hoc non poteſt eſſe,niſi per communicationem diuinæ naturæ,quia iſte eſt ordo,vt aliàs dixi,ex quo aliquis eſt ab aliquo in diuinis, & ab eo accipit eſſe,quod dicitur ſubſtantia. Modò ſi accipit eſſe, quod probatum,conceſſum,& veriſſimum eſt,ergo de neceſſitate procedit . Alia teſtimonia ſunt Baſilij, ex quibus oſtendetur,quòd Spiritus accipit eſſe à Filio,& procedit ab eo, in quibus luce clariùs videbitis, quòd idem Spiritus ſanctus , qui fecit eum loqui in alijs teſtimonijs,in hac veritate nullatenus eum fecit loqui cum illa falſitate adiuncta. Hæc ſufficiant quoad Baſilium. Cùm veniſtis ad primam authoritatem Athanaſij, & ad illam dixiſtis, quòd Athanaſius ſolùm intendebat tradere ordinem poſitum in baptiſmate , & non replicaſti authoritatem,quam ſi replicaſſes melius reſpondiſſes . Dicit Athanaſius ſic, (vt omnes intelligant reſponſionem,& nouam confutationem,quam feciſtis)in illo Dialogo contra Arium [f] ita dixit,prout allegaui: Si ergo Spiritus non eſt de ſubſtantia Patris , & Filij, cur connumerauit eum Dei Filius in ſanctificationis ſymbolo,dicens, Euntes docete omnes,baptizantes eos in nomine Patris,& Filij, & Spiritus ſancti, vult ergo dicere,vt clarè omnes intelligãt,quòd Spiritus ſanctus ſi non eſt de ſubſtantia Patris , & Filij, nullo modo eſſet connumeratus in hoc ſanctificationis ſymbolo. Nouiſtis vos deinde Græci, quòd ſymbolum latinè dicitur collatio, ſeu iudicium, & hoc dicit B. Clemens diſcipulus Petri , qui poſt mortem Petri ſcribens B. Iacobo [g], quomodo Apoſtoli in vnum conuenientes fecerunt ſymbolum, ponit hanc interpretationẽ, dicit , quòd collatio dicitur, quia conferentes ſimul fecerunt ſententiam fidei. Dicitur & iudicium, quia indicatur quid rectè creditur , & quia per hoc cognoſcitur Chriſtianus . Ideò Athanaſius vocat ſanctificationis ſymbolum dicens , Si Spiritus non eſſet de ſubſtantia Patris , & Filij, non poneretur , & connumeraretur in hoc ſymbolo ; iam ſæpiùs dictum, & declaratum eſt , quòd eſſe de ſubſtantia Filij, eſt eſſe ex Filio, & habere eſſe ex Filio ; ſicut eſſe ex ſubſtantia Patris eſt eſſe ex Patre , & accipere à Patre eſſe , quia idem eſt . Modò dicit, quòd ſi Spiritus non acciperet eſſe à Filio , non connumeraretur , non poteſt accipere eſſe à Filio , niſi ſit principium & cauſſa ipſius [h]. Vos dicitis, reſpondendo mihi, quòd ego conſueui colligere teſtimonia hinc inde , & quæ non ſunt ad propoſitum, ſicut pridie feci , quia ego adduxi aliqua teſtimonia Epiphanij , in quibus po-

c Deiectum ſcilicet, vt in textu Baſilij.

d idest, Dicitur de hominibus , non de his, &c.

e ſcilicet à Patre.

f Quem adduxerat Prouinc. in fine Collat.17.& cui reſpondet Epheſius circa initium Collat. 18. quã iterum põderat Prouincialis Collat.22.

g Epiſt.1.

h ipſe ſcil. Filius.

ſui eſt, & non ponebatur, & ego nolo retorquere hanc confutationem, & quia in hac præclara audientia ſunt peritiſſimi interpretes græcarũ literarũ, & apud vos multi peritiſſimi in philoſophia, & maximè Dominus Imperator, & omnes voco in teſtes, ſi non intelligitur [i], Et in authoritatibus per me allatis, ego non poſui; ſed Frater Ambroſius transferens, qui dixit, quòd de neceſſitate intelligitur, eſt; ita dicit authoritas [k], Filium vocat, qui ex ipſo, Spiritum autem, qui ſolus ab vtroque, vel ex ambobus. Modò quæro, ſi intelligitur, eſt, apud me neceſſariò intelligitur, & vt vidi ex multis tranſlationibus hic videtur communis modus doctorum græcorum, qui in propoſitionibus, in quibus neceſſariò comprehenditur verbum, non ponitur, vt cùm dicitur ſecundus à Patre, quia ab ipſo, neceſſariò intelligitur, eſt. Secundum teſtimonium fuit [l], Neque Filium, & Patrem quis nouit niſi Spiritus, qui veraciter clarificat, qui docet omnia, qui à Patre, & Filio; non ponitur eſt; [m] neceſſariò intelligitur. Ad hunc punctum precor, vt deinceps vtaris verbis moralibus, quia verba non faciunt teſtimonium validius eſſe, & deinceps conueniamus, vt cum tales authoritates ponuntur, in quibus neceſſariò intelligitur verbum, non notes me in illo [n]. Quoad ſecundam authoritatem Athanaſij, breuitèr dico, quòd de neceſſitate ex hac authoritate Athanaſij ſequitur, quòd Spiritus ſit ſecundus à Filio dignitate, & ordine, & nota benè verba Athanaſij, vt ponderes, dicit expreſsè, quòd talem ordinem, & naturam Spiritus habet ad Filium, qualem habet Filius ad Patrem; modò dicit, quòd ſi quis dicat, Spiritum eſſe creaturam, habebit neceſſariò dicere de Filio propter ordinis conformitatem, modò, vt aliàs allegaui, ordo naturæ eſt quo pullulans pullulat, & importat eſſe vnius perſonæ ab alia, & iſte eſt communis modus philoſophorum, & theologorum ſumendi ordinem naturæ, vt ego aliàs declaraui, nec eſt in poteſtate tua violentare terminos, ſed debemus vti, vt doctores vtuntur; modò ſi ordo naturæ eſt ordo originis, quo vna perſona capit ab alia, quia natura eſt principium, quo, ſicut etiam veſter doctor Damaſcenus ponit, ſequitur, quòd generatio eſt ordo naturæ, non ſicut generantis, ſed ſicut eius, quo generans generat, & illud principium, eſt quod communicatur, modò ex hac authoritate [o]

EPHES. Non dicit Athanaſius ordinem naturæ, ſed ordinem à natura.

PROV. Ego dico, quòd quandocunque vultis, oſtendam, quòd non poteſt habere aliam intelligentiam, & dico, quòd ſi eſt ordo ſecundùm naturam, quòd eſt ordo naturæ; modò talis ordo præſupponit à principio, hoc eſt à perſona, à qua eſt alia, relatione principij, & ſic ſi habet relationem principij, communicat ſibi hanc naturam, quia iſtæ productiones ſunt naturales, & ſic ordine, & dignitate, ſequitur quòd Spiritus eſt ſecundus à Filio, & quòd capiat eſſe, & ſic quòd procedat. Ad authoritatem de miſſione Spiritus ego reſpondebo ſuo tempore.

IMPER. Scitis, quòd conuenimus, quòd diſputantes reſponderent ad quæſita breuibus verbis, hic dicta ſunt tot verba, quòd neſcimus vnde incipiamus, & dies non ſufficeret, & videtur, vt in alia ſequamur breuiùs.

PROV. Sum longus, quia longa propoſitio.

ANDR. His datus eſt finis concertationi illius diei.

[i] verbum, eſt, in illis ſcilicet authoritatibus.

[k] S. Epiphan. in Anchorato num. 71. & 72. de qua ſupra Collatione 15.

[l] Einſdem Epiphan. vbi ſupra.

[m] Supple, ſed,

[n] Si videlicet exprimam quod tacite, & neceſſario ineſt.

[o] Interruptus ſermo ab Epheſino.

Notæ

Notæ ad decimamoctauam Collationem.

1 Difficultatem] Scilicet non adsunt illa verba, *quod & nunc ita concedamus*, nam, vt supra, prætendit Ephesinus Basilium hæc dicere ex suppositione.

2 Legatis] Scilicet Prouincialis non fecit vim in verbis succedit, vel subordinatus, sed in locutione per suppositionem, ideò voluit ponderari illa verba S. Basilij, ita videlicet.

3 Liquet] Dixit quod legeretur ibi ita liquet, & statim ipse legit, paulò ante incipiendo, iuxta textum Ephesini, in cuius lectione desunt illa verba, *cum ab ipso habeat esse, & omninò ab illa dependeat caussa,* & sunt addita aduerbium *fortassis*, & illa, *vt hoc etiam concedamus*.

4 Falsarij] Idest falsarij addiderunt illa verba, *vt hoc etiam concedamus*, de quibus supra, & infra iterum. Hinc corrigenda translatio latina in editione Parisiensi Anni 1618. in qua legitur particula *fortassis*, & cōditionalis. *vt hoc etiam concedamus*, quæ tamen non legitur in editione Parisiensi anno 1547.

5 Diuinam] Græcus Scriptor sess. 21. sic refert, *Non aliud profectò, quàm suum esse, & originem, diuinamq. naturam*.

6 Necessitas] Indicat verba Basilij, vbi concludit non sequi ex eo, quòd sit tertius ordine, esse etiam tertium natura, & statim resumit propositiones prauas Eunomij.

7 Contemnens] Eunomius scilicet, vt paulò ante verba, *quæ ergo necessitas*, dicit Basilius loco sæpiùs citato, scilicet lib. 3. aduersus Eunomium initio.

8 Profitebantur] Contemnebat indiscussas opiniones Sanctorum, qui profitebantur Spiritum esse Deum, nullis rationibus fundati.

9 Consequentia] Si enim Eunomius produxisset authoritates Sanctorum dicentium tertium esse Spiritum dignitate, & ordine, ex illis, rectè consideratis, apparèret, non posse inferri, tertium esse natura, arguitq. eum de consequentia, quam ipse infert, non quæ per se inferatur: pro intelligentia videndus textus Basilij loco supra citato.

COLLATIO DECIMANONA.

Die 14. Martij.

Sanctorum Patrum, & præsertim Basilij authoritatibus, disputatur de Spiritus sancti processione à Patre, & Filio.

ANDR. QVartadecima Martij in Conuentu Florentino ordine, & modo solitis, hora, qua solet Conuentus fieri, disputationi principium Ephesini verbo Græci dedere.

EPHES. Si vellemus ad omnia, quæ per vos dicta sunt, pro continuatione sermonis proferre responsa, sermo noster progrederetur vt nobis non sufficeret omne tempus disputationis. Quoniam autem longiorum sermonum vsus malus, multoties finem non aperuit peroptatum, nobis capitulariter collectis, ex dictis, quæ memoria potuit continere, breuitèr quæ poterimus adducemus responsa, interrogando & responsa accipiendo, & respondendo, si placuerit. Authoritatem Athanasij primò per vos allegatam, Patres Reuerendissimi, nos non intellexisse dixistis, quia eam allatam non exposui.

PROV. Vt ordo seruetur, primò diximus authoritatem Basilij, authoritas

rithas Athanaſij fuit poſtea introducta; itaque primò introducatis authoritatem Baſilij.

EPHES. In præcedenti Congregatione noſtra, primò fuit inquiſita authoritas Athanaſij, & ideò inquiramus eandem vt habeamus, & accipiamus declarationem ſuper his, quæ dixiſtis, poſtea veniemus ad authoritatem Baſilij.

PROV. Si non eſt ordo, ſequitur confuſio, primum quòd in alia Congregatione dixiſtis, interrogaſtis ſi ſanctus Baſilius dicat, quòd ſancti Doctores tenent, Spiritum ſanctum eſſe tertium dignitate, & ordine; conſequentèr tranſijſtis ad infraſcriptas authoritates Athanaſij, quas ego in medium duxeram; & cùm vellem cuilibet reſpondere ſecundùm ordinem, initium feci ab authoritate Baſilij ordinem veſtrum ſequens, & ideò adduxi primò authoritatem ex homilia. Secundò dixi, quòd ſi ſtaret alia expoſitio veſtra, Baſilius dubitaret de eo, de quo deberet eſſe certus. Tertiò oſtendi, quòd ex antecedentibus, & ſequentibus non poterat ſtare veſtra additio. Quartò veni ad authoritatem Athanaſij ordine veſtro ductus, bonum eſt, vt hic ordo ſeruetur, aliàs confunderemus nos, maximè quia Imperator requiſiuit, quòd de argumento in argumentum replicetur, & Papa, & nos acceptauimus; ſequimini ergo ordinem illum.

EPHES. Ego volebam ſecundùm ordinem à me productum in præcedenti Congregatione eodem modo hodie ſermonem facere; primò quidem commentari authoritatem Athanaſij, quam primò vos produxiſtis.

PROV. Illud fuit ſecundum, ego non reſpondebo, niſi ſeruetis ordinem.

EPHES. Volebam oſtendere authoritatem illam potiùs facere ad ſenſum meum, quàm ad veſtrum.

PROV. Hoc facietis poſtea.

EPHES. Quoniam inducitis nos, vt ſequamur ordinem per vos conſtitutum, implebimus voluntatem veſtram, & inquiremus dicta veſtra circa authoritatem Baſilij. Dicimus itaque quòd tria propoſuiſtis, commẽdationem libri veſtri ſani, & incorrupti, quem librum corruptum eſſe, pluribus rationibus oſtenſum eſt, adijcientibus vobis, quòd Baſilius in quadam alia homilia facta de Spiritu ſancto, videtur hanc opinionem habere, quòd Spiritus ſanctus recipiat eſſe à Filio. Secundò dixiſtis, quòd dubitatio, quæ emanat ex noſtro libro, eſt propter verbum, fortaſſis, quòd videtur indignum intelligentiæ magni Baſilij, & maculam inferat Doctori illi mirabili, quòd de diuinis dogmatibus dubitaret, & non conſtanter aſſereret. Tertiò ex præcedentibus, & ſequentibus authoritatem ipſam ad veſtrum ſenſum & literam, Baſilij ſententiam eſſe, oſtendere conati eſtis. Ad hæc (lecta authoritate in libro) ea, quæ nobis videntur, dicemus.

AND. Surrexit quidam Græcus, & legit homiliam [a] his verbis: Vnum igitur Patrem, vnum Filium, vnum autem Spiritum ſanctum ſecundùm diuinam traditionẽ confitẽdum, & neque duos Patres, duos Filios, propter quod Spiritus non eſt nominatus Filius, neque enim à Spiritu aliqua accipimus, ſicut à Filio Spiritum, ſed ipſum accedentem nobis, & ſanctificãtem ſuſcipimus [b] Deitatis communionem, & filiationis participationem, & ſempiternæ hæreditatis arrham, & futurorum bonorum primitias.

[a] Homilia 17. in ſanctũ Baptiſma, in fine.

[b] Diuinitatiſq. cum illo cõmunionem, & filiationis, &c. ſic in textu Baſilij loco ſup. cit. vide primam notam huius Collat.

EPHES. In hac nullo modo iacet, Spiritum eſſe à Filio, neque Filius, atque

atque Spiritus sanctus[c] accipienda necessariò, ex eo quod accipit, & subdit, quòd non aliqua à Spiritu accipimus, Sicut Spiritum à Filio; hanc quidem sententiam consonam esse eorum, quæ dicta sunt, & opinionis anterioris nos ostendemus. Nam hi, qui impugnabant Spiritum sanctum, tali vtebantur diuisione, siquidem à Patre natus est Spiritus, ecce duo Filij, hoc est Filius, & Spiritus. Si verò à Filio natus est, duo sunt Patres, videlicet Pater, & Filius. Contra hos occurrit Basilius, vnum Patrem imperat confitendum, & vnum Filium, & Spiritum sanctum secundùm diuinam traditionem. Nam Spiritus licèt à Patre procedat, non tamen vt Filius, neque ex ipso natus, & propter hoc duos Filios non dicimus; Nam Spiritus, inquit, neque Filius est, neque nominatur, & liquet quòd à Filio Spiritum sanctum accipimus, hoc est adoptionis Spiritum; nam proprium est à Filio, qui secundùm naturam est, adoptionem suscipere nos, per Spiritum sanctum; hæc cùm voluit ostendere B. Apostolus in epistola ad Galatas talia dicit. Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra clamantem, Abba pater; si igitur à Filio accipientes adoptionis Spiritum adoptamur Patri per eundem Spiritum, non
alia quædam accipimus præter Spiritum, sicut à Filio [1] Spiritum, qui alius est, 1
quàm ipse Filius. Non ergo Spiritus Filius est, sicut attestatur Scriptura. Ad hanc intentionem dicit Scriptura Basilij, quòd Spiritus non est Filius, neque nominatur, quoniam non accipimus aliqua à Spiritu sancto, alia videlicet, quàm sit ipse Spiritus, & quæ per se consistant, sicut accipimus à Filio Spiritum, qui est alius secundùm propriam personam, sed ipsum Spiritum mittit accedentem ad nos, & sanctificationem suscipimus, & operantem in nobis sua bonitate, vt dicit Apostolus, quòd omnia operatur vnus, & idem Spiritus. Tu autem vnde accepisti, quòd Spiritus accipiat esse à Filio? hoc nullo modo est, præterquam à Patre.

PROV. Et fecistis longam orationem exponendo authoritatem, & punctum principalem non tetigistis, nisi nunc vltimò quærendo, & respondeo ex eadem authoritate, vbi dicitur, vnum Spiritum confitendum, vnum Patrem, vnum Filium, neque esse duos Patres, neque duos Filios, & quòd Spiritus sanctus non est Filius, & dicit, non enim à Spiritu aliqua suscipimus, sicut à Filio Spiritus.

EPHES. Nos dicimus Spiritum, quia Spiritus apud Græcos [2] neutri ge- 2
neris est, & sicut potest esse πνεῦμα in accusatiuo, sic in nominatiuo.

PROV. Cùm dicat, quemadmodum, non potest esse accusatiui casus verbum πνεῦμα quia comparat acceptionem nostram cum acceptione, quam Spiritus facit à Filio, sicut si diceremus, non enim accipio aliqua ab Imperatore, quemadmodum accipit vnus Prælatus à summo Pontifice; impossibile est, quòd Prælatus esset accusatiui casus, ergò necessariò sequitur, quòd Spiritus est casus nominatiui.

EPHES. Hoc ita esset si ibidem adduceret, quòd Spiritus accipiat à Filio.

PROV. Hoc de necessitate intelligitur.

EPHES. Cùm hoc non sit in textu, non videtur conueniens comparatio, & inconsequens est velle comparare acceptionem, quam à Filio facimus, acceptionis Spiritus à Filio.

PROV. Et ideo negatur, [d] & dicitur quòd differentia est.

EPHES. Ostendam hoc esse extra sententiam Basilij, nam intendit ibidem

c Idest, neq. in hac authoritate Filius, & Spiritus sanctus necessariò accipiendi sunt quasi vnus accipiat, & procedat ab alio, sed subdit quòd non aliqua, &c.

d Scilicet, & ideo negatur similitudo receptionis in ipso textu.

dem ostendere Basilius, quòd Filius non est Spiritus; dicens quòd propter hoc Spiritus non est nominatus Filius, quia accipimus eũdem à Filio, ab ipso Spiritu non accipimus aliqua, quàm sit ipse Spiritus.

PROV. Hoc hęreticum est.

EPHES. Non accipimus alia, quàm Spiritus, sed ipsum Spiritum accedentem ad nos, & operantem in nos sua bona, videlicet adoptionem. Istud est consequens secundùm intentionem Doctorum, & secundùm sequelam eorum, quæ præcedunt.

PROV. Dicitis, quòd non accipimus aliqua, quàm sit Spiritus sanctus, quęro an dona Spiritus sancti sint ipse Spiritus? respondeas ad quæsitum, cùm plurima dicta sint hìc contra totam sacram Scripturam, & falsa.

EPHES. Non sunt alia hoc modo, sicut Spiritus est alius, quàm filius, videlicet quòd non alia bona, quæ per se consistant.

PROV. Ego non quæro hoc, sed dico, an dona Spiritus sancti, quæ dantur nobis, sint idem quòd Spiritus [e] sanctus? Ad hoc formaliter respondeas, & non plus.

[e] Hic infra magis se declarat ipse Prov.

EPHES. Dico alia esse dona, quàm Spiritum sanctum, non tamen quòd per se consistant.

PROV. Alia sunt, quàm Spiritus sanctus, & primò dicebatis contrarium, dicens à Spiritu nil accipi, nisi ipsum Spiritum.

EPHES. Ita per illum modum accipimus à Spiritu, licèt accipiamus dona, non sunt per se consistentia, sed alia sunt, quàm Spiritus.

PROV. Quæro an nè dona à Spiritu sancto dentur cum Spiritu sancto? nunc concludo.

AND. Verbis his expositis Imperator inquit.

IMP. Quia ista sunt extra propositum, nolo, quòd his respondeât nostri.

PROV. Imò sunt in proposito, vt statim ostendam.

IMP. Dicimus extra propositam authoritatem.

PROV. Nos debemus dare in authoritate sensum eldem.

CARD. Ex his, quæ dicta sunt, Prouincialis ostendere vult, quòd πνῦμα sit nominatiui casus, & sic sunt ad propositum necessaria.

PROV. Hæc dona, quæ nos accipimus à Spiritu, non sunt Spiritus, & sunt creata in nobis.

AND. Imposuit Imperator silentium Interpreti, meo iudicio, [f] timens conclusionem, vocauitque suos ad disputandum propositos, illisque aliquantum allocutus, demùm ad locum dicendi reuersis, hæc inquit.

[f] Fatetur hoc ipse Græcus Scriptor vt in 4. nota huius Collat. dicitur.

IMP. Difficultas nostra non solùm stat in hac authoritate, habemus & aliàs plures.

PROV. Non permittimus quominùs hæc discutiatur authoritas.

IMP. Necesse est vt de vna materia discutiatur, non de pluribus?

CARD. Nos nolumus intrare aliam materiam; sed cùm ad probationem vnius adducitur alia authoritas, & Ephesinus dicat vno modo intelligi, Prouincialis alio, necesse est, vt verus elucescat sensus. Confiteatur Ephesius authoritatem ad sensum Prouincialis, & caussam dimittemus.

IMP. Benè intelligimus quò tendunt verba Prouincialis.

PROV. Si hìc, dona non sunt persona Spiritus.

EPHES. Authoritas ista prohibet examinationem [g], quoniam allegatio aliter intelligitur apud nos, aliter apud vos, & secundùm nos nullum necessariò

[g] Græcus Scriptor sess. 22. sic, locus iste ambiguus est, & ex ambiguis nihil concluditur.

cessariò sequitur ex ea ad propositum; omissa in præsentiarum hac authoritate, veniemus ad alia.

PROV. B. Cyrillus in epistola, Saluator noster, dat nobis doctrinam, quòd non solùm debemus respicere authoritates, sed intentiones, quæ in eis sunt, si nos debemus producere testimonium, & non inuestigare testimoniorum sensum, faceremus contra regulam Beati Cyrilli; modò sequendo illam regulam dico sic, quòd hæc authoritas nullam habet apud nos dubitationem, & ex se habet claritudinem, sed volendo dare sensum extortum, posset habere dubitationem, vos dedistis sensum extortum totaliter contra literam dicendo, non aliqua accipimus à Spiritu, prout nos accipimus Spiritum à Filio. Hæc expositio implicat contradictionem, quia eodem modo accipimus aliqua à Spiritu, vt accipimus aliqua a Filio, quia accipiendo Spiritum à Filio accipimus dona Spiritus sancti vnà cum Spiritu, & accipiendo Spiritum accipimus Spiritum cum donis, & hoc dicit Apostolus [h], Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Si ergo accipimus Spiritum à Filio, accipimus dona vnà cum Spiritu, siue dona à Spiritu; Nos accipimus Spiritum cum donis. Modo Basilius dicit, non enim aliqua à Spiritu accipimus, vt Spiritus à Filio, & ponit diuersitatem, ergo implicat, secundùm expositionem vestram, ergo oportet, quòd πνεῦμα sit nominatiui casus. Stat ergo expositio primò dicta clara, vbi dicit, non enim aliqua à Spiritu accipimus, quemadmodum Spiritus à Filio, quia hæc dona, sunt distincta à Spiritu per concessum per vos, & id, quod accipit Spiritus à Filio, est quid diuinum, & idem quod Spiritus, scilicet, quid increatum; dona autem in nobis sunt creata, & hæc est vera sententia authoritatis illius, ad quam responde, quia non eximus textum.

EPHES. Nos dicimus, quòd possemus saluare vestram expositionem, & etiam prima verba, quæ dixistis de donis, quia dicimus, quòd ea non sine eodem Spiritu accipimus, cùm totus Spiritus in vnoquoque suo dono accipiatur: Dicimus autem, quòd his positis potest nostra expositio saluari, quoniam non accipimus aliqua à Spiritu, quæ per se subsistant, sicut à Filio Spiritum, & ad hanc expositionem concordat, quòd Spiritus non sit Filius, & quòd ipsum Spiritum accipimus. Et illa verba non sunt quòd Spiritus accipiat esse à Filio, vt vos adiecistis, nos autem à spiritu accipimus [i] creaturas, hæc nec ex consequentia veniunt, neque omnino de necessitate colliguntur, & circa hanc partem est inter nos controuersia, ostende vnde habes ab authoritate collectum, quòd Spiritus accipiat esse à Filio, nos autem à Spiritu?

IMP. Ad quæsitum vestrum voluit respondere, sed non respondebit [k] magis.

PROV. Hæc non est responsio.

IMP. Nos non venimus, vt multa audiamus, sed vt vnum discutiamus.

PROV. Ego non recedo ab authoritate, sed dico, quòd Spiritus non potest esse accusatiui casus, quia cùm dicimus quod accipimus Spiritum à Filio nil aliud est dicere, quàm accipere Spiritum cum donis, & hoc apparet per Apostolum [l], qui dicit Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, scilicet à Filio, ergo recipiendo Spiritum à Filio, nil aliud est, quàm accipere Spiritum cum donis cùm recipimus dona à Spiritu, quæ numerantur in hacmet authoritate scilicet communicatio diui-

h Romanorum. 5.

i Idest dona creata.

k Idest, vlteriùs, vt habet Græcus sess. 22.

l Romanorum 5.

diuinitatis, participatio filiationis, & æternitatis arrhabo; & hæc sunt dona. Ista accipimus à Spiritu, vt Basilius dicit, ergo, quæ accipimus à Filio, sunt quæ accipimus per Spiritum, seu quod habemus per Spiritum à Filio; modò authoritas dicit contrarium [m], sic enim ait, non enim aliqua accipimus à Filio vt Spiritum à Filio, si esset accusatiui casus essent eadem, ergo oportet, quòd sit distinctio inter id quod accipit Spiritus à Filio, ab eo quod nos accipimus à Filio, vel à Spiritu. Modò cùm hoc sit vnum principium notissimum, vt B. Basilius ponit in authoritate dicens, duæ res cùm dicantur, diuinitas, & creatura, & dicens omnem rem esse aut creatam, aut creatorem, hæc dona accepta à Spiritu sunt dona creata, & distincta à Spiritu, qui est creator, ergo si non accipimus aliqua à Spiritu, vt Spiritus à Filio, oportet necessariò, quòd id, quod accipit Spiritus à Filio, sit quid diuinum, & hic est clarissimus sensus Basilij, & sic nullo modo potest stare tua * expositio.

4

IMP. De expositione istius authoritatis non est necessarium, quòd nostri sentiant id, quod vos exponitis, vel vos quod ipsi.

PROV. Ego reputo te Imperatorem doctum virum, & sapientem, & credo, quòd intelligatis optimè hanc authoritatem, & si inquiratis cum omnibus Philosophis, & Doctoribus vestris, videbitis manifestè, quòd non est possibile, hanc authoritatem habere alium sensum. Si placet acquiescere huic authoritati, transeamus ad alia, quia si transimus sic cum testimonijs, nunquam habebimus veritatem ad partem; hæc est via veritatis, quia nos nō intendimus vincere, nec vos, sed volumus, quòd veritas habeat locum, & ei assentiatur.

IMP. Propositum nostrum, & nostrorum non est, vt vtamur contentionibus, sed cum diligenti inquisitione videatur veritas, & propterea non in præsentia volunt permittere [n] responsiones; sed quia hæc authoritas videtur ambigua, non videtur instandum.

PROV. Auditores audiunt, si est ambigua, vel non.

IMP. Nostri audiuerunt si est clara.

CARD. Dominus Prouincialis multum benè declarauit sensum huius authoritatis, & omnes benè intelligunt; vnde si non vultis plus respondere, sumus contenti, quòd procedatur ad alia, & habeatur pro declarata.

IMP. Non habemus pro declarata.

CARD. Respondeatis.

3 IMP. Respondebitur tempore suo.

CARD. Nunc est tempus.

AND. Imperator misit vnum suum ad Papam secretè loquentem, qui demùm reuersus est ad Imperatorem, & secretè locutus; demùm Imperator rogauit Cardinalem S. Angeli, vt ad eum accederet, qui de loco surgens ad eum accessit, demùm secum aliquantulum allocutus, rediјt ad Papam, & secum locutus est secretè. Et stante Domino S. Angeli apud Dominum nostrum, Archiepiscopus Russiæ ad Imperatorem accessit, & plures alij ex Græcis, & collocutionem fecerunt maximam ad inuicem. His stantibus Cardinalis dixit ad Prouincialem, continuetis.

PROV. Satis dictum est ad hanc authoritatem, & ideò postquam Papæ, & Imperatori placet, procedatis ad aliam authoritatem Basilij.

EPHES. Hæc authoritas est dubia, transeamus ad alia.

PROV. Quoniam est clara, & clarissima, ideò procedamus ad alia.

EPHES.

m Scilicet, secundùm lectionem Ephesini.

n Idest vt respondeatur ab Ephesino, græcus Scriptor sic habet sess. 22. propterea suo loco examinabitur.

EPHES. Secundùm, quod dixistis, est ad commendationem Magni Basilij, qui sic habet, vt in libro nostro, iacet eius authoritas [o], quod erat indignum menti magni Basilij dubitationem ponere in suis dictis, & dicere fortassis, & rursùs, vt id concedamus, ad hoc dicimus nos.

PROV. Habes menti rationem, quam feci?

EPHES. Quam..

PROV. Meam.

EPHES. In responsione videbitis, non esse quidem opinionem Sanctorum, sicut dicebat Eunomius, tertium esse ordine, & dignitate Spiritum, videtur omninò B. Basilius non admittere, nam dicit, simulat se custodire doctrinam Sanctorum, deindè consequenter, qui fuerint Sancti dicere non potuit, fuit nèvnquam tam audax homo, qui innouationes dogmatum introducat, & profectò non habebat dicere Eunomius aliquem Sanctorum hoc dixisse; nam si quos haberet, illũ Athanasium non putabat Sanctũ, nec aliquis, qui ante ipsum fuerat, dixerat, quòd opinio Sanctorum sit, nec Eunomius dicere habebat, nec magnus Basilius admisit; quoniam autem verisimile est, Eunomium dixisse, hoc esse apud diuinam Scripturam, Saluatore nostro in traditione salutaris baptismatis dicente, Euntes baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; ex his videtur, quòd colligamus [p] Spiritum tertium dignitate, & ordine, cùm hoc admittat permissiuè [q] Basilius, dicit dignitate secundùm esse Spiritum à Filio, fortè tradidit pietatis sermo, pietatis sermonem dicens, quæ traduntur per sancta Euangelia; dicit sic, quòd forsitan quispiam diceret sermonem pietatis tradidisse, hoc est diuinam Scripturam, & traditionem ex ipsa, esse tertium dignitate Spiritum fortasè aliquis diceret, hoc si acciperet connumerationem loco dignitatis, quòd quia tertius fuit nominatus Spiritus; tertius esset etiam dignitate, sed etsi hoc concederetur, nõ necessariò apparet natura tertius, & ita rationem dubitationis ponit, quia non de necessitate sequitur à traditione diuinæ Scripturæ Spiritum esse tertium dignitate: Hoc etiam postremò innuit, postquam posuit exempla Angelorũ, & stellarum, vt apud librum, qui rectè se habet iacet, talẽ se [s] habet Spiritus . . . . quia testimonia Sanctorum non habebant, vt dicit Basilius, ab ista authoritate verisimile est, istos commendasse suam sententiam, & ideo adiecit, fortasè, respiciens ad illorum sensum, & sentit, quòd non de necessitate tertius est natura propter hanc dubitationem; respiciens itaque ad illorum sensum, ponit illud, fortasè, & illud, vt ita concedamus, & sic nullã maculam imponit magno Basilio addere dubitationem hanc, quia per suppositionem dicta sunt ab illo, & per ista defendimus opinionem Basilij, & libros nostros.

PROV. Vt veritas librorum vestrorum, & libri nostri magis eluceret, & vt appareret manifestè, quòd veritas se habet, vt est in nostris libris, & nullo modo vt in libris vestris, ego volui habere copiam de verbo ad verbum, prout est in libro nostro, & vt Ambrosius interpretatus est: consideraui in quibus conuenimus, & in quibus differimus: demum differentia est, quia vbi noster dicit, dignitate namque secundus à Filio, ab eo esse habens, & ab eo accipiens, & annuncians nobis, ac omninò ex ea caussa pendens, pietatis tradidit sermo, postea sequitur natura vti tertia, &c. Modò vester liber totum hoc abstulit, & facit istum saltum, & dicit sic, dignitate secundum esse à Filio, fortasè pietatis tradidit sermo, & postea transit dicens,

natura

o Idest, authoritas se habet, vt in lib. nostro vos mẽ dicitis, quòd liber noster est corruptus, & habet addita illa verba, fortassis, & vt hoc etiam concedamus. Vide supra dicta circa hunc authoritatem Basilij.

p Idest, quod colligi possit.

q Idest, ex supposit. sic enim habet Græcus sess. 22. concedens hoc Basil. ex suppositione dignitate, inquit, &c.

s

natura autem vti tertia, &c. Nunc apparet, quot verba abstulistis. Secundò volens probare Basilius, vt est in Filio respectu Patris, applicando similitudinem de Spiritu sancto, similitudo currit, quòd vt Filius est dignitate, & ordine à Patre secundus, natura non secundus, ita & Spiritus sanctus dignitate, & ordine secundus à Filio, quod sine vlla dubitatione ponit noster liber, ostendens consequentiam necessariam ex similitudine Filij ad Patrem & Spiritus ad Filium, vester liber ponit responsum dubitationis dicens si etiã omnino hoc concederemus, ita quòd arguit ex supposito dubio. Tertia differentia est in fine, vbi positis exemplis Angelorum, & stellarum, & mansionum in cælo, Basilius ex antecedenti absoluto, & vero, infert consequens absolutum, & verum absque aliqua dubitatione, ita dicens in nostro libro, Ita profectò Spiritum dignitate, & ordine tertium suscepimus, &c. Et probat hoc per sermonem pietatis, vbi format hunc ordinem assignans caussam, Accepimus tertium à Patre numerari ipso Domino in traditione baptismatis dicente, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & hic est sermo pietatis, in quo Basilius fundat, quòd dignitate, & ordine tertius est Spiritus, secundùm libros nostros; & hoc valdè benè conuenit, quia antecedentia de Angelis erant absolutè posita, dicens sic, quemadmodũ se habet in Angelis, quòd aliqui existentes secundi, vel tertij dignitate, & ordine, non tamen sunt extra naturam Angelicam (hoc est argumentum) vt se habet in illis, ita se habet in diuinis personis respectu naturæ, sed ita est ponendo omnia exempla Angelorum; quòd in Angelis absolutè sine conditione, qui sunt secundi, vel tertij ordine, vel dignitate, non sunt extra naturam angelicam; ita est in personis diuinis; & sicut vnum est absolute dictum, ita & aliud. Modò liber vester in hac illatione ita dicit, Ita Spiritus sanctus si dignitate, & ordine succedit, vt dicunt, postea in redditione caussæ liber vester dicit, accepimus enim tertium ordine, & dignitate, & sic non est differentia inter vos, & nos alia. Credo benè me replicasse librum vestrum, & nostrum, modò cùm in nullis alijs viderim differentiam, patienter ferendum est, si instamus pro intelligentia huius capituli, quod est principium tertij libri contra Eunomiũ. Nã si hæc fundamenta essent dubia liber vester parum probaret in toto libro. Modò quæro, vtrum ex hoc textu mèt, & ex principio libri credatur, quòd Basilius tenuerit, quòd Sancti Patres, qui præcesserunt, hoc tenuerunt? Hæc sunt à me quæsita; quæro ab eo.

EPHES. Dico B. Basilium hanc opinionem non habuisse, nec à Sanctis accepisse, neque Eunomium hoc dixisse *, quòd acceperit à Sanctis, & hoc apparet ex verbis Basilij.

* *idest, neque Eunomium verè dixisse quod acceperit à Sanctis.*

PROV. Bonum est quòd sacrum auditorium etiam intelligat præcedentia ad hæc verba. Quæ enim necessitas, &c. Quia tetigit duo puncta, & multa dimisit, præcedentia videamus, & intelligentur sequentia. B. Basilius sic inchoat librum. Vix saturatus blasphemijs contra Vnigenitum, transiens ad Filium, suæ voluntati consequentia differens, &c. Dicit, Eunomium nihil dixisse nisi ex sua voluntate, postea ponit verba Eunomij sic dicentis. Cùm sufficiat nobis hæc dixisse de Filio, consequens est etiam de Paraclito dicere, nec sequi indiscussas opiniones multorum, sed Sanctorum in omnibus seruare doctrinam à quibus tertium ordine, & dignitate cùm didicerimus Spiritum, tertium quoque natura esse credidimus, hæc sunt verba Eunomij, non plus, in quibus tria tangit. Primò non vult sequi indiscussas opiniones multorum. Secun-

Secundò dicit, quòd vult seruare in omnibus Sanctorum doctrinam. Tertiò quòd cùm didicerit ab eis, tertium esse ordine, & dignitate, didicit tertium esse natura. Ad hoc secundum respondet Basilius ita dicens, quòd non arbitratur [f] simplici, ac rudi [t] fidei multorum oportere inhærere: sed artificiosis, & sophisticis sermonibus, veritatem, prout sibi videtur, inuertit, quòd & in sermonibus de Vnigenito fecisse monstratum est. Modò quòd dixit Eunomius, indiscussas opiniones multorum se non velle sequi, replicans Basilius dicit, non arbitratur simplici opinioni multorum debere inhærere, eorum contemnens opiniones, Patres Sanctos intelligit Basilius, cùm dicit multorum contemnens opinionem, quia subdit, qui glorificant Spiritum sanctum, & quòd ipse Eunomius sciens quæ erat opinio, quæ glorificabat Spiritum, illam opinionem contemnens, simulat se seruare Sanctorum doctrinam, & eos, qui hanc tradiderunt, reticet, nunc quoque, & ipsa faciens, quæ fecit in alijs sermonibus de Vnigenito, dicit se didicisse à Sanctis, tertium ipsum dignitate, & ordine existere, à se autem credidisse, natura quoque tertium esse, qui autem Sancti sint, qui hanc doctrinam fecerunt, edicere non potest; fuit nè vnquam homo sic audax, qui diuinorum dogmatum introduxerit nouitatem, & sequitur: Quæ enim necessitas, &c. Quæro cùm Basilius dicit, contemnens opinionem multorum, qui glorificant Spiritum, vtrum Basilius sciret illam opinionem multorum, qui glorificabant Spiritum? Dicendum est, quòd sic, aliàs non posuisset. Secundò inquit in præcedentibus, simplici, ac rudi fidei multorum oportere inhærere, non artificiosis, &c. Qui erant illi sermones artificiosi, & sophistici, & si ipse poterat intelligere, qui erant artificiosi sermones, satis intelligere poterat, qui erant Sancti, qui tenebant hanc opinionem, dicat ad hæc duo.

[f] *Eunomius, scilicet.*
[t] *Idest nō artificiosæ.*

EPHES. Opinionem multorum, qui glorificabant Spiritum, dico opinionem Christianorum, quia Spiritus ordinatus est Patri, & Filio in traditione salutaris baptismatis, & de necessitate, sicut Spiritus eiusdem est gloriæ, ita & eiusdem naturæ est cum Filio.

PROV. Quæro si Sanctus Basilius cognoscebat hanc multitudinem.

EPHES. Nouit multos, qui glorificabant.

PROV. Et Diuus Athanasius intelligitur in illis, qui pro tunc erant?

EPHES. Ille etiam glorificabat.

PROV. Qui sunt artificiosi sermones?

EPHES. Artificiosi sermones, & sophistici erant ipsius Eunomij, quia ipse contemnebat opinionem multorum. Secundò cùm simularet seruare Sanctorum doctrinam, & non erat, qui hoc diceret, supponit tertium esse dignitate, & ordine Spiritum, & sic artificiosè, & sophisticè colligit, quòd cùm tertius sit Spiritus dignitate, & ordine tertius natura esset. hoc cùm vellet Basilius repellere, supponit in his, quæ sequuntur, quòd etiamsi concederemus tertium esse dignitate, & ordine, prout colligebat Eunomius, quòd non sequitur, quòd tertius esset natura, hi erant artificiosi sermones, quoniam simulabat habere à Sanctis, quæ non habebat.

PROV. Eunomius inferebat, se accepisse à Sanctis, Spiritum tertium, & ordine, & dignitate, & hoc dicebat absolutè, & à se credere ipsum esse tertium natura, oportebat eum habere sophisticam argumentationem, & multum artificiosam ad probandum hoc, quod ponit pro manifesto, quia hæc est cõclusio sua, quia accepit à Sanctis [t], ideo sic colligit faciendo artificiosam, oportebat vt poneret aliquid manifestum, & inde artificiosè inferret; modò Basilius dicit, quòd simulabat se seruare doctrinam Sanctorum, sed non ponit illud artificiosum, & sophisticum, satis sit nobis, quòd Eunomius ex aliquo antecedenti absoluto, & sine conditione inferebat illud, cùm aduerteritis, videbitis hanc conclusionem sic esse. Modò isti Sancti, qui habebant opinionem, qua glorificabatur Spiritus, erant illi, quos Basilius sequebatur, & ex illa opinione, qua glorificabant Spiritum, non poterat [u] facere Eunomius antecedens, & inferre subsequens, quod credebat, & isti erant Sancti manifestè, & quia eorum opinio non poterat ei suffragari, non nominabat eos, nec in duobus præcedentibus libris, neque in isto, quia non poterant reperiri Doctores, qui dicerent, dignitate, & ordine Spiritum esse tertium, itaut sequeretur, tertium esse natura, & si quos posuisset, fuissent magis contra eum, aliàs Sancti, qui dicebant tertium dignitate, & ordine, erant manifesti: & non dicit Basilius, quòd ipse non poterit reperire Sanctos; & ex hac radice sumpsistis errorem ex verbis, quinam sint Sancti & vbi hanc doctrinam fecerint, non potest dicere, ex hoc credidistis, quòd quia Basilius dicit, quòd Eunomius non poterat dicere, quòd nec ipse Basilius haberet certitudinem Sanctorum, qui hoc dixerunt, & hoc est falsum.

t Tertiũ esse ordine, & hunc artificiosè colligebat, tertium esse natura.

u Quia ex illa doctrina Sanctorum, quòd Spiritus esset tertius ordine non poterat clare inferre quod esset tertius natura, ideo nõ adducebat authoritates eorum Sãctorum hoc dicentiũ, sed supponebat in genere dictum a Sãctis.

EPHES. Non dico, quòd Basilius non fuerit certus.

PROV. Dico, quòd verùm est, quòd Eunomius non poterat dicere.

EPHES. Eunomius non poterat dicere?

PROV. Quia non reperiebantur Sancti, qui tenerent processum in diui-
6 nis [6] ad extra, & Ariani tenebant, & Eunomius. Modò dico ad rationem (volui autem dicere textum, vt omnes illum intelligant) Basilius capit aliqua ad impugnandum Eunomium, arguens sic, quicunq. procedit [x], sicut se habet Filius ad Patrem, ita Spiritus ad Filium, & post exempla posita concludit illam propositionem absolutè, prout præmiserat, quia illud est verum, & absolutum, quod procedit ex veris ad vera, & absoluta, quia regula est, quòd nunquam ex vero sequitur falsum, vel dubium, quia si præmissæ sunt veræ, & absolutæ, semper sequuntur vera, & absoluta, siue sint præmissæ per authoritates, siue per rationes, quia authoritates sunt loco rationum. Modò ex libro vestro sequeretur ex præmissis [y] veris, & absolutis dubia conclusio. Secundò procederetur ex antecedenti dubio [z] ad probandum consequens verum, & necessarium, illud est consequens, quòd non sit tertius natura & est necessarium, & antecedens esset dubium: Videatis qualis confusio, & nota [a] sequeretur; & ex istis duobus arguebam, quòd non potest stare textus libri vestri. Respondeatis ad has duas rationes.

x Solent disputatores inter argumentandũ incipere propositionẽ aliquã, & statim mutato conceptu, vel mutatis verbis reassumere aliã, vel eandem.

y Exemplis, scilicet, Angelorum, & stellarum de quibus in eo textu Basilius.

z Vt vtrum esset tertius ordine de quo latè supra.

a Scilicet, cõtra Basil.

EPHES. Non necessariò colligis, dum dicis, quòd necessariò ab eo, quod est absolutum, verum, & simplex, sequitur verum, & absolutum. Nam potest esse aliquid ex se absolutum, & verum, & id, per quod ostenditur, non sit simpliciter verum, sed per suppositionem [b], propter hæc magnus Basilius in exemplo Angelorum, & stellarum, & mansionum dicit simpliciter

b Si quid videlicet accipiatur, vt datum & non cõcessum ita Grecus Scriptor sess. 23.

citer verum, & ostendit quòd non necessariò, natura secundi, & tertij sunt, quia dignitate, & ordine secundi, & tertij sunt, ad conclusionem propter quam exempla accipit non ostendit id, quod simpliciter, & absolutum est. sed quod per suppositionem concessit, scilicet, quòd etiamsi daretur, Spiritum esse tertium dignitate, & ordine, sicut dicunt, & sicut authoritatem Euangelij accipiunt, sed non sequitur de necessitate, natura tertium esse Spiritum; ergo non est necessarium, quod dicebatis, quòd omne, quod simpliciter, & absolutè est verum, & per quod illud ostenditur, ita se habere.

PROV. Pono, si homo currit, ergo homo mouetur; hæc propositio non dicit, quòd homo currit, nec quòd homo moueatur, sed conditionaliter, quia solùm est necessitas consequentiæ.

EPHES. Hæc est suppositio propter verbum, si.

PROV. Nònne est bona consequentia? certè sic, & tamen nil ponitur, neque in antecedenti, neque in consequenti; Sed si dico, homo currit, ergo mouetur, quia pono in esse homo currit, ergo sequitur, quòd homo moueatur, & hæc est necessitas ex consequenti, ita fecit Basilius hìc; quòd quemadmodum se habet res ista in Angelis, & in stellis, & mansionibus, ita in personis, hoc ipse præsupponit, sed ita est in Angelis, non ponens aliquam conditionem, ergo oportet necessariò sequi sine vlla conditione [c] aliàs videretur imperitissimus in illo processu.

[c] In personis, scilicet diuinis.

EPHES. In his, quę per suppositionem assumuntur, si inferatur, assumptio affirmat suppositionem. Dicimus, si homo currit, ergo mouetur, si secundùm suppositionem inferimus. Sed homo currit, concessa fuit suppositio, & id, quod ex ipsa colligitur, necessariò colligitur; si nullatenùs inferatur assumptio, non necessariò suppositio conceditur, sed potest stare in ambiguo; dubium est, si homo currit, dubia & illatio, ergo mouetur; sic in authoritate Basilij dicit, Spiritus tertius est dignitate, & ordine, ergo tertius est natura, non necessariò sequitur.

PROV. Hęc est conclusio.

EPHES. Hoc ab exemplo Angelorum ostenditur, in hoc assumptionem non includit, non enim addit, sed tertius est dignitate, & ordine, sed in dubio ponit, sed etsi proposuisset certè non necessariò hoc fuisset secutum, provt in Angelis, quia per suppositionem sunt hæc concessa.

PROV. Nihil respondetis, quia sequitur de necessitate, si homo currit, ergo mouetur, ad positionem inferiorum sequuntur superiora, nam fit motus in cursu, ergo si homo currit, necesse est vt moueatur, & tamen non habetur, quòd currat, vel moueatur, nisi faciam propositionem in esse, in minori, videlicet homo currit, & ideo sequitur, & homo mouetur; & ideo Basilius dicit, quòd sic se habet in Angelis.

EPHES. Vos nominatis exemplum pro suppositione.

PROV. Ipse ponit exemplum absolutè.

EPHES. B. Basilius exempla sumit ad probationem suppositionis, nec ponit opinionem Sanctorum, sed per suppositionem dat hoc.

PROV. Ista exempla sunt absoluta; ità profectò cùm arguimus à creaturis ad Creatorem, nunquid non assumuntur creaturæ absolutè, vt antecedens, & ex illo inferimus de Deo? Cùm Aristoteles voluit probare primam caussam immobilem, incipit sic, Quod mouetur ab aliquo mouetur, nec ponit per

ſuppoſitionem, ſed abſolutè; ſi poſuiſſet per conditionem, non probaſſet primam cauſſam immobilem, niſi per conditionem, & per illationem conſequentiæ, & ſic nullam veritatem haberemus de prima cauſſa; ita Baſilius ex Angelis, & id quod dicitur de creaturis in ſacra Scriptura, ponit abſolutè, volens ex his creaturis venire ad cognitionem veritatis Deitatis, dicens, licèt ſit tertius dignitate, non ſequitur, ergo tertius natura; ſi conditionaliter poſuiſſet hoc antecedens, non plus probaſſet, niſi quòd ſi homo currit ergo mouetur, & neque in Angelis, neque in Deo quid intuliſſet, & ſic ſi cum Eunomio non diſputaſſet, niſi de illatione conditionali; quid valuiſſet hæc diſputatio? Vnde neceſſariò eſt, vt habeatur ſenſus noſter, facias vt velis benè videre, & ſeruare honorem Beati Baſilij.

AND. Et ſic finis pro illa die.

Notæ ad decimamnonam Collationem.

1 Spiritum] Sic ad verbum græcus Scriptor ſeſſione 22. in ea parte, vbi incipit Epheſ. Ego ſanè. itaque illa verba, *Sicut à Filio Spiritum*, ſunt verba textus Baſilij; quæ inter loquendum ponderat Epheſ. & explicat, *quòd à Filio accipimus Spiritum, qui eſt alius, quàm ipſe Filius, & à Spiritu* (vt ipſe ait ibidem) *non alia quædam accipimus præter ipſum Spiritum*. Verba textus Baſilij in Orat. 17. in ſanctum Baptiſma in fine ſunt hæc, vt in editione Pariſ. anno 1618. ἕνα μὲν οὖν πατέρα, ἕνα δὲ υἱόν, ἓν δὲ πνεῦμα κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν ὁμολογητέον, καὶ οὔτε δύο πατέρας, οὔτε δύο υἱούς, διόπερ τὸ πνεῦμα υἱὸς οὐκ ἔστιν οὐδὲ ὀνομάζεται, οὐ γὰρ παρὰ τοῦ πνεύματος τινὰ λαμβάνομεν, ὥσπερ παρὰ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ προσιὸν ἡμῖν καὶ ἁγιάζον ὑποδεχόμεθα, θεότητος κοινωνίαν, καὶ υἱότητος μετουσίαν, καὶ αἰωνίου κληρονομίας ἀρραβῶνα, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπαρχήν. Quæ in Latinum tranſlata ſic ſe habent. *Vnum itaq. Patrem, vnum Filium, vnum & Spiritum ſecundùm diuinam traditionem confiteri oportet, & non duos Patres, non duos filios, quandoquidem Spiritus non eſt Filius, neque nominatur. Non enim à Spiritu aliqua accipimus quemadmodum à Filio Spiritus, ſed ipſum ad nos accedentem, & ſanctificantem ſuſcipimus diuinitatis communionē, & filiationis participationem, ſempiternaq. hæreditatis arrhabonem, ac futurorum bonorum primitias*. Tota difficultas inter Prouinc. & Epheſ. eſt in verbo πνεῦμα quod cùm in græco ſit neutri generis poteſt eſſe caſus nominatiui, & accuſatiui, ſed ex contextu, & vi rationis probat Prouincialis eſſe nominatiui, vt etiam in ſecunda nota dicimus. Quo verò ad illa verba ſequentia nimirum. *Sed ipſum Spiritum ad nos accedentem*, &c. Senſus illorum eſt, quòd non accipimus à Spiritu ſicut accipit à Filio Spiritus, ipſam, ſcilicet, diuinam eſſentiam, ita vt ſimus ab illo procedẽtes, & illi conſubſtantiales, ſed accipimus ipſum Spiritum ad nos accedentem, eius gratiā, dona, &c. Quomodò autem non ſolùm dona Spiritus, eiuſq. gratiam ſanctificantem, ſed ipſam etiam perſonam, imò & perſonas diuinas ſpeciali modo amantis in amante recipiamus, vide S. Thomam 1. part. quæſt. 43. art. 3. arg. 1. quem fusè explicat Suarez de Trinit. lib. 12. cap. 5. num. 8. ſicut enim ad eſſe noſtrum naturale per creationem conſequitur vt ſit Deus in nobis per eſſentiā, præſentiam, & potentiam, vt docet S. Thomas 1. part. quæſt. 8. art. 3. ita & ad eſſe gratuitum per gratiam ſanctificantem conſequitur, vt perſonæ diuinæ ſint in nobis ſpeciali modo amantis in amante, & dirigentis in re directa ad vltimum finem, & beatitudinem æternam iuxtà Saluatoris ſententiam Ioan. 14. *Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*; & quia infuſio gratiæ, & donorũ attribuitur tertię perſonę, & Spiritui ſancto, qui eſt primum donũ; ideo de eo dicit Apoſt. Romanor. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. Et hoc eſt quod docet S. Baſilius in præfata authoritate, nimirum nos recipere Spiritum ſanctum ſanctificantem nos per gratiam, & dona, quæ

nobis

nobis largitur, vt latè infra hac eadem Collat. Prouincialis.

2 Neutri] Cùm Spiritus in græco sit neutri generis & sic idem in nominatiuo, ac in accusatiuo ad ineptum sensum detorquet verba Basilij, *quod*, scilicet, *non accipimus aliqua à Filio, sicut Spiritum à Filio*, & subintelligebat *accipimus* hunc sensum excludit Prouincialis. Hinc corrigenda translatio latina in edit. Parisien. vbi legitur *Spiritum*.

3 Spiritu] Scilicet res creatas, nempè gratiam & dona Spiritus sancti. Sic enim habet Græcus sessione 22. *Quod verò Spiritus sanctus accipiat suum esse à Filio, vt ipse addidisti, nos autem à Spiritu accipiamus res creatas, hoc neque ex dictorum serie sequi videtur, neque omnino colligitur necessariò; ostende igitur ipse vnde sumas Spiritum quidem accipere suum esse à Filio, nos verò accipere à Spiritu creaturas*. Hæc ille.

4 Expositio] Græcus Scriptor sess. 22. referens hæc dicta Prouinc. hęc ait. *Ephes. autem non habens quid respōderet diu tacebat, & Imperator veritus ne in aliquod dogma sermo dilaberetur*, &c. Et paulò infra. *At verò Ephes. tacebat, atque ad hæc non respondebat*.

5 Se habet] Deest aliquid, quod supplendum est ex Græco Scriptore sess. 22. his verbis. *Vt in nostro incorrupto codice legitur, dicit, & si ordine, & dignitate Spiritus posterior est (vt asserunt.)* Hæc ille. Vides tertiam additionem, & textus Basilij corruptionem, prima est fortasse pietatis, &c. secunda, vt hoc etiam concedamus, tertia, vt asserunt. Quas hìc immediatè enumerat Prouincialis. Primas duas corruptiones habet editio Paris. anno 1618. tertiam non habet.

6 Ad extra] Idest non reperiebantur Sancti, qui tenerent processionem Filij esse ad extra; Græcus sic habet sessione 22. *Cæterum Eunomius Sanctos proferre non poterat, Sancti enim nostri, qui ante illum fuere, dicebant hoc, intelligentes processionem ad intra; Eunomius autem, quippe vt Ariana opinione imbutus, iuxta Arianos intelligendo ad extra, hæc nequaquam recipiebat: Nunc ad illud venio, quod præcedente sessione dixi, ad quod etiam tu respondisti, hoc posito tantùm volui transcurrere textum*, &c.

COLLATIO VIGESIMA.

Die 17. Martij.

Plures authoritates adducit Ephesinus ad probandum, Spiritum sanctum non procedere à Filio, quibus respondet Prouincialis.

AND. EPHES. DIe decimaseptima Martij inchoata est disputatio. Fides nostra non ex hominibus, aut per homines commendationem habuit, sed per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, qui personaliter loquutus est discipulis; propterea omissis ambiguis authoritatibus, licèt & ipsæ authoritates legitimè perspectæ potiùs videantur pro nobis fecisse, quàm contra nos, recurram ad illud, quod debemus de fide tractare; Non enim magnus Basilius vnquam tractasset, vel insinuasset aliquid contra traditionem dominicam, vel apostolicam, vel eorum, qui successerunt eis, vel contraria ipsis, vt per alias authoritates ostensum est, & amplius ostendetur, concedente nobis sermonem Deo in aperitione oris. Age [b] igitur honoremus discipulum à Magistro, & seruum à Domino, ostendamùsque consonum sibi ipsi, & eorum, quæ tractauit in omnibus. Primum igitur ipse Deus verbum, & theologiæ

[b] *Ad omnes authoritates, quas hic pro se adducit Ephesius, vide responsiones Prou. infra hac eadē Collatione & Collat. 21. num. 1.*

c Ioan. 1.

præceptor in nouissima sua allocutione, cum discipulis, dixit [c]. Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit ille testimonium perhibebit de me. In his conspiciuntur tres diuinæ personæ, & ipse Dominus vnicuique accommodat proprium; De Spiritu autem solo dicit, cùm venerit, de se ipso cùm Patre dicit, quem mittam vobis à Patre, rursùm de Patre solo, qui de Patre procedit: Videas ergo diligentiam Theologiæ; nam per illud, cùm venerit, libertatem, & dominationem ostendit; per illud autem, quem mittam vobis à Patre, suam, & Patris voluntatem fuisse ostendit missionem & apparitionem Spiritus; per illud denique, qui à Patre procedit, caussam ostendit Spiritus vnde habebat esse. De primis quidem duobus, testis est Theologus Gregorius in sermone, quem edidit in festo Pentecostes, de Spiritu dicens; Veniens quidem vtpotè liber, mittitur autem vt non contrarius Deus; Nam quia præcognito Patre, deinde cognito Filio, posteriùs apparuit mundo Spiritus sanctus, ne videretur contrarius esse, & cuiusdam alterius naturæ, aut voluntatis, propterea mitti à Patre, & Filio dicitur, bonam voluntatem eorum (quod iam diximus) insinuante verbo [d]. Iterum in sermone de Spiritu sancto dicit ipse Theologus, mittitur quidem dispensatiuè, venit autem ex propria sua potestate. Dicens dispensatiuè per hoc apparitionem Spiritus in mundo propter hominum vtilitatem significat, quemadmodum verbum missionis, Patri & Filio attribuitur, aduentus soli Spiritui; nam solus Spiritus venit, & nul-

d Dum, scilicet dixit Mittā vobis à Patre.

1 lam simul intelligere personam necesse est earum, quæ [1] mittunt; Ita in processionis verbo, à Patre solo, necesse est intelligere Spiritum procedere, & nullo modo à Filio, nam cùm sui mentionem egerit diligenter Dominus, & cùm attribuerit sibi, & Patri missionem Spiritus, non etiam de processione dicit, à nobis, aut qui à me, & à Patre procedit, nam hoc certè dixisset, si cognouisset processionem suam esse. Quòd autem, qui à Patre procedit, proprium sit Spiritus, & propter hoc nullo modo sequatur necessariò, intelligere & à Filio, testis est nobis theologus Gregorius [e] tradens proprietatem diuinarum personarum, in quibus dicit, Propterea stantes nos intra terminos nostros, ingenitum introducimus, & genitum, & qui à Patre procedit, sicut dicit Deus Verbum [f]. Sic ergo est proprium Spiritus sancti, qui à Patre procedit [g], & non simpliciter, qui procedit; quod autem est proprium, necesse est conuertatur ad id, cuius est proprium, neque superabundare, neque deficere potest: necesse est ergo intelligere, & dicere, si quis est Spiritus sanctus, hic est, qui à Patre procedit, & si quid est, quod à Patre procedit, necesse est, quòd sit Spiritus sanctus; si autem ab aliquo alio procedit, non est Spiritus sanctus, nam necesse est hoc intelligere secundùm consequentiam rationis, & conuersionem; non est necessarium, neque omnino possumus intelligere, cùm audimus, Spiritum à Patre procedere, quòd etiam à Filio procedat; & hæc quidem Saluator noster, & Deus, & theologiæ magister, sed & discipulus eiusdē & secretorum præceptor cælestis homo Paulus vas electionis, videamus qualia & ipse de hoc dicat ad Corinth. scribēs; de Spiritu sancto, & de substātia eius, & vnde eam habeat ostendere volēs, hęc [h] scribit: Nos non Spiritum mundi accepimus, sed Spiritū, qui est à Deo, & ne aliquis diceret, potest etiam Filius intelligi, vt ab eo etiam procedat istam speculationem explicans B. Ioannes Theologus, & Euangelista, quando reuelauit

e Orat. 1. de Filio.

f Ioan. 15. Spiritū veritatis, qui à Patre procedit. Vide responsiones Prouincialis ad hæc omnia infra Collat. 22.

g Idest, proprium est Spiritus sancti à Patre procedere, & nō simpliciter procedere vt non possit intelligi ab vtroque.

h 1. Cor. 2.

magno, & miraculoso [2] Gregorio secreta theologiæ, mediante sancta Dei Genitrice Maria, talia dicit, (vt magnus Gregorius Episcopus Nyssenus, qui vitam eius scripsit, refert) vnus Spiritus sanctus, qui à Deo subsistentiam habet, & quidem per Filium apparuit hominibus. In his manifestum est, nos nullo modo posse intelligere, qui à Deo habet subsistentiam, à Filio esse, non enim subiunxisset postea, & qui per Filium apparuit hominibus; nam impossibile est, & inconsequens à Deo, & à Filio intelligere Spiritum habere subsistentiam, deinde inferre, & per ipsum apparuit hominibus, sed ad diuersas figuras producens sermonem, ostendit illud solum Patri attinere, quòd ex ipso subsistentiam habeat Spiritus; hoc autem ad Filium, quòd per ipsum apparuit hominibus, ergo non est necesse similia intelligere, cùm audimus Spiritum à Deo, quòd & à Filio sit, neque omninò possibile est, vt ostendimus, siquidem aliud significat, per Filium apparuisse, & aliud à Deo habere subsistentiam, quorum vnum attribuitur Filio, aliud Patri; hoc quidem de diuinis Scripturis diximus; post verò diuinum Apostolum Paulum, discipulus eius, & communicator diuinorum secretorum Dionysius compareat, qui nobis eadem contestatur; nam ipse in cap. de vnica [1], & discreta theologia, tradens nobis diuinarum personarum, & omnimodæ distinctionis rationem, talia scribit. Est autem & distinctio in supernaturalibus theologijs, non ea tantùm, quam dixi, quòd & secundùm ipsam vnionem inconfundibilitèr, & immixtè collocatur vnaquæq. diuinarum personarum, sed quòd etiam supernaturalis diuinæ fœcunditatis non est conuersio ad inuicem, solus quidem fons supernaturalis diuinæ fœcunditatis est Pater. Si ergo solus fons diuinæ fœcunditatis est Pater, & per hoc à Filio, & à Spiritu distinguitur; (nam de omnimoda distinctione personarum intentio erat sermonis) neque Filio commune est cum Patre, neque Spiritui sancto esse fontem; etenim tali modo confusio esset circa diuinas personas, & distinctio tolleretur, neque enim ea, quæ sunt vnita diuidere, vt ipsemèt dicit, fas est, neque quæ distincta sunt confundere; & propter hoc fontis ratio, & nomen nullo modo ad Filium peruenit; cùm autem Filius non sit fons deitatis, manifestum est, quod Spiritus caussa non est Filius; nam deitas supernaturalis, quæ originatur, est Spiritus sanctus, & sic cum Pater existat solus fons deitatis, & per hoc à Filio, & Spiritu distinguatur, solus erit productor, & spirator vt est solus Pater, & hæc nostra est opinio; nec colligitur à doctoribus vestra, sed nostra, sicut expreſsè, & apertè dictum est. Eadem dicit Magnus Athanasius in sermone, cuius titulus est de æterna subsistentia Filij, & Spiritus. Nam dicit: Separamur ab ijs, qui iudaizant, & ab ijs, qui deprauant christianismum, qui Deum, qui est de Deo negantes, vnum Deum, vt Iudæi dicunt; non solùm quia solus est, non genitus, & solus fons deitatis Pater, propter hoc dicentes solum Deum, sed tanquam infœcundum Filij, & infructuosum Verbi viuentis. Hic etiam magnus doctor solùm non genitum, & solùm fontem deitatis Patrem dicit; & quemadmodum esse non genitum non potest fieri commune vtrique duarum aliarum personarum, sic fons deitatis nequaquam communicari potest cum Filio, ergo Filius non est fons deitatis, & propter hoc neque Spiritus sancti caussa. Videtisnè omnia consonantia veritati, & Sanctorum ad inuicem concordiam. Denique afferimus sententias œcumenicorum Conciliorum per Episcopum Cæsariensem Leontium, qui talia [3] dixit ad quendam philosophum Phedonem dubitantem:

[1] De Diuin. nom. c. 2.

Acci-

Accipe vnam deitatem Patris, qui genuit Filium ineffabiliter, & Filij, qui natus est ex ipso, & Spiritus sancti ex eodem Patre procedentis, qui & proprius est Filij, sicut dicit diuinus [g] Apostolus, Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Considerandа est hæc intentio Sanctorum Patrum, qui dum tractarent de Spiritu, vnde procedat, & caussam habeat, cùm dixerint, deitatem Spiritus sancti, qui ab ipso procedit, addiderunt statim, Patre, ne quis putaret ad Filium referri processionem, quia de proximo de illo egerant memoriam. Insuper [h]

g Roman. 8.

h Sermo interruptus à Cardinali.

CARD. Transgreditur formam datam, in qua fecimus, vt de authoritate in authoritatem procederemus.

EPHES. Magister iste respondens ad vnam authoritatem per nos adductam tantum sumpsit tempus, vt totum tempus cœperit, quod & in præcedentibus fecit; ideò nos videntes hæc, putauimus ita faciendum esse, vt vnam, & similes omnes rationes nostras adduceremus, vt saltim coactus ad vnumquodque respondeat. Insuper infirmitate impediti non possumus singulis respondere.

PROV. In præcedenti nostra disputatione ex mutua conuentione inter Dominum Nostrum, & Imperatorem conuentum est, & conclusum, quòd de capitulo in capitulum, & de argumento in argumentum procederemus; & ideò primò inchoauimus ab authoritate Basilij posita in festo Pentecostes; & quamquam dicta sint circa illam authoritatem, pro inuestigatione intelligentiæ Basilij, multa, nunquam exiuimus propositam authoritatem. Expedita illa, venimus ad aliam authoritatem Basilij; in hac ergo aliquantulum fui prolixus in expositione ipsiusmèt textus, non exeundo textum, quia si volebam facere rationem ex ipso textu, oportebat, vt sacer cœtus haberet notitiam textus; nunquam introduxi aliam authoritatem, nisi verba textus. Et quia argumenta sumebantur ex antecedentibus, & sequentibus, oportuit illa dicere, & facta declaratione textus, formaui duas rationes ad probandum de necessitate, quòd textus non poterat stare cum illo verbo dubitatiuo; ita quòd quantum natura rei requirebat, non poteram esse breuior. Modò ad rationes, quæ fuerunt vltimæ in nostro recessu, si voluisset seruare optimum ordinem, debebat respondere. Vnum ex duobus sequitur ex his, aut quòd vidit rationes meas concludere, & quòd non potest respondere, & hoc nobis placet, si fateatur; aut quia voluit fugere, intrauit aliam materiam; sed etiam pace eius dixerim, si volebat euitare argumenta, quæ concludunt, debebat transire ad authoritates Athanasij, quæ secundò fuerunt productæ, quæ ita necessariò concludunt, vt authoritas Basilij. Modò verò non respondet argumentis, nec tenet ordinem; de authoritatibus Athanasij transit ad authoritates Euangelij, ac si primæ authoritates non fundarentur in textu Euangelico; nunquid authoritas Basilij non fundatur in verbis Euangelij, de meo accipiet, & annunciabit? nònne verba pietatis, & baptismi fundantur in verbo Dei, cùm dicit, Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, modò verbum Christi quid dicit. Qui à Patre procedit, ille idem in medio cap. 16. Euangelij Ioannis declarans quomodo debeat intelligi, qui à Patre procedit, dicit, Omnia quæ habet Pater, mea sunt, ideò dixi, quia de meo accipiet. Ex quo ergo authoritas diuinæ Scripturæ Iesu Christi, est primò posita in medio per sanctos Doctores, & ducta in vim argumentationis, valdè absurdum est, & indecens in tanto Auditorio,

rio, quòd dimissa hac magna authoritate indiscussa, nulla facta responsione, rationibus, quæ conuincunt, transeamus ad alias; modò dico sic, dicat prolixè, quia non habeo sibi imponere legem, sed Imperator, ego seruabo honestatem, & ordinem disputationis, nec vnquam respondebo sibi ad quæcunque dixerit, donec responderit per ordinem, prout inchoauimus disputationem. Modò videatis si vultis consumere tempus in vanum, requiro eum ex debito honestatis, & disputationis, vt respondeat nostris rationibus, quia ex illis habebimus clarè intentionem Basilij, nisi Sanctissimus D. N. aliud mihi mandet. Dixi aliàs, & dico, quòd in tertia Synodo hoc firmatum est, vt dicit Cyrillus [i], & hoc debet esse regula tibi, & mihi dicens, sequentes Sanctorum Patrum confessiones, quas fecerunt, loquente in eis Spiritu sancto, & intelligentias inuestigantes veritatem dicimus, &c. ita debent adduci testimonia, vt inuestigemus intentiones Sanctorum.

i *Epist. ad Nestor. in actis Concil. Ephes. par. 1. cap. 26. quæ incipit. Cū Saluator.*

ANDR. Collocuti sunt Græci ad inuicem.

EPHES. Nos modum disputationis, sicut ad inuicem conuenimus, nullo modo reliquimus, sed cognoscit P. V. quòd proponentibus vobis duas, aut tres authoritates, consumpsimus super his omnes antecedentes disputationes; ideò ne hoc semper fieret, visum est nobis probationes, & omnes nostras rationes adducere, non de aliquibus libris latentibus, & non omnibus cognitis, neque ex dubijs, & corruptis, sed ex ipsis Scripturis sacris, & ab ijs sententijs, quæ ab omnibus Patribus profitentur; nam si semper circa eandem authoritatem consumemus tempus, dum vos quærendo per argumentationes, & rationes nos respondere velimus, esset ad infinitum processus; propterea quia responsum dedimus apertè, & manifestè de additione illa dubitationis, quæ inuenitur apud nostros libros, visum fuit, illa authoritate omissa, ne semper in infinitum progrediamur nostras rationes adducere; deinde voces Basilij, quæ omnibus his sunt consonæ, vt ex omnibus his appareat librum vestrum esse corruptum, postea poteritis assumere vnamquamque authoritatem, &, vt volueritis, disputatiuè inquirere, si Deus concesserit, & tempus patiatur.

IMPER. Intentio nostra non est, vt ordo disputationis mutetur, & si voluissetis expectare vsque ad finem sermonum, ipse venisset ad propositum dimissæ authoritatis, quia intentio nostra, & nostrorum non est, vt diuertamus à disputationis modo, & quòd vobis respondeatur; ego hoc ordinaui, quia vos dicebatis, & nostri pauca respondebant, & non poteramus dicere, quæ volebamus; ideò visum est prætermittere has authoritates, vt ad conclusionem veniremus authoritatis propositæ; propterea si placet, permittatis D. Ephesinum dicere, quia pauca supersunt.

PROV. Hic modus non est vtilis, quia si habet redire ad propositum, & multa dicere, quibus non debet fieri responsio, ista videntur superflua ad dicendum, quia si vult habere responsionem illis, melius est, vt deducantur de authoritate in authoritatem, quàm quòd omnia simul adducantur, quia homines obliuiscuntur, & non potest fieri bona responsio. Ipse deberet primò respondere propositis per me, & postea ego dicerem.

ANDR. Cardinalis iuit ad Papam, & postea redijt.

CARD. Licèt vrbanius esset, & iustius, vt modus incœptus seruaretur de authoritate in authoritatem, tamen postquam Ephesinus vult multas authoritates cumulare, placet D. N. cum hoc, vt nostris quæsitis respondeatur.

IMPER.

IMPER. Placet.

4 EPHES. 4 Redeamus ad consequentiam eorum, quæ dicebamus, quòd sanctum primum Concilium œcumenicum respondit ad Philosophum dubitantem per Episcopum Leontium hæc [k]: Suscipe vnam deitatem Patris, qui genuit Filium ineffabilitèr, & Filij, qui natus est ab ipso, & Spiritus sancti, qui procedit ex ipso Patre, proprij autem existentis Filij, sicut dicit Apostolus [l], Si quis Spiritum Christi non habet, non est eius. Ita quidem se habet authoritas; sed est considerandum, quòd timentes isti beati Patres, quòd ne dum quis audiret de Spiritu, qui procedit ex ipso, putaret ipsos dicere Filium, quia de proximo erat Filij memoria facta, adiecerunt, ex ipso Patre, quòd est dicere, non ex Filio, sed ex Patre, statim iterum proprij existentis Filij, quasi dicant, etsi non procedit ex Filio, non tamen est alienus à Filio, proprius autem substantiæ eius, & consubstantialis ei; & ad hanc intentionem inquit Apostolus, Siquis Spiritum Christi non habet, ipse non est eius; hoc sentit Cyrillus [m] dicens, Etsi procedit Spiritus ex Deo Patre, sed non alienus est à Filio, hoc ipse inquit, cum responderet ad Theodoretum, (sicut diligentiùs [n] dicemus, si tempus permiserit) qui eum criminabatur dicentem, Spiritum procedere etiam à Filio; his Patribus magnus Basilius consona inquit, dico autem Patribus primi Concilij, qui post ipsos statim fuit. Nam dicit in 18. cap. ad Amphilochium, Spiritus Christi dicitur, tanquam accommodatus secundùm naturam eius, hoc est, vt consubstantialis: si autem sciuisset ipsum accipere esse à Filio, sicut in libro vestro corrupto iacet, non dixisset, tanquam accommodatus sibi secundùm naturam, sed vt ab ipso procedens, & esse accipiens modò fuisset consequens, cùm [o] non dixit, ergo liber vester non benè stat. Dicit ipse in sermone contra Sabellium, [p] & Arium talia: Ego cum Patre quidem noui Spiritum, sed non Patrem Spiritum.

PROV. Habetis librum?

EPHES. Non hic.

PROV. Oportet adducere.

EPHES. Ego cum [q] Patre quidem scio Spiritum, non Patrem Spiritum, & cum Filio accepi non Filium nominari, & familiaritatem [r], quæ est ad Patrem, intelligo, quia ex Patre procedit. Ad Filium autem, quia audio, si quis Spiritum Christi non habet, non est eius. Videtis etiam hic consona sibi ipsi, & Patribus illis? non eandem proprietatem familiaritatis dicit Spiritus ad Patrem, & ad Filium, sed ad Patrem, quia ab ipso procedit, ad Filium autem, quoniam Apostoli dicit authoritas, quod si quis Spiritum Christi non habet, non est eius, videlicet quia ita simplicitèr est sibi familiaris Spiritus secundùm naturam, sicut in præallegata authoritate dicitur, non quod ab ipso procedat. His quidnam clariùs de intentione huius sancti Patris? eratnè verisimile ipsum hoc scripsisse, si sciret Spiritum à Filio procedere? Iudicate vos Patres, vt veritate vtamur; hæc sunt primi Concilij dicta, quibus ostensus est consonus magnus Basilius. Ipsa denique prima Synodus in Symbolo, sic Spiritum sanctum ordinauit cum Patre & Filio secundùm traditionem illam baptismatis traditam per Dominum, & post [s] omologiam Patris, & Filij intulit, & in Spiritum sanctum. Secundum autem Concilium, quod post ipsum factum est, volens hanc vocem explicare, & quomodo coordinetur cum Patre & Filio Spiritus clariùs ostendere ad euersionem illorum, qui cõtra

k Gelasius Cizicen. in actis Nicæni lib. 2. paulò ante fuit relata hæc eadem authoritas ab eodẽ Ephes. de qua in 3. nota huius Collationis.

l Rom. 8.

m Epist. ad Ioan. Antiochenum in actis Conc. Ephes. par. 3. c. 34. in fine.

n Vide paulò infra.

o idest, Cum autem non sic dixerit.

p Homil. 28. in editione Paris. 1547. sic legitur: Ego verò agnosco illum cum Patre, Patrem verò esse non ita.

q Verba Basilij homilia citata.

r alias, cognationem, quod & in sequentib. vbi replicatur, obserua.

s confessionem.

tra Spiritum pugnabant, talia dicit in Symbolo: Credimus in Spiritum sanctum Dominum viuificantem, qui ex Patre procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur. Hìc speculanda est intentio diuinorum Patrum, quia propositum fuit illis theologiam explicare, & modum vnionis Spiritus ad Patrem & Filium, concilium hoc clarè voluit exihere, & videte quomodo differenter & ipsum, exhibet familiaritatem Spiritus ad Patrem, & ad Filium; nam dicit, quòd coordinatus est Spiritus sanctus cum Patre & Filio, vt ex Patre procedens, simul verò cum Patre, & Filio adoratur, & glorificatur, hoc est, est eiusdem honoris, & consubstantialitatis. Verùm si ab vtroque sciuisset procedere, cuius gratia dum memoriam fecit de vtroque, illud non priùs dixit, qui ex Patre, Filióque procedit, & postea non intulit, qui cum illis simul coadoratur, & conglorificatur? hoc consequens fuisset, si talem habuisset sensum; & hoc facere solemus, quando aliquid ad duo referimus, & maximè cùm illud dicimus caussam ab illis ipsis habere, priùs exponentes ambas caussas, tunc, & postremò commune inferimus, vt puta, qui simul conglorificatur, & adoratur. At verò Patres prætermiserunt in primo memoriam Filij, cum voluerunt addere caussam Spiritus [t], in secundo autem intulerunt consubstantialitatem, & honoris identitatem exhibere voluerunt; non ergo Spiritum à Filio procedentem cognouerunt, nam hoc non prætermisissent, maximè quando faciebant expositionem: & quòd expositio sit perfecta, & non defectuosa, vt dicitis, nec caussarum alteram tacuerint, manifestum est, quia nullam post Concilium illud, alia Concilia aliam expositionem ab illa fecerunt, nec addiderunt à Filio procedere; imò omnia Conlia prohibuerunt hoc, & euitarunt per suas diffinitiones, vt præsciuerint profectò quòd per vos facturum erat. Huius Concilij propugnator, & dux, & huius symboli conscriptor, vt dicitur, magnus Gregorius fuit, cuius agnomen propriè attribuitur à theologia, dicit ipse scribens consona sibi, & cæteris Patribus in sermone, cuius est intitulatio, De nauigatione Episcoporum de Aegypto [u], omnia quæ sunt Patris, sunt etiam Filij, excepta caussa. Inspiciendum est hoc, quòd & ipse Filium à Patre distinguit, & sicut magnus Dionysius fontem, sic ipse caussam distinguit. Si ergo Filius caussalitate distinguitur à Patre, & nullo modo est caussa, liquet ipsum nec Patrem esse, nec productorem, & propter hoc nec caussam Spiritus; nam hoc apertè Doctor edidit, His omnibus consona, & tertium Concilium dixit: Nam cum primum aduenit symbolum Nestorij productum per quendam presbyterum Charisium, in quo cõtinebatur, quòd Spiritus sanctus neque Filius est, neque per Filium subsistentiam habet, ita huiusmodi theologiam laudat, tanquam familiarem Patribus, & consonam Scripturæ, vt non eum accusauerit, neque magnum, neque paruum, neque coarguens est Nestorium de his sermonibus in theologia [x]; imò approbans tale symbolum, in suo symbolo talia dicit, Si deprehenderentur aliqui, aut scientes, aut docentes ea, quæ continentur in expositione adducta per Charisium de humanitate vnigeniti Filij Dei, hoc est scelerata dogmata Nestorij, subiaceant sententiæ huius sacri, & sancti œcumenici Concilij. Videtis nè Patres, quæ dicit scelerata dogmata Nestorij, ea quæ sunt de humanitate vnigeniti Filij; liquidum est ergo, quòd ea, quæ de Deo erant, verissima erant & sancta, nec aliquam occasionem tradentia querelæ; vnde nec de illis conquesti sunt; hoc autem non est parum quid ad probationem, quòd communis sensus Ecclesiæ est, nullo modo Spi-

ritum

[t] *Dicentes ex Patre procedentem.*

[u] *Orat. 24. nu. 15. in edition. Parisien.*

[x] *De sermonibus scilicet quoad processionem Spiritus, quos approbat, vt vult Ephes. & quoad humanitatẽ tantũ subdit Concilium dānationem Nestorij, vt ipse ait.*

ritum à Filio procedere: nam liquet, quòd Patres acceperint & habuerint, & vt propriam eam opinionem agnouerint; itaque etiam à tertio œcumenico Concilio hoc approbatum est. Sed quoniam B. Cyrillus opponens se Nestorio de processione Spiritus, occasionem quandam dedit, vt putaretur, hunc etiam à Filio subsistentiam habere, reprehendit ipsum Theodoretus, vt ex persona orientalium, ita dicens [y], Si proprium Filij Spiritum sanctum, siquidem vt eiusdem naturæ, & à Patre procedentem dixit, Confitebimur, & ita suscipiemus vocem; si verò tanquam à Filio, aut per Filium subsistentiam habentem, vt blasphemum excutiemus; credimus enim Domino dicenti [z], Spiritus veritatis, qui à Patre procedit, & Apostolo [*], Nos verò non Spiritum huius mundi accepimus, sed qui est à Deo. Adhanc querelam
5 dicit Cyrillus [a] in his, quæ scripsit ad quendam Euoptium Episcopum, calumniari & accusari à Theodoreto, qui contra ipsum inuehebatur propter inimicitiam cum ipso, & amicitiam Nestorij, dicit autem sic scribens ad Euoptium. Accepi ad certificationem tuæ pietatis erga me tomum illum, quem misisti, quem dicunt composuisse Theodoretum Cyrensem; nam ita dicunt vocari oppidum, cùm autem vidissem ea, quæ inerant, reddidi Deo gratulationis cantus, nec defeci illud dicens, Domine eripe animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa; nam inuenio me vbique calumniari, & in quolibet capitulorum hæc tolero. Si igitur in quolibet capitulorum dicit calumniari, liquet etiam in illo ipsum calumniari, cum blasphemum illum, & illius impiam opinionem Theodoretus dixit; ergo tenebat illam secundùm quòd Theodoretus profitebatur [b], & cum ipso illam suscipiebat vocem, hoc est, proprius illi Spiritus sanctus, vt eiusdem naturæ cum eo, tamen à Patre procedens, hoc idem etiam in defensionem querelæ ille adiecit: nam dicit sic, etsi ex [c] Patre procedit Spiritus, tamen non alienus à Filio, nam omnia habet cum Patre. Videsnè quomodo in illa parte concordat, in qua dicebat Theodoretus suam suscipere vocem. Post hoc facta vnione cum orientalibus scribit ad Ioannem [d] Antiochenum Episcopum B. Cyrillus eadem caussa, dico de processione Spiritus sancti, simul & vt symbolum immutatum maneat, sic dicens, Nullo modo moueri toleramus fidem eam, quæ terminata est à Patribus, hoc est Fidei symbolum, neque permittimus nobis ipsis, vel alijs, aut dictionem mutare eorum, quæ posita sunt vel vnam syllabam, memorans dicentis [e], Noli transgredi terminos æternos, quos Patres tui posuerunt; non enim erant ipsi, qui loquebantur, sed Spiritus Patris, qui procedit ex ipso, non autem alienus est à Filio secundùm rationem essentiæ. Videtisnè etiam hìc in qua parte diuisionis Theodoreti B. Cyrillus consentiat? Nam dicit (proferens sermonem per figuram diuisiuam) procedit quidem ex Deo Patre; non alienus à Filio, hoc est secundùm rationem essentiæ, vt consubstantialis, hoc autem & ipse Theodoretus sic dicebat, quòd si tanquam consubstantialem, & à Patre procedentem dixit, Suscipimus vocem vt piam. Hanc epistolam cùm accepisset Theodoretus cum alijs orientalibus, & inuenisset theologiam sibi, & Scripturæ consonam, talia dicit etiam ipse in epistola ad Ioannem Antiochenum [f]. Ea, quæ missa sunt à Cyrillo, euangelica nobilitate adornantur, nam in eis prædicatur Deus perfectus, & homo perfectus Dominus noster Iesus Christus, Spiritus autem sanctus non ex Filio, seu per Filium subsistentiam habens, sed à Patre, proprius autem Filij, vt consubstantialis vocatur & nominatur, hanc rectitudinem

cum

y In actis Conc. Eph. par. 3. cap. 3. contra 9. anathematismum.

z Ioan. 15.

* 1. Cor. 2.

a In actis Conc. Eph. par. 3. c. 3. in princ. & ibid. in defensione 9. anathematismi.

b aliàs scilicet non dixisset se calumniā passum ab eo.

c In defensione 9. anathematismi.

d In actis Conc. Ephes. p. 3. nu. 34.

e Prouer. 22.

f Sic etiam hanc epist. refert Græcus scriptor sess. 23.

cum cognouerimus, laudauimus Deum linguas ſanantem, & abſonam reſonantiam in rectum ſonum transmutantem. Videtisne in quibus Theodoretus cum alijs orientalibus conuenerit cum Cyrillo? quòd Spiritus ſanctus non habet ſubſiſtentiam à Filio, neque per Filium, ſed à Patre procedit; Spiritus autem Filij vt conſubſtantialis nominatur. Quòd autem ſuper his conuenerint, & vnio illa facta fuerit, teſtis eſt Beatus Cyrillus ſic ſcribens ad Ioannem Antiochenum Epiſcopum [g]: Has veſtras cum inſpexerimus ſacras voces, ſic etiam inuenientes vos ſentientes nobiſcum, vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptiſma, glorificauimus Saluatorem Deum, inuicem gaudentes, qui ſcripturis à Deo inſpiratis, & traditione Sanctorum Patrum conuenientem habeant fidem, noſtræ, & veſtræ Eccleſiæ. his conſona etiam in expoſitione Euangelij ſecundùm Lucam [h] B. Cyrillus dicit: Vt digitus pendet à manu, qui non eſt alienus ab ipſa, ſed naturalitèr in ipſa, ſic Spiritus conſubſtantialitatis ratione nectitur ad vnionem cum Filio, licèt à Deo Patre procedat; hoc autem idem eſt, ac dicere, licèt ab ipſo non procedat, coniunctus enim illi, dicit, eſt ſecundùm conſubſtantialitatem, licèt ex ipſo ſubſiſtentiam non habeat [i], ſed à Deo Patre. Per hæc omnia nosmèt oſtendimus conſona diuinis Scripturis ſentire, & diuinis noſtris Patribus, & Doctoribus, & nullum de diuinis dogmatibus, quæ tradita ſunt nobis à principio, mutare, vel adulterare, nihil addere, nihil detrahere, nihil innouare. Obſecramur veſtram charitatem, & reuerentiam velitis concordare nobiſcum, & cum ſanctis Patribus Doctoribus, & nil in Eccleſijs dicere [k], & contentos his tantùm eſſe, dicentes & ſentientes eadem, vt vno ore glorificemus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, cui debetur omnis gloria in ſecula ſeculorum.

CARD. Reſtat poſt ſermonem longum factum, vt reſpondeat argumentis, iuxta promiſſa.

EPHES. Quoniam nos putamus oſtendiſſe ſatis additionem libri noſtri illam meritò à magno Baſilio adiectam [l], & ita pro nobis omnes præſentes ſentire, tanquam ſatis oſtenderimus, quia nullam impingit maculam magno Baſilio illa adiectio, vt nos aſſignauimus interpretantes authoritatem, nullo modo vacabimus rationibus dictis per V. P. ad commendationem libri veſtri cum multæ fuerint, & cum videantur extra propoſitum facere, & reſpódendo procederemus in infinitũ, propterea illis omiſſis, & nulla ſuper his cogitatione habita [m], hoc tantùm habemus dicere, quòd liber noſter verus ſit, atteſtamur, & à multitudine antiquitatis librorum, & à conſequentia eorum, quæ dicta ſunt, & plura his de illa authoritate dicere, nec habemus, nec volumus.

PROV. Quia Dominus Epheſinus in fine dicit, quòd non habet memoriæ rationes vltimò dictas, ego reducam ſibi de parte in partem ad memoriam, vt ipſe poſſit ſatisfacere voluntati Imperatoris, qui dixit, quod debet reſpondere.

EPHES. Dicatis breuitèr.

PROV. Omnibus dictis per eum de capitulo in capitulum ſatisfaciam, & ſi promittit acquieſcere veritati, cum maiori alacritate, accedam ad ea, quæ dixit. Ipſe dixit in principio, quòd cùm reperimus varietatem in libris, debemus illos libros dimittere, & procedere ad argumenta ſolidiora. hic eſſet malus, & peruerſus modus, quia ſi cum reperimus varietates in libris, debemus dimittere libros, hoc non fit per ſapientes viros, ſed quærũt ex

Y ante-

g In actis Conc. Eph. par. 3. nu. 34.

h Luca cap. 11. cuius Cyrilli dictũ refertur in Catena græca SS. Patrum ſuper Lucam in Cod. Vat. ex Bibliotheca Palatina.

i Hanc negatiuã infert ipſe Epheſinus.

k noui ſcilicet.

l De additionibus dubitatum is fortaſsis, & vt concedamus, ſcilicet per ſuppoſitionẽ, de quibus ſatis ſup.

m Græcus Scriptor ſic: Cum nihil etiã ad ea ſimus meditati. ſeſſ. 23.

antecedentibus, & ſubſequentibus veritatem ;ita eſt hìc faciendum; ego feci tibi iſtam rationem, quòd ſi illa conditio dubitatiua poneretur, vbi applicatur exemplum,duo inconuenientia ſequerẽtur, primò,quod ex antecedentibus veris,& neceſſarijs,faciente neceſſitatem Scriptura, ſequeretur cõſequens dubium,quod eſt falſum. Ita arguebat Baſilius ,ſi ita eſt in Angelis, quòd qui ſecundus ordine,& dignitate,non tamen eſt tertius natura, ita profectò eſt in perſonis diuinis,ſcilicet in Spiritu,de quo loquebatur,ſed ita eſt in Angelis,prout probat manifeſtè,ergo cõſequens debet eſſe ſine dubitatione; dedi exemplum de cõſequentia,ſi homo currit, ergo mouetur, & do exemplũ in materia propoſita per Auguſtinum,dicit ſic in 15. de Trinit. Si enim quicquid habet Filius,de Patre habet; de Patre vtique habet,quòd de ipſo quoque procedat Spiritus. hæc eſt vna conditionalis,quæ non ponit in eſſe, nec conſequens,nec antecedens, niſi fiat vna minor,prout ipſe intelligit ex Scriptura ſacra; & cũ ſit argumentum conditionale,maior eſt cõditionalis, minor propoſitio ponit priorem partem antecedentis conditionalis, ideò ſequitur conſequens neceſſariũ. Dicit Auguſt. Si quicquid habet Filius,de Patre habet,ergo de Patre habet,quòd ex ipſo procedat Spiritus, minor eſt, ſed omnia,quæ habet Pater,habet Filius,ex ſacra Scriptura Euãgelij,cũ dicit [o],Omnia quæ habet Pater,mea ſunt, ergo ſequitur neceſſariò, quòd Filius habeat à Patre, vt ab ipſo procedat Spiritus ſanctus ſine vlla conditione; ita quoque dicit Baſilius,ſi in Angelis [p] ita eſt, ita profectò eſt in perſonis diuinis, modò minor eſt abſoluta ſed in Angelis ita eſt, igitur ſequitur abſolutè concluſio; num dubitatur an eſſet ignarus Baſilius? reſpondeatis.

[o] Ioan. 16.

[p] Quod nimirum ſecundi & tertij dignitate, & ordine non ſint tertij, ideſt alienæ naturæ ab intellectuali, vt ſæpius ſupra dictum eſt.

EPHES. Quòd libri à nobis producti ambigui, & varij ſint, non vt quid certum eſt dictum à me, nec opinio mea talis eſt, ſed per conceſſionem dictum eſt, quia volebamus tranſgredi ad alia, & non ſemper illis inſiſtere; nam ego exploratiſſimam certificationem habeo.

PROV. Reſpondeatis ad argumenta.

EPHES. Præſertim de hoc certus ſum, cùm ſint etiam in ciuitate Conſtantinopolitana vltra mille conformes noſtris.

PROV. Si vnus eſt falſus,& centum millia ſunt falſi.

EPHES. Ex multitudine,& antiquitate approbantur in Concilijs.

PROV. Noſtri ſunt duo, & veſter vnus, dicatis ad argumentum, ibi eſt veritas.

EPHES. Ad argumentum ita dico, non eſt mirandum ſi conditionaliter quid magnus Baſilius voluit concedere ex his, quæ erant confeſſa; nam & nos ea,quæ per conceſſionem confeſſa ſunt,præſupponimus;idem fecimus circa quæſtionem diſcuſſam in ciuitate Ferrarienſi, quia concedentibus nobis per ſuppoſitionem, veram eſſe opinionem veſtrã de proceſſione Spiritus ſancti, ſuper hoc omnes ſermones contulimus,quod ſi etiam eſſet vera opinio & certa, non debebatis in Symbolo addere: magnus Baſilius cum ſuppoſuerit verum eſſe,quòd Spiritus ſit tertius dignitate, quod nequaquam prius ſuſcepit, imò reſtitit per multa, vt oſtendimus, intulit probationes ex hoc, quod per conceſſionem datum erat, quod etſi verum eſſet, tertium eſſe dignitate Spiritum(color,& figura ita dicendi apud Rhetores oppoſitio [q] acceptionis dicitur) non neceſſariò ſequebatur tertium natura eſſe, nam etiã Angeli cum differant ordine, & dignitate, non propterea alterius ſunt naturæ, ac ſtella differt à ſtella claritate, non tamen differens eſt ſtellarum natura,

[q] ἀντιπαράστασις apud Græcum ſcriptorem, ſeſſ. 23.

tura,

turæ, & multæ sunt mansiones apud Patrem, sed non natura diuersæ; sic Spiritus, etiamsi daremus tertium dignitate, quod concessimus per suppositionem, non est necesse tertium natura; quid autem facit ad hoc id, quod vos dicitis, quòd ex certis infertur ambiguum? non affirmat dubium, sed id, quod per suppositionem concessum est; facta suppositione, necesse est consequens se habere, vt prædictum est se habere; nisi hoc latet vestrã Paternitatẽ, quòd ea, quæ semel conditionaliter concessa sunt, vt certa approbamus [r], imò de necessitate per eadem ostendimus [s]; ergo non est mirandum, si per ea, quæ dicta sunt, ostendimus.

[r] idest, supponimus.

[s] scilicet argumentamur.

PROV. Vos præsupponitis vnum, quòd est contra rationem, videlicet, quòd vnum sit conditionale, & non conditionale; de natura conditionalis propositæ secundùm omnes, vt teneo, & secundùm rationem naturalem, ex modo dicendi nunquam ponit in esse, nec antecedens, nec consequens, vt si dicam, si Ioannes est homo, Ioannes est animal; ex hoc modo loquendi nullo modo possum intelligere, quòd Ioannes sit homo, vel animal, ita in alijs non est possibile secundùm intellectum; quòd si antecedens, si homo currit, ponatur in esse, sic benè sequitur in consequentia, quòd cõsequens ponatur in esse per antecedens, quòd scilicet moueatur, & contrarium dicere est ignorare propriàs naturas conditionalis; quia allegastis etiam conditionale factum Ferrariæ, hoc non est soluere, sed allegare inconueniens, quia nostri institerunt, vt primò videretur veritas processionis, qua habita, sequebatur aliud, scilicet, quòd nos, & Romana Ecclesia poterat facere explicationem; consequentia quòd si daretur, quòd non procederet à Filio, quod factum est Ferrariæ, nil valeret, est id apud vos, qui non concedebatis processum nisi sub conditione, sed apud nos, qui habemus hanc claram veritatem declaratam per omnes doctores Græcos & Latinos, hoc, quod factũ est Ferrariæ, est probatio [t] necessitatis; vnde allegare inconueniens, non est soluere; dico ergo, quod postposita conditionali, Basilius ponit antecedens sine vlla conditionali absolutè, scilicet, in materia de Angelis, mansionum, & stellarum; ergo si non fuit ignorans Basilius, qui fuit lumen orbis, oportet necessariò secundùm suum modum procedendi, quòd quicunque liber habet illam conditionem appositam, sit contra mentem Basilij, & denigret famam suam, & quòd tota probatio sua de Spiritu omninò iudicetur inualida.

[t] scilicet, quia est verum, ideò potest addi ab habente authoritatem.

EPHES. Id, quod à nobis dictum est, quòd id, quod conditionaliter dicitur, non necessariò capi debet, ita debet haberi; nam vt priùs in præcedenti Congregatione dixi, assumptio [u] est, quæ affirmat conditionem, sed manifestum est, quòd data conditionali consequentia necessariò sequitur, & si id, quod per conditionem datum est, non est necessarium ad id, quod sequitur, illud ex ordine necessitatis habet se; nam si homo currit necesse est moueri, licèt non sit manifestum an homo currat; sic hìc per conditionem concessit Basilius, tertium esse dignitate.

[u] scilicet, absoluta propositio ponit in esse conditionem.

PROV. Addas in argumento, cùm dicis, si homo currit, ergò mouetur, & subiungas, sed homo currit, ita facit Basilius, quia ponit illam secundam certam.

EPHES. Dico, quòd neque in exemplo necessarium est; nam non est necessarium hominem currere, sed contingenter sibi inest currere, ergo si datur hominem currere, necessitate datur illũ moueri. Redeo ad propositũ, quòd si per conditionẽ daretur tertium dignitate, non est necesse tertium natura.

PROV. Ad quid posita sunt exempla?

EPHES. Ideò data sunt exempla per conditionem, quòd licet differrent dignitate, & ordine, non tamen differunt natura. est autem in exemplis assumptum per conditionem datum.

PROV. Consequens debet sequi absolutè ex absolutis exemplis.

EPHES. Conditionaliter datum est, tertium esse dignitate, scilicet si hoc daretur, non necessariò sequitur, quòd sit tertius natura. Ego credo hæc liquida esse omnibus.

PROV. Non respondetur obiectis per verbum credo. Secundò facit argumentum Basilius inconuincibile, quod tollitur, si apponitur conditio; volens probare Spiritum secundum à Filio dignitate, & ordine, facit similiter Filij ad Patrem ibi, vbi incipit [x], quemadmodum, dicens quod sicut est in Filio respectu Patris, ita in Spiritu respectu Filij, & ponit caussas ibidem, quæ quidem erant notæ, & manifestæ ex duobus libris præcedentibus, in quibus ostendit contra Eunomium, quòd si Filius est secundus ordine, & dignitate à Patre, non tamen est secundus natura, vt dicebat Eunomius, & Ariani. Modò volens hoc de Spiritu probare ex argumēto à simili, ponit hoc, quod probatum est de Filio; modò regula est vniuersalis, cùm sit argumentum à simili (& vocatur maxima) quod de similibus idem est iudicium, & in hac propositione dicit, quòd sicut Filius se habet ad Patrem, & ponitur absolute sine conditione, quòd Filius est secundus ordine, & dignitate; ergo si debet esse bonum argumentum à simili, oportet vt consequens sine conditione ponatur, aliàs non argueretur à simili. Item ego miror de eo, quod B. Basilius in

x Lib. 3. contra Eunomium supra sese cit. circa princip. vers. Quemadmodū.

6 [6] antirresis dicit, quòd vt Filius se habet ad Patrem, ita Spiritus ad Filium, & probat, quòd vt Filius est Verbum Patris, ita quòd Pater est caussa Filij, ita Spiritus est verbum Filij; ita quòd pro manifesto dicat Filium esse caussam Spiritus sancti, fundās ex illa authoritate, [*] Portans omnia verbo virtutis suę, ergo apparet, vt habeat se ad Filium, vt caussam à Filio; nec propter hoc sequitur, quòd Spiritus sanctus sit à Patre, & Filio, vt à duabus caussis, vel duobus principijs, quia fortè videtur mihi, quòd timeas confiteri veritatem, prout est in libro antiquo isto, quia si dicatur, quòd Filius est caussa Spiritus, sequatur ex isto, Spiritum habere duas caussas, non oportet quòd dubites in isto, quia nec Basilius hoc intendit, nec aliquis Doctor Latinorum; imò Ecclesia Romana, quæ semper immaculata permansit à talibus erroribus, Domino operante, & Beato Petro, profitetur, quòd Spiritus æternaliter est à Patre, & Filio, & procedit à Patre & Filio, non vt ex duobus principijs, sed ex vno, non ex duabus caussis, sed ex vna; imò anathematizat quoscunque dicentes duas caussas, quia hoc esset impossibile; & hæc est ratio euidentissima; nam Pater est principium Filij, & Spiritus sancti, secundùm essentiam diuinam, quæ est in Patre, vti communicabilis Filio, & Spiritui sancto, at communicando essentiam Filio, Filius accipit essentiam, non vt communicabilem, sed vt acceptam, sed benè vt communicabilem Spiritui, quia non repugnat filiationi esse principium, quo producitur Spiritus, & quia est vnum numero principium, sicut est vna essentia, & ab hoc principio prouenit, vt Spiritus producatur, & hoc Scriptura testante, nā dicit [y], Omnia quæ habet Pater mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet; hoc vnū principium numero, facit nó posse esse duo. Cótradicens igitur Eunomio, & Arianis, qui sequebātur duo principia, vult vnum esse principium

* Hebr. 1.

y Ioan. 16.

cipium

cipium in duabus personis, & anathematizat contrarium dicentes, & hoc
ponit Basilius, dicens [z], vt se habet Filius ad Patrem ordine, & dignitate,
nec sequitur quòd sic sit secundus natura, quia natura eadem est in vtro-
que, nec Pater est caussa Spiritus, nisi ratione essentiæ, nec Filius, nisi ra-
tione essentiæ, quæ est communicabilis, & illa est vna numero, quamuis
sit accepta à Filio; ita sequitur, quòd nullo modo sint duo principia; &
hoc volui dicere incidentèr, vt confidentiùs confitearis veritatem libri
nostri. Beatus Gregorius Dialogus [a] dicit qualiter nos debemus habere,
cùm est diuersitas in libris. Quidam Narses Patritius Constantinopoli-
tanus erat deuotus Gregorij, & cum fuisset ipse ibi Legatus longo tem-
pore, scripsit sibi sic, Quòd in tertia Synodo inuenerat certos damnatos,
& rogat, vt quid de eis sentiat, respondeat; Beatus Gregorius respexit ad
Synodum, quæ erat Romæ, & non reperit illa, & [7] dicit sic; dubito, quòd 7
factum sit in hac tertia Synodo, prout factum fuit in quarta Synodo, quia
post illam quidam Timotheus, & Acacius reuersi sunt ad opinionem cum
hæreticis contra Concilium Chalcedonense, & quod priùs fecerant, ra-
serunt de Chalcedonensi Synodo, quod erat contra eos, & facta est dissen-
sio vsque ad [b] . . . . Papam, quo tempore fuit reperta corruptio.
Sequitur autem S. Gregorius: Consideret charitas vestra vetustos codices
tertiæ Synodi, & videatis, si quid tale reperitur, & si quid inueneritis, trans-
mittatis, quia mox transmittam; nouis codicibus passim non credatis. Mo-
dò in hac controuersia etiamsi essent mille volumina falsa, & essent aliqua
pauca antiquissima, vt nostri libri sunt, debemus dare fidem huic antiquitati.

z *Aduersus Eunom. lib. 3. initio.*

a *Nominat eum, vt solent Græci, qui S. Gregorium Dialogũ appellant, eo quod Dialogos composuerit.*

b *Vigilium Papam Vide Baron. tom. 7. ann. 553. a nu. 211.*

CARD. Quantum ad librum si est corruptus, vel non, auditum est, tres libri sunt, duo antiquissimi pro nobis, & vnus pro vobis. Satis pro nunc, quia D. Ephesinus fuit longus in responsione.

ANDR. His finis extitit huius [8] concertationis. 8

Notæ ad vigesimam Collationem.

1 Mittunt.] Refert hanc eandem propositionem Ephesij Græcus Scriptor sess. 23. quæ non subsistit, nam Pater quamuis non mittatur, dicitur tamen venire, iuxta illud Ioannis 14. *ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Vide Suarez de Trinitate lib. 12. cap. 2.

2 Gregorio.] Narrat S. Gregorius Nyssen. S. Gregorium cognomẽto Thaumaturgũ, idest miraculorum patratorem, iussu Dei Genitricis à Ioanne Euang. accepisse professionem Fidei, in qua hæc sunt verba: *Vnus Spiritus sanctus ex Deo ortum, & existentiam habens, qui per Filium apparuit hominibus*. Vide Baronium tom. 2. ann. 333. num. 17.

3 Dixit.] In actis Concilij Nicæni per Gelasium Cizigenum lib. 2. cap. 20. tom. 1. Conciliorum, par. 2. in fine. quod idem habetur in actis eiusdem Nicęni ab Alphonso Pisano Soc. Iesu collectis lib. 2. eodem tom. 1. Concilij par. 1. acta enim à Pisano translata sunt, quæ Gelasius græcè scripserat, vt obseruat Posseuinus in App. ver. Gelasius. Vide responsionem Prouincialis infra Collatione 22. num. 1. vltra medium.

4 Redeamus.] Ad has authoritates ab Ephesio adductas, vide vt dixi responsiones Prouincialis infra Collat. 22. num. 2.

5 A Deo.] Græcus Scriptor sess. 23. hanc authoritatem S. Pauli sic refert tanquam ex Theodoreto, *sed qui ex Deo, & Patre est*; quæ additio *ex Patre*, habetur etiã in margine textus græci Theodoreti in Actis Concilij Ephesini par. 3. cap. 3. contra 9. anathematismum, quæ marginalis additio ad textum gręcum, non rectè fuit inserta

in textu translationis latinæ, ibi è regione posita. Cæterum vulgata Bibliorum editio habet, *sed Spiritus, qui ex Deo est*.

6 Antirresis.] Sic vocat græco vocabulo responsiones sancti Basilij ad authoritates, quas Eunomiani adducebant contra diuinitatem Filij, estquè aduersus Eunomium lib. 5. capite, quod incipit. *Nos igitur*, in cuius fine dicitur: *Quoniam nec sine Filio Pater operatur, nec Filius sine Spiritu vnius Deitatis testimonium est*. & sequitur in cap. sequenti: *Propterea & Dei quidem Verbum Filius est, Filij autem verbum Spiritus, portans enim, inquit, omnia verbo virtutis suæ*. Hebr. 1.

7 Dicit sic.] S. Gregorius lib. 5. Epistolarum. Ind. 14. epistola 13. Narsi Comiti in editione Romana, cuius hæc sunt verba: *Ephesinam autem Synodum perscrutatus, de Adelfio, & Saua, & cæteris alijs, qui illic dicuntur esse damnati, omninò nihil inuenimus, & existimamus, quia sicut Chalcedonensis Synodus in vno loco ab Ecclesia Constantinopolitana falsata est, sic aliquid in Ephesina Synodo factum est. Charitas ergo vestra vetustos omninò codices eiusdem Synodi requirat, & illic videat, siquid tale inuenitur, mihique eundem codicem, quem inuenerit transmittat, quem mox vt legero retransmittam, nouis enim codicibus passim non credat, ex qua re dubius factus sum, & nihil aliud volui de hac caussa prædicto fratri meo Ioanni Episcopo rescribere; Romani autem codices multò veriores sunt, quam Græci, quia nostri sicut non acumina, ita nec imposturas habent*. Hęc Gregorius.

8 Concertationis.] Græcus Scriptor in fine sess. 23. quæ correspondet huic Collationi, ait, Gręcos inter se conuenisse, & attulisse quandam authoritatem epistolæ sancti Maximi de processione Spiritus sancti, de cuius epistolæ authoritate, & intelligentia, videndus Bessarion in oratione habita Florentiæ ad ipsos Gręcos cap. 6. circa medium, quę posita est in fine huius operis.

COLLATIO VIGESIMAPRIMA.

Die 21. Martij.

Authoritatibus sacræ Scripturæ, & Sanctorum Patrum Latinorum probatur Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio.

AND. Die vigesimaprima Martij cœpta est disputatio, qua respondendum est dictis Græcorum: incœpit Imperator.

IMPER. Nos, & nostri non sumus parati, & Dominus Ephesinus ex
1 suo casu non potuit [1] venire; nec potui loco illius deputare, quia non dictum fuit mihi; feci vt venirent alij omnes, ne viderer fugere responsiones; quicquid placuerit dicere, dicatis, quia nostri non sunt parati, & non respondebitur hodie.

CARD. D. Prouincialis prosequetur.

IMPER. Placet.

INTERPR. Placeat planè dicere, vt scriptores possint scribere.

PROV. Optassem supra modum isto die, vt Dominus Ephesinus esset præsens, vt satisfaceret duabus authoritatibus sibi propositis, & vt audiret responsa propositis per eum, sicut Serenitas D. Imperatoris promisit, & ipse sequendo ordinem inter me & ipsum inchoatum, quia intraueram inducere testimonia ad probandum hanc veritatē, ita processissem per omnia testimonia vsque ad finem; & quia intercepit viam meam, inducendo, quæ habebat, placuit Dominis meis, vt ego sequerer primum ordinem, & postea venirē ad solutionē, vt primò inducantur testimonia singularia pro parte nostra pro hac veritate, quibus vt veris fundamentis, accederem ad confutationem dictorū

per

per eum; & hic est debitus ordo processus in hac materia. Primò secundùm quòd inchoauit, inchoabimus à fundamentis sacræ Scripturæ. Secundò inducentur quædam testimonia certorum nostrorum Latinorum Doctorum, qui fuerunt cum magna veneratione recepti in antiquis synodis. Tertiò inducemus testimonia magnorum Doctorum Græcorum, quorum authoritas item fuit recepta in synodis. Quartò respondebo ad obiecta, quæ per eum deducta sunt. Quoad primum reperimus in sacris Scripturis, quòd Spiritus dicitur Spiritus Filij, iuxta illud [a] misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra; & alibi[b], si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius, & in actibus Apostolorum [c], Tentauerunt ire Bithyniam, & non permisit Spiritus Iesu, & multa alia consimilia in Scripturis. Ex his arguitur sic. Spiritus sanctus dicitur Spiritus Filij Dei, hoc importat habitudinem, & quendam respectum, nec potest dici, quòd sit Spiritus Filij secundùm humanitatem tantùm, sed prout Christus est diuina persona; ratio, quia si diceretur secundùm humanitatem Spiritus Christi, non haberet in se Spiritum, nisi vt alij homines sancti, hoc autem falsum est, quia non solùm fuit plenus Spiritu secundùm humanitatem, imò, vt Dominus dedit Spiritum alijs; & hoc apparet ex Scripturis sacris iuxta illud Ioannis [d], De Spiritu suo dedit nobis. Modò nullus vnquam Sanctorum reperitur, qui dederit Spiritum sanctum, sed dicitur, quòd illi imponebant [e] manus, & alij accipiebant Spiritum; dare igitur, oportet vt importet habitudinem, & respectum ad personam diuinam; non ergo potuit dare Spiritum, nisi vt Deus; cùm ergo dicitur Spiritus Filij, aut hic respectus est originis, aut dicitur absolutè Spiritus Filij sine ista habitudine; istud secundùm non potest dici, quia nihil dicitur esse alteriùs absolutè, nisi vt eius possessio, quia scilicet habet dominium super illam rem, sicut dicitur de seruo absolutè, quod est Domini sui; secundùm quid benè potest dici aliquid esse alterius, absque hoc, quòd ille habeat authoritatem super eum, sicut dicimus, Iste est amicus meus, iste est frater meus; sed quòd dicatur absolutè, iste est meus, non dicitur, nisi de his, quæ habentur vt possessa; hoc autem non potest intelligi in diuinis, quia nulla persona est serua alterius, nec altera habet dominium super alteram; ergo si habitudo est originis, itaut dicatur Spiritus Filij, quia est secundus à Filio ordine, & dignitate, ergo Filius est principium, & secundus Spiritus. Et hæc est prima ratio ex Scriptura, supra quam fundantur testimonia omnium Sanctorum Doctorum tam Latinorum, quàm Græcorum, vt apparebit in testimonijs allegandis. Secunda ratio hæc est. Reperimus in Sacris Scripturis, maxime in Euangelio Ioannis, quòd Spiritus mittitur à Patre, iuxta illud [f], Paraclitus, quem mittet Pater in nomine meo. Inuenitur etiam quod mittitur à Filio [g]; ibi, cùm venerit Paraclitus, quem mittam vobis. Ex his fundatur hæc ratio; nullus potest mitti ab alio, nisi mittens habeat authoritatem super illum, discurrendo per omnia exempla, quia si Dominus mittit vnum famulum, apparet quòd Dominus habeat potestatem super famulum. Item consiliatores mittunt ad prælium Dominum, & in hoc apparet authoritas maioris sapientiæ, & maioris notitiæ, quia de consilio illorum dirigitur. Inuenimus arbores, quæ emittunt flores, & fructus, & in hoc apparet origo, quia arbor emittendo producit sibi simile, quia ex illis seminibus generantur similes arbores, primi duo modi nullo modo reperiuntur in diuinis, quia vna persona non est potentior alia, nec sapien-

a Galat. 4.
b Rom. 8.
c Act. 16.
d Ioan. epist. 1. cap. 4. quem locum Cyrillus in Ioanne lib. 2. c. 74. intelligit de Vnigenito Dei Filio, qui de Spiritu suo dedit nobis.
e Act. 8.
f Ioann. 14.
g Ioan. 15.

sapientior altera, sed benè vna persona originatur ab altera: cùm ergo dicatur, quòd persona Spiritus mittitur, oportet, quòd hæc temporalis missio de necessitate præsupponat originem ab illa persona, à qua mittitur. Et hæc est secunda ratio fundata in hoc textu Scripturæ, & super hac ratione multa testimonia Sanctorum Doctorum ponuntur Græcorum, & Latinorum. Tertia ratio Scripturæ est; nos reperimus, quòd per Spiritum configuramur ipsi Filio Dei; ista configuratio habetur in verbis Apostoli in secunda epistola ad Corinth. [h] Vnxit nos, & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris, hoc est secundum, quòd facit nos Spiritus, Filios adoptiuos. Modò ex hac authoritate sumitur talis ratio; illud, per quod aliquid alteri figuratur, oportet, vt habeat esse ab eo, cui figurat aliud, & de hoc est exemplum in naturalibus, vt meliùs capiatis; Nos dicimus sic, quòd semen animalis est id, per quod generatum configuratur, & efficitur simile ipsi generanti, modò illud semen de necessitate est, vt sit decisum ab illo, cui assimilatur res producta, & propter hoc semen hominis non producit leonem, sed solùm hominem, à quo est decisum. Hęc sunt exempla, non tamen omnino similia, sed solùm vt intelligamus, quòd id, per quod assimilatur, est decisum ab eo, cui assimilatur. Cùm ergo Spiritus habeat hoc, quòd per ipsum figuramur Filio, necesse est dicere, quòd Spiritus habeat esse à Filio, & super hac ratione multum fundátur quidam Doctores Græci videlicet Basilius, & Athanasius, dicentes, quòd sicut Filius est imago Patris, vt existens naturaliter à suo exemplari, ita Spiritus dicitur imago Filij; & hoc apparet in [a] antirresis ex Basilio clarè, & ex Athanasio in prima epistola ad Serapionem. Quarta ratio, quæ sumitur ex Scriptura est ibi, cùm dicit [i]; Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Nam si Spiritus accipit à Filio, necesse est, vt procedat ab eo; non potest dici, quòd Spiritus accipiat aliquid, quod priùs non habuerit, quia esset indigentis, & mutabilis naturæ, quod omnino absurdissimum est dicere; oportet ergo, vt quicquid Spiritus acceperit à Filio, ab æterno acceperit; quod si ab æterno Spiritus accepit à Filio, tunc sequitur, quòd ab æterno processit ab eo: rationem huius dicti assignat Christus, dicens [*], Omnia, quæ habet Pater, mea sunt, propterea dixi de meo accipiet; ex hoc dicto habemus, quòd omnia, quæ Filius habet, accepit ab æterno à Patre, ergo naturam diuinam, & virtutem spiratiuam, secundùm quam spiratur Spiritus; quia enim hæc virtus spiratiua nullo modo repugnat filiationi, sicut vna est natura Patris, & Filij, ita necesse est omnino dicere, quòd virtus spiratiua sit de natura, & substantia Filij, nec est intelligibile oppositum, quia dicit omnia, quæ habet Pater, mea sunt, idest omnia, quæ non repugnant proprietati suæ, quia relationes solùm multiplicant in diuinis, & non aliter. Ex hoc verbo habetur, quòd prima radix huius processus est Pater, & quòd Filius non habet ex se, vt producat Spiritum, sed à Patre propter hoc Doctores dicunt, quòd principaliter procedit à Patre, quia Filius ex se non habet, nisi à Patre; & hoc B. Augustinus declarat in 4. de Trinitate cap. 20. Cùm venerit [k] Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre; dicit August. quare dicit à Patre, & tamen supra dixit, Paraclitus, quem mittet Pater in nomine meo, non dixit, à me, & dat Augustinus hanc caussam, quia Pater est principium, & fons totius deitatis, & propter hoc illa persona, quæ procedit à Patre, & Filio, quandoque refertur ad Patrem, à quo est Filius, nulla facta mentione de Filio,

h Cap. 1.

a

i Ioan. 16.

* Ibidem.

k Ioan. 15.

Filio, quia ex hoc satis intelligitur, quòd procedit à Filio; & cùm Pater sit primum principium, & origo totius diuinitatis, non habet ab alio, quòd producat personam in diuinis, sed ex se habet, quia à nullo est, Filius autem ex se non habet, quia est persona, quæ est ab alio; modo Pater in quantum est Pater, non dicitur principium Spiritus, sed inquantum inest in eo natura diuina, & virtus spiratiua; & ideò communicando naturam diuinam, & virtutem spiratiuam Filio, non communicat Paternitatem, secundùm quam distinguitur à Filio, sed omnia illa, secundùm quæ est principium Spiritus, communicantur Filio, sed non potest communicari Filio, vt sit prima radix diuinitatis, quia repugnat proprietati Filij; & sic est clarum, qualiter Spiritus dicatur principaliter à Patre, non quòd sit pleniùs, aut perfectiùs à Patre, quàm à Filio, quia Filius habet eandem naturam diuinam, & virtutem spiratiuam, secundùm quam Pater, & Filius sunt vnum principium; nec alio modo intelligi posse, vt sint vnum principium, patet ex his, quia Spiritus accipit à Filio, ex hoc, quòd Filius accipit à Patre, quia vnum, & idem est numero, quod habet Pater, & Filius, hoc vno excepto, quòd Pater à nullo habet, & Filius à Patre quòd vnum & idem principium sit Spiritus, & tamen cùm dicitur per Basilium, quòd [l] Filius est secundus ordine, & dignitate à Patre, & Spiritus secundus ordine, & dignitate à Filio, non debetis intelligere, vt sint duæ caussæ, aut duo principia, quia illàmet dignitas, qua Pater producit Spiritum Sanctum, est, qua Filius producit eundem Spiritum. Et hoc sufficit quoad hāc quartā rationē. Quinta ratio ex Scriptura est hęc. Inuenimus quòd Filius operatur per Spiritum, iuxta illud epist. ad Hebr.[m], per Spiritum sanctum semetipsum obtulit, & ita inuenietis in testimonijs adducendis, quòd per Spiritum operatur Filius. Modò formatur hæc ratio ex authoritate; Quandocunque aliquis per aliquem dicitur operari, oportet, quòd operans det virtutem operatiuam ei, per quod operatur, verbi gratia, Rex operatur per Baliuum, clarum est, quòd Rex dat virtutem operatiuam Baliuo; vel è contra, quando dicitur Baliuus operatur per Regem, demonstratur enim, quòd id, per quod Baliuus operatur, dat virtutem ipsi operanti, scilicet Baliuo; & hęc est vna maxima in philosophia naturali. modò ex quo Scriptura dicit, quòd Filius operatur per Spiritum, quia multa miracula in virtute Spiritus faciebat Filius, oportet dicere, quòd aut Spiritus dat virtutem operatiuam Filio, vel è contra; & cùm virtus operatiua non sit aliud, quàm essentia diuina, prout omnes Doctores volunt, ratio hæc necessariò concludit, idem esse dicere, dare virtutem operatiuam, & essentiam; nullus autem Doctorum dicit, quòd Filius accipit essentiam à Spiritu, sed è contra, sic ergo ex hac ratione, prout Christus est persona diuina, necesse est dicere, quòd si operatur per Spiritum, quòd det virtutem operatiuam, & essentiam diuinam Spiritui; accipere autem essentiam, & virtutem est idem, quòd procedere, ex hoc sequitur vltima ratio, quòd quando Doctores sancti, & vestri Græci dicunt, quòd Spiritus est à Patre per Filium, vel quòd Pater spirat Spiritum per Filium, necesse est dicere, quòd Spiritus accipiat esse à Filio: Ratio hæc est, quia semper id, per quod operatur quis, est principium illius operationis, vt si Rex per Baliuum operatur, Baliuus est principium, & origo illius operationis, licèt habeat virtutem operandi à Rege, & sic idem erit dicere, quòd Spiritus sit à Patre per Filium, & quòd sit à Filio; & si quis vellet dicere, quòd Filius accipit à Patre, quòd sit principium Spiritus, &

Pater

[l] Lib. 3. ad Eunom in princ.

[m] Hebr. 9.

Pater à nullo accipit, ideòque non velit concedere, quòd Spiritus sit à Filio, sed à Patre tantùm, nihilominus leuiter mouetur, quia si ego moueo lapidem per baculum medium, nullus dicet, quin lignum, vel baculus moueat lapidem, licèt baculus moueatur à manu; nec quis dicet, quòd Iacob non venit, ac sit ab Isaac, quia Isaac venit ab Abraham; si hæc sunt in humanis, quantò magis in diuinis, vbi est vna, & eadem natura, & virtus numero, secundùm quam Pater, & Filius producunt Spiritum: sicut ergo verissimè dicitur, quòd creaturæ sunt à Filio non obstante, quòd Filius sit à Patre, ita & Spiritus verissimè, & certissimè à Sanctis Doctoribus, & sancta Scriptura dicitur accipere, & procedere à Filio, non obstante, quòd Filius sit à Patre, & dicentes esse à Patre per Filium, & negantes non esse à Filio, videntur negare propriam vocem. Hæ sunt paucæ rationes pro nunc, quæ fundãtur in sacra Scriptura, in quibus Doctores Latini, & Græci se fundant, vt apparebit in testimonijs [n], vt dicit B. Thomas in quæstionibus, de potentia Dei, volens declarare opiniones Sanctorum, ipse format rationes fundatas in Scripturis. Veniamus ad secundam partem, ad testimonia Patrum, inchoabimus à Doctoribus nostris Latinis primò, quia aliàs inchoauimus à Græcis, & ideo à Beatissimo Leone Papa ratione quarti Concilij Chalcedonensis & vt omnes intelligant eius authoritatem, aduertite. Omnes Patres Chalcedonen. Concilij [o], in illa allocutione habita ad Marcianum Imperatorem, quæ incipit, Et hoc profectò vestrum decebat imperium, ita dicunt de Leone, Deus nobis inuulnerabilem errore, propugnatorem prouidit, Romanæ Ecclesiæ Pręsulem, & ad victoriam præparauit, doctrinis eum per omnia veritatis accingens, vt quemadmodum & Petrus affectu feruens, & is affectu feruentiore decertans omnem ad Deum sensum, intelligentiàmque perducit. Et sextum Concilium [p] hoc dicit de Leone in sermone ad Constãtinum Imperatorem, Leonis, inquit, tuba, vt rugitus leonis viriliter ex Roma rugiens, Archimandritam bestiam terruit, & à Monastico grege deiecit, omnèmque opinionem suam reprobauit. hic S. Doctor epistolam fecit, quæ columna fidei est, contra omnes errores aduersus Scripturas sanctas, distinctam per 23. capitula: quid dicat de processu Spiritus, audite eius textum antiquissimum ex originali.

n Idest, hoc ordine procedit B. Thomas, qui ante opiniones Sanctorum producit rationes fundatas in scripturis.

o Part. 3. init.

p Act. 18. in fine.

AND. Lectum est.

Leo Episcopus Turribio Asturicensi [q] Episcopo Hispano. Demonstratur quàm impiè sentiat de Trinitate diuina, qui Patris, & Filij, & Spiritus sancti vnam atque eandem asserunt esse personam, tanquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus nominetur, neque alius sit, qui genuit, alius qui genitus est, alius, qui ab vtroque procedit, quod blaspemiæ genus de Sabellij opinione sumpserunt.

q Epist. 93. cap. 1.

PROV. Hic dicit Leo, quòd impiè sentiunt de Trinitate diuina, qui dicunt, tanquam, nec alius sit, qui genuit, & alius, qui genitus est, & alius, qui ab vtroque procedit. Idem Leo Papa in sermone de Pentecoste hec ait [r]. Siquidem cùm, & de Patre sit Filius Vnigenitus, & Spiritus sanctus Patris, Filijque sit Spiritus non sicut quæcunque creatura, quæ & Patris, & Filij est, sed sicut cum vtroque viuens, & potens, & sempiternus, & ex eo, quod est Pater Filiùsque subsistens. Ex hoc testimonio valdè vnum notandum est propter sequentia, quia declarat manifestè, quomodo debeant accipi authoritates Scripturæ, cùm dicit, quòd Spiritus est Spiritus Filij, & Spi-

r Serm. 1. circa med.

& Spiritus Patris, quia ponit similitudinem, quia cùm Filius sit vnigenitus, & Patris, & Filij sit Spiritus, non debet intelligi vt creatura à Deo, sed sicut cum vtroque potens, & viuens, & sempiternus, ex eo quod est Patris, Filijque subsistens; esse ergo Patris, & Filij est, * ex eo, quòd est Pater Filiusque subsistens, & hoc in diuinis est natura diuina, quasi dicat, quòd Spiritus sanctus subsistit ex Patre, Filiòque. Secundum testimonium, quod volumus adducere, vt ab antiquioribus inchoemus est Damasus Papa, de quo sic dicitur in Chalcedonen. Concilio.

* *Et ex eo quod est Pater & Filius, Spiritus sanctus est subsistens.*

GRAECI. Nos admittimus; non commendetis.

PROV. Ego dico propter hunc librum Damasi, qui literis ad Paulinum datis, hoc Sacramentum patefecit. Nos habemus illum librum, in quo Damasus Papa confessionem suæ fidei, & anathematis omnium hæresum, quæ præcesserunt, ponit; audiatis ex originali antiquissimo. Confessio fidei catholicæ, quam Papa [3] Damasus misit ad Paulinum Antiochenum Episcopũ. 3
Credimus in vnum Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum visibilium, & inuisibilium factorem, per quem creata sunt omnia in cælo, & in terra, hunc benedictum, & hanc esse vnam diuini nominis Trinitatem, Patrem nõ Filium, sed habere Filium, qui Pater non sit, Filium non esse Patrem sed Filium de Patris natura, Spiritum Paraclitum qui nec Pater sit ipse nec Filius, sed à Patre procedat & Filio, est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus, sed à Patre procedens, & Filio. Item B. Hilarius, qui fuit tempore Athanasij vestri, & magnus propugnator pro fide vnà cum Athanasio, qui passus est multa exilia ab Arianis, hic fecit librum de Trinitate tempore Athanasij distinctum in 12. libros; quid dicat in octauo libro, audite. Neque in hoc, inquit, calumnior libertati intelligentiæ, vtrum ex Patre, an ex Filio Spiritum Paraclitum putent esse, non enim in incerto Dominus reliquit; nam ijsdem dictis ita locutus est [f]. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed modo non potestis portare, cùm venerit Spiritus veritatis, diriget vos in omni veritate; non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet, loquetur, & futura annunciabit; ille me honorificabit, quia de meo accipiet, & enunciabit vobis, omnia, quæ habet Pater, mea sunt, propterea dixi de meo accipiet & annunciabit vobis. Et interrogo an idem sit à Filio accipere, quod à Patre procedere; certè idipsum atque vnum esse existimabitur à Filio accipere, quod sit à Patre procedere; ipse enim Dominus ait, quod de meo accipiet, hoc quod accipit, siue potestas, siue virtus, siue doctrina sit, Filius à se accipiendum esse dixit: & rursùs hoc ipsum significat accipiendum esse à Patre, non habet hæc vnitas diuersitatem, nec differt à quo acceptum sit, vt datum à Patre, datum referatur à Filio. In secundo libro, dicit de Spiritu. Nec tacere oportet, neque loqui necesse est quia à Patre, & Filio authoribus confitendus est, & quod spiratur à Patre, & Filio, & ab vtroque procedit. Et in fine libri orat [t]: Conserua hanc, oro, fidei meæ incontaminatam religionem, & vsque ad excessum spiritus mei dona mihi hanc conscientiæ meæ vocem, vt quod in regenerationis meæ symbolo baptizatus in Patre, & Filio, & Spiritu sancto professus sum, semper obtineam, Patrem scilicet te nostrum, Filium vnà tecum adorem, sanctum Spiritum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear, quia mihi idoneus ad fidem testis est dicens, Pater omnia mea tua sunt, & tua mea. Item B. Hieronymus, qui fuit eo tempore, in tribus epistolis ostendit,

f *Ioan. 6.*

t *Lib. 12. in fin.*

Spiritum

Spiritum procedere à Patre, & Filio in 1. epist. ad Damasum. Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, & vnum Dominum nostrum Iesum filiũ Dei, & in Spiritum sanctum Deum, non tres Deos, sed Patrem, Filium, & Spiritum sanctum Deum colimus, & confitemur non vt vnum solitariũ, non eundem, qui sibi Pater sit, ipse & Filius, sed Patrem, qui genuit, & Filium, qui genitus est; Spiritum verò non genitum, non creatum, non factum sed de Patre, Filioq. procedentem. Item Hieronymus scribens ad Augustinum, & Alipiũ Episcopos in expositione fidei, ponit, quòd procedit à Patre, & Filio; Credamus, inquit, in Spiritum sanctum Deum verum ex Patre, Filioq. procedentem, æqualem per omnia Patri, & Filio voluntate, æternitate, substantia. In expositione Nicæni symboli sic dicit Hieronymus, primò ponit symbolum, postea cùm dicitur de Spiritu, exponit, & dicit, & in Spiritum sanctũ, qui de Patre, & Filio procedit, qui est Deus verus, sicut & Filius. Hic Hieronymus fuit discipulus Gregorij Naziãzeni vestri, & ab eo habuit hanc doctrinã. Consequenter succedat Ambrosius Archiepiscopus Mediolanen. qui fuit tẽpore Basilij, temporibus scilicet Valentis, & Valẽtiniani, & Gratiani Imperatorũ. Hic Pater, magnus Doctor ad Gratianum tres libros scripsit; primum contra Arianos de Trinit. Secundum de Spiritu sancto contra Macedonianos. Tertium de quęstionibus Spiritus ad eũdem Gratianum Imperatorem, hic quantæ reputationis fuit in tertia synodo [u], gesta sunt amplissima, & cùm Theodosius reuersus est de Italia ad Constãtinopolim, dixit Nazaceno [x], præter Ambrosium non noui Episcopum. Quid dicat in libro de Spiritu, audite [y]. Non ergo quasi ex loco mittitur Spiritus, aut quasi ex loco procedit, cùm procedit ex Filio, sicut ipse Filius, cùm dicit, à Patre processi, & veni [z], & infra [a]. Spiritus quoque sanctus cùm procedit à Patre, & à Filio non separatur à Patre, nõ separatur à Filio; quomodo enim separari potest à Patre, qui Spiritus oris eius est? Hoc est testimoniũ satis clarũ, & accipit fundamẽtum ex Scriptura, cùm dicit, [b] Spiritus oris sui, sicut & Basilius, & alij sancti ex hac authoritate Scripturæ, Spiritu oris sui omnis virtus eorũ; & alijs authoritatibus concludunt, quòd procedit à Filio: item secundo libro ad Gratianum de Spiritu [c]. Quid est ergò. nõ enim à se loquetur, hoc est, non sine me loquitur, qui loquitur veritatem, sapiẽtiã spirat, non sine Patre loquitur, qui Dei Spiritus est, nõ à se audit, quia ex Deo omnia, omnia accepit à Patre Filius, quia ipse dixit, omnia mihi tradita sunt à Patre meo, omnia Patris habet Filius, quia dicit, omnia, quæ habet Pater, mea sunt, & quę accepit ipse per vnitatem naturę, ex ipso Filio per eandem vnitatem naturæ accipit Spiritus sanctus, sicut Dominus Iesus declarat de Spiritu suo dicens, propterea dixi quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Hic aduertite, quia dicit, non à se audit, quia ab eo omnia accipit, ponit ordinem à Patre in Filium, & quæ Filius accepit per vnitatem naturæ, per eandem vnitatem accepit, & Spiritus, & sicut Filius se habet ordine, & dignitate, quia accepit, ita dicit hic magnus Doctor, quòd Spiritus accipit à Filio. Item dicit lib. 1. ad Gratianum de Spiritu sancto. [d] Accipe nũc, quia sicut Pater fons vitæ est, ita Filius fons vitę est, eo quòd apud te, inquit, [e] Deus omnipotens Filius tuus fons vitæ est, hoc est fons Spiritus sancti. Item hic clarus Doctor in secũdo opere de Spiritu sancto, & in 1. lib. etiam ostendit sic dicens, Quoniã de interioribus Dei progreditur, non Dei creatura, sed Dei probatur esse substãtia. Legatis verba. Cur interrogas quomodo sit socius, & æqualis Regi, quem regij constat esse honoris & generis? ergo, quia Spiritus ex vtro-

u In Conc. Ephes. p. 2. act. 1. ex eius scriptis authoritates adducũtur.
x Corrigendum esset, Nazianzeno, sed legendum est Nectario, Ipsi enim sic dixisse Theodosiũ refert Theodoret. lib. 5. cap. 17.
y Lib. de Spiritu sancto cap. 10.
z Subdit S. Ambr. quòd Christus his verbis omnes interficit opiniones, quæ ex loco ad locum passant sicut in corporalibus æstimari.
a Eod. lib. & cap.
b Ps. 32.
c Cap. 12.
d Cap. 19.
e Ps. 35.

ex vtroque procedit ideo dicit, Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius; ex hac authoritate vnum debetis accipere, quia assignando caussam quare ab vtroque procedit, hoc solùm dicit, quia scriptum est, si quis Spiritum Christi non habet, & hæc habitudo Spiritus, quia dicitur Spiritus Filij, dicitur ex hoc quia ab vtroq. procedit, & hæc dixeram in prima ratione. Item eodē lib. vlt. cap. Quid est autē, quod ex Deo Filius nasci dicitur, & Spiritus procedere significatur? Si quæras quid inter nascentē, & procedentem differat, euidēter hoc interest, quia iste ex vno nascitur, ille ex vtroq. progreditur, & in eodem cap. Mitti à Patre, & Filio dicitur, vt de ipsorum substantia procedere, & vnū cū eis opus agere dignoscatur. Ex his duobus, est aduertēdum primò, quod volēs ponere differentiā genituræ Filij & processionis Spiritus sancti, assignat hoc pro ratione, quia Filius ab vno nascitur & Spiritus ab vtroq. In secūdo dat nobis vnum nobile documentū, quòd omnis missio temporalis præsupponit processionem æternam à persona quæ mittit, vnde cū dicitur mitti à Patre, & Filio, dicitur, vt de ipsorum substantia procedere, & vnū opus cum eis agere dignoscatur. Sequitur August. regeneratus in Christo ab Ambrosio, quid dicat attendite; & primò ad Petrū[f] de fide sic ait; Aeternum quippe, & sine initio est, quòd Filius de Patris natura existat, extitit, ac sine initio est, quòd Spiritus de Patris natura, Filij q. procedat. Et in eod. cap. vnus est Deus Pater, qui solus essētialiter de se ipso vnū Filium genuit, & vnus Spiritus, qui solus essētialiter de Patre Filioq. procedit[g]; & infra. Neque enim in illa Trinitate proprium esset solius Patris, quia non est generatus ipse, sed vnū Filium genuit, neq. propriū solius Filij, quia non genuit ipse, sed solus de Patris essētia natus est, neq. propriū Spiritus sancti, quia nec natus est ipse, nec genuit, sed solus de Patre, Filioq. procedit. Itē eodē lib. Regula[h]. De fide firmiter tene, & nullatenùs dubites, eundē Spiritum, qui Patris, & Filij vnus Spiritus est, de Patre, Filioq. procedere, dicit enim Filius, cū venerit Spiritus veritatis, qui à Patre procedit, vbi suū esse Spiritū docuit, quia ipse est veritas, de Filio quoq. procedere Spiritū sanctū, prophetia, & Apostolica doctrina commēdat. Isaias dicit de Filio, Percutiet terrā virga oris sui, & spiritu labiorū interficiet impiū, de quo Apost.[i] Quē interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui, quem etiā Dei Filius Spiritū oris sui esse significans post resurrectionē insufflās[k], ait, Accipite Spiritum sanctū; de ore verò ipsius Domini Iesu ait Ioan. in Apocal.[l] Quia gladius vtraq. parte acutus procedebat, ipse ergo Spiritus oris eius, ipse est gladius, qui de ore eius procedit. Idē August.[m] lib. cōtra Maximinum hæreticum sic ait. Quęris si de substātia Patris est Filius, & de substantia Patris est etiā Spiritus sāctus, cur vnus Filius sit, & alius nō sit Filius? ecce respōdeo, siue capias, siue nō. De Patre est Filius, & de Patre est Spiritus sāctus, sed ille genitus iste procedēs; ideo ille Filius Patris est, de quo est genitus, iste Spiritus vtriusq. quoniā de vtroq. procedit, sed ideò cū de illo Filius loqueretur[n], dixit, de Patre procedit, quoniam Pater processionis eius est auctor, & genuit, & gignēdo dedit, vt etiā ex ipso procedat Spiritus sanctus, & nisi procederet & de ipso, non diceret discipulis, Accipite Spiritum sanctū eumq. insufflando daret, vt à se quoque procedere significans. Et infra. satis est nobis, quod non est à se Filius, sed ab illo, à quo natus est, non est à se Spiritus, sed ab illo, a quo procedit, & quia de vtroque procedit sicut iam ostēdimus; vnde & Spiritus Patris, & Filij est dictus. Item idem in libro super Ioannem[o] super illa verba, Non enim loquetur à semetipso, quærit hoc modo. Hic fortè

f Cap. 1. inter opera S. August. tom. 3. quem tractatum tribuūt S. Fulgentio Louanienses in edit. Paris. & Possenin. in Apparat.

g Cap. 2.

h Vndecima.

i 2. Thess. 2.

k Ioan. 20.

l Apoc. 1.

m Lib. 3. cap. 14.

n Ioan. 15.

o Cap. 16. tract. 99.

aliquis quæret, vtrum, & à Filio procedat Spiritus sanctus, Filius enim solius Patris est Filius, & Pater solius Filij est Pater, Spiritus sanctus non est vnius eorum Spiritus, sed amborum. habes ipsum Dominum dicentem [p] Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris, qui loquitur in vobis. habes, & Apostolum [q]. Misit Deus, inquit, Spiritum Filij sui in corda nostra. Cùm ergo sicut vnus Pater, & vnus Filius, ita sit & vnus Spiritus sanctus, profectò amborum est, sicut ipse Dominus Iesus dixit, Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis; & Apostolus dicit, Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra; cur non credamus, quòd etiam de Filio procedat Spiritus sanctus, cùm Filij quoque ipse sit Spiritus? Si enim non ab eo procederet, non post resurrectionem se repræsentans discipulis insufflasset dicens, Accipite Spiritum sanctum. Quid illa insufflatio significat, nisi quòd procedat Spiritus de ipso? Ad hoc etiam illud pertinet, quod de muliere, quæ fluxum patiebatur, ait, tetigit me aliquis? Ego [r] sensi virtutem ex me exijsse; nam virtutis nomine appellari etiam Spiritum sanctum, ex eo clarum est, vbi Angelus dicenti Mariæ, Quomodo fiet istud, quoniam virum nõ cognosco? Respondit, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi (& infra) Si ergo de Patre, & Filio procedit Spiritus, cur Filius dicit, à Patre procedit? cur putas, nisi quemadmodũ solet ad eũ referre etiã quod ipsius est, de quo & ipse est? Vnde & illud est, quod ait, Mea doctrina [s] non est mea, sed eius, qui misit me. Si ergo intelligitur eius doctrina, quã dicit non suã, sed Patris, quantò magis intelligendus est & de ipso procedere Spiritus sanctus vbi ait, de Patre procedit vt non * diceret de me nõ procedit? A quo autem habet Filius, vt sit Deus ab illo habet vtiq. vt etiã de illo procedat Spiritus sanctus, & per hoc Spiritus, vt etiam de Filio procedat, sicut procedit à Patre, ab ipso habet Patre. Item idem Augustinus de Trinitate [t]. sicut enim natum esse, est Filio à Patre esse, ita mitti est Filio cognosci, quòd ab illo est, & sicut Spiritui sancto donum Dei esse est à Patre procedere, ita mitti est cognosci quòd ab illo procedat, nec possumus dicere, quòd Spiritus à Filio non procedat, neq. enim frustra idem Spiritus, Patris, & Filij Spiritus dicitur, nec video, quòd aliud significare voluerit, cum insufflans ait [u], Accipite Spiritum sanctũ, neq. flatus ille corporeus cũ sensu corporali tangẽdi procedens ex corpore Christi, substantia fuit Spiritus sancti, sed demonstratio per congruas significationes, nõ tantùm à Patre, sed à Filio procedere Spiritum sanctũ. (& infra) Quod ergo ait Dominus, quem mittam vobis à Patre, ostendit Spiritum, & Patris, & Filij, quia etiam cùm dixisset, quem mittet Pater, addit, in nomine meo, non dixit, quem mittet Pater à me, quemadmodum dixit, quem ego mittam à Patre videlicet ostendẽs, quòd totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis principiũ Pater est, qui ergo ex Patre procedit, & Filio, ad eum refertur, à quo natus est Filius. Item idem August. de Trinit. lib. 15. [x] Demùm in illa sũma diuinitate, quę Deus est, interualla temporũ nulla sunt, per quæ possit ostẽdi, aut saltem requiri, vtrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus, quoniã Scriptura dicit, Sanctum Spiritũ amborum ipse est enim de quo dicit Apostolus, Quoniam autem estis Filij Dei, misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra; Et in alio loco. Quem mittet Pater in nomine meo, de vtroque autem procedere sic docetur, quia ipse Filius ait, de Patre procedit, & cum resurrexisset à mortuis, & apparuisset discipulis suis, insufflauit, & ait, Accipite Spiritum sanctum, vt eum etiam de se

p Matth. 10.
q Gal. 4.
r Luc. 8.
s Ioan. 7.
* id est, Cum non dicat.
t Lib. 4. cap. 20.
u Ioan. 20.
x Cap. 26.

de se procedere ostenderet; & infra. Quapropter qui potest intelligere sine tempore generationem Filij de Patre, intelligat & processionem Spiritus de vtroq. (& infra) Sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedit Filio, vt de illo procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore, atque ita dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur, quòd etiam procedit [y] de Filio, de Patre esse & Filio; si enim quicquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtiq. vt de illo procedat Spiritus sanctus. Post B. Augustinum ante tempora Gregorij Dialogi fuit Hormisda Papa, qui fuit tempore Iustini Imperatoris, qui præcessit magnum Iustinianum, illo tempore erat turbata Ecclesia Constantinopolitana propter Acacium Patriarcham hæreticum, & nonnullos sequaces Eutychij post Concilium Chalcedonense, vnde succedens Ioannes Constantinopolitanus dans operam concordiæ illius Ecclesiæ cum Ecclesia Romana, fecit tractatus magnos, quos habemus, & conuenit Iustinus cum Ioanne, vt tota illa Ecclesia acciperet fidem, quam Hormisda mitteret, vt ex conuentione fidei fieret conuentio obedientiæ; fecit Hormisda tomum fidei mittens Ioanni, & Iustino & in epistola [z] ad Iustinum Imperatorem hæc verba sunt. Magnum est incomprehensibile mysterium Trinitatis, Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus, Trinitas indiuisa, & tamen notum est, quia proprium est Patris, vt generet Filium, proprium Filij Dei, vt ex Patre Patri nasceretur æqualis, proprium est Spiritus sancti, vt de Patre Filioq. procederet sub vna substantia deitatis. Nunc sequuntur authoritates Gregorij Dialogi, qui fuit post quintam synodum tempore Mauritij Imperatioris, quid dicat in symbolo [a] audite. Credo in Deum vnum, oro Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, tres personas vnam substantiam, Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed coæternum, de Patre, & Filio procedentem. Item in libro Dialogorum [b], ipsa veritas vt fidem augeret discipulis dixit; Si non abiero Paraclitus non veniet ad vos, cùm enim constet Paraclitum ex Patre, & Filio procedere, cur se Filius recessurum dicit, vt ille veniat, qui à Filio nunquam recedit? Item lib. 1. Moralium [c]. Paratisq. conuiuijs, holocaustum Iob pro filijs exhibuit, quia pro Apostolis de prædicatione redeuntibus Redemptor orauit, benè autem mittendo sanctificare dicitur, quia dum Spiritum, qui ex se procedit, discipulorum cordibus tribuit, quicquid culpæ inesse potuit, emundauit. Item idem, secundo Moral. lib. In cunctis fidelibus Spiritus venit, sed in solo mediatore semper singulariter permanet, illum in humanitate non deseruit, ex cuius diuinitate procedit. Item tertio lib. Moral. venit hora cùm iam in Prouerbijs non loquar, sed palàm de Patre nuntiabo; palàm de Patre annuntiare asserit, quia per Patrem patefaciet tunc suæ maiestatis speciem, à quo gignente, ipse non impar oriatur, & quomodo ab vtroque Spiritus vtrique coæternus procedat, ostendit. Temporibus Iustini Imperatoris floruit quidam doctor Boetius, qui scripsit librum in theologia de Trinitate contra Arium, alium de duabus naturis in Christo, contra Nestoriũ, & Eutychen, & vnum de Fide Catholica, & multa alia in Philosophia, & Theologia; dicit sic in libro de fide, & Trinitate. Hæc autem religio vna, quæ vocatur Christiana, & Catholica, his fundamentis nititur, asserens ab æterno, idest, ante mundi constitutionẽ, ante esse, videlicet quod temporis potest retinere vocabulum, diuinam Patris, ac Filij, & Spiritus sancti extitisse substantiam, vt Deum dicat Patrem,

y Procedere

z Epistola 79. inter Cõcilia generalia Coloniæ impressa tom. 2 part. 1.

a In symbolo quod recitatur in eius vita lib. 2. cap. 2.

b Lib. 2. cap. vltimo.

c Cap. 7.

& Filium, & Spiritum ſanctum, non tamen tres Deos; ſed vnum, Patrem habere Filium ex ſua ſubſtantia genitum nota ſibi ratione coæternum. (& infra) Spiritum ſanctum, neque Patrem, neque Filium, ac ideo in illa natura neque genitum, neque generantem, ſed à Patre, & Filio procedentem. Item in lib. de Trinitate in fine. Ac ſi meminimus omnium in prioribus, de Deo ſententiarum, ita cogitemus proceſſiſſe quidē ex Deo Patre Filium, & ex vtroq. Spiritum. Etiam de tempore B. Gregorij Dialogi floruit Iſidorus nomine in Hiſpania, vnum eius teſtimonium dicam. Fecit librum etymologiarum diuiſū in 22. libros, in 12. lib. cap. 3. ſic ait. Hoc autem intereſt inter naſcentē Filium, & procedentem Spiritum, quia Filius ab vno naſcitur, & Spiritus ab vtroque procedit, ideo dicitur, ſi quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Ex hoc dicto, & omnibus pręmiſſis teſtimonijs poteſtis cōcludere, quòd omnia teſtimonia, quæ dicunt, Spiritum procedere à Filio faciunt fundamentum in authoritatibus Scripturæ dicentis, quòd eſt Filij, intelligentes per illud, eſt, proceſſionem Spiritus; Et quia poſt iſtum doctorem tota patria Hiſpanorum cum Rege Recardo [b], qui fuerat Arianus cum prędeceſſoribus ſuis, confutata hæreſi Arianorum, & ea anathematizata, receperunt fidem, & fuit neceſſe plura Concilia in ſuo loco fieri, vt illa gens ex frequenti celebratione Conciliorum imbueretur in fide, & hæc Concilia fuerunt magnæ authoritatis, in quibus aliqua de Fide dicta ſunt contra hæreticos; & Eccleſia vniuerſa Græca, & Latina cum magna veneratione receperunt illa Concilia, & ibi fuit facta regula fidei hoc modo.
4 Regula fidei Catholicæ, quam Epiſcopi Tarraconenſes, Carthaginenſes, & Luſitani, & Bætici fecerunt, & cum præcepto Papę Leonis Vrbis Romæ ad Baleonium Epiſcopum Galliciæ miſerunt. Credimus in vnum verum Deum Patrem omnipotentem, & Filium, & Spiritum ſanctum, viſibilium, & inuiſibilium factorem, per quem creata ſunt omnia in Cælo, & in terra; Patrem autem non eſſe Filium, ſed habere Filium, qui Pater non ſit; Filium non eſſe Patrem, ſed Filium de Patre natum, Spiritum, qui nec Pater ſit, nec Filius, ſed à Patre, Filiòque procedens. Item in tertio Concilio [c] ſic dicitur, Spiritus ſanctus confitendus eſt à Patre, & Filio procedere, & cum Patre & Filio vnius eſſe ſubſtantiæ. Item in alio Concilio vbi anathematizantur hęretici, dicunt. Quicunque Spiritum non credit à Patre, & Filio procedere, eùmque non dixerit vnum eſſe Patri et Filio, et conſubſtantialem, anathematizetur. Item in alia ſynodo. Credimus Spiritum ſanctum viuificatorem ex Patre, Filiòque procedentem, & conſubſtantialiter vnum, qui ab vtroque procedit; Patrem à nullo factum, Filium à Patre non factum, ſed genitum, Spiritum nec creatum, nec genitum, ſed procedentem ex Patre, Filiòque profitemur. Item in ſequenti ſynodo, Spiritum ſanctum, neque genitum, neque creatum ſed à Patre, Filiòque procedentem. Item in alia ſynodo. Credimus Spiritum ſanctum viuificatorem à Patre, & Filio procedentem, cum Patre, & Filio adorandum, & glorificandum. Item in duodecima ſynodo Toletana. Fons eſt Pater totius diuinitatis, ipſe quoque Pater, qui ineffabili ſubſtantia ſua, Filium ineffabiliter genuit, nec aliud, quàm ipſe eſt genuit, Spiritum quoque ſanctum, qui eſt tertia in Trinitate perſona, non tamen genitus, vel creatus, ſed ab vtroque procedens. Item in decimatertia ſynodo. Credimus Spiritum ſanctum viuificatorem à Patre, & Filio procedentem cum Patre, & Filio conglorificandum. Omnes iſtæ ſynodi

ante

b Aliàs Toriſmondo. Vide Baron. to. 6. an. 447. num. 17

c Scilicet, Toletano.

ante sextam synodum, fuerunt cum magna veneratione susceptę, & si Ecclesia in his, quæ fidei sunt, dat authoritatem Doctoribus particularibus, vt apparet in multis collocutionibus quartæ synodi, à fortiori dedit talibus synodis authoritate Sedis Apostolicæ congregatis, & per eandem Sedem firmatis, in quibus magni Doctores fuerunt; Multi sunt in Ecclesia nostra Doctores, qui clarè hanc materiam declararunt, quos pro nunc omittimus, vt omnes conueniamus in illis notorijs tam Græcis, quàm Latinis, qui fuerunt ante septimam synodum; sic secunda pars est expedita, in qua dixeram, quòd aliqua testimonia Latinorum Doctorum adducerem pro veritate; dixeram in tertio loco intrare Doctores Græcos, etiam eorum, qui sunt in magna veneratione, qui, vt fulmina hanc veritatem declarant, & ideò intrabimus hanc tertiam.

Notæ ad vigesimamprimam Collationem.

1 Venire] Gręcus scriptor in fine sess. 23. sic ait, *Conuenimus rursùs ad locum consuetum D. Marco Ephesio, & D. Antonio Heracleensi absentibus; præceperat enim Imperator, ne conuenirent, namq. modum vnionis reperire volebat ad abeundum, non sermones contentiosos.*

2 Antirresis] Sic vocat græco vocabulo respõsiones S. Basilij contra Eunomiũ. Estq. lib. 5. aduersùs Eunomiũ in cap. cuius titulus est, *quod participãt de Creatore*, &c.

3 Damasus] In epistola Damasi ad Paulinum Antiochenum, quam refert Baronius tom. 4. anno 373 num. 10. inter alia fidei dogmata hæc non leguntur, sed nec hodie extant alia fidei dogmata, & damnationes hæresum ab eodem Damaso factæ, de quibus Iustinianus Imperator in epistola ad Ioannem Papam mentionem facit, de qua Barõn. vbi supra num. 13. In altera igitur harum epistolarum Damasi, olim extasse hanc regulam fidei, quam refert hic Prouincialis dicendum est, ex qua eam desumpsisse videtur Leo Papa, ex cuius præscripto in Concilio Toletano primo eius tempore celebrato, vt tom. 1. Concil. hæc eadem regula fidei ferè ad verbum statuitur. Vide Baron. tom. 6. ann. 447. num. 18. & sequentibus, quam regulam fidei ex prædicto Concil. Tolet. iterum infra hac eadem Collatione refert Prouinc.

4 Regula] Habetur in Concilio Toletano primo tom. 1. Concil. Vide Baronium tom 6. Annal. anno 447. num. 18. & sequentibus hanc eandem regulam tanquam ex Damaso attulit supra Prouinc. de qua in antecedenti nota diximus.

COLLATIO VIGESIMASECVNDA.

Die 24. Martij.

Probatur authoritatibus Sanctorum Patrum Græcorum, Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio, & respondetur in contrarium allatis.

AND. DIe vigesimaquarta Martij facta est conuentio alia publica, inchoauit Prouincialis. Num. I.

PROV. Sequentes ordinem primò institutum, transimus ad authoritates sanctorum Grecorum, vt ex illis testimonijs innotescat concordia sanctorum Latinorum, & Græcorum. Post authoritates allegatas magni Basilij sunt & aliæ eiusdem magni Basilij, quibus ostendit, quòd idem est ordo Spiritus ad Filium, qui est Filij ad Patrem: nam in libro dicto de [1] Antirresis. 1
Quod participãt de Creatore, dicit, quòd imago Dei est Filius, & quòd imago

Filij est Spiritus, & qui participes illius sunt, Filij conformes fiunt, iuxta illud

* Rom. 8.

Apostoli.* Quos prædestinauit fieri conformes imaginis Filij Dei. Ex hoc habetur, quòd sicut Filius dicitur imago Patris, ita Spiritus Filij; Imago autem iuxta doctrinam omnium Sanctorum Patrum, importat processionem in similitudinem alterius, & hoc constat ex textu diuinæ Scripturæ, vbi sa-

a Sap. 7.

pientia, vel Scriptura loquens de sapientia diuina, ita [a] dicit; Emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei, & imago bonitatis illius. emanatio importat processionem, ergo impossibile est aliquid esse ad imaginem, quin procedat ad eius similitudinem; id, à quo procedit imago, vocatur exemplar; non potest esse Filij imago in diuinis, nisi naturalis, ergo accipit per hoc naturam à Patre, ergo quia accipit naturam, dicitur imago eius. Cùm ergo Spiritus etiam naturaliter procedat, quia natura diuina sibi communicatur & datur, & dicitur imago Filij, ergo oportet, quòd accipiat naturam, & esse à Filio. Et cùm Basilius hìc nullam ponat conditionem, sequitur manifestè, quòd nec in primo libro debuit po-

2 ni [2] conditio. Item Basilius in ijsdem Antirresis sic dicit [b]. sed legatur in græco authoritas primò.

b Lib. 5. ad Eunomiũ cap. quod incipit, Propterea.

AND. Lecta fuit in græco.

c Antecedẽti Collat.

PROV. Capitulum est, de quo proximè [c] dicebam, quòd vt Filius se habet ad Patrem ita Spiritus ad Filium, idcirco sequitur statim & Filius dicitur verbum Patris, & Spiritus verbum Filij, iuxta illud Apostoli, Portans omnia verbo virtutis suæ. Cùm autem verbum Patris procedat ab ipso, & accipiat esse ab eo, vt à caussa, & principio suo, eodem modo verbum Filij ab ipso Filio, scilicet Spiritus, qui est verbum Filij, vt ipse probat, nec po-

3 nit hic aliquam suppositionem. Si hoc [3] concedamus, ergo concedit, quòd Spiritus sanctus à Filio procedat, & quòd Filius sit caussa.

AND. Fuit lecta authoritas hæc in græco.

PROV. Multa alia essent testimonia Basilij magni, sed quia alij multi sunt, sufficiant hæc de Basilio. Et quia in principio nos fecimus mentionem de illo sancto Patre Epiphanio, & duo adduximus testimonia, restat vt adducamus duo alia eiusdem testimonia in opere anchorato, quod aliàs allegauimus, post illa testimonia hæc infert. Itaque & Pater erat semper, & Filius erat semper, & Spiritus sanctus ex Patre, & Filio spiratus. Modò cùm spiratio Spiritus in diuinis non sit aliud, quàm processio Spiritus, imò est actus notionalis respectu Spiritus, & hic dicat, quòd spiratur à Patre, & Filio, sequitur, quòd procedat ex Patre, & Filio.

AND. Fuit lecta in græco hæc authoritas.

PROV. Item iste Pater Epiphanius in quodam libro, qui intitulatur contra hæreticos [d], ita inquit. Si autem Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, & Spiritus ex Christo, siue ab vtroque. quia Christus ait, De meo accipiet. Ex hoc apparet clara similitudo ad dicta Basilij sine vlla cõditione penitùs, vt nil clarius esse possit, dicit, Quod sicut Christus dicitur ex Patre Deus ex Deo, ita dicit, oportet vt credamus Spiritũ ex ipso, itaut Deus ex Deo siue ab vtroq. quia idem est dicere apud eũ, quòd Spiritus sit ex ipso Filio, Deus ex Deo, & quod sit ab vtroque, & quòd hoc sit, probat duabus authoritatibus sacræ Scripturæ, prima quòd sit ex Patre Deus ex Deo, per illud, qui ex Patre procedit. Secundò quòd sit Spiritus ex ipso Christo Deus ex Deo, probat ex illo, de meo accipiet, & ponit sine conditione. Et hic Sanctus Pater benè debuis-

d Aduersùs hereses lib. 3. heresi 54. aliàs 74. n. 7. 8. 9. & 10.

debuisset vidisse magnum Basilium, aut si præcessit Basilium, Basilius debuit eum vidisse, ergo de necessitate oportet dicere, quòd illa conditio non potest stare in libro illo.

ANDR. Fuit lecta in græco.

PROV. Vt nos procedamus secundùm ordinem temporum, cùm multæ aliæ possent adduci authoritates ex S. Epiphanio, credimus hæc sufficere de eo, & transeamus ad alios. Habemus apud Latinos translatum per Beatum Hieronymum librum magni Didimi de Spiritu sancto; hic Didimus fuit præceptor Hieronymi, & ipsemet Hieronymus de se dicit in epistola [d], quòd iam canis eius spargebatur caput, & magistrum magis decebat esse, quàm discipulum, tamen perrexit Alexandriam, vt Didimum audiret; & vestri Historici, videlicet Theodoretus, & Socrates immensam laudem de scientia sua dicunt. Iste sic dicit, Spiritus quoque sanctus cum sit Spiritus veritatis, Spiritusq. sapientiæ non potest Filio loquente audire quæ nescit, cùm hoc sit quod profertur à Filio. & modicum infra dicit ita, Neque aliud quid est Filius; exceptis his, quæ ei dantur à Patre, neque alia substantia est Spiritus sanctus, præter id, quod ei datur à Filio. Ex hac authoritate primò apparet, quòd talis est habitudo Spiritus ad Filium, qualis Filij ad Patrem, quia dicit, quòd Filius nil aliud est exceptis his, quæ dantur sibi à Patre, nil modò datur Filio à Patre, nisi æternum, quia aliàs daretur ex tempore, & esset mutabile, & hoc habetur in sancto Ioanne Euangelista, declarans quid est, quod datur Filio à Patre, dicit in cap. 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus, quod dedit mihi, maius omnibus est, & nemo potest rapere de manu Patris mei, Ego & Pater vnum sumus. Id autem, quod est maius omnibus, ratione cuius nullus potest rapere oues suas, neque à se, neque à Patre, & secundùm quod vnum sunt Pater, & Filius, non est aliud, quàm substantia, & essentia diuina, vt omnes sancti Doctores exponunt; dicit hìc Didimus, quòd Filius non est aliud, quam quod datur sibi à Patre, & Spiritus non est alia substantia præter id, quod datur sibi à Filio, hic ergo nulla est conditio; & credendum est, Basilium etiam vidisse hoc opus de Spiritu sancto, ergo non debuit poni illa conditio dubitatiua [e]. In prima authoritate dicit, quòd non potest audire Filio loquente, quæ nescit, cum ex hoc subsistat Spiritus, quod profertur à Filio; ex quo apparet quod audientia Spiritus ab intra nil aliud est, quàm acceptio scientiæ, & cùm scientia in Deo, & essentia sint vnum, hæc audientia, & essentia erunt vnum, & ideò Christus dicebat in Euangelio [f]: Non enim loquetur à se, quia scilicet non est à se, ergo oportet, vt capiat esse ab illo, à quo audit, ab illo audit, à quo procedit, secundùm Augustinum, qui dicit, Audire illius est scire, & scire idem est, quòd esse; ex quo sequitur, quòd ab illo, à quo audit, ab illo habeat esse, sed à Filio audit, vt concessum fuit per vos, ergo à Filio accipit esse. Quia tempore Didimi floruit Athanasius, ideò veniam ad testimonia magni, & beatissimi Athanasij; dicit in 3. lib. contra Arianos [g] de Filio loquens: Ipse, vt dictum est, Spiritum dat, & quæcunque habet Spiritus hoc à Verbo habet. & cùm non habeat nisi æternum, & istud habet Spiritus à Filio, ergo sequitur necessariò, quòd procedit à Filio.

ANDR. Fuit lecta authoritas Athanasij.

PROV. Hìc doctor Athanasius in 2. lib. contra Arianos ita dicit. Nam alia

d *Epist. 64. ad Pachomium, & Oceanum.*

e *In dictis Basilij, de qua satis supra.*

f *Ioan. 16.*

g *Contra Arianos orat. 2. ante med. in edit. Paris. an. 1572.*

alia quidem omnia, Spiritus participantia ſunt, ipſe autem Filius, ſecundùm vos, cuius erit particeps? (loquitur Arianis) Spiritus nè? Sed Spiritus à Filio potiùs accipit, & irrationabile eſt dicere, hunc ab illo ſanctificari. Hæc Athanaſius. Ergo apparet, quòd Spiritus accipit à Filio, & quòd nullo modo Filius poteſt ſanctificari à Spiritu, quia ipſe Filius eſt Deus, & producit Spiritum ſanctum, & quicquid Spiritus ſanctus operatur, operatur vt productus à Filio, & hoc eſt, quod dicit. Legatis.

ANDR. Fuit lecta hæc authoritas in græco.

PROV. Item hic doctor Athanaſius in quadam epiſtola [h], in qua exponit illa verba: Quicunque dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, ita dicit. Docuit enim, quòd omnia, quæ habet Pater Filij ſunt, & quòd non Spiritus daret Filium, ſed Filius Spiritum diſcipulis præberet. Ex hac authoritate colligitur, quomodo debet intelligi, ex Filio accipiet. Legatis.

[h] Ad Serapionē to. 3. in edit. Pariſien. ann. 1572.

ANDR. Fuit in græco lectum.

PROV. Item iſte doctor in epiſtola ad Serapionem, cuius initium eſt [i]; Verſatus ſum. ita dicit: Filij eſt Spiritus, & à Filio accipit omnia, vt ipſe ait, & inſufflans dedit eum diſcipulis. Dicit primò, quòd eſt Spiritus Filij, & ex illa habitudine dicit, quòd accipit omnia à Filio per proceſſionem æternam, quia alio modo nil poteſt accipere. Secundò dicit, quòd temporaliter dat eum diſcipulis, ergo omnis proceſſio temporalis præſupponit proceſſionem æternam. Legatis.

[i] Ead. edit. tom. 4.

ANDR. Lecta fuit in græco.

PROV. Item in epiſtola ad Serapionem circa principium, cuius initium eſt: Miraberis fortaſſe. Ita dicit: Quia, vt dicit Dominus, non loquetur à ſe Paraclitus, ſed quæcunque audierit loquetur, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis, & inſufflans dedit eum diſcipulis, ſic illum effudit Pater ſuper omnem carnem iuxta Scripturam [k], & idcirco igitur prius de ipſo Filio Dei meritò mihi tum dictum, tum ſcriptum eſt, vt ex cognitione Filij agnitionem quoque ipſius Spiritus rectè habere poſſimus. In hoc videtis qualiter Baſilius imitatur formam Athanaſij, quia Athanaſius dicit his verbis, quòd priùs tractandum erat de Filio propter cauſſas dictas, vt ex veritate eorum quæ de Filio eſſent dicta, clareſcerent quæ dicenda eſſent de Spiritu. Ita fecit Baſilius contra Eunomium, & ponit comparationem valde nobilem; quantam enim nouimus habitudinem Filij ad Patrem, hanc habere Spiritus ad Filium inueniemus; & declarat quomodo debent intelligi hæ habitudines, dicens: Quemadmodum Filius dicit, omnia, quæ habet Pater, mea ſunt, ita inueniemus, hæc omnia eſſe per Filium; ecce comparationem acceptionis, oſtendens, Filium omnia capere à Patre, quia ſecundus eſt ordine, & dignitate, hæc omnia non poſſunt eſſe in Spiritu, niſi per Filium, quia apud eum ex Filio, vel per Filium accipere idem eſt, licèt ſit varius modus loquendi; ponit aliam comparationem, ſicut Pater oſtendit Filium, dicens; Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: Ita Spiritus Filij eſt, vt ait Apoſtolus: Miſit Deus Spiritum Filij ſui in corda noſtra clamantem, Abba Pater. Vnde omnes Doctores Latini, vt audiſtis, dicunt, quòd ex quo dicitur Spiritus Filij, habetur habitudo Spiritus naturalis, ſicut per hoc quòd dicitur Filius Patris, importatur habitudo originis naturalis à Patre; & hoc idem dicit hic Athanaſius. Legatis.

[k] Ioel 2.

ANDR. Lecta eſt in græco authoritas.

PROV.

PROV. Hic B. Athanasius in alia epistola ad Serapionem, cuius initium est,[l] Literæ sacræ dilectionis tuæ. ita dicit, Spiritus autem à Filio accipit, ait[m] enim, De meo accipiet; & Filius in nomine[n] Patris venit. De Spiritu verò sancto[o] inquit, quem mittet Pater in nomine meo. In his authoritatibus fundat ordinem sequentem, & subdit ibi tria. Primum est, quòd accipit Spiritus à Filio; postea dicit, quòd Filius non venit in nomine suo, hoc est verum, quia Filius dicit in Scriptura, Non enim à me ipso veni. deinde dicit, Spiritus Dei, in nomine Filij mittitur; hæc est modò similitudo in hoc, venire, quia sicut Filius venit in nomine Patris, ita Spiritus in nomine Filij, & sicut Filius veniendo in nomine Patris accipit à Patre, ita Spiritus veniendo in nomine Filij accipit à Filio. Modò ex hoc ordine Scripturæ infert Athanasius, & dicit, Cùm igitur talem ordinem & naturam habeat Filius ad Patrem, qualem Spiritus ad Filium, quomodo qui hunc creaturam dicat, non idem de Filio necessariò sentiat? ergo tota ratio ordinis, & naturæ pendet ex illis authoritatibus Scripturæ, & ita debent intelligi, & non aliter cùm dicitur talem ordinem habet & naturam, quia Spiritus venit in nomine Filij, & accipit à Filio, qualem habet Filius ad Patrem, quia etiam Filius venit in nomine Patris, & accipit à Patre, modò vnam personam accipere ab alia nil aliud est, quàm vnam personam habere ordinem originis naturalis ab alia, quia per hoc, quòd originatur ab alia, datur sibi natura diuina, & communicatur, & illa accipit, nec possumus dicere aliter in diuinis, quia ponendo originem secundùm relationes, habemus dicere, his terminis dare, & recipere; quia Christus in Euangelio dedit nobis formam, quia non communicatur, vel datur, nisi eadem natura, ideò oportet vt accipiatur, & detur; ergo ex hoc videtur, quòd talis est ordo Spiritus ad Filium, qualis Filij ad Patrem. legatis.

ANDR. Fuit lecta in græco.

PROV. Athanasius paulò ante hanc authoritatem in eadem epistola dicit, Vnus enim cùm sit Filius viuens verbum, vnam esse oportet perfectam, & plenam sanctificatiuam, illuminatiuamq. vitam, quæ est operatio ipsius, & donum, quod etiam procedere à Patre dicitur, quoniam à verbo, quod ex Patre fatemur, fulget, mittitur, & datur. Ecce ex hac authoritate dicit nobis apertè, quòd ex Filio est ipsa operatio, & donum, ex hoc capite, & ratione, quia effulget, & mittitur ab illo verbo, quod habet esse à Patre, ergo apparet, quòd non potest esse à Patre, nisi à verbo. legatis.

ANDR. Fuit lecta authoritas in græco.

PROV. Item Athanasius in eadem epistola sic ait. Cum dicit Paulus, Testificor coram Deo in Christo Iesu, sentiebat, non esse diuisum à Filio Spiritum, sed in Christo erat ipse, vt Filius in Patre, sic Athanasius, modò Filius est in Patre vt in principio, & caussa sui, ergo Spiritus est in Christo, vt in principio, & caussa sui. legatis.

ANDR. Lecta fuit in græco.

PROV. Item iste Doctor in libro de incarnatione[p] Verbi ita dicit. Idcirco Dauid psallens canebat, Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Sciebat apud Patrem esse Filium Spiritus sancti fontem; itaque vult Athanasius, quod sicut fluuius procedit à fonte, ita Spiritus sanctus à Filio. legatur primò authoritas in græco.

ANDR. Lecta fuit in græco.

PROV.

[l] *Aliàs, Literæ tui sanctissimi affectus, ead. edit. tom. 3.*
[m] *Ioan. 16.*
[n] *Ioan. 5.*
[o] *Ioan. 14.*

[p] *De Incarnatione, seu de humana natura Christi, in editione Parisien. 1572. to. 3. initio.*

4 PROV. Item dicit in dialogo habito in Nicæa contra [s] Arium. Si enim non est de substantia Patris, & Filij Spiritus, cuius gratia connumerauit eum Filius in Symbolo sanctificationis dicens, Euntes baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ergo ex hac authoritate habetur manifestè, & ex his, quæ diffusè sequuntur, quòd Spiritus est de substantia Patris, & Filij. Et pridem D. Ephesinus ita respondebat [q], est de substantia Patris, & Filij, idest vnius substantiæ cum Patre, & Filio, & sic volebat excludere ordinem originis naturalis, & solum in verbis ponere ordinem. hæc expositio nullo modo potest stare, quia si dicimus quòd Spiritus sanctus est de substantia Patris, & Filij, quia est vnus in substantia, pariformiter possemus dicere, quòd Filius est de substantia Spiritus sancti, quia est vnius substantiæ cum Spiritu; modò hoc esset absurdissimum, & omnes Doctores abhorrerent, nec vnquam fuit repertum, quòd quis diceret, Patrem esse de substantia Spiritus, aut Filium; hæc propositio, de, importat principium, & consubstantialitatem, & tantum est dicere de substantia Filij, quantum est de Filio substanstantialiter, vel quòd Filius substantialiter producit eum. legatis authoritatem.

q Supra Collat. 18. non longè ab initio.

ANDR. Fuit in græco lecta.

PROV. Multa alia testimonia possent induci de B. Athanasio, & ex his libris antiquissimis, & vetustis. Sed vt alij doctores locum habeant, succedat B. Cyrillus, qui, meo iudicio, fuit valdè eleuatus in græco, & inchoemus à sua epistola, quam fecit in Synodo Alexandrina, & postea in Synodo Ephesina fuit approbata; ita etiam in Chalcedonensi fuit recepta, cuius initium est [r]: Cum Saluator noster. Hæc epistola tota est contra Nestorium, qui in duobus maximè peccabat; primò circa incarnationem Filij, quia non dicebat vnam personam diuinam in duabus naturis. Secundò in Spiritum peccabat, quia, vt apparet in symbolo transformato, dicebat, quòd Spiritus non esset Filij, nec acciperet essentiam à Filio, & cogebatur ad sic dicendum, quia id, per quod apparet in mundo, quod Christus esset Deus, fuerunt magna miracula supra omnem potentiam naturalem, & ideò isti Nestoriani, qui dicebant purum hominem, dicebant, quod faciebat aliena virtute, & & per consequens, quòd Spiritus non caperet essentiam à Filio, quia si cepisset essentiam à Filio, tunc Filius non fuisset operatus per virtutem alienam, sed per suàmmet, quæ ex ipso procedebat, iuxta quod dicit Euangelium, Virtus ex illo exibat, & sanabat omnes. Hic Cyrillus nedum fecit vnum Capitulum ex illis duodecim contra opinionem Nestorij de Spiritu, vt apparebit in solutionibus vltimæ rationis Ephesini, sed in epistola, Cùm Saluator noster, multum fortiter arguit contra Nestorium, & inchoat de Spiritu, & dicit, quòd rectè intelligentes non debemus intelligere glorificatum à Spiritu, vt aliena virtute, quia nec Spiritus potior Filio est, nec vltra quàm erat essentia sua. Postea declarat, quomodo debeat intelligi, confutans opinionem Nestorij dicens, quòd ad demonstrationem suæ diuinitatis vtebatur suo Spiritu in magnis, vt si quis nostrum de sua fortitudine, aut cuiusuis rei scientia dicat, mea me virtus, aut scientia glorificabit; ita debemus intelligere, quòd Spiritus erat virtus insita naturaliter ipsi Filio, & ab eo naturaliter exiens, secundùm quam glorificabatur Christus faciendo miracula, & dicit, quòd quamuis in sua subsistentia sit Spiritus, & intelligatur prout Spiritus, non Filius; non tamen est alienus ab eo. Et notandum est,

r In Act. Conc. Eph. par. I. c. 26. nu. 10.

est, quòd in alia epistola, quam scripsit Ioanni Antiocheno, cuius initium est, Exultent cæli, ita dicit [f]: Est à Filio non alienus secundùm vnius essentiæ rationem. Modò B. Cyrillus non intendit solùm hoc dicere, quòd non sit alienus, per hoc quod est vnius essentiæ cum eo, prout Ephesinus visus est exponere, sed annectit statim, quo modo est principium Spiritus, assignans caussam quare non est alienus ab eo, dicens, ex Apostolo Paulo, Spiritum sanctum esse Spiritum Christi; & clariùs in epistola [t] ad Nestorium dicit, quòd Spiritus sanctus Spiritus veritatis nominatur, & Christus est veritas, & quòd ex hoc dicitur non alienus, quia dicitur Spiritus veritatis, & intelligit habitudinem genitiui casus pro origine naturali à Patre, & statim subdit, & profluit ab eo, prout ex Deo Patre, quia non alia caussa est Spiritus veritatis, nisi quia ab eo profluit vt à Patre; & hoc est ita clarum testimonium, sicut posset esse in mundo, quia profluit à Christo, vt à Patre, & sic quemadmodum procedit à Patre naturaliter, imò mittitur temporaliter, ita à Filio mittitur temporaliter, & illo modo necessariò procedit ab eo Spiritus æternaliter; & si quis dicat, quòd [u] profluere non est idẽ, quod procedere, non debetis vlli magis credere, quã Cyrillo, quia ipsèmet declarat, quòd profluere idem est, quòd procedere, & hoc ipse ostendit in quodam [x] opere super symbolo Concilij Nicæni, vbi in verbo, & in Spiritum, sic dicit: Peracto de Christo sermone, beatissimi Patres de Spiritu meminerunt, credere in ipsum dixerunt, vt in Patrem, & in Filium, consubstantialis est enim, & profluit quidem [y], videlicet procedit veluti ex fonte Deo, & Patre: declarat ergo procedere, & profluere idem esse. & cùm dicat in hac epistola, Cum Saluator noster, profluere à Filio, necessariò oportet dicere secundùm eius opinionem (quæ fuit in tertia Synodo recepta, & in Chalcedonen.) quòd Spiritus ita procedat à Filio, sicut à Patre. legatis.

[f] In actis Conc. Eph. par. 3. c. 34. in fine. Incipit ibi, Letentur celi, & exultet terra.

[t] Quæ incipit, Cùm Saluator, in act. Cõc. Ephes. par. 1. c. 26. n. 10. vbi sic ait: Nõ est tamen alienus à Filio, nam Spiritus veritatis nominatur, & Christus est veritas, & perinde quoque ab illo, atque a Deo Patre profluit.

[u] Græcè enim in ea epist. legitur προχεῖται, & Latinus interpres vertit, Procedit, quã versionẽ probat hic Prouincialis.

[x] In actis Conc Ephes. par. 3. c. 43. circa fin.

[y] Græcè ibid. προχεῖται μὲν ἤγουν ἐκπορεύεται.

ANDR. Fuit lecta in græco.

PROV. Modò facio hanc conclusionem, Patres ita concluserunt contra hæresim Nestorij, qui dicebat, quòd Spiritus non capiebat essentiam à Filio. Modò in Chalcedonensi Concilio [z] habetis testimonium Patrum illorum, quòd magnus Leo Papa per omnia fuit instructus doctrinis veritatis, & in illa columna fidei contra Priscillianistas dicit, Alius qui genuit, alius qui generatus, alius qui ab vtroque procedit, & totum Concilium Chalcedonense approbauit doctrinam Leonis; approbauit & hanc epistolam Cyrilli, Cùm Saluator noster, &c. contra errorem Nestorij, ergo possumus cõcludere, vt verum, per duas synodos œcumenicas fuisse stabilitum, & firmatum, quòd Spiritus accipiat essentiam à Filio, & quòd procedat ab vtroque, quia idem est procedere, & capere essentiam à Filio, vt dixi sæpiùs. Item Cyrillus in opere ad Hermiam [*], vbi ostendit processionem diuinarum personarum ad intra sic dicit: Supremam denique radicem, vltra quam nemo, Patrem intelligas, eum verò, qui ex suprema radice procedit, Filium accipies, qui in omnibus pari mensura præpolleat, præter gignere, solùm enim hoc est proprium, & particulare ipsius Dei Patris; Spiritum sanctum dices eum, qui ex Patre per Filium naturaliter profluit, ac velut in figura spirationis ex ore, propriam subsistentiam nobis insinuat. Legatis.

[z] Cõc. Chalced. act. 5.

[*] Lib. 2. ante med.

ANDR. Lectum est in græco.

PROV. Modò in hac nobili authoritate cum ponit productionem Filij, dicit, quòd in omnibus quibuscumque pari mensura præpolleat, præter gi-

gnere

gnere solummodo; in Patre verò sunt duo, est spiratio, quæ spirat Spiritum, & est generatio. Modò dicit Cyrillus, quòd in omnibus est æqualis Patri, & in eadem mensura respectu cuiuscunque, excepto hoc, quod est generare. Cùm ergo sit aliud relatio processus, & generationis, ergo necessariò tenet, quòd spiratio communicatur Filio, & quòd sit omninò æqualis Patri in spiratione Spiritus. Item secundò dicit, quòd hìc Spiritus sanctus profluit naturaliter à Patre per Filium, & iam dudum monstratum est, quòd impossibile sit procedere per Filium, quin procedat ex Filio; imò omnes nostri Doctores rarissimè, vel nunquam dicunt per Filium, sed semper ex Filio, & est ratio, quia licèt sit idem in significatione, est differentia in modo significandi, & ne aliquis vnquam posset ex hoc credere, quòd Filius est organum, per quod Pater produceret Spiritum, vt Ariani dicebant, ideò cauent Doctores, ne occurrat aliqua declarationis necessitas, vt tunc temporis contra Arianos erat necesse; modò profluxus hic est naturalis, sed secundùm viam omnium sapientum & theologorum, id, quod procedit naturaliter ab aliquo, procedit in similitudinem naturæ ab eo, & accipit ab eo naturam, & sic hìc terminus, profluit, sumitur pro æterna processione, secundùm quam Spiritus accipit naturam à Filio, & à Patre. Et Cyrillus ad Hermiam [a] volens ostendere, quòd opera diuinitatis ad extra sunt indiuisa, & quòd opera Spiritus, in creatura, operantur & Filius & Pater, inducens authoritatem [b], Omne datum optimum; & aliam Christi, cùm dixit discipulis [c], Sanate infirmos, mortuos resuscitate, ita inquit. confessus est Ioannes [d], De plenitudine eius nos omnes accepimus; subdit interrogans Hermiam, Datum optimum, & donum perfectum erit aliud quicquam, iuxta quod tibi videtur, quàm participatio Spiritus? Respondit Hermias, nequaquam. Cyrillus subdit: Inspice amice Filium ex plenitudine sua producentem proprium ipsius, & immobiliter insitum Spiritum sanctum, per quem omne datum optimum. Legatis.

a lib. 3. vltra med.
b Iacob 1.
c Matt. 10.
d Ioan. 1.

ANDR. Lecta est in græco per Generalem Camaldulensem, qui has omnes authoritates hoc die in græco legit.

PROV. Modò si producit Filius Spiritum, nescio quæ authoritas possit esse magis, quòd Spiritus procedat ab eo. Item Cyrillus in thesauris suis, per multa testimonia approbat hanc rem, ex quibus pauca dicam propter temporis breuitatem; dicit quodam loco [e] sic. Dixit Spiritus sanctus, Segregate [f] mihi Paulum, & Barnabam ad opus, ad quod assumpsi eos. Si ergo à Spiritu sancto ad Apostolatum vocatus, à Iesu Christo vocatus dicitur, hìc apertè docetur, Spiritum non esse alienum à substantia Filij, sed esse in ipso Filio, & ex ipso, sicut operatio quædam naturalis in propria hypostasi, omnia implere valens, quæ ipse vult, sicut & Filius. Ex hac authoritate habetis vnum singulare contra expositionem D. Ephesini, quia Cyrillus dicit, Spiritus non est alienus à substantia Filij, & infert, quòd Filius est principium, cum dicit, & in ipso, & ex ipso, manifestum est ipsum esse: & sic cùm Cyrillus ponit, quòd Spiritus non est alienus à Filio in substantia, semper intelligit sic, quia est ex ipso Filio substantialiter, & hoc dictum est in multis supra, & hoc apparet. Legatis.

e Thesaur. lib. 3. cap. 2. in fine.
f Act. 13.

ANDR. Legit in græco.

PROV. Idem Sanctus dicit in eodem opere in thesauris [g]. Quoniam igitur vita secundùm naturam est Filius, & Spiritus etiam sanctus, quam ipse

g Lib. 13. c. 2. in fin.

ipse largitur, viuificat, necesse est fateri ipsum de substantia Patris, & Filij esse, ac omnem ipsius virtutem, & operationem habere, sicut cum ex aqua vapor ascendit. Legatis.

ANDR. Fuit lecta in græco.

PROV. Ex hac authoritate duo sunt singulariter notanda, quòd per hoc, quòd Spiritus largitur à Filio, necesse est fateri, ipsum esse de substantia Filij, eo modo, quo declaratum est supra, & ponit vnum notabile exemplum, quod in Scriptura ponitur. Nam diuina Scriptura [h] volens ostendere processionem æternam sapientiæ diuinæ æternaliter à Patre, vtitur hoc verbo, vapor, dicens, Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam claritatis. dicit, quòd est vapor, ad ostendendum esse naturaliter quia vapor, qui ascendit est eiusdem naturæ aquæ, à qua procedit; & ideò hic magnus Doctor notabiliter facit hanc comparationem, quòd vt Filius est vapor virtutis Dei, ita sit Spiritus vapor Filij, & ex ipso procedat. Item idem Doctor in eisdem thesauris [i] volens ostendere, quòd genitiuus Filij importat habitudinem originis naturalis, ita dicit, benè in Euangelio Saluator dicit de se: [k] Ego sum Veritas, deinde docens, ex Patris, & ex Filij substantia Spiritum esse, Spiritum, inquit [l], veritatis, qui à Patre procedit. In epistola verò Ioannes ait [m], Spiritus ipse est veritas, itaque dicit Spiritum esse de substantia Patris, & quia Christus dicit Spiritum veritatis, colligit, Spiritum de substantia Filij. Legatis.

[h] Sap. 7.
[i] Lib. 13. cap. 3 circa med.
[k] Ioan. 14.
[l] Ioan. 15.
[m] 1. Ioan. 5.

ANDR. Lecta est authoritas in græco.

PROV. In eisdem thesauris dicit sic [n]. Quòd Spiritus sanctus Deus sit, ostendit Apostolus [o] dicens, Lex spiritus vitæ, & quòd hæc vita, non est nisi Christus, qui ait [p], Ego sum veritas, & vita. Christo igitur legem ponēte, Spiritus ipsius, vt in ipso, & ex ipso naturaliter existens legem ponit. Legatis.

[n] Lib. 14. cap. 1.
[o] Rom. 7.
[p] Ioan. 14.

ANDR. Lecta est in græco.

PROV. Hæc authoritas est multum clara de illa habitudine, quia ex eo quòd dicitur Spiritus vitæ, & Spiritus veritatis, concludit necessariò habitudinem originis naturalis, ideò subdit, Spiritus ipsius vt in ipso, & ex ipso; & hoc est verissimum, quòd id, quod est naturaliter ab aliquo, necessariò accipit naturam, & esse ab illo. Item in thesauris [q] dicit sic, Filium quidem Dei ex ipso, & in ipso Patre naturaliter esse intelligimus, ex Filio autem naturaliter Spiritum sanctum, sicut ex Patre prodire credimus, per quem Filius omnia sanctificat. Legatis.

[q] Lib. 13. cap. 2.

ANDR. Lecta est in græco.

PROV. Modò quòd prodire sit idem, quod procedere, probatur ex diuina Scriptura [r] de sapientia æterna, quæ procedit à Patre, & dicit: Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita. Vltimò dicit Cyrillus in ijs thesauris [s]: Quoniam igitur renouare Spiritus dicitur, dicitur iuxta illud, quod in psalmis tangitur [t]: Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Necesse est fateri, ipsum esse de substantia Filij, & ex ipso naturaliter existere, & quòd ab ipso ad creaturam missus, renouationem operatur complementum sanctæ Trinitatis existens. Legatis.

[r] Eccles. 24.
[s] Lib. 14. cap. 3.
[t] Psal. 103.

ANDR. Legit in græco.

PROV. Ex hac authoritate sunt aliqua multum notanda. Primò quòd cū dicit, quòd Spiritus mittitur ad renouationem creaturę, infert necesse esse fateri, ipsum esse de substantia Filij, quasi velit dicere, quòd non mitteretur ad

renouationem creaturæ, nisi haberet procedere, & hoc declarat de processione à Filio, quia mittitur, ait, ex ipso naturaliter existens. & subdit, oportet intelligere, quòd naturaliter existat à Filio in hac missione temporali, quia mittitur ad renouationem, à Filio, & in hoc existere naturaliter à Filio, dicit quod est complementum sanctæ Trinitatis, ergo apparet, quòd subsistentiam habet à Filio. Expletis testimonijs Latinis, & Græcis; & omissis multis rationibus, quæ possent necessariò induci, concludentibus hoc, quod sancti Patres dixere, veniam ad solutionem Domini Ephesini[u]; tria dixit. Nam primò videbatur dubitare ex hac propositione, qui à Patre procedit, & dicebat se habere à B. Gregorio theologo in sermone de Pentecoste, quòd hæc processio erat sibi propria, quòd nullo modo poterat competere nisi Patri, & si fuisset communis Filio, non tacuisset. Ad id, quod dicit, Filius non fecit mentionem de se, ita respondemus, quòd propter vnitatem naturæ in tribus personis iuxta regulam omnium Theologorum, quicquid de vna persona dicitur, necessariò habet intelligi de alia, vbi non obuiat oppositio relatiui, quia nostri, & vestri Doctores dicunt, quòd substantia continet vnitatem, & relatio multiplicat, etiamsi ponatur ad vnam personam dictio exclusiua, vt apparet in Scriptura, vbi dicitur, Nemo nouit Patrem, nisi Filius, sequitur quòd Spiritus non noscat Patrem, nec Pater seipsum? certè non: & cùm dicit, Nemo nouit Filium, nisi Pater, nunquid Spiritus non nouit Filium, aut Filius non nouit se? certè nouit. Ita de Spiritu sancto in prima ad Corinthios cap. 2. cùm dicitur, Nemo nouit quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei; & patet quòd loquitur de Spiritu sancto, vt statim dicit, Spiritus qui ex Deo est, ergo concludit, quòd nemo nouit nisi Spiritus? volumus dicere, quòd Pater, & Filius non cognoscant quæ Dei sunt? Ita cùm dicit, à Patre procedit, & non ponitur dictio exclusiua (quod est magis) non potest inferri, igitur non procedit à Filio. & multa alia exempla sunt; dicit[x] Christus Patri suo: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum, nunquid Filius, & Spiritus non est verus Deus? certè sic. Hæc est regula, quòd propter vnitatem substantiæ, quidquid dicitur de vna persona etiam cum dictione exclusiua, oportet quòd non exclusæ videantur aliæ personæ, nisi sit oppositio relatiua, sicut dicimus, quòd Pater generat, hoc non potest communicari Filio, quia solus generans Pater est, & Filius generatus; modò actiua spiratio nullo modo repugnat Filio, quia Pater, & Filius sunt vnum principium, sic non sequitur, quòd hæc spiratio non communicetur Filio, vt textus declarat, cum dicit, Cùm venerit Paraclitus, quem mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit; dixit se principium, cum dixit Spiritum veritatis[y]; & cum dixit, mittam, expressit processionem à Patre, vt etiam ostenderet se habere à Patre esse principium Spiritus sancti, dicit, quem mittam vobis à Patre, sicut semper consueuit Patri referre omnia, quia omnia habet à Patre, vt ibi, Doctrina mea non est mea, vt dicit ibi Augustinus. Si ergo in his verbis, licèt dicat doctrinam non suam, sua intelligitur, quanto magis per illa verba, procedit à Patre, intelligetur procedere à Filio, cum non dicat, non procedit à Filio? Ad id quod dicebat de proprietate, nescio vbi ipse inuenerit in sermone Gregorij, quia semper facit consequentiam quandocunque reperit, procedit à Patre, ipse infert, ergo non procedit à Filio; quantum valeat ista consequentia, quilibet Patrum potest iudicare, quinimò nullus, nec

Græ-

[u] *Hic respondet Prouincialis omnibus authoritatibus adductis ab Ephesino supra Collat. 20.*

[x] *Ioan. 17.*

[y] *Supra enim ex authoritate Cyrilli probauit illud, veritatis, intelligi, idest Christi.*

Græcus, nec Latinus ausus est dicere, quòd non procedat à Filio, & tamen Ephesinus semper intulit, ergo non à Filio. Cum B. Gregorius tradit notitiam proprietatum, ita dicit in dicto sermone Pentecostes. Omnia quæcunque Pater habet, sunt Filij, omnia quæcunque Filij, Spiritus sancti sunt, si generationem exceperis. Nònne videtis quomodo benè ordinat has proprietates? Si Spiritus non haberet ordinem ad Filium, postquam dixit omnia, quæ Pater est, hoc est Filius, statim dixisset, omnia quæ Pater est, hoc est Spiritus tanquam accipiens à Patre, & non à Filio. Modò quia abhorruit hũc ordinem, posuit ordinem conformem alijs doctoribus, & eo modo comparauit Spiritum ad Filium, vt Filium ad Patrem sine vlla ambiguitate. Modò de proprietate nunquam dixit, quòd esset ita proprium Spiritus sancti, quòd nõ procederet nisi à Patre, imò apparet quòd proprium est Spiritus procedere à Patre, & Filio, & hoc proprium propriè est Spiritus sancti, quòd procedat à Patre, & Filio; sed illa proprietas, quæ est in Patre, & Filio respectu Spiritus, quæ dicitur Spiratio, vel virtus spiratiua, illa non est ita propriè propriũ Patris, quin conueniat Filio, & si benè studuisset in Theologia, dixisset sic, quòd est differentia inter proprietates personales, & proprietates personarum [z], quia proprietates personales sunt quibus constituuntur personæ, non est autem proprietas, qua constituatur Pater, vis spiratiua, tamen dicitur proprium largo modo, & hoc oportet ponere in diuinis, quia omnes Doctores dicunt, quòd esse ab alio competit Filio, & Spiritui sancto, & nullo modo competit Patri; ita dicimus quòd vis spiratiua competit Patri, & Filio, & non Spiritui sancto, & est proprietas quædam. Introducit secundò Ephesinus aliam authoritatem, vbi adducit, quòd Spiritus dicitur ex Deo, iuxta Paulum, & quòd nullo modo est à Filio, cùm dicit: Nos accipimus Spiritum, non qui ex mundo, sed qui ex Deo est. & ad probandum hoc induxit authoritatem Dionysij, & Athanasij, quòd Pater est fons deitatis; sed si benè considerasset intentionem authoritatis Apostoli, inuenisset solutionem. Nam primò dicit Apostolus, quòd est Spiritus Dei, & volens hoc ostendere, dixit, quòd ex Deo est. Ita omnes Doctores per hoc, quòd dicitur Spiritus Filij semper concludunt secundùm modum Apostoli, quòd est ex Filio, certè non sequitur, quòd non sit à Fi io, per rationes iam dictas, nec secundùm Athanasium, & Gregorium tenendo Patrem fontem deitatis, sequitur, quod dicit Ephesinus. & quidem prima radix, nempe Pater, non est ab alio, & est principiũ, sed non producit Spiritum, in quantum est Pater, sed in quantum habet vim spiratiuam, & hanc communicat Filio, & secundùm hoc ita est fons Spiritus sancti Filius, sicut Pater, nec sunt duo fontes, sed vnus, quia fons secundùm quòd est fons Spiritus sancti communicatur Filio, & hoc dicit Athanasius, quòd Filius est fons Spiritus, sed ideò dicitur prima radix Pater, quia hoc, quòd Filius sit fons Spiritus, habet à Patre. Postea intrauit materiã Concilij Nicæni, & dicit, quòd ibi fuit quidã Episcopus, qui respondit cuidã Philosopho, quòd Spiritus procedit à Patre, & est proprius Filij. Quid sequitur ex isto? Cõcedimus, quòd procedit à Patre, & est proprius Filij, & omnes doctores cõcludunt, quòd procedat à Filio, quia est Spiritus Filij; & si produxisset librum originalem, diffusiùs fuisset responsum; quicquid sit in facto, ego relinquo, quia non vidi originalia; legatis in græco.

ANDR. Legit in Græco.

PROV. Deinde adducit authoritatem Cyrilli in epistola, quæ incipit,

[z] De qua S. Thomas 1. par. q. 32. art. 3.

pit, [a] Exultent, ad ostendendum, quòd non sit ex Filio, cùm dicit, Meminimus dicentis, Noli transgredi terminos, &c. Postea dicit, quòd illi Patres, scilicet Nicæni, loquebantur de Spiritu sancto, qui ex Patre procedit, & non est alienus à Filio secundùm vnius essentiæ rationem; & per hoc volebat dicere, quòd Cyrillus intendebat hoc, quòd esset solùm vnius essentiæ cum Filio, & quòd nullo modo esset ab eo; sed patenter supra ostendi, quòd vbicunque dicitur non est alienus secundùm vnius essentiæ rationem, semper subdit, quòd Filius est principium Spiritus sancti, & patet, quia subdit duas authoritates Pauli Apostoli [b]. Postea adducit Ephesinus authoritatem Basilij dicentis, Spiritum accõmodatum Filio secundùm naturam; de hac accommodatione non potui reperire [c], quia idem est dicere, esse accommodatum, quòd datum Filio, quia Pater producendo naturalitèr Filium, dedit ei vt ex eo procederet Spiritus sanctus. Postea adducit authoritatem Basilij contra Sabellianos, vbi dicebat, proprietatem familiaritatis Spiritus ad Patrem, intelligo, cum ait, ex Patre procedit; proprietatem Spiritus ad Filium, cùm audio, Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Hæc authoritas, de qua fecit festum, clarissimum est fundamentum opinionis nostræ; hæc enim est proprietas vna, per quam Filius est secundus à Patre, & quoniam voluit intelligere proprietatem Spiritus ad Filium, secundùm quam originatur, fundauit se in isto, in quo omnes sancti Doctores fundant, quia dicitur Spiritus Christi; ita dicunt omnes Doctores vestri, ita quòd hæc authoritas facit pro nobis, & do illi gratias, quia ex ore suo protulit veritatem huius rei. Postea introducit Concilium Constantinopolitanum dicens ibi dictum [d], quòd ex Patre procedit, & quòd Gregorius sanctus theologus ibi fuit, & quòd dixerunt processionem à Patre, & non à Filio, & non adducit aliquam probationem, & ea facilitate, qua dixit, eadem facilitate contemnitur, quia non valet consequentia, [e] vt probaui multis authoritatibus. Adducit demùm tertium Concilium, & dicit, quòd Patres huius Concilij postquam fecerunt diffinitionem, nulli alij licere aliam fidem proferre, & dixerunt etiam in fine [f] Symboli hoc modo. Si qui deprehensi fuerint, aut Episcopi, aut Clerici, aut laici credentes, vel dicentes, quæ scripta sunt in expositione, quam protulit Charisius [g] presbyter de Incarnatione filij Dei, [h] siue scelerata & peruersa Nestorij dogmata, quæ subscripta sunt, sententiæ huius sanctæ Synodi subiaceat. Modò ipse fecit mirabilem intelligentiam, & dixit, quòd hìc non fit mentio, nisi de ijs, quæ ibi scripta sunt in symbolo transformato de Incarnatione filij Dei, & non fit mentio de illa particula, quæ erat in eodem symbolo, quæ dicit [i], quòd Spiritus non est Filius, neque à Filio essentiam habens, inde intulit, quòd propter hoc illi Patres non reprobauerunt illam particulam. Si benè legisset epistolam illam, Cùm Saluator noster, quam ego allegaui [k], benè intellexisset, quomodo illa particula fuit reprobata. Item si intellexisset 9. capitulum de duodecim [l], quod est contra illam particulam, cùm dixit, Si quis autem Christum, quasi ex aliena virtute glorificatum à Spiritu, & ab ipso accipere, posse operari contra immundos spiritus, & adimplere in homines miracula, & non magis proprium eius Spiritum dicit, per quem operatus est, anathema sit. hoc dicebat Cyrillus contra illud symboli Nestoriani, quòd Spiritus sanctus non habebat essentiam à Filio; quia dicebat, quòd aliena virtute operabatur, & hoc ponitur in decimater-

a Aliàs, Lætentur cœli, & exultet terra. in act. Conc. Ephes. p. 3. cap. 34. in fine.

b Vocantis Spiritum sanctum Spiritũ Iesu, & Spiritum Christi. Sed authoritatem aliam euidentẽ S. Cyrilli de Processione à Filio. Vide supra ex eiusdem epist. Cùm Saluator noster. hac eadem Collatione.

c Quid scilicet voluerit vt euidens inferre Ephesinus; qui hanc authoritatẽ supra Collatione 20. retulerat.

d In symb. Concilij.

e Scilicet, dicitur esse à Patre, ergo non est à Filio.

f Conc. Ephes. par. 2. act. 6.

g Scilicet Charisius exposuerat, & denuntiauerat Synodo hæreses Nestorij, eumq. accusauerat.

h pro, id est.

i In actis eiusd. Cõc. Ephes. par. 2. act. 5. in symbolo deprauato.

k Supra hac eadem Collat. Cyrilli scilicet, in actis Concilij Ephes. par. 1. c. 26.

l Quæ scilicet sunt in ead. Cyrilli epist.

nia tertia blasphemia, & decimasexta, & propter hoc sic apertissimè damnatur talis opinio. Et hoc declarat ipsemet Cyrillus in apologia contra Theodoretum, & contra orientales, qui impugnabant sua capitula; & in ipsamet Synodo Ephesina, vbi fuit dictum, vt declaret quomodo intelligebat, ita dixit [m]; in breui exponens 9. caput, Homo factus vnigenitus Dei Filius permansit & Deus. & subdit: Omnia existens, quæ & Pater, præter solum Patrem esse, & proprium habens Spiritum, qui ex ipso est, & substantialiter sibi innatus operabatur diuina miracula. declaratq. omnia, quæ Patris sunt, in Filio esse, & quòd habet proprium Spiritum, qui ex ipso est, & substantialiter sibi innatus. & subdit: Qui autem dicunt illum tanquam vnum hominem Spiritus operatione clarificatum, eaq. non vt diuina, & propria, sed tanquã aliena vtentem, necnon quasi Spiritus gratia in cælum esse assumptum, anathemati subiaceant. Legatis.

[m] In actis Conc. Eph. par. 3 cap. 1 anathematismo 9. in eius declaratione.

ANDR. Fuit lecta authoritas in græco.

PROV. Modò quia hic Pater Ephesinus allegauit, quòd sanctus Cyrillus fecerat quandam reuocationem, allegans epistolam Theodoreti Dico, quòd magis debemus credere Cyrillo, qui dicit, quòd hoc illi opponebatur in epistola, quam scribit ad Acacium [n] in fine, vbi sic ait: Si quà verò epistola à quibusdam circumferatur, tanquam à me de ijs, quæ Ephesi acta sunt, iam dolente, & pœnitentiam agente perscripta, id quoque contemnatur; nam per gratiam Saluatoris nostri sanamente sumus, neque vsu rationis excidimus. Et sic remansit pura veritas Cyrilli, prout ipse exposuerat, & prout illa sancta œcumenica Synodus [o] approbauerat. Modò nil plus pridie produxit Ephesinus, & sic non habeo alijs satisfacere, ex quo satis apertè, & manifestè ex testimonijs Scripturæ primò, deinde ex testimonijs tantorum Patrum Latinorum, & Græcorum, qui fuerunt eodem tempore, & vno, & eodem Spiritu illuminati; & quod mirandum est in hoc negotio, quòd illamet fundamenta, quæ habuerunt Doctores Latini, illamet Patres Græci acceperunt, ad probandum quòd Spiritus esset à Filio, vt à Patre, & quòd sunt vnum principiùm, aliàs poneretur distinctio in natura, inter Patrem, & Filium, vt Ariani volebant. Et quia quantum Spiritus sanctus concessit, & vt ab hominibus, quales sumus, apertissimè declarata sunt omnia, in quibus Ephesinus dubitabat, non restat aliud, nisi quod dixit Marcianus Imperator in Chalcedonensi Concilio, vbi visa, & declarata veritate per Leonem Papam, & totum Concilium Chalcedonense, quod eam susceperat, ita dixit: [p] Extremæ dementiæ est, in medio, & perspicuo die comenticium lumen quærere; quisquis post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nobis videtur, quòd hæc testimonia rem claram faciant, & si vellemus cum facibus diem clarificare, esset ridiculosum, ita videtur vltra hanc tantam lucem, & tam clarum sensum Doctorum allegatorum, nil aliud sit quàm mendacium quærere; quicquid tamen sit, pro mea satisfactione functus officio meo in hac responsione, si quid restat apud aliquem ex vobis, quod sit dubitatiuum, & velitis declarari, offero me, & omnes Patres meos paratos ad satisfaciendum de ea veritate, quam tenemus.

5

[n] In Act. Conc. Eph. par. 3 c. 35.

[o] In supracitata declaratione in actis Conc. Ephes. par. 3. c. 1. anathemat. 9.

[p] In suo edicto ad fauorem eiusd. Conc. in act. Conc. p. 3. c. 3.

ANDR. His expositis, silentium maximum perceptum est locutione finita; fuerat namque loquente Magistro, ad eius verba quisque intentus; deinde his verbis expositis, Metropolitanus Russiæ hæc inquit.

RVSS. Quoniam Reu. Pater in his duabus Congregationibus multa dixit,& diuersa, & à diuersis Patribus orientalibus Græcis, & Latinis, ac amplificando potiùs; nam vestra Paternitas verè locuta est in ijs Congregationibus per octo horas, & plus, ex quibus omnibus partim erant authoritates Sanctorum, quæ pro nobis faciebant, partim occidentalium communium; quoniam anima nostra accipit per sensus,præsertim ea,quæ dicuntur per auditum; ea autem, quæ prolixè dicuntur, adducunt satietatem ad aures, quia infesta est auribus satietas verborum, quia sensus auditus læditur, nec potest omnia transmittere ad animum, quæ prolixè dicuntur; propterea volumus, quæ per vestram Paternitatem dicta sunt, vt in scriptis etiam detis nobis eas authoritates allegatas in ijs libris,qui fuerunt Latinorum,vt partim nos possimus conferre cum authoritatibus,quæ apud nos reperiuntur, partim vt legamus in ijs libris, vt meliùs intelligamus; postea circa ista omnia diligenter considerabimus.

6 CARD. [6] Non currit solus in stadio, tanquam velit currere sine disputante, imò desiderauissemus, vt Ephesinus principalitèr affuisset, & nescimus qua de caussa abfuerit, iustum fuisset, sicut Prouincialis eum audiuit, ita ipse audisset; & licèt Dominus Ephesinus non fuerit, fuerunt alij socij,& D. Prouincialis dixit se paratum satisfacere, & rogauit Imperatorem, vt venire faceret Ephesinum. Quantum ad exhibitionem scripturarum vestri Scriptores scripserunt, & nostri, cùm Dominus Ephesinus dixit, Prouincialis non distulit responsionem propter habendas copias. Ita rogamus, vt responsio non differatur, & si Scriptores non plenè recollegerunt omnia, quæ nolumus occultare, sed dicere super tecta, sumus contenti, vt nostri Scriptores,& vestri conueniant in sancto Francisco,& portabimus libros, & faciemus fieri copiam de libris nostris, & rogamus vt ipsi veniant, & die Iouis vos expectamus.

Omissis disputationibus,exhortante Summo Pontifice, dogma processionis Spiritus sancti à Patre, & Filio describitur in cedula. Interim Patriarcha Græcorum moritur. Et cùm sint potius tractatus de modo terminandi & perficiendi vnionem,quàm disputationes publicæ,ideò nō amplius in Collationes diuiduntur.

Num. II. ANDR. His dissoluta est diei illius conuentio. Superuenerunt festa Paschalia, visumq. est sancto illo tempore disciplinis, solennitatibùsve vacandum. In octauis Paschalibus cùm per Latinos fieret instantia, vt ad proposita responderent, instatum est per Græcos, vt media tractarentur concordiæ; si hoc responsionum defectu actum sit, cogitet qui intelligit. Cœpit Imperator singulis quasi diebus cum Papa, & certis alijs conuenire, multàque ad inuicem tractata sunt, quæ quia publicè gesta non fuerunt, non aliter [7] referenda duxi. Audio ab his, qui interfuere, multa

7 quæsijsse media, vt absque eorum rubore componeretur conclusio processus Spiritus sancti, vt non viderentur à veritate absque colore alienos fuisse. Sic per totum Aprilis, & Maij menses decursum est. Spe igitur concludendæ rei, diffidentibus Latinis Patribus, Summus Pontifex, vt Latinorum honori consuleret, vt cunctis innotesceret Græcorum caussa à veritatis cognitione discessum, separatim ab Imperatore, Metropolitas aliòsve Græcorum Patres conuocauit prima Iunij, Patribùsve Latinis, & Græcis præsentibus,his verbis allocutus est.

PA-

PAPA. Venerabiles fratres, & dilecti filij; tot animi, corporisve angustijs terrę marisue per vestrum quemlibet laboribus superatis, non consideratis sumptibus, pro veritatis indagine, dimissa ciuitate nostra Bononien. ad Ferrarien. Concilium personaliter me contuli, ne quid deficeret; solennibusq. ibidem disputationibus habitis, necessitate suadente, transalpinas ad has Tusciæ partes medio hyeme, vt sanctum hoc vnionis opus complementum susciperet, venimus, ætatis, temporis intemperiei, [a] viarum discrimini 8
minimè parcentes, hoc demùm in loco de processione Spiritus sancti grauibus, pijsve disputationibus auditis, miramur, quod res hæc conclusionem non capiat. Adducta est statera de Scripturis sanctis, vt iusto libramine, priuatis seclusis affectibus, veritatē indagaremus, & sanctis authoritatibus auditis, nulla per vos orientales Patres respondebantur; nec veritatem Sole clariùs apparentem profitemini? oro per misericordiam Dei nostri, vt veritatem amplectamini, & si facere desistitis, vt caussas detis, quare hoc non intenditis facere; requiro vos præsentibus, & specialiter requisitis Notarijs nostris, offerentes nos, vt si quid responsionum offertis, illas benignissimè audire, & eisdem clarissima per nos dare responsa.

AND. Aderant specialiter accersiti die illa Prothonotariorum plurimi, tantaq. verbis ijs Græcorum astantium mentibus reuerentia allata extitit, vt ad lachrymas plurimos deuotione venisse conspectum sit; Russiæque Metropolita respondit vice orientalium Patrum hoc modo.

RVSS. Beatissime Pater, audiuimus quæ Sanctitas vestra protulit, cogitabimus, vt veritati locus sit, & Sanctitati vestræ responsum dabimus.

AND. De proximo irrepsit fama, quòd plurimi ex Græcorum Patribus, qui hactenùs nil expresserant, ad Imperatorem Græcorum, & Patriarcham accesserunt, asserentes quòd postquàm Deus veritatem eisdem patefecerat, illam sequi intendebant, & quòd Patriarcha gratantissimè eisdem hoc optasse professus est. Erat namque Pater venerabilis ad hanc sanctam vnionem summè intentus: dietim in publicum prodibant Patrum sententiæ, sicq. Imperatore id pariter asserente, omnium orientalium consensu (Ephesino quodam, quem disputantem adduximus, excepto) accersitis Latinorum Patribus in hanc cedulam pariter conuenere.

QVoniam in hoc sacro œcumenico Concilio, omnipotentis Dei gratia, nos Latini, Græciq. conuenimus pro sancta vnione inter nos assumēda, & studiosè inuicem curauimus, vt articulus ille de processione Spiritus sancti magna cum diligentia, & assidua inquisitione discuteretur; prolatis verò testimonijs de diuinis Scripturis, plurimisque authoritatibus sanctorum Doctorum orientalium, & occidentalium, aliquibus quidem ex Patre, & Filio, quibusdam verò ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum & eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub vocabulis varijs; Nos Græci affirmauimus, hoc quod dicimus, Spiritum sanctum ex Patre procedere, non hac mente dicere, vt excludamus Filium; sed quoniam opinati sumus Latinos dicere Spiritum sanctum ex Patre, & Filio, tanquam à duobus principijs, & duabus spirationibus, abstinuimus à dicendo, quòd Spiritus sanctus procedat ex Patre, & Filio. Nos autem Latini asserimus, quòd id quod dicimus, Spiritum sanctum ex Patre, Filiòque procedere, nō hac mente dicimus, vt excludamus Patrem, vt non sit principium totius deitatis,

Filij

Filij, scilicet, & Spiritus sancti, aut quòd id, quòd Spiritus sanctus procedit à Filio, Filius à Patre non habeat, siue quòd duo asseramus esse principia, siue duas spirationes, sed quod vnum tantùm asserimus esse principium, vnicamque spira tionem Spiritus sancti, prout hactenùs asseruimus.

IN nomine igitur S. Trinitatis Patris & Filij & Spiritus sancti, in hac demũ sancta, ac Deo chara vnione eodẽ sensu, eadem anima, eademq. mente nos Latini, & Græci, consentimus, & concordamus, vt ab omnibus Christianis hæc fidei veritas credatur, & suscipiatur, & ita profitemur, quòd Spiritus sanctus ex Patre, & Filio æternaliter est, & ex vtroque æternaliter tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit. Declarantes, quòd id, quod sacri Doctores, & Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significetur Filium quoque esse, secundùm Græcos, quidem caussam, secundùm Latinos verò principium subsistentiæ Spiritus sancti sicut & Patrem; & quoniam omnia quæ Patris sũt, Pater ipse vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum quòd Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo etiam ęternaliter genitus est. Lætatæ sunt illicò omnium mentes, rem iàm desperatam & naufragam ad salutarem veritatis portum deductam de miraculo peruenisse prædicantes; & verè non hominis opus extitit, sed veritatis ipsius. anhelabat pater ille antiquus aspectu venerabilis infirmitate grauatus Constantinopolitanus Patriarcha, vt sessio fieret; sed aderant ex nostris plures, qui asserebant, & Primatus Papæ, & Consecrationis, & Purgatorij dogmata esse primitùs profitenda per orientales patres, antequàm ad Ecclesiæ Romanæ vnionem accederent. Sicque hac difficultate stante x. Iunij
9 post Solis occasum dolor maximus Patriarcham inuasit, quo demùm ea nocte decessit; sed ante obitum cedulæ præmissæ processionis Spiritus sancti propria manu subscripsit, ac regulæ sanctæ Matris Ecclesiæ se humiliter submittens interijt. Tot tantaq. visa sunt totalis reductionis signa, quòd summus Pontifex sacro Latinorum approbante cœtu, ad Ecclesiæ communionem admissum iniunxerit, magnoque cum Prælatorum comitatu, astantibus singulis Reuerendissimis Cardinalibus, Græcis eorum more sacris indutis vestibus funeralibus decantantibus in Ecclesia S. Mariæ Nouellæ, vbi Palatium Apostolicum est, sepultura conditus est, vbi & hi versus tumulo adscripti sunt.

Ecclesiæ Antistes fueram, qui magnus Eoæ
Hìc iaceo magnus Relligione Ioseph.
Hoc vnum optaram, miro inflammatus amore,
Vnus vt Europæ cultus, & vna fides.
Italiam petij, fœdus percussimus vnum;
Iunctaq. Romanæ est me duce Graia Fides.
Nec mora; decubui, nunc me Florentia seruat,
Qua nunc Concilium floruit vrbe sacrum.
Felix, qui tanto donarer munere viuens,
Qui morerer voti compos & ipse mei.

Dogma de Purgatorio, quod etiam authoritatibus Sanctorum Patrum comprobatur, describitur in cedula.

Mors

Mors hæc, rem longiùs protulit, volentibus Latinis patribus dubia cuncta discuti, vtque Purgatorij doctrinam reciperent, [10] repetierunt eisdem cedulam quandam, Ferrariæ eisdem deductam Purgatorij normas continētem. Num. III. 10

LVD. Quis erat tenor cedulæ?

AND. Continebat Sanctorum dicta, quibus Purgatorium esse probabatur: Cedulæ continentia hæc extitit.

Deputatorum Cedula de Purgatorio.

QVia circa Purgatorij veritatem Romanæ Ecclesiæ fidem exprimi postulastis, in his scriptis breuiter respondemus, quòd si verè pœnitentes [q] in charitate decesserint antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animę post mortem purgantur, & ad pœnas huiusmodi releuandas prosunt eis fidelium viuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynæ, & alia pietatis officia: illorum autem animæ, quæ post sacrum baptisma susceptum, nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illę etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exutæ, prout superiùs dictum est, sunt purgatæ, in cælum mox recipiuntur; illorum autem animæ, qui in mortali actuali peccato, vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendunt, pœnis tamen disparibus puniendæ, & nihilominùs in die Iudicij omnes homines ante Tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt reddituri de factis proprijs rationem.

q *In hanc cedulam vt dicit Andreas conuenerant Ferrariæ postmodò fuit firmata Florentiæ, vt statim hic subdit & tandem inserta diffinitioni, vt suo loco.*

DIcentibus autem illis nobis hoc nō esse dogma oriētalis Ecclesiæ, & audire cupiētibus quibus authoritatibus sacræ Scripturę, ac sanctorū Patrum, quàue ratione hoc esset fundatū. Nos Deputati [r] iuxta doctrinā B. Petri parati reddere rationē omni petenti de ea, quę in nobis est fide, vestræ postulationi quę principaliter de Purgatorio esse videtur, hac satisfactionis respōsione pro nunc satisfaciendū duximus; si autē de reliquis per nos modò dictis rationem poposceritis, illis etiam Spiritu sancto nos instruente, cum charitate fraterna satisfacere curabimus. Declaratur primò ex veteri Testamento in libro Machabęorum [f] vbi dicitur, sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur; sed pro defunctis, qui sunt in paradiso non opus est orare, quia nullo indigent; nec pro illis, qui sunt in Inferno, quia à peccatis solui, aut purgari non possunt: Sunt igitur aliqui, qui post hanc vitam mundanam à peccatis solui, aut purgari possunt. Declaratur per id, quod in nouo Testamento Saluator inquit, Marci 3. Si quis blasphemauerit in Spiritum sanctum non remittetur ei nec in hoc seculo, neque in futuro. Et per Apostolum Paulum in prima epistola ad Corinthios cap. 3. vbi tractat de ædificante supra fundamentum, quod est Christus, aurum, & argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam; & tunc subdit, dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusq. opus, quale fuerit, ignis probabit, si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet; si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Hæc verba de igne purgante in futuro seculo intelligi, se ipsa declarant, nam verbum illud, saluus erit, sic tamen quasi per ignem, de damnatis intelligi non potest, quia salui non erunt,

r *Dixit Collat. 1. Andreas fuisse deputatos sexdecim ex Latinis, & alios ex Græcis, qui de his dogmatibus disputarent, in quibus igitur conuenerant vt tunc fuerat descriptum in cedula modò recenset Andreas.*

f *Machab. c. 12.*

erunt, sed in æternum peribunt, neq. de illis intelligitur, qui sine peccato decedunt, quia de his proximè dixerat, si cuius opus manserit, qui autem sine peccato moriuntur, nihil est, propter quod eos igne purgari oporteat. Restat, vt de alijs purgandis in alia vita, qui tamen saluabuntur, intelligatur. Declaratur etiam consuetudine vniuersalis Ecclesiæ, tam Latinæ, quàm Græcæ, quæ pro defunctis orat, & orare semper consueuit, cuius oratio profectò inutilis est, si purgatorium post mortem non ponatur, frustra enim oraret pro his, qui iam sūt in gloria cęlesti, vel in Inferno. Authoritate[t] S. R. E. doctæ, & instructæ à Beatis Apostolis Petro, & Paulo, & ab alijs sanctis Pontificibus, qui innumeris fulserunt miraculis, quosq. tam Græci, quàm Latini vt Sanctos venerantur, ipsa sic semper tenuit, sic semper prædicauit, etiam tempore vnionis, & continuè antè præsens exortum dissidium. Declaratur huius fidei nostræ veritas authoritate sanctorum Patrum Græcorum, & Latinorum, & præsertim illorum, quos tam Latini, quàm Græci in vniuersali Concilio[u] receperunt, cuius verba sunt hæc. Sequimur per omnia Sanctos Patres, & Doctores Ecclesiæ Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proculum, & suscipimus omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuerunt. Ex aliquibus ipsorum Doctorum, & quibusdam alijs pauca quidem, breuitatis caussa, referemus. In primis B. Augustinus in Homilia de igne purgatorio exponens verba illa Apostoli, fundamētum nemo alius potest ponere, quàm id, quod positum est, quod est Christus Iesus, ita ait. Multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes falsa securitate se decipiunt, dum credunt, quòd etsi super fundamentum Christi crimina capitalia ædificant, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, & ipsi postea ad perpetuam gloriam peruenire. Intellectus iste fratres charissimi corrigendus est, quia ipsi se seducunt, qui sic de talibus blandiuntur; Illo enim transitorio igne, de quo dicit Apostolus, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Idem Augustinus in 21. lib. de Ciuitate Dei cap. 13. Temporarias pœnas alij in hac vita tantùm, alij post mortem, alij & nunc, & tunc, veruntamen ante iudicium illud seuerissimum, nouissimumq. patiuntur. Et in 20. cap. inquit, Non enim de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remittetur in futuro. Idem Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda[x]. In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed etsi nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersę Ecclesię, quæ in hac consuetudine claret, authoritas, vbi in precibus Sacerdotum, quæ Domino Deo ad eius Altare funduntur, locum suum habet commendatio mortuorum. Idem Augustinus in eodem libro. Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana, & catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus eorum sub generali commemoratione suscepit Ecclesia; vt quibus ad ista desunt parentes, aut filij; aut quicunque cognati, vel amici, ab vna his exhibeantur pia matre communi. Idem Augustinus in libro de pœnitentia dicit. Purgandus est igne purgatorio ille, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis; hic autem ignis etsi æternus non sit, miro tamen modo est grauis. Idem Augustinus in quodam

sermone

t Scilicet declaratur authoritate.

u In Concil. Lateran. sub Martino Papa I. Consultatione 5. Cōc. tom 2. part. 2. edit. Colonien. & in 5 Synod. Act. 3. eodē tomo.

x Cap. 2.

ſermone de mortuis, qui incipit, Omnium Chriſtianorum ſpes, Itaque, inquit, orationibus Eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis, quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis miſericorditer agatur à Domino; hoc enim à patribus traditum vniuerſa obſeruat Eccleſia, vt pro eis, qui in corporis, & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur, oretur. (& infra) Non enim ambigendum eſt iſta prodeſſe defunctis, qui ita vixerint ante mortem, vt poſſint hæc eis eſſe vtilia poſt mortem. Sanctus quoque Ambroſius exponens verbum illud, Ipſe autem[y] erit ſaluus, per hoc enim dicit illum ſaluum futurum, ſed pœnas ignis paſſurum, vt per ignem purgatus fiat ſaluus. B. Gregorius ſummus Pontifex in 4. lib. Dialogi ſui, plurima exempla, ac reuelationes adducit; probans eſſe Purgatorium, & inter alia inquit. Qualis hic quiſque egreditur, talis in iudicio præſentatur, ſed tamen de quibuſdam culpis, eſſe ante iudicium purgationis ignem credendum eſt, pro eo quod veritas dicit, Quia ſi quis in Spiritum ſanctum blaſphemias dixerit, neque in hoc ſeculo, neque in futuro remittetur ei; in qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in futuro poſſe relaxari; quod enim de vno negatur, continenter intellectu patet, quia de quibuſdam conceditur. Magnus etiam S. Baſilius in orationibus, quæ in vigilia Pentecoſtes genu flexo dici ſolent, in vna earum, cuius principium eſt, æternaliter fluens, &c. Sic pro mortuis orat. Exaudi nos deprecantes, & da requiem animabus ſeruorum tuorum prædormientium Patrum noſtrorum, ac fratrum, cæterorumq. cognatorum, omniumq. in fide nobis coniunctorum. In ſequenti verò oratione, cuius principium illud eſt. Domine omnipotens Deus Pater miſericordiæ, ſic ait, Exaudi nos humiles ſupplicantes, & ſupplices tuos deprecantes, & da requiem animabus ſeruorum tuorum prædormientium in loco lucido, in loco viuenti, in loco refectionis, vnde dolor, gemitus, & mœſtitia longè depulſa ſunt, & ſtatue ſpiritus eorum in tabernaculis iuſtorum pacis, atque remiſſionis. In exequijs verò mortuorum[z] ſic vice defuncti Saluatorem alloquitur, Imago ſum tuę ineffabilis gloriæ quamuis feram ſtigmata peccatorum, figmenti tui Domine miſerere, & pietate tua me purga, patriámque deſideratam largire, & iterum paradiſi curiæ reſtitue. Gregorius Nyſſenus in Dialogo[a] de conſolatione, & ſtatu animarum poſt mortem, introducit loquentem, & dicentem Macrinam ſororem B. Baſilij & ſuam, poſt ipſius Baſilij mortem. Neque enim odio, aut vindictæ ſtudio dolores infert Deus his, qui malè viuendo peccauerunt. (& infra) Et quemadmodum immixtam auro materiam expurgantes per ignem, non ſolùm quod adulterinum eſt, igne liquefaciunt, ſed purum quoque aurum neceſſariò vnà cum mixto liquatur, & remanet quod purum eſt, adulterino conſumpto, ita cùm vitioſitas purgatorio igne aſſumitur, neceſſe eſt, vt anima, quæ cum vitioſitate eſt vnita, in igne ſit, donec inſita omnis adulterina materia, atque commixtio auferatur igne conſumpta. Idem Gregorius in libro, quem de his, qui dormiunt, ſcripſit, ſic inquit. " Donec igitur poteſtas manet in 11
natura, vt euitetur malum, hoc adinuenit diuina ſapientia conſilium, vt hominem ſineret in his, quæ vellet, vt guſtatis quæ concupierat malis, expertuſq. ex quibus commutaſſet, ſponte ad priorem beatitudinem, ac deſideranter accurreret, vitioſum, atque omne irrationabile veluti graue pondus excutiens, ſiue in vita præſenti ſumma intentione ac ſapientia expurgatus, ſiue

[y] 1. Cor. cap. 3.

[z] Habentur in Eucol.

[a] Aliàs de anima, & reſurrectione vltra medium.

siue post huius vitæ, per ignis purgatorij expiationem. Huius etiam purgatorij, de quo nunc nobis est sermo, testis est etiam B. Dionysius in cap. 7. Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi de oratione loquens, quam Hierarcha super eo, qui dormit, facit, ita dicit. Postea procedens diuinus Hierarcha orationem sanctam facit super eo, qui dormit. (& infra) Oratione quidem precatur Hierarcha diuinam bonitatem, vt dimittat ei, qui dormit, omnia, quæ per humanam fragilitatem peccauit, & deducat ipsum in lucem, & regionem viuentiũ, in sinus Abrahæ, Isaac, & Iacob, vnde aufugit dolor, tristitia, & gemitus. Accedat & sanctus Epiphanius, contra Arium blasphemantem [b], ac inter cætera dicentem, non prodesse defunctis viuentium preces, ita inquit. Denique quòd defunctorum recitamus nomina, quid eo vtilius potuit fieri, quid eo opportunius, & mirabilius, quàm si credamus, qui hìc stamus, eos, qui hinc defuncti sunt, viuere, neque eorum interijsse substantiam, sed esse eos, & apud Dominum viuere, vt religiosum dogma prædicetur, quo qui pro fratribus precantur benè de illis sperare constat, quasi peregrè profectis, nam & iustorum memoriam facimus, & peccatorum, peccatorum quidem, vt ijs à Domino misericordiam imploremus. Consonat prædictis Damascenus in quodam sermone de suffragijs mortuorum, dicens; Mysteriorum conscij discipuli Saluatoris, & sacri Apostoli in tremendis, & viuificis mysterijs memoriam fieri eorum, qui fideliter dormierunt, sanxerunt. quem refert B. Thomas in 4. sentent. dist. 45. [c] in primo art. Septimò declaratur præfata veritas ratione diuinæ iustitiæ, quæ nihil inordinatè factum, impunitum relinquit, & quæ iuxta mensuram delicti, vt inquit Scriptura, [d] constituit plagarum modum. Cùm ergo pro quolibet peccato homo certam mereatur pœnam, si hanc in isto seculo non soluit, exigit diuinæ iustitię ordo, vt in futuro satisfaciat, alioquin impunitus remaneret; sed si quis contritus decedat, huiusmodi pœnam non satisfaciet in Inferno, iuxta illud [e]; Peccator in quacunque hora ingemuerit, vita viuet, & non morietur, quod de vita ęternali intelligere oportet. In cælo autem pœnam peccatorum non soluet, quia repugnat munditiæ cælesti; domus enim est gaudij, non luctus. Restat igitur, vt præter Paradisum, & Infernum aliquis alius assignetur locus, in quo huiusmodi exerceatur purgatio, qua facta cùm desinit esse pollutus, & inquinatus, mundùsque efficiatur, ad Deum videndum, & fruendum confestim euolat.

[b] Aduersùs hæres. lib. 3. hær. 57. aliàs 77. num. 7.

[c] Quæst. 2.

[d] Deuteron. 25.

[e] Ezechiel 33. sic à Doctoribus passim citatur hic locus, & intelligitur de gemitu contritionis. Cæterum iuxta vulgatã, & 70. legitur, In quacunque die cõuersus fuerit ab impietate sua.

AND. Hæc fuere, quæ de Purgatorio prodita sunt, diebus certis ad inuicem discussa, & Græci cum Latinis Patribus in hanc cedulam conuenere.

SI verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & de omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari, & ad pœnas huiusmodi releuandas prodesse eis fidelium viuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quę à Fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta; illorumq. animas, qui post sacrum baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illæ etiã, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ, prout superiùs dictum est, sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum, & vnum, sicuti est, licèt alius alio perfectiùs; illorum autem animas, qui in mortali actuali peccato, vel solo originali

nali

nali decedũt, mox in infernũ descendere, pœnis tamen disparibus puniẽdas.

Describitur in cedulis, licitam fuisse additionem Filioq. & Corpus Christi siue in azymo, siue in fermentato pane triticeo veraciter confici. Item summum Pontif. esse totius Ecclesiæ caput, & de ordine Patriarcharum.

AND. ET quia circa Primatum,& consecrationem sanctissimi corporis D.N. Iesu Christi supererant dubia; & quia quæstio, an licuerit Romanæ Ecclesiæ addere symbolo in suspenso remanserat, Latini Patres cedulas has Græcis exhibuere; prima huius continentiæ fuerat. Num. IV.

DIffinimus insuper explanationem verborum illorum, Filioq. veritatis declarandæ gratia, imminente tunc temporis necessitate, licitè,& rationabiliter symbolo fuisse appositam. Alia vero hoc modo erat.

ITem in azymo, siue fermentato pane triticeo corpus Domini veraciter confici; Sacerdotes quoque in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, iuxta suæ Latinę, vel Orientalis Ecclesiæ consuetudinem.

ITem diffinimus S. Apostolicam Sedem, & Romanũ Pontificem successorem esse B. Petri verticis Apostolorum,& verum Christi Vicarium,& totius Ecclesiæ caput,& omnium Christianorũ Patrem,& Doctorem existere,& in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum, & in sacris canonibus continetur.

REnouando insuper etiã ordinem traditũ à canonibus cæterorũ venerabilium Patriarcharũ [f], vt Patriarcha Cõstãtinopolitanus secundus sit post summũ Papam Romanum; Tertius verò Alexãdrinus, Quartus verò Antiochen. & Quintus Ierosolymitan. saluis videlicet priuilegijs,& iuribus eorũ.

[f] *Hæc, & alia omnia contẽta in cedula probantur infra.*

Quibus exhibitis, quia Græci nondum aliqua super his vltimis conclusionibus à nostris senserant, petiere, vt aliqua super his audirent, deputataque extitit dies, quo die summo Pontifice, Imperatore Græcorum, cæterisque orientalis, occidentalisuè Ecclesiæ Patribus præsentibus, deputati fuere duo, qui super his Romanæ Ecclesiæ præcepta breui sermone dissererent, Prouincialis videlicet, & Dominus de Turrecremata ambo Prædicatores fratres.

AND. Venit Prouincialis, & Dominus de Turrecremata, & incępit Prouincialis hoc modo.

PROV. De mandato Sanctitatis vestrę Pater Beatissime,& benedictione, quia iubet Sanctitas vestra circa materiam articuli Primatus, vt dicã aliqua propter terminos, & verba proposita in cedula nostra, vt veritas D. Imperatori pateat,& alij Patres Ecclesiæ orientalis manifestè intelligant, quòd omnia illa verba sunt benè fundata in sanctis Doctoribus ab Ecclesia approbatis, secundũ ordinem illorũ verborũ, breuibus pertrãsibo. sic in fine cedulę dicebatur. Item similiter diffinimus S. Sedem Apostolicam,& Romanum Pontificẽ successorem Petri. Ista est prima conditio, quæ attribuitur Romano Pontifici, quia est successor Petri: & quòd sibi succedat eadẽ authoritate,& potestate sic ostendimus. Nam in septima synodo œcumenica prout, recitatur in 2. act. 12
illius synodi, Sanctiss. [12] Hadrianus Papa scribens Constantino, & Irenę,& toti Concilio [g] in ea decretali epistola, vbi inducit plures authoritates pro venera-

[g] *In quo fuit lecta & approbata, vt infra, dicit etiã Cardinalis*

veneratione imaginum, inter cætera de B. Petro sic ait; nam ipse Princeps Apostolorum B. Petrus, qui primitùs Apostolicæ Sedi præsedit, sui Apostolatus Principatum, ac pastoralis curæ, successoribus suis, qui in sua sanctissima Sede perenniter sessuri sunt, dereliquit, quibus authoritatis potestatem, quemadmodum à Saluatore nostro Domino Deo ei concessa est, ipse quoq. contulit, ac tradidit diuino iussu successoribus suis. Ex quibus verbis euidentissimè constat Romanum Pontificem in eadem Potestate Petro succedere, quam & Petrus à Saluatore nostro habuit; & quia multę aliæ authoritates circa hoc possent adduci & in probandis reliquis particulis adducentur, venio ad aliam partem. Sequitur in cedula, Et Vicarium Iesu Christi, hæc particula in se non habet difficultatem, quia clarum est, quòd ille dicitur Vicarius alterius, qui super aliqua recipit vices eius; quòd Petrus remãserit vice Christi in terris, patet ex Euangelijs. Nam Christus fundauit Ecclesiam super Petrum, quæ super se fundata erat, eique contulit claues vniuersaliter, & generaliter, cùm dixit [h], tibi dabo claues regni cælorum, neminem excepit de toto mundo: ex quo sequitur, quòd ipse potest omnes ligare, & à nemine ligari. Cùm ergo vices Christi habeat in terris, sequitur, quòd est Vicarius; & cùm Romanus Pontifex succedat in eadem potestate, vt probatum est, sequitur, quòd est Vicarius Christi; ideò dicũt sancti Doctores, quòd Christus, Petrum Principem Apostolorum constituit, vt Ecclesia ipsa, vnum principalem Christi haberet Vicarium, ad quem vniuersa membra recurrerent, si fortè inter se dissentirent, quòd si diuersa capita essent, vnitatis vinculum rumperetur. Sequitur in cedula, totius Ecclesiæ caput, omnium Christianorum Patrem, & Magistrum existere: Quòd sit caput, ita ostenditur, & primò ex ipsa 7. synodo, [i] vbi dicitur in epist. Hadriani ad ipsum Tharasium, quòd ipse omnium Ecclesiarum caput existit; & probatur ex quarta synodo Chalcedonensi in principio synodi, cum Paschasius [k], & Lucentius aperirent mandatum eorum, dixerunt Leo Episcopus omnium Ecclesiarum. Item in epistola orbiculari, quam totum Concilium Chalcedonense misit ad Papam Leonem, in qua petebant confirmationem eorum, quæ facta fuerant in Concilio Chalcedonensi inter cætera de Beato Leone ita [l] dicunt Dominicam agnitionem, quàm nobis Dominus Saluator contulit ad salutem, vt catenam auream venientem vsque ad nos conseruasti, vocis B. Petri omnibus interpres constitutus, quibus tu, vt caput membris præpositus præeras,
13 per eos, qui tuam continebant vicem, rectum [13] consilium demonstrans. Item circa finem ipsius epistolæ ita dicunt. Rogamus igitur, & tuis decretis honora nostrum iudicium, & vt nos consensum bonum capiti contulimus, ita & caput filijs, quod decet, adimpleat. Multæ sunt aliæ authoritates, & plura testimonia Sanctorum, quibus hoc idem probari potest, sed breuitatis caussa, cùm hæc probatio concludat, ad alia venio; ex qua authoritate etiam probatum constat manifestè, quòd vniuersalis Ecclesia quomodocunque consideretur, siue sit congregata, vel non, habet rationem membrorum respectu Romani Pontificis, & semper Romanus Pontifex præponitur vt caput membris. quòd sit omnium Christianorum pater, patet ex Chalcedonensi Concilio, nam circa finem quinti actus, cùm debebat diffinitio concludi, cùm magnificentissimi Iudices instarent pro parte Marciani Imperatoris, vt additio [m] fieret secundùm sententiã Leonis Papę, omnes Episcopi synodi clamarũt, acceptare, quòd dixerant Iudices [n], & quod iuxta omniũ nostrum

h Matt. 16.

i Act. 2.

k Aliàs Paschasinus.

l Concil. Chalc. part. 3. cap. 3.

m Duas scilicet naturas esse in Christo inconfuse, & inseparabiliter.

n Iudicũ verba hæc fuere: Ergo addatur diffinitioni secũdum iudicium Patris nostri Leonis.

nostrum patris Leonis sententiam terminatā hoc tenemus,& credimus,quòd Patris omnium Leonis confessio habet.Et sic habetur, quòd si erat pater omnium existentium in Chalcedonen. Concilio, quòd sit Pater omnium, quia ibidem omnes Christiani repræsentabātur. Sequitur in cedula, atque eidem [o]

AND. Interposuit Card. S. Angeli, quòd Chrysostomus super Ioannem 29.cap.super verbo, Sequere me, dicit sic. Si autem quis dicat quomodo Iacobus accepit solus Ierosolymam, dicam quòd istum Petrum orbis ordinauit Doctorem, & in epistola Agathonis synodica recitata in sexto Concilio* dicitur, quòd præcepto Dei habet Papa imbuere, & instruere populū Christianum,& in eadem authoritate Io. Chrysostomi sequitur,quòd magna prædixit Dominus, & orbem Petro commisit, & martyrium prædixit.

PROV. Quod ipse sit Doctor totius fidei Christianæ ostenditur ex epistola Beatissimi Athanasij synodica, quam scripsit Beatissimo Felici Papæ, dicens sic inter cætera. Tu profanarum hæresum,atque omnium imperitorum depositor, vt Princeps, & Doctor, & Caput omnis orthodoxæ doctrinæ, & immaculatę fidei existis. Cùm omnes Christiani in fide conueniant,& conuenire debeant, ipse ponitur Doctor immaculatæ fidei propter priuilegium cōcessum Petro. Sequitur in cedula,atq.ipsi in B.Petro Principe Apostolorum.

CARD. Omisistis, in orbemq. omnem tenere Primatum.

PROV. Verum est, & hoc ostenditur, nam in epistola Hadriani ad Tharasium Patriarcham Constantinopolitanū inter cętera,vt patet in septimæ synodi actione secunda sic dicitur. Sedes B. Petri in omnem terrarum orbem primatum tenēs refulget, & caput omnium Ecclesiarum Christi existit. Item Sanctus Anacletus Papa ordinatus Presbyter à Sancto Petro, in tertia sua decretali epistola, quam omnibus Episcopis scripsit, inter cætera sic dicit. Sacrosancta Romana Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro Primatum obtinuit, sicut ipse Petro dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. Ex quo patet, quòd Sedes Petri, & Romana Ecclesia dicitur habere primatum ratione Petri, quia per hoc quod dixit, Tu es Petrus, &c. Omnis potestas deriuatur in sedem Apostolicam per successionem sedentium in ea. Hoc idem S. Iulius Papa scribens omnibus orientalibus Episcopis,ita inter cætera dicit [p]. Dudum à Sanctis Apost.successoribusq.eorum in antiquis Decretis statutū est,& S.Apost.Ecclesia tenet (& loquitur de synod.Nicęn.cùm ipse fuerit secūdus à Siluestro [q] Papa) nō deberi Concilia celebrari absq.sentētia Rom. Pontif. neq. Episcopos dānari quoniā S.Romanā Ecclesiam omnium Ecclesiarū primatū habere voluerūt,vt Dominus ait, vnde omnibus Ecclesijs prælata est. Multæ aliæ sunt authoritates,sed caussa breuitatis hæ sufficiant. Sequitur in cedula (atq. eidem Sedi,& Romano Pontifici in B.Principe Apostolorum pascendi,regendi,& gubernādi vniuersalem Ecclesiam plenariam traditam esse potestatem.) Et quia primus punctus est, pascendi, hoc probatur verbis Euangelij ita clarè, vt non egeat probatione, nam cùm actus pascendi sit actus pastoris, cum Petro fuit dictum, Pasce oues meas, absolutè factus est pastor omnium ouium, & non distinguens has oues, & alias, intelligitur vniuersas ei esse commissas. Cū ergo,& Apostoli sint oues Christi,nullus est, qui insignitus nomine Christiano possit dicere,quòd non sit constitutus sub prælatura Romani Pontificis; & vt sequamur formā, volo probare duobus testimonijs. B.Hadrianus in epistola ad Tharasium [r] sic ait, vnde & idem B. Petrus voce Domini pascens

[o] Prouinc. transiliebat ad probationem verborum cedulæ & ipsi in B. Petro pascendi, &c. & omittebat probationem verborum Christianorum Doctori, &c. Ideo Cardin. supplet.

* Act. 4.

[p] Epist. 1. tom. 1. Cōc. Colon. impress. in Iulio, quam iterū refert infra Prouinc.

[q] Cuius tempore celebrata fuit synod. Nic. & sic Iulius habebat plenam notitiam Canonū synod. Nicen. de quibus supra diximus

[r] Paulo supra cit.

Ecclesia nil dissolutum reliquit, sed tenuit semper, & retinet Principatum: cùm dicat, nil dissolutum [f] reliquit, sequitur, quòd sub eius cura omnes includere voluit. Item in sexta synodo in epistola Agathonis Papæ, quam Constātinopolim destinauit [t], in qua tomum fidei scripsit contra errorem eorum, qui dicebant vnam voluntatem, & operationem in Christo, in ea ponit multa dicta Sanctorum, quæ extensis manibus à tota synodo cum multa veneratione suscepta est, inter cætera sic dicit. Adnitente præsidio B. Petri Apostoli, qui spirituales oues Ecclesiæ, ab ipso Redemptore omnium æterna dispositione pascendas suscepit, hæc Apostolica eius Ecclesia nunquam ad aliquam erroris partem deuiauit, cuius authoritatis sanctionem, vtpotè Apostolorum omnium Principis, semper catholica Christi Ecclesia, & omnes vniuersales synodi amplexæ sunt, omnesq. venerabiles Patres Apostolicam eius doctrinam amplexi (& infra.) Hæc est spiritualis mater vestri Imperij Apostolica Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ veritatis nunquam errabunda succubuit, sed vt à principio Christianæ fidei percepit ab Apostolorum Christi Principibus, illibata finetènus manet, secūdùm ipsius Saluatoris pollicitationem, quam suorum Apostolorum Principi in sacris Euangelijs [u] fassus est dicens, Petre, Petre ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu conuersus confirma fratres tuos. Consideret tua clementia, quòd ipse Dominus, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, quòd Apostolicos Pontifices meę exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum. Et in hac authoritate tria manifestè asseruntur. Primò, quòd pascere omnes oues sit commissum Petro, & successoribus suis. Secundò, quòd Sedes Apostolica nunquam in aliqua erroris parte depressa est, sed semper mansit immaculata in fide. Tertiò, quòd tanta est eius authoritas, quòd vniuersalis Ecclesia, & vniuersæ synodi semper fideliter secutæ sunt, & Patres catholici semper susceperunt eius Apostolicam doctrinam, & quòd illa verba (vt non deficiat fides tua) intelliguntur de Sede Apostolica, & quòd sit immunis ab hæresi, atque confirmationem omnium fratrum titubantium in fide, ad ipsam Sedem, & Romanum Pontificem pertinere. Sequitur in particula pas-
14 cendi; + conuocandi, quòd actus hic spectet ad Romanum Pontificem probatur etiam ex illa epistola orbiculari, quam Patres Chalcedonen. [x] Concilij scripserunt ad Leonem Papam, in qua sic dicunt, loquentes de Dioscoro, & de malis per eum factis. Super hæc omnia, & furorem suum contra eum, qui custodiam vineæ suscepit, dicimus de Sanctitate vestrâ, excommunicationem excogitauit, qui corpus Ecclesiæ adunare festinauit; si ergo Leo, qui erat successor Petri, habebat adunare corpus Ecclesiæ, ergo conuenienter ponitur, conuocandi. Sequitur verbum, regendi, ista particula satis constat ex dictis, quia si est Princeps, si est Caput, si est Rector ergo habet regere, quia ad pastorem spectat regere oues; & breuitatis caussa vnum testimonium deduco Anacleti Papæ, qui in [y] epistola, sic dicit. Apostolica Sedes Caput Ecclesiæ, vt præfatum est, à Domino & non ab alio instituta, & sicut cardine ostiū regitur, sic huius S. Sedis Apost. authoritate omnes Ecclesiæ, Domino disponente, regūtur. Et Leo Papa in serm. suæ consecrationis [z] sic dicit de hoc regimine. De toto mūdo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarū gentiū vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisq. Ecclesiæ Patribus præponatur, vt quamuis inChri-

f Idest nullam ouē liberā abire permisit, sed omnes sub eius cura inclusit.

t Sexta synodus act. 4 Constant. Heracl. & & Tiberio Augustis. incipit, Considerantı.

u Luc. 22.

x In act. Conc. Chalc. part. 3. cap. 2. de hoc iterum infra num. 7.

y Epist. 3. to. 1. Concil. edit. Colon.

z Serm. 4.

in Christi Ecclesia multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen Petrus regat, quos principaliter regit Christus; magnum, & mirabile dilectissimi huic viro consortium potentiæ suæ tribuit diuina dignatio, et si quid cum eo commune cœteris voluit esse Principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quicquid alijs non negauit. Sequitur particula (gubernandi.) Quod hoc spectet ad Romanum Pontificem, probo testimonio Leonis in alio sermone [z], vbi sic dicit. Soliditas illius fidei, quæ in Apostolorum Principe est laudata, perpetua est, & sicut permanet quod in Christo Petrus credidit, ita manet quod in Petro Christus instituit. Et infra. Manet ergo dispositio veritatis & B. Petrus in accepta fortitudine perseuerās susćepta Ecclesiæ gubernacula nō reliquit. Et sic accepto gubernaculo per Petrum, & Romano Pontifici eius successori actus gubernationis verissimè cōpetit. Sequitur (plenam potestatem traditam) quòd hoc sit, apparet verbo Saluatoris Matth. 16. quoad omnes casus indiffinitè, & vniuersaliter, cùm dixit. Tibi dabo claues, & quodcunque ligaueris; quòd etiam sit plena quoad territoria, & omnia supposita, apparet ex illo, Pasce oues meas, ex quo nullum suppositum excipitur, & vno testimonio deduco. Nam Beatissimus Leo in sermone allegato ita sequitur [a]. Sic enim prę cæteris Petrus ordinatus est, vt dum petra dicitur, dum fundamentum pronunciatur, dum Regni cælorum ianitor constituitur, dum ligandorum, soluendorumq. arbiter, mansura etiam in cęlis iudiciorum suorum definctione præficitur, qualis ipsi cùm Christo esset societas per ipsa appellationum eius mysteria nosceremus, qui nunc pleniùs, & potentiùs ea, quæ sibi commissa sunt, peragit, & omnes partes officiorum, atque curarum in ipso, per quem est glorificatus exequitur; Si quid ergo à nobis rectè agitur, rectèque discernitur, illius est operum, atque meritorum, cuius in Sede sua viuit potestas, & excellit authoritas. Si ergo in Sede Apostolica sedet potestas, apparet quòd est super omnes Ecclesias. Et hæc sufficiant quoad declarationem verborum.

z Serm. 2.

a Serm. 2.

CARD. Lectis epistolis Hadriani, Legati Sedis Apostolicæ in synodo [b] dixerunt, dicat synodus, si admittit epistolas Patris senioris Romani Pontificis; Responderunt, sequimur, & admittimus literas; deinde nominati 330. Episcopi, qui in synodo erant, approbant dictas epistolas Hadriani Papæ, quæ non fuerunt solùm Hadriani, sed synodicæ orientalium, quoniam in illis est diffinitio vniuersalis Concilij; & ita de epistolis Agathonis, quæ fuerunt approbatæ in sexta synodo.

b *Scilicet in 7 synodo act. 2. ex versione Anastasij. Nam intentio Cardin. est ostendere quòd epistol. Hadriani Papæ, & Agathonis, è quibus supra desumpserat authoritates Prouinc. fuerant approbatæ in synodis Orientalibus.*

PAPA. Dicatis.

AND. Incæpit Dominus de Turrecremata, qui secundus erat dispositus ad loquendum hoc modo.

Ioannes de Turrecremata demonstrat confici Eucharistiæ Sacramentum, siue in azymo, siue in fermentato affirmans verius esse, Christum Dominum consecrasse in azymo. Item verbis Saluatoris tanquam forma, & non alijs fieri transubstantiationem.

TVRRECR. IVssu, & ordinatione S. V. Pater Beatiss. dicam aliqua cū benedictione S. V. De duabus particulis locuturus, quæ respiciūt Sacramentum sacratissimæ Eucharistiæ, paucissimis agam, quia omnia, quæ dicturus sum, ita puto clarissima omnibus catholicis christianis, vt nō expediat Num. V.

 abunda-

abundare sermone. Prima particula est, quòd in azymo conficitur sacramentum, & in fermentato. In Eucharistia duo sunt consideranda. Primum est materia, secundum est forma consecrationis, & de istis duobus duæ sunt particulæ situatæ in præsenti cedula. Prima particula respicit materiam, cùm dicit in azymo pane, siue in fermentato. In hac particula duo sunt consideranda. Primum id, quod est necessarium. Secundum quod est conueniens, siue rationabile; quoniam est necessarium in materia huius Sacraméti, quòd panis sit de frumento; quòd autem sit azymus, vel fermentatus non est de necessitate Sacraméti, sed in vtroq. potest consecrari, & ideo dicitur in cedula, siue in azymo, siue in fermẽtato. Ideo B. Gregorius loquitur in Regesto, quòd Rom. Ecclesia offert azymos, quia corpus sumpsit purissimum ex Virgine, aliquæ autem Ecclesiæ offerũt fermentatum, quia Verbum carne indutum sicut fermẽtum vnitur farinę. & circa primum considerandũ quòd de necessitate sacraméti nó est quòd sit in azymo, vel in fermẽtato. Secũdò considerãdum est conueniẽtia, siue rationabilitas, & secundũ hoc dicimus, quòd maiori conuenientia, siue rationabilitate conficitur in azymo, quàm in fermẽtato, & ideo hanc consuetudinem tenuit, & obseruauit S.R.E. Hæc conuenientia colligitur ex tribus. Primò ex institutione, vel practica Christi, quia Christus legitur in azymo confecisse, quòd ex quatuor ostẽdam; ista quatuor sunt quatuor authoritates sacri Euangelij. Prima est, quam habet Matthæus 26. cap. vbi dicitur, prima die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Vbi vis paremus tibi Pascha? Sed in die azymorum non fiebat fermentum in domibus Hebræorum, ita habet lex Exod. 12. cap. vbi dicitur, quòd in die azymorum non sit fermentum in domibus. Secunda authoritas est Marci Euang. cap. 14. vbi dicitur sic. Prima autem die azymorũ, cùm Iudæi Pascha immolabant, dicunt discipuli ad Iesum; vbi vis paremus tibi, vt manduces Pascha? Ex hac infertur prout ex prima. Tertia authoritas est Luc. 22. vbi pariter loquitur. Venit autem dies azymorum, in quo necesse erat occidi pascha, & misit duos, scilicet Petrum, & Ioannem dicens; Euntes parate, vt manducemus Pascha; sed dies, in qua erat necesse occidi Pascha, erat Luna 14. in qua cum azymis panibus agnus erat manducandus, ergo manifestè sequitur, quòd Christus in sua cœna pane azymo vsus est, & in eodem confecit, quem comedit; ergo sequitur, quòd in pane azymo confecit hoc sanctissimum Sacramentum. Quarta authoritas est Matthæi 5. Non veni soluere legem, sed adimplere. Sed lex singularissima veteris legis fuit, quòd agnus paschalis comederetur cum pane azymo, vt clarè apparet cap. 12. libri Exodi, ergo sequitur, quòd Christus, qui legem impleuit vsq. ad mortem, quòd in azymis confecerit. Nec dicendum, nec à quocunq.
15 fideli credendum, quòd B. Euang. Ioãnes sit [15] contrarius tribus Euãgelistis; absit hoc ab omni corde Christiano, quòd in S. Scriptura ponatur falsũ, & inconueniẽtissimum esset dicere, quòd discipuli Christi, quibus ait, Non vos estis, qui loquimini sed Spiritus sanctus, qui loquitur in vobis, inueniãtur cõtraria dixisse in materia Saluatoris. Est ergo dicẽdum, quòd in eodẽ sensu, & sẽtentia Euãgelistæ loquuntur, & solùm ad aliquã vocis differentiã referendum sit, si aliqua videatur differentia, quæ tamen nulla est, cùm ex intelligentia dicentis sumenda sit virtus sermonis. Est ergo sciendum pro concordia Euangelistarum, quòd dies Festus, quem B. Ioannes dixit, erat Luna 15. & est notandum, quòd consuetudo erat legis antiquæ, quòd in solemnitatibus

computa-

computabatur à vespera ad vesperas diei festi; igitur vespera decimaquartæ Lunæ, in qua Christus comedit agnum, & confecit Sacramentum, computabatur cum die festo, quando ergo dicit ante diem festum, hoc modo intelligenda est intelligentia Ioannis cum alijs; quòd B. Ioannes vesperam, in qua fiebat cœna, dixit quòd erat ante diem festum, propter distinctionem dierum naturalium. Alij verò Euangelistæ eandem vesperam vocant primam diem azymorum, propter ritum Iudaicæ solennitatis, qui diem festum à vesperis sumunt; & ita patet, quòd nulla est diuersitas, nulla contrarietas inter hos Doctores Ecclesiæ, & organa Spiritus sancti. Hæc videntur mihi sufficere, nisi quis aliqua diceret contraria, quibus paratus sum respondere; ego enim, vt dixi, paucis contentus sum. Consequenter venio ad particulam, vbi tangitur forma consecrationis, vbi dicitur sic in cedula, quòd verba
Saluatoris in confectione [16] prolata, &c. pauca dicam, quia neminem credo 16
virum sapientem, qui non debeat suscipere hæc verba, plena fide; tangam authoritatem ad probandum, quòd per sola verba Saluatoris conficiatur corpus Christi. Prima authoritas est beatissimi Chrysostomi in sermone de Proditione, post multa verba sic dicit [b]: Non est homo, qui proposita munera facit corpus, sed qui pro nobis crucifixus est Christus, figuram adimplens, adstat Sacerdos verba proferens, Sed virtus & gratia est Christus, Hoc est corpus meum, inquit; hoc verbum proposita munera transmutat, & sicut vox illa, quæ dixit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, &c. semel quidem dicta per omne tempus fit, opere nostram naturam corroborans ad procreationem filiorum, ita & vox, Hoc est corpus meum, gratia verò, & potentia Dei est, quæ omnia operatur, Secunda est authoritas Damasceni Græci sapientis viri, qui in quarto Sententiarum suarum dicit, quòd sola operatione Spiritus sancti ex pane fit caro Christi; si ergo sola operatione Spiritus, formæ sacramentales sunt operatiuæ, ergo solius Dei verbum potest hoc facere. Item ad hoc videtur facere, quòd Dionysius Græcus ponit in fine Ecclesiasticæ Hierarchiæ, qui dicit: In consummatiuis formis sacramentorum virtutes operatiuas esse ex Deo. Quartò est authoritas Beatissimi Ambrosij in vtraque Ecclesia clarissimi, qui in libro de Sacramentis [c] ita loquitur: Panis in Altari vsitatus est ante verba Sacramentorum, vbi accedit consecratio, ex pane fit caro Christi. & infra quærens cuius verbis, & sermonibus fit consecratio, respondet, quòd Domini nostri Iesu Christi; nam, inquit, per reliqua verba, quæ dicuntur, laus Deo offertur, oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris; vbi autem Sacramentum conficitur, non sermonibus suis vtitur Sacerdos, sed sermonibus Iesu Christi. hæc Ambrosius. Item Beatissimus Augustinus in libro de Trinitate sic inquit, Non omnis panis, sed qui accipit benedictionem Christi, corpus Christi efficitur. Nunc venio ad aliquas rationes, quæ videntur dare conuenientiam cedulæ nostræ. Illius verbis Sacramentum conficitur, cuius virtute panis transubstantiatur in corpus Christi; ista propositio est manifesta verbis Beatissimi Dionysij, qui vt supra iam tetigi, dicit quòd in verbis Sacramentorum sunt virtutes operatiuæ, sed impossibile est, quòd virtute cuiuscunque creaturæ fiat transubstantiatio de pane in corpus Christi, igitur impossibile est, quòd ex alijs verbis quam Saluatoris fiat transubstantiatio. Secundò arguo sic: Christus instituit hoc Sacramentum, aut perfectum, aut imperfectum, non est autem dicendum, quòd imperfectum fecerit, Deuteronom. 17. Dei perfecta

b Homilia de proditione Iudæ, quem locum vide etiã apud Arcudium in Concordia Ecclesiæ orientalis & occidentalis lib. 3. cap. 31.

c Lib. 4. de Sacram. cap. 4. tom. 4.

fecta sunt opera; perfectio autem consistit in materia, & forma, ergo Christus conficiendo Sacramentum dedit perfectam materiam, & perfectam formam; vlterius forma verborum perficit Sacramentum; sicut dicimus in naturalibus, quòd forma perficit materiam; ita forma sacramentalis cadens super debita materia perficit Sacramentum. Vnde B. Augustinus dicit, quòd forma verborum accedit ad elementum, & perficitur Sacramentum, sed verba nullius Sancti possunt hoc facere, sed Christi solum, ergo sequitur de necessitate, quòd in solius verbis Saluatoris perficiatur Sacramentum. Quartò ita arguo, Christus, & Apostoli qua forma vsi sunt in hoc Sacramento? clarum est quòd non verbis in orationibus Basilij, sed verbis Christi, qui hanc imitationem, & exemplum reliquit, ergo solius Saluatoris verbis nos debemus vti. Item quintò sic arguo. Vnitas Ecclesiæ necessariò fundatur in vnitate Fidei, & vnitate Sacramentorum in ijs, quæ sunt de substantia Sacramenti, hanc non potest mutare Ecclesia, nec totus mundus, nisi Dominus mandaret, ergo necesse est, vt omnes fideles conueniant in hoc Sacramento, quod est consummatiuum omnium Sacramentorum, vt dicit Dionysius, ergo necessarium est, quòd eadem verba substantialia sint apud omnes, quoniam addens aliqua ad verba Christi tanquam de substantia consecrationis, iam mutat speciem formæ Ecclesiæ, & sicut vnitas addita numero mutat speciem numeri, ita quælibet additio, si dicatur, quòd est de substantia formæ, facit mutationem formæ, & sic non erit vnitas in Sacramento: notantèr dico de substantia, quia varietas in aliquibus verbis, quæ non creduntur de substantia, non diceretur scindere vnitatem Sacramentorum; sic est de forma baptismi inter nos, & vos, quia quicquid est de substantia baptismi, vos, & nos habemus; ita necesse est, vt in nostra cedula, si debeat dari doctrina omnibus fidelibus, & maximè simplicibus, qui possent dubitare, an alia verba Sanctorum, quæ apponuntur, sint verba de substantia consecrationis, vel non, quòd ponatur hoc, quòd verbis Saluatoris fit consecratio, nec aliquis debet moueri per hoc, quòd quis dicit, quòd missale est scriptum manu magni Sancti; aliud est dicere, hoc missale est vnius Sancti, & aliud, quòd Sanctus dicit, quòd omnibus contentis in hoc missali conficiatur corpus Christi; non est credendum B. Basilium, nec alium Doctorem dixisse, quòd alijs verbis, quàm Christi conficiatur corpus, quantumcunque sunt multæ orationes, & preces ibi. Hoc pro nunc sufficiat.

ANDR. His dictis, Papa his verbis vsus est.

Summus Pontifex hortatur Græcos ad vnionem.

Num. VI. PAPA. AVdiuistis, quæ dicta sunt ad complacentiam vestram, vobis morem gerendo, non autem vt credamus, vos omnes non ea tenere, vt nos, specialiter in consecratione corporis Domini nostri Iesu Christi, quod perficitur verbis Christi: nec est credendum, quòd aliquis Doctor possit dare formam ex verbis suis, confectioni corporis Christi: viri sanctissimi [d] non aliter crediderunt, quàm alij, qui omnes tenuerunt, quòd solis verbis Domini conficeretur, nec propter hoc ponitur in illa cedula, vt credamus, id vos non credere, sed propter rusticos. Materiam azymorum audistis, sicut dictum est, non negamus etiam in fermentato posse confici; & quãuis multi orientales faciant in fermentato, & aliqui in azymis, Ecclesia Romana

[d] *Qui scilicet composuerũt orationes præcedentes, & subsequentes, consecrationis verba.*

mana facit in azymis, nec dubitamus, quòd D. N. Iesus Christus, sicut nos concordauit in materia processionis, quòd conuenimus etiam in ista. Ad perfectionem igitur huius operis videtur necessarium, vt super illis quatuor articulis fiat diffinitio; scilicet de processione Spiritus sancti, de azymo, & fermentato, de Primatu Romani Pontificis, de materia Purgatorij, & quia inducta est materia additionis, licèt suffecisset solùm discuti veritatem, & diù in Ferraria de hoc disputatum est, an illa verba, Filioque, essent [e] addita, & si licuerit. In omnibus disputationibus introduxistis excommunicationem super Ecclesiam Romanam propter additionem, & licèt multa fuerunt clarè responsa, & vltimò per Cardinalem S. Sabinæ visum est, quòd illa verba fuerint per viam declarationis adiecta, & iustum, propter hoc ad perfectionem sanctæ vnionis videtur, vt fiat diffinitio, quòd licitè fuerit factum, & seruatur honor per hoc Romanæ Ecclesiæ, & seruatur honor vester, & ideò rogamus charitates vestras, vt hanc cedulam cum omni charitate factam placeat acceptare, quia in his non debet attendi, nisi honor Christi, & caussabit gratiam, & concordiam, & salutem omnium animarum Christianorum, & speramus per ista, quòd Dominus noster Iesus Christus dabit voluntatem christianis, vt releuent illos christianos, qui diù ab infidelibus fuerunt oppressi. Ex hac cedula fiet sessio, & posteà cum Dei gratia possumus suam excellentiam [f] expedire. Dedimus cedulam Russiæ, Niceno, & Mitilenensi, qui eam retinuerunt, si est publicata omnibus, placet; si non, faciemus omnibus publicari, & ea visa, speramus, quòd omnes erunt contentissimi, & in eadem opinione nobiscum, & intendimus in omnibus conseruare honorem vestrum, sicut nostrum.

[e] idest. An essent additio, vel solù declaratio eius, quod implicite continebatur, & vtrum hoc fuerit licitum Romana Ecclesia.

[f] Alloquitur Imperatorem.

ANDR. Imperator annuit Prælatis, & nobilibus, vt ad eum accederent, & ad inuicem collocuti sunt diù; deinde Imperator.

IMPER. Beatissime Pater. Audiuimus, quæ dicta sunt ab illis Patribus, quæ ipsi nimis prolixè dixerunt, quibus respondere necessarium non videtur, nec in præsenti, nec in futurum.

PAPA; Nec fuit dictum, vt responderetur.

IMPER. Quia si vellemus particulariter respondere, egeremus tanto tempore, sicut in præterito, & tempus non permittit mihi stare hic, quia statui recedere cum istis galeis, quia videtur tempus meæ absentiæ satis sufficiens, etiam cum credam, quòd Deus dederit mihi gratiam fecisse id, propter quod veni. Ideò Patres sciunt, quomodo Reuerendissimus D. Cardinalis vnà cum certis ad me venerunt, satisq. conuenienter respondi; nihilominus hoc, quod requisitū est à Sanctitate vestra, potero cum meis consulere; licèt non videatur aliter posse deliberari, quàm quod dixerim. hæc pro nunc videntur sufficere; considerabimus deinde cum nostris. Quòd autem tradatur illa cedula mihi, non videtur mihi necesse tradi aliam cedulam, quia sum benè de illa informatus, de quibus contentis in illa cedula locuti sumus cum Cardinalibus, & habuimus informationem à nostris Metropolitanis.

PAPA. Illa dicta sunt, non vt fiat responsio, & placet mihi, vt non respondeatur. Quòd festinetis ad recessum cum galeis, etiam placet mihi, expedita materia vnionis Ecclesiæ, & ipse [g] benè dicit, quòd multum stetit, imò nimis. Et sciatis, & omnes sciunt, quòd ita voluistis; ante recessum galearum est mensis cum dimidio, & sunt tresdecim menses, quòd potuissent se expe-

[g] Conuertit sermonē modo ad Imperatorē, modo ad alios præsentes.

se expediuisse vt nunc, & nos desideramus vt reuertatur cum pace, & gloria; & placet vt consideret cum suis super illa cedula, & si quid voluerint dicere, respondebitur, & compatior sibi, & alijs antiquis [h].

h id est, senioribus.

IMPER. Video quædam mutata à dictis nunc, & per Reuerendissimos Dominos Cardinales, & miror, quòd credatis, nos velle suscipere illam cedulam sine discussione; & quoniam Sanctitas vestra dixit, quòd vsque ad recessum galearum est terminus vnius mensis cum dimidio, si videtur, quòd fieret aliqua prouisio mei recessus ad Venetias, satis esset, sed si non fiat hæc prouisio, omninò videtur aliter prouidendum.

PAPA. Etiam non facta vnione, misi nobilem de domo mea ad parandas galeas, & dixit Metropolitis, sperans omnia parata, & cum gloria, & honore posse redire, potestis dare operam ad cedulam, exinde nil deficiet.

IMPER. Tempus est nimium breue, cum prouisio facta per Sanctitatem vestram non videatur sufficiens, quia fortè ille nobilis non iuit plenè munitus; tamen hæc sufficiant.

Prouincialis primatum & potestatem Papæ doctissimè demonstrat: agitur de conuocandis Concilijs, & de priuilegio Constantinopolitanæ Ecclesiæ post Romanam.

Num. VII.

ANDR. Die vigesima Iunij facta est præcedenti more conuentio, vbi cunctis conuentis, Imperatore dempto, cœpit Dominus Cardinalis.

CARD. Sanctissimus D. N. dixit, vt exponerem caussam huius Congregationis. Pridie, Reuerendissimi Domini mei, Dominus Firmanus, & Venetiarum, & alij Patres fuerunt ad Dominum Imperatorem, & inter alia sua Serenitas dixit, & per se, & verbo Domini Nicæni, quòd volebat informari de quibusdam facientibus ad potestatem Romani Pontificis; quia hora erat tarda, & oportebat habere consilium Sanctissimi Domini Nostri; ideò respondimus, quòd oportebat Papæ referri; Sanctissimus Dominus Noster habito consilio Cardinalium, & Concilij, deliberauit, vt hoc mane Imperator, & alij audirent; & ideò Prouincialis incipiet dicere.

PROV. Multum carum haberet Sanctissimus Dominus Noster, vt Imperator adesset, ex quo non est, rogamus, vt patienter audiatis, & audita referatis eidem, quia re vera omnia dicuntur cum magna charitate, & ad optimum finem. De mandato, & benedictione Sanctissimi Domini Nostri, quia pridem cùm Reuerendissimi Domini Cardinales, & alij Deputati coram Domino Imperatore essent, super terminis positis in materia Primatus Sedis Apostolicæ, petijt Serenitas sua habere declarationem, & vt declaratio possit esse amplior, commisit Domino Nicæno, vt quædam moueret in contrarium, quibus responderemus. Et quia more disputantium res hæc est introducta, iuxta propositionem, respondebo ad motiua Paternitatis suæ, ex quibus apparebit declaratio eorum, quæ Imperator petebat; & si post mea verba Paternitas sua quid voluerit replicare, semper nostra Ecclesia, & ego paratus ero declarare; sed antequam incipiam responsionem primi motiui, oportet inter Paternitatem suam, & me vnum firmare fundamentum, ex quo patebit solutio ad vnum suum quæsitum, & quia hoc est principaliter ponen-

ponendum, ideò primò pono; Pridiè declarando particulas positas in illo capitulo [i], ego adduxi testimonia ex certis epistolis, quæ fuerunt directæ à Sede Apostolica, & fuerunt susceptæ cum magna veneratione ab illis œcumenicis Concilijs, inter quas tres singulariter epistolæ fuerunt adductæ, epistola Chalcedonensis Synodi ad Papam Leonem, & epistola Hadriani Papæ directa illis Imperatoribus, quæ fuit recitata in Concilio, & alia Beatissimi Agathonis Papæ, & quoad has epistolas ita dicebatur [k], quòd illa, quæ nos inducebamus ex his epistolis, videbantur verba per modum honoris posita, & videbantur, vt non facerent authoritatem, quam voluissent; sed voluissent videre Canones, aut Capitula Conciliorum, ex quibus ea possent colligi quæ ponuntur in cedula, & capitulo Primatus. Ad hanc obiectionem sic respondeo, quòd epistolæ illæ decretales, cùm omnes essent epistolæ synodicæ, non minorem habent authoritatem, quàm ipsi Canones, imò videntur habere maiorem authoritatem, quia benè nouit Paternitas tua, quòd in omnibus œcumenicis Synodis, in quibus factæ sunt diffinitiones Fidei, antequam diffinitiones promulgarentur, oportebat adducere testimonia, & epistolas Sanctorum, ex quibus Patres Conciliorum promulgabant diffinitiones, & canones; ita quòd id diffinitionum sumebatur ex virtute testimoniorum, & scitis, quòd in tertia Synodo pro soliditate diffinitionis, in epistolis Cyrilli, & illorum duodecim capitulorum inter alios Sanctos ibi adductos, adducitur epistola B. Iulij Papæ missa orientalibus, & Felicis Papæ epistola, & si non fuissent authoritatis vt canones, non fuissent adductæ, & cum essent epistolæ synodicæ [l], erant maioris authoritatis quàm canones, qui fiebant in Synodis, quia Spiritus sanctus operatur in Ecclesia Romana, vt in alijs Concilijs. Epistola Agathonis Papæ fuit magnæ authoritatis, & fuit necesse, vt ipse declararet authoritate Sedis Apostolicæ, vt daret authoritatem confirmationis fidei, quam fecerant, imò tantæ fuit authoritatis, quòd Synodus sexta œcumenica non fuit ausa addere ad diffinitionem factam in Synodo Romana, & hoc apparet ex epistola [m], quam vos Ferrariæ sæpiùs allegastis, vbi dans potestatem suis apocrisiarijs dicit; Licentiam dedimus, & authoritatem apud tranquillissimum vestrum Imperium, dum iusserit tua clementia, simpliciter satisfaciendi in quantum duntaxat eis iniunctum est, vt nil præsumant augere, mutare, vel minuere. sed traditionem Apostolicæ Sedis, vt à prædecessoribus Pontificibus instituta est, simplicitèr enarrare. Modò hanc commissionem dedit, ergo apparet, quòd diffinitio facta in sexta Synodo fuit primò diffinita in Synodo Romana, vt habetis in epistola Agathonis, quæ nomine suo, & totius Synodi scribebatur. Apparet etiam quòd Martinus Papa [n] in sua Synodo præcedenti, quam integram habemus, primò damnauerat, qui tenerent vnam voluntatem in Christo. Cùm ergo hæc epistola sit tantæ authoritatis, quòd habeat diffinitionem contentam, nullo modo dicendum est, quod sit minoris authoritatis, quàm canones; imò ex hac epistola multa colliguntur testimonia. Dicit tota Synodus Constantinopolitana [o]: Summus concertabat nobiscum Apostolorum Princeps, ipsius enim imitatorem, & Sedis successorem habuimus fautorem, & diuini Sacramenti mysterium per literas illustrantem, confessionem tibi à Deo scriptam, illa antiqua Romana ciuitas obtulit, & dogmatum diem à vespertinis partibus extulit, charta, & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Ergo dicendum est, quòd decreta-

les

i Scilicet cedule, de quibus epistolis etiam paulo ante dictum est.

k Scilicet à Græcis.

l Scilicet Romanæ synodi, vt statim infra.

m Relata in 6. Synodo act. 4.

n Conc. Lateran. sub Martino I. Concilior. tom. 2. par. 2. edition. Colonien.

o Sexta Synodo act. 18. in sermone reclamatorio ad Constant. Imp. post medium.

les epiſtolæ hæ, quæ in tantis negotijs fidei miſſæ ſunt, veritatem contineant & quòd nil contineant falſitatis, & ſint magnæ authoritatis; & vt finem faciam, quia Paternitas tua eſt mecum concors, vt quæ dicimus ex teſtimonio ſanctorum magnorum Patrum confirmemus, duo teſtimonia magna adduco ad oſtendendum quòd Decretales epiſtolæ, quæ à Summis Pontificibus diuerſis temporibus ſcriptę ſunt, venerabilitèr ſuſceptę ſunt, & quòd à principio naſcentis Eccleſiæ vſque ad Nicænum Concilium & Clementis & Anacleti, & vſque ad illa tempora fuerunt, quorum authoritas tanta eſt, vt cuiuſlibet Sancti doctoris; & ideò Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana [p] ſic dicit: In canonicis ſcripturis, catholicarum Eccleſiarum quamplurimum diuinarum ſcripturarum ſolertiſſimus indagator authoritatem ſequatur, inter quas ſanè illæ epiſtolæ ſunt, quas Sedes Apoſtolica habere, & ab ea alij meruerunt accipere. Ita quòd hæ epiſtolæ ſecundùm Auguſtinum, inter catholicas ponuntur ſcripturas. Imò plus dicitur, quòd contra authoritatem harum epiſtolarum nec Auguſtinus, nec Ambroſius, nec alius Doctor ſuam ſententiam defendunt. Hæc volui dicere, vt fundamenta dicendorum, vt cognoſcatis, quòd Eccleſia Romana fundata in Petro per Chriſtum, magna cum grauitate ſemper proceſſit, & ex ſolidis fundamentis ſuas declarationes firmauit. Hoc quoad illud obiectum. Modò in tuo primo motiuo ſic reſpondeo. Cùm dicis quòd Sedes Apoſtolica, & Romanus Pontifex dicitur ſucceſſor Petri, & Vicarius Chriſti, & Pater, & Doctor, & Magiſter chriſtianorum, prout deductum eſt in præcedenti diſputatione, quòd hæc verba reperiuntur in epiſtolis, & non expedit amplius declarare, ſed ſolùm vim vocabulorum dicere, dicebat Imperator verbo Nicæni, dicitis quòd eſt Pater & Doctor & Magiſter chriſtianorum, vellemus intelligere an per hæc verba denotetur quædam reuerentia, quia ſit primus inter omnes Patriarchas, vt nos vni magno Domino exhibeamus honorem; vel inducatur aliqua poteſtas vltra reuerentiam, quia dicitur in cedula (Caput Eccleſiæ). Reſpondeo cum correctione Sanctiſſimi Domini Noſtri, & aliorum, quòd hæc præeminentia non ſolum denotat reuerentiam, ſed poteſtatem quandam cuiuſdam obedientiæ, & demonſtratur per ſcripturam diuinam, & per textus veſtros: Quicunque enim præficitur alicui multitudini, ſiue vocetur Caput, ſiue Magiſter, ſiue Doctor, dùmodo Prælatus multitudini fiat, ſemper datur poteſtas quædam, & quòd Petrus fuerit poſitus ſuper omnes Apoſtolos, clarum eſt, primò authoritate ipſius glorioſiſſimi viri [q], qui exponens authoritatem Ioannis; Paſce oues meas (& habemus originale græcum) ita dicit. Præteriens alios, Petro de talibus loquebatur; eximius enim Apoſtolorum erat Petrus, & os diſcipulorum, & vertex collegij, & negatione deleta, committit ei prælationem fratrum dicens, Paſce oues meas. Si ergo committit prælationem Apoſtolorum, & facit eum Præſidentem omnium; ex hoc fundamento ſequitur vt ſit obedientia ad eum, vt ad Prælatum. Item quantæ authoritatis ſit Beatiſſimus Leo Papa & apud Eccleſiam orientalem, & occidentalem ſatis conſtat, de quo dicit Concilium Chalcedonenſe [r]: Nobis enim impenetrabilem omnis erroris propugnatorem, Deus prouidit Romanæ Eccleſiæ Præſulem, & ad victoriam præparauit doctrinis veritatis ei per omnia aſſiſtens; hic in primo ſermone Aſcenſionis [ſ], cuius initium eſt, Poſt beatam reſurrectionem, dicit. Dies, qui inter reſurrectionem, aſcenſionemq. fluxerunt, non otioſo

p Lib. 2. cap. 8. relat. c. in canonicis, diſt. 19.

q B. Chryſoſtomum intelligit.

r In allocutione ad Imp. par. 3. cap. 1.

ſ Serm. 1. cap. 2.

otioso transiere decursu, sed magna in eis confirmata sunt Sacramenta; in his, omnibus Apostolis per insufflationem Domini infunditur Spiritus sanctus, & Beato Petro Apostolo super cæteros, post regni claues, ouilis Dominici cura mandatur. Ecce quomodo Petrus factus est Prælatus omnium Apostolorum, & super omnes in illis verbis, Tibi dabo claues, & illis, Pasce oues meas. Ita dicunt hi Doctores. Et quòd per hoc, quod dicitur Caput, denotet superioritatem respectu aliorum membrorum, volo deducere ex vestris libris. Reperio in sexta Synodo, quod B. Agatho Papa in suggestione sua [t] postquam adduxit testimonia multorum Patrum, vltimum testimonium est Iustiniani Imperatoris, qui multas leges edidit in fauorem fidei, & illas leges posuit in voluminibus suis, & fecit aliquos titulos de Ecclesia, & contra hæreticos, & Manichæos, qui sunt positi in libris suis. Ex illis habetis, quòd Iustinianus intelligebat Pontificem Romanum caput omnium Ecclesiarum. Nam in libro de Summa Trinitate [u], sic ait: Omnes Sacerdotes vniuersi Orientalis tractus, subijcere & vnire Sedi vestræ Sanctitatis properauimus. & subdit: Vestræ Sanctitati, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Si ergo Iustinianus ita dicit; ergo hac ratione quia dicitur Caput, denotatur prælatio in eo, & obedientia in alijs. Ideò in eodem titulo scribit Ioannes Iustiniano dicens [x], Inter claras sapientiæ mansuetudinis vestræ laudes, clariore luce, tanquam aliquod sidus irradiat, quòd amore fidei, quòd charitatis studio edocti Ecclesiasticis disciplinis, Romanæ Sedis reuerentiam conseruatis, & ei cuncta subijcitis, & ad eius deducitis vnitatem, ad cuius auctorem, hoc est, Apostolorum Primum, Domino loquente, præceptum est, Pasce oues meas, quem esse omnium Ecclesiarum Caput, & Patrum regulæ, & Principum statuta declarant, & vestræ pietatis beatissimi testantur affatus. Diffinitum est itaque, quòd est Caput. Qualis autem sit hæc potestas, Paulus dicit [y]: Obedite Præpositis vestris, & subiacete illis; ipsi enim peruigilant, tanquam rationem reddituri pro animabus vestris. Vnde hæc potestas, quæ est in Petro, & successoribus, vocatur potestas spiritualis iurisdictionis, quæ est ordinata in salutem animarum omnium Christianorum. Et circa hanc potestatem, & clerici, & laici sunt subiecti; laici in his, quæ concernunt salutem animæ, puta, si peccauerint, ad pastorem spiritualem maximè spectat eos corrigere, & retrahere, vt pater, & sic si facerent contra fidem, & sicut aliqui Imperatores fuerunt, qui persecuti sunt Metropolitas, & oportuit habere recursum ad Apostolicam Sedem; & in similibus casibus; cùm finis Apostolicæ Sedis sit pax ecclesiastici status, vt per hanc pacem perueniatur ad supernam gloriam; propter hoc dicit Christus, Tibi dabo claues, & eum pastorem fecit, vt ducat oues ad pascua supernæ vitæ; & huiusmodi exemplis omnes Synodi sunt plenæ. Scitis quantas persecutiones habuit Athanasius cum suis, à Constantio Imperatore, qui fuit Arianus, habuit recursum ad sanctum Felicem, & Iulium Papam, qui cum omni charitate, & solicitudine, vt capita Ecclesiæ, defenderunt eum. Item Ioannes Chrysostomus persecutionem habuit, & semper protectus fuit à Sede Apostolica. Flauianus
in secunda Synodo Ephesina [17] appellauit; & sic apparet, quòd hoc non 17
præiudicat potestati Imperatoris, quia illa est in ciuilibus, & temporalibus, hæc est ecclesiastica, & spiritualis, & propter hoc iura Imperatoris vocantur ciuilia, & Ecclesiasticorum canonica, & hæ sunt duæ potestates, quarum

t Sexta Syn. act. 4.

u Est epist. Iustiniani ad Ioannem Papã, l. Nos reddentes, C. de Sum. Trinit.

x Ioannes Papa. l. inter claras, C. de Summ. Triuit.

y Hebr. 13.

vna iuuat aliam, & ideò Leo ita dicit. Tutæ res esse non possunt, nisi eas, quæ ad diuinam cognitionem pertinent, & regia, & sacerdotalis defendat authoritas; & ideò dicitur, quòd Deus fecit duo luminaria magna, & quia potestas spiritualis est nobilior propter finem cæli, ideò hæc potestas assimilatur Soli, alia Lunæ, propter finem terrenum. Hæc pro nunc sufficiant, quòd propter illa verba, Pater, Caput, & Doctor, intelligimus non tantùm reuerentiam, sed & potestatem, & sic dicitur, pascendi, & regendi, propter hanc potestatem. Alia difficultas, quam tangebat Imperator, hæc erat, An ad hanc potestatem spectet conuocare Ecclesiam, vel ne; & quia putabam hanc partem indubitabilem, ideò pauca circa hanc dixi, solùm deduxi testimonium Patrum Chalcedonensis Concilij scribentium epistolam [z] orbicularem, cui omnes subscripserunt, & narrantes Leoni Papæ, quæ Dioscorus gesserat, dixerunt, quòd inter alia mala ad excommunicationem processit contra eum, qui corpus Ecclesiæ adunare festinat. Si ergo dicunt, Leonem coadunasse, videtur hoc sufficere; Sed duco aliud irrefutabile testimonium, & postea declarabo quid sit coadunare. Beatus Iulius Papa, cuius authoritas allegatur in tertia Synodo œcumenica, scribens omnibus Orientalibus [a] ita dicit. Ipsi primæ Sedi Ecclesiæ, conuocandarum generalium Synodorum iura, & iudicia Episcoporum singulari priuilegio Euangelicis, Apostolicis, & canonicis concessa sunt institutis. & subdit, Ipsa prælata est omnibus Ecclesijs, quæ non solùm Canonum, & Sanctorum Patrum decretis, sed Domini nostri Saluatoris voce, singularem obtinuit principatum. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram, &c. hæc Iulius. Certè si Sedes Apostolica, & Romanus Pontifex est pastor, & debet pascere vniuersalem Ecclesiam, oportet quòd habeat potestatem conuocandi, si expediat; nunquid pastor materialis si vult oues ducere, nònne conuocat in vnum, & dirigit eas? Sic esse pastorem spiritualem non posset competere Summo Pontifici, nisi posset, occurrente necessitate, de omnibus mundi partibus conuocare, & hæ conuocationes non fiunt, nisi in maximis necessitatibus totius Ecclesiæ, puta quando magnæ hęreses emergunt, cum ad Papam spectet, qui habet authoritatem super terram, & super Ecclesiam, & alij Patriarchæ, nonnisi super certa parte. Hinc est, quod expedit, vt suo assensu hæ conuocationes fiant, & istud est pascere, & confirmare fratres, ne deficiant in fide, igitur habet ius conuocandi. Duo sunt obiecta, primum de Imperatoribus, & aliud de alijs Patriarchis, putantes Ecclesiam constitutam in quinque Patriarchis. Ad primum respondeo, quod etsi Imperatores congregarent Concilia, cum haberent Monarchiam mundi, hoc dicimus factum, sed exequentes, consentiente, & mandante Papa. hoc probo authoritate Leonis Papæ, nam ipse institit, vt congregaretur Chalcedonensis Synodus, & multas epistolas scripsit Imperatori Theodosio, quòd Ecclesia erat vulnerata in secunda synodo Ephesina, quam [b] improbauit, & fecit diffinitionem, quæ fuit obtenta in Chalcedonensi Synodo, & eo mortuo, & facti Imperatores Valentinianus, & Marcianus, statim scripserunt Leoni [c], si erat de voluntate sua, & dicunt sic. Sanctitatem tuam principatum in Episcopatu diuinæ fidei possidentem, iustum credimus in principio, sacris literis alloquendam, inuitantes atque rogantes, vt pro firmitate nostri imperij æternam diuinitatem, tua Sanctitas depre-

z Supracitatam nu. 4. huius Collat. ex actis Conc. Chalced. par. 3. cap. 2.

a Epist. 1. ad Oriēt. Concil. to. 1. in Iulio, cuius meminerũt Sozomenus, Socrates, Nicephorus, quos citat Bellarm. de Concil. lib. 1. cap. 2. penes quem plura de hac materia. vide & canonē 3. Hadriani Papę 1. cum notis Antonij Augustini tom. 3. Conciliorum parte 1. sect. 1.

b Ipse scilicet Papa. Vide acta Cõcil: abolit Ephesini.

c In act. Cõc. Chalc. par. 1. c. 33. & apud Baron. to. 6. an. 450. nu. 22. Vide & initium notarum Binij ad idem Concil.

deprecetur, vt tale propositum, & desiderium habeamus, quatenus omni
impio errore depulso, per celebrandam Synodum, te auctore, maxima pax
inter Episcopos Ecclesiæ fiat, ab omni scelere pura, & intemerata consi-
sistens. Sed & Leo Papa post celebrationem Concilij respondens [d] episto- *d In actis eiusdem Conc.par.3.c.2.*
læ, qua petebatur, vt confirmaret gesta Concilij dicit [e]. Vniuersitas fra- *e Ibid. cap.16.*
terna, & omnium fidelium corda cognoscant, me non solùm per Præsiden-
tes, qui vices meas executi sunt, sed etiam per approbationem gestorum sy-
nodalium propriam vobiscum habuisse sententiam, in sola videlicet Fidei
[18] caussa (quod sæpè dicendum est) propter quam solùm generale Conciliũ 18
ex præcepto Christianorum Principum, & ex consensu Apostolicæ Sedis
placuit congregari. Hæc S. Leo. Itaque prima caussa agens prouenit à Sede
Apostolica, sed pro executione requiritur brachium seculare, & sic ille Im-
perator præcepit, petente Leone, & principalis caussa conuocationis in ma-
teria Ecclesiastica attribuitur authoritati Sedis Apostolicæ; & eodem modo
nunc facit Sedes Apostolica, & seruat, quia facta conuocatione, scribit Regi-
bus, & Principibus, vt illi mandent, seu hortentur, & veniant Episcopi, & ipsi
sunt executores mandatorum Sedis Apostolicæ, & sic dicuntur executores
potestatis Ecclesiasticæ; & super hoc habet multum superintendere Sedes
Apostolica, ne [19] temporalis potestas quomodolibet se immisceat in spiri- 19
tualibus. Quoad alios Patriarchas nunquam legi; nec in scriptis, nec in Cõ-
cilijs, quòd regimen sit super tribus, vel quinque Patriarchis, hæc potestas
non esset benè ordinata, quia Christus benè ordinauit Ecclesiam, & quia
regimen monarchicum est melius, ex quo vnum præfecit Apostolis, non
quattuor, vel quinque, voluit vt per vnum exerceretur; & adduco testi-
monium beatissimi Anacleti [f] Papæ, qui fuit ordinatus sacerdos à sancto *f Epist.3 to.1.Conc.*
Petro, qui fuit Græcus natione, & successor Clementis, scripsit sic de *in Anacl. edit.Colon.*
ordinatione Christi, postquam dixit, vt pridiè dixi, quòd hæc Ecclesia
Romana non ab Apostolis, sed à Christo habuit Primatum dicit: Inter bea-
tissimos Apostolos quædam fuit potestatis discretio, licèt omnes essent
Apostoli, Petro tamen fuit à Domino concessum, vt omnibus præesset Apo-
stolis, & Cephas, idest, Caput, & principium teneret Apostolatus, qui &
eandem formam suis successoribus, & reliqui Apostoli Episcopis tenendam
tradiderunt. & sic dicit, quòd ratione potestatis concessæ Petro, Romana
Ecclesia est Cardo, & Caput omnium Ecclesiarum, & dicit ibi etiam, secun-
da Ecclesia est Alexandrina, quę fuit à Petro instituta, quia discipulum suum
Marcum misit, qui Petri authoritate illam fundauit; ergo illa est prima filia
Ecclesiæ Romanæ, quia Petrus illam instituit. & subdit: Tertia est Antio-
chena, solùm propter Petri reuerentiam, quia certo tempore ibi præsedit;
postea instinctu Spiritus sancti motus recessit, & constituit ibi S. Ignatium
[20] Episcopum. Istæ sunt filiæ Ecclesiæ Romanæ, & Petrus est tutor, caput, 20
& defensor illarum Ecclesiarum. In processu temporis facta est Patriarcha-
lis Ierosolymitana, & Constantinopolitana, quia à principio hæ duæ non
fuerunt, & in quarta Synodo incœperũt tractare, vt esset secunda, & abstule-
runt potestatem ab Alexandrina, quæ erat secunda, & allegabant, quòd hæc
materia fuerat mota in secunda Synodo, & tamen multa tempora fluxe-
runt, quia Damasus Papa nunquam voluit confirmare, nec successores,
quia nolebant turbare canones Nicænos, quibus dicebatur, vt obseruaren-
tur priuilegia Ecclesiarum, nec potuit dici Patriarchalis, quia Papa non

21 consentiebat, nec postea [21] Leo consensit; & Iustinianus Imperator fecit [22]
22 legem, quòd Constantinopolitana esset secunda: ergo secundùm iura antiqua etiam illa Ecclesia est filia Ecclesiæ Romanæ, & honorata multis priuilegijs, nec Ecclesia Romana vult turbare eius priuilegia, imò & sibi & alijs Ecclesijs vult seruare priuilegia. Vnde idem Iustinianus sic dicit [g]: Legum originem antiqua Roma sortita est, & Summi Pontificatus apicem, & sacerdotij fontem apud eam esse, nemo dubitat. Si ergo est fons Sacerdotij, ergo sicut ex fonte deriuantur riuuli, ita aliæ Ecclesiæ, vt filiæ vocantur in partem solicitudinis ad conseruandam Ecclesiæ vnitatem, & ex ea habuerunt suam originem. Dicebatur deinde per D. Nicænum, Hæc potestas, quæ datur capiti estnè talis, vt ea, quæ datur vni Metropolitano in sua Metropoli, & vni Patriarchæ in suo Patriarchatu? Respondeo, quòd non est talis, quia potestates Metropolitarum, & Patriarcharum sunt limitatæ in certis partibus, ita quòd vnus Patriarcha nō habet potestatem in territorio alterius Patriarchę, nec è contra, sed successor Petri habet immediatam potestatem superioris in omnes, sed ita habet, vt cum ordine hæc omnia fiant, & maiores caussæ, & difficiliores, quæ non fiunt per Metropolitas, & quomodocunque subiecti grauantur vltra rationem, est facta ordinatio secundùm diuinam institutionem, vt semper possit haberi recursus ad Sedem Apostolicam, & capere doctrinam, & declarationem, & iudicium, quia ordo potestatis habet respectum ad vnum primùm; & sic regulantur potestates, & quia per se non potest supplere omnibus, disposuit potestates ordinatas, & sic erat in veteri lege, quia Moyses erat super omnes Iudæos, quia tamen non poterat omnibus supplere, constituit certos alios, vnde dicitur in quadam epistola, quam scribit Leo Papa Thessalonicensi Episcopo, Vices nostras ita credimus tibi, vt in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Anacletus etiam ait [h], quòd per S. Petrum sedes Patriarchales, & Metropolitanæ, & Episcopales fuerunt institutæ, & in illis ciuitatibus vbi erant primi Flamines, voluit esse Patriarchas, & vbi erant Archiflamines minores, voluit Petrus, vt ibi essent Metropolitæ; postea in singulis ciuitatibus voluit esse Episcopos. Cùm ergo Petrus ordinauerit has dignitates, benè meritò spectat ad solum Papam, non ad alios Patriarchas. Si habent aliquos textus Sanctorum, & Conciliorum, qui aliquid dicant de sedibus Patriarchalibus adducant in medium; & respondebitur, quia omnes Doctores nostri Sancti, hoc voluerunt, & per aliquam potestatem non potest minui authoritas Sedis Apostolicæ, sed illa, quæ in Petro fuit, illam semper habebit, & tenebit, secundùm sententiam sanctorum Doctorum, vsque ad finem seculi: & ideò sextus canon Nicæni Concilij dicit, quòd semper Ecclesia Romana tenuit principatum. Hæc sufficiant.

g Collat. 2. quæ incipit, Vt legum originem.

h Epistola 1.

INTERPR. Et mihi sufficiunt.

CARD. Pro intellectu, an verba illa dent iurisdictionem, vel reuerentiam, audiatis B. Chrysostomum.

ANDR. Fuit lectum in græco.

ARATHEN. Nullus nostrum negat, quòd sine potestate Romani Pontificis non potest conuocari Concilium; sed è contra Papa sine Patriarchis.

23 CARD. Quid si contradicant alij in [23] Canone illorum, an iussu Papæ congregabitur?

ARATHEN. Propter hoc non desistet quominùs sit Concilium.

CARD.

CARD. Et sine Papa non erit Concilium.

PROV. Illi Canones non sunt nisi apocriphi.

ARATH. Nos considerabimus hæc,& referemus Imperatori.

CARD. Non habetis priuilegium Constantini, quod fecit Siluestro?

ARATH. Ita.

CARD. Legatis.

ANDR. Legit Archiepiscopus Colossensis priuilegium in græco, cuius priuilegij hæc verba in latinum fuerunt * . . . . His expositis cępit Dominus Ioannes de Turrecremata hoc modo.

* Vide notam 23. huius Collationis.

Turrecremata doctissimè demonstrat veritatem formæ transubstantiationis. Num VIII.

TVRRECR. DE mandato Sanctiss. D. N. sermonem breuem facturus paucissimis vtar,& rescindendo multa,breuitèr tangam, quæ ad propositum faciunt. Imperator respondens ad proposita per Reuerendiss. D. Cardinalem,dixit inter alia, quòd illa particula, quòd Sacramentum coficiebatur ex solis verbis Saluatoris, non poterat ibi in cedula poni. Quæ responsio relata Sanctiss.D.N. & Patribus sacræ Synodi,tam Beatitudo sua,quàm Patres non parum admirati sunt,quòd hoc dictum reputaretur impossibile, cùm hæc additio contineat conditiones, quas sancti Patres constituerunt in rebus diffiniendis per Synodum, quæ sunt primò veritas,secundò necessitas, tertiò vtilitas, quartò charitas,quia sine offensa cuiuscunque, quòd hæc additio contineat veritatem, pridiè ostensum est authoritatibus multis Sanctorum Græcorum, Beatissimi Chrysostomi, Dionysij, & Damasceni, & inducta est authoritas Ambrosij, qui manifestè illud ponit, quia post multa ita dicit: Quòd dum conficitur Sacramentum, non suis vtitur Sacerdos, sed sermonibus Christi, dicens, Hoc est corpus meum,& sanguis meus; concludens his verbis confici Sacramentum multis authoritatibus. & in lib. de Sacramento dicit,quòd sermo Christi mutat creaturam in altari. Eusebius Emissenus dicit [i]: Inuisibilis Sacerdos visibiles creaturas mutat. Item Augustinus in multis locis, in lib. de verbis Domini cap.28. sic ait: Ante verba consecrationis panis est, post Christi verba, non panis, sed corpus Christi est. Item in sermone de corpore Christi sic dicit. Intra Catholicam Ecclesiam nil maius à bono Sacerdote,nil minus à malo Sacerdote conficitur,quia non in merito consecrantis,sed in verbo conficitur Saluatoris. supersedeo ab alijs authoritatibus. Ecce, quòd isti clarissimi,& sanctissimi Doctores de isto Sacramento tractantes, in solis verbis Saluatoris, dicunt confici Sacramentum,& vna ratio vulgaris ponitur à S. Thoma [k], Quia idem canon Missæ non est idem apud omnes, nec secundùm omnia tempora, sed diuersa sunt à diuersis apposita; vnde Missa nostra dicitur habuisse principium à B. Petro, qui solùm in Canone dicitur posuisse breuissimam orationem,postea per sanctos Doctores factæ sunt additiones orationũ, ex quibus manifestè arguitur, quòd consecratio huius dignissimi Sacramenti non conficitur verbis Sãctorum,quæ varietatem receperunt,sed verbis Christi, quæ semper vniformiter manserunt. Aliæ rationes pridiè dictæ sunt, & non repeto, sed solùm respondeo aliquibus motiuis contra factis, & sunt tria. Primùm authoritas Dionysij, alia Damasceni, tertia verò Basilij. Per hoc quod in primis dicitur, quòd Dionysius dicit, quòd Sacerdos sacri-

i Refertur cap. nihil corpus, de Consecr. dist.2.

K 3.par. quæst.78. ar.1. ad quartum.

sacrificaturus excusat se à dignitate mysterij, quòd non est dignus, dicens,
Domine tu iussisti, hoc facite in meam commemorationem, arguitur quòd
ex illis verbis, hoc facite, sequitur, quòd alij Sacerdotes hoc facere possint.
Dicitur quòd hæc consequentia non valet, alium ordinem tenent hæc ver-
24 ba, Quotiescunque, &c. in [24] Euangelijs, quàm verba Sacerdotis in excu-
sando se, & sic patet quòd ex verbis, hoc facite, non sequitur, quòd alij Sa-
cerdotes hoc facere possint. Hæc consequentia non valet, nam alium or-
dinem, & finem tenent hæc verba, nimirum, hoc facite, quotiescunque fe-
ceritis, in meam commemorationem. Vnde ex verbis Dionysij nulla sequi-
tur consequentia, quòd alijs verbis, quàm Christi confici possit. Nec di-
ctum Damasceni procedit quòd per inuocationem virtutis Spiritus sancti
conficiatur, quoniam per inuocationem non intelligit Damascenus aliam
orationem, quæ sequatur verba Christi in confectione, sed inuocationem in-
telligit secundùm sententiam Dionysij formam Sacramenti, quæ consistit
in verbis Christi. Vnde vltimo cap. de Ecclesiastica Hierarchia, formam
Sacramentorum vocat verba Christi, quæ conficiunt Sacramentum: & hanc
putant formam inuocationis. Volo ostendere, quòd verba Basilij non pos-
sunt esse forma consecrationis, nec aliquis debet moueri ex illis verbis ad
credendum aliter. Primò sic, licèt Basilius fecerit illam orationem, nun-
quam asseruit quòd illis verbis fieret consecratio; nec est credendum tam
sanctum virum credidisse quòd verbis suis fieret tam mirandum, & incredi-
bile Sacramentum. Secundò arguitur ex ordine verborum, verba Basilij
l In suamet Liturgia. sequuntur verba [l] Christi, verba autem Christi sunt verba completiua, vel
non? non est dicendum, quòd non sint perfecta, cum verbum Christi sit
perfectissimum, nec egeat additione verbi humani; imò tota ratio Beati
Damasceni in tractatu de Sacramentis, ad probandum, quòd verbis Chri-
sti conficiatur, dicit quòd sermo Domini viuificax est, & sicut dixit, Fiat
lux, & facta est lux, ita cùm dicit, Hoc est corpus meum, factum est Sacra-
m In sua Liturgia. mentum. Tertiò ostendo ex forma verborum. hæc sunt verba [m] Basilij:
Rogamus, & precamur te, & supplicamus, mitte Spiritum sanctum super
nos, & hæc apposita munera, &c. hæc verba sunt supplicatoria, quòd Deus
quid faciat supernaturale; clarum est, quòd in illis verbis supplicationis,
non sit forma factionis, & vt meliùs intelligatur, suscipite exemplum ex
Scriptura. Mulier Cananea supplicando, vt filia sua liberaretur, dixit,
Miserere mei fili Dauid, Christus respondit, fiat sicut tu vis. Peto, qui-
bus verbis facta est sanitas? clarum est, quòd verbis illis, fiat, &c. Peto
absolutionem Pater, respondetur, Absoluo te, non liberor verbis suppli-
catorijs. Oratio Basilij est deprecatoria, vt Deus mittat Spiritum san-
ctum super nos, & hæc apposita munera, & faciat panem, venerabile cor-
pus suum. Quis diceret, quòd his verbis fiat confectio, maximè cùm Bea-
tus Dionysius dicat, quòd verba consecrationis habeant virtutes acti-
25 uas, verba autem deprecationis non possunt habere [25] operationes acti-
uas; nemo potest dicere, quòd verbis Basilij conficiatur, sed verbis Chri-
sti. Restat vt sciamus quis fuit sensus Basilij. Oratio illa non est, vt con-
26 ficiatur quod confectum est, sed vt consequamur [26] effectum Sacramen-
ti, scilicet vniri cum Christo, & incorporari, & dicamus cum Apostolo,
Viuo ego iam non ego, viuit verò in me Christus. Dicit Basilius roga-
mus, & supplicamus, mitte Spiritum sanctum super nos, & hæc apposita
mune-

munera, vt nobis fint falutaria,& faciatis panem hunc, ideft cœtum fidelium.
Iftum panem intelligimus corpus myfticum Ecclefię (fic coram Imperatore
dixit D. Cardinalis) Panis capitur duobus modis,panis verus materialis, &
panis myfticus. De hoc myftico dicit Apoftolus [n], Vnum corpus fumus om-
nes,qui de vno pane participamus; & vt dicit Auguftinus, Vnum corpus, &
vnus panis dicitur Ecclefia, quia ficut vnus panis multis granis,& corpus
multis membris, ita charitate operante componitur Ecclefia ex multis fideli-
bus; & fciatis,quòd hic eft intellectus, facito iftum panem, ideft fideles Chri-
ftianos figuratos hoc pane incorporari Corpori fancto tuo, & vniri, & vt tuo
fpiritu viuificentur, quia nullus viuit fpiritu Chrifti, nifi fit corpus Chrifti,
& fequitur, quòd [27] fiat communicantibus ex ipfis; & refertur ad hoc,quòd 27
fideles communicantes vero corpori Chrifti, & fanguini eius, confequantur
remiffionem peccatorum, & hęreditatem regni cælorum.

n Cor.1.cap.10.

ARATHEN. Videamus verba, vt videamus fi fequitur benè ifta expofi-
rio ad verba, cùm dicit,& facito panem hunc, fcilicet myfticum corpus Chri-
fti tui.

CARD. Effe venerabile corpus tuum [o]

o Per vnionem, fcilicet, & incorporationem, quæ fit manducando corpus Chrifti.

TVRRECR. Panem ipfum corpus Chrifti myfticum intellectum per if-
tum materialem.

NICAEN. Dicitis, [28] facito panem iftum, ideft corpus Ecclefiæ tuæ in- 28
corporari verò corpori tuo per dignitatem gratiæ?

TVRRECR. Ita.

ARATHEN. Quomodo aptamus fequentia, vbi dicit, vt fiat fumentibus;
declara verba, vbi dicit, vt fiat fumentibus, & quomodo fit replicatio eiuf-
dem.

TVRRECR. Hęc eft oratio, facito, vt corpus tuum myfticum, partici-
patione corporis veri tui, confequatur remiffionem peccatorum, gratiam
Spiritus fancti, & æternam beatitudinem; hæc eft fententia verborum Bafilij,
& Chryfoftomi,& hoc fenfu nulla eft differentia inter vos, & nos. Profequor
fecundam partem, quòd de neceffitate illa particula fit ponenda [p], & eft con-
ditio, quòd eft neceffitas, quæ arguitur ex duobus. Primò quia venit in con-
trouerfiam in tanto cœtu, & eft neceffe, vt nullus poffit portare fcrupulum,
vt hæc concordia fynodalis fit clarificatiua & vnitiua inter nos. Secundò ex
his, quæ cócurrunt ad perfectionem Sacramenti,& hæc funt quatuor. Primò
materia, fcilicet panis azymus, vel fermentatus; Secundò forma, fcilicet
verba; Tertiò minifter, fcilicet Sacerdos; Quartò recta intentio, vt inten-
dat conficere. Cùm ergo ponantur in cedula tria, eft opportunum vt quar-
tum [q] ponatur, ne videatur defectiua prouifio, & minus fapientium, maximè
cùm forma teneat principatum inter quatuor. Tertia eft vtilitas, quæ eft eru-
ditio omnium fidelium, & maximè fimplicium Sacerdotum vtriufq. Ecclefiæ
vt omnes fciant, quòd hoc adorandum Sacramentum verbis Saluatoris con-
ficiatur. Vltimò charitas, quia hæc diffinitio neminem offendit, nec vnam
Ecclefiam, nec aliam.

p Scilicet in cedula & in diffinit. Concil.

q In ordine ad iā pofita in cedulis, fed fecundùm in ordine ad præfentem ennumerationem.

PAPA. Quia hora tarda eft, ifta, quæ dicta funt, funt dicta propter ea,
quæ Imperator pridiè dixit. Et quantùm ad primatum Sedis Apoftolicæ,
credo, quòd plenè intellexeritis per authoritates antiquiffimas fynodales;
Quantum ad fecundam partem, quam fecundus Doctor dixit, non puto, quòd
aliquis fit ita parùm intelligens, quòd credat, quod poffit confici corpus
Chrifti

Christi aliter, quàm verbis Saluatoris nostri, non dico rationibus Ambrosij, & Hieronymi, videant consequentiam, nam alias ante istos Doctores,[r] non fuisset confectum corpus Christi, & hoc nullus diceret. Nos credimus, quòd sitis docti, & habetis reddere rationem animarum, hortor charitates vestras vt cogitetis, & videatis has rationes, & velitis conferre cum Imperatore, & dare conclusionem huic sanctæ vnioni, vt gaudium commune plenum fiat, vt possimus vacare ad expeditionem Imperatoris, & rerum quæ sequuntur, & quanto citiùs fiet, pariet bonum toti Christianitati.

r Nempè Basilium, & Chrysost. quorũ sũt illa verba, quibus aliqui Græci contendebant fieri consecrationem.

AND. D. Archiepiscopus Russiæ dixit.

RVSS. Rogo Dominationes vestras, vt detur locus dicendi.

PAPA. Placet.

RVSS. Si putarem aliquam contrarietatem inter ea, quæ dicta sunt per magistrum[s], facerem longum sermonem; nam necesse est in contradictionibus, aut confirmare, aut confutare, sed quoniam puto, adiutorio Dei, esse concordes, per tria, quæ dicam, breuiter me expedio. Et primò dicò ex tempore. Hoc Missale, quo vtimur, est traditum à Basilio, & B. Chrisostomo, vtebamur autem, ante tempus schismatis, nec aliqua facta est mutatio, tamen occidentalis Ecclesia nunquam de hoc verbum fecit, videlicet cùm fuerimus concordes, & ad eundem finem tendentes secundùm rem dicimus idem, & dico quòd credimus, id quod conficit mysterium esse sermonem Domini, & credimus dominicam vocem esse effectricem diuinorum munerum, & illa vox semper replicatur à Sacerdote, & suscipit[t] Sacerdos, quòd vox illa replicata, aptetur, & sit eadem vox, cum voce Domini, & vt ita aptetur, inuocatur Spiritus sanctus, & supplicat Sacerdos, vt per virtutem Spiritus sancti concedatur gratia, vt vox repetita efficiatur ita effectiua, vt verbum Dei fuit, & ita credimus consummatiuam[u] fieri per illam orationem Sacerdotis; & probo, quòd dominicæ voces habent operationem, vt semina, quia sine semine non potest effici fructus, ita in hac Dominica voce, tamen vbi cadit semen, eget alijs instrumentis, vt Sacerdotis, altaris, & orationum; vnde credimus per hoc vobiscum esse concordes. Quòd autem addatur in diffinitione dixit Paternitas vestra, quod est necesse propter discordiam, & dico, quòd esset, si hæc difficultas esset contraria, sed non est mota, vt fuerint disputationes, & ideo cùm non fuerit controuersia, non debet deduci in dubium. De alia particula, in quibus considerantur quatuor ad conconfectionem Sacramenti, nos idem sentimus, quòd vos, quòd requiritur panis tritici, & vinum de vite, & Sacerdos, & principaliter per verba dominica. Et quoniam in omnibus his sumus concordes; vos dicitis, quòd debet poni propter declarationem rudium; Rudes ita clarè tenuerunt, & ita tenebunt, vnde non est necessarium hoc poni in diffinitione; nam multæ quæstiones sunt, etiam de baptismate, si de omnibus vellemus prouidere, tempus non sufficeret. Cùm autem hæc dixerim ex me, supplico Sanctissimum Dominum nostrum, & Reuerendos Patres, vt non exigant aliam diffinitionem.

s Scilicet Turrecr.

t In sua scilicet, ordinatione accipit potestatẽ, vt illa vox Saluatoris cum intentione consecrandi prolata sit eadem vox, & eandem vim habeat transubstantiandi.

u Vide, quæ statim hic replicat Turrecr.

x Et quartum, initio.

TVRRECR. Ego cum magno gaudio audiui sapientiam tanti Patris, quia audiui Paternitatẽ suã confitentem, quòd verbis Saluatoris conficitur Sacramentum, & formam verborum Saluatoris esse factricem, & operatricem Sacramenti. Secundò videbatur dicere, quòd verba Basilij faciunt per modum virtutis actiuæ. Orat, inquit, Sacerdos, vt sermo ille prolatus per me habeat

virtu-

virtutem illam transubstantiandi panem in corpus Christi; & vt hoc Sacramentum consummetur, dicuntur operari verba Basilij, posuit exemplum de seminibus, quæ licèt habeant virtutem actiuam, tamen egent aiijs operationibus, sicut orationis, & Altaris. Ista, quæ Paternitas sua dixit, non habent locum propter duo. Primò ratio dicta est ex me, quæ accipiebatur ex ordine verborum Basilij, quia rem perfectam non supplico, vt quis perficiat, etiam nos petimus, sed postquam prolata sunt verba Christi, non sequuntur verba deprecatoria, vt fiat consecratio, sed sequitur deprecatio in Canone nostro, vt corpus Christi consecratum fiat nobis in vitam æternam. Cùm ergo verba Basilij sequantur consecrationem, non possunt habere verba deprecationis vim, vt fiat, quod factum est. Secunda ratio est quare argumentum non facit ad propositum, quia verba Christi non habent virtutem incompletam, vt semina, sed est sermo viuus, & ideo illud argumentum non videtur fauere intentioni tuæ; & salua pace tuæ Paternitatis videtur necessarium, quia vt dictum est, inductum est in medium, & contradictum, vt non ponatur, cùm tamen hoc sit de principalioribus Sacramentis nostræ fidei, & de professione huius fidei sit orta tanta contentio, videtur necesse, vt addantur illa quatuor, quæ dixi, quòd sunt necessaria, Minister, Materia, Verba, & Intentio, sed sine Altari, & sine vestibus sacris fit Sacramentum, licèt peccaret, qui sic consecraret, sed non potest esse perfecta confectio, nisi hæc quatuor concurrant.

AND. Hora iã tarda, assurgente Pontifice, assurreximus cuncti, ac cunctis Græcis surgentibus, Papa hortatus est omnes, quòd cùm effectu conuenirent.

Deputantur sex pro qualibet parte, vt tractent dogmatum diffiniendorum expressionem: breui postmodum narratione omnia refert Patribus Iulianus Cardinalis, & quoad formam transubstantiationis Græci protestantur, nunquam dissensisse ab Ecclesia Romana Ecclesiam Orientalem.

AND. Die vigesima sexta Iunij Reuerẽdissimis Dominis Cardinalibus, & Prælatis, conuentis in vnum locum Palatij, & DD. Imperatore, & Græcis in alia aula eiusdem Palatij, inter nostros cœpit D. Cardinalis Placentinus hoc modo. Num. IX.

CARD. PLACENT. Visum est D.N. & Imperatori ad hoc vt negotium vnionis Græcorum faciliùs expediatur, sint ex qualibet parte sex, qui vnà cum Domino nostro, & Imperatore tractent rerum harum conclusionem, & si quæ insurgerent difficultates, vt publicè Paternitatibus vestris referrentur, vt omnium sententia deleantur. Quare videtur, vt deputati sex sint Dominus S. Sabinæ, D. Morinen. D. Legionen. D. Prouincialis Lombardiæ, D. Ioannes de Turrecremata, & D. Ioannes de Ferraria.

AND. Quibus verbis expositis; surrexerunt sex illi, & ad Papam accesserunt, & dictum est alijs, vt expectarent cum charitate; missùsque est quidam, vt Imperatori referret, vt suos mitteret, qui illicò sex suos destinauit, videlicet D. Heracleen. D. Archiepiscopum Russiæ, D. . . . . D. Nicænum, & duos Presbyteros, qui & cameram Papæ ad nostros ibidem deputatos ingressi sunt, expectatumq. diù extitit, demùm reuersis Græcis, & nostris cœpit Dominus S. Sabinæ sic.

CARD.

CARD. Reuerendi Patres Relatio longa est, videtur quia hora iam 17. est, vt cras de mane conueniamus, & fiat relatio conclusorum.

AND. Aestus, & calor erat maximus vltra meridiem, quare libentissimè quisque abijt, quinimò quia quilibet debilitatus quasi deficiebat caloribus magnis, & hora iam 18. deputatus est ibidem Latinis, & Græcis potus & collatio refectiua spiritus pro volentibus. Die igitur 27. cunctis conuenientibus in Palatio Apostolico in capella maiori, summo Pontifice præsente, & nostris omnibus, summus Pontifex accersito Domino S. Sabinæ inquit, vt se ad exponendum cuncta disponeret. demùm prædictus Dominus noster Papa dixit.

PAPA. Sicut scitis, diù & multum laboratum est, vt veniremus ad finem huius sanctæ vnionis cum istis orientalibus, & iam sunt 15. menses; tandem multis disputationibus habitis, & tractatibus, & laboribus susceptis per eos, qui interfuerunt, misericordia Dei, res ad bonum finem deducta est, & non visum est hactenùs in omnibus omnes occupare, nunc, materia conclusa, deliberauimus, vt D. S. Sabinæ referat, vt videatis quantum D. noster Iesus Christus operatus sit, postea deliberabimus quid agendum.

AND. Cœpit Cardinalis S. Sabinæ hoc modo.

CARD. Beatissime Pater de mandato Sanctitatis vestræ, prout potero absoluam, prout Sanctitas vestra mandauit, licèt cuperem, vt alteri iniunctum esset, qui copiosiùs referret. Sanctitas vestra, & Reuerendi Patres sciunt, quòd iam sunt quingenti anni, quòd magnæ differentiæ fuere inter S. Roman. Ecclesiam, & Orientalem, primò de processione Spiritus sancti, vtrum Spiritus sanctus procederet à Patre, & Filio. Secundò de additione, an potuerint addi verba illa in symbolo, etsi vera. Tertia differentia, an corpus Domini potuerit confici in pane azymo; Quarta de purgatorio, & hoc habet multas partes. Quinta differentia de Primatu Sedis Apostolicæ, & Romani Pontificis; & super his facti sunt innumeri tractatus, tam per Latinos contra Græcos, quàm per Græcos contra Latinos, & , vt scitis, fuerunt acerrima odia inter Occidentales, & Orientales Ecclesias, & vna hæreticabat aliam, & multæ censuræ factę sunt per S. R. E. contra eosdem Græcos, & Orientales à Romana Ecclesia eorum omnium matre dissidentes; Græcis venientibus ad hoc sacrum Concilium fuit disputata materia Purgatorij, & vt constat his, qui interfuere, multæ fuere differentiæ. Primò dicentium, quòd non erat locus Purgatorij, sed essent animæ in certis locis expectantes diem Iudicij, & dicentes, quòd nec animæ Beatorum videbant Deum, nec animæ damnatorum ibant ad Infernum ante Iudicij diem; & ex his ortæ sunt multæ disputationes, imò dicebant, quòd nec Angeli viderent Deum. Postea fuit disputata materia additionis, & quia hęc publica fuit, non refero. Tertiò de Processione Spiritus sancti; & illa publicè, vt audistis: sed demùm visum fuit Domino Imperatori, & Græcis, vt cessaretur à disputatione, & veniretur ad tractatus certos, sperantes ex eo dare finē, & volebant, quòd pauci essent, & vt obtemperaretur voluntati suæ, non potuerunt omnes Paternitates vestræ requiri, sed certi deputati sunt; & quia materia processionis erat grauior, incœperunt plures tractatus, sperantes vt illa conclusa, non multū remaneret differentiæ; & fuerunt auditæ multæ difficultates, & multi modi, primò dicebant Græci, vt diffiniretur, quòd Spiritus sanctus procederet à Patre per Filium, per Deputatos fuit reiecta illa via propter multas rationes;

nes; fuit proposita alia, quod illi confiterentur benè tenere, & nos, & quòd ipsi benè tenerent secundùm suum intellectum. Ista via fuit reiecta per nos, quia veritas non capit diuisionem. Deinde data est alia, quòd declaretur, quòd Spiritus sanctus profluit à Patre, & Filio; abhorrentibus Græcis verbum, procedere, & per nos fuit reiecta hæc via, quia verba hæc haberent dubitationem, & ideo non essent ponenda in diffinitione. Deinde dicebatur, quòd differentia non erat, an Spiritus sanctus emanaret vel non emanaret, aut proflueret, sed an procederet, & ideò non diffiniretur per hoc contentio, quæ erat. Deinde fuit propositum, vt diffiniretur, quòd procedit à Patre, & Filio, & à Patre per Filium, et hæc via non visa est bona, quia posset fieri mala interpretatio, vt verbum, et, exponeretur in, per; Dicebatur quòd hac via declararetur, quòd Filius esset caussa, et quòd non erat bonus modus pronuntiandi, quia esset dubia sententia, quæ debet esse certa. Deputati Sanctissimi Domini nostri Papæ semper steterunt constantes, vt diffiniretur difficultas secundùm dogma S. R. E. & post multos labores, aliquando fuimus propinquiores desperationi, quàm conclusioni, sed quia Deus vult cognosci, quod à se cuncta procedunt, cùm magis eramus discordes, isti Domini Græci assenserunt cedulæ nostrę. Et licèt in Concilio Lugdunensi [y] fuerit conclusum quòd procedit Spiritus sanctus ęternaliter ex Patre, & Filio, hic tamen dicitur in cedula nostra, quòd ęternaliter est à Patre, & Filio, & plura verba, prout continetur in ea, quæ plures difficultates tollunt.* Deinde sopita hac materia, ventum est ad aliud, quia ex quo materia de additione fuerat mota, videbatur, vt synodaliter diffiniretur, quòd additio fuit licita, & in hoc fuit magna difficultas, quam narrare vix quattuor horæ sufficerent. demùm conclusum est, vt confiteantur, quòd illa additio, seu declaratio iustè, seu benè facta est: Quantum ad materiam de Purgatorio non fuit publicè disputata, sed inter aliquos deputatos, & benè solenniter; & quia multæ visæ sunt difficultates, ego quasi desperaui, tandem Deo operante, Græci iam confitentur veritatem, videlicet, quòd hi, qui decedunt in charitate, & satisfecerunt pœnitentijs iniunctis, seu in aliquo peccato veniali, quòd vadunt ad Purgatorium, sed si in peccato mortali statim ad Infernum vadunt; si sine peccato, & post susceptum baptisma, incontinenti migrant ad cælum; sed Græci tenebant, quòd non viderent ipsum Deum, sed certos fulgores, & in hoc fuit magna difficultas, & tanta, quòd quasi turbauit totum negotium; demùm cognouerunt rationibus, quod animæ Beatorum videbant Deum trinum, & vnum, sicuti est, & voluerunt in cedula apponi, quod aliquæ minùs perfectè viderent, & alię magis; & hoc visum fuit admitti, quia in domo patris nostri mansiones multæ sunt. Alia differentia fuit de azymo quia etiam apud Græcos aliqui volebant, quòd non conficeretur in azymo, dicentes, Christum vsum pane fermentato, & tandem conclusum est, vt in pane, & azymo, & fermentato conficeretur, & rationibus auditis, assenserunt prout plenè in disputatione de hoc constat. Et vt publicè constent omnia, fuit exorta alia difficultas, quæ quasi perturbauit totum opus, nec vnquam hæc quæstio fuit mota. Nam nuntiato Domino nostro, quòd Græci in confectione Sacramēti certis alijs orationibus vterentur, visum est Sanctitati suæ, vt sciretur eorum intentio, an tenerent illas orationes esse de substantia consecrationis, & confessi sunt, auditis rationibus nostris, quòd semper tenuerunt, quòd solis verbis

[y] Relato in cap. vnico de summa Trinit. & fide Cathol. in 6.

* Subditur enim etiā quòd ab vtroq; procedit, vide diffinitionē.

verbis dominicis conficeretur, & quòd putarent anathema, qui aliud crederet, fuit institutum, vt hoc poneretur in diffinitione. Dixerunt, quòd hoc non erat necessarium; imò si poneretur, Ecclesia ipsorum reciperet ignominiam, ac si hactenùs tenuissent aliud; vnde cùm semper fuerimus concordes, in hoc diffinitio non debet fieri, nisi de dubijs. Tandem S. D. N. dedit heri certos Deputatos, & post multos tractatus dixerunt Græci, ad hoc vt sitis certi de credulitate nostra, videatis Ioannẽ Chrysostomũ, qui hoc clarè ponit, & sumus parati publicè confiteri, quòd nos tenemus sicut vos, quòd in verbis solis dominicis conficitur: vnde S. D. N. hoc audito obtemperauit, vt nõ deduceretur in dubium quod nunquam fuit, maximè quia alij Pontifices tentantes reductionem Græcorum, nil aliud ab eis petierunt, nisi vt confiterentur, quod in azymo conficeretur. Vltima differentia fuit de Primatu, & hæc visa est quoad humanitatem [a] difficilior, quia libenter subditi à capite deuiant, & in rei veritate vsque nunc non benè senserunt de potestate Romani Pontificis, dicentes, quòd erat caput quoad vnum totum, vt Decanus, & auditis sacris Scripturis, & sacris Concilijs, visa est veritas, quòd Sedes Apostolica, & Romanus Pontifex, est successor Petri; deinde, disponente diuina pietate, factum est, vt assenserint Græci secundùm cedulam datam per Latinos. Dixerunt deinde, quòd aliquid deliberaremus de Sedibus Patriarchalibus, videlicet quòd Constantinopolitana esset secunda, provt in constitutionibus est decisum, & in Concilio Lateranensi, vbi præfuit Innocentius III. renouata sunt priuilegia sedium Patriarchalium. Hæc omnia retulimus Sanctissimo Domino nostro, sine cuius licentia nil attentatum est; Sãctissimus Dominus noster nil vult deliberare in tam arduo negotio sine scitu Paternitatum vestrarum; & propter hoc fecit congregare Paternitates vestras. Ego legam notulas cedularum, postea sua Sanctitas, & Paternitates vestræ deliberabunt. Isti Græci multùm instant pro recessu, & quia transeunt propè Turcas, est opportunum tutè accedere; & licèt Sanctissimus Dominus noster det galeas, tamen vt tutiùs vadant, videtur eisdem eundum cum galeis Venetorum, & vt Imperator vadat ad ædificandum populum citò, cùm si fama iret in populum ignarum, non auditis rationibus, periculosum foret; vnde videtur annuendum suæ voluntati, legam cedulam, quæ non est in forma Decreti, quia fiet in persona Sanctissimi Domini nostri postea decretum.

[a] Scilicet, fragilitatẽ.

AND. His dictis, Cardinalis legit primam cedulam. Quoniam in hoc sacro [a] Concilio, &c. Prout superiùs est descripta. Hac lecta secuta est secũda cedula Diffinimus [b], &c. Hac lecta sequitur alia hoc modo. Item [c] in azymo, &c.

[a] Supra hac eadẽ Col lat. num. 3. in princ.
[b] Supra num. 4.
[c] Supra eodem nu. 4.

CARD. Antequam fiat sessio, venient in hunc locum Græci, & confitebuntur, quòd solis verbis dominicis conficitur.

AND. His dictis, aliam legit hoc modo.

CARD. Item [d] si verè pœnitentes, &c.

AND. Hac lecta, alia lecta fuit hoc modo. Diffinimus [e], &c. Quas omnes supra annotatas ascripsimus; sicque non expedit iterum occupare membranas.

[d] supra nu. 3. in fine.
[e] Et Supra num. 4.

CARD. Sanctissime Pater, & Reuerendissimi Patres, hæc facta sunt per Deputatos, nunc Sanctitas vestra decernat, prout videbitur Sanctitati vestræ cum consilio horum Patrum, & potest Sanctitas vestra summas Deo

gratias

gratias reddere, quòd veſtro tempore factum ſit, quod à tempore Apoſtolorum citra vix tale factum eſt, & reduxit aut totidem, aut plures, quàm nos Latini ſumus ad fidem Romanæ Eccleſiæ.

PAPA. Venerabiles fratres,& filij,audiſtis quę filius noſter Card. S.Sabinę dixit,& tractatus,& labores,& concluſa,& qualiter hortatur,vt debeamus gratias agere Dño noſtro,quia vidimus,quod prędeceſſores noſtri voluiſſent videre,& non viderũt;poſt multos labores deſperantes,quaſi omnia venerunt ad votũ Eccleſię Romanę,Deo ſolũ operãte,qui vbi vult,& quãdo vult,operatur. Gręci accelerãt expeditionẽ,& nos debemus,& volumus id facere. Credo omnes vos pro prudẽtia veſtra debere cõcurrere nobiſcũ, & gratias agere Deo,& videtur vt de omni ſtatu aliqui deputẽtur,qui cõficiãt Decretũ,vt fiat ſeſſio in die Apoſtolorũ Petri, & Pauli;ſi eſt aliquis, qui velit quid dicere,dicat;& regratiandum eſt his, qui laborauerũt.Hora 20. omnes conueniant.

AND. Promotor ita intimauit.

LVD. Quid hoc verbum, ſtatus, inſinuat?

AND. Ego, quæ in Concilio geſta ſunt, ſeparatim tractatu alio [29] anno- 29
tatii,ex quo Concilij formam,ſicq. quid hoc verbũ velit,perciperes pleniùs; ſed vt breuiter ſcias. In principio, quo Concilium Ferrariæ conuentum eſt, diſceptantibus Patribus in deliberandis negotijs,an per nationes, ſeu per deputationes procedendum eſſet,cum ſingulis in vnum conuenientibus,nunquã concluſa fuiſſent tractãda;fuit viſum vt Conciliũ in tres ſtatus congregaretur, In Cardinales,Archiepiſcopos,& Epiſcopos,Et alius eſſet Abbatum,& aliorũ Regularium;Tertius Clericorum Doctorũ,& dignitates in Cathedralibus Eccleſijs habentiũ,& graduatorũ in Theologia,Iure Canonico & Ciuili,cõcluſùmue extitit vt * ſẽſus ſtatus diceretur adeſſe,ſi ex tribus duę partes conuenirent cuiuſlibet ſtatus;ſicq.vt concludi potuiſſet,neceſſe fuerat,vt conſtituta forma authoritatem præberet.

*Quæ perſonæ in Cõcilijs general. vel de iure diuino vel de iure poſitiuo votum habeant deciſiuũ,quæ verò conſultiuum tantũ. Vide Turrecr. de Eccleſia lib.3. c.12. 13. 14.& 15.Bellarm.de Concil.lib.1.cap.15. Azor. part. 2. lib.5. cap.11.

Hora 20. quilibet in ſuo ſtatu conuenit, ac quilibet quatuor deputauit, qui cedularum ſententias in vnam Bullam redigerent. Quibus electis diſſolutæ ſunt pro die illo conuentiones ſtatuum.

LVD. Cur non ſeruatum eſt, vt tanta non fieret interpoſitio temporis ad quartam Iulij, cum hæc concluſa primitùs fuerint?

AND. Mens omnium fuerat, vt ſine difficultate cuncta tranſirent,ſed intercesserunt dies octo,ſingulis diebus noſtris, Græciſuè Deputatis bis conuenientibus, erant namq. in verborũ compoſitione differentiæ,ſicque lapſi ſunt tot dies;demùm conuenerunt Patres,præſente ſummo Pontifice,& 4.Iulij facta extitit generalis Congregatio in Palatio Apoſtolico,vbi aſſiſtentibus cũctis,Reuerendiſſ.Cardinalis S. Sabinæ his verbis cœpit Patres alloqui.

CARD. Paruam orationem facere oportet,Patres Reuerendi: A die,qua omnes conueniſtis, hodie eſt octauus dies,quo fuerunt deputati quatuor pro quolibet ſtatu, qui deberent eſſe cum Deputatis Grecorũ pro formando Decreto; Patres ſingulis diebus conuenerunt, de mane, et de ſero; tandem hoc mane fuit lectum Decretum in S. Franciſco in græco, et in latino, et omnes Deputati remanſerunt contenti.

PAPA. Legatis.

AND. Per D.Thomam Subdiaconum lectum extitit Decretum,prout infra ponitur,quo lecto,cœpit ſummus Pontifex hoc modo.

PAPA. Audiſtis lectum Decretum, & regratiandum eſt de tanta gratia

summo Deo nostro, quòd tot millia populorum veritatem recognoscãt, à quã per 437. annos, & vltra diuerterunt; nunc Deo gratias referamus. Videtis labores Deputatorum, & debent per vos omnes remunerari laudibus. Ego nescissem plura à Græcis petere, quia quæ quæsiuimus, & petiuimus, habuimus; Post hanc materiam fidei, alia veniunt agenda, & sperandum est, quòd in alijs Deus prosperabit, & vnitos nos faciet, prout & in hac re nos omnes fecit. Die Lunæ, quæ erit octaua Apostolorum Beatissimorum Petri, & Pauli in Cathedrali Ecclesia, vbi nos celebrabimus, sessionem faciemus.

AND. Quibus expositis, cunctis licentia data est ad recessum. Die sequẽti quinta Iulij hora iam tarda, Græci speciali mandato requisiti aduenere in palatio Apostolico, vbi summo Pontifice præsente, Nicænus Metropolita his verbis est allocutus.

NICAEN. Beatiss. & Sanctiss. Pater & vos Reuerẽdiss. Cardinales, & omnes alij præsentes Reuerendiss. Domini, & Patres, quoniam in præcedentibus congregationibus nostris, inter alias discussiones de differẽtijs inter nos, orta est dubitatio de consecratione diuini Sacramenti Eucharistiæ, & aliqui suspicati sũt, nos & Ecclesiam nostrã non credere illud Sacramẽtum pretiosissimũ cõfici per verba Domini nostri, propter hãc caussã Beatiss. Pater, nos adsumus coram vestra sãctitate, istis omnibus Patribus astãtibus, qui pro parte S. R. E. sunt, maior pars omnium nostrum personaliter adest coram Sanctitate vestra, alij absũt propter infirmitatem corporis, & angustiam horæ. En iam Sanctiss. Pater adsumus ad certificandũ primò Sanctitatẽ vestrã, deinde alios Reuerẽdiss. Patres de hac dubitatione, de qua ita breuiter dicimus. Notissimum est sancte Pater Beatitudini vestræ, & alijs Reuererendiss. Dominis in discussione, & inquisitione differentiarũ habitarum, nos vsos authoritatibus S. Scripturę & Sanctorũ Patrum Ecclesiæ, nã cognoscẽtes nos, & animaduertẽtes fragilitatẽ humanã, potius voluimus credere authoritatibus Sanctorum Patrũ, quã rationibus humanis, ea regula, qua in alijs vsi sumus, & in hac hæsitatione vtimur. Et quoniã ab omnibus Sãctis Doctoribus, maximè ab illo B. Ioãne Chrysost.[a], nos audiuimus, verba dominica esse, quæ mutãt, & transubstãtiant panẽ illum in corpus Christi, & vinũ in sanguinẽ, & quòd diuina verba illa Saluatoris omnẽ virtutẽ transubstãtiationis habent, de necessitate ipsũ Doctorem, & eandem suã sentẽtiam sequimur. Præterea Pater Beatiss. nec nos ignoramus quatuor requiri in consecratione pretiosissimi, & venerabilis Sacramẽti. Primò materiã, quæ debet esse panis triticeus, aut fermentatus, aut azymus, quia in vtroq. conficitur veraciter. Itẽ quòd minister sit Sacerdos, qui habeat Sacerdotiũ ab Ecclesia secundũ Canones. Item tertiò formã, quæ est ista, verba Saluatoris secundũ sentẽtiam S. Ioannis pręfati. Quartò, Beatiss. Pater, intentio Sacerdotis, vt habeat intẽtionem consecrãdi panem sibi propositũ, & vinum. Hæc breuiter Pater Beatiss. de hac quæstione, & sufficiẽter ad certificationem Sanctitatis vestræ, & aliorum Patrum diximus, & quòd semper Pater Sancte, fuerimus, & simus, & futuri simus in hac sententia Sanctitatem vestram certissimam reddimus.

[a] *Homil. 83. in Matthæũ, & Homil. 2. in 2. ad Timoth. & Homil. 60. ad Populum Antioch. & alibi. Vide Arcud. in Concord. lib. 3. cap. 32.*

PAPA. Intelleximus, quę per venerabilem fratrem nostrũ Nicęnum dicta sunt, & quamuis in mente nostra non esset aliud, tamen gratum fuit audisse, quæ ore relata sunt, quia ista est doctrina & S. Ioannis Chrysostomi, & aliorum Sanctorum, qui præcesserunt, & qui secuti sunt, & hanc doctrinam secuta est, & semper sequetur cum gratia Dei S. R. E. & gratum fuit audire, vt

qui

qui aliud existimassent, sint certi de vestra bona opinione.

AND. Placētinus, his dictis, qui ex Cardinalibus tunc primus erat, dixit.

PLACEN. Omnes tenuimus, & tenemus hoc cum gratia Dei, & sicut in hoc sumus concordes, erimus & in alijs cunctis.

AND. Quibus dictis, Nicænus hæc verba protulit.

NICAEN. Per Beatitudinem vestram, & solicitudinem Sanctitatis vestrę omnia feliciter processerunt, & procedent cuncta in meliùs, & vestra Beatitudine præsidente cuncta feliciter procedere sperandum est, prout Spiritus sancti gratia in hoc sancto opere visum est.

AND. Quibus expositis assurreximus cuncti, hora xxiiij.

Vnionis Decretum seu diffinitio solenni in sessione legitur.

AND. DIe sexta Iulij in Cathedrali Ecclesia sessio facta est; Latinis, Græcisque præsentibus ordine, modòue, quo supra in Concilij œcumenici pronuntiatione, & declaratione [a] expositum est, licèt ciuitatis nobilitate, celebrior pompa fuerit, & populi magnitudine, & Dominorum præsentia. Erat namq. Ecclesia illa magnitudine non inter mediocres Italię, sed de maioribus, tanta multitndine populi plena, vt extra Ecclesiam maximum stare numerum oporteret, quorum Ecclesia capax non fuerat; Patrum verò caterua venerabilis, prout in subscriptione conspicies. Num X.

[a] *Dum scilicet, Ferrariæ celebrata est prima sessio, vt supra.*

LVD. Extitit nè aliquid noui ea in celebritate, aut memorabile vltra Decretum?

AND. Vltra nouitatem, nouorùmue capitulorum fidei professionem in Decreto contentorum, nil noui conspexi nisi quòd prout alij Latini Patres ad summum Pontificem accedunt, eidem osculando fimbrias, reuerentiam exhibendo, id pariter & Græci fecere, ac hymnum Veni creator Spiritus in græco suauissimo cecinerunt cantu, ac missam, cunctasq. Ecclesiæ Latinæ cæremonias religiosissimè, ac reuerenter perceperunt, adoraueruntq. Missa Romanæ Ecclesiæ more, summo Pontifice celebrante finita, ac demùm solitis orationibus, ac cæremonijs, quæ fieri assolent in sessionibus publicis; ad Altare summi Pontificis Sede posita, prout moris est, ac cunctis præsentibus, Imperatore Græcorum, cæterisue Græcorum Patribus Reuerendissimus Dominus Cardinalis S. Sabinæ in latino primò, deinde Nicænus Archiepiscopus in græco Decretum legere, cuius Decreti verba hæc fuere.

DECRETVM SEV DIFFINITIO.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Ad perpetuam rei memoriam.

Consentiente ad infrascripta carissimo in Christo filio nostro Ioanne Palæologo Romæorum Imperatore Illustri, & Locatenentibus venerabilium fratrum nostrorum Patriarcharum, & cæteris Orientalem Ecclesiam repræsentantibus.

LAetentur cæli, & exultet terra; sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem, Orientalèmque diuidebat Ecclesiam, & pax atque concordia redijt, illo angulari lapide Christo, qui fecit vtraq. vnum, vinculo fortissimo charitatis, & pacis vtrumque iungente parietem, & perpetuæ vnitatis fœdere copulante, ac continente, postq. longam mœroris nebulam,

& dissidij diuturni atram, ingentèmque caliginem, serenum omnibus vnionis optatæ iubar illuxit. Gaudeat & mater Ecclesia, quæ filios suos hactenus inuicem dissidentes, iam videt in vnitatem, pacemq. rediisse, & quæ antea in eorum separatione amarissimè flebat, ex ipsorum modò mira concordia cum ineffabili gaudio omnipotenti Deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles vbique per orbem, & qui Christiano censentur nomine, matri Catholicæ Ecclesiæ collætentur; ecce enim Occidentales, Orientalesque Patres post longissimum dissensionis, atque discordiæ tempus, se maris, & terræ periculis exponentes, omnibùsque superatis laboribus, ad hoc sacrum œcumenicum Concilium, desiderio sacratissimæ vnionis, & antiquæ charitatis reintegrandæ gratia, læti alacrèsque conuenerunt, & intentione sua nequaquam frustrati sunt; post longam enim, laboriosamq. indaginem, tandem Spiritus sancti clementia ipsam optatissimam, sanctissimàmque vnionem consecuti sunt. Quis igitur dignas Omnipotentis Dei beneficijs gratias referre sufficiat? Quis tantæ diuinæ miserationis diuitias non obstupescat? cuius vel ferreum pectus tanta supernæ pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsùs diuina opera, non humanæ fragilitatis inuenta, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda, & diuinis laudibus prosequenda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio Christe fons misericordiarum, qui tantum boni Sponsæ tuæ Catholicæ Ecclesiæ contulisti, atque in generatione nostra tuæ pietatis miracula demonstrasti, vt enarrent omnes mirabilia tua. Magnum siquidem, diuinumq. munus nobis Deus largitus est, oculis videmus, quod ante nos multi, cùm valdè cupierint, aspicere nequiuerunt.

Conuenientes enim Latini, & Græci in hac sacrosancta œcumenica synodo, magno studio inuicem vsi sunt, vt inter alia etiam articulus ille de diuina Spiritus sancti processione summa cum diligētia & assidua inquisitione discuteretur; prolatis verò testimonijs ex diuinis Scripturis plurimisq. authoritatibus SS. Doctorum Orientaliū, & Occidentalium; aliquibus quidē ex Patre, & Filio, quibusdā verò ex Patre per Filiū procedere dicētibus Spiritum sanctum, & ad eandem intelligētiam aspicientibus omnibus sub diuersis vocabulis, Græci quidem asseruerunt, quòd id, quod dicunt Spiritum sanctū ex Patre procedere, non hac mente proferunt vt excludant Filium, sed quia eis videbatur, vt aiunt, Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere tanquam ex duobus principijs, & duabus spirationibus, ideo abstinuerunt à dicendo, quòd Spiritus sanctus ex Patre procedat, & Filio; Latini verò asseruerunt, non se hac mente dicere Spiritum sanctum ex Patre, Filiòque procedere vt excludant Patrem quin sit fons, & principium totius Deitatis, Filij scilicet, & Spiritus sancti; aut id, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius à Patre non habeat, siue quòd duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed vnum tantùm asserant esse principium, vnicàmque spirationem Spiritus sancti, prout hactenùs asseruerunt; Et cùm ex his omnibus vnus, & idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infrascriptam sanctam, & Deo amabilem, eodem sensu, eademq. mente vnionem vnanimiter concordarunt, & consenserunt.

In nomine igitur sanctæ Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti hoc
30 sacro approbante vniuersali Florentino Concilio diffinimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, sicque omnes profiteantur.

Quod

Quòd Spiritus sanctus ex Patre, & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suùmque esse subsistens habet ex Patre, simul & Filio, & ex vtroque æternaliter, tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit; Declarantes, quòd id, quod sancti Doctores, & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significetur, Filium quoque esse, secundùm Græcos, quidem caussam, secundùm Latinos verò, principium subsistētiæ Spiritus sancti, sicut & Patrē; & quoniam omnia, quæ Patris sunt, Pater ipse vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum quòd Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo etiam æternaliter genitus est. Diffinimus insuper, explicationem verborum illorum, Filióque, veritatis declarandę gratia, & imminente tunc necessitate, licitè, & rationabiliter symbolo fuisse appositam.

Item in azymo, siue fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici, Sacerdotésque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, vnumquemque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ, siue Occidentalis, siue Orientalis consuetudinem.

Item si verè pœnitētes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari; & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt secundùm Ecclesiæ instituta. Illorùmque animas, qui post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiā quæ post contractam peccati maculam in suis corporibus, vel eisdem exutę corporibus (prout superiùs dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum, & vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectiùs. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Item diffinimus, sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum Orbem tenere Primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusq. Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, & Doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur.

Renouantes insuper ordinem traditū in Canonibus, cęterorum venerabiliū Patriarcharum, vt Patriarcha Constātinopolitanus [b] secūdus sit post sanctiss. Romanum Pontificē, Tertius verò Alexādrinus; Quartus autē Antiochen. & quintus Ierosolymitan. saluis videlicet [31] priuilegijs omnibus & iuribus eorū. 31

b Vide quæ diximus nota 21. collat. 22.

Datum Florentiæ in Sessione publica synodali, in Ecclesia maiori solēniter celebrata, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo trigesimo nono, pridie nonas Iulij, Pontificatus nostri anno nono.

Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus ita diffiniens subscripsi.

Varietas lectionum harum subscriptionũ hic in margine posita rum desumpta est ex Regesto Eugenij IV. & sumpto Sixti IV. ac alijs Vaticanis Codicibus.

Ego Antonius Episcopus Ostien. Cardinalis Bononien. supradictas diffinitiones veras, & catholicas esse affirmo, & illis me subscripsi.

Ego Branda [a] Episcopus Portuen. subscripsi.

Ego Nicolaus Cardinalis S. Crucis subscripsi.

Ego Franciscus tituli Sancti Clementis Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Angelottus tituli Sancti Marci Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Iulianus tit. S. Sabinæ Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Prosper Sancti Georgij in Velabro Diaconus Cardinalis [b] subscripsi.

Ego Dominicus Sanctæ Mariæ in Via lata Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Blasius [c] Patriarcha Ierosolymitanus subscripsi.

Ego Marcus Patriarcha Graden. subscripsi.

Ego Ioannes Episcopus Morinen. Illustrissimi Principis D. Ducis Burgundiæ, & Brabantiæ Orator subscripsi.

Ego Ioannes Episcopus Niuernien. [d] eiusdem dicti D. Ducis Orator signaui, & interfui.

Ego Bartholomæus Archiepiscopus Spalaten. subscripsi.

Ego Fantinus Archiepiscopus Creten. subscripsi.

Ego Iulianus Archiepiscopus Pisanus subscripsi.

Ego Andreas Archiepiscopus Colossen. subscripsi.

Ego Nicolaus Archiepiscopus Capuanus subscripsi.

Ego Ludouicus Archiepiscopus Florentin. subscripsi.

Ego Latinus de Vrsinis Archiepiscopus Tran. [e] subscripsi.

Ego Raymundus [f] Archiepiscopus Consanus [g] subscripsi.

Ego Iacobus Episcopus Adrien. subscripsi.

Ego Petrus Episcopus Paduan. subscripsi.

Ego Daniel Episcopus Concordien. subscripsi.

Ego Antonius Episcopus Portugallen. subscripsi.

Ego Bartholomæus Episcopus Valuen. subscripsi.

Ego Thomas Episcopus Fanen. [h] subscripsi.

Ego Christophorus Episcopus Ariminen. subscripsi.

Ego Amicus Episcopus Aquilen. subscripsi.

Ego Petrus Dignen. Episcopus subscripsi.

Ego Ioannes Ferrarien. Episcopus subscripsi.

Ego Valentinus Episcopus Ortan. & Castellan. subscripsi.

Ego Ioannes Episcopus Arben. subscripsi.

Ego [i] Bornocius Episcopus [k] Fesulan. subscripsi.

Ego Carolus Episcopus Senen. subscripsi.

Ego Andreas Hispanus Portugallensis Episcopus Megarensis subscripsi.

Ego Carolus Episcopus olim Mutinen. subscripsi.

Ego Nic. Episcopus Tiburtin. subscripsi.

Ego Antonius Episcopus [l] Grossen. subscripsi.

Ego Laurentius [m] Archaren. subscripsi.

Ego Zanonus Episcopus Baiocen. subscripsi.

Ego Ludouicus Episcopus * Treuisinus subscripsi.

a Alias Beranda.
b De Columna.
c Basilius.
d Niuernen.
e Tarentinus, Troianus.
f Aliàs Benedictus.
g Aliàs Compsanus, & Consanus.
h Aliàs Farensis.
i Aliàs Benotius.
k Esculan.
l Aliàs Grassen.
m Aliàs Episc. Achayen.
** Aliàs Taruisinus.*

Ego

Ego Ioannes de Mella [n] confirmatus Legionen. ſubſcripſi.
Ego [o] Gulielmus electus confirmatus Andegauen. ſubſcripſi.
Ego Angelus Epiſcopus [*] Parentin. ſubſcripſi.
Ego Damianus Epiſcopus [p] Aſiſinen. ſubſcripſi.
Ego Petrus Epiſcopus Anſaren. ſubſcripſi.
Ego Matthæus Epiſcopus Zapathen. ſubſcripſi.
Ego Angelus de Graſſis Epiſcopus [q] Arian. ſubſcripſi.
Ego Petrus Epiſcopus [r] Meſſanus ſubſcripſi.
Ego Bartholomeus Epiſcopus Cauallicen. ſubſcripſi.
Ego Robertus de [ſ] Floren. Epiſcopus Vulterran. ſubſcripſi.
Ego Antonius Epiſcopus Cæſenæ ſubſcripſi.
Ego Donatus Epiſcopus Piſtorien. ſubſcripſi.
Ego Scipio Epiſcopus Mutinen. ſubſcripſi.
Ego Chriſtophorus Epiſcopus [t] Coronen. ſubſcripſi.
Ego Andreas Epiſcopus [u] Conuerſan. ſubſcripſi.
Ego Alexius Epiſcopus Cluſinus ſubſcripſi.
Ego Garzias Epiſcopus Tuden. ſubſcripſi.
Ego G. Epiſcopus Granaten. ſubſcripſi.
Ego Aymericus Epiſcopus Montis Regalis ſubſcripſi.
Ego Baptiſta electus [x] Theanus ſubſcripſi.
Ego Nicolaus Epiſcopus Tricaricen. ſubſcripſi.
Ego Ioannes electus [y] Aganen. ſubſcripſi.
Ego Ioannes electus Oſilien. ſubſcripſi.
Ego Gulielmus electus Leonen. ſubſcripſi.
Ego Andreas Epiſcopus [z] Roſſumen. ſubſcripſi.
Ego Mattheus Epiſcopus [*] Tortonen. ſubſcripſi.
Ego Iulianus electus [a] Citariden. ſubſcripſi.
Ego Ioannes Epiſcopus [b] Canapen. ſubſcripſi.
Ego Thadæus Epiſcopus [c] Aceſiraten. ſubſcripſi.
Ego Petrus Clerici Archidiaconus Trecen. Ambaſciator Domini Ducis Burgundiæ, & Brabantiæ ſubſcripſi.
Ego Ambroſius Generalis Ordinis Camaldulen. ſubſcripſi.
Ego Gomeſius Abbas Florentin. ſubſcripſi.
Ego Ioannes de Vrſinis [d] Farſen. ſubſcripſi.
Ego Antonius Abbas S. Capraſij ſubſcripſi.
Ego Franciſcus Abbas S. Leonardi ſubſcripſi.
Ego Federicus Abbas [e] de Berto ſubſcripſi.
Ego Georgius Abbas [f] de Ferentillis ſubſcripſi.
Ego Antonius Abbas de Alfiolo ſubſcripſi.
Ego Bartholomæus Abbas de Campoſulonis ſubſcripſi.
Ego Sepulcrus Abbas de [g] Vrano ſubſcripſi.
Ego Angelus Abbas de Sexto ſubſcripſi.
Ego Paſchaſius Abbas S. Sepulcri ſubſcripſi.
Ego Benedictus Abbas de [h] Ceneo ſubſcripſi.
Ego Iacobus Abbas S. [i] Salini ſubſcripſi.
Ego Aloyſius Abbas S. Pauli ad Ripam Arni Piſani ſubſcripſi.
Ego Ioannes Abbas de Thiro ſubſcripſi.
Ego Daniel Abbas de Sauiliano ſubſcripſi.

Ego

n *Electus.*
o *aliàs Guillelmus.*
* *Baren.*
p *Aſsiſien.*
q *aliàs Arnien.*
r *aliàs Maſſanus.*
ſ *adde, Idimare de*
t *Sortonen.*
u *Concerauensi*
x *aliàs Theatin.*
y *aliàs Agenen.*
z *aliàs Aoſsinien.*
* *alias Cortonen.*
a *aliàs Citarien.*
b *aliàs Connopen.*
c *aliàs Aceſtraten.*
d *Abbas.*
e *aliàs de Boreto.*
f *aliàs de Seren.*
g *aliàs Vrino.*
h *aliàs Chouer.*
i *aliàs Salui.*

Ego Benedictus Abbas S. Pancratij subscripsi.
Ego Franciscus Abbas [k] de Pancriano subscripsi.
Ego Ioannes [l] Granant. Abbas de Ripolis subscripsi.
Ego Angelus Abbas S. [m] Michaelis de Pistorio subscripsi.
Ego Nicolaus Abbas Monasterij S. Modesti [n] subscripsi.
Ego Iacobus Abbas S. [o] Saluatoris de Fenzoe subscripsi.
Ego A. Abbas Montis pian. Pistorien. Dioc. subscripsi.
Ego Petrus Abbas [p] S. Petri de Floren. subscripsi.
Ego M. Abbas S. Mariæ de Diciano subscripsi.
Ego [q] Santellemen, Abbas de Bibona subscripsi.
Ego Laurentius Dal Abbas de [r] Culuos subscripsi.
Ego Federicus Abbas Monasterij S. Pantaleonis de Luca subscripsi.
Ego Lucas Abbas [s] Stuant. in Alpibus subscripsi.
Ego Iacobus Abbas S. Petri de Massa subscripsi.
Ego F. Ioannes Abbas SS. Martyrum Corduben. subscripsi.
Ego Gulielmus Abbas S. Saluatoris Burdegalen. subscripsi.
Ego Tonus Lucas Abbas Petrariat. subscripsi.
Ego Georgius Abbas S. Petri de Eugubio subscripsi.
Ego Antonius Abbas S. Saluatoris, & Vigilij de [t] Sen' subscripsi.
Ego Abbas S. Mariæ de [u] Morone subscripsi.
Ego Abbas S. [x] Gaudæ subscripsi.
Ego Gabriel Abbas S. Iacobi de Pontida subscripsi.
Ego Dionysius Abbas S. Mariæ de [y] Sardin' Sagien. subscripsi.
Ego Timotheus Abbas S. Andreæ de Mantua subscripsi.
Ego F. Gulielmus Generalis Minorum subscripsi.
Ego Fr. Gerardus Generalis Augustin. subscripsi.
Ego Placidus Generalis Vallis Vmbrosæ subscripsi.

k *Aliàs S. Mariæ Primano.*
l *aliàs Granànis Abbas Daripoli.*
m *aliàs S. Mariæ.*
n *Beneuentan.*
o *aliàs Saluatij de Fraze.*
p *aliàs S. Felicis.*
q *aliàs Fartholomaeus.*
r *aliàs Culres.*
s *aliàs Druytis.*
t *Sium.*
u *aliàs de Mozone.*
x *aliàs S. Gonda.*
y *aliàs Sàdinsagien.*

Blondus.

Subscriptiones Græcorum.

Ioannes Palæologus in Christo Deo fidelis Rex, & Imperator Romæorum.
Antonius humilis Archiepiscopus Heracleen', Præsidens Edessenorum, & Primas totius Macedoniæ, & Locumtenens Apostolicæ sedis sanctissimi Philothei Patriarchæ Alexandrini subscripsi.
Gregorius sacer Monachus Magnus Protosyncellus, & spiritualis [z], ac Vicarius Apostolicæ Sedis Domini nostri Philothei Patriarchæ Alexandrini subscripsi.
Isidorus Archiepiscopus Kiouiensis, ac totius Russiæ, ac Locumtenens Apostolicæ Sedis sanctissimi Patriarchæ Antiocheni D. Dorothei affirmans, & satisfaciens subscripsi.
Dositheus Archiepiscopus Monembasien. Locumtenens Apostolicæ Sedis sanctissimi Patriarchæ Ierosolymitani Ioachini sequendo subscripsi.
Dorotheus Archiepiscopus Trapezuntin. sequendo subscripsi.
Metrophanes Archiepiscopus Cyzici subscripsi.
Bessarion miseratione diuina Archiepiscopus Nicænus sequendo subscripsi.
Macharius Archiepiscopus Nicomediæ subscripsi.

z *Græci πνευματικὸς, quo nomine appellatur qui est a Confessionibus; erat autem Gregorius à Confessionibus Imperatoris, vt ait Georgius Franza in Chronico lib. 2. cap. 17.*

Metho-

Methodius humilis Archiepiſcopus Lacedæmonien. ſubſcripſi.
Ignatius Archiepiſcopus Tornoui ſequendo ſubſcripſi.
Dorotheus Archiepiſcopus Mytilen. Locumtenens Archiepiſcopi Siden. ſequendo ſubſcripſi.
Damianus Archiepiſcopus Moldoblachiæ, & Locumtenens Sebaſtien. Archiepiſcopi ſubſcripſi.
Ioaſaph humilis Archiepiſcopus Amaſien. ſubſcripſi.
Batkanoel Archiepiſcopus Rhodi, & Cycladum Inſularum ſubſcripſi.
Calliſtus Archiepiſcopus Driſtæ ſequendo ſubſcripſi.
Matthæus Archiepiſcopus Mellenici ſequendo ſubſcripſi.
Gennadius Archiepiſcopus Saui ſequendo ſubſcripſi.
Doſitheus Archiepiſcopus Dramæ ſequendo ſubſcripſi.
Beſſarion Archiepiſcopus Nicęnus per mandatum ſcriptum, & ſubſcriptum à Manuele Magno Sacellario Chriſococo Diacono eius depoſitionem hìc ſubdeſignando ipſum hìc demonſtro, eadem nobiſcum ſapere, & conſentire, ac omnes, qui hìc ſunt, ſequi.
Theodoricus Magnus Sceuoſylax Xantinopolus Diaconus ſubſcripſi.
Michael Balſamon Magnus Chartoſylax Archidiaconus ſubſcripſi.
Silueſter Siopolus Magnus Eccleſiarchus, & Dichæoſylax ſubſcripſi.
Georgius Cappadocius Protodicus Diaconus ſubſcripſi.

Hìc debent eſſe Epiſcopi Ruſſiæ.

Conſtantinus primus Presbyter, & Vicarius Moldoblachiæ ſubſcripſi.
Moyſes ſacer Monachus Eccleſiarcus venerabilis, ac ſac. Regalis S. Montis Magnæ Lauræ, & ipſius Locumtenens ſubſcripſi.
Dorotheus ſacer Monachus Vicarius venerabilis, & ſacri Montis S. Magni Monaſterij Vatepedi ſubſcripſi.
Gerontius ſacer Monachus olim Prior venerabilis ſacri regalis Monaſterij Chriſti omnipotentis ſubſcripſi.
Athanaſius Abbas Monaſterij circumſpecti ſubſcripſi.
Germanus olim Abbas S. Baſilij ſubſcripſi.
Pachomius ſacer Monachus, & Abbas S. Pauli ſubſcripſi.

Lecto Decreto ſolenniter, & ſubſcripto, Græci ad patriam reuerſuri diſcedunt Florentia.

ANDR. HIs omnibus expeditis, die 26. Auguſti ſolenniter per totum ſacrum Cardinalium Collegium ſociati Imperator, Gręcive, ex Florentia ad Patriam * redeuntes exiuerunt, aſſociantibus eundem demum per territorium Florentinum Cardinalibus tribus, ac multis alijs: hisq. ſanctiſſimæ Vnionis optatus finis impoſitus eſt. Capies hæc, frater optime, quæ quidem, etſi facundiùs, non tamen rectè propriève referri potuiſſent; & retuli, prout fuere, verbiſve proprijs eorum, qui ea protulere, ne verborum ornamento à geſtorum veritate diuertere iudicarer; plurima, quæ in ſecreto ſunt geſta, alijs referenda dimiſi, qui his interfuere; hæc, quæ publicè geſta ſunt, continent, nulla à re ipſa mutata ſententia. Vale. Num. XI.

** Venetijs ingreſſi Galeas, vt ſupra dixit Imperator hac eadem Collatione nu. 6. & teſtatur Græcus Scriptor in fine ſeſſionum.*

LVDOV. Et tu vale.

In

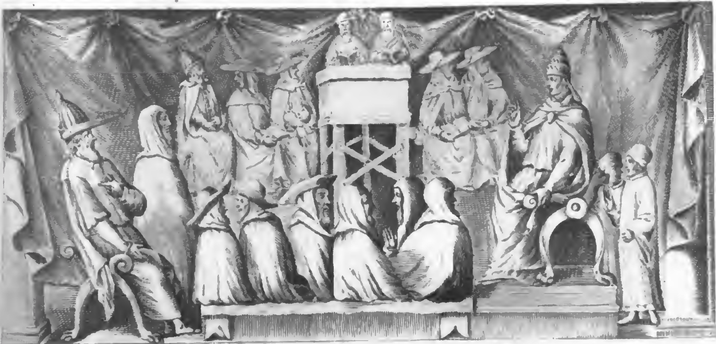
In supradictorum confirmationem opportunè hac subijcimus ex manuscripto codice Bibliotheca Heidelberga Romam in Vaticanum aducta fol.272. tenoris vt sequitur.

Anno Domini 1439. die Lunæ sexta mensis Iulij facta fuit sessio solennis in maiori Ecclesia Florentina, in qua Græci fuerunt reducti ad fidem nostram, & obedientiam Romanæ Ecclesiæ. Imperator, nobiles Græci, Legati D. Imperatoris Trapezuntij, Legati Regis Hyberorum, Rutheni Archiepiscopi, & Episcopi ipsorum, necnon omnes alij, qui erant in numero quingenti, genibus flexis ad Papam accesserunt, & osculati sunt sibi manus, prout moris est, Latini cantarunt hymnum Veni Creator Spiritus, & Te Deum laudamus. Deinde Græci more suo cum maxima deuotione in Græco similia cantarunt, & fuit celebrata Missa solennis per Papam; post Missam fuit lecta bulla Decreti per Cardinalem S. Angeli in Latino; in Græco autem fuit lecta bulla per vnum Archiepiscopum Græcum, & bulla fuit scripta in Latino, & in Græco, in vna charta. In medio chartæ, videlicet per longitudinem chartæ, erat vna linea sicut fit in quinternis, in quibus scribuntur iura, ab vna parte fuit scripta bulla in Latino, & subscripta per Papam, Cardinales, & alios Prælatos; ab alia verò parte fuit scripta in Græco pulcherrimè simili modo sicut Latina, & subscripta per Imperatorem cum incausto rubeo. Per quadraginta sex verò, Patriarchas, & Archiepiscopos Græcos, Trapezuntios, Hyberos, & Ruthenos fuit subscripta cum incausto nigro in simili forma in litera græca sicut nostra bulla Latina. *Hac ibi.*

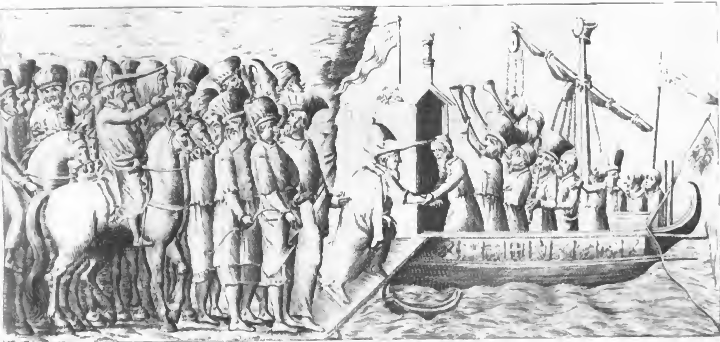
Supradictum Decretum pro Gracis extat etiam in Bullario Romano sub Eugenio, & vnum ex originalibus in pergameno latinè, & græcè scriptum manu Eugenij Papa, & Cardinalium nigris, necnon Imperatoris Gracorum rubris characteribus subscriptum, vidi in Archiuo Basilica S. Petri, quod iterum refertur infra in Decreto pro Iacobinis transumpto ex alio originali, vt ibi dicemus.

Legi in quodam veteri manuscripto penès Illustrissimum D. Carolum Strozziũ, Iulianum Cæsarinum Cardinalem donasse Reipublica Florentinorum originalia vnionis Gracorum, Armenorum, & Iacobinorum cum Ecclesia Romana in quadam capsula argentea, quam capsulam, & in ea seruata originalia, in thesauro reliquiarum existenti in sacello S. Bernardi in veteri palatio Magni Ducis Hetruria retulit mibi so vidisse eruditissimus D. Ferdinandus Vghellus Abbas SS. Vincentij, & Anastasij ad Aquas Saluias Ordinis Cisterciensis.

Extant in valuis æneis iussu Eugenij Papa IV. in maiori porta Basilica S. Petri collocatis, insculpta nobiliora eiusdem Pontificis monumenta, inter qua apparet publica Sessio prasentibus Papa, Imperatore, eiusq. fratre Despoto, ac Patrum Senatu, Florentia habita, in qua à Cardinali S. Sabina, & Archiepiscopo Nicano legitur Decretum Fidei. Subinde insculptus etiam cernitur discessus Imperatoris Venetias versùs, vbi triremim ingreditur Constantinopolim rediturus, vt hìc in gratiam Lectoris imprimi curauimus.



fol. 322



Hoc Decreto Fidei per Orbem transmisso, & in specie ad Patriarcham Alexandrinum, sic illum rescripsisse habetur in Vaticano codice.

Literæ Patriarchæ Alexandrini ad Sanctiss. D. Eugenium Papam IV.

PHILOTHEVS MISERATIONE DIVINA Papa [a], & Patriarcha magnæ ciuitatis Alexandriæ, ac totius Aegypti.

PAter Sanctissime, Pater beatissime, Religiosissime, Iustissime, Terrestris Angele, & Cælestis homo, qui cùm gratia Dei indutus, cum sacra veste ornatus, Boni gregis optime Pastor, qui doctrina tua irruentes lupos ab ouibus vniuersalis ouilis depellis, Christi nostri benefactoris patrocinio, deinde Principis Apostolorũ Petri, Petra fidei, Caput omnium Christianarum Ecclesiarum, Qui ex Christo Iesu Domino nostro sacram potestatem accipiens Papa magnæ Vrbis Romanorum, & Protector cæterorum Patriarcharum factus es, Comminister, & Frater in Spiritu sancto Domine sancte Papa Eugeni, sit tibi gratia, magnificentia simul, & gloria à Deo Patre omnipotente, & Domino nostro Iesu Christo, qui tribuens suis discipulis pacem in sancta Syon, Pacem, inquit, meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non sicut ad cæteras gentes, sed per igneas linguas illis aduenit [b], aperiènsque corda eorum, adimplens eos quantum quisque capere poterat, ac sic institutos in vniuersum orbem ipsos dimisit, quantum naturalis, ac gentilis philosophiæ indocti fuerant, tanto veræ scientiæ, & iustitiæ rudimenta susceperunt. Hanc igitur gratiam, pacem, ac benedictionem in maxima tua Beatitudine primò, deindè in sanctis fratribus meæ moderationis Pontificibus, Sacerdotibus, omnibusq. Christiano nomine appellatis, idem Spiritus multiplicare dignetur, intercedentibus ad hoc munus perfectissima Regina, ac Dei Genitrice Maria, Beato Marco Apostolo, & Euangelista, ac demùm omnibus Sanctis Dei. Amen.

Mea humilitas, Pater Beatissime, audiens [c] quæ tuæ magnæ Sanctitati à filio meo in Spiritu sancto fratre Alberto Monacho Ordinis Minorum misso in Aegyptum, refero, vt scilicet huc ad nos veniens, detulerit sanctissimas literas tuæ Sanctitatis, quas diligentissimè legi iussimus, & contenta in illis [d] mandata de sacra, & œcumenica Synodo, cum omnibus Patribus, Locatenentibus sanctorum Patriarcharum, & potentissimo Imperatore nostro Ioanne Palæologo, ac omnibus Pontificibus, ac Doctoribus Orientalibus, ac Occidentalibus sanctis, intelleximus, cognouimùsque, quo pacto vnio, & pax in tota catholica Ecclesia celebrata est, charitate perfecta, anima vna, fide vna, ac symbolo, abiectoq. schismate, & inimicitia in latriam communem, ac iustitiam, Dei omnipotentis amor, & pax inuocata sunt per gratiam, miserationem, pietatemq. Domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula seculorum. Amen.

Lectis igitur sanctissimis literis tuis perfectissimè Pater, omnes adorationis gratias egimus Domino nostro Iesu Christo de tam excellentissimo dono, Ecclesiæ suæ catholicæ elargito, huic nostræ alacritati aliud quodq. lætitiæ genus additum est. Siquidem eodem penè momento quo D. Frater Albertus huc accesserat, redditæ sunt mihi literæ ex magna vrbe Constantinopoli

a *Nomen Papæ vna cum iure legationis ad Concilium Ephesinum, à Celestino Papa concessum S. Cyrillo Patriarchæ Alexandrino, & per successores continuatũ, affirmat Niceph. lib. 14. c. 34. dubitat Baronius tom. 5. anno 430. num. 26. & in Notis ad Martyrolog. sub die 10. Ianuarij.*

b *Per Spiritum sanctum, nã statim subdit idẽ Spiritus, &c.*

c *idest, mea humilitas audiuit, & legit opera tuæ Sanctitatis, quæ refero vt scilicet, &c.*

d *Decreta.*

tinopoli Serenissimi Domini Imperatoris, & locum nostrum tenentium Patrum, quorundamq. nobilium, perlatæ manibus persacratissimi fratris meæ moderationis Metropolitæ Rhodi Domini Anathermetis, legimusq. vtrasque, Græcas scilicet, & Latinas, contulimusq. eas orationem orationi, versum quoque versui, & similes omninò illas reperimus stipulatas subscriptionibus sanctorum Patrum, ac fratrum, Archiepiscoporum, & Magistrorum orientalium & occidentalium, obsignatas sigillis tuæ magnæ Sanctitatis, & potentissimi Principis Domini Imperatoris. Vndè cùm nostris Aegyptijs Pontificibus, & cæteris Clericis nostris, statuimus, vt vbique in omnibus Christi Ecclesijs inter Missarum solennia præ cæteris Patriarchis memoriã tuæ Beatitudinis faciamus, sicut in sacris canonibus cautum est. Ego verò Pater Beatissime Decretum Sacræ Synodi summa veneratione suscipiens in pectore meo æterna inspectione infixi, sequi instituens tuæ Sanctitatis vestigia sacra, & Synodos, & Apostolicos canones. Agimus præterea gratias Deo pijssimo cum ijs populis Christianis, quòd nos tanto dono dignos efficere voluerit, constitueritq. nos omnes, vt sub authoritate, & potentia tuæ Sanctitatis regamur, atque sub vmbra alarum tuæ pietatis doceamur. Te autem, Pater Beatissime, felicem, summæq. beatitudinis dignum esse omnes gentes existimabunt, nam fons vitæ in euangelio beatos dixit, ac filios Dei, qui pacem hominibus comparant. Et certè beatus es, Pater Sanctissime, Multi enim Sanctorum Pontificum, ac Regum cupierunt videre hoc vnionis munus, & non potuerunt. Tu verò non solum hoc præ cęteris assequi meruisti, sed & summam mercedem habebis, coronaq. veritatis cum omnibus iustis coronaberis. Amen.

Scripsit mea humilitas literas ad potentissimum Principem D. Imperatorem, & ad quosdam Pontifices Constantinopolim, significans, vt si quis ea, quæ in sacra Synodo decreta, ac diffinita sunt, non recipit, tanquam tyrannus, & hæreticus habeatur, decidatq. à communione sanctæ Catholicæ Ecclesiæ. Inclino me ipsum Pater Beatissime sub scabello pedum Sanctitatis tuæ, cum qua sit gratia, beatitudo, & pax cum omnibus vtriùsq. ordinis viris sub tua potestate constitutis, & benedictio tuæ Beatitudinis sit cum omnibus nobis. Amen.

Inferiùs literis magnis scriptum sic erat.

Philotheus miseratione diuina Papa, & Patriarcha magnæ ciuitatis Alexandriæ, & totius Aegypti.

Notæ ad vigesimamsecundam Collationem.

1 Antirresis.] Sic Græco vocabulo vocat responsiones ad authoritates adductas ab Eunomio, qui est lib. 5. aduersus eundem cap. cuius titulus est, *Quod participant de Creatore, quæ ad imaginem eius facta sunt,* in fine.

2 Conditio.] scilicet aduersus Eunomium in illa authoritate, quòd Filius sit secundus à Patre, & Spiritus secundus à Filio, de qua satis supra dictum est.

3 Concedamus.] Verba scilicet, *etsi hoc concedamus*, per suppositionem dicta in alijs authoritatibus Basilij, vt addebat Ephesinus, de quibus satis supra Collationibus præcedentibus.

4 Arium.] Cuius titulus est, *De Incarnatione Christi, vel de humana natura Christi,* in editione Parisiensi anno 1572. tom. 3. In editione verò Comeliniana græcolatina anno 1600. tom. 1. in quarum editionum textu latino non legitur *& Filij*,

cùm

cùm tamen in textu græco, ibidem è regione posito, legatur, videlicet, *Si enim non est substantia Patris & Filij Spiritus sanctus:* in qua etiam lectione deest illa præpositio, de, videlicet, *de substantia Patris, & Filij*, vt legit ex Græco hic Prouincialis, ac etiam refert Græcus Scriptor sess. 20.

5 Cyrilli.] Præsertim ex eius epistola ad Theodoretum, quæ incipit, *Cum Saluator noster*, & in declaratione noni anathematismi, de quibus supra, vnde etiam apparet in quo sensu dicat Cyrillus, se calumniam passum, de quo supra Ephesius; nam Cyrillus semper perstitit in sententia processionis à Filio.

6 Cardinalis.] Hæc responsio Cardinalis necessario præsupponit dixisse etiam Russ. quod ponit Græcus Scriptor sess. 25. videlicet, *Qui solus certat in stadio, victoriam adeptus videtur.*

7 Referenda.] Græcus Scriptor sess. 25. ante medium, quæ correspondet huic Collationi, ait, Bessarionem habuisse orationem dogmaticam seorsum ad Græcos de vnione; hanc ipsemet Bessarion ex græca latinam fecit, imò & auxit, ideò in editione actorum Concilij grecè, & latinè editorum posita è regione textus græci, in aliquibus sibi inuicem non correspondent. eam ex Vaticano Codice m.s. latino, in fine huius operis exhibemus.

8 Viarum.] S. Antoninus, qui Concilio præsens interfuit, in sua histor. tit. 22. cap. 13. hæc ait: *Cum Eugenius Florentiam tenderet, insidiæ ei in via paratæ sunt ad capiendum eum, sed detectis eis declinauit à via recta, alteram insuetam assumens, & periculum euadens.*

9 Patriarcham.] Cuius, vt Græcus Scriptor refert sess. 25. hæc fuit postrema sententia, mentisq. testatio. *Ioseph miseratione diuina Archiepiscopus Constantinopolis nouæ Romæ, & Oecumenicus Patriarcha.*

Quoniam ad finem vitæ meæ perueni, soluturus iam commune debitum, Dei gratia scribo, & subscribo sententiam meam apertè, Vniuersitati meorum filiorum. Omnia igitur quæ sentit, & quæ dogmatizat Catholica, & Apostolica Ecclesia Domini Nostri Iesu Christi Senioris Romæ, ipse quoque sentio, & ijs me acquiescentem do, ac dico. Profiteor quoque Beatissimum Patrem Patrum, & Maximum Pontificem, & Vicarium Domini Nostri Iesu Christi antiquæ Romæ Papam, necnon Purgatorium Animarum, in horum quippe fidem subscriptum est, die mensis Iunij nono, 1439, Indictione secunda.

Vtinam hæc subscriptio religiosissimi viri legeretur, non enim in ea cerneretur ab Apostolicæ Sedi obsequentissimo, vsurpatum nomen œcumenici in titulo huius sententiæ à Scriptore quopiam appositum, vt obseruat etiam Arcudius in notis ad epistolam generalem Bessarionis, vnà cum alijs eiusdem Bessarionis opusculis editã. Sed quamuis etiam daremus, hoc titulo se subscripsisse Patriarcham, non ideò infertur quod nonnulli exagerant, toleratum fuisse hunc titulum Patriarchæ ab Eugenio Papa in Concilio Florentino; quid enim commune habet Papa & Concilium cum subscriptione priuatim in cubiculo facta, quæ nec publicè lecta dignoscitur? Hunc titulum Oecumenici, idest vniuersalis, S. Gregorius Papa aduersus Ioannem Patriarcham, qui primus hunc sibi titulum temerè assumpsit, ita est interpretatus, vt sibi ipsi etiam denegauerit; interpretatus est enim priuatiuè quoad omnes alios, ita vt qui se inscriberet Oecumenicum, idest vniuersalem, omnes alios Patriarchas, & Episcopos censeret esse priuatos, & se solum Pastorem crederet habitabilis terræ. Sic enim ait epistola 38. lib. 4. quam refert etiam Baron. tom. 8. Anno 595. num. 31. *Nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit, ne cum sibi in Pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur.* & epistola 32. *Nullus vnquam hoc singularitatis vocabulum assumpsit, ne dum priuatum aliquid datur vni, honore debito Sacerdotes priuarentur vniuersi.* Cæterum Innocentius III. Papa aliam etiam intelligentiam tribuit huic titulo œcumenici, secundùm quam respondendo Ioanni Patriarchæ Constantinopolitano, docet conuenire soli Romano Pontifici, sic enim ait epistola 198. lib. 2. quam refert idem Baron. tom 9. ann. 787. num. 8. *Dicitur vniuersalis Ecclesia illa vna, quæ ex vniuersis constat Ecclesiis, quæ Græco vocabulo catholica nominatur, & secundùm hanc acceptionem vocabuli, Ec-*

Ec *clesia*

clesia Romana non est vniuersalis Ecclesia, sed pars vniuersalis Ecclesiæ, prima videlicet, & præcipua veluti caput in corpore, quoniam in ea plenitudo potestatis existit; ad cæteras autem pars aliqua plenitudinis deriuatur. Dicitur etiam vniuersalis Ecclesia illa vna, quæ sub se continet vniuersas Ecclesias; & secundum hanc nominis rationem Romana tantum Ecclesia vniuersalis nuncupatur, quoniam ipsa sola singularis priuilegio dignitatis cæteris est prælata, sed & Deus vniuersalis Dominus appellatur, non quasi diuisus in species, aut specialissimas, aut subalternas, sed quoniam vniuersa sub eius dominio continentur. Hæc Innocentius Papa. Atque hoc secundo significatu tituli vniuersalis, Romanam Ecclesiam vniuersalem appellauit S[illegible] Papa Primus tomo 1. Concil. epistola 2. *Sixtus*, inquit, *vniuersalis Apostolicæ Eccl[illegible] Episcopus, omnibus Episcopis in Domino salutem.* Qui titulus idem est ac [illegible] Papę in edicto, quod carpit Tertullianus lib. de pudicitia cap. 1. de quo [illegible] tom. 2. ann. 216. nu. 4. *Zephirinus Pontifex Maximus Episcopus Episcop*[illegible] significatu nemini ab vniuersali Concilio reperitur attributus titulus [illegible] soli Pontifici Romano Leoni Magno à Concilio Chalcedonensi, non [illegible] lis eidem Pontifici ab Alexandrinis directis, & in Concilio publicè [illegible] parte eiusdē Concilij, verùm etiam in titulo epist. ab ipso Concilio pro c[illegible]tione gestorum eidem Pontifici transmissa, vt in tertia parte Concili[illegible] & quamuis hodie in ea epistola hic titulus alicuius dolo librarij non leg[illegible] obseruat Baronius tom. 6. anno 451. num. 150. in eius tamen inscriptione, vel [illegible] hunc titulum fuisse à sacro Concilio Leoni attributum, omni certitudine aff[illegible] est, sic enim ait S. Gregorius lib. 7. epistola 30 ad Eulogium. *Vestra Sanctitas nouit, quòd mihi per tertiam Chalcedonensem Synodum Pontifici Sedis Apostolicæ (cui Deo disponente deseruio) hoc vniuersitatis nomen oblatum est*, quod verò subdit, *sed* [illegible] *vnquam decessorum meorum hoc tam profano vocabulo vti consueuit*: obseruat Baronius ibi supra, esse intelligendum ita, vt nemo Romanorum Pontificum eo tit[illegible] ex solemni ritu, semper, & in omnibus inscriptionibus, vel subscriptionibus vsus [illegible], atque in eundem sensum locutus videtur Leo IX. epistola ad Michaelem Pat[illegible], quam refert etiam Baron. tom. 11. anno 1054. nu. 12. cuius hæc sunt verb[illegible] *vero, & quam detestabilis, atque lamentabilis est illa sacrilega vsurpatio, qua te vniuersalem Patriarcham iactas vbique & scripto, & verbo, cum omnis Dei amicus huiusmodi hactenus horruerit honorari vocabulo? & quis post Christum conuenientius possit insigniri hoc vocabulo, quam cui dicitur diuina voce, Tu es Petrus, &* [illegible] *ædificabo Ecclesiam meam; Veruntamen, quia ille non inuenitur vni*[illegible] *dictus, quamuis Princeps Apostolorum sit constitutus, nullus succe*[illegible] *prodigioso prænomine consensit appellari, licèt Magno Leoni prædecessori n*[illegible]*, & successoribus eius hoc sancta decreuit Chalcedonensis Synodus.* & infra, *Ecce* [illegible]*, cuius vesanæ adinuentionis, adhuc hæredes permanetis* (de Ioāne Patriarc[illegible] loquitur, qui primus sibi Oecumenici prænomen indidit,) *qui secundùm Psalm*[illegible] *per vos adhuc vocat nomina sua in terris suis, cum interijt non sumpsit omnia, neque descendit cum eo gloria eius in infernum, ipse a Beatissimis Pontificibus Pelagio, & Gregorio successoribusq. eorum pro hac insolentia anathematizatus in sua pertinacia irreuocabilis perijt, iàmque per quadraginta, & quadringentos annos suæ contumaciæ sequaces præcipitare non cessat.* Hæc Leo IX. Sed & Had[illegible]anus Papa in epistola ad Constantinum, & Irenem Augustos, quæ extat in actis septimæ synodi act. 2. hæc ait. *Valde mirati sumus, quòd in vestris imperialibus iussis pro Patriarcha regiæ vrbis* (scilicet Tharasio directis) *vniuersalem ibidem eum reperimus exaratum, sed vtrum per imperitiam, vel hæresim iniquorum scriptum est ignoramus; sed deinceps suademus vestræ clementissimæ, imperialique potentiæ, vt minimè in suarum exarationum serie vniuersalis describatur, quia contra sanctorum Canonum instituta, seu Sanctorum Patrum traditiorum decreta esse videtur; in secundo enim ordine nonnisi per sanctæ nostræ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ authoritatem valuit nomen habere; quod nimirum si vniuersalis super prælatam sibi sanctam Romanam Ecclesiam, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum describatur, tanquam sanctorum Synodorum rebellem, atque hæreticum manifestare se, certum est, quòd si vniuersalis est etiam Ecclesiæ nostræ Sedis primatum habere dignoscitur*

scitur, quod ridiculum omnibus fidelibus Christianis apparet, quia in toto orbe terrarum ab ipso Redemptore mundi, B. Petro Apostolo Principatus, & potestas data est, & per eundem Apostolum, cuius vel immeriti vices gerimus, sancta Catholica, & Apostolica Romana Ecclesia, hactenus, & in æuum tenet principatum, ac potestatis authoritatem, quatenus (quod non credimus) si quispiam eum vniuersalem nuncupauerit, vel assensum tribuerit, sciat se orthodoxæ Fidei esse alienum, & nostræ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ rebellem. Hæc Hadrianus. Certè ipse S. Tharasius, quem etiam Romana Ecclesia inter Sanctos relatum veneratur in Martyrologio die 25. Februarij, nusquam hunc titulum reperitur vsurpasse, nec mirum si in actis præfatæ septimæ Synodi, præsertim actione secunda ab aliquibus inter dicendum inueniatur ei attributus, etiam coram præsidentibus Legatis Apostolicis, nec enim singulorũ vota poterant præuideri, nec ad vitanda scandala de singulis erat agendum, incumbentibus Legatis Apostolicis definitioni de sacrarum Imaginum veneratione, propter quam fuerat Synodus conuocata. Ideò fortè Baron. tom. 9. Anno 787. num. 8. in fine, dicit, hunc titulum Patriarchæ Constantinopolitano, *licet nunquam approbatum, toleratum tamen à Latinis fuisse*: indulgentiùs loquitur, & quidem nimis Azorius tom. 2. lib. 4. cap. 4. in fine, dum ait, *post Photium Patriarcham Romanis Pontificibus annuentibus hunc titulum vsurpari à Græcis cœptum esse*. Cæterum Anastasius Bibliothecarius in præfatione septimæ Synodi alloquens Ioannem VIII. Summum Pontificem, sic ait: *In eo sanè, quod frequenter vniuersalem in hac Synodo Græci Patriarcham suum appellant, Apostolatus vester Græcorum adulationi veniam det, Prælatis suis non sine reprehensione placere studentium; verùm cùm apud Constantinopolim positus frequenter Græcos super hoc vocabulo reprehenderem, & fastus arrogantiam redarguerem, asserebant quòd non ideò œcumenicum dicerent Patriarcham, quòd vniuersi orbis teneat Præsulatum, sed quod cuidam parti præsit Orbis, qui à Christianis inhabitatur*. Hæc Anastasius, *frigide admodum*, vt rectè ait Baron. tom. 9. Anno 787. num. 7. *excusantes Græci errorem, atque absurdè nimis, etenim hac ratione quia œcumenicum dici posse suum ipsorum Patriarcham professi sunt, quòd etsi non orbi, loco tamen, & habitationi eiusdem præesset, cæteri omnes Episcopi, œcumenici pariter dici possent, quòd quilibet eorum habitabili Orbis loco præsit; cæterùm si ex diuinis Scripturis eius nominis petatur interpretatio, quòd apud Septuaginta, qui Græcè eloquia diuina scripsere* οἰκουμένη *sæpè habetur, Latini interpretes, vt est videre frequenter in Psalmis Orbem terræ, siue Orbem terrarum transtulere, ex eius vocis proprietate, quam Græci secundùm Græcos Interpretes quotidie psallentes ignorasse minimè potuerunt, qui tam ineptè redargutionem Anastasij eluserunt*. Hæc Baronius.

10 Repetierunt.] Idest replicauerunt cedulam Ferraria deductam; in ea enim ciuitate priuatas disputationes nonnulli deputati hinc inde egerunt de Purgatorio, vt supra dixit Andreas prima Collatione: & primò, An Purgatorium sit: secundò, An pœna ignis corporei ibidem sit. Et quidem quòd Purgatorium sit conuenerunt Græci. De pœna autem ignis corporei nil in infrascripta cedula dicitur, neque in diffinitione Concilij. Quapropter hic articulus de igne corporeo in loco Purgatorij quamuis verissimus sit, vt communis opinio affirmat, adhuc tamen non est de fide, vt obseruant Bellarminus de Purgatorio lib. 2. cap. 11. Suarez in 3. par. tom. 4. disputat. 46. sect. 2.

11 Donec.] Moderna translatio sic habet. *Quamobrem vt simul & humanæ naturæ relinqueretur dignitas liberæ voluntatis, & ipsum auferretur malum, hanc diuina sapientia rationem excogitauit, vt in his hominem esse sineret, quæ sibi ipse elegisset; quo gustatis malis quæ concupierat, experiendòque discens, quæ quibus commutasset, rursus incenderetur, vt vitiorum onere deposito, vel in præsenti vita precibus, sapientiæq. studio purgatus, vel post obitum expurgantis ignis fornace expiatus, ad pristinam vellet redire felicitatem*.

12 Hadrianus.] Habetur hæc epistola actione 2. septimæ Synodi ex versione Anastasij, & apud Baronium tom. 9. ann. 785. num. 14. post dicta Prouincialis subsumit Cardinalis, epistolam Hadriani fuisse receptam in Concilio, eadem scilicet actione secunda.

 13 Con-

13 Consilium.] Inter varias lectiones in margine illius epistolæ adnotatas posset etiam hęc apponi, nam ibi loco horum verborum, *rectum consilium demonstrans*, hæc leguntur, *Beneuolentiam præferens*, quæ nullum sensum ad rem continent.

14 Conuocandi.] Idest, sequitur in particula *pascendi*, contineri etiam potestatem, *conuocandi*, vt ipse Prouincialis magis explicat infra hac eadem Collatione num.7. Nam verbum *conuocandi*, explicitè non legitur neque in cedula, neque in diffinitione.

15 Contrarius.] Cùm dicit cap.13.*ante diem festum Paschæ*, quasi inde colligatur, quod cùm esset ante festum Paschæ, non erat necesse comedere in azymo.

16 Prolata.] Scilicet, *Hoc est enim Corpus meum*, &, *Hic est enim Calix, &c.* sint forma essentialis sacramenti Eucharistiæ. Hinc apparet, quòd alia etiam cedula circumferebatur propter hæresim Neotericorum Gręcorum Cabasillæ, & Marci Ephesij contendentium verba illa Liturgię gręcę, *Fac panem hunc pretiosum Corpus Christi tui, quod autem in poculo pretiosum sanguinem Christi tui transmutans Spiritu sancto tuo*, esse de essentia formę, de quibus vide Arcudium in Concord. lib.3.cap.27. Cur autem hic error non sit damnatus in diffinitione dicitur infra eadem Collatione num.8.& 9.

17 Appellauit.] Ad Sedem scilicet Apostolicam ab iniustitia secundæ Synodi Ephesinæ damnatæ, in qua & fuit occisus. Vide apud Binium in notis eiusdem Synodi, seu Conciliabuli tom.1.Conc.par.2.edit Colonien.

18 Fidei.] Nam quę statuerant de primatu sedis Constantinopolitanę post Romanam, & supra Alexandrinam, noluit approbare, imò expresse reprobauit Leo. Vide Baron. tom.6. ann.452.num 9.& 453, num.5. & tom.12.ann.1191.num.52.

19 Temporalis.] Quod si tyrannicè, & de facto, facta sit aliqua conuocatio Cõcilij sine authoritate Sedis Apostolicę, semper vt Conciliabulum fuit reputatum, donec assensus & confirmatio eiusdem Apostolicę Sedis accesserit. Vide Baronium tom.7.ann.553.num.223. & seq. & anno 554. num.4. & 555. num.11. & 556. num. 2. & 557. num.2.

20 Episcopum.] Petro successit Euodius, Euodio Ignatius. Vide Baron.tom.1. ann.39.num.18. & anno 71. num.13.

21 Leo.] Canonem Chalcedonensem de primatu Constantinopolitanę Ecclesię post Romanam à S.Leone Papa fuisse reprobatum expresse, vide apud Baronium tom 6. ann.452.num.9. & 453.num.5 & tom.12. ann.1191.num.52. imò nec Nicolaus Papa I. illum Canonem agnoscit in epistola ad Michaelem Imp. quę incipit, Proposueramus, sed Patriarchæ Constantinopolitani Imperatorum freti potentia, secundum post Romanum locum sibi vsurpabant, qui tandem à Romanis Pontificibus tranquillitatis caussa fuit permissus, & primò ab Innocentio III. in Concilio Lateranensi approbatus, relato in cap. antiqua. de priuileg. Vide etiam Binium in not. Concilij Constantinopolitani primi, can. 5. aliàs 3. verbo Constantinopolit. & Bellarmin. de Roman. Pontif. lib. 1.cap.24.

22 Legem.] Nouell.131. in qua postquam dixisset de Concilijs Nicęno, Ephesino, Constantinopolitano, & Chalcedonensi, in quibus presupponebat insertum, & approbatum Canonem de Archiepiscopo Constantinopolitano subdit hęc verba: *Ideòq. sancimus secundùm earum diffinitionem Sanctissimum senioris Romæ Papam, primum esse omnium Sacerdotum, Reuerendissimum autem Archiepiscopum Constantinopoleos nouæ Romæ, secundum habere locum post Sanctissimam Apostolicam senioris Romæ Sedem*. Hæc ipse, *Qui quòd sciret non esse Imperatoriæ authoritatis ordinem præscribere sedibus, eorundem Synodorum diffinitionibus inhærendo id se sancire dicit, & perperam; etenim cum tam ex Concilio Constantinopolitano, quàm Chalcedonensi id sibi vindicare conati fuerint Episcopi Constantinopolitani, aduersatus est Leo Papa, vt superiùs dictum est*. Vide Baronium tom.7.anno 541.num.21. Has autem leges seculares adducit Prouincialis, argumento, vt aiunt, ad hominem, & vt saltem tanquam ex historia, & facto ipso Gręcos conuinceret.

23 Canone.] Obuolutas sententias sic explico Arathen.dixit, *Nullus nostrum negat, quòd sine potestate Romani Pontificis non potest conuocari Concilium; sed contra*

Papa

Papa sine Patriarchis, potest scilicet conuocare, idest non requisito eorum consensu. Quòd hic sit sensus Arathensis, patet ex immediatè sequenti interrogatione, nam ideò statim Cardinalis quæsiuit, quid sentiret Arathēsis in casu, quo Patriarchæ prętextu alicuius Canonis contradicerent conuocationi Papæ, num foret tunc legitimum Concilium, & respondit Arathensis, quòd supposita conuocatione Papæ, *propter contradictionem aliorum non desistet, quominùs sit Concilium legitimum*. Tunc concludens subdidit Cardinalis, *Igitur sine Papa non erit Concilium*, cum tamen scilicet possit esse sine Patriarchis, vt dictum est. Et quia Cardinalis interrogauerat, quid si prætextu alicuius Canonis conuocationi Papæ resisterent, subsumpsit Prouincialis magis id declarando, quòd ille Canôn non potuisset esse nisi apocriphus; subiunxitque Cardinalis ad confirmationem dictorum, priuilegiū Constantini, quod legi voluit, non illud approbando, sed ad homines Græcos magis conuincendos ex ipsis eorum iuribus, licèt inualidis. In eo enim priuilegio, quod refertur à Gratiano distinct. 96. c. Constantinus, & latiùs à Theodoro Balsamone in Nomocanone titulo 8. cap. 1. Constantinus Imperator voluit, vt *Romanus Pontifex supra, quàm Imperatoria Maiestas haberetur, & coleretur, essètque caput soliorum Patriarchalium, & omnium Ecclesiarum*. addens, quòd *si quid ad cultum Dei, & Christianam fidem stabiliendam pertineat, ab ipso dijudicetur, & disponatur*. Hac igitur voluit authoritate Græcos conuincere Cardinalis, quam ipsi admittebant. Verùm cum in eo subiungantur priuilegia Ecclesiæ Constantinopolitanæ, apertè colligitur confictum esse à Græcis, vt etiam Priuilegia Ecclesiæ Romanæ, quæ sunt à Deo, tanquam ab homine deriuarent. Vide Baronium timentem Danaos, & dona ferentes, tom. 3. ann. 324. num. 117. & tom. 12. ann. 1191 nu. 52. Cæterum canon ille de consensu Patriarcharum in conuocatione generalis Concilij, quem Prouincialis supra dixit, non potuisse esse nisi apocriphum, videtur esse qui ex quibusdam synodicis scriptis enunciatur lectus in 7. Synodo ex versione Anastasij ante 1. actionem, sub titulo, *Conscriptio breuis indicans quæ sunt ante Synodum*, his verbis. *Lectis quibusdam synodicis scriptis, quæ perhibent, non oportere aliquando Synodum vniuersalem fieri præter consensum cæterorum sanctissimorū Patriarcharum*. Qui canon cum non sit synodicus alicuius legitimæ œcumenicæ Synodi, sine dubio est apocriphus, vt optimè dixit Prouincialis, & propterea etiam dixit Cardinalis *in canone illorum*, idest in aliquo prætenso canone, quatenus exhiberetur. Nisi malit quis dicere, Græcos in illis synodicis scriptis vsos esse vocabulo generalis, vel œcumenici, vt legitur ibi in textu græco, in significatu, & sensu improprio respectu conuocationis faciendæ à Patriarcha Constantinopolitano, de quo ibi agebatur, nimirum non œcumenici totius orbis, sed œcumenici nationis & gentis vel ritus, sicut enim in præfatione ipsius 7. Synodi ad Ioannem VIII. dicit idem Anastasius, quòd Græci dicebant se appellare Patriarcham suum Constantinopolitanum, œcumenicum, non quòd vniuersi orbis teneret Præsulatum, sed quòd cuidam parti orbis præesset, vt in 9. nota huius Collationis diximus, ita idē vocabulū œcumenici & generalis poterāt applicare Concilio non vniuersali totius orbis, sed partis & nationis orbis.

24 Euangelijs.] Scilicet in Euangelijs habent ordinem & finem, vt hoc sacrificiū incruentum fiat in cōmemorationem passionis, & cruenti sacrificij D. N. Iesu Christi. Dionys. autē vtitur etiam illis verbis, vt Sacerdos excuset propriam indignitatem.

25 Operationes] Loquitur ad hominē de verbis Eucharistiæ institutis à SS. Doctoribus Basilio, vel Chrysostomo; cęterū forma extremæ vnctionis est deprecatoria ex Christi institutione. Vide S. Tho. in 4. dist. 23. & Suarez in 3. par. disp. 40. sect. 3.

26 Effectum.] Hanc expositionem datam à Græcis, quæ & communior est apud omnes, refert etiam Græcus Scriptor sess. 25. Vide etiam Arcud. in sua Concordia lib. 3. cap 31.

27 Fiat.] ponderat non solùm verba Liturgiæ Basilij, sed etiam Chrysostomi, vt dicit statim infra. Hæc autem sunt Chrysostomi: Verum in Liturgia Basilij intolerabilis est modernorum schismaticorum audacia, dum sine non dicam recto sensu, sed etiam sine vlla prorsus connexione, & syntaxi verborum, addiderunt in nouissimis Euchologijs impressis Venetijs imperatiuum illud ποίησον, fac panem hunc, &c.

quod imperatiuum nemo dubitat existere in Liturgia Chrysostomi, in qua tamen suam habet cum reliquis verbis connexionem, & optimam explicationem ex subsequentibus in eadem Liturgia verbis; sed in Liturgia Basilij nullo modo coaptari potest, vt patet legenti, hæc enim sunt verba antecedentia, *obsecramus, & postulamus, vt veniat Spiritus sanctus tuus* (vel ad verbum ex græco) *venire Spiritum sanctum tuum super nos, & super proposita munera ista, & ea benedicere, & sanctificare, & ostendere panem quidem hunc*, &c. in quibus verbis in primis notandum, quòd verbum ostendere *ἀναδεῖξαι*, Bessarion in opusc. de Eucharist. interpretatur facere; sic in coniunctiuo legens, vt veniat Spiritus sanctus tuus super nos, & super proposita munera ista, eaq. benedicat, sanctificet, & efficiat panem quidem hunc ipsum pretiosum corpus, &c. quæ Bessarionis interpretatio verissima est, & ad sensum Basilij; ostendere enim sicut & dicere Dei, est facere: his verbis antecedentibus in Liturgia Basilij, sine vllo sensu, vel connexione addiderunt nouissimi schismatici imperatiuum *ποίησον*, fac: quod sic ineptissimè annectunt in nouissimis, & corruptissimis euchologijs: *obsecramus, & postulamus, venire Spiritum sanctum tuum super nos, & super proposita munera ista, eaq. benedicere & sanctificare, & ostendere; & fac panem quidem hunc*, &c. sed quia post illa priora verba Basilij *benedicere, sanctificare, & ostendere*, interposita est in euchologio rubrica de aliquibus çeremonijs cum alijs verbis & orationibus, ideò subsequendo postmodum illud imperatiuum, *fac*, non tã facilè apparet ineptitudo connexionis; ex quo tamen imperatiuo modernissimi schismatici argumenta desumunt, non enim tam facilem ad sensum catholicum habet interpretationem istud imperatiuum *fac* in Liturgia Basilij, quàm habet in Liturgia Chrysostomi. Quod imperatiuum *fac* in præfata Liturgia Basilij non legit Bessarion opusc. de Eucharist. sed etiam ipse Marcus Ephesinus in opusc. vbi contendit probare suam hæresim, quod his verbis Chrysostomi & Basilij perficiatur consecratio, adducens verba Liturgiæ tam Chrysostomi, quàm Basilij, in verbis Basilij non refert imperatiuum *fac*. Verùm quia non est hic locus de his fusè agendi, cum præsertim esset actum agere, optimè enim hæc explicat Arcudius in sua Concordia lib. 3. cap. 27. solùm hìc in confirmationem supradictorum, & eorum, quæ dicit Arcudius, necesse existimaui addere, quòd præfatum imperatiuum *ποίησον* fac, in Liturgia Basilij, non legitur in vetustissimis euchologijs, quæ extant in Bibliotheca Vaticana sub numeris 1215. 1554. 1811. 1872. & 1875. Imò nec legitur in impressis Venetijs ann. 1526. in eadem Bibliotheca num. 1225. nec in impressis anno 1616. num. 5961. nec in impresso anno 1570. quod est penès me, nec in Liturgia Basilij impressa ex vetustis codicibus à Claudio de Sainctes.

28 Facit.] Hanc expositionem prosecutus est postea Bessarion in suo opusculo de Eucharistiæ Sacramento, quem etiam refert Arcudius in sua Concord. lib. 3. c. 33.

29 Annotaui.] Quod opus Andreæ hucusque desideratur; formam tamen, & acta Concilij aliunde recollecta hoc in opere congessimus, meminit huius sui operis idem Andreas supra Collatione 1.

30 Approbante.] Vide quæ diximus in 5. nota circa med. ad primam Collationẽ, de hoc modo loquendi, & diffiniendi in Concilijs, in quibus ipse Summus Pontifex personaliter præsidet in signum authoritatis & potestatis.

31 Priuilegijs.] In Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 5. relato in cap. antiqua. de priuilegijs hæc leguntur: *Antiqua Patriarchalium sedium priuilegia renouantes, sacra vniuersali Synodo approbante sancimus, vt post Romanam Ecclesiam, quæ disponente Domino super omnes alias, ordinariæ potestatis obtinet principatum vtpotè mater vniuersorum Christi fidelium & magistra, Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Ierosolymitana quartum locum obtineat, seruata cuilibet propria dignitate, ita quòd postquam eorum Antistites à Romano Pontifice receperint pallium, quod est plenitudinis officij Pontificalis insigne, præstito sibi fidelitatis, & obedientiæ iuramento, licenter & ipsi suis suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro se professionem canonicam, & pro Romana Ecclesia sponsionem obedientiæ ab eisdem. Dominicæ verò crucis vexillum ante se faciant vbique deferri, nisi in Vrbe Romana, & vbicumque Summus Pontifex præsens extiterit, vel eius Legatus vtens insignijs*

ſignijs Apoſtolicæ dignitatis; In omnibus autem Prouincijs eorum iuriſdictioni ſubiectis, ad eos, cum neceſſe fuerit, prouocetur, ſaluis appellationibus ad ſedem Apoſtolicam interpoſitis, quibus eſt ab omnibus humiliter deferendum. hæc ibi. Interfuere autem in hoc Concilio Lateranen. Patriarchæ Conſtantinopolitanus, & Ieroſolymitanus perſonalitèr, & per Vicarios Alexandrinus, & Antiochenus, & plures Metropolitæ.

Poſt diffinitionem publicatam, Græcus Scriptor refert quaſdam interrogationes Latinorum, & reſponſiones Græcorum, atque inter alias. Cur poſt verba conſecrationis adderent, & fac panem hunc pretioſum corpus Chriſti tui, & ſimilitèr poſt verba conſecrationis ſanguinis. Mirum eſt certè, & incredibile poſt diffinitionem hoc interrogaſſe Latinos, nam ipſo Græco Scriptore teſte ſeſſ. 25. ante diffinitionem coram Papa ea de re fuit diſputatum, optimèq. reſponſum à Græcis; imò Græci, vt teſtatur Andreas Collat. 22. expreſsè dogma Fidei fuerant profeſſi, nimirum ſolis verbis Chriſti Domini fieri conſecrationem corporis, & ſanguinis.

Reſponſio etiam quam ipſe refert, dediſſe Græcos aliquos Præſules priuatim, & non tanquam de omnium conſenſu, nempe ſe dirimere matrimonia iuſtis cauſſis, non ſubſiſtit, nam eam idem Eugenius in decreto pro Armenis, & poſtea Tridentinum ſeſſione 7. damnant, & anathematizant.

Similiter inter cæteras Latinorum interrogationes quæſiſſe illos refert à Græcis, cur Sacerdotes eorum inungerent ſacro chriſmate, & non potiùs Epiſcopi, additq. Mitilenēſem omnia canonicè diſſoluiſſe; Certè Mitilenēſis non aliud potuit reſpondiſſe canonicè, niſi quod in præfato decreto pro Armenis, & poſtea in Tridentino ſeſſ. 7. diffinitur, ordinarium ſcilicet miniſtrum Confirmationis eſſe Epiſcopum, & aliquando per Apoſtolicæ Sedis diſpenſationem ex rationabili, & admodum vrgenti cauſſa ſimplicem Sacerdotem chriſmate per Epiſcopum confecto, hoc ſacramentum adminiſtraſſe.

Sed nec canonicè potuit excuſaſſe Mitilenenſis, Epiſcopos, & Sacerdotes Græcos peccati reos, ſacramentalem confeſſionem non præmittentes celebrationi ſacrificij, de qua idem Auctor aſſerit à Latinis pariter interrogatos fuiſſe Græcos; dicente Apoſtolo 1. Corinth. 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat, qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini*; quæ verba adducentes Patres Concilij Tridentini hæc ſubdunt ſeſſ. 13. cap. 7. *Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem eſſe neceſſariam, vt nullus ſibi conſcius peccati mortalis, quamuis ſibi contritus eſſe videatur, abſque præmiſſa ſacramentali confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat, quod à Chriſtianis omnibus, etiam ab ijs Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc ſancta Synodus perpetuò ſeruandum eſſe decreuit, modò non deſit illis copia Confeſſoris*. Hæc Patres Concilij, imò ſubdunt præceptum poſitiuum his verbis; *quòd ſi neceſſitate vrgente Sacerdos abſque præuia confeſſione celebrauerit, quamprimùm confiteatur*. Hæc ibi.

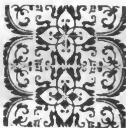
Verùm Epiſcopi, & Sacerdotes Græci non præmittunt confeſſionem, imò ferè nunquam confitentur duplici ex cauſſa: primò, quia Canones pœnam ſuſpenſionis imponunt Clericis fornicantibus, vel alia peccata committentibus. Cùm igitur Sacerdotes, qui peccant ſe habeant pro ſuſpenſis, nec putent, Confeſſarium poſſe illos exercitio ſui ordinis reſtituere, aliundè verò celebrare velint vel debeant, omittunt confeſſionem, ita vt hoc ſacramento ferè ſint priuati.

Canon autem eſt 24. in Conſtitutionibus Apoſtolicis, nimirum *Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus in fornicatione, vel periurio, vel furto deprehenſus deponatur*. Item Baſilij can. 3. *Diaconus poſt Diaconatum fornicatus, a Diaconatu reijcietur*. & can. 32. *Qui peccatum ad mortem peccant Clerici à gradu deponantur*, & ſimiles, quos congerit Arcudius in Concordia lib. 4. cap. 2. Qui canones vel ſunt ſententiæ ferendæ, non autem latæ, vel loquuntur de publicis, & de foro externo, vt patet ex illo verbo *deprehenſus*, ſed quamuis etiam daremus & canones eſſe validos, & non ferendæ, ſed latæ ſententiæ etiam in foro interno, potiùs deberent Græci ſibi de remedio abſolutionis, & diſpenſationis prouidere, quàm toto vitæ tempore prætextu iuris Eccleſiaſtici humani, ius ipſum diuinum peſſundare, & ſacramento

mento Pęnitentiæ priuari, ac ſecunda tabula poſt naufragium deperdita neceſſariò demergi.

Secunda cauſſa eſt etiam, quia Presbyteri Græci ſeculares, cum ſint vxorati, & ipſi cum ſua familia implicati negotijs, vt reliqui de populo, non de facili facultatem audiendi confeſſiones impetrant, aut curant, ſuntq. curati cum dimidiata poteſtate, ac ferè omnes Confeſſarij Græci, ſunt Monachi, quorum cum non vbique ſit copia, ideò Græci paulatim notitiã ſacramenti Pęnitentiæ perdidere; ſic abyſſus abyſſum inuocat, & poſt ſchiſma ſequitur ruina.

Cautè etiam legendus idem Græcus Scriptor ibidem, dum ait, Eugenium IV. Summum Pontificem exhibuiſſe Græcis Præſulibus, ſi ipſi in locum defuncti, alium Patriarcham Conſtantinopolitanum ritus Græci Florentiæ eligerent, ſe remoturum Patriarcham eiuſdem ciuitatis ritus Latini. Hanc exhibitionem, non eſt facilè credendum, feciſſe Eugenium prudentiſſimum Pontificem; notum eſt enim quantam ſemper Romani Pontifices diligentiam adhibuerint pro conſeruatione ritus Latini in partibus Orientis. Nam Innocentius III. in præfata ciuitate Conſtantinopolitana inſtituit primum Patriarcham Latini ritus Thomam Maurocenum, vt fideles ritus Latini ſub Imperatore Balduino Flandro, proprium ſui ritus Patriarcham haberent, vt conſtat ex eius epiſtolis, præſertim 18. lib. 1. Regeſt. 13. & alia adducta in notis ibidem per *Boſquetum* Narbonenſem editione Toloſana anni 1635. Viuebat autem tunc temporis Michael Patriarcha ritus Græci, vt obſeruat Genebrardus in Chronico anno 1215. Docet enim experientia, nullum eſſe medium efficaciùs ad affectum, & deuotionem erga Romanam Sedem, atque ab ea dependentiam in illis partibus conſeruandam, & ſchiſmata præcauenda, quàm Latinum ritum, præſertim in Regnantibus, & eiuſdem ritus præſules fouere, & conſeruare.



PARS

PARS TERTIA

Actorum Sacri Oecumenici

CONCILII FLORENTINI

POST DISCESSVM GRÆCORVM.

POST Græcorum discessum quæ Eugenius Papa Christianis Principibus, Imperatori, Regibus, Communitatibus, ac Vniuersitatibus rescripserit hic subijcimus ex manuscripto Codice Bibliothecæ Heydelbergæ Romam in Vaticanum aduectæ fol.273.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI. N.N. Salutem, & Apostolicam benedictionem.

GLoria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Iuuat charissime fili in vocem exultationis erumpere, & gestiente animo cum Angelis miscere lætitiam: quandoquidem ineffabile gaudium, quod erit omni Christiano populo, nuntiamus, quanto quippe mens nostra tanto diuinæ consolationis rore perfunditur, ita exhilaratur cor nostrum, vt quod sentimus explicare, nequidquam valeamus, solàque in gratiarum actione, & voce laudis requiescit affectus noster. Num. I.

Ecce enim quod ardentissimo studio, & indefessa pietate olim & longe, antequam ad Pontificatus apicem assumeremur, optauimus Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ diuturnum, perniciosumque dissidium post quadringentos quinquaginta annos, diuina tandem miseratione sublatum est; qua in re licèt omnem pro viribus diligentiam adhibuerimus, quantum ille donare dignatus est, totum tamen infinitæ illius bonitati attribuimus, sine cuius ope totum est inane quod geritur.

Namque ab ipsis nostri Apostolatus initijs omni studio elaborauimus, vt vtriusque Ecclesiæ vnio felicissimè sequeretur, &, post multas hinc inde missas legationes, aduenerunt ad nos anno præterito adducti, & hactenùs sustentati sumptibus nostris carissimus in Christo filius noster Ioannes Palæologus Romæorum Imperator Illustris, & bonæ memorię venerabilis frater noster Ioseph Patriarcha Constantinopolitanus, & Locatenentes Alexandrini, Antiocheni, & Ierosolymitani Patriarcharum, Legatiq. Trapezuntij Imperatoris, Iberorum, Ruthenorum, & Valachorum cum Metropolitis, & clericis, ac nobilibus plurimis, & multitudine copiosa.

Auidi quippe huius sacratissimę vnionis, laboribus plurimis, marisque periculis sese exponere nequaquam cunctati sunt, sacro œcumenico Concilio, quod intra Italiam, & vbi nos commodè interesse possemus fieri magna cum instantia postularunt, adesse cupientes; aduenerunt autem ad disputandum, sine contentionis tamen vitio, aut pertinaciæ studio.

Nos itaque diuini, humanique iuris professores omni ex parte congregare curauimus, qui cupientibus veritatem aperirent, Deoq. largiente postquam

cis

eis tam ex Scripturis diuinis,quàm ex sanctis Patribus Latinis pariter,& Grę-cis veritas per omnia est patefacta,libentissimè consenserunt inuentę veritati, Spiritumq. sanctum ex Patre simul, & Filio procedere professi sunt,summàmque Romanæ Ecclesię & sanctę Sedis Apostolicę authoritatem,quam improbè nimium quidam opprimere nituntur gratè recognouerunt, atque in reliquis consenserunt,prout ex Decreto inde confecto, quod his inclusum mittimus,tua Celsitudo apertiùs discet.

Audemus sanè in Domino gloriari, atque confidentissimè dicere,id nostra ætate patratum esse, quo nihil maius,nihilq. dignius ab ipso Apostolicę prædicationis tempore Catholica vidit Ecclesia; neque verò hic erit finis diuinorum mirabilium, sed diuinæ miserationis latior campus aperitur, vt sol ille iustitię, qui in Oriente iàm ortus est,ad ipsas quoque infidelium tenebras radios suæ lucis extendat, fiatq. salus Domini vsque ad extremum terræ, omnèsque vno ore, & vno spiritu glorificent Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

Expectantur enim in dies cum nostris Nuntijs ad id missis, & iam ferè præ foribus adesse nuntiantur Armeni, gens magna, & celebris, parati se per omnia Romanæ Ecclesiæ, & sanctę Sedi Apostolicæ subdere, eiùsque mandatis,& doctrinis incunctanter obedire. Meritò itaq. carissime fili, cum in re iam tam multa, in spe etiam plura teneamus, omnipotenti Deo hostiam obtulimus iubilationis,& laudis, tibique ista insinuanda putamus,vt nostrorum in Domino gaudiorum particeps factus diuinæ pietati nobiscum gratias referas, hortamurq. vt Christianæ deuotionis affectu per tuum regnum litanias, processiones, orationesq. publicas fieri iubeas, partim referendo gratias pro acceptis à Deo muneribus,partim orandò,vt complere dignetur omnipotens suum opus, & barbaras nationes in sua feritate gloriantes sub sanctissimę Christianæ fidei iugum mittere.

Et,quoniam spes adeò læta sese vndique aperit,pio monemus affectu, vt ad eripiendos ab infidelibus,à quibus indignissimè opprimuntur,illarum partium Christianos nobiscum animum intendas; iam enim Deo inspirante classem, terrestrèsque copias proximo vere parare intendimus, sperantes, quòd, qui cœpit in nobis opus bonum, ipse perficiat; ac per huiusmodi studia nostra, à iugo miserabilis seruitutis catholicũ gregem propitius, ac benignus eripiat; Confidimus autem negotium facillimè, feliciſsimèq. successurum per tuam maximè, reliquorùmque Christianorum Principum opem, atque operam. Accingimini itaque fili carissime, ardentiq. animo concurrite ad hæc studia pietatis,ex quibus & in hoc seculo gloriam consequeris,& in futuro cum pijs, fidelibusq. Principibus, qui ab initio Deo placuerunt conscribi mereberis. Nos enim te per alias nostras literas,& Nuntios requiremus non ambigentes nihil te à tuis, maiorùmque tuorum pietate & nobilitate degeneraturum.

Datum Florentiæ nonis Iulij Pontificatus nostri Anno nono.

Num. II. *Quæ verò hoc eodem tempore contra Basileense Conciliabulum in hoc sacro Florentino Concilio egerit Eugenius summus Pontifex, sic narrat Augustinus Patritius Canonicus Senensis in compendio Concilij Basileensis sessione 36. iussu (vt ipse ait) Francisci Cardinalis Picolominei composito anno salutis 1480. quod manuscriptum extat in Bibliotheca Vaticana.*

Eugenius summus Pontifex Basileensium in se gesta cognoscens, re cum Patribus communicata, sessionem publicam Florentiæ celebrat, in qua [a] veri-

tates

[a] *Sub hoc scilicet specioso titulo vt sess. 33. eiusdem Concilij.*

tates fidei à Basileensibus declaratas reprobat, atque damnat, eásque asseri præter mentem Constantiensis synodi esse interpretatos Basileenses, tùm affirmat totius Orbis Dœmonia ad latrocinium Basileense confluxisse, vt ad complendam iniquitatem, abominationem desolationis in Dei Ecclesia ponant, Decretum * contra illos Ferrariæ xv. Kal. Martij editum innouat declaràtque Concilio Florentino approbante, omnes cuiuscunque sint dignitatis, etiamsi Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, aut cuiusuis Ordinis inferioris, qui Basileæ post reuocatum Concilium remanserint, interfuerintque actionibus Conciliaribus excommunicatos esse, & priuatos omni dignitate, honore, ac beneficio, atque cum Chore, Dathan, & Abiron, vt schismaticos, & rebelles æterno iudicio esse perdendos.

Relat. sup. in fin. primæ partis.

Et eorum omnia acta, gesta, statuta, & decreta, maximè in duabus vltimis sessionibus circa veritatum suarum approbationem & temerariam depositionem cassat, reuocat, & annullat, vt perniciosa, & à nullam habentibus potestatem temerè condita; illósque omnes hæreticos censendos esse, atque schismaticos, puniendos vltra statutas pœnas cum omnibus suis fautoribus, & sectatoribus æterno iudicio, vt qui confusionem, atque scissuram in Ecclesia Dei & Principatu Ecclesiastici Ordinis ponere conarentur.

Hæc, vbi Basileæ nuntiata sunt, magna patres molestia affecere, videntes Eugenium, quem suis Edictis perterritum putabant, tam acriter contra se insurgere, vndè adhibitis doctioribus viris apologiam contra (vt appellabant) inuectiuam componunt, conanturq. multis argumentis affirmare, veritates à se professas veras esse: Sed cum à multis deindè peteretur, vt Eugenius decretum, quod, Moyses, incipiebat, vt libellus hæreticus publico consensu dãnaretur, magnæ sunt habitæ contentiones. Ioannes Segobius vir acer, & doctus multis argumentis affirmabat, rem esse maximi discriminis, si scriptura illa hæretica censeretur; maximam esse mulitudinem eorum, qui Eugenium vt Pontificem colerent, neque assentirent eius depositioni, tùm in Congregatione illa Florentina adfuisse Cardinales omnes, magnamq. Prælatorum multitudinem cùm fuit editum Decretum, omnes igitur damnari, atque hæreticos censeri oportere, si eius sessionis Decreta hæretica censeantur; periculosumque esse nimis, si duæ futuræ obedientiæ, Eugenij scilicet, & noui Pontificis hæresim sibi inuicem obijciant. Tandé, quamuis Arelatensi aliter videretur, res in aliud tempus dilata est.

Hæc Patritius in summario sessionis 36. qui in sum. sess. 38. subdit Basileenses tandem in deterius prolapsos damnasse libellum Eugenij, qui incipit, Moyses, eiusque doctrinam.

Quod re vera præstitisse Basileenses apparet inter acta eiusdem Concilij sessione 38. ab eodem Patritio citata, in qua dum plurima Basileenses aduersùs Christi Vicarium effutiunt, constitutionis eiusdem summi Pontificis, quæ incipit Moyses, breue compendium memoriæ prodiderunt his verbis.

Veritatis fortitudinem dum impugnare conatur Gabriel quondam dictus Eugenius Papa IV. iusto iudicio à papatu depositus, se ipsum magis deijcit, & prosternit, qui nuper apud Florentiam, libellum quendam qui incipit, Moyses, promulgauit, in quo prætensam translationem huius sacri Concilij Ferrariam, maiori semper cum pertinacia defendere, & approbare conatur, adijciens, quòd à recta linea per anfractus erroris exorbitauimus, quòdq. Concilium Constantiense in malignum sensum, & à sana doctrina penitùs

penitùs alienum pertraximus in hoc, quod declarauimus per sessionem nostram 17. Kalendas Iunij proximè præteriti celebratam, tres veritates quarum tenor sequitur.

Veritas de potestate Concilij generalis, vniuersalem Ecclesiam repræsentantis, super Papam, & quemlibet alium declarata per Constantiense,& hoc Basileense Generalia Concilia, est veritas fidei catholicæ.

Veritas hęc,quòd Papa Concilium generale vniuersalem Ecclesiam repręsentans actu legitimè congregatum, super declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum, sine eius consensu nullatenus authoritatiuè potest dissoluere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas fidei catholicæ.

Veritatibus duabus prædictis, pertinacitèr repugnans, est censendus hæreticus.

Conatur quoque ipse Gabriel post prædicta per eum sic asserta, sub obscuritatibus verborum Mundum inuoluere, dicens se damnare, & reprobare veritates prædictas; ad sensum Basileensium. (*& infra*) Verùm in hac reprobatione dictarum veritatum, quam idem Gabriel facit in præfato suo libello,intelligere possunt omnes fideles, quomodo iam id verificatur. (*& infra*) Et postquam per Ecclesiam hæreticus iudicatus est, veros catholicos doctrinam ipsius Ecclesiæ inuariabilitèr tenentes, hæreticos appellare præsumit. *Et in responsione synodali, quæ incipit,B. Hieronymus, eadem replicant his verbis.*

Eneruare quidem conatur veritatem in Constantiensi Concilio declaratam, dicens eam declarationem ab vna tantùm obedientia Ioannis XXII. fuisse factam. (*& infra*) Quomodo audet hæreticos vocare existentes in hac sacra Synodo, qui in eadem veritate, in eadem doctrina Ecclesiæ de authoritate Conciliorum Generalium, fidelitèr & constantèr perseuerant?

*Sequuntur ibi sua deliramenta Basileenses: hæc autem retulisse visum est, vt non solùm ex Augustino Patritio, sed ex ipsis Basileensibus, summaria, & sufficiens habeatur notitia Constitutionis Eugenij incipientis,*Moyses,*in qua damnatur propositiones eorundem Basileensium de potestate Concilij supra Papam. Quam Constitutionem refert etiam Ioannes Cochlæus in hist. Hussitarum lib. 9. omissis tamen duobus in locis, aliquibus verbis cum illa clausula. (& infra) in iure Canonico vsitata, & ex Cochlęo desumptam eam inseruit in suis annalibus Bzouius tom. 16. anno 1439. num. 35. Eandem igitur Constitutionem, supradicta omnia, sanamque, & catholicam doctrinam continentem sacro approbante Florentino Concilio promulgatam, integram, & extensam ex Vaticano Codice hic subycimus.*

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Ad perpetuam rei memoriam.

MOyses vir Dei, populi sibi commissi salutem zelans, timensq. ne ob seditiosorum schisma Chore, Dathan,& Abiron ira Dei in ipsum populum, si illos consequeretur, insurgeret, iussu Domini, dixit ad plebem vniuersam, recedite à tabernaculis impiorum hominum, & nolite tangere, quæ

ad eos

ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Senserat enim ipso Domino inspirante, seditiosos, & schismaticos illos vltionem grauissimam excepturos, sicut postmodum rei monstrauit euentus, dum nec ipsa terra eos potuit sustinere, sed iusto Dei iudicio, illos absorbuit, vt descenderent in in infernum viuentes. Sic, & nos, quibus licèt immeritis, Dominus Iesus Christus populum suum committere dignatus est, audientes illud execrabile scelus, quod quidam perditi homines Basileæ commorantes ad scindendam S. Ecclesiæ vnitatem proximis diebus machinati sunt, metuentesq. ne quos incautos seducant fraudibus, & venenis inficiant, ad ipsum Domini nostri Iesu Christi populum nobis creditum clamare pari voce compellimur; Recedite à tabernaculis hominum impiorum, cum longè amplior sit plebs Christiana quàm illa tunc Iudæorum; Ecclesia sanctior, quàm synagoga; & Christi Vicarius ipso Moyse authoritate, & dignitate superior.

Quam Basileensem impietatē dudum pręvidere cœpimus, quandoquidem illud tunc Basileēse Concilium intuebamur iam in tyrannidem prolabi, dum multi etiā inferioris gradus ad illud veniendum, standumq. pro libitu factionis authorum cogerentur, dum nonnullorum vota, & iudicia diuersis artibus extorquerentur, dum conspirationibus, coniurationibus, monopolijs, & conuenticulis penè omnia cederent, & pro ambitione Papatus diuturna protractio ipsius Concilij quærebatur. Vbi denique innumeræ nouitates, inordinationes, deformitates, & quasi infinita patrabantur mala, ad quod etiam laici & clerici infra sacros ordines constituti, ignorantes, inexperti, vagi, discoli, profugi, apostatæ, de criminibus condemnati, & de carceribus fugientes, Nobis, & suis superioribus rebelles, & reliqua istiusmodi hominum monstra concurrerent, qui & ab ipsius scelerum magistris in omnem corruptionis labem facilè trahebantur.

Aduertimus etiā ad illud sanctissimū opus vnionis Oriētalis Ecclesię, quod per quorundam factiosorum Basileensium fraudes omninò periclitari videbamus; & idcirco tantis malis, quantùm in nobis erat, prouidere cupientes, ex prædictis, & alijs rationabilibus, & necessarijs caussis, de quibus in Decreto translationis pleniùs continetur, præfatum tunc Basileense Concilium, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, plurimis venerabilibus fratribus, & dilectis filijs Archiepiscopis, Episcopis, Electis, Abbatibus, & alijs Ecclesiarum Prælatis, & Magistris, ac Doctoribus id laudātibus, ad ciuitatē Ferrariēsem transtulimus, vbi etiā cū Occidentali, & Orientali Ecclesia Concilium œcumenicum, Domino disponente, fundauimus: deinde morbo pestis superueniēte, & continuāte, ad hanc ciuitatē Florentinam eius gratia annuēte eodem approbāte Concilio trāstulimus, in qua ipse pijssimus, & clemētissimus Deus ostēdit mirabilia sua, vt scilicet schisma illud perniciosissimū, quod in Dei Ecclesia per quingētos ferè annos cum maximo totius Christianitatis detrimēto, durauerat, & ad illud extirpādum plurimi sancti Romani Pontifices prædecessores nostri, multiq. Reges, & Principes & alij Christiani magnis olim laboribus, & expensis diutissimè insudarant, post multas tandem in vtroq. loco disputationes publicas, & priuatas, diuersos tractatus, ac labores multiplices sublatum fuerit, & sanctissima Latinorum, & Græcorum vnio feliciter consummata, prout in Decreto superinde confecto, & solenniter promulgato pleniùs continetur.

Ex qua re ipsi æterno Deo inexhaustas gratias referētes, omniq. fideli po-

pulo congratulantes, obtulimus illi hoſtiam iubilationis, & laudis. Vidimus enim non gentem vnam, velut Hebræorum populum ad terram repromiſſionis reuocari, ſed multarum gentium populos, nationes, & linguas ad vnum diuinæ veritatis eloquium meritumq. concurrere, per quod etiam iam magna ſpes redditur, vt ipſe Sol iuſtitiæ in Oriente oriens ad aliarum multarum gentium, etiam infidelium tenebras radios ſuæ lucis extendat, fiatq. ſalus Domini vſque ad extremum terræ.

Cuius quidem rei iam optimas arrhas Deo diſponente, tenemus, dum ipſe Omnipotens Deus per operam noſtram Armenorum oratores ex longiſſimis Orientis partibus ad nos, & ſanctam Apoſtolicam Sedem, & ſacrum hoc Cõcilium iis diebus cum pleno mandato peruenire conceſſit, qui nos non aliter, quàm Beatum Petrum Apoſtolorum Principem intuentes, ac venerantes, ipſamq. ſanctam Sedem veluti matrem omnium fidelium, & magiſtram recognoſcentes, ad eam, & præfatum Concilium pro ſpirituali cibo, & ſanæ doctrinæ veritate ſe veniſſe profeſſi ſunt: ob quam rem ipſi Deo noſtro iterum gratias multas retulimus. Sed quas in præfato diuino opere moleſtias, quas impugnationes, quas denique perſecutiones, non quidem à Turcis, & Sarracenis, ſed à vocatis Chriſtianis hucuſque paſſi fuerimus, horret animus commemorare. Refert Beatus Hieronymus, quòd ab Hadriani temporibus vſque ad Imperium Conſtantini in loco reſurrectionis Dominicæ ſimulacrum Iouis, & in Crucis rupe ſtatua Veneris ex marmore à gentibus poſita colebantur, exiſtimantibus perſecutionis auctoribus tollere nobis fidem reſurrectionis, & crucis, ſi ſancta loca per idola polluiſſent.

Non diſſimile à Baſileenſibus illis hominibus perditiſſimis nobis, & Eccleſiæ Dei his diebus fieri contigit, niſi quod illud à paganis, & verum Deum ignorantibus factum eſt, hoc ab his, qui cognouerunt, & oderunt. Et idcirco ſuperbia eorum, iuxta Prophetam, aſcendit ſemper, eò periculoſiùs, quò ſub reformationis ſpecie, quam in ſe ſemper horruerunt, venena diffundunt. Primum quidem poſtquàm hi, qui omnis ſcandali patratores Baſileæ fuerunt, Græcis in promiſſione defecerant, cùm per ipſorum Græcorum, & Eccleſiæ Orientalis oratores planè intelligerent, cariſsimum in Chriſto filium noſtrum Ioannem Palæologum Romæorum Imperatorem Illuſtrem, & bonæ memoriæ Ioſephũ Patriarcham Cõſtantinopolitanum, reliquoſq. tam Prælatos, quàm alios Orientalis Eccleſię ad locum illum pro œcumenico Concilio celebrando per noſtros Legatos, & Præſidentes, aliòſque ex præſtantioribus ibidem exiſtentibus, ad quos ius eligendi locum, iuxta conuentionem communi omnium eiuſdem Concilij conſenſu firmatam, poſt graues ſuppoſitorum eius diſſenſiones deuolutum erat, legitimè accedere velle; cùmq. etiam nos hanc ipſam loci electionem, ad ſupplicationem, & inſtantiam maximam dictorum Oratorum in generali Conſiſtorio Bononiæ confirmaſſe, & Galeas, & alia neceſſaria pro executione ipſius Decreti conuentionalis, & huius ſanctiſsimæ vnionis opere, multis laboribus, & impenſis versùs Conſtantinopolim deſtinare percepiſsẽt, quoddã deteſtabile monitoriũ, ſeu citatoriũ, quo ſanctũ hoc opus interciperẽt, cõtra nos, & prefatos Cardinales decernere auſi ſunt, illudq. ad prefatos Imperatorẽ, & Patriarchã Conſtantinopolitanũ mittere, vt ipſos, & omnes alios omnino à veniendo diuerterẽt; ſciebant enim illos ad alium locum, quàm electũ, vt præmittitur, nullo pacto venturos. Deinde cùm predictos Imperatorem, & Patriarcham, ac reliquos

pro

pro ipso sanctissimæ vnionis opere ad nos iam venire percepissent, alium impietatis laqueum huic tam diuinæ rei iniicere sunt conati, dum quandam sacrilegam suspensionis ab administratione Papatus assertam sententiam contra nos protulerunt.

Postremò memorati scandalorum duces, numero quidem paucissimi, quorum pleriq. conditionis infimæ, & nominis, veræ pacis odiosissimi iniquitatem super iniquitatem apponentes, vt non intrarent in iustitiam Domini, dum Spiritus sancti gratiã pro ipsorum Græcorum vnione iam in nobis operari cõspicerẽt à recta linea per anfractus erroris exorbitantes, prætẽsam quandam xvij. Kal. Iunij proximè præteriti sessionem fecerunt,* in qua quibusdam Decretis, licèt per [1] vnam tantũ ex tribus obediẽtijs post recessum Ioannis xxiij. Concil. Basil. sess. 33.
sic in eadem obedientia nuncupati, Constantiæ schismate tunc vigente editis, inhęrere se dicentes, tres propositiones, quas fidei veritates vocant, quasi nos, & omnes Principes, & Prælatos, & alios fideles, & deuotos Apostolicæ Sedis hæreticos facerent, protulerunt: quarum tenor sequitur in hæc verba. 1

Veritas de potestate Concilij generalis vniuersalem Ecclesiam repręsentantis supra Papam, & quemlibet alterum declarata per Constantiense, & hoc Basileense generalia Concilia, est veritas fidei catholicæ.

Veritas hæc, quòd Papa Concilium generale vniuersalem Ecclesiam repręsentans actu legitimè congregatum super declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum sine eius consensu nullatenùs authoritatiuè potest dissoluere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas fidei catholicæ.

Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans est censendus hæreticus.

In hoc perniciosissimi dum suam malignitatem sub veritatis fidei fuco colorant, Constantiense Concilium in [2] malum, ac reprobum sensum, & à sana 2
doctrina penitùs alienum pertrahunt, cæterorum schismaticorum, & hæreticorum falsam doctrinam sequentes, qui confictos errores, & impia dogmata ex diuinis Scripturis, & sanctis Patribus peruersè intellectis, semper sibi adstruere moliuntur. Deinde auertentes penitùs sensum suum, & declinantes oculos suos, ne viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum, more Dioscori, & damnatæ Ephesinæ [a] synodi ad quandam venenatam, execrabilemq. assertæ declarationis, seu priuationis sententiam à dignitate, & officio summi Apostolatus inexpiabili quodam scelere processerunt [b], cuius tenorem omni piæ menti horribilem habere hic volumus pro sufficienter expresso, nihil omittentes, quantum in eis, fuit quin hoc incomparabile vnionis bonum in totum euerterent. O miseros, & degeneres filios! ò prauã, & adulteram generationẽ! Quid hac impietate, ac iniquitate crudelius, quid detestabilius, horribilius, atq. insanius excogitari poterat? Dixerant olim, nihil melius, nihil gloriosius, atq. fructuosius hac sanctissima vnione, ab exordio nascẽtis Ecclesiæ in populo Christiano, visum, vel auditum fuisse, neq. expedire in re illa de loco contendendũ fore, sed pro ea consequenda nedùm huius mũdi substantiã, sed & corpus, atq. animã exponi debere, pro hac toto orbe clamãtes, & ad id commouẽtes populũ Christianũ veluti in suis decretis, & epistolis plenè cõtinetur. Nunc verò tam furiosè, tam impiè, quantùm in eis est id idẽ persequuntur, vt ad illud Basileense latrocinium, totius orbis dœmonia con-

a Conciliabulũ secundum Ephesinũ, in quo S. Leo Papa fuit damnatus à Dioscoro.
b Concil. Basil. sess 34

 fluxisse

fluxisse videantur. Et licèt illorum iniquitatem, sibi semper mentitã, omnipotens Deus hucusque preualere non permiserit, cum tamen ad eã complendã vsque ad abominationem desolationis in Dei Ecclesia viribus omnibus studeant, Nos, qui sine grauissima Dei offensa, ac imminenti periculo cõfusionis, & abominationis in Dei Ecclesia talia dissimulare nullo modo valemus, iuxta pastoralis officij nostri debitum, multis etiam zelo Dei succensis, nos ad hoc ipsum impellentibus, tantis malis obuiare volentes, ac quantum in nobis est, optimè, & salubriter prouidere, execrabilemq. impietatem, ac pestem perniciosissimam à Dei Ecclesia eliminare, prædecessorum nostrorum sequentes vestigia, qui, vt scribit san. mem. Nicolaus Papa, soliti sunt Concilia etiam [d] vniuersorum Pontificum nequiter celebrata cassare, sicut in vniuersali contigit Synodo Ephesina secunda, quam beatiss. Leo Papa submouit, & Chalcedonensem instituit, solenne, & salubre declarationis Decretũ contra sacrilegos ipsos authoritate Apostolica in sacro Ferrariensi [e] Generali Concilio xv. Kal. Martij per nos editum, hoc sacro approbãte Concilio, innouamus. Per quod quidẽ inter alia omnes, & singulos Basileæ sub prætẽsi Concilij nomine, quod verius Conuenticulũ esse diximus, contra translationem, & declarationem nostras contrauenientes, & illa scandalosa, & nefaria presumentes, etiamsi Cardinalatus, Patriarchali, Archiepiscopali, Episcopali, Abbatiali, aut alia quauis dignitate Ecclesiastica, vel seculari præfulgerent, excommunicationis, priuationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum, ac inhabilitationis ad futura, pœnas in dictis nostris literis translationis contentas, ipso sacro Ferrariensi approbante Concilio, incidisse declarauimus.

d Omnium scilicet aliorũ Episcoporũ sine summi Pontificis congregatorum authoritate, & communione, epist. 8. ad Michaelẽ Imp. §. Quòd autem, in fine. & §. Quomodo, to. 3. p. 1. sect 2. Conc. general. edit. Colonien.

e Refertur supra par. 1. num. 30.

Decernentes etiam nunc, & declarantes quęcunque per dictos impios homines Basileę existentes facta, & attentata, de quibus in præfato nostro Ferrariensi Decreto fit mẽtio, similiter omnia, & singula per prædictos, ex post facta gesta, & attentata specialitèr in duabus prætensis sessionibus, seu veriùs conspirationibus vltimò nominatis, ac quicquid ex eis, vel ex ea forsitan sequutum sit, & in futurum sequi posset, tanquam ab impijs hominibus, & nullam potestatem habentibus, sed à Deo abiectis, & reprobatis fuisse, & esse nulla, cassa, & irrita, & de facto præsumpta, ac nullius penitùs effectus, roboris, vel momenti.

Dãnat propositiones de potestate Cõcilij supra Papam.

Ipsasq. propositiones superiùs descriptas, iuxta prauum ipsorũ Basileensium intellectũ, quem facta demonstrant, veluti sacrosanctæ Scripturę, & Sanctorum Patrum, & ipsius Constantiensis Concilij sensui contrarium, necnon præfatam assertam declarationis, seu priuationis sententiam, cum omnibus inde secutis, & quæ in futurum sequi possent, tanquam impias, & scandalosas, necnon in manifestam Ecclesiæ Dei scissuram, ac omnis Ecclesiastici ordinis, & Christiani Principatus confusionem tendentes, ipso sacro approbante Cõcilio, damnamus, & reprobamus, ac damnatas, & reprobatas nunciamus.

Decernimus etiam, & declaramus, omnes, & singulos prædictos fuisse, & esse schismaticos & hæreticos, & vltra pœnas in præfato Ferrariensi Cõcilio declaratas, tanquam tales cũ omnibus eorum fautoribus, & defensoribus cuiuscunque status, conditionis, & gradus Ecclesiastici, vel secularis extiterint, etiamsi Cardinalatus, Patriarchali, Archiepiscopali, Episcopali, Abbatiali, aut alia quauis dignitate præfulgeãt, vt cum prædictis Chore, Dathan, & Abiron meritam accipiant portionem, pœnis condignis omninò puniendos.

Nulli

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ innouationis, declarationis, damnationis, & reprobationis, nuntiationis, constitutionis, & dispositionis infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis autem, hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum.

Datum Florentiæ in sessione publica synodali solenniter in Ecclesia Sanctę Mariæ Nouellæ celebrata, Anno Incarnationis Dominicę millesimo quadringentesimo trigesimonono, pridie nonas Septembris, Pontificatus nostri anno nono.

Notæ ad Constitutionem Eugenij IV. quæ incipit, Moyses, approbante Concilio Florentino editam, in qua damnantur propositiones Basileensium de potestate Concilij supra Papam.

1 Per vnam] Existentes in Basileensi Concilio prætendebant, vt sess. 2. & 33. legitur, quòd Concilium esset supra Papam.

Huius prætensionis fundamentum erat Decretum Concilij Constantien. sess. 4. & 5. cuius hæc sunt verba.

Hæc sancta synodus, generale Concilium faciens, pro extirpatione præsentis schismatis, & vnione, & reformatione Ecclesiæ Dei in capite & in membris ordinat, diffinit, decernit, & declarat, vt sequitur.

Et primò declarat, quòd ipsa potestatem à Christo habet immediatè, cui quilibet cuiuscunque status vel dignitatis, etiamsi Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem & extirpationem dicti schismatis, & reformationem dictæ Ecclesiæ in capite, & in membris.

Item declarat quòd quicunq. cuiuscunque status & dignitatis, etiamsi Papalis, qui mãdatis, statutis, ordinationibus, aut præceptis huius sanctæ synodi & cuiuscunque alterius Concilij generalis legitimè congregati super præmissis, seu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subijciatur, & debitè puniatur, etiam ad alia iuris subsidia, si opus fuerit recurrendo. Hæc ibi.

In hac autem constitutione Eugenius Papa primò dicit, hoc Decretum Concilij Constantien. de potestate Concilij supra Papam, fuisse conditum à sola obedientia Ioannis XXIII. post eius recessum à Concilio.

Secundò docet in malum ac reprobum sensum à Basileensibus pertrahi.

Quę duo clarissima sunt, & ex actis Concilij Constantien. apparent, ac testatur hîc ipse Eugenius, qui in minoribus constitutus Constantiæ in Concilio præsens aderat, vt in suis constitutionibus supra relatis part. 1. num. 4. & 13. & qui pariter eidem Concilio interfuit Turrecrem. de Ecclesia lib. 20. cap. 99.

Quoad primum enim sciendum est, quòd Concil. Constãtien. in teterrimo illo triũ Pontificum schismate, videlicet Ioannis XXIII. Gregorij XII. & Benedicti XIII. tria tempora habuit; primum fuit, in quo sola obedientia Ioannis XXIII. Constantiæ conuenit, & tredecim priores sessiones eiusdem Concilij habuit, secundum in quo Gregorius XII. cum sua, & ipse obedientia eidem Concilio se adiunxit, sed non quasi à Ioanne XXIII. prius, sed tanquam à se nouiter conuocato, vt in sessione 14. & eius bulla initio sessionis posita apparet. Tertium tempus fuit, quando obedientia Benedicti XIII. eidem Concilio etiã ipsa se adiunxit, vt in sessionibus 20. 22. & 35. apparet, relicto obstinato Benedicto, cõtra quem postea Concilium tulit sententiã sess. 37.

Igitur Decretum præfatum de potestate Concilij supra Papam conditum fuit à sola obedientia Ioannis XXIII. nimirum in sess. 4. & 5. quando vt dictum est Gregorius XII. & reliquæ obedientiæ non adhuc se iunxerant Concilio, imò nec ipse

Ioannes XXIII. aderat, iam enim Constantia aufugerat, vt ex ipsis actis, & sessionibus apparet, ac testatur Turrecremata, & dicit hic Eugenius; vnde doctissimè concludit idem Turrecremata vbi supra his verbis. *Decreta de potestate Concilij supra Papam, quæ inducuntur, nullius sunt roboris, vel momenti, quoniam in illorum determinatione, non modo non interuenit vniuersalis Ecclesia, sed vna obedientia tantùm Ioannis XXIII. sed etiam nec integrè tota illa obedientia, quoniam plures Patres doctissimi illius obedientiæ illis non præstiterunt consensum, imò nec ipse Ioannes XXIII.* hæc Turrecrem. qui subdit, Ioannem aufugisse Constantia; & tempore conditi Decreti commoratum fuisse Schaphusæ, ex quibus infert, temerarium esse, & scandalosũ dicere, quòd Concilium solius obedientiæ Ioannis XXIII esset generale, cuius dictũ eo vel maximè verum est, quia potiora iura Papatus (vt notum est) erant penès Gregorium XII. qui eidem Concilio adhuc non consenserat, vt dictum est. Eadem dicit Rodericus de Azeualo, aliàs Calaguritanus in dial. de schismate, qui manuscriptus extat in Bibliotheca Vaticana num. 4002. fol. 33. Eandẽ doctrinam optimis rationibus confirmat Andreas Duuallius Doctor Sorbonicus super 2.2. S. Thomę tract. de cõparat. Papæ, & Concilij quęst. 7. vbi pio zelo commotus, suos hortatur Gallos, *Ne diffinitionem hanc Concilij Constantiensis tanquam verè, & propriè œcumenici, adeo pugnaciter vrgeant.*

Statim verò occurrit prima obiectio facta huic cõstitutioni Eugenij à Basileẽsibus in quadam eorum responsione synodali, quæ incipit, *B. Hieronymus,* quia damnationes hęresum Ioannis Vuicleff. factæ fuerunt sess. 8. à sola obedientia Ioannis XXIII. sed & contra ipsum Ioannem XXIII. ab eius sola obedientia lata fuit sententia priuationis sess. 12. vnde si verum est quod diximus, sequeretur quòd nec ista sententia priuationis, nec damnationes hæresum essent vllius roboris.

Respondetur quòd Ioannes XXIII. sub iuramẽto promiserat Concil. Constãtiensi à se conuocato sess. 2. se renunciaturũ Papatui pro pace Ecclesiæ ad tollendũ schisma, si etiã alij renunciarent, cui promissioni declarauit ipsa eius obedientia sess. 5. eum non stetisse aufugiendo, & alia faciendo, quæ huic renunciationi, & euidenti Ecclesiæ vtilitati erant impedimento, deindè vt habetur sess. 11. ipse Ioannes XXIII. promisit se velle stare sentẽtiæ Concilij ab eo congregati, quam postmodum latam sess. 12. acceptauit, & suæ priuationi acquieuit & consensit, eamq. tandem tres obedientiæ simul iunctæ in Concil. facto ipso approbarunt, ad nouam electionem Martini V. deueniendo, qui propterea sess. 42. eandem depositionem Ioannis XXIII. canonicè factã dixit.

Quo verò ad damnationes hæresũ Ioannis Vuicleff respondetur, quòd robur fidei accipiũt à confirmatione summi Pontificis Martini V. facta eodem sacro approbãte Concilio vt in bulla, seu literis Apostol. quæ extant inter acta vltimæ sess. eiusdẽ Concil. Constantien. in quibus literis omnes hæreses hæreticorũ, vt iam fuerant in sessionibus Concilij recensitæ, denuò recensẽtur & damnantur eodẽ approbante Concilio.

Secunda obiectio eorundem Basileẽsium ibidem est, quia Martinus Papa V. in pręfatis literis Apostol. inter fidei interrogatoria, & propositiones credendas ponit, vt credatur, *quod condẽnationes errorum & hæresum Ioannis Vuicleff, & Ioannis Hus, & Hieronymi de Praga, factæ de personis, & libris eorum per sacrũ generale Constãtien. Concilium, fuerint iustè, & ritè factæ,* ergo summus Pontifex agnoscit illud Conciliũ, vt generale etiam in vna sola obediẽtia Ioannis XXIII. nimirum in illa sess. 8. in qua fuerũt damnati errores Ioannis Vuicleff, antequàm Concilio consẽtirent Gregor. XII. & Benedictus XIII. Item in alio interrogatorio, ibidẽ dicit Martinus V. *Credendũ esse, & approbandum, quod in fauorem fidei, & salutem animarum, Concilium Constantiense vniuersalem Ecclesiam repræsentans, approbauit, & approbat, condemnauit, & condemnat,* ergo infertur iterum idem, quod supra.

Respondetur ex Caietano opusculo de potestate Papæ, & Concil. cap. 8 *quòd Cõgregatio Constantien. incboauit primò in obedientia Ioannis XXIII. & deinde iterum in coniunctione obedientiæ Gregor. XII. & tertiò in coniũctione obedientiæ Benedicti XIII. consũmata est, & post electionem Martini V. in eodem Concilio præsidẽtis authorizata, & ab hoc nobiliori, & certiori statu, nuncupatiuè in quolibet statu Concilium generale vocatur à Papa nominibus vtendo vt plures absque veritatis offensa, imò vt insinuaret Ponti-*

fex,

fex, quòd ab hoc vltimo statu, Concilium appellabat generale, præfato interrogatorio fidei, præterito coniunxit præsens dicens, quòd Concilium approbauit, & approbat, condemnauit, & condemnat,

Tertia obiectio eorundem Basileēsium, vbi supra, & in eorum epistola synodali, quæ incipit, grande periculum, est, quia in iisdem literis approbationis, Martinus V. dicit *esse credendum, quòd generale Concilium Constantien. approbauit, & approbat in fauorem fidei, & salutem animarum, & condemnandum, quod condemnauit, & condēnat, vt fidei, & bonis moribus contrarium.* Loquens etiam (inquiunt Basileenses) *de illis, quæ circa principium ipsius Concilij Constantien. diffinita, & approbata sunt, sicut præfatæ literæ indicant, quæ expressam mentionē faciunt de declaratione facta circa principium ipsius Cōcilij super communione sub vtraq. specie, & de condemnatione errorum, & personarum eorundem Ioannis Vuicleffi, & Hus.* Hæc Basileenses.

Respondetur, quòd approbatio pontificia refertur quidem ad ea, quæ etiam initio Concilij à sola obediētia Ioannis XXIII. gesta sunt, sed respectu hæreticorū, & hęresū Ioannis Vuicleffi, & aliorum, nimirū post sess. 4. & 5. in quibus continetur decretū potestatis Concilij de quo agimus, & incipiendo à sess. 8. in qua primo fuerūt dānati articuli Ioannis Vuicleffi, & de communione sub vtraq. specie sess. 13. & reliqui deinceps.

Confirmatur primò hæc responsio ex verbis Martini V. in præfatis literis prope initium scilicet. *Proinde synodus præfata ad Dei Gloriam, ipsiusque catholicæ fidei, ac Christianæ Religionis conseruationem, & animarum salutem, & præseruationem, eosdem Ioannem Vuicleff, & Ioannem Hus, & Hieronymum de Praga, qui inter cætera de sacro Eucharistiæ Sacramento aliter, quàm S.R.E. credit, & prædicat,* &c. Et paulò infra, nec non postea in interrogatorijs fidei, semper se restringit ad hæreses, & hæreticos damnatos in Concilio, quorum articulos, eodem prorsùs modo, quo fuerant inserti, & damnati in sessionibus Concilij, inserit, & damnat.

Confirmatur secundò ex eo, quòd illis interrogatorijs dicit Pontifex esse interrogādos eos, qui erant suspecti de professione articulorum, & hæresum præfatorum hæreticorum ergo ad illos articulos refertur eiusdem Pontificis approbatio, vel dānatio.

Confirmatur tertio, quia in præfatis literis apostolicis Martinus V. nullam approbationem, nec mentionem facit de præfato decreto potestatis Concilij supra Papam, mò potiùs decretum penitùs contrarium firmatum est eodem approbante Concilio ab eodem Pontifice. Etenim inter alia in interrogatoria fidei hęc ibi legūtur. *Quòd B. Petrus fuerit Vicarius Christi, habens potestatem ligandi, & soluendi super terram.* Item *quòd Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit, eius nomine proprio expresso, sit successor B. Petri, habens supremam potestatem in Ecclesia Dei.* Hæc ibi. Certissimum est autem, vt optimè infert Turrecrem. vbi supra, *quòd hi duo articuli de potestate Papæ non possunt simul stare cum illo decreto de superioritate Concilij, quoniam vt habetur c. inferior dist. 21. non potest quisquam, qui inferioris authoritatis est, eum, qui maioris est, proprijs subijcere diffinitionibus.*

Quarta obiectio eorundem Basileensium in pręfata responsione synodali & in alia epistola synodali, quę incipit, *Grande periculum* his verbis ab eis concipitur. *Martinus Papa V. approbante Concilio Constantien. vniuersis Episcopis, & Inquisitoribus mandauit per literas suas continentes, quòd est de necessitate salutis credere generale Concilium habere supremam authoritatem in Ecclesia*, ergo inferunt ipsi Basileenses Concilium est supra Papam.

Respondetur, quòd hæc verba formalia, quæ adducunt Basileenses, non leguntur in præfatis literis apostolicis Martini V. in fine Concilij Constantien. sed articulus 41. Ioannis Vuicleffi, sic ibi legitur; *Non est de necessitate salutis, credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias;* hanc propositionem, & articulum his verbis dānauit Concilium Constantien. sess. 8. insertis in præfatis literis apostolicis, *Error, si per Romanam Ecclesiam intelligat vniuersalem Ecclesiam, aut Concilium generale, aut pro quanto negaret primatum summi Pontificis, super alias Ecclesias particulares.* Hæc ibi. in quibus verbis non accipitur Ecclesia vniuersalis, aut generale Concilium seorsim à Papa, vt interpretantur Basileenses, quomodo enim posset intelligi nomine Romanæ Ecclesiæ, si eius capiti non iungeretur? & secundum

hunc

hunc sensum, nulla potestas Concilij supra Papam, sed corporis subiectio ad caput demonstratur, & hic est verus, & germanus sensus Concilij Constantien. nimirum contra dictum articulum, & errorem Ioannis Vuicleffi, & Ioannis Hus ibidem, negantium caput visibile in Ecclesia Dei, & sic vterque eorum constituebat Ecclesiam acephalam, quòd si Basileenses contendant comparationem esse inter generale Concilium, & Ecclesiam Romanam secluso capite Romano Pontifice, nihil ex ea comparatione concluditur contra Papæ potestatem.

Cæterum ipsum Concilium Constantien. in præfatis verbis subinfert primatum Papæ super omnes alias Ecclesias particulares, quod *dictum Concilij* approbauit quidem Martinus V. ibidem, sed cùm sit sermo affirmatiuus de primatu super particulares Ecclesias, & non negatiuus de primatu super vniuersalem Ecclesiam, ideo hunc sensum non excludit, vt inquit Caietanus; imò eum explicans, & amplians summus Pontifex, sacro eodem approbante Concilio, ibidem in interrogatorijs declarauit, *Quod B. Petrus fuit Vicarius Christi, habens potestatem ligandi, & soluendi super terram, & quòd Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit eius proprio nomine expressò, sit successor B. Petri, habens supremam potestatem in Ecclesia Dei*. Quæ declarationes, & interrogatoria tendunt in destructionem prædictorum articulorum & hæresum, ac etiam alterius articuli septimi Ioannis Hus negantis, Petrum esse, vel fuisse caput Ecclesiæ catholicæ: itaque verbum, *primatus*, appositum, vbi supra, à Concilio, explicauit & ampliauit Papa, eodem approbãte Concilio, per verbum *potestatem*, & verba, *super alias Ecclesias particulares*, explicauit, & ampliauit per verba *super Ecclesiam Dei*. Concilium enim expresserat solùm de Ecclesijs particularibus, vt per eadem verba damnaret hæresim & articulum vndecimum Ioannis Hus dicentis, non oportere credere, *quòd Romanus Pontifex sit caput cuiuscunque particularis Ecclesiæ*. Vide Caietanum in cit. opusc. cap. 9. & Grauinam de catholic. præscript. tom. 4. part. 2. disputat. 1. art. vltimo, dub. 1. ad argumenta tertiæ classis fol. mihi 293.

Quinta obiectio nullibi fit à Basileensibus, sed eam faciunt catholici, vt nil intactum relinquant, atque optime dissoluunt, vt dicemus. Obijciunt itaque, quòd Martinus V. sess. 45. & vltima, omnia, & singula determinata, conclusa, & decreta in materijs fidei, Conciliariter per Concilium Constantien. approbauit, ergo intelligitur etiam approbatum decretum de potestate Concilij supra Papam; præsertim quia in sess. 5. ante lectionem, & publicationem dicti decreti, hæc leguntur, *capitula per modum constitutionum synodalium, prius per singulas quatuor nationes, conclusa, & deliberata*. Hæc ibi.

Vt igitur respondeamus, obseruanda est occasio, qua Martinus V. protulit illam approbationem generalem: itaque in præfata sess. 45. & vltima, hæc leguntur. *Ambassiatores Serenissimi Principis Vladislai Poloniæ Regis, & illustrissimi Principis D. Alexandri aliàs Vuitoldi magni Ducis Lituaniæ petierunt nomine dictorum Dominorum quendam libellum cuiusdam fratris Ioannis Falkemberg, notoriè crudelissimos errores, & hæreses, vt dixerunt, continentem, ritè damnatum tanquam hæreticum per deputatos in caussa fidei, ac etiam per omnes nationes Concilij, ac per Collegium Cardinalium, prout dixerunt constare publicis instrumentis, in sess. publica per sacrum Concilium damnari, seu publicè damnatum pronunciari, antequam præsens Concilium dissolueretur, Sanctissimo Domino nostro Papæ humiliter supplicarunt, alioquin nomine quo supra protestabantur de grauamine, & de appellando ad futurum Concilium, quibus sic factis Sanctisimus Dominus noster Papa dixit respondendo ad prædicta. Quòd omnia, & singula determinata, conclusa, & decreta in materijs fidei per præsens Concilium conciliariter, tenere & inuiolabiliter obseruare volebat, & nunquam contraire quoquo modo, ipsàque sic conciliariter facta approbat, & ratificat, & non aliter, nec alio modo*. Hæc ibi. Ex quibus apparet, vt etiam colligitur, ex his, quæ refert Ioannes Leiau de Pontificis authoritate libro tertio folio mihi 412. Pontificem noluisse approbare, vel damnare approbata, vel dãnata priuatim per nationes Concilij, sed ea tantùm, quæ conciliariter in publicis sessionibus fuerant approbata, vel damnata, itaque responsio summi Pontificis, quamuis generalis (vt in alio sensu obseruat

Caieta-

Caietanus citato opusculo de potestate Papæ, & Concilij cap. 8.) referenda, & restringenda est ad interrogationem, & protestationem Ambassiatorum, nimirum ad approbationem, vel damnationem in materijs fidei contra hæreses, tunc insurgentes, & damnatas in Concilio conciliaritèr, & non ad alias materias, & propterea subsequutæ sunt illæ literæ Apostolicæ de damnatione articulorum & hæresum Ioannis Vuicleffi, Ioannis Hus, & Hieronymi de Praga, de quibus suprà diximus, vt notat Caietanus vbi supra.

Confirmatur primò hæc responsio, quia in actis Concilij Constantiensis, prima mentio de materijs fidei, & deputationis Commissariorum contra hæreses fit in sess. sexta. & in sess. octaua damnantur hæreses Ioannis Vuicleffi, vnde ab his sessionibus sumendum est initium decretorum fidei, quæ in hac generali approbatione approbauit Martinus V & sic post decretum illud potestatis Concilij supra Papam factum in sessionibus 4 & 5.

Confirmatur secundò, quia ideò Martinus Papa (vt obseruant Caietanus vbi sup. Bellarm. de Concil. lib. 2. cap. 19. & alij ferè omnes infra citandi) addit in approbatione verba illa, *Conciliaritèr, & non aliter, nec alio modo*, nimirum quia ea tantùm voluit approbare, quæ in Concilio conciliaritèr, præuio scilicet diligenti examine, & inquisitione more Conciliorum fuerant approbata, vel damnata, nimirum à sess. 8. & deinceps, vt dictum est.

Confirmatur tertiò, quia vt obseruat Turrecremata de Ecclesia lib. 2. cap. 99. ipsum Concilium Constantiense post vnionem trium obedientiarum, nempe in sess. 40. ab eo Decreto recessisse, vel certè nec in mente illud habuisse existimandum est. Etenim in dicta sess. 40. decernit, quòd futurus Pontifex cum hoc sacro Concilio, vel deputandis ab eo, debeat reformare Ecclesiam in capite, & in membris; ex quibus apparet, quòd non sibi hæc munia arrogabat Concilium per illud Decretum quintæ sessionis de potestate Concilij supra Papam.

Confirmatur quartò, quia nec ipsi Basileenses in vlla sessione, seu responsione, vel epistola synodali fecerunt vnquam mentionem, aut vim in ista generali approbatione Martini V. nimirum quia notissimum erat illam responsionem factam Ambassiatoribus, referri, & restringi ad instantiam eorum de damnationibus hæreticorum, & hæresum in eodem Concilio, vt dictum.

Confirmatur quintò, quia tantùm abest vt hoc decretum confirmauerit Martinus Quintus, vt potius in fine Concilij, & eodem approbante Concilio in præfatis literis Apostolicis infirmauerit, & reprobauerit illis interrogatorijs fidei, *Quòd B. Petrus fuerit Christi Vicarius, habens potestatem ligandi, & soluendi super terram*. Item *quòd Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit, eius etiam proprio nomine expresso, sit successor B. Petri, habens supremam potestatem in Ecclesia Dei*, de quibus supra diximus.

2 Malum.] Secundùm quod docet in hac Constitutione Eugenius est, quòd dato, & non concesso, quòd illud Decretum Constantiense, & ab initio fuerit legitimè conditum, & postea à Martino V. approbatum, adhuc tamen in malum ac reprobum sensum à Basileensibus pertrahitur. Etenim decretum illud in sess. 4 & 5. Concilij Constantiensis supra relatum facit quidem pro Constantiensi, & quocunque alio Concilio generali legitimè congregato, sed limitatè, & restrictiuè, nam dicit: *In his quæ pertinent ad fidem, & extirpationem schismatis*. & iterum replicat illa verba, *Super præmissis, seu ad ea pertinentibus*; propterea illa etiam verba de reformatione Ecclesiæ in capite, & in mēbris, vt optimè ait Grauina vbi supra fol. mihi 280. non intelliguntur de reformatione quacumque vniuersali & indefinita, sed de restrictiua tantùm ad casus illos contingentes, ex hæresis, vel schismatis occasione. *Concilium enim congregatum in casu schismatis non habet immediate potestatem à Christo ad ordinandam vniuersalem Ecclesiam, sed ad prouidendū illi casui tunc occurrenti*, vt ait Caietanus citato opusc. cap. 16. itaque secundùm subiectam materiam eius temporis & occasionis loquitur, & decernit Concilium Constantiense. *Quando*, vt ait Turrecremata, vbi supra, *non est in Ecclesia vnus Pastor totius Ecclesiæ indubitatus, cap. si duo, dist. 79.* Et Caietanus opusc. cit. cap. 8. sic ait: *Qui nescitur legitimè*

mè electus Papa, tanquam non Papa obedire tenetur. Et cap. 16. hæc repetit: *Quando Papa vnus, vel plures incerta electione laborant, vt contigisse dicitur in magno schismate Vrbani VI. & aliorum, tunc, ne perplexa sit Ecclesia, illa membra Ecclesiæ, quæ inueniuntur, potestatem habent iudicandi verum, si potest sciri, & si sciri nequit, prouidendi, quòd Electores in vnum eorum, vel alium conueniant, & si certi Electores nescirentur, cum electio ad Ecclesiam deuoluta sit ex ipso electorum defectu, Concilium sic imperfectum eliget, vt in Concilio Constantiensi factum videtur in electione Martini V.* Hæc Caietanus. Bellarminus etiam de Concil. lib. 2. cap. 19. hæc habet: *Dubius Papa habetur pro non Papa, & proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam*. Eadem habet Andreas Duuallius Doctor Sorbonicus in 2. 2. S. Thomæ sub titulo de comparatione Summi Pontificis & Concilij quæst. 7. his verbis: *Concilium certum, incerto, & dubio Pontifice est superius, eumq. potest, & debet deponere, si de alterius iure magis constet, aut saltem aliquem de nouo eligere, vt in Concilio Constantiensi factum est*. (& infra.) *Concilium Constantiense diffinit, Concilium esse superius Pontifice dubio, & incerto, quod accidit quando schismate laborat, & vexatur Ecclesia, & iura contendentium omni ex parte sunt dubia, tunc enim nemo dubitat, quòd in Ecclesia sit potestas ad dubios illos Pontifices, vel alterum eorum deponendum, aut aliquem in eorum locum sufficiendum*. hæc Duuallius. Verba igitur decreti limitatiua, & restrictiua in his, quæ pertinent ad extirpationem schismatis, sunt clara.

Et eodem modo sunt intelligenda eadem verba circa particulam illam, *In his quæ pertinent ad fidem*. Ad fidem enim reducitur declarare in schismate plurium Pontificum, quis eorum sit Papa, & vtrum hic vel alius, seu alij deponere, & abdicare debeant, vel teneantur. Etenim ad fidem pertinet, vt legitur in interrogatorijs fidei in præfatis literis Apostolicis Martini Papæ V. *Quòd Papa canonicè electus, eius etiam proprio nomine expresso sit successor B. Petri, & habeat potestatem supremam in Ecclesia Dei*. Propterea in præfato Decreto Constantiensi dicitur, *Quod obedire tenetur in his quæ pertinent ad fidem, & extirpationem schismatis*, non dicitur *credere*, sed *obedire*, quamuis enim hæc duo verba ad fidem pertineant, tamen verbum *obedire* magis explicat sensum Concilij, in casu scilicet schismatis, quòd obedire teneatur in causa fidei, nimirum vtrum ipse, vel alius, vel de nouo electus sit legitimus Papa.

Aliam etiam expositionem verborum illorum, *in his quæ pertinent ad fidem* secutus est Grauina, vbi supra fol. mihi 280. quam dederunt ipsi Basileenses in eorum responsione synodali, quæ incipit *Cogitanti*, his verbis: *Probat hoc etiam diffinitio vniuersalis Ecclesiæ, quæ non potest errare, ita diffinientis in Concilio Constantiensi. Quod peccata Pontificum circa fidem & schismata, &c.* hæc ibi Basileenses, quæ sano modo intelligenda sunt, de Papa scilicet vt priuata persona, quamuis hunc etiam casum nunquam contigisse saniores, & pij, ex quibus Baronius in suis annalibus, & de posterioribus temporibus Bellarminus de Roman. Pontific. lib. 4 cap. 6. & seqq. & alij defendunt.

Cæterum de conuocatione Concilij in his casibus quòdq. Concilij potestas in casu hæresis vel schismatis sit ministerialis, & declaratiua, depositio autem ab ipso Christo, sicut & electio est ab hominibus, sed iurisdictio papalis à Christo, quia non est hic locus de his agendi, vide Caietanum cit. opusc. cap. 16. & 21. Suarez de fide disp. 10. sect. 6. Grauinam vbi supra fol. mihi 297.

Igitur Basileenses sentientes sibi contrarium Eugenium Summum Pontificem, in malum ac reprobum sensum, vt hic ait idem Eugenius, pertrahentes verba Decreti Constantiensis, prætendebant, authoritatem suam supra Romanum Pontificem, quamuis certum & indubitatum, extendere, eumq. sibi subijcere vigore Decreti Constantiensis, limitati, & restricti ad casus schismatis; & de tempore schismatis, & incertorum Pontificum, trahere sensum decreti, ad tempus vnius certi, & indubitati vniuersalis Ecclesiæ Pastoris, quem vt dicit Martinus V. eodem Concilio Constantiensi approbante, in præfatis literis Apostolicis, *Credere, & venerari vnusquisque Christianus tenetur, eius etiam proprio nomine expresso, vt verum successorem*

tem Beati Petri, & habentem supremam potestatem in Ecclesia Dei.

Imò non [illegible] intendentes in malum ac reprobum sensum pertraxerunt verba Decreti, [illegible] imposuerunt illum speciosum titulum: Veritas fidei Catholicæ, vt patet sess. 33. Concilij Basileensis, & addiderunt, quòd Papa non possit Concilium generale dissoluere, prorogare, aut transferre, quæ & de Pontifice certo, vnico, & indubitato intelligebant, agebant enim contra dissolutionem, & translationem eorum Concilij factam ab Eugenio, propterea dicit Eugenius in hac Constitutione eos pertrahere verba decreti Constantiensis in prauum sensum, [illegible] demonstrant. Tertiò denique addiderunt damnationem, declarando [illegible] contrarium sentientes: vnde meritò contra eosdem hanc Constitutionem sacro [illegible] approbante Concilio edidit Eugenius, damnans eos, & ab eis edicta, [illegible] veritates, verius falsitates.

Nec [illegible] quòd Basileenses sess. 38. & in præfata eorum responsione synodali, quæ incipit, *B. Hieronymus*, mirentur, & conquerantur, cur in hac [illegible] Constitutione Eugenius non [illegible], in quem malum ac reprobum sensum ipsi pertraxerint verba Decreti Constantiensis, manifestè enim id apparebat, tam ex [illegible] conditi Decreti Constantiensis, quàm ex verbis limitatis, & restrictiuis eiusdem Decreti, vt supra diximus, in casu scilicet schismatis, ac etiam ex additionibus ab ipsis Basileensibus factis, vt dictum est: Propterea Eugenio satis fuit hæc innuere supradictis verbis, nimirum *textu [illegible] ipsorum Basileensium sensum, quem [illegible] demonstrant*, illum scilicet rebellantes ab obedientia Summi Pontificis [illegible], & damnant primam Sedem, à nemine iudicandam, ac certum & indubitatum Pontificem, prætextu Decreti Constantiensis Concilij, quod apertis verbis [illegible] in casu dubij & incerti Pontificis, quando scilicet [illegible] inter se Pontificum schismate laborat Ecclesia Dei, vt supra dictum est.

[illegible] Summi Pontificis officium commentaria edere [illegible] legem pœnalem contra [illegible] condere, ac sententiam [illegible].

[illegible] Decreti Constantiensis, & responsiones ad obiectiones [illegible] quidem videre est apud præfatos Authores & quos ipsi [illegible].

Et [illegible] interpretationes Pius II. in sua epistola retractationis ad scholā Coloniensem, vocat Concilium Constantiense generale Concilium, ab vltimo scilicet eius statu vt supra diximus; atque in ea pluribus sacræ Scripturæ locis, & rationibus [illegible] ad [illegible] supremam Papæ potestatem in Ecclesia Dei, eiusq. authoritatem congregandi, & dissoluendi generalia Concilia: demùm circa potestatem Concilij [illegible] limitationem & restrictionem, de quibus supra, dicens, *Quod stante Romano [illegible] Præsule, ex quo tanquam ex capite omnis desiuit in membra potestas [illegible] sit Concilium, quod absque illius [illegible].* Sed [illegible].

[illegible] hic censeo, quòd quamuis supradicta de potestate Papæ sint [illegible] in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 11. declaratum sit [illegible] Romanum Pontificem pro tempore existentem, tanquam super omnia Concilia [illegible], Conciliorum indicendorum, transferendorum, & dissoluendorum [illegible] potestatem habere; nihilominus quia nonnulli aiunt, vel [illegible], vel tantùm agi de potestate indicendi, transferendi, & [illegible], & alijs rationibus, propositionem hanc, quòd Concilium sit supra [illegible] vt hæreticam, sed solùm vt temerariam damnandam dixerunt, [illegible] de Concil. lib. 2. cap. 17. Bannes 2. 2. quæst. 1. art. 10. dub. 2. & Duvallius [illegible] vbi supra de comparatione Pontificis & Concilij, ait: *Non [illegible], à temeritate tamen inobedientiæ vix posse saluari, quia [illegible] multa, magnosq. tumultus in Ecclesia semper [illegible].* [illegible] Duvallius vir doctissimus, qui pro Christiana erga patriam pietate [illegible] quæst. 8. & 11. constantissime testatur, & orbem certiorem reddit Doctor ipse [illegible] vulgari, quòd pro sententia potestatis Concilij supra Papam, [illegible] Parisiensis schola iuramentum exigat a suis, vbi etiam demonstrat non id

inferri

inserri ex iuramento eiusdem scholæ in articulos contra Lutherum tempore Francisci Primi Galliæ Regis editis, & ibidem in tract. de suprema Pontificis potestate par. 1. in anteloquio quæst. 3. palàm facit, malè nonnullos hac nostra ætate sibi, alijsq. persuadere, *Quòd Gallia quasi Palladium veneretur Basileense Concilium, cum illud potius quasi Troianum equum, aut Seianum habeat*. Vbi & de pragmatica sanctione Caroli VII. Francorum Regis, deq. conciliabulo Bituricensi optimè differit.

Iam verò quam censuram mereatur opinio illa potestatis Concilij supra Papam, attenta Constitutione Eugenij, approbante Concilio Florentino condita, quam præfati Doctores non adducunt, patet in ea.

Num. III. *HOc eodem anno 1439. quo perfecta fuit vnio Græcorum cum Apostolica Sede in hoc Florẽtino Concilio, ac etiam in eodem condita præfata Constitutio de potestate Papæ, subsecuta est vnio Armenorum cum eadem Romana Ecclesia, de qua hæc ait Græcus Scriptor in fine sessionum.*

Post aliquot dies venerunt ex Armenia Apocrisarij Patriarchæ Armeniorum virtute præstantes viri, quærentes & ipsi Vnionem, fideiq. rectitudinem, qui etiam Beatissimum Papam venerati, viserunt Imperatorem, consiliumq. suum, & animum de conficienda cum Ecclesia Catholica vnione exposuerunt, petentes, vt ferret auxilium, & prudentia sua iuuaret. Imperator autem respondit, multum sibi placere eorum studium, & gratum fore, si accesserint ad orthodoxam fidem, & Catholicam Ecclesiam; & precari Deum pro dirigenda eorum vnione, quæ si fieret, se quoque promisit ad negotium quodlibet, & quidquid illis opus fuerit, adiutorem. His dictis, recesserunt Armenij; nos verò Florentia exeuntes Venetias petiuimus, & inde rursus domum redijmus.

De hac eadem Vnione hæc narrat Patritius in præfato Compendio sessionis trigesimæ septimæ.

Aduenientibus Armenorum Legatis, & illorum intellectis erroribus circa fidei nostræ puritatem, per multos dies eorum sententias discuti, & per viros sacræ doctrinæ peritissimos confutari, apeririq. veras, & catholicas iussit Eugenius Pontifex, inde publica sessione celebrata 10. Kal. Decembr. solenni more, quod ab eis profitendum esset, præscripsit.

Quid autem præscripserit, & quale fuerit Eugenij decretum, approbante Synodo Armenis traditum, vnà cum eorundem literis sic describit Andreas de S. Cruce in fine Collationum, de quibus supra.

Mandatum Oratorum Armeniæ, ac Decreti formam huic operi Græcorum subiungere volui, vt liquidè cunctis innotescant fructus huius Concilij; ex quo enim præmissa cum Græcis terminata fuerunt vsque ad octauam Nouembris, non minus religiosè, acutève quàm cum Græcis relatum est, cum Armenis etiam de Fidei sacramentis certatum est; quales autem fuerint, ex Decreti continentia quisque qui sapit, clarè percipit. Eorum igitur potestas, qui legationis Armenorum fungebantur officio, huius formæ extitit.

Num. IV.

a De Armenorũ natione, Regionibus, & Ritu, vide Thom. Carmelit. de procur. sal. omn. gent. lib. 7. c. 19.

b id. est ciuitatis huius nominis Armeno vocabulo, in qua residet Patriarcha.

c Doctori, quod & in sequentibus obserua.

Potestas[a] *Armenorum Oratorum, ab eorum Patriarcha deputatorum.*

COnstantinus seruus seruorum Domini Nostri Iesu Christi, cum gratia Dei constitutus Patriarcha[b] Vagarsabath, scribo literã hanc magnificæ ciuitati Caffæ; mitto meam benedictionem omni populo habitanti Caffæ; Filij mei fideles, quasi glorians scribo vobis, scilicet filio meo[c] Vertebet

Sar-

* Sarchis, qui sedet in sede personæ meæ in Caffa, & Archiepiscopo filio meo primogenito, & omnibus Sacerdotibus sanctis, Stephano, Moysi, & omnibus alijs, & nobilibus Ciuibus Caffæ, scilicet Amurbeth, Ceualcal Chici, Arnurbert Olbei, Aroniton Andreæ, & omnibus alijs Burgensibus cum virtute Spiritus sancti, scribo literam hanc, dans vobis benedictionem, & salutationẽ. Benedictio S. Crucis, & S. Gregorij sit super vos à sede sanctitatis nostræ. Deus per suam misericordiam liberet vos ab omnibus tentationibus diaboli, tam in spiritualibus, & tẽporalibus, Deus augeat filios, & filias, & bona vestra.

Sciatis vos, filij mei charissimi, scilicet filius meus Sarchis Vertebet, & vos Sacerdotes, & Burgenses noueritis, quòd Episcopus Emanesius venit ad nos; & portauit literas vestras de Caffa, & etiam Vicarij Summi Pontificis, & etiam literam D. Consulis, legimus, & lætati sumus, quia scripseratis de vnione Ecclesiæ Romanæ, postquam audiui, regratiatus fui Deo: ex gratia Spiritus sancti est, quòd istud opus est inchoatum, conuenit Christianis habere vnitatem, & concordiam: ego cum plenaria potestate dedi authoritatem Sarchis Vertebet, qui est loco personæ meæ, & Marco Vertebet, & Thomæ Vertebet, & Ioachim Episcopo Pere, vt eant ad Synodum, & Spiritus sanctus illustret eos, & per virtutem Spiritus sancti, sicut S. Siluester, & S.[a] Gregorius fuerunt concordes, ita Deus concordet nos in pace, & amore, & vnione; & sicut Constantinus Imperator, & [b] Tartach Imperator noster inter se habuerunt concordiam, & pacta, ita & vos etiam confirmate acta eorum ad vnitatem, & ad facta istorum Imperatorum nos inclinamus; modo etiã quicquid Spiritus sanctus illustrauerit sanctam Synodũ, prõpti sumus ei obedire.

Scripta 25. mensis Iulij anno Domini 1438.

* Sergio.

a Gregorius, quẽ Armeni illuminatorem vocant, vt in historia vocationis Tyridatis Regis Armenorũ, ac in hist. eiusdẽ S. Greg. Archiep. Illuminatoris Armeniæ in M.S. Cod. Vat. de quo etiã fit mentio in Martyrolog. Rom. die 30. Septemb. Floruit, vt ibi Baron. in notis, tempore Constantini Magni Imp. & S. Siluestri Papæ.

b Tyridates, qui ad fidem conuersus, Cõstantinũ Imp. de sua conuersione lætatum adijt. Niceph. lib. 8. cap. 35. in fine.

Num. V.

Literæ Pauli [c] Imperialis Consulis, & Regentis Ciuitatis Caffæ, & totius maris maioris, Imperij Gazariæ ad Summum Pontificem.

ETsi hæc gentis Armenæ reductio multis ante temporibus tentata esset, Sanctiss. & Beatiss. Pater, verebar attamen tantã rem, & tam arduã aggredi, in qua vires ingenij mei vix sufficere posse arbitrabar; statueramq. potiùs subsistere, quàm per vias incognitas ambulare; sed tua sanctitate cõsilus, cuius merita exposcunt, vt sub eius vexillo singulare, & perspicuum sidus eluceat, gaudeatq. S. Mater Ecclesia, vt in hoc tuo tẽpore vnionis, & sanctitatis nouis fulgoribus illustretur: suscepi vires, & animum, adhortatus meipsum, & rem ipsam amplecti institui maxima cũ solicitudine, & opera; in qua diabolico instinctu, & varijs tentationibus præcedentibus multiplices stimulos perpessi sumus; Ita vt cuncta quasi nostro voto aduersantia fuerint, & de tentata opera plerumque desperauimus; tamen cooperante illo Summo rerum opifice, ac tuam Sanctitatem propitiùs respiciente, sub qua datum est, vnitatem fidei sigillari, bonum & perfectum exitum sortiti sumus, & cum sudore, ac maximis vigilijs hoc tantum opus per cuncta secula è hominum memoria non delendum, tuæ Sanctitati dedicauimus.

Gaudeo, Pater Beatiss. hanc vnitatẽ temporibus tuæ Sanctitatis suscitatã, quę tuorum prędecessorum tempore obdormierat. Quid enim potuit beatius accidere, ac Deo, & toti populo Christiano acceptius, quàm hæc singularis reductio Armenorũ? Sed aduertendũ est propter tuã sanctimoniã summis laboribus, & incommodis, quibus circũuentus fuisti, esse concessum, vt videãt,

c Nobilis familia, Ianuensis Resp. pro qua Consulatu, & Regimine fungebatur Paulus Imperialis in Caffa, olim Theodosia, & in Gazaria Imperio, olim Taurica Chersoneso. Erãt sub eiusdem Reipublicæ dominio aliæ etiã Regiones, & Oriẽtis Insulæ, inter quas & Chios, quam à præfata Repub. primum, demũ ab Imperatoribus, Iustiniana nobilis Ianuensis familia, pleno ac perpetuo iure obtinuit, in qua & ego eiusdem familiæ natus sum. Iam verò occulto Dei iudicio, Turcæ subiacent.

qui Ecclesiã persequuntur,non esse humana ista opera tua, sed diuina magis, atque ex Deo manantia.Ego enim dum summum rerum auctorem ad te oculos direxisse cognoui,teq. in reseruatam beatitudinem & gloriam constituisse,ausus sum tuorum seruitiorum cupere fieri particeps, & tuæ Sanctitatis fiducia confisus, apud eandem non dubito illam tuam Romanam Senatoriam dignitatem impetrare, quam in præsentiarũ humiliter posco, & requiro,non tantum pro meritis meis,pro quibus, & maioribus summo Deo, & Sanctitati tuæ,quæ vices eius in terris gerit,obnoxius sum; sed vt apertè intueantur qui cultũ veræ religionis colunt,pręmia bonos,& Christicolas fideles manere,& tali,ac similispe cæteri prouocentur ad S.R.E. augmentũ,ac fauorem. Accipe igitur, Sanctiss.Pater,Legatos Armenorum,quos ad pedes tuæ Sanctitatis mittimus cũ amplo sui Patriarchæ, & vniuersalis eorundẽ nationis mandato, ac bailia,ita vt maiorẽ concedi nullo pacto posse intelligamus; quã regratiari fecimus, & tuæ Sanctitati transmittere opportunũ esse arbitrati sumus. Hos enim cõducit Vicarius F.Iacobus,qui sicut huius tanti luminis,& reductionis fuit principalis coadiutor,opportunum fuit,vt sit & ipse conductor;nam corda ipsorum Armenorum ita in manibus habet, quòd nusquã absque ipso accedere possent: hic enim vir deuotus explicabit cętera latiùs Sanctitati tuæ, quæ ego,ne inepta oratione sanctissimas aures tuas offenderẽ,prætermittam.

In reliquis Episcopatum huius ciuitatis tangentibus,quæ Sanctitas tua literis mandauit,executioni tradidi; & si prædictus Vicarius tuus,& ego in aliquibus subsistere decreuimus,bona caussa moti id egimus, expectantes deinceps in ipso negotio quòd tua Sanctitas iusserit faciendum. Valeat tua Sanctitas felix, ad cuius pedes humillimè me commendo.

Ex Caffa die prima Decembris anno Domini 1438.

Eiusdem Sanctitatis ad genua prouolutus Paulus Imperialis Consul Caffæ,& totius maris maioris Imperij Gazariæ.

Quid verò Paulus Imperialis in gratiam religiosi obsequij, & reductionis Armenorum, ea reductione peracta, ab Apostolica Sede obtinuerit, habetur in sequentibus literis Eugenij ad eundem Paulum.

Eugenius, &c. Dilecto filio nobili viro Paulo Imperiali Ciui Ianuensi Scutifero nostro honoris, & Comiti Palatino salutem, &c.

Laudata nobis à fide dignis virtus tua, & exhibitę tum aliàs, tum proximis temporibus in maximo Christianę fidei negotio, & vnionis Gręcorum, & Armenorum faciendę, atque conseruandę operationes tuę nos inducunt, vt te ac per te descendentes, ac posteris tuis specialibus gratijs, & fauoribus prosequamur. Volentes itaque te, qui pręter supradicta deuotionis, & magnæ pietatis opera, etiam maiora in dies exhibere dispositus es, & paratus, fauore prosequi gratiæ specialis, vt & ardentiori fidelitate & deuotione erga nos, & Romanam Ecclesiam animeris, quò te maiorum honorum prærogatiua sublatum esse cognoueris, te nostrum honoris Scutiferum [d], & te pariter, ac natos tuos masculos dumtaxat ex tuo corpore legitimè natos, & nascituros Comites Palatinos authoritate Apostolica, tenore præsentium facimus, & creamus, & sic deinceps perpetuò, & ab omnibus censeri pariter, & nominari volumus; Ac gaudere posse, & debere omnibus & singulis emolumentis, commodis, honoribus, immunitatibus, priuilegijs & exẽptionibus, quæ Lateranensibus Palatinis Comitibus à Sede Apostolica concedi cõsueuerunt. Volumus autem, quòd tuo, & natorum tuorũ nominibus, in manibus vene-

d De Priuileg. olim Scutiferorũ honoris, & Comitũ Palatinorum meminit Leo X. in Constit. Romanus Pontifex.

venerabilis fratris nostri Angeli Episcopi Tragurien. in officio Camerariatus nostri Locumtenẽtis, solitum fidelitatis debitæ præstes in forma consueta iuramentum. Dat. Florentiæ anno, &c. 1440. 17. Kalen. Septembris, Pontificatus nostri anno decimo.

Mandato itaque Patriarchæ Armenorum, & literis Pauli Imperialis Regentis Caffæ exhibitis, Armenorum vnio secuta est, & Decretum conditum; sic enim ait Andreas de S. Cruce.

Literis exhibitis sacræ Synodo Reuerendiss. Cardd. Ostiensis, S. Crucis, & S. Sabinę, ac Doctoribus pluribus per Summum Pontificẽ, sacra approbante Synodo, deputatis, & incessanter quasi diebus singulis in Apostolico Palatio cum Armenis præfatis conuenientibus, institutis S. R. E. adeò instructi sunt Oratores prædicti, quòd infrascripti Decreti fidem recognoscentes religiosissimè suscepere, quod in cathedrali Ecclesia 22. Nouembris publica in Sessione Synodica firmatum extitit; cuius Decreti, per Episcopi Paduani organum promulgati, forma hæc est. Num. VI.

Prosequitur Andreas hoc Decretum pro Armenis, verùm Symbolum Constantinopolitanum, & Symbolum S. Athanasij in eo contenta integra non refert, sed tãtùm prima verba innuit: similiter nec refert acceptationem Decreti corã Synodo factam per Oratores Armenorum, quæ omnia, sicut & ipsum Decretum vnà cum Decreto pro Græcis, inseruntur integrè in Decreto pro Iacobinis infra recensendo, ideò hoc etiam Decretum pro Armenis ibi tanquam in proprio loco reliquimus, ibiq. apposuimus, quæ in eo duximus adnotanda,

Iam igitur res gestas in hoc S. Concilio pro Iacobinis ex Vat. Codice, ipsumque Decretum pro Iacobinis cum insertione Decretorum pro Græcis & Armenis hìc subijcimus.

Literæ Ioannis Patriarchæ Iacobinorum [e] ad Eugenium IV. Summum Pontificẽ. Num. VII.

IOannes humilis seruus seruorum Christi, Minister Sedis S. Marci, magnæ scilicet Alexandriæ, & totius Aegypti, Lybiæ, Aethiopiæ, Pentapoleos occidentalis, Africæ, totiusq. prædicationis Apostoli Marci, humilis dico in suis peccatis, petita prius venia, & absolutione ab ipso Domino, vsque ad terræ pauimentũ, coram te iustissimè, ac sanctissimè Pater inclino, Perfectio Sacerdotij, Pastor optime, Honestatis ac Sanctitatis Princeps, Pijssime ductor eorum, qui in via huius peregrinationis incedunt, qui studio ac sanctitate cæteris viã salutis ostendis, Domine Eugeni Papa magnę Vrbis Romæ, omniũ Ecclesiarum Christianarũ Apostolice Pastor, Principũ Christi sedium Vnice, Venerande, Patrũ ac Sacerdotũ Princeps [f], & Medice lãguentium animarũ.

Custodiat Deus omne suum ouile tua oratione, ac ministerio, dirigatq. illud lumine tuę similitudinis, quemadmodũ & quondam Magos stella direxit, nec recedat à disciplina tua, imò seruet tua præcepta omnia, qui doctrinam tuam auditurus est. Confirmet præterea Deus sedem tuam, multiplicetq. honores Sacerdotum, optime Pater. Post hæc refero tuæ magnæ Sanctitati, sacratissimam, ac honoratissimam scripturã tuam per benedictũ filium tuũ, & honoratum Sacerdotem fratrem [g] Albertum ad manus meas peruenisse. Erant autem literæ illæ veneratione dignissimæ in ijs, quæ continebant. Attulit quoque sua lectio nobis caussam cogitandi de rebus optimis, atque maximis. Quanta autem earum sanctitas fuerit, ex hoc facilè percipi potest, nam & aper-

[e] *De Iacobinorũ, siue Iacobitarũ natione, Regionibus, & ritu. vide Thomã Carmelitam de procur. salute omnium gentiũ lib. 7. cap. 14.*

[f] *Alludit ad loc. Isaiæ 3. Nolite constituere me principem, quia non sum medicus. significans venturum Christum Dominum Principem populi, & medicũ languentium.*

[g] *De quo iterum infra fit mentio in his literis, & in expositione Abbatis Andreæ sequenti num. 8.*

apertę mox mirum in modum suauissimum odorem effuderunt, ostenderuntq. profectò manum illam fuisse benedictam, cuius digiti tam venerandas figuras descripserant. Versas igitur, per quosdam spectatissimos Venetos, tuas, quantum fieri poterat, ex Latino in linguam Syrorum, ego & reliqui fratres mei Coepiscopi, cum benedictis filijs, ac fidelibus Sacerdotibus, honoratisq. Diaconibus in Ecclesia Dei Genitricis Mariæ, Vicò cognominato Zoile; ac stante toto populo, legi mandauimus, nec facilè, decus omnium Sacerdotum & Pater, tuæ Sanctitati significare possumus, quanta ex lectione literarum lætitia animis omnium illorum accesserit, maximam autem illam fuisse, laudātium, & exultantium populorum voces ostenderunt. Fuit ille dies nobis permaximus, & is certè, de quo Propheta prædixerat, Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea. Nec illud certè efficere potuimus, quòd illic lætitiæ, lacrymæ quoque mixtæ non fuerint, precantibus omnibus, vt Deus propitiatus mentes nostras, & cogitationes emundet, educatq. de tenebris in illud clarissimum, ac indeficiens lumen.

Post itaque glorificationem diuinam, quam Sacerdotes Christi, ac totus ille Christianorum cœtus omnipotenti Deo reddiderant, accesserunt ad laudes tuæ Sanctitatis, & gratiarum actiones, effudimusq. preces ad Dominū, vt te Sanctissimum Patrem, ac communem omnium Christianorum salutem integram seruet, quos sic tuis sanctissimis eruditionibus ipse Deus instituit, vt sint certissimæ fidei venerantes, fiantq. parati ad vnionem, & pacem, & tandem ipse filius Virginis nos omnēs Curię cælesti ascribat, aggregetq. numero beatorum. Huic etiam alacritati, atque deuotioni accessit aliud quoque gratiæ, & benedictionis genus; idem enim benedictus filius venerab. Albertus reddidit mihi duas Imagines, & [h] Ciambulottum nomine tuæ Sanctitatis, quæ non aliter, quàm è cælo missa diuina benedictione me suscepisse putaui. Cæterùm quædā eidem Patri cōmisimus, quæ literis mandare non possumus; sufficiet itaque ipse quicquid ijs literis deest, cui referenti tua Beatitudo plenam fidem dare dignetur.

[h] *Latina desinentia exprimit, quod vulgo dicitur Ciambeletto, latinè Capripilum, fortè illud nobilius. quod ex textura varia vulgo à onde, latinè vndulatum dicitur, & in Europa tātum texitur, atque ad vestes tam profanas, quam sacras aptissimum, ac præsertim coloratum.*

Extremò, quoniā ego humilis, & pauper, gressu corporis ad tuā Sanctitatē accedere minimè possum, mitto ven. fratrē Andreā Abbatem S. Antonij, religione, & moribus non mediocriter institutū. Is ea conditione à me discessit, vt priuatim, ac publicè plurima habeat tuæ Sāctitati referre. Ambobus igitur ijs benedictis filijs nuntiantibus indubitatā fidem in omnibus tua Beatitudo dare dignetur, quā ad tempora diuturna pro vtilitate, ac aggregatione Christianorū conseruare dignetur Deus omnipotens. Datum Chayren. xij. Sept. sexto millenario nongentesimo quadragesimo secundùm Gręcos, secundùm verò Iacobitas, millesimo cētesimo quinquagesimo septimo à tempore Martyrum [i]; à computatione Incarnationis Domini 1440. *Hæc Patriarcha*.

[i] *Peculiaris hæc est, & antiqua Alexandrinorū fideliū, & totius Aegypti chronologia, vt a SS. Martyribus numerēt annos, etenim horrescentes nomē Diocletiani Imperat. Christianorum hostis in annorū numeratione, quam ille ab exordio sui Imperij faciendā præscripserat, recensere, ipsi ab eiusdē Imp. anno primo iisdē numerū deducētes loco nominis persecutoris Ecclesiæ Diocletiani, Sanctos Martyres posuerunt. Vide Baron. to. 6. in fine, vbi de legatione Alexandrinorum num. 12.*

Num. VIII.

Die Iouis 31. & vltima mensis Augusti de mane hora 12. vel quasi, qua hora, quæ pro generali Congregatione adscripta fuerat, S.D. N. Eugenio præsidente, ac Reuerendissimis, Reuerendisq. vener. Patribus, & DD. Sacrosanctæ Rom. Eccl. Cardinalibus, Doctoribus, & Magistris, tam secularibus, quàm regularibus hoc sacrum Conciliū repræsentantibus congregatis; comparuit pręfatus D. Abbas Andreas, ac pręmissis solennitatibus, in idiomate Syrorum proposuit in hac verborum forma, prout postmodum in sermone Latino per venerabilem virum D. Blondum præfati Domini Nostri Papæ Secretarium interpretatum fuerat de idiomate italico in [k] latinum, vt sequitur.

[k] *Itaque de idiomate Syro in Italicū per aliquē eius idiomatis peritum, & de Italico in Latinum per Blondum.*

Cogi-

Cogitanti altam maiestatem tuam, & meam humilitatem, Pater Beatissime, tantus suboritur pauor, vt si aliqua errauero in dicendis paucis, primùm id mihi indulgeas deprecor; nil enim aliud, quàm tremor apprehendere potest hominem me, puluis sum, & cinis coram te Deo in terris verba faciens; es namque Deus in terris, & Christus, & eius Vicarius; es Petri successor, & Pater, Caput, & Doctor Ecclesiæ vniuersalis, cui datæ sunt claues claudendi, & Paradisum cuicunque volueris reserandi; tu Princeps Regum, & maximus es Magistrorum. Quæ omnia, & similia considerans, expauesco tuam alloqui Sanctitatem; cùm maximè ante oculos mentis proponam non solùm potestatem tuam, sed sapientiam Latinorum, qui in studio sapientiæ diuinarum rerum, & disciplinæ Iesu Christi, quod à principio salutis fidelium imbiberunt, continuò in hæc tempora exercitati, ea nunc tenent, & sentiunt, quæ Beatissimi Apostolorum Principes Petrus, & Paulus illis à principio tradiderunt.

Quæ autem Ecclesiæ huiusmodi sapientia, & disciplina aliquando priuatæ prima non tenuerunt fundamenta, & à Romana Ecclesia matre, & magistra separatæ fuerunt, eas permisit Deus gentibus in opprobrium, & infidelibus in rapinam, prout euidenter cernere datur in Græcis, & Armenis, & pariter in nobis Aethiopibus Iacobitis postquam anno noningentesimo à vobis fuimus separati. Consolamur verò; & mœstitiæ nostræ spem ea ratione amplam assumimus, quòd qui tibi concessit Græcos, & Armenos in Catholicæ Fidei vnionem latiùs vnire, quiq. tibi inspirauit, vt nos per dilectum filium tuum Albertum Ord. Minorum ad vnionem quærendam inuitares, idem pijssimus Deus noster, suam nobis elargietur benedictionem, vt eadem tecũ in catholica Dei Ecclesia sentiamus, quod quidem perficietur. Ego, & vt tu vides, ætate iam grauis, è domo sum profectus ad tuæ Sanctitatis pedes, præsentiàmque, superatis terræ & maris periculis, peruenturus Reuerendissimi mei Patriarchæ Orator, ac indignissimus Locumtenens, quemadmodum constare videbis in mandatis [l], quæ tibi ab eodem Patriarcha exhibeo, quemadmodum poterit enarrare idem Fr. Albertus, qui multa mecum pericula, multos subijt labores pro hac dignissima vnione Fidei Christianæ.

[l] *Literis scilicet Patriarchæ, de quibus supra.*

Huius Legationis occasione Eugenius Pontifex in publica sessione Constitutionem edidit, de qua occasione diffiniendorum dogmatum facta est mentio inter Patres Concilij Tridentini, vt legitur tom. I. actorum eiusdem Concilij sub Paulo III. quæ in Arce S. Angeli asseruantur, his verbis.

XXVI. Februarij 1547. cum Episcopus Clodien. in Congregatione generali excitasset difficultatem de Bulla Vnionis Iacobitarum, quasi ea non pertineret ad Concilium Florentinum, & probaret hoc ipsum ex data Bullæ 1441. cum Concilium terminatum sit anno millesimo quadringentesimo trigesimonono, quo anno consignata est Bulla Vnionis Græcorum.

Cardinalis à Monte dixit, hallucinari eos, qui putant finem Concilij Florentini fuisse vnionem Græcorum, cùm longè post per tres scilicet ferè annos perdurauerit, vsque videlicet ad annum Domini 1442. quo anno 6. Kalen. Maij celebrata sessione, Romam translatum fuit. Patere id ex diuersis Constitutionibus medio illo tempore editis, quæ in actis Concilij habentur, & annotantur [m] in Summario Concilij Basileensis per Augustinum Patricium Canonicum Senensem, Bullam Iacobitarum manu Eugenij, & Cardinalium subscriptam, se proprijs oculis vidisse, vnà cum alijs Actis eiusdem Concilij, quæ in

[m] *Quod manuscriptum extare in Bibliotheca Vaticana supra diximus.*

Arce S. Angeli asseruantur. Concilium Florentinum, quod habetur 2. tomo Conciliorum; translatum fuisse ex Græco, Græcos autem cum facta Vnione è Florentia discessissent, scriptum non retulisse, nisi quod ad illud vsque tempus gestum fuerat. At Eugenium mansisse Florentiæ, & cum videret Patres ægrè ibi diutiùs commorari, transtulisse Romam Concilium decimaquinta die post eius reditum prosequendum in Ecclesia Lateranensi.

XXIII. Martij cùm eandem difficultatem attigisset Episcopus Castelli Maris, eadem dixit Cardinalis S. Crucis, & addidit, Bullam Iacobitarum fuisse editam in publica sessione, præsentibus in particulari Cardinalibus Bessarione, & Rutheno. Hæc ibi.

Extat in eadem Arce S. Angeli copia eiusdem Bullæ, cum Secretarij Conc. Tridentini subscriptione his verbis.

Hoc præsens transumptum collationatum est fideliter, & concordat cum originali libello, seu Bulla plumbata Eugenij Papæ IV. cum signo, & subscriptionibus supradictis. Quæ Bulla originalis est apud Reuerendissimos & Illustrissimos DD. Legatos sacrosancti œcumenici Concilij Tridentini. Ideò ego Angelus Massarellus de Sancto Seuerino agri Piceni, ipsius sacri Concilij Secretarius, hìc manu propria subscripsi in fidem, & testimonium præmissorum.

Ita est Angelus Massarellus Sacri Concilij Secretarius.

Cæterum hæc Bulla, seu Decretũ pro Iacobinis, cum insertione Decretorũ pro Græcis & Armenis hic subijcitur ex mss. Cod. l. Vaticanis, Bullario Rom. & ex supradicta copia, ac etiam ex copia transmissa ex Conuentu Fratrum Ordinis Minorum S. Francisci Fesularum prope Florentiam, transumpta ex originali Bulla, quæ cum subscriptionibus manu Eugenij Papæ, & Cardd. ibi asseruatur. Extat & in codice Vaticano copia eiusdem Bullæ pro Iacobinis, transumpta de mandato & authoritate Apostolica Leonis Papæ X.

DECRETVM PRO IACOBINIS.

Num. IX. *EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.*

Ad perpetuam rei memoriam.

CAntate Domino quoniam magnificè fecit, annuntiate hæc in vniuersa terra. Exulta & lauda habitatio Sion, quoniam magnus in medio tui sanctus Israel. Cantare profectò, & exultare in Domino decet Ecclesiam Dei, pro hac grandi magnificentia & gloria nominis sui, quam hodierna die clementissimus Deus operari dignatus est. Toto siquidem corde laudare, & benedicere Saluatorem nostrum, nos conuenit, qui sanctam Ecclesiam suam nouis quotidie accumulat incrementis. Quamquam autem in populum Christianum sua beneficia omni tempore multa, & magna sint, quæ luce clariùs erga nos suam immensam charitatem ostendunt; si tamen accuratè inspicimus, quæ & quanta his diebus nouissimis diuina clementia facere dignata est, iudicare certè poterimus, hoc nostro tempore plura, ac maiora, quàm à multis retroactis temporibus suæ charitatis munera extitisse. Ecce enim nondum exacto triennio in hac sancta œcumenica Synodo saluberrimam

ntam trium magnarum Nationum vnionem, Dominus noster Iesus Christus pro sua infatigabili pietate ad commune, perenneq. totius Christianitatis gaudium tam copiosè effecit; vnde actum est, vt totus ferè Oriens, qui gloriosum Christi nomen adorat, ac non parua Septentrionis portio post longa dissidia cum sancta Romana Ecclesia, in eodem fidei, & charitatis vinculo iam conuenerint. Primò etenim Græci, & ij, qui subsunt quatuor Patriarchalibus sedibus, multas gentes, nationesque, & idiomata continentibus; deinde Armeni multorum populorum gens; hodie verò Iacobini magni etiã per Aegyptum populi, sanctæ Sedi Apostolicæ vniti sunt.

Et cũ nihil Saluatori nostro Domino nostro Iesu Christo gratius sit, quàm mutua inter homines charitas, nihilq. nomini suo gloriosius, atque Ecclesiæ vtilius esse possit, quàm vt Christiani, omni inter se sublato dissidio, in eadem simul Fidei puritate conueniant, meritò nos omnes & cantare præ gaudio, & iubilare in Domino debemus, quos vt tantam Christianæ fidei magnificentiam diebus nostris videremus, diuina miseratio dignos effecit. Summa igitur cum alacritate annuntiamus magnalia hæc in vniuersa Christianorum terra, vt sicut nos pro gloria Dei, & exaltatione Ecclesiæ gaudio inenarrabili repleti sumus, ita & alios tantæ lætitiæ participes faciamus, vt omnes vnõ ore magnificemus, & glorificemus Deum, & suæ Maiestati, prout dignum est, magnas, quotidianàsq. gratias agamus pro tot, tantisq. mirabilibus beneficijs hac ætate Ecclesiæ suæ sanctæ collatis.

Et quoniam qui opus Dei diligenter exercet, non modò meritum, ac retributionem in cælis expectat, sed & apud homines amplam gloriam, laudemq. meretur, venerabilem fratrem nostrum Ioãnem Iacobinorum Patriarcham, huius sanctæ vnionis cupidissimum, à nobis, & tota Ecclesia meritò laudandum, & extollendum, ac communi omnium Christianorum fauore cum tota sua gente dignum iudicamus. Is enim a nobis per nostrum Oratorem, ac literas excitatus; vt ad Nos, & hanc sanctam Synodum legationem mitteret, & se, ac suam gentem in eadem cum Ecclesia Romana fide vniret; Dilectum filium Andream natione Aegyptium Abbatem Monasterij S. Antonij apud Aegyptum, in quo & habitasse, & mortuus esse sanctus ipse Antonius perhibetur, religione, & moribus non mediocriter institutum, ad Nos, & ipsam Synodum destinauit, cui deuotionis zelo accensus, imposuit, atque commisit, vt fidei doctrinam, quam sancta Romana Ecclesia tenet, & prædicat, nomine ipsius Patriarchæ, & suorum Iacobinorum, reuerenter susciperet, deferendam postea per eum ad ipsum Patriarchã, & Iacobinos, vt & ipsi eandem agnoscerent, ratamq. haberent, & in suis regionibus prædicarent.

Nos igitur, quibus vice Domini commissum est, pascere oues Christi, ipsum Andream Abbatem per nonnullos huius tam sacri Concilij insignes viros, super articulis fidei, & sacramentis Ecclesiæ, & quibusq. ad salutem spectantibus, diligenter examinari fecimus, & tandem, quantum visum est fore necessarium, exposita eidem Abbati S. R. E. Fide catholica, & per ipsum humilitèr acceptata, hanc, quæ sequitur, veram, necessariamq. doctrinam hodie in hac solenni sessione, sacro approbante [a] œcumenico Concilio Florentino, in nomine Domini tradidimus.

[a] *De hoc modo loquẽdi, vide quæ diximus in 5. nota circa medium; ad primã Collationem par. 2.*

In primis igitur sacrosancta Romana Ecclesia, Domini, & Saluatoris nostri voce fundata, firmiter credit, profitetur, & prædicat, Vnum verum Deum omnipotentem, incommutabilem, & æternum, Patrem, & Filium, & Spiri-

Spiritum sanctum, vnum in essentia, trinum in personis. Patrem ingenitum; Filium ex Patre genitum; Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedentem. Patrem non esse Filium, aut Spiritum sanctum; Filium non esse Patrem, aut Spiritum sanctum; Spiritum sanctum non esse Patrem, aut Filium; sed Pater tantùm Pater est, Filius tantùm Filius est, Spiritus sanctus tantùm Spiritus sanctus est. Solus Pater de substantia sua genuit Filium; solus Filius de solo Patre est genitus; solus Spiritus sanctus simul de Patre procedit, & Filio. Hæ tres personæ sunt vnus Deus, & non tres Dij, quia trium est vna substantia, vna essentia, vna natura, vna diuinitas, vna immensitas, vna æternitas, omniaq. sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio. Propter hanc vnitatem Pater est totus in Filio, totus in Spiritu sancto; Filius totus est in Patre, totus in Spiritu sancto; Spiritus sanctus totus est in Patre, totus in Filio. Nullus alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Aeternum quippe, & sine initio est, quòd Filius de Patre extitit; & æternum, ac sine initio est, quòd Spiritus sanctus de Patre, Filioq. procedit. Pater quicquid est, aut habet, non habet ab alio, sed ex se, & est principium sine principio. Filius quicquid est, aut habet, habet à Patre, & est principium de principio. Spiritus sanctus quicquid est, aut habet, habet à Patre, simul & Filio. Sed Pater, & Filius non duo principia Spiritus sancti, sed vnum principium, sicut Pater, & Filius, & Spiritus sanctus non tria principia creaturæ, sed vnum principium.

Quoscunque ergo aduersa, & contraria sentientes damnat, reprobat, & anathematizat, & à Christi corpore, quod est Ecclesia, alienos esse denuntiat. Hinc damnat Sabellium personas confundentem, & ipsarum distinctionem realem penitùs auferentem. Damnat Arianos, Eunomianos, Macedonianos, solum Patrem Deum verum esse dicentes, Filium autem, & Spiritum sanctum in creaturarum ordine collocantes. Damnat & quoscunque alios, gradus, seu inæqualitatem in Trinitate facientes.

Firmissimè credit, profitetur, & prædicat, vnum verum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse omnium visibilium, & inuisibilium Creatorem, qui quando voluit, bonitate sua, vniuersas tam spirituales, quàm corporales condidit creaturas, bonas quidem, quia à summo bono factæ sunt, sed mutabiles, quia de nihilo factæ sunt; nullamq. mali asserit esse naturam, quia omnis natura, in quantum natura est, bona est. Vnum atque eundem Deum veteris, & noui Testamenti, hoc est Legis, & Prophetarum, atque Euangelij profitetur auctorem, quoniam eodem Spiritu sancto inspirante, vtriusque Testamenti sancti, loquuti sunt, quorum libros suscipit, & veneratur, qui titulis sequentibus continentur. Quinque Moysis, idest Genesi, Exodo, Leuitico, Numeris, Deuteronomio, Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum; duobus Paralipomenon, Esdra, Nehemia, Tobia, Iudith, Hester, Iob, Psalmis Dauid, Parabolis, Ecclesiaste, Canticis Canticorum, Sapientia, Ecclesiastico, Isaia, Ieremia, Baruch, Ezechiele, Daniele; duodecim Prophetis minoribus, idest, Osea, Ioele, Amos, Abdia, Iona, Michea, Nahum, Habacuc, Sophonia, Aggeo, Zacharia, Malachia; duobus Machabæorum; quatuor Euangelijs Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis; quatuordecim epistolis Pauli ad Romanos, duabus ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses; duabus ad Thessalonicenses; duabus ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri duabus; tribus

Ioan-

Ioannis; vna Iacobi; vna Iudæ; *Actibus Apostolorum*; & *Apocalypsi* Ioannis.

Præterea Manichæorum anathematizat insaniam, qui duo prima principia posuerunt, vnum visibilium, aliud inuisibilium, & alium noui Testamenti Deum, alium veteris esse Deum dixerunt.

Firmiter credit, profitetur, & prædicat, vnam ex Trinitate personam, verum Deum, Dei Filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem, & coæternum in plenitudine temporis, quam diuini consilij inscrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis, veram hominis, integramq. naturam ex immaculato vtero Mariæ Virginis assumpsisse, & sibi in vnitatem personæ copulasse tanta vnitate, vt quicquid ibi Dei est, non sit ab homine separatum, & quidquid est hominis, non sit à deitate diuisum, sitq. vnus, & idem indiuisus; vtraque natura in suis proprietatibus permanente, Deus, & homo, Dei filius, & hominis filius, æqualis Patri secundùm diuinitatem, minor Patre secundùm humanitatem. Immortalis & æternus, ex natura diuinitatis, passibilis, & temporalis ex conditione assumptæ humanitatis.

Firmitèr credit, profitetur, & prædicat, Dei Filium in assumpta humanitate ex Virgine verè natum, verè passum, verè mortuum, & sepultum; verè ex mortuis resurrexisse, in cælum ascendisse, sedereq. ad dexteram Patris, & venturum in fine seculorum ad viuos, mortuosq. iudicandos.

Anathematizat autem, execratur, & damnat omnem hæresim contraria sapientem. Et primò damnat Ebionem, Cherintum, Marcionem, Paulum Samosatenum, Fotinum, omnesq. similitèr blasphemantes, qui percipere non valentes vnionem personalem humanitatis ad Verbum; Iesum Christum Dominum nostrum, verum Deum esse negauerunt, ipsum purum hominem confitentes, qui diuinæ gratiæ participatione maiori, quàm sanctioris vitæ merito suscepisset, diuinus homo diceretur. Anathematizat etiam Manichæum cum sectatoribus suis, qui Dei filium, non verum corpus, sed phantasticum sumpsisse somniantes, humanitatis in Christo veritatem penitùs sustulerunt. Necnon Valentinum asserentem, Dei filium nihil de Virgine matre cœpisse, sed corpus cæleste sumpsisse, atque ita transisse per vterum Virginis, sicut per aquæductum defluens aqua transcurrit. Arium etiam, qui asserens, corpus ex Virgine assumptum anima caruisse, voluit loco animæ fuisse deitatem. Apollinarem quoque, qui intelligens, si anima corpus informans negetur in Christo, humanitatem veram ibidem non fuisse, solam posuit animam sensitiuam, sed deitatem Verbi vicem rationalis animæ tenuisse. Anathematizat etiam Theodorum Mopsuestenum, atque Nestorium asserentes, humanitatem Dei, Filio vnitam esse per gratiam, & ob id duas esse in Christo personas, sicut duas fatentur esse naturas, cum intelligere non valerent, vnionem humanitatis ad Verbum hypostaticam extitisse, & propterea negarent Verbi subsistentiam accepisse; nam secundùm hanc blasphemiam, non Verbum caro factum est, sed Verbum per gratiam habitauit in carne, hoc est, non Dei filius homo factus est, sed magis Dei filius habitauit in homine. Anathematizat etiam, execratur, & damnat Eutychem Archimandritam, qui cum intelligeret iuxta Nestorij blasphemiam, veritatem incarnationis excludi, & propterea oportere, quòd ita Dei Verbo vnita esset humanitas, vt deitatis, & humanitatis vna esset, eademq. persona, ac etiam capere non posset, stante pluralitate naturarum, vnitatem per-

sonæ,

ſonæ, ſicut deitatis, & humanitatis, in Chriſto vnam poſuit eſſe perſonam, ita vnam aſſeruit eſſe naturam, volens ante vnionem dualitatem fuiſſe naturarum, ſed in vnam naturam in aſſumptione tranſijſſe, maxima blaſphemia, & impietate concedens, aut humanitatem in deitatem, aut deitatem in humanitatem eſſe conuerſam. Anathematizat etiam, execratur, & damnat Macharium Antiochenum, omneſq. ſimilia ſapientes, qui licèt verè de naturarum dualitate, & perſonæ vnitate ſentiret, tamen circa Chriſti operationes enormiter oberrauit, dicens in Chriſto vtriuſque naturæ vnam fuiſſe operationem, vnamq. voluntatem. Hos omnes cum hæreſibus ſuis anathematizat ſacroſancta Romana Eccleſia affirmãs in Chriſto duas eſſe voluntates, duaſq. operationes.

Firmiter credit, profitetur, & docet, neminem vnquã ex viro, fœminaq. conceptum, à diaboli dominatione fuiſſe liberatum, niſi per * meritum mediatoris Dei, & hominum Ieſu Chriſti Domini noſtri, qui ſine peccato conceptus, natus, & mortuus, humani generis hoſtem, peccata noſtra delendo ſolus ſua morte proſtrauit, & regni cæleſtis introitum, quem primus homo, peccato proprio, cum omni ſucceſſione perdiderat, reſerauit, quem aliquando venturum omnia veteris teſtamenti ſacra, ſacrificia, ſacramenta, cæremoniæ præſignarunt.

* *Concordat Concil. Trident. ſeſſ. 5. de peccato orig. his verbis — Si quis Adæ peccatum quod origine vnũ eſt, & propagatione non imitatione tranſfuſum, omnibus ineſt vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quam per meritũ vnius mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, anathema ſit. Concordat, & tranſumptum huius conſtit. in Bull. Roman.*

Firmiter credit, profitetur, & docet, legalia veteris Teſtamẽti, ſeu Moſaycæ legis, quæ diuiduntur in cæremonias, ſacra, ſacrificia, ſacramenta, quia ſignificandi alicuius futuri gratia fuerant inſtituta, licèt diuino cultui illa ætate congruerent, ſignificato per illa D. N. Ieſu Chriſto aduenięte ceſſaſſe, & noui Teſtamenti ſacramenta cœpiſſe. Quemcunq. etiam poſt paſſionem in legalibus ſpem ponentem, & illis velut ad ſalutem neceſſarijs ſe ſubdentem, quaſi Chriſti fides ſine illis ſaluare non poſſet, peccaſſe mortaliter. Non tamen negat, à Chriſti paſſione vſque ad promulgatum Euangelium illa potuiſſe ſeruari, dum tamen minimè ad ſalutem neceſſaria crederentur, ſed poſt promulgatum Euangelium, ſine interitu ſalutis æternæ, aſſerit non poſſe ſeruari.

Omnes ergo, poſt illud tempus, circumciſionis, & ſabbati, reliquorumq. legalium obſeruatores alienos à Chriſti fide denunciat, & ſalutis æternæ minimè poſſe eſſe participes, niſi aliquando ab ijs erroribus reſipiſcant. Omnibus igitur, qui Chriſtiano nomine gloriantur, præcipit omninò, quocunq. tempore, vel ante, vel poſt baptiſmum, à circumciſione ceſſandum, quoniam ſiue quis in ea ſpem ponat, ſiue non, ſine interitu ſalutis æternæ obſeruari omninò non poteſt. Circa pueros verò propter periculum mortis, quod poteſt ſæpè contingere, cùm ipſis non poſſit alio remedio ſubueniri, niſi per ſacramentum baptiſmi, per quod eripiuntur à diaboli dominatu, & in Dei filios adoptantur, admonet non eſſe per quadraginta, aut octuaginta dies, ſeu aliud tempus iuxta quorundam obſeruantiam, ſacrum baptiſma differendum, ſed quamprimum commodè fieri poteſt, debere conferri, ita tamen quòd mortis imminente periculo, mox ſine vlla dilatione baptizentur, etiam per laicum, vel mulierem, in forma Eccleſiæ, ſi deſit Sacerdos, quemadmodum in decreto Armenorum pleniùs continetur.

Firmiter credit, profitetur, & prædicat omnem creaturam Dei bonam, nihilque reijciendum, quòd cum gratiarum actione percipitur, quia iuxta verbum Domini, non quod intrat in os, coinquinat hominem; illàmque

Moſay-

Mosaycæ legis ciborum mundorum, & immundorum differentiam ad cæremonialia asserit pertinere, quæ surgente Euangelio transierunt, & efficacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem, ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, dicit, illi tempori congruisse, quo ex Iudæis, atque Gentilibus, qui antea diuersis cæremonijs, moribusq. viuebant, vna surgebat Ecclesia, vt cum Iudæis, etiam Gentiles aliquid communiter obseruarent, & in vnum Dei cultum, fidèmque conueniendi præberetur occasio, & dissensionis materia tolleretur, cum Iudæis propter antiquam consuetudinem sanguis, & suffocatum abominabilia viderentur; & esu immolaticij poterāt arbitrari Gentiles ad idolatriam redituros, vbi autē eò vsque propagata est Christiana religio, vt nullus in ea Iudæus carnalis appareat, sed omnes ad Ecclesiam transeuntes, in eosdem ritus Euangelij, cæremoniàsque conueniant, credentes omnia munda mundis, illius Apostolicę prohibitionis caussa cessante, etiam cessauit effectus. Nullam itàque cibi naturam condemnandam esse denunciat, quam societas admittit humana, nec inter animalia discernendum per quemcunque, siue virum, siue mulierem, & quocunque genere mortis intereant; quamuis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari, & Ecclesiastica disciplina possint, & debeant multa non negata dimitti, quia iuxta Apostolum, omnia licent, sed non omnia expediunt.

Firmiter credit, profitetur, & prædicat, nullos intra Catholicam Ecclesiā non existentes, non solùm Paganos, sed nec Iudęos, aut hæreticos, atque schismaticos æternæ vitæ fieri posse participes, sed in ignem æternum ituros qui paratus est diabolo, & Angelis eius, nisi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati; tantùmque valere Ecclesiastici corporis vnitatem, vt solum in ea manentibus ad salutem Ecclesiastica sacramenta proficiant, & ieiunia, eleemosynæ, ac cætera pietatis officia, & exercitia, militiæ Christianæ prę-mia eterna parturiant. Neminemq. quantascunque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse saluari, nisi in catholicæ Ecclesiæ gremio, & vnitate permanserit.

Amplectitur autem, approbat, & suscipit sanctam Nicænam synodum trecentorum decem, & octo Patrum, temporibus Beatissimi Siluestri prædecessoris nostri, & magni Constantini pijssimi Principis congregatam, in qua impia hæresis Ariana cum suo auctore damnata est, & diffinitum est, Filium Dei Patri esse consubstantialem, & coęternum.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam Constantinopolitanam synodum centum quinquaginta Patrum, Beatissimi Damasi prędecessoris nostri, & Theodosij senioris tempore conuocatam, quæ ipsum Macedonij anathematizauit errorem, qui Spiritum sanctum, non Deum, sed creaturam asserebat. quod damnant, damnat; quod approbant, approbat, & per omnia vult ibidem diffinita, illæsa & inuiolata subsistere.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam primam Ephesinam synodum ducentorum Patrum, quæ tertia est in ordine vniuersalium synodorum, sub Beatissimo Cælestino prædecessore nostro, & Thodosio iuniore cōuocatam, in qua impij Nestorij est damnata blasphemia, diffinitumq. est, Domini nostri Iesu Christi veri Dei, & veri hominis vnā esse personam; & B. Mariam semper Virginem nō solum * Christotocon, sed etiā Theotocon, hoc est non tantùm hominis, sed Dei genitricem, ab omni Ecclesia prædicandam. χριστοτόκον. θεοτόκον.

Damnat

Damnat autem, anathematizat, & respuit impiam secundam Ephesinam synodum sub Beatissimo Leone prædecessore nostro, & præfato Principe cōgregatam, in qua Dioscorus Alexandrinus Antistes, Eutychis hæresiarchæ defensor, & S. Flauiani Constantinopolitani Pontificis impius persequutor, execrandam illam synodum ad approbationem Eutychianæ impietatis, arte, & minis attraxit.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam Chalcedonensem synodum, quartam in ordine vniuersalium synodorum, sexcentorum & triginta Patrum, temporibus præfati Beatissimi Leonis prædecessoris nostri, & Marciani Principis celebratam, in qua hæresis Eutychiana cum suo auctore Eutyche, & Dioscoro defensore damnata est, & diffinitum est, Dominum nostrum Iesum Christum esse verum Deum, & verum hominem, & in vna eadēque persona diuinam, humanámque naturas integras, inuiolatas, incorruptas, inconfusas, distinctásque mansisse, humanitate agente, quæ hominis sunt, & deitate, quæ Dei, quos damnat, damnatos habet, quos approbat, approbatos.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam quintam synodum secundam Constantinopolitanam, tempore Beatissimi Vigilij prædecessoris nostri & Iustiniani Principis celebratam, in qua sacri Chalcedonensis Concilij diffinitio, de duabus naturis, & vna persona Christi renouata est, multiq. Origenis errores, suorumq. sequacium, præsertim de dæmonum, aliorumq. damnatorum pœnitentia, & liberatione, reprobati, atq. damnati sunt.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam tertiam Constantinopolitanam synodum, centum, & quinquaginta Patrum, quæ sexta est in ordine vniuersalium synodorum, temporibus Beatissimi Agathonis prædecessoris nostri, & Constantini IV. huius nominis Principis congregatam, in qua Macharij Antiocheni, & sectatorum hæresis condemnata est, & diffinitum est, in Domino nostro Iesu Christo duas esse perfectas integrasq. naturas, & duas operationes, duas etiam volūtates, licèt esset vna eademq. persona, cui vtriusque naturæ competerent actiones, deitate agente, quæ Dei sunt, & humanitate, quæ hominis sunt.

Amplectitur etiam, veneratur, & suscipit omnes alias vniuersales synodos authoritate Romani Pontificis legitimè congregatas, ac celebratas, & confirmatas, & præsertim hanc sanctam Florentinam, in qua inter alia Græcorum, & Armenorum sanctissima vnio consummata est, & multæ circa vtramque vnionem saluberrimę diffinitiones editæ sunt, prout in Decretis desuper promulgatis pleniùs continetur; quorum tenor in hunc modum sequitur.

DECRETVM PRO GRÆCIS.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.
Ad perpetuam rei memoriam.

Consentiente [r] ad infrascripta carissimo in Christo filio nostro Ioanne Palæologo Romæorum Imperatore Illustri, & Locatenentibus venerabilium fratrum nostrorum Patriarcharum, & cæteris Orientalem Ecclesiam repræsentantibus.

[r] Hoc decretum pro Græcis quamuis supra in fin. 2. part. relatum sit, hic tamē ne series decreti pro Iacobinis interrumpatur intactum reliquimus.

LAetentur cæli, & exultet terra; sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem, Orientalémque diuidebat Ecclesiam, & pax atque concor-

concordia redijt illo angulari lapide Christo, qui fecit vtraque vnum vinculo fortissimo charitatis, & pacis vtrumque iungente parietem, & perpetuæ vnitatis fœdere copulante, ac continente, pòstque longam mæroris nebulam, & diffidij diuturni atram ingentemq. caliginem, serenum omnibus vnionis optatæ iubar illuxit. Gaudeat, & Mater Ecclesia, quæ filios suos hactenùs inuicem diffidentes, iam videt in vnitatem, pacèmque redijsse, & quæ antea in eorum separatione amarissimè flebat, ex ipsorum modo mira cócordia cum ineffabili gaudio omnipotenti Deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles vbique per orbem, & qui Christiano censentur nomine, Matri Catholicæ Ecclesiæ collætentur; ecce enim Occidentales, Orientalèsque Patres post longissimum dissensionis, atque discordiæ tempus, se maris, & terræ periculis exponentes, omnibusq. superatis laboribus, ad hoc sacrum œcumenicum Concilium, desiderio sacratissimæ vnionis, & antiquæ charitatis reintegrandæ gratia, læti alacrèsque conuenerunt, & intentione sua nequaquam frustrati sunt; post longam enim, laboriosamq. indaginem, tandem Spiritus sancti clementia ipsam optatissimam sanctissimàmque vnionem consequuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis Dei beneficijs gratias referre sufficiat? Quis tantæ diuinæ miserationis diuitias non obstupescat? Cuius vel ferreum pectus tanta supernæ pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsùs diuina opera, non humanæ fragilitatis inuenta, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda, & diuinis laudibus prosequenda: tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio Christe fons misericordiarum, qui tantùm boni Sponsæ tuæ Catholicæ Ecclesiæ contulisti, atque in generatione nostra tuæ pietatis miracula demonstrasti, vt enarrent omnes mirabilia tua; magnum siquidem, diuinùmque munus nobis Deus largitus est; oculis videmus, quod ante nos multi, cùm valdè cupierint, aspicere nequiuerunt.

Conuenientes enim Latini, & Græci in hac sacrosácta œcumenica synodo, magno studio inuicem vsi sunt, vt inter alia, etiá articulus ille, de diuina Spiritus sancti processione, summa cum diligentia, & assidua inquisitione discuteretur; prolatis verò testimonijs ex diuinis Scripturis, plurimísque authoritatibus sanctorum Doctorum orientalium, & occidentalium, aliquibus quidem ex Patre, & Filio, quibusdam verò ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, & ad eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diuersis vocabulis, Græci quidem asseruerũt, quòd id, quod dicunt, Spiritum sanctum ex Patre procedere, nõ hac mente proferunt, vt excludãt Filium, sed quia eis videbatur, vt aiunt, Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere tanquam ex duobus principijs, & duabus spirationibus, ideo abstinuerunt à dicendo, quòd Spiritus sanctus ex Patre procedat, & Filio. Latini verò asseruerunt, non se hac mente dicere, Spiritum sanctum ex Patre Filiòque procedere, vt excludant Patrem, quin sit fons, & principium totius deitatis Filij scilicet, & Spiritus sancti, aut id, quòd Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius à Patre nõ habeat, siue quòd duo ponãt esse principia, seu duas spirationes, sed vnum tantùm asserant esse principium, vnicamq. spirationẽ Spiritus sancti, prout hactenùs asseruerunt. Et cùm ex his omnibus vnus, & idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infrascriptam sanctam, & Deo amabilem eodem sensu eadèmq. mente vnionem vnanimiter concordarunt, & consenserunt.

In nomine igitur sãctę Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sãcti, hoc sacro

approbante vniuersali Florentino Concilio diffinimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, sicque omnes profiteantur.

Quòd Spiritus sanctus ex Patre, & Filio æternaliter est & essentiam suam, suùmque esse subsistens habet ex Patre simul, & Filio, & ex vtroque æternaliter tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit, declarantes, quòd id, quod Sancti Doctores, & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significetur, Filium quoque esse secundùm Græcos quidem caussam, secundùm Latinos verò principium subsistentię Spiritus sancti, sicut & Patrem. Et quoniam omnia; quæ Patris sunt Pater ipse vnigenito Filio suo gignendo dedit præter esse Patrem, hoc ipsum, quòd Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est.

Diffinimus insuper explicationem illorum verborum, Filiòque, veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate licitè, & rationabiliter symbolo fuisse appositam.

Item in azymo, siue fermentato pane triticeo, Corpus Christi veraciter confici, Sacerdotesq. in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, vnumquemque scilicet, iuxta suæ Ecclesiæ siue Occidentalis, siue Orientalis consuetudinem.

Item si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequàm dignis pœnitentię fructibus, de commissis satisfecerint, & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari, &, vt à pœnis huiusmodi releuētur, prodesse eis fidelium viuorũ suffragia Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta. Illorumq. animas, qui post Baptisma susceptum, nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ post contractam peccati maculam, in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, prout superiùs dictum est, sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum, & vnum sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate, alium alio perfectiùs, illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Item diffinimus sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem, in vniuersum Orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiùsque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum, & in sacris canonibus continetur.

Renouātes insuper ordinem traditũ in canonibus cæterorũ venerabiliũ Patriarcharum, vt Patriarcha Constātinopolitanus secundus sit post sanctissimũ Romanum Pontificē, tertius verò Alexādrinus, quartus autē Antiochenus, & quintus Ierosolymitanus, saluis videlicet priuilgijs omnibus, & iuribus eorũ.

Datum Florentiæ in sessione publica synodali in Ecclesia maiori solenniter celebrata, Anno Incarnationis Dominicæ 1439. pridie Nonas Iulij Pontificatus nostri Anno nono.

DE-

DECRETVM PRO ARMENIS.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Ad perpetuam rei memoriam.

EXultate Deo ſalutari noſtro, iubilate Deo Iacob omnes, qui vbique nomine cenſemini Chriſtiano; ecce enim iterum Dominus recordatus miſericordiæ ſuæ alium diſſidij lapidem, nongentis, & amplius inueteratum annis, de Eccleſia ſua auferre dignatus eſt, & qui facit concordiam in ſublimibus, & per quem in terra pax eſt hominibus bonæ volũtatis, optatiſſimam Armenorum vnionem, ſua ineffabili miſeratione conceſsit: Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius cõſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Intuens namque pijſsimus Dominus ſuam Eccleſiam, modo ab his, qui foris ſunt, modò ab his, qui intra, non paruis agitari turbinibus, vt inter ipſas reſpirare anguſtias, & ad reſiſtendum fortior aſſurgere valeat, multis eam modis quotidie conſolari, & roborare dignatur.

Nam & pridem magnam illam Græcorum vnionem, multas longè latèque continentem nationes, & linguas; hodie verò hanc ipſam Armenici populi, qui per Septentrionem, & Orientem in magna copia diffuſus eſt, in eodem fidei, & charitatis vinculo cum Sede Apoſtolica ſtabiliuit. Hæc profectò tam magna, & mira ſunt diuinæ pietatis beneficia, vt non ſolùm pro vtroque, ſed nequidem pro altero ſatis dignas ſuæ Maieſtati referre gratias poſſit intellectus humanus. Quis non vehementer admiretur vno, eodèmque tam breui tempore, duo ſic præclara, & tot ſeculis deſiderata opera in hoc ſacro Concilio fuiſſe tam feliciter conſummata? Verè à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Quæ enim hominum prudentia, vel induſtria, niſi gratia Dei & cœpiſſet, & perfeciſſet has tales, & tantas res explere potuiſſet? Laudemus igitur, & toto corde benedicamus Domino, qui fecit mirabilia magna ſolus, ipſique pſallamus ſpiritu, pſallamus & mente, ore, & opere, quantùm ſinit humana fragilitas, pro tantis muneribus gratias agamus, orantes, & obſecrantes, vt quemadmodum ipſi Græci, atque Armeni vnum cum Eccleſia Romana effecti ſunt, ita fiant & cæteræ nationes, præſertim Chriſti charactere inſignitæ & totus denique populus Chriſtianus omnibus odijs, belliſque extinctis, mutua inuicem pace, ac fraterna charitate quieſcat, & gaudeat.

Ipſos autem Armenos magnis laudum præconijs dignos eſſe meritò cenſemus, vt primùm enim à nobis ad ſynodum accerſiti ſunt, tanquam Eccleſiaſticæ auidi vnitatis, ſpectabiles, deuotos, & doctos Oratores ſuos cum ſufficienti mandato, de ſuſcipiendo, videlicet, quidquid Spiritus ſanctus hanc ſanctam ſynodum illuſtrauerit, ex remotiſſimis regionibus, per multos labores mariſque pericula ad nos, & hoc Sacrum Concilium deſtinarunt.

Nos verò tota mente, vt noſtrum paſtorale decebat officium, cupientes tam ſanctum perficere opus, ſæpè cum ipſis Oratoribus de hac ſancta

a Quid sit status. Vide supra part. 2. Collat. 22. n. 9. vltra mediũ.

vnione contulimus; & ne vel parua huic sanctæ rei dilatio fieret, deputauimus de omni statu [a] huius sacri Concilij viros iuris diuini, & humani doctissimos, qui cum omni cura, studiòque, & diligentia rem ipsam cum ipsis pertractarunt Oratoribus, ab eis accuratè inquirentes eorum fidem, tam circa diuinæ vnitatem essentiæ, & diuinarum personarum Trinitatem, quàm Domini nostri Iesu Christi humanitatem, & septem Ecclesiæ Sacramenta, & alia ad fidem orthodoxam, & ritus vniuersalis Ecclesiæ pertinentia.

Multis itaque adhibitis disputationibus, collocutionibus, & tractatibus, post non mediocrem testimoniorum inspectionem, quæ ex Sanctis Ecclesiæ Patribus, & Doctoribus deducta sunt, & earum, de quibus agebatur, rerum discussionem, tandem expedire iudicauimus, ne vlla in futurum de fidei veritate apud ipsos Armenos hæsitatio esse valeat, atque idem per omnia sapiant cum Sede Apostolica, vnioq. ipsa stabilis, ac perpetua sine vllo scrupulo perseueret, vt sub quodam breui compendio orthodoxæ fidei veritatem, quam super præmissis Romana profitetur Ecclesia, per hoc decretum, sacro hoc approbante Florentino Concilio, ipsis Oratoribus, ad hoc etiam consentientibus, traderemns.

In primis ergo damus eis S. Symbolum à centum quinquaginta Episcopis in œcumenico Constantinopolitano Concilio editum cum illa additione, Filiòque, ipsi symbolo declarandæ veritatis gratia, & vrgente necessitate licitè, & rationabiliter apposita, cuius tenor talis est. Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium, & inuisibilium. Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei vnigenitum; Et ex Patre natum ante omnia secula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundùm Scripturas: Et ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos, & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, qui ex Patre Filiòque procedit. Qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui loquutus est per Prophetas; Et vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionẽ mortuorum. Et vitam venturi seculi. Amen. Hoc autem sanctum Symbolum, sicut apud Latinos mos est, ita decernimus per omnes Armenorum Ecclesias intra Missarum solennia singulis saltem diebus Dominicis, & maioribus festiuitatibus decantari, vel legi.

Secundò tradimus eis diffinitionem quarti vniuersalis Concilij Chalcedonensis, in quinto postea, & sexto vniuersalibus concilijs renouatam, de duabus naturis in vna Christi persona, cuius tenor est talis. Sufficeret quidem sapiens hoc, & salutare diuinæ gratiæ Symbolum ad plenam cognitionem, & confirmationem pietatis, de Patre enim, & Filio, & Spiritu sancto perfectionem docet, & Domini humanationem fideliter accipientibus repræsentat. Sed quoniam hi, qui conantur reprobare prædicationem veritatis, per proprias hæreses nouas voces genuerunt; & hi quidem præsumentes corrumpere mysterium dispensationis Domini, quæ propter nos facta est,

Alij

Alij verò introducentes confusionem, permixtionèmque, & stultè confingentes, vnam esse naturam carnis, & deitatis & portentosè dicentes passibilem Vnigeniti diuinam naturam, ob hoc volens claudere illis omnem machinationem contra veritatem, præsens nostra sancta, & magna atque vniuersalis synodus prædicationem hanc docens ab initio immobilem, decreuit ante omnia fidem trecentorum decem, & octo Sanctorum Patrum manere irrecusabilem, & posteriore tempore propter illos quidem, qui pugnant aduersùs Spiritum sanctum, corroborat doctrinam de substantia Spiritus traditam à Patribus centum quinqnaginta apud Constantinopolim congregatis, quam illi omnibus notam fecerunt, non quasi inferentes, quòd aliquid minus esset in præcedentibus, sed eorum intellectum de Spiritu sancto scripturarum testimonijs declarantes aduersùs eos, qui dominationem eius respuere tentauerunt; propter illos autem, qui moliuntur corrumpere dispensationis mysterium, & impudenter delirant dicentes, purum hominem esse illum, qui ex Sancta Maria Virgine natus est, suscepit epistolas synodicas B. Cyrilli quondam Præsulis Ecclesię Alexandrinę ad Nestorium, & ad Orientales, congruas existentes ad conuincendas Nestorij vesanias, & ad interpretationem eorum, qui salutaris symboli mentem pio zelo nosse desiderant, quibus etiam consequentissimè epistolam coaptauit magnæ, & senioris Vrbis Romæ Præsulis Beatissimi, ac Sanctissimi Leonis Papæ, quæ scripta est ad sanctæ memorię Archiepiscopum Flauianum, ad perimendam Eutychis malam intelligentiam, vtpotè congruentem illius magni Petri confessioni, & existentem nobis communem quandam columnam aduersùs praua dogmata, & ad confirmationem rectorum dogmatum; his namque, qui in duos filios dispensationis diuinæ mysterium discerpere nituntur, obsistit, & illos, qui passibilem deitatem vnigeniti ausi sunt dicere, à sacro cœtu expellit, et his, qui in duabus naturis Christi temperamentum, aut confusionem exquirunt, resistit, & eos, qui dicunt serui formam, quam ex nobis assumpsit, cælestem esse, aut alterius alicuius substantiæ, vt dementes abigit, & qui duas quidem ante vnitionem naturas Domini fabulantur, vnam verò post vnitionem confingunt, anathematizat. Sequentes igitur sanctos Patres, vnum eundèmque confiteri Filium Dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, eundem perfectum in deitate, eundem perfectum in humanitate, Deum verè, & hominem verè, eundem ex anima rationali, & corpore, consubstantialem Patri secundùm deitatem, & consubstantialem nobis eundem secundùm humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato, ante secula quidem de Patre genitum secundùm deitatem; in nouissimis autem diebus eundem propter nos, & propter nostram salutem ex Maria Virgine Dei genitrice secundùm humanitatem, vnum, eundèmque Christum verum Filium Dominum vnigenitum in duabus naturis, inconfusè, immutabiliter, indiuisè, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter vnitionem, magisque salua proprietate vtriusque naturæ, & in vnam personam, atque subsistentiam concurrente; non in duas personas partitum siue diuisum, sed vnum & eundem Filium vnigenitum Deum verum, Dominum Iesum Christum, sicut antè Prophetæ de eo, & ipse nos Iesus Christus erudiuit, & Sanctorum Patrum nobis tradidit symbolum.

Tertiò diffinitionē de duabus volūtatibus, duabusq. Christi operationibus in prędicto sexto Concilio promulgatā, cuius tenor talis est. Sufficeret quidē, &

reliqua, quæ in ipsa diffinitione Concilij Chalcedonensis superiùs enarrata, sequuntur vsque ad finem, post quæ sequitur in hunc modum. Et duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes, indiuisè, inconuertibiliter, inseparabiliter, inconfusè secundùm Sanctorum Patrum doctrinam adæque prædicamus; & duas naturales voluntates nō contrarias (iuxta quod impij asseruerunt hæretici) sed sequentem humanam eius voluntatem, & non resistentem, vel reluctantem, sed potius & subiectam diuinæ eius atque omnipotenti voluntati; oportebat enim carnis voluntatem moueri, subiici verò voluntati diuinæ iuxta sapientissimum Athanasium, sicut enim eius caro, Dei Verbi dicitur, & est, ita & naturalis carnis eius voluntas propria Dei Verbi dicitur & est, sicut ipse ait, quia descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed eius, qui misit me, Patris, suam propriam dicens voluntatem, quæ erat carnis eius, nam & caro propria ipsius facta est; quemadmodum enim sanctissima, & immaculata animata eius caro deificata est, & non est perempta, sed in proprio sui statu, & ratione permansit, ita & humana eius voluntas deificata est & non est perempta, saluata est autem magis secundùm Deiloquum Gregorium dicentem, nam velle illius, qui in Saluatore intelligitur, non est contrarium Deo, deificatum est totum, duas enim naturales operationes indiuisè, inconuertibiliter, inconfusè, inseparabiliter in eodem Domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est diuinam operationem, & humanam operationem, secundùm diuinum Prædicatorem Leonem apertissimè asserentem; Agit enim vtraque forma cum alterius communione, quod proprium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi est, & carne exequente quod carnis, nec enim in quoquam vnam dabimus naturalem operationem Dei, & creaturæ, vt neque quod creatum est, in diuinam ducamus essentiam, neque quod eximium est diuinæ naturæ ad competentem creaturis locum deijciamus, vnius enim & eiusdem tam miracula, quàmque passiones, cognoscimus secundùm aliud, & aliud earum, ex quibus est naturarum, & in quibus habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrillus; vndique igitur inconfusum, atque indiuisum conseruantes vnum sanctæ Trinitatis, breui voce cuncta proferimus, & post incarnationem Dominum nostrū Iesum Christum verū Deum esse credētes, asserimus duas eius esse naturas, in vna eius radiantes subsistentia, in qua tam miracula, quàmque passiones per omnem sui dispensatiuam conuersationē, non per phantasiam, sed veraciter demonstrauit ob naturalem differentiam, in eadem vna subsistētia, cognoscendam, dum vtraq. natura, cū alterius communione indiuisè, & inconfusè propria vellet, atque operaretur, iuxta quam rationem, & duas naturales voluntates, & operationes confitemur ad salutem humani generis conuenienter in eo concurrentes.

Quartò quoniam hactenùs ipsi Armeni, præter has tres Nicænam, Constātinopolitanam, & Ephesinam primam synodos, nullas alias vniuersales postea celebratas, nec ipsum Beatissimum huius sanctæ Sedis Antistitem Leonem, cuius authoritate ipsa Chalcedonensis synodus extitit congregata, susceperunt, asserentes eisdem fuisse suggestum, tam synodum ipsam Chalcedonen. quàm memoratum Leonem, secundùm damnatā Nestorij hęresim diffinitionē fecisse, instruximus eos, & declarauimus, huiusmodi falsam fuisse suggestionē, ipsamq. synodum Chalcedonensem & Beatissimū Leonem sanctè, & rectè veritatem de duabus in vna persona Christi naturis superiùs descriptam diffini-
uisse

uisse contra impia Nestorij,& Eutychis dogmata,iniunximusq. vt ipsum Beatissimum Leonem, qui verè fidei columna fuit, & omni sanctitate & doctrina refertus, tanquam sanctum, & in catalogo Sanctorum meritò descriptum de cætero reputent, & venerentur; atque non solùm dictas tres synodos, sed omnes alias vniuersales authoritate Romani Pontificis legitimè celebratas, sicut & cæteri fideles, reuerenter suscipiant.

Quintò Ecclesiasticorum [a] Sacramentorum veritatem pro ipsorum Armenorum tam præsentium, quàm futurorum faciliori doctrina, sub hac breuissima redigimus formula. Nouæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo,& Matrimonium, quæ multum à Sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non caussabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam esse figurabant; hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt. Horum quinque prima ad spiritualem vniuscuiusque hominis in se ipso perfectionem, duo vltima ad totius Ecclesiæ regimen, multiplicationemq. ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem,& roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: quòd si per peccatum ęgritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam & corporaliter, prout animæ expedit, per Extremā Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur. Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma,& persona ministri conferentis Sacramētum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia; quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum. Inter hæc Sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, idest spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum imprimunt in anima indelebile; vnde in eadem persona non reiterantur; reliqua verò quatuor characterem non imprimunt & reiterationem admittunt.

[a] *Hæc doctrina de Sacramētis ferè ad verbum est desumpta ex 5. opusc. Angel. Doct. de Articulis, & Sacramentis Ecclesiæ.*

Primum omnium Sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis ianua est; per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ;& cum per primum hominem mors introierit in vniuersos, nisi ex aqua, & spiritu renascamur, non possumus, (vt inquit veritas) in regnū cælorum introire. Materia huius Sacramenti est aqua vera & naturalis; nec refert frigida sit, an calida. Forma autem est, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Non tamen negamus quin & per illa verba, Baptizetur talis seruus Christi in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti, vel Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, verum perficiatur baptisma; quoniam cùm principalis caussa, ex qua Baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exteriùs Sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum. Minister huius Sacramenti est Sacerdos, cui ex officio competit baptizare; in casu autem necessitatis non solùm Sacerdos, vel Diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, imò paganus, & hæreticus baptizare potest, dummodo formam seruet Ecclesiæ,& facere intendat quod facit Ecclesia. Huius Sacramenti effectus est remissio omnis culpæ originalis, & actualis; omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur; propterea baptizatis, nulla pro peccatis præte-

ritis iniungenda est satisfactio, sed morientes antequàm culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum & Dei visionem perueniunt.

Secundùm Sacramentum est Confirmatio, cuius materia est Chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per Episcopum benedicto: forma est autem, Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ordinarius Minister est Episcopus, & cùm cæteras vnctiones simplex Sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent Episcopi, quòd per manus impositionem, Spiritum sanctum dabant; quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat. [a] Cùm enim audissent, inquit, Apostoli, qui erant Ierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum venissent, orauerunt pro eis, vt acciperent Spiritum sanctum, nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini nostri Iesu, tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum; loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia Confirmatio; legitur tamen aliquando per Apostolicę Sedis dispensationem ex rationabili, & vrgenti admodum caussa, simplicem Sacerdotem Chrismate per Episcopum confecto, hoc administrasse Confirmationis Sacramentum. Effectus autem huiusmodi Sacramenti est, quia in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis die Pentecostes, vt videlicet christianus audacter Christi confiteatur nomen; ideòque in fronte, vbi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen cõfiteri erubescat, & præcipuè Crucem eius, quæ Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia secũdùm Apostolũ [b] propter quod signo Crucis signatur.

a Act. 8.

b Corinth. 1.

Tertium est Eucharistiæ Sacramentum, cuius materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet; aqua autem ideo admiscetur, quoniam iuxta testimonia Sanctorum Patrum, ac Doctorum Ecclesiæ, pridem in disputatione exhibita, creditur, ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse Sacramentum: deinde, quia hoc conuenit Dominicæ passionis repræsentationi, inquit enim Alexander Papa V. à B. Petro, in Sacramentorum, oblationibus, quæ intra Missarum solennia Domino offeruntur, panis tãtùm, & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur: non enim debet in calice Domini aut vinũ solùm, aut aqua sola offerri, sed vtrumq. permixtum, quia vtrumque, idest sanguis & aqua, ex latere Christi profluxisse legitur; tum etiã quia conuenit ad significandum huius Sacramenti effectum, qui est vnio populi Christiani ad Christum; aqua enim populum significat, secundùm illud [c] Apocalypsis, Aquæ multæ populi multi. Et Iulius Papa II. post B. Siluestrum ait, Calix dominicus, iuxta canonum præceptum, vino & aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi Sanguinem Christi; ergo cum in calice vinum, & aqua miscentur, Christo populus adunatur, et fidelium plebs ei, in quem credit, copulatur, et iungitur. Cum ergo tam sancta Romana Ecclesia à Beatissimis Apostolis Petro, et Paulo edocta, quàm reliquæ omnes Latinorum Græcorùmque Ecclesiæ, in quibus omnis sanctitatis, et doctrinæ lumina claruerunt, ab initio nascentis Ecclesiæ sic seruauerint, et modò seruent, inconueniens admodũ videtur, vt alia quæuis regio ab hac vniuersali, et rationabili discrepet obseruantia. Decernimus igitur vt

c Apocal. 17.

etiam

etiam ipsi Armeni se cum vniuerso orbe Christiano conforment, eorumq. Sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ, prout dictum est, vino admisceant. Forma huius Sacramenti sunt verba Saluatoris, quibus hoc confecit Sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum; nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur; ita tamen quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati separatione facta, totus est Christus. Huius Sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè sumentis, est adunatio hominis ad Christum, & quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est; quòd per hoc Sacramentum in sumentibus dignè, gratia augeatur; omnemq. effectum, quem materialis cibus, & potus, quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando, & delectando, Sacramentum hoc, quoad vitam operatur spiritualem; in quo, vt inquit Vrbanus Papa, gratam Saluatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.

Quartum Sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes, quarum prima est cordis contritio, ad quem pertinet, vt doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Secunda est oris confessio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo Sacerdoti confiteatur integralitèr. Tertia est satisfactio pro peccatis secundùm arbitrium Sacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium, & eleemosynam. Forma huius Sacramenti sunt verba absolutionis, quæ Sacerdos profert cum dicit. Ego te absoluo, &c. Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens authoritatem absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus huius Sacramenti est absolutio à peccatis.

Quintum Sacramentum est Extrema vnctio, cuius materia est oleum oliuæ per Episcopum benedictum, hoc Sacramẽtum, nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet, qui in his locis vngendus est: in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel loquutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius Sacramenti est hæc; Per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti: & similitèr in alijs membris. Minister huius Sacramenti est Sacerdos. Effectus verò est mentis sanatio, &, in quantum animæ[d] expedit, ipsius etiam corporis: de hoc Sacramento inquit B. Iacobus Apost. cap 5. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, &, si in peccatis sit, dimittentur ei.

[d] Hinc corrigendæ aliæ editiones, quæ loco animæ, habent autem. Quod apparet etiam superfluũ post illam coniunctiuam, &, immediatè antecedentem, sed & hic paulò supra sic dicitur, spiritualitèr autem, & corporalitèr prout animæ expedit, per extremam vnctionem.

Sextum Sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud per cuius traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per Calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem; Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem; Subdiaconatus verò per Calicis vacui cum patena vacua superimposita traditionem; & similiter de alijs per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma Sacerdotij est talis. Accipe potestatem

offeren-

offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & sic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano latè continetur. Ordinarius minister huius Sacramenti est Episcopus; effectus est augmentum gratiæ, vt quis sit idoneus Christi minister.

Septimum Sacramentum est Matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secundùm Apostolum dicentem[e]: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Caussa efficiens Matrimonij regularitèr[f] est mutuus consensus per verba de præsenti expressus. Assignatur autem triplex bonum Matrimonij; primum est proles suscipienda, & educanda ad cultum Dei; secundum est fides, quam vnus coniugum alteri seruare debet; tertium est indiuisibilitas Matrimonij, propter hoc quòd significat indiuisibilem coniunctionem Christi, & Ecclesiæ: quamuis autem ex caussa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonij vinculum legitimè contracti perpetuum sit.

[e] Ephes. 5.

[f] Hoc aduerbium, regulariter non in eo sensu accipiendum est, vt caussa efficiens matrimonij regulariter sit consensus, quasi possit esse aliquando matrimonium sine consensu, sed in eo sensu accipiendum, quòd regulariter sit consensus per verba expressus, ita vt aduerbium regulariter, cadat super verba, non super consensum, & sit sensus, Caussam efficientem matrimonij esse posse aliquando consensum non per verba, sed per signa expressum, sic Sanc. de matrim lib. 2. disput. 31. & Pont. lib. 2. cap. 1. & 7.

Sextò, compendiosam illam fidei regulam per beatissimum Athanasium editam ipsis præbemus Oratoribus, cuius tenor talis est.

Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat catholicā fidem, quam nisi quisque integram, inuiolatamq. seruauerit, absque dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc est, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti; sed Patris, & Filij, & Spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus. Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus. Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus: et tamen non tres æterni, sed vnus æternus: Sicut non tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus & vnus immensus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: & tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, & tamen non tres Dij, sed vnus est Deus. Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, & tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus: Quia sicut sigillatim vnamquamque personam, Deum ac Dominum confiteri christiana veritate compellimur, ita tres Deos, aut Dominos dicere, catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo Pater, non tres Patres, vnus Filius non tres Filij, vnus Spiritus sanctus non tres Spiritus sancti. Et in hac trinitate, nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales: Ita vt per omnia, sicut iam supra dictum est, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda sit. Qui vult ergo saluus esse, ita de Trinitate sentiat. Sed necessarium est ad æternam salutem, vt incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta, vt credamus, & confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est: Deus est ex substantia Patris ante secula genitus, & homo est ex substantia matris in seculo natus: Per-

fectus

fectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens. Aequalis Patri secundùm diuinitatem, minor Patre secundùm humanitatem: Qui licèt Deus sit, & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus: Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus omninò, non confusione substantiæ, sed vnitate personæ; nam sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, ita Deus, & homo vnus est Christus: Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde vēturus est iudicare viuos & mortuos: Ad cuius aduentū omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem: Et qui bona egerūt ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum. Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fidelitèr, firmitèrq. crediderit, saluus esse non poterit.

Septimò, Decretum vnionis cum Græcis consummatæ, pridem in hoc sacro œcumenico Concilio Florentino promulgatum, cuius tenor talis est, prout supra scriptum est.

Octauò, cùm inter alia sit etiam cum ipsis Armenis disputatum, quibus diebus festiuitates Annuntiationis B. Mariæ Virginis, Natiuitatis B. Ioannis Baptistæ, & consequentèr Natiuitatis, & Circumcisionis Domini nostri Iesu Christi, ac Præsentationis eiusdem in templo, seu Purificationis Beatæ Virginis Mariæ celebrari debeant, satisq. dilucidè veritas patefacta fuerit, tam Sanctorum Patrum testimonijs, quàm consuetudine Romanæ Ecclesiæ, & omnium aliarum, vniuersalitèr apud Latinos & Græcos. Ne igitur in tantis celebritatibus, dispar sit Christianorum ritus, vnde perturbandæ charitatis occasio possit oriri, decernimus tanquam veritati, & rationi consentaneum, vt iuxta totius reliqui orbis obseruantiam, ipsi etiam Armeni festum Annuntiationis B. Mariæ die 25. mensis Martij, Natiuitatis B. Ioannis Baptistæ 24. Iunij, Natiuitatis verò secundùm carnem Saluatoris nostri 25. Decembris, Circumcisionis eiusdem 1. Ianuarij, Epiphaniæ 6. eiusdem Ianuarij, Præsentationis Domini in templo, seu Purificationis Dei Genitricis 2. Februarij, debeant solennitèr celebrare.

His omnibus explicatis, prædicti Armenorum Oratores, nomine suo, & sui Patriarchæ, ac omnium Armenorum, hoc saluberrimum synodale Decretum, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis, omnemq. doctrinam in ipso descriptam, necnon quidquid tenet, & docet sancta Sedes Apostolica, & Romana Ecclesia cum omni deuotione, & obedientia acceptant, suscipiunt, & amplectuntur. Illos quoque Doctores, & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, ipsi reuerenter suscipiunt. Quascumque verò personas, & quidquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat, ipsi pro reprobatis & damnatis habent, profitentes tanquam veri obedientiæ filij, nomine quo supra, ipsius Sedis Apostolicæ ordinationibus, & iussionibus fidelitèr obtemperare.

Lecto autem solennitèr in nostra, & huius sanctæ Synodi præsentia memorato decreto, mox dilectus filius Narses Armenus nomine ipsorum Oratorum in idiomate Armenico, publicè hæc, quæ sequuntur legit, quæ in continenti dilectus filius Basilius Ord. Minorum, noster, & ipsorum Armenorum communis interpres, publicè sermone Latino in hunc modum exscripto legit.

Bea-

Beatissime Pater, & sanctissima Synode, totum hoc sanctum Decretum, quod nunc Latinè coram vestra publicè lectum est præsentia, fuit nobis pridie de verbo ad verbum in nostro idiomate clarè expositum, & interpretatum, quod quidem optimè nobis placuit, & placet: ad maiorem autem nostræ mentis expressionem, eius effectum summatim repetimus.

In ipso continetur primò, qualiter Populo nostro Armenorũ traditis sanctum symbolum Constantinopolitanum, cum illa additione Filióque; vt in Ecclesijs nostris, diebus saltem Dominicis, maioribusq. festiuitatibus intra Missarum solennia decantari, seu legi debeat.

Secundò diffinitionem Concilij quarti vniuersalis Chalcedonensis, de duabus naturis in vna Christi persona.

Tertiò diffinitionem de duabus Christi voluntatibus, & operationibus in sexto vniuersali Concilio promulgatam.

Quartò declaratis, quòd ipsa Chalcedonensis synodus, & beatissimus Leo Papa rectè de duabus in vna persona Christi naturis, veritatem diffinierint, contra impij Nestorij, & Eutychis dogmata, iubetisq. vt ipsum beatissimum Leonem, tanquam Sanctum, & fidei columnam veneremur, atque non solùm has tres synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, & Ephesinam primam, sed & omnes alias vniuersales authoritate Romani Pontificis legitimè celebratas reuerentèr suscipiamus.

Quintò breuem formulam septem Sacramentorum Ecclesiæ, videlicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, Extremæ vnctionis, Ordinis, & Matrimonij, declarando quæ sit cuiuslibet Sacramenti Materia, Forma, & Minister: quòdq. in sacrificio Altaris dum Calix offertur, vino paululum aquæ admisceri debet.

Sextò quandam compendiosam beatissimi Athanasij fidei regulam, quæ incipit: Quicunque vult saluus esse, &c.

Septimò, Decretum vnionis conclusæ cum Græcis in hoc sacro Concilio pridem promulgatum, continens, qualitèr Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternalitèr procedit, & quòd illa additio, Filióque, licitè & rationabilitèr, ipsi symbolo Constantinopolitano fuit apposita, quòdq. in pane triticeo azymo, vel fermentato, corpus Domini conficitur; quid etiam credendum sit de pœnis Purgatorij & Inferni, ac vita beata, & de suffragijs, quæ pro defunctis fiunt. Item de plenitudine potestatis Sedis Apostolicæ tradita à Christo Beato Petro, & suis successoribus, atque de ordine Patriarchalium Sedium.

Octauò decernitis, vt de cætero Armeni has festiuitates infrascriptis diebus, more vniuersalis Ecclesiæ, celebrare debeant, videlicet Annuntiationis B. Mariæ Virginis 25. Martij, Natiuitatis B. Ioannis Baptistæ 24. Iunij, Natiuitatis Saluatoris nostri secundùm carnem 25. Decembris, Circumcisionis eiusdem 1. Ianuarij, Epiphaniæ 6. eiusdem Ianuarij, Præsentationis Domini in templo, siue Purificationis B. Mariæ 2. Februarij.

Nos igitur Oratores, nomine nostro, nostriq. Reuerendi Patriarchæ, & omnium Armenorum, sicut & vestra Sanctitas in ipso Decreto attestatur. hoc saluberrimum synodale Decretum cum omnibus suis Capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis, omnemq. doctrinam in ipso descriptam, necnon quidquid tenet, & docet sancta Sedes Apostolica, & Romana Ecclesia cum omni deuotione, & obedientia acceptamus,

ptamus, suscipimus, & amplectimur. Illos quoque Doctores, & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, reuerentèr suscipimus; quascunque personas, & quidquid ipsa Romana Ecclesia reprobat, & damnat, nos pro reprobatis, & damnatis habemus; profitentes tanquam veri obedientiæ filij, nomine quo supra, ipsius Sedis Apostolicæ ordinationibus, & iussionibus fidelitèr obtemperare.

Datum Florentiæ in publica sessione Synodali solennitèr in Ecclesia maiori celebrata Anno Incarnationis Dominicæ 1439. decimo Kalen. Decemb. Pontificatus nostri Anno Nono.

VErùm quia in suprascripto Decreto Armenorum non est explicata forma verborum, quibus in consecratione corporis, & sanguinis Domini Sacrosancta Romana Ecclesia, Apostolorum doctrina, & authoritate firmata, semper vti consueuerat, illam præsentibus duximus inserendam. In consecratione corporis hac vtitur forma verborum. Hoc est enim Corpus meum: Sanguinis verò, Hic est enim calix Sanguinis mei, noui, & æterni testamẽti, mysteriũ Fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorũ. Panis verò triticeus, in quo Sacramentũ conficitur, an eo die, an antea coctus sit, nihil omninò refert; dũmodo enim panis substãtia maneat, nullatenus dubitandũ est, quin post præfata verba cõsecrationis corporis, à Sacerdote cũ intẽtione cõficiendi prolata, mox in verum Christi corpus transsubstantietur.

Quoniam nonnullos asseritur quartas nuptias tanquã cõdemnatas respuere, ne peccatũ, vbi non est, esse putetur, cùm secundùm Apostolũ mortuo viro mulier sit ab eius lege soluta, & nubendi cui vult in Domino habeat facultatẽ, nec distinguat mortuo primo, vel secundo, vel tertio. Declaramus non solùm secundas, sed tertias & quartas, atque vlteriores, si aliquod canonicum impedimentum non obstat, licitè contrahi posse. Commendatiores tamen dicimus, si vlteriùs à coniugio abstinentes in castitate permanserint, quia sicut viduitati virginitatem, ita nuptijs castam viduitatem laude, ac meritò præferendam esse censemus.

His omnibus explicatis, prædictus Andreas Abbas nomine dicti Patriarchæ, ac proprio, & omnium Iacobinorũ, hoc saluberrimum synodale Decretũ cũ omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis, omnemq. doctrinã in ipso descriptam, necnon quicquid tenet, & docet sancta Sedes Apostolica, & Romana Ecclesia, cũ omni deuotione, & reuerẽtia suscipit, & acceptat. Illos quoque Doctores, & SS. Patres, quos Ecclesia Romana approbat, ipse reuerenter suscipit; quascunque verò personas, & quicquid Romana Ecclesia reprobat, & damnat, ipse pro reprobatis, & damnatis habet, profitens tanquã verus obedientiæ filius, nomine quo supra, Sedis Apostolicæ ordinationibus, & iussionibus fidelitèr semper obtẽperare.

Lecto solennitèr in præsenti Synodo hoc decreto latino sermone, mox in Arabico, præfatus Andreas Abbas ipsum Iacobinorum decretũ publicè ibidẽ perlegit, atq. infrascripta verba in scriptis Arabicè subiũxit, quæ incõtinenti latinè recitata sunt. Beatiss. P. D. Eugeni, sanctæ Romanæ, & vniuersalis Ecclesiæ Summe Pontifex, vereq. Christi Vicarie, ac B. Petri successor, & sanctissima vniuersalis Florentina Synode, totum hoc sanctum decretum cum insertis, etiam sanctis decretis Vnionis Græcorũ, & Armenorum, quod nunc in vestra præsentia publicè lectum est, ego Andreas humilis Abbas S. Antonij, Orator R. P. Domini Ioannis Patriarchæ Iacobinorum, habens ipsius decreti

per plures dies plenam notitiam,& instructionem,cognosco, confiteòrque omnia in ipso decreto contenta, diuinæ, ac catholicæ veritati consona existere. Nomine igitur præfati Domini Patriarchæ, omniumq. Iacobinorum, ac meo, quemadmodum vestra Sanctitas attestatur,præfatum saluberrimum Synodale Decretum cum dictis insertis decretis, omnibusq. suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus,præceptis,& statutis, omnemq. doctrinam in ipso descriptam, necnon quicquid tenet, & docet sancta Sedes Apostolica, & Romana Ecclesia, cum omni deuotione, & reuerentia suscipio, & accepto. Illos quoque Doctores, & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, reuerenter suscipio. Quascunque verò personas, & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat, & damnat, pro reprobatis, & damnatis habeo, pollicens nomine quo supra, ipsum Patriarcham, Iacobinósque,& me ipsum tanquam veræ obedientiæ filios,vestris,ac Sedis Apostolicæ ordinationibus,& iussionibus fidelitèr,& semper obtemperaturos.

Datum Florentiæ in publica Sessione Synodali solennitèr in Ecclesia Domus Sanctæ Mariæ Nouellæ, apud quam nunc residemus, celebrata. Anno Incarnationis Dominicæ 1441. pridie Nonas Februarij, Pontificatus nostri anno Vndecimo *.

** Hoc Decretum pro Iacobinis cum insertione Decretorũ pro Græcis & Armenis, impressum est etiam Venetijs apud Lucam Antonium de Giunta Anno Domini 1514.*

Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Adiutor meus, & protector meus es tu Domine. Ne derelinquas me Deus meus.

Ego Antonius Ostiensis Episcopus,Cardinalis Bononiensis, me propria manu subscripsi.

Ego Branda Episcopus Portuensis,nominatus Cardinalis Placentinus.

Ego Nicolaus tit. Sanctæ Crucis Presbyter Cardinalis manu propria me subscripsi.

Ego Dominicus tit. SS.Ioannis,& Pauli Presbyter Cardinalis manu propria me subscripsi.

Ego Franciscus tit. S. Clementis Cardinalis, & Presbyter S. R. E. Vicecancellarius.

Ego Angelottus tit. Sancti Marci Presbyter Cardinalis manu propria me subscripsi.

Ego Ioannes tit. SS. Nerei, & Achillei Presbyter Cardinalis me subscripsi.

Ego Nicolaus tit. S.Marcelli Presbyter Cardinalis me subscripsi.

Ego G. tit. S. Anastasiæ Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego B. tit. Sanctorum Duodecim Apostolorum Presbyter Card. subscripsi.

Ego Ioannes tit. S. Praxedis Presbyter Card. manu propria subscripsi.

Ego G. tit. S.Martini in Montibus Presbyter Card. subscripsi.

Quid autem hoc anno rescripserit Eugenius Constantino Palæologo Despoto, ex Regesto Vaticano exhibemus.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.
Dilecto filio, & Excellenti Constantino Despoto Palæologo salutem, &c.

Num. X.

QVanto desiderio,& animi feruore ob Dei reuerentiam,zelòq. catholicæ Fidei cupiat deuotio tua, vt sancta hæc Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ vnio, Domini, & Saluatoris nostri Iesu Christi gratia nuper tàm solen-

solenniter, ritè, & concorditèr celebrata, debitum isthic in Constantinopoli,& in cæteris Græciæ partibus sortiatur complementum, literæ venerabilis fratris Christophori Episcopi Coronen. Oratoris nostri, & plurimorum orthodoxorum virorum relationes nobis, & Apostolicæ Sedi nuntiauerunt. Nam in ea caussa,licèt per carissimum in Christo filiũ nostrũ Ioannem Palęologum Romæorũ Imperatorem hactenus satis tenuè, & tepidè sit processum, tua tamen celsitudo rem ipsam,locum,& perfectionem suam,quantum in se fieri potest,habere vult,& intendit. Idcircò in manus præfati Episcopi Oratoris,nostro & Apostolicæ Sedis nomine recipientis,supra pectus tuum pollicitus es, te ipsum in futurum omnem operam daturum, quo prędicta Vnio sic, vt pręfertur,& omnia,quæ illius perfectionẽ postulant,impleantur, cõpletaq. in sui robore,& firmitate permaneant; quorũ omniũ gratia dilecte fili, Nos & Apostolica Sedes,primũ bonitati diuinæ,quæ illa pectori tuo insinuauit,tũ filiali tuę deuotioni,quæ insinuata retinuit,& retinet,plurimũ cõgratulamur,simulq. cupimus,quasq.res deuotioni tuę gratas efficere,& operari. Volumùsq. propterea in pręsentiarũ aliquas facere saltẽ tibi pro gratitudinis memoria.

Igitur fauente Deo,cuius caussã in hac sanctissima re prosequeris,& prosequi,vt præfertur, intendis, si te in futurum quandòq. in Romæorum Imperio huiusmodi succedere, aut quouis modo præsidere, & in Imperatorem creari contigerit, & stabilimẽto præfatæ Vnionis cum publicatione,& lectione Decreti dederis debitum,vt præfertur, cõplementum *, deuotioni tuæ per præsentes nostro,& Apostolicæ Sedis nomine pollicemur auxilia illa,subuentiones, & subsidia, quæ carissimo in Christo filio Imperatori præfato pro tuitione,& defensione ciuitatis Constantinopolis polliciti sumus, quæq. illius culpa,& tepiditate impleri non potuerunt, in te ipsum & personam tuam tunc in prædicto Imperio præsidentem,& vt prædiximus, Vnionem huiusmodi iàm priùs per te perfectam, & illic in sua firmitate manutenere,perficere, ac debitis prouisionibus adimplere. Illud etiã addentes, vt nunquam Romanam Ecclesiam,& Apostolicam Sedem tibi defuturam esse dubites, eidem debitam, & deuotam reuerentiam exhibendo, dum etiam per semitam iustitiæ incesseris, atque Vnionis huiusmodi Sacrosanctæ necessarium complementum tàm fidelitèr, quàm potentèr adhibueris.

* *Defuncto Ioanne successit in Imperio hic Constantinus, qui tamen nõ aliter, quã frater, fuit negligens in exequendo Decreto, monitis Nicolai Papæ V. semper excusationes, & dilationes prætexens, donec iusta Dei vltione, quod in Oriente Constantinus Magnus filius Helenæ fundauerat Imperium, hic alter Constantinus filius alterius Helenæ, vt initium fini concordaret, occisus ipse à Turcis amisit.*

Datum Florentiæ Anno Incarnationis, &c. 1441. xj. Kal. Maij Pontificatus nostri Anno XI.

Hoc eodem anno Nicodemus Abbas Aethiopum Ierosolymis degentium, ad Eugenium Summum Pontificem Oratorem misit cum literis, quarum fragmentum refert Iacobus Nauarchus, & ex eo Sanderus de visib. Monarch. Ecclesiæ lib. 7. sub Eugenio IV. quas integras ex Vaticano codice hic subijcimus.

EXPOSITIO ORATORIS R. P. D. NICODEMI ABBATIS pro Serenissimo, & Potentissimo Aethiopum Imperatore super Aethiopibus Ierosolymis constitutis. Quæ quidem expositio facta fuit in publica Congreg. œcumenici Conc. Florentini die Sabbati 2. Sept. 1441.

OMnes homines ad tuam præsentiam peruenientes, Pater Beatissime, multas tenentur Deo gratias agere, qui eos fecerit dignos videre in te Christum etiam in terris inter peccatores homines conuersantem Sed nos in Aethiopia nati, multis, magnisq. cogimur rationibus nulli alteri na- Num. XI.

tioni communibus laudare,& benedicere Dominum,qui nobis dedit sacram fidem tuam in præsenti tempore intueri. Primùm, quòd neminem credimus remotiorem ab orbis parte, hùc se conferre, quàm nos,qui non ad extremam modò omnibus partem,sed penè extrà ipsum orbem positam, incolimus Aethiopiæ regionem.

Secundùm quia, salua cæterarum pace,non credimus, gentem esse aliam, quæ maiori fide, & deuotione Romanum Pontificem veneretur. Quod quidem ab experientia apud nos notorium esse dignoscitur, vt reuersuri in patriam, applausus, exultationesq. nostrorum hominum, & populi obuiam processuri timere cogamur, quia semper hactenus obseruatum est, vt venientium à Romani Pontificis conspectu plebs, & omnis sexus, ætatis multitudo conferta pedes osculari, & vestis partem pro reliquijs seruandam, lacerare contendat: vnde intelligi potest quanta sit nostris hominibus Romani Pontificis opinio sanctitatis.

Tertiò loco, maiori excipiendum lætitia, & iubilo gaudium nostrum,quòd maius Imperium nostrum, quàm aliud esse opinamur. Siquidem Reges centum,nostro Imperio etiam præsenti tempore sunt subiecti; & præter hoc gloriæ nostræ pars non est minima; Regina Saba, quæ excitata fama sapientiæ Salomonis, ita se contulit in Ierusalem, quemadmodum nos, qui licèt multò minores simus Regina Saba, ad te venimus, qui es etiam plus quàm Salomon. Ex gente item nostra fuerunt Candacis Regina, & Eunuchus, quos Philippus Domini nostri Apostolus baptizauit. Quarum rerum certè magnarum gratia, tu,qui maximus es Magnatum,nos, licèt paruulos, des libenter, provt confidimus, te intueri.

Postremò verò & rationum præstantissima, quibus aduenisse lætamur, ea est, quæ ab ipsis effectibus innotuit, & mundo palàm est factum, omnes, qui à te, & à Romana Ecclesia discesserunt, penitùs corruisse. Nostra tamen inter cæteras Ecclesias, quæ à prædicta Romana videntur Ecclesia recessisse, fortis etiam, & potens, ac libera existit. Cuius quidem rei nullam aliam dicent Sapientes caussam existere, quàm quia aliarum Ecclesiarum secessio, atque rebellio fuit voluntaria, hincq. eorum populi in seruitutem, exterminiùmque sunt dati; nostra autem intermissio, & elongatio à Sede tua, nequaquam à perfidia, aut leuitate alia, sed potiùs processit à Prouinciarum distantia, & à periculis, quæ subeunt commeantes, atque etiam à prædecessorum tuorum Romanorum Pontificum negligentia, cum nulla apud nostros homines sit memoria visitationis, aut curæ tot Christi ouium, quam pastorum quispiam ante te voluerit suscipere. Nam fert opinio nostra, octingentos effluxisse annos, ex quo nullus ante Pōtifex Romanus nos vel leui,aut vnico verbo curauerit salutare.In hoc itaq. summa laus tua, & nostri gaudij multitudo consistit, quòd tu solus,ac primus Imperatorem nostrum,ac nostram gentem catholicæ fidei, & tibi ipsi studeas vnire per vestræ Congregationis, & operam nostri Abbatis Nicodemi serui tui, in Ierosolyma constituti,qui nos ad te mittit,quemadmodum in præsentibus literis continetur. Commendat autem Abbas ipse tum se ipsum, tum & filios suos Sanctitati tuæ, ad cuius mandata, labores quoscunque suscipere est paratus, pro habenda, concludendaq. sanctissima Vnione. Te autem in primis certum reddit,Imperatorem Aethiopum nihil in rebus humanis ducere maius, nihil affectuosius cupere, quàm vniri Romanæ Ecclesiæ, & tuis sanctissi-

ctissimis subijci pedibus. Tantæ magnitudinis apud eum sunt Romanum nomen, & Latinorũ fides, quam tecum Christus augere,& conseruare dignetur in secula seculorum. Amen.

HAE SVNT LITERAE IEROSOLYMITANAE, QVAS scribit sancto,& magno Patri, Papæ Vrbis Romæ, sedenti super Sedem Apostolorum Petri, & Pauli, Abbas Ierosolymitanus super Aethiopibus Ierosolymis commorantibus.* Num. XII.

* *Paulò infra dicit. In magna Sede es Petri Apostoli constitutus: hic autem nominat etiam Paulum, eius fidem & Zelum indicans transfusum in Romanum Pontificem.*

IN nomine sanctæ Trinitatis. Hæ literæ mittuntur ab Ierosolymis per Nicodemum Abbatem super nationem Aethiopum, quæ denturmagno Patri Vrbis Romæ, Eugenio capiti omnium Sedium. Pax tibi, & omni Sedi, & pax magnitudini tuæ,qui sedes in Sede Apostolorum Petri, & Pauli, cuius splendor illuminat mundum. Ego verò vbicunque terrarum sim, prosternor coram te, non autem ego solus, sed omnes Patriarchæ, atque Episcopi, Reges,atque Imperatores inclinantur ante te.

Cùm ad nos deuenerunt Nuncij tui ob caussam fidei, magnam ex eis cõsolationẽ accepimus,quam hactenus valdè cupiebamus,vt tandem omnes vnũ simus,sicut Paulus dicit: Vnus Deus,vna fides,vnum baptisma. Hæc verò res cum ad Regem nostrum peruenerit, maximæ illi lætitiæ futura est; nam idem admodum cupit, vt omnes in vnam fidem pariter vniantur. Ego autem ipse pro re ista ad te venissem, nisi me metus Sarracenorum perterruisset, ne fortè res ista infidelibus palàm fiat; propterea mitto ad te filios meos præsentium literarum latores,qui die Octobris 14. à me recedẽtes,opto eos ad me redire celeritèr, vt ad Regẽ nostrũ Aethiopiæ se citiùs conferãt,cui referant cũcta, quæ iusseris,quæ velis deinde perficere & quæ cœpisti;quoniã ideò Deus Pater, Te omnibus prępos͡uit Patriarchis,& in magna Sede es Petri Apostoli cõstitutus,quæ caput est omniũ Sedium,vt omnes posses pascere oues Christi; hęc autẽ cogitatio tua à Deo est,& tu verè beatus es,qui ad Apostolorũ similitudinem pro fide Christi talia tentasti, nec tanta fecerũt prędecessores tui. Vtinam cuncta ad finẽ vsque perducas:etenim contaminatio infideliũ in vnũ coacta est; Iudæi Christi crucifixores paritèr idẽ consentiunt; Christiani verò relicta Apostolorũ sapiẽtia,vnusquisq. in viam sui sensus,vt libuit,abierũt, & quilibet dicit,mea fides verior est, quæ distinctio nequaquã est à, Deo sed procedit à Diabolo. Tu igitur cura, vt possint ad vnam venire dispersi, vt sit omnium fides vna; & sicut sub Patribus trecentis decẽ & octo in Nicęna Synodo facta est,sic & tu robora fidẽ, vt illi fecerunt,vt congregemur in vnum. Quoniam cum in vnã fidem paritèr conuenerimus,Christus ex terra promissionis nostros hostes abijciet, & fient vt stipula ante faciem venti,non nostra, sed Christi nostri potentia faciente.

Post hęc, ò Pater magne,vt de Vnione inter nos facienda,aliquid tibi respondeã,eam quidẽ de certo & Nos,& Rex noster vehementissimè cupimus, verũtamen sine ipso Rege nostro illã concludere nõ vellemus.Offerimus nos omnes Sanctitati tuæ omnes vires,curã,& diligentiam nostrã,vt nostro labore,ac studio vnio sancta tecũ apud Regẽ nostrũ veracitèr,vt iusseris, cõpleatur. Quoniã qui aditus,vel accessus ad patriam nostram terra, mariq. Latinis hominibus penè mortalis,& impossibilis est, à nobis Aethiopibus, quãuis inter ingẽtes labores,in dies sępiùs frequẽtatur,verẽtibus Sarracenis ob metũ

Regis Aethiopum in aliquo nos offendere, quos infideles Rex ipse noster, parua opera, penitùs posset destruere. De nostro verò ad tuam Sanctitatem aduentu Patriarcha Iacobitarũ penitùs nihil nouit, sed clam illo, & Sarracenis ignorantibus ad te venimus; ne fortè sicut ex varia ratione ambitionis, atque perfidiæ vtrique facere solent, negotium Vnionis prępediretur. Pręsentes autem filij mei ad te veniunt, nõ tecũ de fidei veritate disputaturi, sed tuã sententiam audientes recepturi, veritatiq. fidei, quam statueris, consensuri. Quoniam tu sol magnus, & verus splendor creaturarum es, nec lux vlla valet à quoquã facilè in seculo reperiri, quæ soli sit pręferenda. Quis igitur tecũ, nisi stultus, atque ignarus valeat, aut debeat disputare? Cũ sit tam ingens, ac vetusta sapientia Latinorũ nota iam orbi terrarum, neque sit iuxta Euangelicã veritatem; Discipulus supra Magistrum, aut seruus supra dominum suum.

Postremò, Beatissime Pater, quicquid à nobis velis, mitte ad Regem Aethiopiæ nostrum, qui cum ea, quæ cupias, audierit à nobis, ijs in nullo penitùs refragabitur, sed quæcunque velis libentissimè audiet, atque assentiet, accepturus ingens de tua voluntate solatiũ, cùm sit fidei Christianę beneuolus, & obediens, & quæ ad fauorem religionis pertinent, auidissimè cõplectatur. Rogamus post hæc Beatitudinem tuam, vt ij filij mei abs te citò expediantur, quatenus se in Aethiopiam transferentes, Regi nostro dicere valeant omne, quod iusseris. Dominus Deus longos faciat dies tuos, & repleat te omni bono, ac compleat omne desiderium tuum, fidemq. tuam confirmet, ac roboret in secula seculorum. Amen.

Datum Ierosolymis die 14. Octobris [a] Amet anno, [b] Amohereth.

Hoc quid significet, Beatiss. Pater, nullo interpretante, scire possumus; ipsi enim Aethiopes, vt aiunt, annos per iubileos computare consueuerunt, quorum terminos, etiam ipsis conantibus, nequiuimus intelligere.

[a] Aethiop. ዓመት፡ idest, vt ipse Abbas interpretatur, anno. [b] Aethiopicè ምሕረት፡ quod vocabulũ significare gratiam, vel misericordiã, indubitatum est apud Aethiopes, quare dubiũ Abbatis Nicodemi nõ est de sensu vocabuli, sed de sensu computi, annorum enim iuxta Aethiopes, terminos, vt ipse ait, nequiuit intelligere, Verũ scilicet hoc tẽpus à misericordia, sit computandum à creatione mundi, vel ab incarnatione Verbi, vel à misericordia Dei erga Martyres, vt de computo Aegyptiorum diximus supra num. 7. de computo autem Aethiopum vide Athanasium Kircherum in suo Prodromo Copto, cap. 2.

Quamuis autem inter Eugenium, & præfatum Nicodemum Abbatem Ierosolymis degentem actum fuerit de vnione Regis Aethiopum cum Ecclesia Romana, nihilominus de hac eadem vnione, & obedientia, alia etiam via, quàm Ierosolymitana eundem Regem Aethiopum egisse cum Eugenio Papa, eodemq. tempore Oratores ad Eugeniũ trãsmisisse, apparet ex sequẽtibus literis Apost. eiusdem Eugenij.

Num. XIII.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Vniuersis, & singulis Christifidelibus salutem, &c.

CVm dilectus filius nobilis vir Angelus Maurocenus Miles Sciensis nonnullarum Galearum, & fustium, quas proprio sumptu tenet, Gubernator, & Dominus, proximis temporibus gratam nobis, & plurimum acceptam, & nomini Christiano gloriosissimam dederit operam. Perductis ad nostram pręsentiam ex partibus Insulæ Rhodi, magni Aethiopum Regis Constantini, siue (vt dicitur) Presbyteri Ioannis Oratoribus, vnionem dicti Regis, & subiectorum sibi populorum penè infinitorum cũ Occidentali Ecclesia quærentibus.

Nos eundem Angelum, qui cum ipsis Galeis, & fustibus, aut earum parte ad Orientis partes redire intendit, cupientes plenã vbique inter Christianos securitate, atque immunitate, & fauorabili tractatione gaudere, Vniuersitatem vestram in Domino requirimus, & hortamur. Nostris & Romanæ Ecclesiæ subditis dantes strictiùs in mandatis, quatenus eundem Angelum cum præfatis Galeis, & fustibus simul, & separatim nauigantem, cum

quibus

quibus neminem extraneum lædere promisit, in nostris Portibus, & locis, aliterq. vbicunque fuerit obuius benignè, & placidè tanquam hominem nobis carum, & Romanæ Ecclesiæ fidelem excipientes, ac in dandis receptu, & victualibus fauorabiliter, liberaliterq. tractantes, ire, redire, & morari permittatis, prout fuerit necessarium, & ipse à vobis duxerit requirendum. Nos enim fauores, & alia commoda eidem Angelo, & suis sustibus, & comitiuæ exhibita, grata habebimus, & accepta, ac Sedis Apostolicæ gratiam consequemini.

Datum Florentiæ 4. Nonas Octobris Anno xj.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Dilectis filijs Canonicis, & Capitulo Basilicæ Principis Apostolorum de Vrbe salutem, &c.

CVm dilectos filios Andream Abbatem S. Antonij de Aegypto, & Petrum Diaconum Oratores magni Principis Constantini Imperatoris Aethiopum, siue (vt dicitur) Presbyteri Ioannis, qui deuotionis caussa ad almam Vrbem præsentialiter se conferunt, cupiamus pro maiori eorum ædificatione, atque vt prædictum Imperatorem, aliosq. sibi subiectos Reges, & Principes, ac populos penè innumeros, ad vnionem cum Ecclesia Occidentali, quam apud nos quærere aduenerunt, faciliùs adducere, & inclinare possint, sanctam Dei, & Saluatoris nostri imaginem, siue (vt dicunt) sanctam Veronicam videre. Et vos Constitutionibus, ac alijs ordinibus illius Ecclesiæ iuramento firmatis, id extra debita, & constituta tempora facere prohibeamini. Num. XIV.

Deuotioni vestræ, vt ipsam sanctam Imaginem nunc, quando non sunt tempora instituta, prędictis Oratoribus cum debito, & solito modo reuerenter ostendatis, prohibitionibus supradictis, iuramento, à quo authoritate Apostolica, tenore præsentium, vos hac vice tantùm reddimus absolutos, & alijs in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque; similibus tenore, & authoritate præcipimus, & mandamus.

Datum Florentiæ 4. Nonas Octobris Anno xj.

Interim Eugenius reditum ad Vrbem cogitans, vt Conciliabulo obsisteret Basileensi, generale Concilium Romam ad Lateranum transtulit, vt testantur Platina, Ciaconius, & Massonius in Eugenio, & omni exceptione maior Augustinus Patritius in præfato suo Compendio sess. 43. sic ait.

Florentię inter hæc Eugenius sessionem celebrat 6. Kal. Maij Anni salutis 1442. in qua asserens Legatos Zaræ Iacob magni Regis Aethiopię, quem Presbyterum Ioannem vocant ad Concilium œcumenicum orthodoxæ fidei suscipiendæ gratia properare; Concilium ipsum, vt maiorem authoritatem etiam susciperet, Romam approbante ipso Concilio transtulit, prosequendum in Basilica Lateranensi, propria, & prima Sede summi Pontificis, decimo quinto die post eius ad Vrbem reditum; huic translationi addidit & plures caussas, loci reuerentiam, & commoditatem, rerum omnium copiam, tum occasione componendarum Prouinciarum Ecclesię, & pacis, ac quietis Italiæ, cæterarumque regionum procurandæ. *Hæc ille. Id autem cum effectu præstitisse Eugenium apparet ex publicis sessionibus Romæ in Laterano habitis, editisq.* Num. XV.

editisq. de fide constitutionibus prò Syris, Chaldæis, & Maronitis, quas ex Vaticanis codicibus infra subijciemus.

Non mirandum autem, quòd in præfatis literis Eugenij Rex Aethiopiæ nominetur Constantinus, & ab Augustino Patritio Zara Iacob; nomen enim eius propriũ erat Constantinus, vt habetur in Historia Regum Aethiopiæ R. P. Paez Societatis Iesu, quæ manuscripta extat penès R.P. Nugnium eiusdẽ Societatis; Zara autẽ Iacob erat cognomen, etenim significat filium, seu semen Iacob, quod erat cognomen zeli, & fidei; præfati etenim Reges ex Iacob per Salomonem, & Reginam Saba gloriantur originem ducere; vnde in Catalogo dictorum Regum, qui extat in secundo tomo Hispaniæ illustratæ, dicitur, Zara Iacob rectæ fidei homo ab Aethiopibus cognominatus, & in literis Dauid Regis Aethiopiæ ad Clem. VII., quas refert Damianus à Goes, habetur, Eugenium Pontificem transmisisse Legatos Theodorum, Petrum, Didymum, & Georgium ad Regem ex semine Iacob, quod idem est ac si diceret ad Zara Iacob; est igitur Zara Iacob cognomen laudis, Constantinus autem nomen proprium, quo etiam nomine in præfato Catalogo alter Rex nominatus legitur.

Cæterum vnionis Aethiopum cum Ecclesia Romana, aliarumq. nationum, meminit idem Eugenius in sequentibus Apostolicis literis vniuersis, & singulis Christianis Principibus, & Præsulibus pro temporali auxilio implorãdo directis.

Num. XVI. *EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.*

Vniuersis, & singulis carissimis in Christo filijs quorumque Regnorum Regibus; venerabilibus quoque fratribus Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filijs Electis, Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Decanis, Archidiaconis, Plebanis, Archipresbyteris, & alijs Ecclesiarum Prælatis, eorumq. Vicesgerentibus, ac Capitulis, & Conuentibus, & alijs personis Ecclesiasticis Cistercien. Cluniacen. Præmonstraten. Sanctorum Benedicti, & Augustini, ac aliorum quorumcumq. Ordinum, necnon Magistris & Præceptoribus, ac Fratribus B. Mariæ Theutonicorum, & Calatrauensium, necnon Marchionibus, Comitibus, & Baronibus, ac alijs nobilibus potentibus, insuper Capitaneis, Rectoribus, Consulibus, Antianis, Consilijs, Populis, Communitatibus, & Vniuersitatibus Ciuitatum, Castrorum, & aliorum locorum, ac vniuersis, & singulis, ad quos præsentes literæ peruenerint salutem, &c.

POst graues expensas diutinosq. labores, à nobis perpessos, in Græcorum vnione primùm, & postea in Armenorum, Iacobitarum, Maronitarum, Aethiopum, Bosnensium, & aliorum diuersæ nationis Populorum reductione ad syncerum fidei catholicæ cultum, non parua nobis impensa opus fuit, vt Legatum Apostolicæ Sedis, anno nunc tertio, mitteremus ad inducias in Regno Hungariæ constituendas, quarum occasione factum est, vt carissimus in Christo filius noster Hungariæ, & Poloniæ Rex, post multas victorias de Turcis Christi hostibus habitas, illos iam, vt speramus, ex Europæ partibus expulerit; Quod quidem nulla ratione idem Rex potuisset efficere, nisi classis nostra, quam magna cum impensa nostra duxit ad strictum Gallipolis dilectus filius Cardinalis Venetiarum Nepos noster, prohibuisset alios Turcas opem illis ex Asia allaturos: Nunc verò alia premimur expensa nostros humeros superante, mittendi aliam classem ad defensionem Rhodi, aliorũq.

locorum

locorum à Christianis possessorum in mediterraneo mari in perfidos Sarracenos, qui post binum insultum in Rhodienses factum, nouam parant classem, cum qua minantur non solùm Rhodi loca, sed omnes alios Christianos vsq. in Italiam inuasuros; quanquam classis nostra, quam prædicta ratione paramus, non solùm Sarracenos à Rhodo, & alijs Christianorum locis repellere, sed vno eodèmque in negotio posset Terræ sanctæ ab illorum perfidia liberandæ principium modumq. exhibere, cuius liberationis, dante Domino, obtinendæ, talem, tantàmque spem habemus, quæ vos omnes honoris Dei nostri, & propagationis fidei Christianæ auidos, deberet lætos facere. Cupientes itaque quòd vestrum omnium deuotio tanti meriti particeps efficiatur, committimus aliqua dilectis filijs fratribus Bartholomęo de Fulginio Cõmissario dilecti filij fratris Ioannis de Capestrano, Seraphino de Sicilia, & Laurentio de Panormo Ordinis Minorum, qui dicuntur pauperes, siue de Obseruantia Regulari, per se ipsos, aut alios vobis referenda, quibus velit vnusquisque vestrum fidem in dicendis per se, aut nuncios plenariam præstare, & fauores pro facultatum, opumq. & potentiæ qualitate liberaliter exhibere. Inhibentes expresè sub excommunicationis latæ sententiæ pœna omnibus, & singulis Prælatis, ad quorum Diœcesim, siue pręsentiam pędictos fratres Bartholomæum, Seraphinum, & Laurentium seu ab eis substituendos contigerit declinare, ne ipsis aliqualiter contradicant, aut aliter sint molesti

Datum Romæ apud S. Petrum Anno, &c. 1444. octauo. Kal. Februarij Pontificatus nostri Anno 14.

Extat etiam mentio de vnione Aethiopum in versibus insculptis in valuis æneis Basilicæ S. Petri tempore eiusdem Eugenij, nimirum.

Sunt hæc EVGENI monumenta illustria QVARTI,
　Excelsa hæc animi sunt monumenta sui.
Vt Græci, Armeni, Aethiopes, hic aspice, vt ipsam
　Romanam amplexa est gens Iacobina fidem.

Blondus etiam, qui fuit eiusdem Papæ Eugenij Secretarius, in primo libro Romæ instauratæ num. 58. *hæc ait, alloquens Eugenium, qui portas ligneas æneas fecerat.* Tu æneas Basilicæ dedisti, tantisque insculptis historijs, vnionis Græcorum, Armenorum, Aethiopum, Iacobinorum, & aliarum nationum, tua opera, tuaq. impensa Ecclesiæ conciliatarum. *Sed & in eiusdẽ Eugenij IV. sepulcro marmoreo in eadem Basilica S. Petri hi versus leguntur, quos refert Panuinus de Elogijs, & imaginibus Pontificum.*

EVGENIVS iacet hic QVARTVS, cor nobile cuius,
　Testantur vitæ splendida facta suæ.
Istius ante sacros se præbuit alter ab Ortu,
　Alter ab Occasu [a] Cæsar vterq. pedes.
Alter, vt accipiat fidei documenta latinæ,
　Alter, vt aurato cingat honore caput.
Quo duce & Armeni Græcorum exempla secuti,
　Romanam agnorunt Aethiopèsque fidem.
Inde Syri, ac Arabes, mundiq. è finibus Indi,
　Magna sed hæc animo cuncta minora suo.
Nam valida rursùm Teucros iam classe petebat,
　Dum petit, ast illum sustulit atra dies.

a Sigismundum Romanorum Imperatorem Roma coronauit, prout etiam insculptum cernitur in præfatis valuis æneis Basilicæ S. Petri.

Qui

Qui semper vanos tumuli contempsit honores,
Atque hac impressa condite, dixit, humo.
Sed non quem rubro decorauit ille Galero,
Non hoc Franciscus stirps sua clara tulit;
Susceptiq. memor meriti, tam nobile quod nunc
Cernis, tam præstans surgere iussit opus.

Decretum autem fidei, quod Eugenius tradidit Aethiopibus non aliud fuisse existimandum est, quàm illud Iacobinorum quorum implicantur erroribus.

Quomodo autem præfati Imperatoris Aethiopum Oratores Romam venerint sic narrat Ciaconius in vita Eugenij Papæ. Anno 1441. die x. Octobris Abbas S. Antonij in Aegypto vir insignis, apud Imperatorem Aethiopiæ vulgo presbyterum Ioannem vocatum, duodecim fermè Monachis comitatus Romam venit, & ad Portam, obuiam illi factis Gubernatore, Senatore, Regionarijs Vrbis, Præfecto Arcis S. Angeli, & Conseruatoribus, multisq. alijs ciuibus, deductus est in Basilicam S. Petri, vbi illi Vultus sanctus ostensus; hospitatus est ad S. Laurentium in Damaso, & postea capita Apostolorum, & cæteræ Vrbis reliquiæ monstratæ fuerunt.

Extant in valuis æneis tempore Eugenij Papæ IV. in maiori porta Basilicæ S. Petri, vt diximus, collocatis nobiliora eiusdem Pontificis monumenta, inter quæ visitur eorundem Oratorum in Vrbem ingressus, subindè insculptum etiam cernitur, quando Eugenius Papa Decretum fidei eisdem Oratoribus tradidit in Basilica S. Ioannis in Laterano, vt hic imprimi curauimus.



fol. 382



Idem etiam Eugenius, antequàm Florentia Romam accessisset, dum Senis esset, in itinere Ioanni Palæologo Imperatori Græcorum, qui Oratorem ad eundem summum Pontificem, pro auxilio contra Turcas obtinendo transmiserat, hæc rescripsit.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Carissimo in Christo filio Ioanni Palæologo Imperatori Romæorum Illustri salutem, & Apostolicam benedictionem.

ACcessit ad præsentiam nostram dilectus filius noster Orator Celsitudinis tuæ, quem hilari vultu, & libenti animo accepimus. Id autem ex ijs, quæ nobis retulit, præcipuè gratum habuimus, quòd pro tua solita corporis qualitate, benè valere asseuerauit. Quantùm autem ad apparatum classis pro expeditione aduersùs Turcas pertinet, de quo nos idem Orator, tui ex parte, requisiuit, diligentem ei rei operam dedimus, continuòque damus, prout Orator ipse plenè informatus à nobis, tuæ Celsitudini latiùs referabit. Hodièq. à nobis hinc recessit dilectus filius noster Franciscus tituli S. Clementis Presbyter Cardinalis S.R.E. Vicecancellarius, quem ob hanc dumtaxat caussam, ad partes Græciæ Legatum nostrum, & Apostolicæ Sedis transmittimus, à quo, cùm eandem serenitatem, ipsum conuenire continget, eris de occurrentibus singulis plenissimè informatus. Reliquum est, vt Iesum Christum Dominum nostrum, syncero corde exoremus, vt opus istud pro sui sanctissimi nominis honore incœptum, prospero euentu secundare dignetur. Quouè vota nostra magis æquis, & propitijs auribus exaudiat Omnipotens Deus, curare omni ope, & diligentia velit eadem Excellentia tua, quod negotium vnionis, quam tantis laboribus, & expensis, partam fuisse nosti, felicioribus in dies successibus amplietur. Num. XVII.

Datum Senis, &c. 3. Idus Iunij Anno xiij.

Græcis autem nonnullis Romanam Ecclesiam calumniantibus de processione Spiritus sancti, non obstante diffinitione iam facta in Concilio, hæc eorum Præsulibus, vt Populum docerent, Romam cum accessisset rescripsit Eugenius.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Venerabilibus Patriarchis, Archiepiscopis, Abbatibus, Doctoribus, Magistris per Orientem constitutis salutem, & Apostolicam benedictionem.

ETsi Christus Saluator noster, continuò immensa suæ benignitatis, & clementiæ dona erga populum Christianum ostenderit, in hac tamen sacrosancta œcumenica, & Deo amabili synodo Florentina præcipuæ pietatis, & charitatis dudum lumen refulsit. Inter Occidentalem enim, & Orientalem Ecclesiam miro, & ineffabili ipsius Saluatoris nostri munere, vnionem secutam fuisse conspeximus. In qua synodo, nobis, auctore Domino, præsidentibus, cùm sępiùs ex vtraque parte, doctissimorum, & grauissimorum tam venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, quàm aliorum Prælatorum, ac Magistrorum adesset multitudo copiosa, ad inuicem disputantium, omnis tandem opinionum differentia, omnisq. dissentio præcipuè, & singu- Num. XVIII.

& singulariter de processione Spiritus sancti, quę quadringentos circa annos, colluctatore generis humani procurante permanserat, ipso Spiritu sancto illuminatore sublata, atque sopita extitit, prout in synodali Decreto, superindè confecto, clarissimè continetur. Et quanquam fides, quam Romana Ecclesia de processione Spiritus sancti semper tenuit, ex eis, quæ in prædicta synodo diffinita sunt, luce meridiana, clarior splendeat; tamen quia adhuc nonnullos esse in Oriente intelleximus, qui ex hoc quòd Romana Ecclesia ex Patre, Filiòque procedere Spiritum sanctum profitetur, eam tenere, & credere opinantur, Patrem, & Filium, duo esse principia Spiritus sancti; Quorum vanam, & impiam opinionem, tantò vehementiùs admirati sumus, quantò lucidiùs, omnis Christi Ecclesia cognoscit, à prędata Romana Ecclesia illud alienum semper fuisse, & tanquam erroneum, ac impium, extitisse semper damnatum. Hanc prauam, & impiam opinionem extinguere cupientes, vniuersos vos exhortamur, atque requirimus, vt veram Ecclesiæ Romanæ doctrinam illis aperire, & prædicare velitis.

Præfata namque Romana Ecclesia, omnium fidelium mater, atque Magistra, tàm ex veritatis sententia, & authoritatibus Sanctorum Doctorum, quàm ex Canonibus per ipsam editis, tàm in œcumenico Florentino, quàm Lugdunensi alijsq. pluribus Concilijs promulgatis, fideli, ac deuota confessione, semper prædicauit, & docuit, docet, & prædicat, quòd Spiritus sanctus æternaliter ex Patre, & Filio non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vno principio, non duabus spirationibus, sed vnica spiratione procedit. Hæc est, Venerabiles fratres, pura, simplex, & Catholica fides, quã prædicta sacrosancta Romana Ecclesia, quæ semper Beatissimis Apostolis Petro, & Paulo protectoribus immaculata permansit, continuò prædicauit, & docuit. Contrarium huius veritatis, & fidei tenentes, & asserentes damnauit, & nos de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu, de nouo, Apostolica authoritate damnamus, reprobamus, excommunicamus, & anathematizamus, ac pro damnatis, reprobatis, excommunicatis, & anathematizatis habemus, tenemus, & reputamus, & ab omnibus teneri, haberi, & reputari decernimus, & declaramus, ac eos cum execrabilis memoriæ Ario, Manichæo, & Marcione, cæterisq. alijs, diuinam veritatem peruertere conantibus, annumeramus.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, &c. Anno 1443. quarto Nonas Martij Pontificatus nostri anno 13.

Prosequendo verò idem Eugenius Pontifex, œcumenicum Concilium Romæ in Laterano, sequentia dogmata sacro approbante Concilio decreuit pro Syris.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.
Ad perpetuam rei memoriam.

Num. XIX. MVlta & admirabilia, diebus nostris, & longè maiora, quàm aut Christianos expetere, aut cogitare possemus, ineffabilis diuinæ miserationis clementia, Ecclesiæ suæ sanctæ dona largitur, vnde & fidem Orthodoxam dilatatam, & nouos in dies ad obedientiam Sedis Apostolicæ populos redire, ac nobis, & omnibus Christi fidelibus, lætitiæ, & exultationis, caussas quotidie renouare sentimus, itaut meritò cum Propheta, in iubilatione, fidelibus populis sæpenumero dicere prouocemur. Venite, & exultemus Domino

Domino iubilemus Deo salutari nostro, quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Verùm cum in Ecclesia catholica, quæ est Dei ciuitas in monte sancto Apostolicæ Sedis, & Petri authoritate fundata, sēper magna, & inscrutabilia operatus sit Deus, cuius omnipotentiæ, & sapientiæ non est numerus: Hoc tamen singulare, & præcipuum illi præstitit ineffabilis prudentia conditoris, vt orthodoxa fides, quæ humanum genus sola viuificat, sola sanctificat, in monte illo sancto in vna & immutabili semper maneat confessione veritatis, & dissentiones, quæ aduersùs Ecclesiam de terrenarum opinionum varietate nascuntur, & à petræ illius soliditate disiungunt, ad montem illum redeuntes, exterminentur, & eradicentur; quo fit, vt ad eius gremium confluentes populi, atque nationes in vnam cum ipso conueniant fidei veritatem.

Hęc autem Dei munera tam magna, tam excelsa, tam insolita, non meritis nostris profectò conspicere, ipsius bonitatis immensitas, sed sua sola benignitate, & dignatione concessit, vt post vnionem Græcorum in sacro œcumenico Concilio Florentino, qui cum Romana Ecclesia in quibusdam articulis discrepare videbantur, ac post reductionem Armenorum, & Iacobitarum, qui varijs opinionibus inuoluti, omni tandem dissensione relicta, in vnam rectam veritatis semitam conuenerunt. Ecce nunc iterum, ipso cooperante Domino, aliæ nationes de longinquis conuenerunt, inter Tygrim, & Euphratem, Mesopotamiam habitantes, quæ de processione Spiritus sancti, & alijs quibusdam articulis non rectè sentiebant: Multa igitur nobis, & omnibus Christi fidelibus est caussa lætandi, quia iam, annuente Domino, Romanæ Ecclesiæ splendidissima de fidei veritate assertio, quæ munda semper fuit ab omni macula falsitatis, etiam apud Orientem vltra Euphratis terminos, nouis coruscationibus micat, adeò vt venerabilem fratrem nostrum Abdalam Archiepiscopum Edessæ venerabilis fratris nostri Ignatij Patriarchæ Syrorum, atque totius nationis suæ Legatum ad hanc vsque almam Vrbem, ad præsentiam nostram, & sacrum hoc Lateranense Concilium traxerit, & vocarit, humiliter, & deuotè postulantem, vt eam fidei regulam, quam sacrosancta Romana profitetur Ecclesia, eisdem traderemus.

Nos autem, qui inter cunctas sanctæ Sedis Apostolicæ solicitudines hanc primam, & præcipuam curam gerimus, prout semper gessimus, Euangelij scilicet defendere veritatem, & orthodoxam fidem, exterminatis hæresibus, longè, latèque diffundere & propagare, quosdam ex venerabilibus fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus delegimus, qui accersitis ex hoc sacro Concilio aliquibus in sacra pagina magistris, cum prædicto Archiepiscopo de difficultatibus, dubijs, & erroribus illius nationis conferrent, illùmque ipsum examinarent, ac ei catholicæ veritatis disciplinam aperirent, & tandem de integritate fidei Ecclesiæ Romanæ plenè illum instruerent, & docerent. Quem cum per omnia de fide, & moribus rectè sentientem inuenissent, tribus dumtaxat exceptis articulis, de processione scilicet Spiritus sancti, de duabus in Christo Iesu Saluatore nostro naturis, ac totidem in illo voluntatibus, & operationibus, veritatem illi fidei orthodoxæ patefecerunt, aperuerunt sacrarum literarum intellectus, attulerunt Sanctorum Doctorum testimonia,

& quæ materiæ congruebant rationes verissimas induxerunt; Quorum intellecta doctrina Archiepiscopus ipse dubitationibus suis omnibus plenè satisfactum esse contestãs, tam de Spiritus sancti processione, quàm de duabus naturis, & duabus voluntatibus & operationibus in Christo Iesu Domino nostro, talia sentire professus est, vt veritatem fidei plenè intelligere videretur, profitereturq. se nomine præfati Patriarchæ, totiusq. nationis, & suo, omnem fidem, omnemque doctrinam suscepturum, quam eidem hoc sacro approbante Concilio traderemus.

Propter quę omni in Christo exultatione perfusi gratias immẽsas Deo nostro effudimus, quia votum nostrum in salutem nationis illius videmus adimpletum. Diligenti itaq. cum fratribus nostris, & S. Concilio tractatu pręhabito, fidem, & doctrinã, quam sacrosancta Romana tenet Mater Ecclesia eodem sacro approbante Concilio, eidem Archiepiscopo, præfatis nominibus recipienti, tradere, & assignare decreuimus.

Hæc est igitur fides, quam semper Sacrosancta Romana tenuit, prædicauit, & docuit Mater Ecclesia, quamq. ad præsens tenet, pædicat, profitetur, & docet; hanc dictum Abdalam Archiepiscopum vice, & nomine præfati Patriarchæ Syrorum totius nationis illius, atque suo in ijs tribus articulis suscipere, & perpetuis in futurum temporibus custodire, & obseruare decernimus.

In primis, quòd Spiritus sanctus ex Patre, et Filio æternalter est, et essentiam suam suumq. esse subsistens habet ex Patre simul, et Filio, et ex vtroque æternaliter, tanquam ab vno principio, et vnica spiratione procedit. Tenet insuper, profitetur, et docet, vnum eumdemq. Dei, et hominis filium Dominum nostrum Iesum Christum esse perfectum in deitate, et perfectũ in humanitate, Deum verum, et hominem verum ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundùm deitatem. In nouissimis autem diebus eumdem propter nos, et propter salutem nostram ex Maria Virgine Dei genitrice secundùm humanitatem natum, vnum eumdemq. Christum verum Dei Filium vnigenitum, in duabus naturis inconfusè, incommutabiliter, indiuisè, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter vnitionem, magisq. salua proprietate vtriusque naturæ, et in vnam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum, siue diuisum, sed vnum, & eundem Dei, et hominis Filium Dominum nostrum Iesum Christum.

Credit insuper, profitetur, et docet in vno Domino Iesu Christo duas naturales operationes indiuisè, inconuertibiliter, inseparabiliter, inconfusè secundùm Sanctorum Patrum doctrinam, duas etiam naturales voluntates vnã diuinam, alteram humanam, non contrarias, sed humanam eius voluntatem subiectam eius diuinæ, atque omnipotenti voluntati. Et quemadmodum eius caro animata sanctissima deificata est, non perempta, sed in proprio sui statu, & ratione permansit, ita humana eius voluntas deificata est, non perempta, sed saluata magis est, atque perfecta. Hanc fidem eundem Abdalam Archiepiscopum nominibus, quibus supra, suscipere, corde tenere, & ore profiteri debere decernimus.

Ordinamus insuper, atque decernimus, vt eisdem nominibus recipere, & amplecti debeat quæcunq. per sacrosanctam Romanam Ecclesiam diffinita, & sancita diuersis tẽporibus sunt, præsertimq. decreta Græcorum, Armenorum, atq. Iacobitarum in sacro Concilio œcumenico Florentino edita, quæ cum in Arabico traducta ipse Abdala Archiepiscopus accuratè legisset, ac laudasset

ad vbe-

ad vberiorem, & pleniorem omnium eruditionem sibi nominibus, quibus supra, recipienti consignari fecimus; quoscunq. etiam Doctores, & SS. Patres sacrosãcta approbat, & suscipit Romana Ecclesia, nominibus, quibus supra, approbare, & suscipere debeat; & quascũq. personas, seu quidquid aliud ipsa dãnat, & reprobat pro damnatis, & reprobatis nominibus, quibus supra, habere debeat. Promittens tanquam verus filius obedientiæ, nominibus, quibus supra, ipsius Apostolicæ Sedis ordinationibus, & iussionibus, medio iuramento deuotè semper, & fideliter obedire.

Nulli ergo, &c. nostræ constitutionis, & ordinationis infringere, &c. Si quis autem, &c.

Datum Laterani in publica sessione synodali Anno Incarnationis Dominicæ 1444. Pridie Kal. Octobris Pontificatus nostri anno xiv.

Sequitur Constitutio pro Chaldæis, & Maronitis eodem sacro Lateranensi approbante Concilio.

EVGENIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.
Ad perpetuam rei memoriam.

BEnedictus sit Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui vota, & pia desideria nostra, quibus pro debito nostri pastoralis officij salutẽ, & vnitatem Christiani populi anhelamus, & continuis, quantùm ex alto nobis permittitur, operibus confouemus, multis, magnisq. fauoribus in dies prosequitur, & vltra quam mereamur, felicibus comitatur effectibus. Sanè post celebratã in œcumenico Concilio Florẽtino orientalis Ecclesiæ cum occidentali vnionẽ, post Armenorũ, Iacobitarum, & Mesopotamiæ populorum reductionem, venerabilem fratrem nostrum Andream Archiepiscopum Colossen. ad partes Oriẽtis, & Cypri Insulam destinauimus, vt & Græcos, & Armenos, & Iacobitas ibidem degentes prædicationibus suis, & decretorum pro eorum vnione, & reductione editorũ expositionibus, & declarationibus, in suscepta fide confirmaret, & quos ex alijs sectis à vera doctrina alienos, tã Nestorij, quàm Macharij sectatores inueniret, monitionibus, & exhortationibus ad fidei veritatẽ reducere conaretur; quòd pro sua sapiẽtia, alijsq. virtutibus, quibus eum largitor gratiarũ Dominus insigniuit, diligentissimè prosequutus, post diuersas, multiplicesq. disputationes, post varios tractatus, eliminata tandem ex eorum cordibus primùm omni Nestorij impietate, qui purum hominem Christum esse, & Beatissimam Virginem non Dei, sed Christi Genitricem asseuerabat: deinde Macarij Antiocheni impijssimi, qui quanquam Christum verum Deum, & hominem esse profitebatur, diuinam tamen solùm in eo voluntatem, & operationem, humanitati eius parùm tribuens, esse asserebat; venerabiles fratres nostros Timotheum Metropolitam Chaldæorũ, quos ad hæc vsq. tempora Nestorianos, eò quòd Nestorium sequebantur in Cypro vocauerunt, & Heliam Episcopum Maronitarum, qui cum sua natione Macarij dogmatibus in eodem Regno infectus, cum omni multitudine populorum, & Clericorum in Insula Cypri, ei subiecta, ad veritatem fidei orthodoxæ, diuino sibi assistente numine conuertit, fidemq. & doctrinã, quã semper sacrosancta coluit, et obseruauit Ecclesia eisdem Præsulibus, & omnibus ibidẽ eis subiectis tradidit, quamq. præfati Præsules in publica, & magna congregatione diuersarũ nationum in eodẽ regno existentium in Metropolitana Ecclesia S. Sophiæ habita, summa cum vene- Num. XX:

ratione susceperunt; Quo facto Chaldæi quidem præfatum Timotheum suum Metropolitam, Helias verò Maronitarum Episcopus, nuncium, de fide Romanæ Ecclesiæ, quæ Domino prouidēte, & B. Petro Apostolo opem ferēte semper immaculata permansit, solennem professionē emissuros ad nos vsq. miserunt, & coram nobis in hac sacra œcumenici Lateranensis Concilij generali congregatione, fidem ipsam, atque doctrinam Timotheus ipse Metropolita primum in lingua sua Chaldæa græcè interpretatam, & de græco in latinum traductam reuerenter, & deuotè, vt sequitur professus est.

Ego Timotheus Archiepiscopus Tharsen. Chaldæorum qui in Cypro sūt Metropolita, pro me, meisq. omnibus in Cypro existentibus populis profiteor, voueo, atque promitto immortali Deo Patri, & Filio, & Spiritui sancto demùm tibi Sanctissimo, ac Beatissimo Patri, Eugenio Papæ IV. & huic sacrosanctæ Apostolicæ Sedi, & sanctæ huic, & venerabili congregationi, quòd de cætero semper manebo sub obedientia tua, & successorum tuorum, ac sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, tanquam sub vnica matre, & capite omnium aliarū. Item, quòd de cætero semper tenebo, & profitebor, Spiritum sanctum procedere ex Patre, & Filio, sicut docet, & tenet S. Romana Ecclesia. Item, quòd de cætero semper tenebo, & approbabo duas naturas, duas volūtates, vnā hypostasim, & duas operationes in Christo. Item quòd de cætero sēper confitebor, & approbabo omnia septem Sacramenta Ecclesiæ Romanæ, prout ipsa tenet, docet, & prædicat. Item quòd de cætero nunquam in sacra Eucharistia oleum apponam. Item quòd de cætero semper tenebo, confitebor, prędicabo, & docebo quidquid tenet, confitetur, docet, & prædicat sacrosācta Romana Ecclesia, & quidquid ipsa reprobat, anathematizat, & dānat, reprobo, anathematizo, & damno, & in futurum semper reprobabo, anathematizabo, & damnabo, specialiter impietates, & blasphemias nequissimi hæresiarchæ Nestorij, & omnem aliam hæresim extollentem se aduersùs hanc sanctam catholicam, & Apostolicam Ecclesiam.

Hæc est fides, Pater sancte, quam tenere, & obseruare, ac teneri, & obseruari facere ab omnibus suppositis meis voueo, atque promitto, & vnumquēque illam respuentem, & contra eam sese erigentem priuare omnibus bonis, & beneficijs suis, eundemq. excommunicare, & hæreticum, & damnatum denuntiare, & si pertinax fuerit, degradatum Curię tradere seculari spondeo, polliceor, atque promitto.

Deinde similem per omnia professionem dilectus in Christo filius Isaac Nuncius venerabilis fratris nostri Heliæ Episcopi Maronitarum ipsius vice, & nomine, reprobando Macharij de vnica voluntate in Christo hæresim, cum multa veneratione emisit.

Pro quarum quidam professionum religione, & tantarum animarum salute Deo, & Domino nostro Iesu Christo, qui temporibus nostris tanta fidei incrementa largitur, tot Christianis populis beneficia donat, gratias immensas agentes easdem professiones recipimus, & approbamus, ac eosdem Metropolitam, & Episcopum in Cypro, & subiectos, ad gremium S. Matris Ecclesiæ suscipimus, ac ipsis manentibus in præfata fide, obedientia, & deuotione his gratijs, & priuilegijs insignimus.

In primis, quòd nemo prædictos Chaldęorū Metropolitā, & Maronitarum Episcopū, eorūdemq. Clericos, & populos, neq. ex populo & Clero quēpiam de cętero audeat hęreticos appellare, aut Chaldæos de cætero Nestorianos nomi-

nominare præsumat: Quòd si quispiam mandati huius contemptor extiterit, iubemus ab eius Ordinario excommunicari tamdiu, quamdiù distulerit condignè satisfacere, aut Ordinarij arbitrio aliqua alia temporali pœna mulctari.

Item quòd præfati Metropolita, & Episcopus, eorùmque successores in omnibus, & quibuscunque honoribus, Episcopis à communione sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ separatis, continuò præferantur.

Item quòd possint de cætero censuras in suos subditos exercere, & quos de cætero ritè excommunicauerint, pro excommunicatis, & quos absoluerint, pro absolutis ab omnibus habeantur.

Item, quòd prefati Præsules, & Sacerdotes, & Clerici eorum, liberè possint in Ecclesijs catholicorum diuina celebrare, & catholici in Ecclesijs eorundem.

Item quòd de cætero præfati Præsules, & Clerici, & Laici eorum vtriusque sexus, qui vnionem, & fidem hanc susceperint, possint in Ecclesijs catholicorum sepulturas eligere, & cum catholicis matrimonia, more Latinorum catholicorum contrahere, & omnibus beneficijs, immunitatibus & libertatibus gaudere, & frui, quibus ceteri homines catholici tam Laici, quàm Clerici in dicto Regno potiuntur, & gaudent.

Nulli ergo, &c. Nostræ receptionis, approbationis, susceptionis, insignitionis, & iussionis infringere, &c. Si quis, &c.

Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. 1445. septimo Nonas Augusti Pontificatus nostri anno xv.

Hæc omnia Basileenses in peiorem partem sumẽtes, *inquit Augustinus Patritius in præfato compendio sessionis* 42. predicabant, Eugenium, Concilium Romam transtulisse, ne compelleretur ad aliud Concilium in Germania pro voluntate Principum celebrandum, quoniam nullo pacto vellet Concilium extra Italiam; tum etiam, vt ostenderet se summum imperium habere supra Concilium, quod de loco ad locum pro suo arbitrio transferret, vt fecerat ex Basilea Ferrariam, ex Ferraria Florentiam, & inde demùm Romam, quæ omnia tenderent ad eneruationem authoritatis Ecclesiæ, & Conciliorum. *Hæc Patritius de Basileensibus.* Num. XXI.

At verò Eugenius summus Pontifex, vniuersali Concilio præsidens, Nationes, & Regna ad Apostolicæ Sedis obedientiam reduxit; atque ad ipsum in verticem montium, & Episcopum Episcoporum constitutum, iuxta Prophetæ vaticinium, fluebant omnes gentes; tabescentibus interim Basileensis Conciliabuli sub prætextu reformationis schismaticis, vt iuxta eiusdem Prophetæ oraculum, viderent & confunderentur zelantes Populi. Isai. 2. Isai. 26.

LAVS DEO;

BEATÆQ. MARIÆ VIRGINI.

AD LECTOREM.

QVia sæpè in notis ad Concilium Florentinum plura adduximus testimonia ex opusculis Bessarionis, & præsertim ex epistola ad Alexium Lascharim de Successu eiusdem Florentini Concilij, & processione Spiritus sancti, & ex Oratione de vnione ad suos Græcos Florentiæ habita; eàque hìc in fine Operis edere promisimus, bona fide exhibemus, cum Vaticanis manuscriptis codicibus collationata & emendata, in quibus habetur fuisse non solùm à Bessarione græcè conscripta, sed & ab eodem latinitate donata, imò & aucta. Vale.

BESSARION
S. R. E. CARD.

Magno, & Clementissimo viro Alexio Laschari Philanthropino.

DE SVCCESSV SYNODI FLORENTINAE, & de Processione Spiritus sancti.
CAP. I.

TV quidem non humanis solum rebus, verùm etiam diuinis summopere studens, meditationèque scripturarum te ipsum oblectans non cessas, & ipse per te fidei veritatem inquirere, & nos adhortari, vt pro posse opem tibi feramus ad eam inuestigandam, atque inueniendam. Ego verò cum pigritia quadam, tum vel maximè quia libenter similes labores deposui, propterea quòd sæpiùs de hac re sermonem habui cum nostris hominibus, qui pluris suam superstitionem, & ignorantiam faciunt, quàm veritatem, inuitus hoc rursùs subeo certamẽ, quanquam ad te scripturus, qui sapientia, & humilitate ornatus non magis tentandi, quàm veri inuestigandi gratia, hæc à me petis. Ipsam item authoritatẽ sacri Concilij simpliciter satis esse puto ad persuadendum quemquam, & inducẽdum ad eius conclusionem humili corde capessendam, atq. credẽdam sine quacunq. contradictione, vel ambiguitate. Cum tot hominum conuentũ, qui sapiẽtia, scientia, & omni virtute prædtiti fuerunt, quorum in medio adfuisse Spiritum sanctũ vt credamus necesse est, veritatem latuisse minimè credendum sit. Præterea memini longam

gam ad te aliàs dedisse epistolam, omniaq. satis tetigisse, quæ nunc quæris, & ipsam etenim quæstionem per se ipsam probaui, quod scilicet Spiritus sanctus à Patre, Filioq. procedit, & quæ videbantur sequi inconuenientia solui, & de alijs omnibus, quæ tunc etiam petijsti, reddidi rationem; ita vt non sit opus pluribus verbis præsertim tibi, qui tantam in huiuscemodi habes experientiam, vt paruis etiam principijs habitis multa, magnaq. possis ex te ipso percipere. Cùm verò aliquid plus à nobis expostules non propter te ipsum fortassis, cum ipse idem nobiscum sapias, sed propter contentiosos, & veritatis aduersarios, nos, tum quia parati ad satisfactionem esse debemus omni poscenti nos rationem de ea, quæ in nobis est fide, secundùm Apostolum, tum vt amicitiæ nostræ satisfaciamus, spe etiam ducti aliquorum vtilitatis, qui hæc legent, morem tibi gerere proposuimus. In primis itaque authoritates Sanctorum Patrum, & Doctorum occidentalium tibi mittimus, quibus apertissimè ex Patre, & Filio Spiritum sanctum procedere affirmant, & ambos vnum eius esse principium: quæ cum plurimæ sint, & cunctis eorum in libris sparsæ, paucas nos tibi modò mittimus, quibus tamen similes alias etiàm omnes esse scias. Deinde quendam nostrum sermonem, cui dogmaticum, aut de vnione titulum imposuimus, tibi mittendum iudicauimus, quem paulò ante sacram vnionem, tanquam vltimam meæ opinionis, atque sententiæ declarationem edidimus, quèmque mitissimo nostro Imperatori, & Patriarchæ Reuerendissimo omnibus nostris præsentibus legendum dedi, cùm inter nos vltimatim consideraremus quid fiendum, esset, & sententias aliorum de reunionis scrutaremur. In quo ex ipsismèt orientalibus Patribus, & Doctoribus nostris, omissis omninò occidentalibus, pro posse quæstionem propositam declaraui, atque probaui quem tanquam & tibi potissimum, & si quis alius sine contentione audiet, & perleget, maximè profuturum tuæ nobilitati mitto clementissimè ac splendidissimè vir. Cùm verò in ijs nihil laboris ad præsens adhibuerimus (iam enim erant edita) tuo autem amore nunc quoque aliquid lucubrationis proposuerimus suscipere, vltra hæc etiam aliquid plus tui gratia tibi scribemus. Quare quàm breuitèr omnem Sacri Concilij processum vnionisq. sacræ modum tibi narrabo, ac aliquas rationes, quibus dogma propositum probabitur, afferam, & sic finem imponam. Sed antequam de ijs dicam, paruum quiddam, non tamen parui, imò verò maximi existimandum ijs procemijs addam, supplebo, quod prædicto sermone dogmatico deest, verborum multitudinem futura vtilitate compensans. In illo itaque dogmatico sermone ex orientalibus dumtaxat Doctoribus volens huius quæstionis veritatem probare vnam quandam authoritatem B. Basilij, quæ sola omnibus alijs, quoad propositum ostendendum, antecellit, omisi, propterea quod ab aliquibus dubitabatur an esset B. Basilij: non quia ego quoque aliquid dubij de ea habuerim, minimè; sed quia apud alios dubitabatur, nolui dubio vti. Hæc autem est, qua in tertio contra Eunomium suorum librorum Beatus ille vsus est. Cur enim necesse est (inquit) si ordine, ac dignitate tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse, dignitate namq. ipsum secundum esse à Filio, cùm ab ipso esse habeat, & ab ipso accipiat, & annuntiet nobis, & omninò ab illa causa dependeat pietatis ratio tradit. *(Capitur caussa pro principio, caussatum verò pro eo, quod à principio est, & non vt caussa, & caussatum limitationem important, prout Latini accipiunt,*

cum

cum talia remouent à diuinis, veluti imperfectionem sonantia. Dependere quoque sumitur pro accipiendo esse, & non vt notat essentialem distinctionem prout Latini accipiunt, cùm aiunt nullam in Deo dependentiam ponendam propter diuinæ essentiæ vnitatem summam.) Hoc igitur omisimus in dogmatico nostro sermone ponere. Ita verò ego certè teneo, S. Basilij hanc esse authoritatem, quemadmodum & alios eius contra Eunomium libros, quibus autem rationibus tu quoque audias. Cùm in hac Synodo nostra, sex inter nos volumina huius operis contra Eunomium haberemus, quatuor in membranis antiquissima, quorum tria quidem Mitilenensis Archiepiscopi erant, quartum Latinorum; duo verò in papyro, quorum vnum Serenissimi erat Imperatoris, aliud Reuerendissimi Patriarchæ, quod à Monasterio Xantopulorum commodo accipiens, secum portauerat. Quorum inquam sex voluminum quinque ita habebant hanc authoritatem, vti ego nunc allegaui. Videlicet, qui ab ipso, hoc est, Filio habeat esse Spiritus, & ab eo tanquam à caussa dependeat. Vnum verò dumtaxat, quod videlicet apud Patriarcham erat, hac authoritate carebat, in quibusdam partibus eius diminutum, in quibusdam superabundans, prout corruptoris, quicunque ille fuerit mens, & manus voluit: demùm post celebratum sacrum Concilium, & nostrum ad vrbem Constantinopolitanam reditum, cum proposuissemus omnes illorum sacrorum locorum Bibliothecas tum huius libri S. Basilij, tum aliorum gratia inquirere quæcunque noua volumina, reperi post hanc contentionem scripta, omnia manca prædicta authoritate reperi. Quæcunque verò antiquiora erant, & antequam hoc bellum oriretur scripta, hæc verò sana, & integra cum authoritate prædicta manent, quæ non pauciora sunt, quàm illa, quæ passa fuerant corruptionem. In quibus etiam aliquid reperi, quod & plangendum simul, & mirandum est. Mirandum quidem si quis volens adhæret falso ipse illud fingens, & præsertim veritatem celando, cum intellectus naturalitèr veritatem habeat pro obiecto: plangendum verò, quod aliqui sint ita fidei veritatem paruifacientes, sine qua est impossibile hominem saluum fieri, vt non solùm eius inuestigationem contemnant, verùm etiam cum clarè appareat eam cælare, opprimere, atque peruertere conentur. Hoc autem tale quid erat vnà cum alijs duos etiam quosdam libros sancti Basilij offendi apud Monasterium Christi Saluatoris Pantepopti, vnum in pergameno antiquissimum, vt videbatur, quanti verò temporis ignoro, non enim erat annus inscriptus; aliud in papyro ante tercentos annos scriptum: erat enim in fine tempus notatum, ex quo certè habetur tantum temporis præterijsse ab eius initio: & libri adhuc extant, nisi postquam eos publicauerim, è medio sublati fuerunt ab illis, qui omnia contra suam ipsorum salutem machinantur. Hæc ambo vti nos allegauimus habebant sancti Doctoris authoritatem inscriptam. Quidam autem animi audacis, audacioris etiam manus, à membranis quidem ferro veritatem deleuit, quanquam nihil ei temeritas profuit, cum & locus vacuus manens, & syllabarum medietates adhuc existentes, & illius audaciam accusent, & veritatem nihilominus ostendant. In papyreo verò volumine atramento perfuso totam illam partem operuit, qua dicitur ab eo tanquam à caussa dependere. At post aliquot annos, cùm hic liber in manus incidisset illius sapientissimi viri Demetrij Cydonij, authoritas prædicta reintegrata est. Ille enim eam propria manu in margine illius libri adscripsit, audaciam corruptoris dignè reprehendit, in tantam insaniam tenebras, & igno-

ignorantiam nostros homines pepulit eorum contentio. Deinde dicere audent, quòd Latini, nostrorumq. Veccus, & alij, qui Latinos secuti fuerunt, libros corruperint, præsertim cum authoritas hæc tantum ornatum, tantam gratiam, & eloquentiam Atthicam præseferat, vt non modò Latinos aliquid simile cum tanta gratia in lingua peregrina, & græca non posse componere, sed neque Græcos quidem præter ipsum Basilium. Latinis etenim lingua propria, generaq. dicendi à nostris diuersa impedimento sunt, ne aliquid ita ornatè in nostra lingua conscribant. Quemadmodum etiam nostris impossibile est aliquid æquali gratia, & ornatu, atque Latini in lingua latina scribere quantumcunq. vel Græci in latina, vel Latini in græca lingua profecerint. Cuius rei tum ego, tum alij de nostris digni sumus testes, qui latinam vtcunque mediocritèr intelligimus linguam, nil tamen quod ornatum, latinèque compositum sit, scribere possum. Clarè itaque patet, qui modos dicendi, stylum, eloquentiam, & alia iudicare sciunt ipsius Basilij, & eius limatæ linguæ hanc authoritatem, & nullius alterius esse. Prætereà cum Veccus paucis ante annis fuerit; libri verò multò eo antiquiores sint, falsam hanc accusationem, & vanum refugium probant. Item hoc idem aliunde probatur. Vir quidam apud Latinos maximæ reputationis Hugon nomine antiquus, & longè ante tempora nostra (præteriti sunt namque ferè CCC. anni, ex quo fuit) cum de processione Spiritus sancti scriberet, hanc etiam authoritatem S. Basilij ad hanc conclusionem probandam inducit. Hoc autem non latinè scriptum videns dico, verùm græcè apud Constantinopolim in quodam libro græco, non ipsius Hugonis, sed cuiusdam Nicetæ Archiepiscopi Thessalonicensis, qui ipsi Hugoni contradicit, quanquam ipse Thessalonicensis idem cum Latinis sapiebat: quod enim Spiritus sanctus ex Patre, Filiòque procederet, credebat; contendebat verò, vt vulgò dicitur, de vmbra asini, neque ipsum verum asserens licere Symbolo addi, rem magnæ profectò deuotionis, & sapientiæ, ac si diceret, non oportere veritatem publicè prædicare. Hæc autem longiùs narraui, volens probare fuisse quidem corruptionem in libris, verùm non à Latinis, & illorum sequacibus, sed è contrà à contendentibus cum Latinis, corruptionemq. non per additionem solùm, sed interdum per minutionem factam fuisse. Ita vt nullus ampliùs possit Veccum, & similes caussare, cùm libri multò ante, quàm fuerit Veccus, veritatem clarè probarent. Et hæc quidem à tempore ita indubia, & vera sunt signa: ab ipso etiam genere dicendi suauissimo, & ornatissimo stylo patet nullius alterius, quàm Basilij, debere credi istam authoritatem esse. Attamen ab ipsa etiam sententia, & sequentium ad præcedentia connexu id ipsum clarè patebit, si quis attentè consideret. Cum Eunomius ex eo, quod Spiritus sanctus tertius ordine, dignitateq. diceretur à quibusdam Doctoribus, tertium etiã eum natura colligeret, S. Basilius conclusionem hanc ægreferens, media tamen non negat, quòd scilicet Spiritus sanctus tertius esset dignitate, & ordine: nam etsi contra Eunomium clamans, ait, qui verò ij Sancti fuerint, & in quibus eorum sermonibus hoc docuerint, dicere non audet; non ideò hoc dicit, quia negat Spiritum sanctum tertium ordine esse, vel dici à Sanctis, quemadmodum nostri non rectè putant. Sic enim sibi ipsi etiam, & veritati contraria diceret, sed illius temeritatem ægreferens, & conclusionem hanc repellens, quòd scilicet Spiritus sanctus tertius etiam esset natura, exclamauit dicens, qui verò ij Sancti fuerint, & in quibus eorum

rum sermonibus hoc docuerint, dicere non audet. Non quia non fuerint qui hoc dixerunt, sed quia si eorum authoritatem expressè allegasset, manifestè apparuisset, non potuisse hanc absurdam sequi conclusionem ex dictis eorum Scimus etenim quod ex vno etiam vocabulo, vel dictione ablata; superaddita, vel postposita, tota intentio, atque sententia scriptoris mutatur; & è conuerso cum fidelitèr allegatur, clarè mens eius probatur, ita vt non liceat malignantibus conclusionem inferre, quæ præcedentibus non conueniat: quare si Eunomius etiam allegasset authoritatem Sanctorum, non licuisset ei concludere quod concluserat: nam etsi tertium esse Spiritū sanctum Doctores cōcedunt, tertium tamen eum esse natura negant expressè; quare malignitatē eius detestans infert; fuitnè vnquam ita temerarius aliquis, qui diuina dogmata peruerteret, atque innouaret: & patet, quòd nouitatem hic nominat, tertium esse natura Spiritum sanctum, non autem ordine, & dignitate; nempe enim se ipsum appellasset nouarum rerum auctorem, & sibi ipsi contraria diceret. Ipse enim est, qui præcipuè nobis credere tradidit, Spiritum sanctum tertium esse ordine, & dignitate, & hanc auream catenam ordinis nos docuit. In ijs enim contra Eunomium sermonibus suis, dignitate namque ait secundum esse à Filio, videlicet Spiritum sanctum, cum ab ipso esse habeat, & ab ipso accipiat, & annunciet nobis, & omninò ab illa caussa dependeat, pietatis ratio tradit. Huius enim authoritatis, etsi non totam, partem tamen admittunt nostri, cætera abscindentes, ac ita eam allegantes: dignitate etenim secundus esse à Filio tradit fortasse ratio pietatis, addentes, fortassis, vt orationem dubiam reddant; quæ dubietas omninò aliena à mente sancti Basilij per nos probabitur. Hæc enim non per impossibile sanctus ille Doctor infert, quemadmodum aliquibus ignorantèr visum est, scilicet vt veram sanctæ Scripturæ, suamq. opinionem exponens considerat quod sequens est, tertium ordine clarè ponens Spiritum esse, tertium verò natura tanquam impium repellens. Audi etenim quæ ad eiusdem probationem dicit: quemadmodum enim, inquit, Filius ordine quidem à Patre secundus est, quoniam ab illo; & dignitate, quoniam origo, & caussa essendi ei, cum eius Pater sit, natura verò nullo modo secundus, quoniam in vtroque vna est Deitas; ita videlicet etsi dignitate, & ordine secundus à Filio est, non tamen alienæ ipsum naturæ esse inde consequetur. His etiam verbis aliqui addiderunt, quanquam concedendum non sit; quo nihil magis contrarium est intentioni beati Basilij, qui in epistola ad Canonicas clarissimè, Spiritus sanctus, inquit, Patri quidem, & Filio connumeratur, cum supra omnem creaturam sit; ordine verò tertius est, vt Euangelia nos docent, Domino dicente, Euntes in vniuersum mundum, baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, qui autem eum præponit Filio, aut superiorem Patre dicit, hic contradicit Dei traditioni, alienus verò à sana fide est, quā accepit, laudationis formam non seruans: & post pauca; quare si quis hunc ordinem peruertit, ipsam personarum existentiam, totamq. fidem negat. Si igitur hæc verba hæsitantis, & dubitantis circa ordinem sint, & eius, qui suā sententiam sub dubijs, & cum fortassis, & quanquam concedendum non sit proferat, tuum sit iudicium, & aliorum, qui recti iudices sunt, & aliquatenus intelligunt vim rationum, & dogmatum veritatem. Deinde non pudet eos tantæ contrarietatis sanctum Doctorem accusare, imò verò ignorantiæ, si modo quidem tertium; vt non liceret absque crimine impietatis, & totius fidei

dei peruersione hunc ordinem mutare, modò fortassis eum esse secundum à Filio dicat, & alia huiusccmodi. Ego verò, teste Deo, vicem eorum, qui hæc autumant doleo, & pro eis me pudet. Si verò ipsi non sentiunt, mirum est profectò. Quod autem omnem eorum impudentiam eneruat, hoc est, quod in his contra Eunomium rationibus suis post multa concludens hic Doctor infert: ita & Spiritus sanctus dignitate quidem, & ordine secundus post Filium est; accepimus enim eum tertium à Patre, & Filio numeratum, ipso Domino in traditione baptismatis salutaris hunc ordinem docente, cum dixit, Euntes baptizate, &c. Animaduerte igitur quòd omnibus argumentis in epistola ad Canonicas ordinem in Trinitate probat salutaris, scilicet, baptismatis traditione, eisdem etiam hic eundem ordinem demonstrat: at in epistola ad Canonicas tanta cum certitudine hunc asserit ordinem, vt eum, qui alitèr diceret, impium assereret. Quo igitur modo hic, vbi eisdem argumentis vtitur, cum hæsitatione, & dubitatione loqueretur? verùm hæc prauorum hominum, & impiorum, non illius sanctissimi viri sunt. Nulli itaque dubitandum est sancti Patris nostri Basilij hanc esse authoritatem, Spiritum scilicet sanctum, ordine, & dignitate secundum à Filio esse, ipsumq. esse habere ab eo, & ab eo tanquam à caussa dependere. Quod cum ita sit, quis amplius aliquid aliud quærit? Nònne solus Basilius sufficiens est omnem nos docere veritatem? Nònne tantum & humanæ, & diuinæ sapientiæ participauit, vt etiam solus sufficiens sit toti caussæ doctor, ac magister? Et quanquam hæc veritas, quòd Spiritus sanctus videlicet etiam ex Filio procedit, ex ijs etiam nudis huius Doctoris verbis manifestè appareat; non tamen ab re esse iudicaui ipsius eius verbis præsuppositis syllogismum quendam ad eam veritatem probandam inferre. Dicit igitur Filium secundum à Patre ordine, & dignitate, hoc autem nostri etiam concedunt; sed animaduerte quonam modo secundus à Patre sit Filius ordine, & dignitate, idem enim infert, propterea quòd ab eo est, & quia principium, & caussa eius est Pater. Quare quòd in diuinis personis secundum ordine, & dignitate ab aliquo est; ideò secundum ab illo est, quia est ab illo. Hoc verò in naturalibus etiam rebus manifestum est. Omne enim, quod ab aliquo natura secundum est, etiam ab eo est: si quis dicat calorem produci à Sole post radium, non tamen calorem produci à radio, quanquam sit natura secundus post radium. Respondetur, in creaturis quidem quod natura secundum alteri est, ab eo esse, vel tanquam à caussa effectiua, vel tanquam à caussa, sine qua non, vt in exemplo producto; in Deo cum non prius tempore procedat à Patre Filius, quam Spiritus: si Spiritus est natura secundus Filio, oportet quòd ab eo sit tanquã à caussa effectiua: sumimus autem hìc, & in toto hoc opere caussam pro producente more Doctorum Græcorum. At Spiritum quoque sanctum ordine, & dignitate secundum à Filio idem ait, quòd autem non quasi dubitans, vt quidam somniant, imò verò certò tenens in epistola ad Canonicas clarè videtur. Ex ijs igitur tale fit argumentum. Omne, quod in diuinis personis alio secundum est, ab eo est; Spiritus verò sanctus secundus à Filio est, igitur à Filio est. Quod si volueris magis generalitèr argumentari in hunc modum tibi dicendum est; Omne, quòd à natura secundum aliquo est, ab eo est: Spiritus verò natura secundus est à Filio dignitate, & ordine; igitur Spiritus ex Filio est: quòd autem Spiritus natura est ordine secundus à Filio, patet; nihil enim est in sancta Trinitate præter naturam, neque per accidens;

& caue

& caue ne te scandalizet hæc dictio, natura, cum Spiritum natura secundum à Filio audias. Non enim secundùm naturam secundum illum dicimus, vt alterius naturæ illum esse ostendamus, prout Eunomius faciebat; sed natura dicimus, excludentes accidens, & quod præter naturam est. Hoc autem sanctus quoque Athanasius testatur, qualem ordinem, & naturam habet Filius ad Patrem, talem ordinem, & naturam Spiritum quoque sanctum ad Filium habere docens. Duo enim hæc per hanc authoritatem probantur, & quòd tertius à Patre Spiritus sanctus est ordine, & secundus à Filio, quòdq. natura est hic ordo. Sed hæc quidem ex authoritatibus sancti Basilij luce clariùs probata sunt, quæ longo sermone data opera exposui; cum non parua nos inde sequatur vtilitas; imò verò totum hæc sola verba possint. Siquidem solus Basilius sufficiens est ad docendum nos fidei veritatem. Iam verò ad promissa me transferam, & omnem tibi processum sacri Concilij breuitèr narrabo; deinde aliquas demonstrationes huius veritatis in medium afferam, & sic finem faciam.

Narratio eorum, quæ in Concilio facta fuerunt.
CAP. II.

ILla igitur, de quibus Ferrariæ, vbi, vt notum vobis est, primò appulimus, ante inchoationem Concilij priuatim disputauimus, tanquam non necessaria omittam, cum etiam nobis illa terendi temporis gratia potius, & illos expectandi, qui venturi erant ad Concilium, proposita fuerint, quàm quòd necessaria essent. Tempore verò adueniente visum est nostris in duas partes propositam quęstionem diuidere. Vnam, quòd nec ipsam etiam veritatem liceret addere symbolo Patrum: alteram quod nec sit verum, Spiritum sanctum ex Patre, Filioq. procedere. Et cum hoc placuisset, demùm quærebatur à quònam incipiendum esset, & communi aliorum sententia visum fuit inde incipere: Quòd nihil sit addendum symbolo Patrum, quamquā ipse manifestè contradicebam; aiebam enim aut probabiliùs hoc altero esse; aut è contra: & siquidem minus probabile esset, non decere à debilioribus incipere, ita vt victos, & profugatos nos in primo certamine deterritos, deinde secundum subire, ne fortassis isthæc profligatio etiam, vt secundam partem perderemus, caussa fieret. Quòd si probabiliorem illam partem putaremus, oportere eam posteriorem seruare. Si enim in prima quæstione vinceremus, etiam secundam fortiori animo aggrederemur: quod si primam perderemus, illam videlicet, quæ Spiritum sanctum etiam à Filio procedere ponit, tunc saltem in secunda vinceremus: neque ipsam veritatem licere addere ostendentes. Præterea cùm in natura etiam, quod fieri per pauciora potest, non fiat per plura, frustra enim esset, frustra verò nec Deus, nec natura facit; Illud proponendum dicebam, & de illo primum disputandum: post quod alteri non relinquitur locus. Si igitur ipsum dogma falsum esse probaremus, illud addere non licere, manifestum esset, nec probandum esset, non licere illud addere. Quare vno certamine totum perficiemus, aiebam, si incipiemus à dogmate, & illud falsum esse probare poterimus. Quod autem nec ipsam veritatem liceret addere probato, restabit adhuc ipsum dogma verumnè, an falsum sit probare. Hæc autem cum dicens persuadere nostris nō potuissem, scilicet de illo primo vellent omninò disputare, propte-

rea quod putabant hanc probabiliorem partem, volens eos dehortari. Dixi in contrarium quatuor rationes dumtaxat, præsente sapientissimo Imperatore nostro, quas Latini etiam postea adduxerunt, quasq. inter rationes per Latinos inductas, audies; quibus probabam & huius rei falsitatem, & quod ridiculum sit putare veritatem non licere addere: quas etsi nullus præsentium soluere potuerit, quod tamen volebant, hoc statuerunt, & ego sequebar dicere quidem quæ expedirent nationi, & honori eius, putans me debere Deo & ipsi nationi, deinde verò maiorem partem sequi; & vnà cum eis certamen subire: sequebatur etiam Serenissimus Imperator, licèt ei non placeret hoc consilium, veritus tamen ne quis ignorantium eum putaret vim aliquam eis inferre. Incepimus igitur cum Latinis disputare, probare volentes, nihil, nec ipsam veritatem, licere symbolo Patrum addere; tota verò vis nostra in Decretis sanctorum, & œcumenicorum Conciliorum consistebat, in quibus circa finem aiunt, non licere præter hæc, aliam fidem conscribere, aut sapere, aut docere, & cætera huiuscemodi. Quando ridiculosum quid, & magni vituperij dignum passa fuisset tota natio, & nos omnes per prudentiam boni Ephesini, nisi ego sentiens impediuissem. Vnà enim cum decretis Patrum, illud quoque Apostoli ad Galatas allegare volebat, dicentis, Si quis vobis aliud, præterquam id, quod tradidi vobis, euangelizauerit, anathema sit. Item sancti Dionysij Areopagitæ de diuinis nominibus authoritatem dicentis, omninò itaque nihil est audendum, vel dicere, vel cogitare præter illa, quæ diuinitùs, & sacris oraculis nobis tradita sunt. Volebat itaque per ista etiam probare, non licere nec ipsam etiam veritatem addere symbolo. Hoc autem quantam nobis derisionem fecisset, & quòd in ipso ingressu conuicti, & profligati fuissemus, hinc senties. Tota ratio nostra, qua credebamus hanc rem posse probari, in dictis tertij œcumenici Cōcilij Ephesini consistebat; cum asseueraremus, illam primam in fine sui Decreti hanc inhibitionem, de quacunque videlicet additione, edidisse. Nam etsi non sit verum talem inhibitionem illud Concilium fecisse, qui tamen contendere volunt, possunt aliquid adiumenti hinc habere propter æquiuocationem, & ambiguitatem verborum. Caussa verò, cur tertium Concilium primùm hanc inhibitionem fecisse dicimus, est primò, quòd acta primi Concilij nusquam reperiuntur; secundò cum sciremus secundum œcumenicum Concilium symbolum Nicænum in plurimis mutasse partim auferendo, partim addendo, non licebat dicere ante secundum Concilium hanc inhibitionem factam fuisse: ipsos etenim sanctos Patres secundi Concilij anathematis reos fecissemus, qui partim addiderunt, partim diminuerunt Nicæno symbolo. His igitur ita declaratis, considera quæ ex ijs, quæ Ephesinus propositurus erat, inconuenientia sequebantur; cùm enim sanctus Apostolus, beatus quoque Dionysius multò ante non solùm secundam, sed etiam primam synodum fuerint; si eæ authoritates ipsam etiam veritatem inhibent, ne quis eam vel doceat, vel addat symbolo sub anathemate, & secundi Concilij Patres essent, qui tot additionibus, & minutionibus Nicæni Concilij symbolum alterarunt, & ipsi Nicæni Concilij Patres, qui quo ante eos Ecclesiæ vtebatur symbolum plerisque in partibus eius mutarunt. Si autem hæc opinio nec cogitanda quidem tanquam impia sit, patet, quòd illa inhibuit & Apostolus, & Dionysius, docere, sapere, euangelizare, & cogitare quæ falsa, fideique Catholicæ contraria sunt, quòd si falsa inhibent, nos autem eorum

rum authoritates tanquam æquiualentes decretis Conciliorum producebamus, patet, quòd etiam decreta Patrum falsa inhibent ne symbolo addantur, non autem quæ vera sunt. Itaque in ipso primo congressu, & primo die conuicti, & profligati fuissemus. Cùm autem hæc ego sensissem rationibus prædictis, vix ei persuasi, vt illas authoritates non proponeret. Ex ijs itaque licet illius hominis, & ingenij eius subtilitatem iudicare, & quale ei iudicium in sublimioribus sit, si hæc res eum tam manifesta latebat: hæc autem dico non eius reprehendendi caussa, longè enim ab hoc absum; sed vt auditores admoneam, vt sibi ab eius sermonibus caueant. Discutientes igitur hanc quæstionem, & de ea publicè cum Latinis disputantes, dum in principijs, & circa procemia essemus, nos videbamur superare: nondum enim aliquid dignum, quod ad propositam rem faceret, dictum à Latinis fuit. Quando (etsi absque arrogantia dictum) potiores ad hanc rem ex parte nostra productæ rationes à me, & inuentæ, & dictæ fuerunt, testes sunt qui adfuerũt. Cum autem successerit in sermone optimus ille vir Iulianus S. R. E. Cardinalis S. Angeli dignissimus, multa, & quidem potissima in medium adduxit, quibus propositam quęstionem ita clarè, & sufficientèr probauit, demonstrãdo licere veritatem semper addere fidei symbolo, præsertim cum necessitas cogat, & authoritas Summi Pontificis accedat, vt nihil nos, quanquam diu, multùmq. cogitauerimus, contradicere potuerimus. Quæ cum multa fuerint, illa tamen, quæ memoria teneo, hìc exponam, vt etiam huius rei veritatem intelligas. Sed ante hæc summam nostrarum rationum, & potissimam audi: in fine Decretorum cuiuslibet sacri œcumenici Concilij à tertio inchoando, de verbo ad verbum sic habetur: His lectis determinat sancta Synodus, nulli licere aliam fidem proferre, aut componere, aut sapere, aut docere alitèr: qui verò hoc audeant facere, Clerici priuentur, Laici anathematizentur. Huius sententiæ, & horum ferè verborum omnes aliæ inhibitiones sunt. His nos authoritatibus tanquam irrefragabilibus nitebamur, dicentes nec ipsam veritatem licere addere; cum ex dictis Sanctorum prædictis inhibitum sit, ne liceat. Contra nostram positionem inter multas rationes ex parte Latinorum introductas, hæ quoque fuerunt.

Rationes Latinorum, quibus probatur, quòd licet veritatem addere Symbolo. CAP. III.

QVodlibet Concilium non solum proferre aliam fidem inhibet, sed & componere. Si igitur per hoc, quod dicit, aliam fidem, intelligit alijs verbis eidem tamen sententiæ compositam fidem, seu symbolum, accidet quòd omnes quidem symbolum diuersis quidem verbis, sententia tamen eadem composuerunt, quod quasi omnes Doctores sancti cum fidem catholicam profitentur, fecerunt, sub anathemate erunt: at hoc non solum falsum, sed etiam blasphemia est dicere. Igitur non prohibetur alijs verbis consonis veritati eandem exponere fidem, sed contrariam, & diuersam componere; hoc prohibitum est. Item quartum Concilium ipsum etiam sapere, & docere aliter, anathemati subijcit. Si igitur sapere, vel docere, vocabulis quidem diuersis, consonis tamen veritati, prohibet, sub anathemate sunt omnes, qui fidem orthodoxam, quibus potuit vnusquisque verbis docuerũt. Vnusquisque enim Sanctorum diuersis vocabulis eandem fidem prædicauit.

At cum hoc inconueniens ſit dicere, non diuerſitatem vocabulorum, ſed ſententiarum contrarietatem prohibet: præſertim cùm ipſum ſapere ad ſententias, non ad vocabula referatur.

Præterea ſextum Concilium eadem ipſa, quæ & quartum dicit, & inſuper inhibet, ne quam vocem inanem, aut vanam alicuius dictionis inuentionem quis introducat ad peruertendum quæ à ſe determinata ſunt. Ex quibus maniſeſtè apparet illa vocabula inhibita eſſe, quæ ad peruertendum dogmata Patrum introducuntur, non quæ ad corroborandum. Ampliùs tertium Concilium ſtatuit, nec licere aliam fidem proferre, præter eam, quæ in Nicæno Concilio edita fuit, & eos, qui hoc auderent, anathemati ſubiecit. De ſymbolo verò per ſecundum Concilium edito, quo tota Eccleſia vtitur, nullam facit mentionem. Si igitur ideò non fecerant de eo mentionem, quia aliud, & diuerſum à fide Nicæni Concilij illud putarunt: peccamus nos, & quidem mortalitèr, qui omiſſo totalitèr ſymbolo Nicæno, præter quod nullam aliam fidem proferre ſtatuerunt Patres, ſecundi Concilij vtimur ſymbolo, illud legentes, illud docentes, illud & priuatim, & publicè proferentes: & hac ratione ſub anathemate ſumus. Quod ſi ideò ſilentio illud prætererunt, quoniam idem eſt per omnia ſymbolo Nicæni Concilij, eademq. fides in vtroque continetur, niſi quod maniſeſtè apparet verbis non eſſe idem, his enim maximè differt, plures additiones, plures etiam diminutiones habens. Eſt igitur idem ſententijs, qua de cauſſa & primi, & ſecundi Concilij ſymbolum tanquam vnum putarunt tertij Concilij Patres: quare omne etiam ſymbolum quibuſcunque compoſitum verbis, eandem ſententiam, quam & Nicænum continens, idem eſt illi: nihilq. contra hoc facit, cum dicitur, non audere tradere aliud ſymbolum, aliud enim intelligendum eſt, quod contrariam veritatis ſententiam continet. Siquidem ſecundi Concilij ſymbolum tantùm à Nicæno differens quoad verba, idem tamen cum primo non aliud iudicatum eſt à Patribus.

Item vnumquodq. Concilium poſt lectionem totius ſui decreti, non ſymboli ſolius, ſed totius decreti, ait, His lectis determinauit ſancta Synodus nulli licere aliam fidem proferre: patet autem, quòd cum dicat, his lectis, totum decretum intelligit. Igitur & quod ſequitur, Aliam fidem non licere proferre, ad totum decretum ipſum quoque refertur, videlicet non licere proferre aliã fidem pręter eam, quæ in toto decreto, non ſolùm in ſymbolo continetur. At quoad verba quartũ Conciliũ aliud quã tertium, quintũ aliud quã quartũ, & ita cętera cõſcripſerũt. De tota igitur fide, & ſentẽtijs, nõ verbis, hìc ratio eſt.

Item ſeptimum Concilium non omninò facit aliquam ſymboli vel primi, vel ſecundi mentionem, ſed ſimplicitèr decreto eius edito, in fine addit, His nihil eſt addendum, nihil ab eis auferendum; quòd ſi quis vel addat, vel auferat quicquid ab hac fide, anathema ſit. Maniſeſtum igitur eſt, quod de fide contraria, & falſa inhibet, non enim prohibet, ne Eccleſia decreta, cum res exigit, edere poſſit.

Præterea quæ corde credimus ad iuſtitiam, eadem ore quoque confiteri ad ſalutem debemus, aliter imperfecta nobis fides eſſet. Confitenda enim eſt coram hominibus fides, ſi deſideramus promiſſa præmia. At verum neceſſe eſt ſapere, igitur & confiteri idem neceſſe eſt.

Amplius in actis quarti Concilij in prima ſeſſione primò quidem legit Eutyches Nicænum ſymbolum, deinde idem hæreticus infert, quòd de hac fide

fide Nicæna videlicet, decreuit Ephesina synodus eum, qui præter hanc quicquam addat, cogitet, aut doceat, reum esse pœnis, quæ ibidem continentur. At Eusebius Episcopus Dorylensis, qui se zelo fidei accusatorem huius hæretici constituerat; cum hæc audisset, exclamauit dicens, Non est tale decretum; non est canon, qui hoc iubeat; mentitus est. Patres verò Concilij sexcenti & triginta numero, his auditis, Eutychen condemnarunt, nolentem sapere, atque credere aliqua alia, quæ in Nicæno symbolo non continentur explicitè. Alia verò dico numero, non vt contradictoria, vel contraria, quo fit, vt illas additiones putauerint inhibendas esse, quæ contrariæ, & oppositæ veritati sunt, non illas, quæ sunt consentaneæ. Quòd enim Christus ex duabus, & in duabus naturis absque confusione permanserit post carnis assumptionem, quod Eutyches negabat, quanquam aliud esset à Nicæno symbolo, aliud verò non sententia, sed verbis, tamen cogebant Eutychen, vt hoc crederet. Igitur manifestè apparet, non simplicitèr aliud, sed contrarium inhibuisse sanctos Doctores. Animaduerte namque, quòd ipsamet verba tertij Concilij, quæ nos proferimus, nulli videlicet licere aliam fidem proferre, hæc eadem Eutyches pro se producebat; Episcopus verò Dorylensis, & totum Concilium, non est talis canon exclamarunt, qui hoc iubeat, & illum condemnarunt tanquam non rectè intelligentem hunc canonem. Exponebat enim eum quemadmodum & nostri omne aliud simplicitèr, etiamsi esset differentia verbalis, putans inhibitum esse. Quam expositionem synodus refellit, non negans hæc verba in canone Ephesino contineri: aliam tamen fidem putans, quæ contraria veritati, non quæ verbis differens sententijs concors, & consentanea sit.

Item in libro canonum Conciliorum, quos noster Zonaras exponit, in eo, inquam, libro est hæc inhibitio tertij Concilij, his videlicet lectis determinauit sancta Synodus, & est inter eiusdem Concilij canones septimus numero, ante hunc est alius eiusdem Concilij canon numero sextus, qui communione priuat eos, qui auderent aliquid eorum permutare, quæ à Synodo acta sunt. In septimo autem canone videlicet inhibitionis anathematizantur qui transgrediuntur canonem, & aliam prædicent fidem. Quærit igitur Zonaras, quare sancti Patres in sexto canone communione dumtaxat priuant transgressores, in septimo verò anathemati eos subijciunt; hanc verò quæstionem his verbis soluit. Multum interest, inquit, inter contradicere, & dubitare de aliqua re: ideò qui dubitant de his, quæ iam rectè à Patribus statuta sunt, excommunicatione innodatur, & communione priuatur: qui verò eis contradicit, tanquam contraria sapiens, anathematizatur. Quare iste etiam commentator aliam fidem hic contradictoriam, contrariàmq. apertissimè, & manifestè nominat.

Item Concilium in Trullo celebratum in primo suo canone dicit, statuimus immutabilem, absque aliqua nouitate, seruare traditam nobis ab ipsis ministris Verbi, qui eum oculis viderunt, Apostolis videlicet sanctis, & à CCCXVIII. sanctis Patribus in Nicæna congregatis, & consequentèr enumerat omnia Concilia, & iubet fidem ab omnibus illis traditam immutabilem seruari. Deinde infert, quòd si quis prædicta pietatis dogmata non teneat, & eis acquiescat; & ita sapiat, & prædicet, sed eis contraire conetur, anathema sit secundùm canones à prædictis sanctis Patribus iam editos, & à Christiano consortio tanquam alienus pellatur, & proijciatur.

Nos enim nec addere, neque auferre quicquam omnino vel cogitamus, vel possumus canones prædictos sequentes. Hic canon manifestè declarat tertij Concilij decretum, & aliorum, quæ inhibent, ne quis aliam præferat fidem, cum dicat, quòd si quis contraire Patrum dogmatibus conetur, anathema sit secundùm canones iam ab eis editos, hos videlicet, qui inhibent aliam fidem. Hæc igitur decreta contrariam fidem prohibent, & quod inferunt, nos enim nec addimus, nec auferimus aliquid, in fide videlicet intelligunt, non in symbolo; symbolum enim hæc synodus non inseruit in suo decreto, sed fidem exponens, & dogmata sanctorum Patrum, & omnium Conciliorum, infert, nec addere, nec auferre quicquam cogitamus; & ratio, quia canones prædictos sequimur; ita vt clarè pateat, cum dicat, nec addere, nec auferre licere, non verbales additiones, & ablationes, sed contrariarum sententiarum, & falsi sensus inhibere. Per hunc igitur vnum canonem solum, quem non ratio nostra inducit, non aliquis priuatus homo commentatur simplicitèr, sed quem vna synodus tot Patrum cõuentus composuit, & aliorum similium Patrum mentem exponunt. Apertissimè, & manifestissimè soluitur quæstio non contendere volentibus. Voluissem liceret longiùs euagari; vidisses profectò multas similes rationes, & quidem potissimas. Cum verò & quæ dicta sunt ita clarè hanc quæstionem decidant, vt illi quidem, qui veritatem diligat, & absque contentione, quæ dicta sunt, audiat, satis superq. sint: contendere verò volenti nec multò plures satisfaciant, vno dumtaxat argumento Latinorum adhuc addito cessabo de hac re plura dicere. Est autem hoc potissimùm, & quod solùm sufficiat ad redarguendum errorem nostrorum. Nos asserimus, quod primùm tertium Concilium hanc inhibitionem decreuit, vt paulò ante dixi, quando etiam caussam quare hoc diximus manifestaui, quæ est, quod cùm secunda synodus plura addiderit, pluràque abstulerit à symbolo Nicæno, si assereremus ante secundum Concilium hanc inhibitionem fuisse, ex duobus vnum sequeretur, necesse esset; aut transgressionis canonum sanctos secundi Concilij Patres accusare, & sub anathemate fuisse, aut cum hoc non solùm absurdum, sed etiam blasphemia sit dicere, non omnem verbalem additionem, sed sententias fallas, atque contrarias, ne addantur inhibuisse. Quare cogimur dicere post secundam synodum hanc inhibitionem factam fuisse, non antea. Igitur si quis è conuerso ostendat, quòd ante secundam synodum hæc inhibitio fuerit; & ijsdem ferè verbis, quibus tertium Concilium vsum est, colligetur duorum supradictorum alterum, & cùm secundi Concilij Patres transgressores canonum dicere, blasphemia sit, restat, vt secundum sit verum, videlicet non id intelligere illam inhibitionem, quod nostri putant, sed contrariam fidem inhibere. Hoc igitur nobis ostenderunt Latini. Probatum est etenim ab eis, primam Nicænam synodum hanc inhibitionem fecisse, ijsdem ipsis verbis, quibus & tertium, & alia Concilia scripserunt. Probarunt autem hoc modo, ita studiosi, & diligentes in omnibus actibus suis sunt Latini, prout & tua nobilitas sit experta in multis eorum sapientiæ, vt non solùm in diuinis, verum etiam in humanis, & ciuilibus rebus nihil eos de priscis gestis, vel scriptis latet, quare in vnaquaque etiam ciuitate reperies in eorum archiuis multa antiquissimis gestis eorum conscripta. Hoc etiam in catholica Ecclesia, alijsquè pijs locis seruatur. Multa enim acta Pontificum, multæquè Conciliorum

rum epistolæ, & canones extant. Produxerunt igitur nobis in antiquissimo libro membrano epistolam Liberij Papæ ad B. Athanasium Alexandrinum Patriarcham, quæ incipit, Iam à principio tantam accepimus à Beatissimo Petro Principe Apostolorum, in qua post pauca dicit, accepisse epistolam Sancti Athanasij, & eam legisse; deinde addit, cùm autem fidem Nicæni Concilij in ea rectam reperissemus, magnas gratias vobis retulimus, pro qua non solùm compati vobiscum, & persecutionem pati parati sumus, sed cùm necessitas exigat, etiam mori pro nomine Christi non postponemus quantumcunque sumus imbecilles. Prædicta namque, vt legimus, sancta decreuit Nicæna synodus: aliam fidem nulli licere proferre, aut conscribere, aut componere, aut sapere, aut aliter docere, nec aliquid in fide vel intelligere, vel proferre, quod horum Patrum decretis contrarium sit. Qui verò audeat aliam fidem proferre, aut docere, aut aliud symbolum tradere illis, qui ad viam veritatis ex quacunque hæresi desiderant conuerti, aut ex Iudaismo, aut ex gentilitate, si Episcopus, vel clericus sit, priuetur Episcopus Episcopali dignitate, & clericus clero: Si verò monachus, aut Laicus anathematizetur. Hæc nũc quidem actis primi Concilij deperditis ignota nobis sunt; tunc verò cum adhuc extarent, sciebant & Papa Liberius, & Sanctus Athanasius. Hæc autem similia sunt omnino tertij Concilij verbis. Quid igitur de secunda synodo, & B. Gregorio Nazianzeno dicemus qui, cùm huic Concilio præsideret tanquam alios sapientia excellens, hoc symbolum, quo nunc tota Ecclesia vtitur, conscripsisse dicitur, in plurimis Nicænum mutans, si hæc inhibitio illam mentem, quam nostri dicunt habet pro Sanctis Patribus, & Doctoribus heu seductores, & deceptores facti sunt, & secundi Concilij Patres, & B. Gregorius Nazianzenus, cui per excellentiam Theologus cognomen fuit. Sed absit hanc blasphemiam etiam cogitare. Non igitur nec prima, nec tertia, nec aliqua alia synodus hoc intelligit, cum hanc inhibitionem decernit, sed manifestè contrariam fidem inhibet.

Conclusio, quòd vrgente necessitate, & iudicio Ecclesiæ, & authoritate Summi Pontificis accedente, licet, & necessarium est addere verbum Symbolo.

CAP. IV.

PEr hæc itaque omnia, Clementissime, luce clarius probatum est, non esse prohibitum veritatem addere fidei Symbolo, imò verò declarare. Nullum enim veritatis dogma est, quod vel explicitè non contineatur Symbolo, & simplici Apostolorum traditioni. Declarare autem, & replicare, ac Symbolo addere non semper videlicet, nec omnem volentem, sed magna necessitate cogente, & cùm Ecclesiæ iudicium, & authoritas Summi Pontificis accesserit, non modò non esse prohibitum, sed etiam necessarium esse.

Continuatio narrationis eorum, quæ in Concilio facta fuerunt.

CAP. V.

HIs igitur, alijsque similibus per Latinos dictis, clementissime vir, nos cùm nihil ad hæc respondere haberemus (quid namque poterat aliquis contra talem veritatem impudenter dicere?) tacebamus. Latini verò

probato

probato, quòd licet addere Symbolo veritatem, consequenter pollicebantur se probaturos, etiam dogma Symbolo additum verum esse, videlicet, quòd Spiritus sanctus ex Patre, Filioq. procedit. At nostri in primo conuicti, formidabant secundum certamen subire, illudq. eis euenit, quod ego iam à principio præuidebam futurum, cùm impediebam, ne ab hac quæstione inciperemus. Timebant igitur, & nullo modo volebant amplius permanere: Sed quisque desiderabat discedere, & reuertiad propria, nihilque aliud, nisi redeundum ad patriam clamabant: & cum caussam, cur nam ita vellent interrogarentur, reddere non valebant; quid igitur dicemus Latinis interrogati, qua ratione in medio certamine, imò verò adhuc in principio, quæ enim hucusque de non licere addere dicta sunt, nihil ad rem sunt. Qua igitur ratione nondum facto initio redeundum esset, dicere non habebant. Verùm absque vlla ratione vociferabantur, redeamus, redeamus. Dicebant autem etiam inter se, quòd ad eorum aures peruenisset, Latinos posse in medium afferre plurimas multorum Sanctorum occidentalium authoritates, quibus palàm probatur Spiritum sanctum ex Patre, Filioq. procedere. Quid igitur ad has respondebimus? discedamus, redeamus, abeamus. Audis ne Patrum, & Doctorum sententiam? Quoniam, inquiunt, multas authoritates Sanctorum Latini afferre habent, ad quas nos respondere non habemus, discedamus ab eis. Vix tamen sentientes absurditatem sententiæ suæ, & à Serenissimo Imperatore persuasi cesserunt, & manere decreuerunt. Interim res ipsæ de Ferraria in Florentiam accessum Summi Pontificis coegerunt, & inde illuc translationem Concilij. Abierunt igitur Latini, recessimus etiam nos, & cùm omnes iam appulissemus Florentiam, decreta fuit dies, in qua incipiendum, atque continuandum erat Concilium, & termino adueniente rursùs nos accusare Latinos incepimus. Quemadmodum enim in illa questione an liceat addere quicquam, nos accusatorum, Latini verò respondentium tenuerũt locum, & ita responderunt, vt nil nos ad illa replicare potuerimus, ita etiam in ipso dogmate nos quidem tanquam accusantes proposuimus; illi verò respondebant. In omnibus enim ad libitum nostrum, & prout volebamus, ita facere nobis licebat; & tamen non pudet aliquos dicere, vim nobis illatam fuisse, quod nunquam fuit, teste veritate, qui Deus est. Proposuimus igitur ab ipsis Apostolis, & sacris synodis incipientes, eorumq. atque omniũ orientalium Doctorum authoritatibus vsi, quibus probatur Spiritum sanctum non quidem non procedere ex Filio, talem namque nullam authoritatem habemus; prout tu etiam scis, præter illam Ioannis Damasceni, qui dicit, Spiritum Filij dicimus, ex Filio verò non dicimus. Aliæ verò authoritates omnes hoc probant, dumtaxat quòd Spiritus sanctus ex Patre procedit. Has igitur nos afferentes in medium putabamus probasse, falsum esse, quòd ex Filio etiam procedat Spiritus sanctus: Latini verò ad has quidem omnes authoritates vnam hanc responsionem communem dederunt, quòd omnes videlicet veræ sunt, & ita etiam eis videri: sed etiam hoc idem credere Spiritum sanctum scilicet ex Patre procedere: hoc tamen non vt contrarium, nec vt contradictorium appositioni authoritatibus dicentibus eum etiam ex Filio procedere. Si enim altero illorum modorum illis apponeretur, tunc vno posito, alterum perimeretur omninò: nunc verò nil prohibet vtrunque verum esse; videlicet quòd ex Patre procedat, & quòd ex Filio. Quemadmodum si dicamus Spiritum sanctum mitti ex Patre, alius verò dicat eum ex

Patre

Patre,& Filio mitti. Vtrumque verum dicetur, alterum non repugnat alteri: Si igitur Sancti Patres dicerent, vel quòd Spiritus sanctus ex solo Patre procedit, vel quòd ex Filio non procedit, tunc falsa nostra esset fides. Cùm autem neutrum horum nondum aliquis Sanctus dixerit, istud, quod dicũt, ex Patre eum procedere, non perimit quod nos dicimus ex Filio etiam eum procedere. Et hæc quidem ad nostras responderunt authoritates. Ad illam verò Ioannis Damasceni authoritatem nihil responderunt, cùm nec nos eam proposuerimus. In fine tamen huius operis, illius quoque solutionem tua gratia his apponam; deinde Latini tanquam à principio incipientes, plura, ac varia pluribus in sessionibus argumenta dixerunt à sancta Scriptura,& Ecclesię Doctoribus, minores vt plurimùm propositiones habentes, quibus probarunt, Spiritum sanctum ex Patre Filioq. procedere. Et tandem authoritates Patrum attulerunt, quibus clarè, & palàm huius dogmatis veritas apparet. Attulerunt verò non solùm occidentalium, verùm etiam orientalium Patrum testimonia, quorum aliqua, quæ mihi visa fuerunt magis ad nostrum propositum facere, tibi cum his ad præsens mitto, vt intelligas quid de hac re ipsi etiam occidentales Doctores sapiunt. Ad quę nos nihil respondere habebamus, nisi quòd corrupta sint, & à Latinis corrupta fuerunt. Produxerunt nostrum Epiphanium multis in locis, ex Patre, & Filio clarè dicentem esse Spiritum sanctum, corruptum fuisse dicebamus. Allegarunt Cyrilli nonnulla, & aliorum; idem aiebamus. Adduxerunt occidentalium Doctorum authoritates, omnis nostra responsio eadem, & nulla alia erat. Cùm igitur multis diebus inter nos ipsos consideraremus quidnam ad hæc respondendũ esset, nullam aliã reperiebamus respõsionem, pręter prædictam, illam verò tã quam leuem, & à cunctis deridendam in medium afferre non videbatur. Primò, quia ex antecedentibus, & sequentibus hæc opinio videbatur de mente esse Sanctorum. Deinde plurimis libris, & antiquissimis idem habentibus non erat facilè ea calumniari; præsertim cùm nullum nos librum alium haberemus non latinè, non græcè scriptum, qui aliter authoritates prædictas scriptas haberet, quàm Latini dicebant. Præterea nos alios Doctores contrarium dicentes producere non habebamus; eosdem occidentales aliter alibi dicentes probare minimè poteramus: naturalibus rationibus eos ostendere falsa dicere, minimè erat possibile. Cum igitur nullam nobis responsionem, quæ digna esset, relictam videremus, tacuimus, per multosq. dies non conuenimus cum Latinis. Verùm fuerunt qui subtilitate ingenij aliam inuenerunt responsionem; non esse mirum scilicet, si in aliquo Sancti tanquam homines errassent: & ideo occidentales etiam Doctores in hoc articulo de processione Spiritus sancti errasse, mentitósque fuisse. Hoc autem, quòd totam fidem nostram euertat, clarè patet. Si enim fides nostra à dictis doctrinæ Sanctorum pendet, ij verò circa veritatem errant, tota nostra fides euertitur. Propter hęc omnia meritò secuta est vnio, & omnes absque quacunque violentia, spontè, & voluntariè huic rei concesserunt. Qui verò concedere noluerunt (fuerunt autem duo, & non plures) cum omni libertate sine aliqua oppressione in suo arbitrio relicti, cum honore, & charitate sumptibus Ecclesiæ Romanæ ad propria remearunt. Si verò iustè, & rectè secuta fuerit vnio cùm videris, & perlegeris authoritates Sanctorum, quas tibi nunc mitto, ipse iudicabis. Quis namque Christiano insignitus nomine non sequeretur eos, & dictis eorum, tanquam à Spiritu sancto editis, non crederet?

crederet? Dico tam occidentalium, quàm orientalium Patrum, quos consona dicere, eandèmque veritatem exprimere verbis differentibus firmiter tenendum est; prout in dogmatico satis probaui. Ipsæ igitur authoritates solæ per se ipsas satis tibi, & alijs erunt, clementissime vir, ad omnem ambiguitatem tollendam, & omne dubium auferendum à quacunque anima non contentiosa. Etenim me etiam non syllogismi, nec demonstrationum necessitas, non argumentationum vis, sed ipsæ nudæ authoritates Doctorum ad credendam hanc veritatem induxerunt. Cùm enim vidissem, & audiuissem eas, subitò omni contentione, & contradictione postposita, acquieui authoritati dicentium. Iudicaui namque sanctos Patres Spiritu sancto loquentes, non potuisse à veritate discessisse. Quare non solùm acquieui, verùm etiam gratias egi Saluatori nostro, qui mihi donauit & audiuisse, & intellexisse, quæ nunquam ante audiui. Nullus enim nostrorum vnquam credidit, tot authoritatibus Doctorum propositam quæstionem posse probari. Et tibi igitur, cui cor humile, & anima veri appetens est, alijs quoque Christianis tibi similibus, hæ solæ authoritates, vt paulò ante dixi, satis erunt. Cùm verò etiam aliquas rationes, & probationes à me petieris, tua gratia, hæc quoque, quoad potero, breuiter faciam, à sacra Scriptura, & Doctorum authoritatibus arguens, quod etsi in sermone, quem de vnione edidimus, factum sit, satis tamen hìc etiam idem faciam, aliquásque rationes in medium afferam. Sed antequam ad eas descendam, necesse esse puto aliqua præsupponere, vt ea, quæ sequentur, clariùs intelligantur.

Præsupposita ad argumenta probãtia, Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere. Et primò quid sit paternæ personæ constitutiuum.
CAP. VI.

CVm vnicuique enti sit quædam forma communis; sit item alia propria, qua constituimur, & est hoc aliquid, quemadmodum huius hominis, vt puta Petri, vnà cum forma communi, quæ est humanitas, secundùm quam dicitur homo, est etiam alia propria forma, per quam dicitur, hic homo, Petrus videlicet, vel Paulus, quod & incommunicabile alteri est (propter varias opiniones de principijs indiuiduationis, etiam hic varia ponuntur, & cùm dicimus, aut corpus esse propriam alicuius formam, hoc non intelligimus simpliciter, sed solùm secundùm quandam similitudinem.) Hæc autem est anima eius, vel corpus, aut aliquid aliud, quod est ei principium indiuiduationis. Quemadmodum est etiam de Deo, & Patre, quænàm sit propria eius forma personam eius constituens: est enim ei communis ad Filium, & Spiritum diuina, ac essentialis forma, quæ vna, & eadem numero in eis est, deitas videlicet, secundùm quam vnus est cum eis Deus: habet nihilominus aliã etiam propriam formam alijs personis incommunicabilem, secundum quam hoc aliquid, & persona in sancta Trinitate est: quodnam igitur sit, quærendum est. Et primò, an sit ipsum ingenitum esse, at non videtur: hoc enim est negatio, nihil autem existentium secundùm negationem hoc aliquid est: sed est eius proprietas, quæ sequitur iam constitutam eius personam. Secundò, an sit hoc, quod dicitur caussa, siue principium: Nec tamen hoc verum est. Nam si hæc esset constitutiua eius forma caussa, siue principium potius, quàm pater diceretur. At ab omnibus Doctoribus communiter pater nominatur.

Item

Item cùm caussa, siue principium vniuersale quiddam sit, hoc dictum est secundùm illos Philosophos, qui tenent vniuersalitatem fieri per intellectum: si tamen diceretur vniuersalia, nullo modo ab intellectu dependere, adhuc non esse dicendum, quòd illud commune principium esset alicuius personæ formaliter constitutiuum, cum communicabile nulli det formaliter esse incommunicabile, quod facit erga personam formale ipsius constitutiuum, & tam de Patre, quàm de spirante prædicetur, intentio quædam est, non res: quod autem est, tale est non ens, non ens autem non est constitutiuum eius, qui super omne ens. Restat igitur aut paternitatem solam, aut spirationem solam, aut ambas constitutiuas esse personæ paternæ: at ambas impossibile est esse ijs rationibus: Si enim ambæ constituerent Patris personam, aut ita ambæ simul, & si quidem vtraque per se constitueret, duas formas Pater haberet, & consequenter duæ personæ essent. Hoc quod diximus patet, cùm enim illæ sint rationes distinctæ, si quælibet earum esset personæ constitutiua, cum constitutiuæ formaliter diuersæ sint respectu diuersorum constitutorum, sequitur id, quod diximus, tanquam duas personales formas habens; quemadmodum si quis homo duas haberet animas, quod absurdum est. Quod si non vtraque per se, sed ambæ simul, neque qui diceret patrem solum, significaret personã paternam, neq. qui diceret spirantem, huius tamen totum contrarium est in vsu: omnes enim Doctores, & omnis Scriptura cum dicunt Patrem, diuinam eius personam significant: nostri etiam, cùm dicũt spirantem, ipsum Patrem solùm putant significare. Igitur nec ita ambæ simul sunt constitutiuæ personæ, vt vtroque nullo modo, sed ambæ simul constituant; nec vt vtraque per se constituat. Sed necessariò alterum quidem solum constituit personam, alterum verò sequitur iam constitutam personam; Restat igitur aut paternitatem esse cõstitutiuam, & propriam Patris formam, spirationem verò sequi eum iam constitutum; aut è conuerso spirationem esse constitutiuam personæ paternæ, paternitatem sequi personam iam constitutam. At si spirare quidem constituit, paternitas verò, & ipsum generare sequitur, absurdum quid, & quod præter omnium Doctorum traditionem est, sequitur: quod tale quidem est. prima, & immediata cuiusque operatio ab eius constitutiua forma prodit; omnes autem aliæ operationes per hanc primam videlicet operationem, vt puta ex anima, quæ est constitutiua Petri forma, prima, & immediata operatio eius prodit, quod est viuere: deinde per eam, scilicet tanquam per caussam, sine qua non, omnes aliæ operationes prodeunt, speculari videlicet, docere, texere, &c. Per viuere namque, quę est prima, & immediata eius operatio, omnes aliæ efficiuntur. Si igitur & personæ paternæ ipsum spirare esset constitutiua forma, esset spiratio quidem prima eius, & immediata operatio; per hanc autem generaretur Filius, quo fieret vt non Spiritus per Filium procederet, vt Theologi asserunt, sed Filius per Spiritum generaretur. Quæ cuncta veritati contraria, & Patrum traditionibus, & communi eorum vsui sunt. Et cùm hæc absurda sint, restat paternitatem constituere personam paternam, & hanc eius esse incommunicabilem formam, spirationem sequi iam constitutam eius personam.

Non quidem accipitur hic accidens propriè, quod realiter ab eo, cui accidit distinguitur vt accidens, cùm nihil in Trinitate sit accidens. Verùm secundùm naturam, & essentialiter, idest necessariò, & per se tanquam quoddam sui naturam, & essentiam in eo necessariò consequens, & ipsum quidem

generare

generare primam, & immediatam operationem personæ paternæ esse, ipsum verò spirare fieri per generare, non tanquam per principium, sed per aliquid necessarium, quod præexigitur. Et hæc quidem prædicta sint tanquam ad quæ sequuntur necessaria.

Item hæc etiam tanquam communia præsupponantur, eorum, quæ in Deo dicuntur quędam sunt communia omnibus personis, vt bonus, sapiens, & omnia absoluta, similiter omnes negationes, quæ per excellentiam respectu ad creaturam de eo dicuntur, vt inuisibile, incomprehensibile, & huiuscemodi: item quæcunq. relationem ad creaturam significāt, vt creator, iudex, & similia: hæc itaque communia sunt omnibus personis; quędam verò sunt propria, & horum quædam sunt propria duabus personis comparatione ad reliquam, quemadmodum Filio, & Spiritui à principio esse, Patri, & Filio mittere Spiritum: hic capitur mittere, vt importat relationem originis inter mittentem, & missum, & per consequens distinctionem realem. Aut quod Spiritus dicatur Patris, & Filij, quædam propria vnius personæ, & horum rursùs quædam ita propria personalia sunt, vt etiam constitutiua sint, vt paternitas, filiatio, spiratio passiua. Quædam etsi vni soli insunt, non tamen constitutiua personarum sunt, sed quædam notiones, quemadmodum Patri notionale ingenitum esse, Ingenitum capitur hic pro improducto. Hæc igitur trium personarum communia personalia sunt, nec illa, quæ duabus comparatione ad tertiam propria sunt; nec illa, quæ vni quidem propria sunt, sed ita propria, vt notionalia, & sequentia: illa verò sola sunt personalia, & personarum constitutiua propria paternitas, scilicet filiatio, & passiua spiratio, quæ verò duabus propria comparatione ad tertiam sunt, hæc notionalia sunt duarum personarum. His præsuppositis probabimus, Spiritum sanctum ex Patre per Filium, ipso iuuante, & ex Patre, Filiòque procedere.

Argumenta probantia, Spiritum sanctum ex Patre per Filium, & ex Patre, Filiòque procedere. C A P. V I I.

PEr primam, & immediatam vniuscuiusque operationem, omnes aliæ operationes eius fiunt, prima verò, & immediata Patris operatio est generare: per generare igitur spirandi actio fit, & ex Patre per Filium Spiritus sanctus procedit. Quod autem velit hoc, quod dicimus per Filium, & quod ipsum per caussam, siue principium medians significet ex hoc non intelligimus, quòd Filius sit principium medians quantùm ad spirare, ita quod Pater non immediatè spiret Spiritum sanctum; Sed spiret eum mediante Filio, tanquam caussa secundaria, sicut Deus mouet cælum intelligentia mediante. Tenemus enim cum Augustino, quòd Spiritus immediatè ab vtroque procedit: sed intelligimus quòd Filius, qui est Spiritus principium, est medians quantum ad esse inter Patrem, & Spiritum sanctum, cùm priùs naturaliter intelligatur à Patre productus, quàm Spiritus sanctus ab vtroque, vt sufficienter in sermone de vnione probauimus.

Item Spiritus sanctus aut ex solo Patre procedit, aut non ex solo Patre: inter contradictoria namque nihil est medium. At non potest dici quòd ex solo Patre procedat: igitur non ex solo Patre. Quòd si non ex solo Patre, igitur etiam ex Filio. Quòd autem non ex solo Patre procedat, probatur, primò quidem nusquam reperitur hoc dictum, neque

apud

apud scripturam canonicam, neque apud Doctores. Quòd verò non fuit ab aliquo istorum dictum, non est audendum dicere. Deinde cùm spirare non prima, nec immediata sit essentialis actio Patris; sit per primam, vt dictum est. Accipitur hìc (per) prout importat habitudinem caussæ, sine qua non: quia spirare necessariò præsupponit generare, non prout importat habitudinem principij; quia generatio non est principium spirationis; cùm spiratio Filio conueniat, cui non conuenit actiua generatio, quæ est ipsum generare, & generatio: quare necesse est, vt Filius etiam hac operatione participet, & per eum Spiritus sanctus procedat: cùm enim omnia sint communia Patri, & Filio præter constitutiuas personarum proprietates, communis ei erit vis etiam spirandi, quæ naturalis quidem Patri, non tamen constitutiua personæ eius est, vt dictum est. Quare Spiritus ex Patre, & Filio, vel ex Patre per Filium procedit. In Theologia namque, per, ab, ex, nihil differunt. Quod si quis dicat communem ergo licet Spiritui etiam sancto hanc vim spirandi esse; vim spirandi idest actiuam spirationem, siue diuinam naturam coniunctã actiuæ spirationi tanquam essentialem, & naturalem, omnia enim essentialia ipsi quoque communia sunt. Discat is hoc impossibile esse, eò quod opponitur eius proprietati: non enim potest idem sui ipsius esse principium. Vnaquæque enim diuinarum personarum manens in eodem, quod est, & suam proprietatem personalem seruans, communia etiam inuicem habet omnia essentialia. Manens enim Filius in eo quod Filius est, vt Beatus Basilius ait; habet omnia quæcunque & Pater; igitur Spiritus etiam manens in eo quod Spiritus est, habet omnia quæcunque & Pater, & Filius, proprietati itaque eius oppugnat sui ipsius principium esse: Et ideò spirationem actiuam habere non potest. Sed dicet aliquis fortasse, quòd si non sit ei communis spirandi vis, erit ei saltem communis generatiua potentia, quemadmodum Filio spiratiua: at non lateat eum, hoc etiam impossibile esse: primò quod cum generandi potentia, idest actualis generatio constitutiua sit personæ paternæ, & incommunicabilis alteri, vt probatum est, impossibile est alteri personæ eam esse cõmunem, quemadmodum est Filio spiratiua. Deinde quia implicat contradictionem, si enim idem generaret Filium, & procederet ex eo, esset ad idem & principium, & quod est à Principio, quod est contradictio. At ideò dicet quispiam, hoc inconueniens sequetur, quia præsupponitur Filium spirare Spiritum: Quod si non præsupponeretur, licet solùm quod Spiritus cum Patre generet Filium, non relinquetur huic inconuenienti locus Cur enim non potius Spiritus cum Patre generet Filium; quam Filius cum Patre spiret Spiritum? Si quis hæc dicit: primò quidem se sciat quærere, quæ nemo vnquam nec cogitare quidem ausus est: deinde potentia idest actualis generatio quidem generatiua præcedit spirandi potentiam tanquam prima, & immediata Patris operatio, vt probatum est: & ideò non potest esse communis Spiritui; spirandi verò potentia cùm sequatur Filij generationem, & per eius generationem, vt probatum est, fiat, non impossibile, imò necessarium est, vt sit ei communis cum Patre. Quod si quis rursùs propter hęc dicat, igitur minor est Spiritus sanctus & Patre, & Filio, si quidem Pater generat Filium, & spirat Spiritum: Filius & ipse cum Patre spirat Spiritum, Spiritus verò nec Filium generat, nec se ipsum, nec alium Spiritum spirat. Vana ratio eius est, & contra se ipsum, qui hęc dicit, concludit. Si enim nullius personę princi-

pium esse,imperfectionis,& minutionis signum in Trinitate putandum esset; pauciorum quoq.personarum caussam esse,imperfectionis esset, Filius igitur cum vnius personæ dumtaxat, videlicet Spiritus principiũ sit,minor esset hac ratione Patre, qui ambarũ personarum est principiũ. At hoc incõueniens est etiam solum cogitare. Igitur illud quoque similiter absurdum est. Principium enim prout est actui coniunctũ, vel à principio esse cùm de personalibus proprietatibus sit, neq. maius, neq. minus alterum altero vel esse, vel dici facit.

Itẽ si vis,idest actualis generatio generãdi,atq.spirãdi,idest actualis spiratio ita esset propria personæ paternæ,vt vtraq.per se constitueret eius personam, vniuscuiusq.verò operationis principium est forma;duæ formę(per formas intelligimus principia harum duarum operationum) essent principia. Sed vnaquæq. forma, idest vnumquodq. principium operationis constitutiuæ cũ illa operatione aliquam personam constituit;sicùt essentia,quæ est principiũ generationis actiuæ cum ipsa generatione Patrem constituit,& sic Pater essent duæ personę.Hoc autem inconueniens est. Vis igitur spirandi,idest actiua spiratio non constituit personam Patris. Quod si non constituit communis igitur est etiam vel alijs personis,vel alicui earum: non vtrisq.simul,neq. spiritui soli, cum ipse seipsum spirare non possit. Est igitur communis Filio. Spiritus igitur ex Patre, Filiòque procedit.

Item cõmuniter omnes Doctores fatẽtur,Spiritum sanctũ prodire ex Filio: hoc autẽ naturaliter intelligendum est;nihil enim in Deo est præter naturam, neq. per accidẽs. Si igitur naturaliter,& secundùm naturam Spiritus ex Filio prodit,in diuinis verò dupliciter potest aliquid secũdùm naturã prodire, aut per generationem,aut per spirationẽ;per generationem verò nõ prodit ex eo, esset enim Spiritus filius Filij: prodit igitur per spirationẽ,& ex eo procedit.

Quod si quis dicat,dicere eũ prodire à Filio gratiam,& operationẽ eius in nos significat: vanum hoc refugiũm est. Nam etsi gratia quadam nos participamus, & nõ substantia Spiritus (substantia namque Dei imparticipabilis est) non tamen prodit ex Filio nõ subsistẽs gratia,sed ipsa diuina Spiritus persona. Quod patet ex alijs clarioribus,& apertioribus Doctorũ verbis,cum eum dicunt emanare,oriri,scaturire,elucescere à Filio. quæ cuicunq. non excæcato ipsam subsistẽtiam Spiritus non participationem, nec temporalem dumtaxat emissionem significant. Talis igitur personalis Spiritus ex Filio progressus, aut naturalis, aut seruilis est; & cùm non sit seruilis necessariò naturalis est. Naturalis verò ex Filio subsistentię Spiritus sancti progressus quid nam aliud sit præter eius processionem neque fingere facile est.

Item Spiritum sanctũ ex substãtia Patris,& Filij esse, & ex substãtia eorũ esse cõmunitèr omnes orientales,occidentalesq. Patres clamant. At in sãcta Trinitate quòd ex substãtia alicuius est, ex persona quoq.eius sit necesse est. igitur Spiritus,cùm ex substantia Filij esse dicatur ab omnibus Doctoribus ex eius quoq. persona est, quod autem id, quod est in Trinitate ex alicuius substantia sit etiam ex eius hypostasi siue persona, hinc patet,substãtia,vel essentia,& hypostasis, siue persona in vnaquaq. diuinarum personarum vnum sunt realiter,& ita vnum,vt ratione tantùm distinguantur. Si enim realiter substãtia, & personæ distinguerentur, essẽt profectò sicuti tres personæ realiter,ita tres essẽtiæ; vel substantiæ, vel poneretur in Trinitate quaternitas rerũ. Tres videlicet personę realiter distinctę,& tres ideò res,& essẽtia,quę quarta res esset à personis realiter distincta. Horum autẽ vtrumq.contra fidẽ est. Quare distin-

distinctio quidē hypostasis,& essentiæ rationis est. Vnitas verò realis,contra quam in nobis hominibus est,etenim in nobis vnitas quidē naturę,siue humanitatis cum vniuscuiusq.persona rationis est. distinctio verò realis est. Alia namq. res est humanitas ipsa, alia huius personæ indiuiduatio. Quare quēadmodum sumus multę personæ,ita etiam multi homines. Quo fit,vt quod sit ex natura alicuius hominū,non necessariò etiā sit ex eius persona; in sancta verò Trinitate è conuersò est, vt dictum est. Vnitas essentiæ,& personæ est realis, distinctio verò rationis: quare quod ex essētia alicuius personarū est,ex persona quoq. eius necesse est esse: Si igitur Spiritus ex natura,& essentia Filij est, vt in plerisq. locis tum alij Doctores,tū vel maximè Cyrillus probat,ex persona quoq.eius est.At nostri aiunt,ideò hæc dicūtur à Doctoribus,vt consubstātialitas eorum cōprobetur, & vt ostēdatur Spiritus eiusdē esse substātię cū Filio.Hoc autē quātò verius est,tātò magis pro Latinis facit.Tūc enim magis eiusdem substātię Spiritus cum Patre,& Filio est,cùm ex eorum substātia,personisq. eorū prodeat,hoc est procedat. Dicatur enim clariùs propter eos,qui vim verborū ignorāt. Nam si hoc solū consubstātialitatē significaret,vt nostri homines putāt, diceretur etiam Pater ex substantia Filij,& Spiritus sācti, vel Filius ex substātia Spiritus. Sed hoc nec ausus est,nec audebit aliquis dicere.

Præterea cùm essentia nec generet, nec spiret secundùm Theologos; item etiam secundùm Philosophos,& ipsi enim vbiq dicūt operationes indiuiduorum esse, non vniuersalium, & generum. Me enim non homo simpliciter, sed quidam homo genuit. Si igitur operationes indiuiduorum non vniuersalium sunt, nec substantiæ simpliciter,quid aliud intelligendum est,cum essentiā Filij audimus, & ex ea Spiritum prodire, nisi diuinam eius personam?

Amplius nec hoc nos lateat,quod qui hęc dicebāt SS.Doctores,cōtra Arianos, & Eunomianos se opponētes hęc dicebāt. Qui Filiū ex Patre,Spiritū ex Patre & Filio esse dicentes, ex substātia tamen eorū esse negabant; cū dicerent Filium etsi ex Patre,non tamen ex eius essentia,siue natura,sed volūtate natum fuisse.Spiritū verò ipsū etiam ex Filio non tamen essentialiter,siue naturaliter,sed volūtariè. Quare Filium minorē Patre,& alterius substātię Spiritum minorē Filio,& alterius essentię asserebant:tresq.in diuinitate ponebāt essentias. Patres igitur,& SS.Doctores opinionē eorum tanquam falsā refellētes,non ex Filio solū,sed etiam ex eius substātia conabantur Spiritum sanctū esse probare. Similiter Filium non ex Patre solū,verùm etiam ex eius essētia. Considera ergo quomodo ad hoc,quod heretici dicebant,ex volūtate,non essentia Filij Spiritum esse,se opponebant Doctores,ex essentia Filij illum esse asseuerantes:ad hoc autem,quod illi dicebant ex Filio esse, nullus contradixit, nec dixit non esse illum ex Filio,tanquam & ipsi hoc idem sentientes, & dicentes esse ex essentia Filij: idem & ipsi intelligentes,ac si dicerent ex essentia,& persona eius;& nos hoc idem dicētes. Item Beatus quidē Basilius in primo contra Eunomiū, Filium, ait, ordinē habere naturalem ad Patrem, & qualem illud habet ad ignē,quod ex eo est,& caussatū ad caussam. Idem etiā Spiritum similē ordinem ad Filiū habere asseuerat: Magnus verò Athanasius, & apertiùs ait,qualē ordinem,& naturam habet Filius ad Patrē,talem ordinē & naturā habet Spiritus ad Filium.Ex his talis fit syllogismus,talē ordinem,& & naturam habet Spiritus ad Filium; qualem Filius ad Patrem; sed Filius ad Patrem naturalem ordinem habet, qualem caussatum ad caussam: igitur & Spiritus sanctus naturalem ordinem habet ad Filium, qualem caussatum ad

caussam; igitur Filius etiam caussa, siue principium est personę Spiritus sancti.

Item cũ in naturalibus rebus omnis caussa pręcedat caussatũ tempore, caussatum verò posterius sit sua caussa; ideò quidam audiẽtes caussam, & caussatũ in Trinitate, & pręsertim Ariani, & Eunomiani, ex humanis, & naturalibus exẽplis arguebãt contra coæternitatẽ Trinitatis, Filium posteriorẽ Patre tanquã caussatum ab eo, & Spiritum Filio posteriorẽ tanquam caussatũ ab eo probare volentes. Gregorius Nyssenus eis cõtradicens, & coęternitatem trium personarum probare proponẽs in primo suorum contra Eunomium librorũ proportionem quandã Filij ad Patrẽ, & Spiritus ad Filium facit; Patrem quidem dicens caussalitatis ratione solum pręintelligi ante Filium, non autem tempore; & ideò non posse sequi, quòd nõ sint coęterni: Filium autem & ipsum præintelligi ante Spiritum ratione caussalitatis, & non aliter. Ita vt clarè pateat per hunc sanctũ Doctorem, Filium caussam esse Spiritus: quemadmodum enim, inquit, coniũgitur Patri Filius, ita & Spiritus coniũgitur Filio: & rursùs, quemadmodum Pater præintelligitur antè Filium, non aliqua temporali distantia, nec realiter, sed intentione ratione caussalitatis; ita & Filius præintelligitur ante Spiritum similiter intentione ratione caussalitatis.

Item etsi in rebus humanis sensibilibus non omne exemplar alicuius caussa etiam eius est; in artificiatis enim exẽpla eorum non sunt etiã effectiuè caussa eorum; attamẽ quod naturaliter est alicuius exẽplar etiã in ipsis rebus humanis caussa est imaginis, cuius exemplar est; multò igitur magis in diuinis, vbi & omnia alia, & ipsum exẽplar naturaliter accipitur (nihil enim ibi præter naturã est) hęc propositio verificatur, videlicet, quòd in diuinis personis alicuius exẽplar est, & caussa eius est, cuius est exẽplar, at ille Magnus Gregorius miraculorũ author, & inde nominatus, Filium exẽplar Spiritus dicit. Patet igitur quòd etiam caussam eius eũ putabat. Hoc idem à simili etiam probari potest. Magnus enim Basilius exẽplar Filij Patrem ponit in quarto contra Eunomiũ, Gregorius verò pręductus in oratione, quę incipit, Hostes, & alieni à catholica fide sunt, qui Filium ex non ente dicunt, Filium exemplar Spiritus docet, at Basilius Patrem tanquam caussam Filij eius exemplar ponit; igitur Gregorius etiam Filium tanquam caussam Spiritus eius exemplar asseuerat.

Item S. Basilius, & plurimi alij Doctores Filium imaginem Patris, Spiritum imaginem Filij dicũt; Filiũ item operationẽ Patris, Spiritum operationẽ Filij; Filium verbũ Patris, Spiritũ verbũ Filij; Filium flagrãtiam Patris, Spiritum flagrantiã Filij; sed secundùm illa omnia dicitur Filius esse Patris tanquã ex Patre; igitur & Spiritus sanctus secundũ eadem dicitur esse Filij tanquã ex Filio.

Item si Spiritus nõ esset ex Filio, nõ distingueretur ab eo personaliter: quòd cùm falsũ, & absurdũ sit, restat vt ex Filio sit: quòd autem nõ distingueretur ab eo personaliter, si nõ esset ex eo, hinc patet. Vnaquæq. caussa, vel principiũ alicuius rei dupliciter dicitur principium eius, & caussa; vno modo vt quod, alio vt quo, puta forma, quæ est in anima faciẽtis, qua similẽ facit effectum id, quod facit. Quare omne agens simile sibi agit secundùm formam, qua agit. verbi gatia; huius imaginis caussa est & ipse pictor, tanquam quod, & forma in anima pictoris, tanquam quo, cui similem pictor facit imaginem. Simili modo etiam in diuinis personis Pater quidem, hoc est eius diuina persona, est caussa tanquam quod: diuina verò eius essentia tanquam quo: hęc enim est forma, cui similia fiũt quę ex eo prodeũt. Quare Filius quoque & Spiritus sanctus consubstãtiales ei sunt, eo quod omne quidẽ producẽs simile producit

formæ

formę quã producit. Deus verò & Pater producit Filium,& Spiritum diuina essentia;& ideò consubstantialia sibi producit. Si igitur Pater solus produceret Spiritum secundùm eos, qui ita asserunt, tunc nulla distinctio esset Filij à Spiritu sancto, cùm nulla sit differẽtia, nec in producẽte (idem enim est Pater) nec in forma, qua producit (est enim eadem diuina essentia) nec in ipsis productis; sunt enim eiusdem formæ, vnius videlicet, & communis diuinitatis: præsertim cùm nulla illic materia sit, ex qua distinctio fieret. Ex quibus sequeretur, nullam esse eorum distinctionem ad inuicem: restat igitur aut Spiritum esse Filij caussam, aut Filium Spiritus; ad hoc vt sit distinctio. At primum non est; igitur secundum est verum.

Item mitti in diuinis à caussa esse significat, cuius testis est Beatus Ioannes Chrysostomus ad Arianos quærentes quomodo eiusdem esset essentiæ, qui mittit, & qui mittitur, in trigesima nona Homilia super Ioannem hoc modo respondens, rursùs ad res humanas sermones tuos adaptas, nec consideras, quòd hæc ideo dicta sunt, vt & caussam sciamus, & non incidamus in Sabellij hæresim; sed Spiritus mittitur ex Filio; igitur ex eo est.

Item ista mittendi potentia cum sit & in Patre, & in Filio, secundùm quam ambo mittunt Spiritum sanctum, quam etiam nostri concedunt, aut eadem est in Patre, & Filio, aut alia, & alia: sed si alia, & alia, erit & maior, & minor, & consequenter missiones diuersæ: quare nec vna potentia, nec vna eorum operatio erit. Et cum quorum potentiæ diuersæ, essentiæ quoque eorum diuersæ sint, alterius & alterius essentiæ erunt Pater, & Filius: sed hæc omnia absurda, & contra catholicam fidem sunt; non igitur est alia, & alia; igitur eadem: sed in Patre potentia mittendi Spiritum sanctum est eadem cũ potentia spirandi illum, semper enim spirat Pater Spiritum sanctum, & spirans illum mittit. Igitur etiam Filius simul cum potentia spirandi, & spirans illum mittit; ergo & Filius sancti Spiritus est productiuus. Illa verò, quam quidam aiunt secundam, & temporalem missionem, tùm nihil est, tum etiam per prędictam soluitur rationem: Quanquam etenim nusquam hæc duplicitas processionum reperiatur; tamen dato etiam, quòd sit aliqua secũda missio, quę communis sit Patri, & Filio secundũ Patrem eam, & similem ei habebit: nihil enim eorum, quæ communia sunt Patri, & Filio, dissimile in altero eorũ est; sed Pater mittendi potentiam habet vnà cum potentia spirandi; igitur & Filius cum spirandi potentia habebit potentiam mittendi.

Item quòd natura alicuius est, etiam ex eo est, secundùm quod dicitur esse illius: Spiritus verò sanctus est Filij, & patet, quòd natura, non enim præter naturam, nec, vt seruus. Est igitur Spiritus sanctus, vt Spiritus sanctus, videlicet vt diuina persona in Trinitate ex Filio.

Item Spiritus sanctus est nomen relatiuũ. Dicitur enim spiritus Patris, Spiritus Filij: si enim esset absolutũ, nõ diceretur alicuius. Nullũ enim absolutùm, secundũ quod significatur à nomine, dicitur alterius, sed secundũ aliquẽ aliũ alium respectum, quemadmodũ homo, cùm sit absolutum, nõ dicitur alicuius homo secundũ quod homo, sed seruus, vel Filius: sed Spiritus, secundùm significatum huius nominis Spiritus, dicitur Spiritus Filij, quemadmodũ & Patris. est igitur relatiuũ, & consequẽter refertur ad spirãtem. Est igitur Spiritus Patris, & Filij tanquã à spirãtibus, & producẽtibus illum. Quòd si quis dicat ideò dicitur spiritus Filij, quia ex eo mittitur, falsa ratio est, è cõuersò namq. quia eius est, mittitur ex eo, priora enim sũt caussa posteriorũ. prius autẽ est

quòd Spiritus sit spiritus Filij, posteriùs verò quod mittatur ab eo. Siue enim istam temporaneã missionem dicas posterior est absq. dubio quã quod sit eius Spiritus: si quidem hoc æternũ est. Siue æternã missionem intelligas, hoc etiã modo mente præintelligitur, quòd Spiritus sit spiritus Filij: quia esse quidem spiritum Filij, spiritum intelligitur, vt habere; mittere verò vt dare: habere autem præintelligitur priùs, quàm dare. Quare pro nobis hæc ratio facit. Quia enim natura est eius spiritus, natura illum mittit: processio verò naturalis in diuinis cùm aut per generationem, aut per spirationem fit, hæc autem non fit per generationem, relinquitur quod est per spirationem. Missio igitur ex Filio Spiritus, est eius ab eo spiratio.

Item Spiritus sanctus accipit à Filio. Ille enim ait ex meo accipiet: quod autem accipit est eius essentia; nec enim est aliud ipse, aliud eius essentia, esset enim compositum; cùm igitur summè simplex sit, essentiam suam & esse accipit ex Filio. Hoc enim, quod dicit ex meo accipiet, non quemadmodum aliqui putant, ex meo Patre intelligendum est: primò quia hæc loquutio neque græca, neque Latina est. Nam si cùm dicitur, ex meo, subintelligendum esset, Patre, hoc, meo, esset pronomen generis masculini: nullus autem vel in græca, vel in latina lingua edoctus aut masculini, aut fœminini generis pronomen profert, nisi cum additione meus frater, vel meus amicus, aut mea ciuitas, vel domus dicens. Meus etenim simpliciter absq. additione non magis patrem, quàm hostem significat. Deinde ab ipsa intentione Saluatoris hæc ratio vana probatur. Omnia enim, inquit, quæcunque habet Pater, mea sunt. Ideò dixi ex meo accipiet, & annuntiabit vobis. Ita vt tale ex ijs fiat argumentum: Spiritus accipit ex ijs, quæ Patris sunt, sed omnia Patris mea sunt; igitur Spiritus accipit ex meis, vel ex meo. Et cùm ipse, & sua vnum & idem sint propter summam simplicitatem, accipiendo de suis, accipiet ex eo. Huius autẽ sententię Sanctus quoque Athanasius est, ait etenim, Non enim Verbum à Spiritu accipit, sed Spiritus à Verbo. Quid igitur accipiat à Filio considerandum est. patet quòd sapientiam, & scientiam; ex meo enim, inquit, accipiet, & annuntiabit vobis. Annuntiare enim nihil aliud est, nisi docere, & illuminare Apostolos; hoc autem est sapientiæ opus; igitur sapientiam à Filio accipit Spiritus. Quid igitur! absque sapientia spiratus fuit à Patre, & ideò oportuit eum à Filio accipere sapientiam? aut aliud est eius esse, aliud sapientia? At hæc absurda sunt. Idem enim est sapientia, & esse eius, & à quo accipit esse, ab eodem etiam accipit sapientiam: & cùm spiratur, & accipit esse, & subsistere, etiam accipit sapientiam. Cùm igitur sapientiam à Filio quoque accipit, ipsum esse & subsistere simul ab eo accipit. igitur Filius etiam est ei caussa essendi quemadmodum & Pater.

Item si Spiritus accipit à Filio; ergo Filius dat ei; sed ipsum dare in diuinis personis significat idem, quod producere. Chrisostomus etenim illud Euangelicum exponẽs, omne iudicium dedit Filio, ait, & vt discas, quod dedit idẽ esse, atque generauit. Audi alias authoritates, ex quibus hoc significatur. Quemadmodum enim Pater habet vitam in semetipso, ita dedit Filio vitam habere in semetipso. Quid igitur primò genuit eum, & deinde dedit ei vitam? ergo absque vita genitus est. Sed hoc nec dæmones quidem dicerent, vnà enim cum impietate magna etiam ignorantia esset hoc dicere. Quemadmodum igitur dedit ei vitam pro eo, quod genuerit eum vitam intelligen-

dum

dum est; ita & illud dedit ei iudicium pro eo, quod iudicem eum genuit, capiendum est. Similitèr igitur cum Filius det Spiritui sapientiam, producit illum sapientiam, esse scilicet & subsistentiam ei dans, quam accipit cum spiratur ab eo. Igitur spirationis Spiritus, etiam Filius caussa, siue principiũ est.

Item Filius de se quidem ipso dicit; Quæ audiui à Patre meo, annuntiaui vobis: de Spiritu verò, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur. Quòd igitur significat de Filio hoc, quod audit à Patre, idem & de Spiritu significat ipsum audire, sed de Filio ipsum audire significat esse à caussa, & ipsum generari. Audire enim nihil aliud est, nisi sapientiam, & scientiam accipere: Filius autem non primò natus, deinde postea accepit scientiam, vel sapientiam, sed natus est sapientia, in ipso generari accipiens scientiam, & sapientiam, & cætera omnia, quæ idem sunt cum eius essentia: hanc igitur accipit à Patre cum audit ab eo, & audire eius generari est. Igitur & audire Spiritus sancti non significat, nisi quod à caussa est, & spirationem eius. Quare à quo audit, ab eo etiam procedit: sed non solùm à Patre audit, sed etiam ex Filio, quod ex ipsis verbis Saluatoris apparet, vbi dicit, Ex meo accipiet, & annuntiabit vobis. Annuntiandi namque caussa est ipsum audire: at eiusdem annuntiandi quoque hoc caussa est, quod ex Filio accipit. quare ex Filio accipere, vel audire vnius, eiusdéq. rei, videlicet annuntiandi caussa est. Igitur in diuinis idem est audire, & accipere; & cum accipiat ex Filio, igitur audit etiam ex eo. Eiusdem sententiæ sanctus etiam Basilius est in regula monastica, de Spiritu sancto dicens, Qui docet, & suggerit omnia quæcunque audit à Filio; cum igitur audit à Filio, etiam procedit ex eo; quod eius audire idem est, quod procedere, vt dictum est.

Item esse Patrem, aut generare non continet in se rationem spirandi, esset etenim Spiritus Filius, sed Filius omnia simplicitèr habet, quæ & Pater, præter quam quod generet, vel quod sit Pater. Dicit enim S. Cyrillus in secundo ad Hermiam, coæternum credimus Filium Patri, & omnia quæcunque æquali mensura habentem, præter ipsum generare: hoc namque soli Deo, & Patri tribuitur. Idem in sermone de Trinitate, in Filio vnigenito per omnia simili, & æquali Patri, præter paternitatem. Habet igitur spirandi potentiam Filius, cum hoc præter rationem paternitatis sit, omnia verò Patris præter paternitatem, vel præter vim generandi, ipse quoque habet, vt Cyrillo placet.

Item Spiritus sanctus dicitur donum vt Patris, ita & Filij: ergo est ex vtroque. Antecedens omnibus Doctoribus placet, consequens probatur; donum etenim est dantis, aliquid verò alicuius est, aut secundùm identitatem, aut vt possessio eius, vel seruus, aut secundùm originem, & cùm nullus modorum priorum conueniat, cùm dicimus Spiritum sanctum donum esse Filij, restat vt secundùm tertium modum originis, videlicet dicatur Spiritus sanctus Filij donum: ergo Filius est eius origo & caussa.

Item Gregorius Nyssenus in homilia super, Pater noster, quæ incipit, Quãdo Moyses populum Israeliticum ad montem discendi caussa adducebat, distinctionem diuinæ Trinitatis tradens, Patrem quidem à Filio, & Spiritu sancto distinguit, eò quod ipse quidẽ absque caussa est, ille verò à caussa: Filiũ verò, & Spiritum sanctum, quibus commune est quòd à caussa sint, distinguit ab inuicem, eò quod ille quidem ex Patre est, hic verò ex Patre & Filio. Ita enim in antiquioribus codicibus scribitur. Quare manifestè etiam secundùm

cundùm istum Doctorem Spiritus est ex Filio. Quod si qui secundùm moderniores libros Spiritũ Filij dicant esse scriptum nõ ex Filio, nec hoc modo tamen aliquid plus habebunt. Idem enim concludetur etiam ex hoc. Patet nanq. quod cum Filio, & Spiritui sancto commune sit principiata, siue caussata esse (diximus pluries quomodo capiunt sancti Doctores Græci caussatum, & principiatum in diuinis, videlicet pro eo, quod est à principio) quærit quomodo distinguerentur ab inuicem, & asserit, quod quanquam commune habeant hoc, quod ambo sint caussata, siue principiata, tamen Filius ex Patre dicitur, & vltra non procedit eius proprietas, Spiritus verò & ex Patre dicitur, & vnà cũ hoc etiam Filij eum esse testantur Scripturę. Quare Spiritus, Christi quoque Spiritus est, Filius verò nec est Spiritus, nec dicitur. Et hoc putat hic sanctus Doctor satis esse ad distinguendum, quòd Spiritus dicatur spiritus Filij, Filius verò non dicatur filius Spiritus. Si igitur quòd Spiritus dicatur spiritus Filij, distinguit illum à Filio; secundùm autem nostros nil aliud illum à Filio distinguit, nisi diuersus processionis modus ipsum videlicet spirari; idem ergo est Spiritum esse Filij spiritum, atque ex Filio procedere. Cuius ergo dicitur Spiritus, ex eo etiam procedit: dicitur autem etiam Filij spiritus, tãquam & Patris; igitur etiam ex Filio quemadmodum ex Patre procedit. Et notandum, quòd vana est quorundam expositio dicentium, propter consubstantialitatem dici Spiritum Filij spiritum: cùm hic sanctus Doctor tanquam distinctiuum hoc accipiat; quæ verò propter consubstantialitatem dicuntur, vniant, non distinguant. Si igitur non propter consubstantialitatem dicitur spiritus Filij, omnes demonstrationes Latinorum potissimæ, & absque aliqua contradictione remanent: quibus ex eò quod Spiritus dicatur spiritus Filij, etiam ex Filio eum procedere probant. Per hanc enim falsam expositionẽ, aliqui eas euertere conãtur propter consubstantialitatem, putantes dici spiritum Filij. Hanc autẽ sententiam Gregorius Nyssenus vt falsam manifestè reprobat, accipiens illud tanquam distinctiuum. Sed cum ad ostendendam quidem huius conclusionis veritatem, Spiritùmque sanctum ex Patre & Filio procedere probandum, multa argumenta, multæ authoritates, multæ rationes sint, satis tamen ex prædictis tibi puto fecisse.

Solutiones inconuenientium, quæ à Græcis opponuntur Latinis, & cæteris rectè sentientibus. CAP. VIII.

CVM verò quædam inconuenientia nobis, qui veritatem confitemur, ab illis inferuntur, qui nec quid dicant sciunt, nec de quibus asserunt, illa quidem, quæ contra argumenta probantia veritatem opponuntur, in ipsismet argumentis breuitèr soluimus, vt vidisti. Eorum verò, quæ contra ipsàmmet conclusionem inferuntur, eligens potiora, & quæ magis verisimilia videntur, solutiones pro posse, paucis & sufficientèr hìc inseram; vt tibi oratio ista, quam fieri potest, completa sit, & ad omnia sufficiens. Quanquam hæc inconuenientia non contra nos inferuntur, nec nos tenemur reddere rationem: sed contra sanctos Doctores, qui nobis huius dogmatis, huiùsq. conclusionis principes, & authores fuerunt: & non solùm conta Occidentales, qui apertissimè hanc docent conclusionẽ, sed non minùs contra Orientales. Ab ipsis igitur etiam solutiones quærendæ sunt, non à nobis, quod & fecerunt,

runt Spiritu sancto præuidentes, omnes insurrecturas hæreses. Attamen nos etiam ab illis illuminati, & ab alijs viris beatis, qui amplissima de hac re opera sua nobis reliquerunt, ad ea nosmetipsos opponemus. Putant igitur Patrem & Filium aut in vnam confundi personam, si quis ex vtroque procedere Spiritum sanctum dicat, aut duas caussas, duóq. principia necesse esse ponere; vtrunque verò horum absurdissimum est. Nos verò ad confusionem quidem personarum hæc dicimus: quod si operationem spirandi constitutiuam personæ paternæ poneremus, tunc sequeretur hoc inconueniens, & Filius esset vna, eademq. persona cum Patre. Cum verò constitutiua quidē paternalis personæ proprietas paternitas, & ipsum generare probatū fuerit, spirare verò proprietas quædam sequens eius personam iam constitutam; cur ille, cui communis est cum Patre non constitutiua proprietas, vna, eademq. persona cum ipso esset? Quemadmodum enim commune habens Filius cum Patre, quod Spiritus dicatur spiritus eius, prout Patris; item quod ab eo mittatur prout à Patre, tamen non est eadem persona cum Patre, eo quod non est constitutiuum, nec quod Spiritus dicatur spiritus Patris, nec quod à Patre mittatur. Ita etsi communem habeat cum Patre spirandi potentiam, non ideò in eandem cum eo confunditur personam, cum spirare non sit paternalis personæ constitutiuum. Quare donec non probetur spirandi potentiam paternalis personæ constitutiuam esse, nec confusio personarum inde probari poterit. Sed spirandi potentiam constitutiuam esse, probari non potest. cùm quia sequeretur quod Pater haberet duas personas, & duas hypostases, vt in principio probatum est; hoc autem inconueniens est, tum quia hæc petitio principij esset. Ponere namque potentiam spirandi constitutiuam esse personæ Patris, & ex Patre solo Spiritum procedere, vnum & idem est. Quare qui hoc dicit, petit principium. Cùm autem hoc non probetur, nec confusio personarum sequitur, quanquam sint qui credant. Dictum est autem in superioribus quænam eorum, quæ de Deo dicuntur, communia sunt: quæ propria, & propriorum quænam duabus personis propria: quæ verò vni soli, eorum quæ vni soli: quænam ita propria sunt, vt & personalia, siue hypostatica sint: quæ verò ita propria vt notiones non vt hypostatica: quale ipsum quoque spirare dictum est esse. Igitur ex ijs, quæ nunc dicta sunt, & ex ijs, quæ in superioribus præsupposita fuerunt, huius inconuenientis solutio patet. Nec habet quisquam amplius accusare Latinos, quod confusionem introducant personarum. De duabus verò caussis, siue duobus principijs, quæ in theologia Latinos introducere quidam autumant, hocq. inconueniens magis eos sequi, qàum vmbram corpora putant: quid dicemus? Nempe hoc in primis dicendum est, quod ipsa sola authoritas Sanctorum sufficiat fidelibus, necesse est: qui vtrumque dixerunt, & quod Spiritus à Patre procedit, & Filio, & quod tanquam ab vno principio. Non enim duo principia Spiritus sunt; Pater, & Filius, inquit Augustinus, sed vnum eius ambo principium sunt; quemadmodum creaturæ non tria principia, sed vnum sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, ipsa Trinitas Deus. Quam igitur aliquis hac apertiorem quærat solutionem, quàm Spiritus sanctus per huius sanctissimi Patris os, & Doctoris locutus est? Non enim lateat nos, quod idem inconueniens multorum videlicet principiorum, & multorum Deorum in productione etiam creaturæ sequeretur. Si quis non piè consideraret, quod à fide Christiana est alienum, & conueniens Gentilibus.

Hoc

Hoc enim eſt de quo maximè nos Gentiles accuſamus, quod multos videlicet introducant Deos, multòſque creatores. Cùm igitur nos etiam tres diuinas perſonas creaturæ cauſſam & principium credamus, nos etiam hoc inconueniens ſequeretur, & multa videremur ponere principia, multasq. diuinitates; ſi quis non rectè intelligat. Sed audi quomodo ſancti Doctores ſapientiſſimè hoc ſoluunt: Nam etſi Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum creaturæ cauſſam eſse credamus; quoniam tamen ad Patrem omnia referuntur, & quia ab eo habent & Filius & Spiritus ſanctus, & ipſum eſse,& creandi potentiam. Si enim Pater non eſset, Filius,& Spiritus ſanctus,nec creandi potentiam haberent, nec omninò eſsent.

Item quoniam vna, & eadem numero potentia erat cum Patre; Filius, & Spiritus ſanctus ex vna, & eadem numero, & communi diuinitate, ſiue diuina eſſentia prodeunte; ideò meritò vnus Deus, & vnus creator ſunt. Hoc idem igitur de proceſſione Spiritus ex Patre, & Filio ſufficiens ſit illis, qui de hoc quærunt. Quoniam etenim vna, & eadem ſpirandi potentia ex vna, & eadem eſſentia prodeunte Pater, & Filius Spiritum ſanctum ſpirant: & quoniam à Patre hanc ſpirandi potentiam Filius habet, ideò vnus ſpirator, vna cauſſa, & vnum principium proceſſionis Spiritus ambo ſunt. Hæc igitur, vt dictum eſt, ſufficerent non contendentibus propter Doctorum authoritates; idem tamen ratione quoque probatur; cùm enim duo ſint, ad quæ omne productum refertur, forma videlicet, ſecundùm quam producitur,& ſuppoſitum,aut perſona,ex qua; Si Pater,& Filius quemadmodū duo ſunt ſecundùm perſonas, ita & forma, ſecundùm quam producunt, duo eſſent, tunc neceſſariò duo eſſent principia Spiritus, cum verò etſi perſonis duos eos eſſe fateamur;forma tamē qua producunt cum vnum numero ſint,& ninò indiſtincti (eſt enim ipſa diuina eſſentia vna,& eadem numero communis ambobus, ſecundùm quam ambo Spiritum producunt) non eſt neceſſe, imò impoſſibile eſt duo principia dicere. Eſt etenim vna numero eſſentialis actiua ſpiratio, quæ cum eis propria ſit, non poteſt eſſe communis Spiritui ſancto, eò quod, vt ſæpiùs dictum eſt, opponitur eius proprietati. Omnia enim eſſentialia communia Filio, & Spiritui ſancto cum Patre ſunt; ſaluis tamen eorum proprietatibus. Omnia enim eſt Filius quæcunque & Pater, Baſilius, & cæteri Doctores aiunt, manens in eo, quod eſt Filius, videlicet in eius proprietate. Quanquam etenim æqualis, & ſimilis ſit Patri, generare tamen ſeipſum non poteſt, cùm ſit eius proprietati oppugnans. Eodem modo Spiritus quoque etſi omnia communia habet cum Patre, & Filio, ſeruet tamen ſuam proprietatem neceſſe eſt; quia ſpirare ſeipſum non poteſt, cùm hoc oppugnet eius proprietati. Ex his igitur clariſſimè patet falsò Latinos accuſari, quòd duo ponant in diuinitate principia. Item aut perfecta eſt, aiunt, ex Patre proceſſio, & ſuperfluit illa, quæ ex Filio eſt, aut ſi hæc neceſſaria eſt, imperfectè ex Patre procedit. Hoc verò inconueniens eſt, imperfectam operationem dicere Patris, & ad ſuam perfectionem Filio indigere. Ad quæ reſpondemus, illos, qui hæc dicunt, ideò errare, quia omninò duos eſſe putant Patrem, & Filium, & eorum operationes, humanis exemplis inhærentes, quia vident duorum hominum duas eſſe operationes numero, etſi ad vnum effectum tendant, & diſtinctas ab inuicem, putant idem contingere etiam in Deo: quod abſurdiſſimum eſt. Namque Pater, & Filius perſonis ſolummodo diſtincti, in cæteris vnum, & idem ſunt: quo fit, vt etiam

vt etiam spirandi potentiam vnam, & eandem numero habeant, & simul non seorsum: nec hic priùs, alter posterius; nec hìc alia, alter alia spiratione spiret Spiritum, vt ij, qui corporales in omnibus sunt, putant: sed simul, & absque tempore vna eademq. numero spiratione perfectè ambo, & supra omnem perfectionem eum spirent. Necesse enim est, eadem toties ad eos dici, quoties audientes non intelligunt, aut quid isti dicent, si quis eos è contra interroget, si perfectam credunt mundi ex Patre creationem, an non? Si enim perfectam, quare Filium quoque & Spiritum creatores nominant? Si verò imperfectam, & ideò Filium, & Spiritum Patri associant, considerent quid dicant. At perfecta quidem ex Patre mundi creatio, vna verò eademq. numero Filij, & Spiritus operatio ad eius creationem est, & non alia Patris, alia horum; tunc enim haberent locum hæc puerilia dubia. Ita igitur & in proposito perfecta quidem, & super omnem perfectionem est Spiritus ex Patre processio: eadem verò & vna numero ex Filio quoque eiusdem Spiritus spiratio est, non alia, & alia, nec aliter, & aliter, nec prior, & posterior, sed simul & eadem, & similiter cum vna, & eadem numero spirandi potentia Spiritum ambo spirent. Et nullus rursus blasphemiæ hanc rationem accuset, audiens nos ex creatura arguentes. Et ideò putet Latinos Spiritum sanctum inter creaturas ponere: fuerunt etenim & sunt, qui in hanc etiam proteruiam & insaniã deuenerunt, vt hoc quoque Latinis imputare auderent. Hæc enim aut stultorum, aut iocari volentium sunt; Aut illorum, qui ignorant sanctos Patres, & Doctores sæpiùs à creatura, & sensibilibus exemplis manuducentes nos ad credendum res intellectuales, & inuisibiles, atque diuinas ab eis, quæ & exile vestigium diuinæ similitudinis habent, illa probantes pro posse. Trinitatem etenim personarum Orientales quidem intellectu, verbo, & spiritu; item oculo, fonte, & fluuio: rursus Soli, radio, & luci: Occidentales verò alijs similibus ostendere conantur. Quamuis vnumquodque eorum exemplorum etsi ratione tria sint, vna tamen hypostasis, siue substantia realiter est. Patres tamen non putarunt proptereà propositam veritatem offendere, sed quantum intentioni eorum conueniebat ex ijs exemplis accipientes; reliquum tanquam alienum à veritate repellebant. Et nemo eos nec accusauit, nec accusabit, donec mentis compos est; quod talibus vsi fuerint exemplis. Quomodo igitur Latinos rectè quis accusabit, si ad ostendendam vnam eandemq. numero esse spiratiuam in Patre & Filio potentiam, vtantur exemplo ab omnibus concesso; vna eademq. numero à Trinitate entium creatione? aut quomodo propterea calumniari eos aliquis audebit, quod Spiritum sanctum cum creaturis connumerent? præsertim cum nullus eorum, qui nunc viuunt Latini, nec qui post diuisionem & infaustum, infelixq. illud schisma fuerunt, hoc primò dixerit; sed illi prisci Sancti, illi antiqui Doctores, illa luminaria magna, quorum sonus in omnem terram exiuit, & verba in fines orbis terræ, quique à nobis, & nostris, vt præcipui Doctores, & Sancti meritò celebrantur; hæc exempla & inuenerint, & dixerint. Augustinus etenim, qui profunditate scientiæ omnes antecellit, sanctitate, & feruore charitatis in Deum nulli cedit: Augustinus est inquam, qui hæc eisdem verbis dicit, Patrem & Filium scilicet vnum principium esse Spiritus sancti. Quemadmodum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnum principium creaturæ credendum est. Accusent ij, qui facilè cuncta audent, & Beatum Athanasium, qui in Dialogo Orthodoxi cum Ariano dissimi-

ſimilem Filium Patri, & Spiritum Filio, & Patri ponente, ita dicit: Dei natura tum Filij, & Spiritus ſancti cauſſa eſt, tum omnis creaturæ; & ſimili audacia aut Filium, & Spiritum cum creatura ponant: aut creaturam cum Filio & Spiritu ſancto vt Deum colant. Cum eandem eorum cauſſam eſſe Dei videlicet naturam, ſanctus Doctor docuerit. Sed hæc impudentium & ignorantium hominum ſunt. Et cum inconuenientia, quæ quidam contra veram noſtram concluſionem ſuis rationibus inferre ſolent, hæc potiſſimum ſint; & ad hæc ſiqua alia ſunt, referantur: patet, quod illis, Deo fauente, ſufficientèr ſolutis, cætera & ſimul corruunt, & quæ ad hæc dicta ſunt, ad omnia etiam illa ſufficiunt.

Expoſitio authoritatum Doctorum quorundam, quæ Latinis contrariæ eſſe videntur. C A P. I X.

CAeterum reſtat conſiderare quæ à quibuſdam authoritatibus Doctorum oppoſitis, vt arbitrantur, Latinis & huius dogmatis veritati arguunt, putantes contradictionem ex eis concludere: quarum vna quidem eſt illa, quam in Theologicis ſuis B. Ioannes Damaſcenus ait: Spiritũ Filij dicimus, ex Filio verò non dicimus. Altera verò ſanctiſſimi Dionyſij Areopagitæ in lib. de diuinis nominibus dicentis, ſolus fons diuinitatis, qui ſupra omnem ſubſtantiam eſt, Pater eſt. Nam & ſi aliquæ reperiantur, eiuſdem tamen ſententiæ ſunt; & ad hæc tanquam potiſſima, & quæ videntur expreſsè Latinis eſſe contraria referuntur. De his ergo duabus duntaxat conſiderandum eſt. Ad illud ergo, quod Ioannes Damaſcenus ait, audi quam ſimplicitèr, quam iuſtè, quamq. ſufficienter ad perſuadendum pro Latinis, & eorum opinione confirmanda reſpondebimus. Nullum dicimus nomen ita ſufficiens eſſe, vt vnum ſolum poſſit præcisè ſignificare, quod in diuinis exprimere volumus, quo fit, vt multis, & diuerſis altero vnam, altero aliam rem nec tunc completè ſignificemus. Cùm enim hæc nomina & verba à nobis inuenta ſint, & qui natura regimur, & qui naturalibus rebus ea ſignificandis imponimus, nec inuentoris, nec eorum, quibus imponuntur, naturam excedere poſſunt: ideòq. diuinas res completè ſignificare minimè poſſunt. Quare imperfectionem nominum non attribuendam eſſe rebus diuinis, omnis qui rectè ſapit, affirmat. Sed cum alijs nominibus diuinas res exprimere non poſſimus, vtendum quidem his conſuetis nominibus eſt. Vtendum tamen in quantum rebus ſignificatis conueniunt, imperfectionem eorum, & ſi quid inconuenientiæ ſecum portant, refellendo, & per aliud nomen defectum alterius ſupplendo. In quæſtione itaque propoſita, videlicet in proceſſione Spiritus ex Patre, & Filio, duo hæc neceſſariò exiguntur: vnum quod Pater, & Filius æqualitèr, atque ſimilitèr Spiritum ſanctum ſpirent, non vnus perfectè alter imperfectè; hoc enim contrarium eſt fidei veritati. Alterum, quod Filius vt in alijs, ita etiam in ſpirando relationem, & ordinem habeat ad Patrem. Vtrumque enim horum inſunt Patri, & Filio. Summa etenim eſt in eis & potentiæ æqualitas, imò identitas, & ſummus ordo. Quæcunque enim Filius habet, ipſum etiam ſpirare Spiritum, habet à Patre. Si igitur vnum nomen eſſet ſufficiens, & ſummam potentiæ eorum identitatem, & ſummum ad inuicem ordinem ſimul ſignificare, illo profectò omnibus alijs poſtpoſitis vtendum eſſet. Nec verò non ſolum impoſſibile eſt, vnum tale repe-

reperire nomen: & ideò necessariò vno nomine alterum horum, altero verò alterum exprimendum est. Verum etiam hæc diuersa nomina ad hoc quòd vtrunque per se vnum tantũ significatorũ prædictorum significant, etiam imperfectè illud vnũ significant. Quare nos rectè quidem, & piè quid rei significandæ conueniat recipientes. reliquum, & quod imperfectionis est, repellimus. Tales sunt eæ præpositiones, ex, videlicet, &, per. Præpositio namque, ex, æqualitatem quidem cum de aliquibus duobus, vel pluribus accipitur, significat: ordinem verò vnius ad alterum minimè. Si quid enim ex duobus fieri dicimus, puta si quod pondus ex duobus trahitur, similitèr quidem, & æqualitèr ex vtroque trahi, quo ad vim præpositionis significamus. Ordo verò vnius ad alterum non inde apparet. At præpositio, per, è conuersò ordinem quidem significat, æqualitatem verò minimè. Si quid enim ex aliquo per aliquem esse, aut fieri dicatur, manifestè apparebit illum, de quo dicitur, per, ordinem quendam ad illum, de quo præpositio, ex, prædicatur, habere: & hunc ab eo accepisse id, quod per eum fit. Aequalitas verò horum ad inuicem minimè significatur. Minoris namque potentiæ semper, & authoritatis est ille, de quo præpositio, per, prædicatur. Vnde Sancti Patres, & Doctores cum Orientales, tum Occidentales, cum ad potentiæ æqualitatem, imò identitatem Patris, & Filij, respiciunt: ex Patre, & Filio dicunt Spiritum sanctum procedere, & esse. Cum verò ordinem eorum ad inuicem ostendere volunt, ex Patre per Filium eum procedere, & ex Patre per Filium, siue ex Deo per Filium, eum esse docent. Sunt tamen nonnulli Sanctorum, quorum aliqui maioris fecerunt ordinem, vt maior pars Orientalium: aliqui ęqualitatem, siue identitatem, vt plurimi Occidentalium. Et quemadmodum Occidentales pluris facientes æqualitatem sæpiùs vtuntur, ex: ita Orientales, qui ordinem maioris æstimant, cum quibus & B. Ioannes Damascenus connumeratur, per, vt plurimum vtuntur, rarò admittentes præpositionem, ex. Non sibi inuicem contradicentes, sed diuersa significata diuersis nominibus exprimentes. Quare de mundi creatione, etsi absque vlla ambiguitate ex Filio etiam omnia producta sint prout ex Patre, rarissimè tamen reperies apud Doctores præsertim Orientales, quod mundus sit productus ex Filio, sed semper per Filium, ob illud Ioannis, Omnia per ipsum facta sunt. Ita magis ordini adhæserunt Patres Orientales, & ideò vtuntur, per; quæ sola ordinem significat. Præterea lingua Græca per hanc præpositionem, ex, principalem significat caussam: qualem Filium esse, vel Spiritus, vel mundi, nullus omninò concedet: Quare fugiunt Doctores de Filio ipsa, ex, vti, ne quis eum principalem caussam putaret: & non solum ipsa, ex, verum etiam nomen caussæ fugiunt de Filio dicere respectu ad creaturã, quanquã & Filius, & Spiritus passim ab omnibus fidelibus caussa mundi esse credantur, & vnà cũ Patre caussa, timẽtes ne quis propterea principalẽ caussam eũ esse putet, à quo vt falso sibi cauẽt. Vnã enim principalem & Deitatis, & creaturæ caussam sciunt Patrẽ videlicet solum. Si igitur Latini cũ Sanctis Occidentalibus, & aliquibus Oriẽtalibus, ex Patre, & Filio Spiritũ sanctum dicentes, non principalẽ caussam Filiũ ponunt, sed eorũ potẽtię identitatẽ, & æqualitatẽ per hoc profitẽtur; Damascenus verò principalẽ caussam negans, quæ per, ex, significari solet, habuit respectum ad ordinem, & ideò vtitur, per, ex Patre per Filium procedere Spiritum asserens, per quẽ Filij ad Patrẽ ordo manifestatur, æqualitatem, siue identitatem eorũ potẽtię,

nec ipse negans, quo modo magis inuicem consona dicantur: Ipse enim est*, qui de Patre, inquit, ipse quidem est intellectus Verbi abyssus, Verbi genitor, & per Verbum spirator declaratiui Spiritus. Et rursus, Spiritus verò sanctus declaratiua absconsæ diuinitatis potentia Patris, ex Patre per Filium est procedens. Quod autem per hanc præpositionem, per, tum per hunc, tum per alios Doctores, Filius quoque cum Patre caussa subsistentiæ Spiritus ostenditur, satis in oratione de vnione à nobis probatum est, præserti m cum addatur hoc verbum, procedere, quod etiam secundùm nostros nihil aliud, quam ipsum esse personale Spiritus sancti significat. Et ad authoritatem quidem Damasceni hæc sufficiant.

* Scilicet Damascen.

Ad illa verò sancti Dionysij, solùm fontem diuinitatis Patrem dicentis, vt clariùs appareat, authoritatem illam non habere illum intellectum, quem nostri putant, audiendum est primò illos Doctores, qui etiam Filium dicunt fontem Spiritus sancti, non dico gratiarum Spiritus non subsistentium; hac enim abutuntur ad omnia huiuscemodi responsione, sed ipsius personæ Spiritus sancti. Primò itaque Athanasius in sua contra Arianos oratione illud Psalmi, Quoniam apud te est fons vitæ, exponens, sciebat etenim, inquit, Patrem videlicet apud se habere Filium fontem Spiritus sancti. Patet igitur, quòd ipsam personam Spiritus hic dicit, non gratiam non subsistentem: habemus enim à sancto Basilio traditam regulam, quòd cum audimus Spiritum cum additione sanctum, nil aliud, quàm personam Spiritus intelligere debeamus. Cùm igitur hic Filius fons Spiritus cum additione sancti dictus sit, patet, quòd personæ eius fons dictus est. Deinde quoque ipse magnus Basilius, qui hanc nobis tradidit regulam, fontem Spiritus sancti Filium nominat, dicens, Fons vitæ Filius, ait enim Dauid ad Patrem, quoniam apud te est fons vitæ. Et rursus alius Propheta dicit de Iudæis, Me dereliquerunt fontem aquæ viuentis. Aqua verò viuens dicitur Spiritus sanctus. Et notandum, quòd Spiritum sanctum dicit significans ipsam eius personam; persona verò Spiritus sancti Deus est; Filius igitur cum sit fons Spiritus sancti, fons est diuinitatis manifestissimè. Quare cum sancti Dionysij illa authoritas, solum fontem diuinitatis Patrem inquientis prædictis Sanctorum authoritatibus non contradicat; (nefas est enim etiam cogitare, quod sancti Doctores inuicem contradicant) aliud quàm vulgus putat, intelligit; nec ideò dicit hæc ille Doctor, quasi negans Filium esse fontem Spiritus sancti, sed ipse quoque vnà cum prædictis Doctoribus eum fontem esse Spiritus sancti dicit, hoc est, eius personæ. His igitur declaratis respondemus, quòd non omnimodam diuinarum personarum distinctionem ab inuicem hic, vt nostri falsò arbitrantur, sanctus Doctor tradere proposuit; & patet, quia nullam Filij distinctionem, & Spiritus sancti tradidit. Non igitur omnium trium personarum ab inuicem distinctionem, sed Patris dumtaxat ad reliquas tradit. Patrem igitur in parte ad Filium comparans, & eorum ab inuicem distinctionem tradens, solum fontem Patrem ait, ac si diceret Patrem quidem fontem Filij esse, Filium verò fontem Patris minimè esse. Et quod de Patre, & Filio dumtaxat hic speculetur, à sequentibus manifestatur. Ea etenim, inquit, quæ sunt generationis diuinæ, quæ super omnem substantiam est, non conuertuntur ad inuicem. Hoc enim nomen generationis diuinæ Patrem, & Filium dumtaxat respicit, cum ille generet, hic generetur.

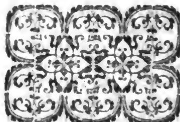
Hoc

Hoc autem manifestiùs apparet, cum subiungit, Cum Pater non sit Filius, nec Filius Pater: patet igitur, quòd generare, & ipsam paternitatem soli Patri tribuens, solum fontem cum ait diuinitatis, ac si diceret, solus Pater, solus generans est, nec ipse generatus, nec Filius generans, cum ea, quæ sunt generationis diuinæ, non conuertantur ad inuicem. Et hæc quidem vera eius authoritatis expositio simul & solutio est. Quòd si quis etiam diceret Patrem solum fontem generationis diuinæ, quæ supra omnem substantiam est, tanquam solum Filij simul & Spiritus principium non ab re diceret; solus enim ille amborum principium est, & solus fons non ex fonte: Filius verò est quidem fons, Doctoribus ita docentibus, sed fons ex fonte: huius autem sententiæ & beatus Augustinus in quarto de Trinitate est; ait etenim, & quod dicit Dominus, Quem ego mittam vobis à Patre, probat Spiritum sanctum & Patris esse, & Filij. Etenim cum dixisset, Quem mittet Pater, addidit in nomine meo: non tamen dixit, quem mittet Pater à me, quemadmodum dixit, Quem ego mittam vobis à Patre, ostendens videlicet, quòd totius diuinitatis, vel vt melius dicatur Deitatis, Pater est principium. Hoc beatissimo Doctore, quem digniorem quæremus mentis Dionysij expositorem? Quis hoc melius intellexit? In quo, vt in illo, Spiritus sanctus locutus est? quod enim ille dixit solum fontem Diuinitatis, quæ super omnem substantiam est, hic totius Deitatis principium inquit: Cum Pater scilicet à nullo principio sit, sed ipse sit Filij, & Spiritus sancti principium, Filius verò principium habens Patrem, ipse etiam principium sit Spiritus sancti. Sed ne te offendat rursus nomen totius Deitatis, nec opponas toti partem, tanquam si Filius partis esset principium, Deitas enim non est partibilis. Hic verò defectus imbecillitatis nominum est, quem qui ad res significatas transfert, non rectè, nec piè agit. Ad exponendam igitur authoritatem prædictam, & oppositionem inde sumptam soluendam, etsi multi alij modi essent; tamen quæ dicta sunt, ita manifesta, & clarissima sunt; vt sola sufficiant. Probato enim quod Filius sit etiam fons Deitatis, siquidem fons Spiritus sancti est sanctorum Patrum sententia, Spiritus verò sanctus Deus est: quibus B. Dionysium contradicere nullus fidelium dicet: restat. vt hoc, quod dicit Dionysius, solum fontem Deitatis Patrem esse, secundùm prædictos modos, aut alterum illorum, & non aliter dixerit.

Breuis Epilogus omnium, quæ dicta sunt in hoc opere. CAP. X.

Ego quidem tua gratia, clementissime vir, quod petijsti pro posse compleui. Quæ enim acta in Concilio fuerunt ex parte narraui: vtriusque quæstionis rationes breuitèr reddidi. Quæ inferuntur inconuenientia contra veritatem conclusionis, siue ex rationibus aduersariorum, siue ex authoritatibus Doctorum solui. Et quidem, vt puto, sufficienter. Ex quibus, ni fallor, fidei nostræ veritas clarissimè probata est. Tuum verò erit, & aliorum, quorum in manus hoc opus legendum peruenerit, attentè absque passione, & sæpiùs eadem legere, & relegere: & benè quæ in eo dicta sunt contemplari; fortassis etenim non inutilis, neque labori nostro inconueniens vos fructus sequetur; sed qualis maximi æstimandus est. Siquidem veri nec inquirendi fructuosior labor est, nec inuenti pretiosior fructus.

Sed ante omnia sanctorum Patrum, & Doctorum Occidentalium authoritates, quas cum his simul ad te mitto, legentes attentè, ex his colligetis problematis huius clarissimam veritatem. Si qui verò non veritatis, sed contentionis amici, aut meis rationibus, aut dogmati Latinorum instantias inferant: eos deridentes, & per Patrum authoritates facillimè arguentes: omnis etenim ratio his contradicens reprobanda est, tanquam veritati contraria, siquidem Patres veritatem locuti sunt. Tu verò vnà cum Occidentalium Patrum testimonijs etiam aliquas Orientalium authoritates à nobis accipe, vt etiam istos eadem illis dicentes, intelligas; & non solùm sententia, verum etiam ipsis verbis eos plerunque esse concordes.



BESSA-

BESSARIONIS
ARCHIEPISCOPI NICÆNI
ORATIO DOGMATICA
de Vnione, Florentiæ habita ad Græcos.

SACRAM Ecclesiarum Dei pacem atque concordiam, nemo est, viri præstantissimi, qui non maximi æstimet, & loco summæ felicitatis esse ducat: ob eam quippe Saluatoris nostri oratio ad Patrem porrigitur, qui cum pro discipulis, & ijs, qui nomine eius vocati sunt, precaretur: Fac, inquit, Pater, vt vnum sint, quemadmodum & nos vnum sumus. Per hanc diuinus amor, quod signum discipulorum Christi est, in nos influit: tolluntúrq. à nobis inimicitiæ ac dissensiones mutuæ, quæ ab hominibus, præsertim Christianis, alienissimæ esse debent: tolluntur & derisiones & opprobria, quibus à Christi crucis hostibus continuè afficimur, qui nos irrident, contemnunt, ac pro nihilo habent, vt Christianos quidem nominatos, & eundem habentes Dominum, verùtamen ita inter nos diuisos, & dogmatibus fidei dissentientes, vt alij alios pro inimicis atque hostibus habeamus. His igitur rationibus, alijsq. permoti, pacem quidem amamus omnes atque optamus, & concordiam atque vnitatem Christianorum maximi omnes facimus. Quo autem modo adeò præclarum bonum consequi possimus, & quæ ratio habenda sit ad sanctissimum opus perficiendum, hic diuersis opinionibus sumus, varijsq. inter nos sententijs discrepamus.. Quapropter de hoc à nobis in præsentia considerandum, & quantum ingenioli nostri vires sufficient, differendum existimauimus.

De caussis schismatis, & quòd etsi ante generale Concilium aliqua nobis de nostra à Latinis diuisione excusatio erat, nunc, iam celebrato Concilio œcumenico, non possumus absque scelere diuidi ab eis, nisi eos à veritate deuiare probauerimus.

Caput Primum.

FVit aliquando tempus, quo immaculata Dei sponsa Ecclesia sancta, summa concordia, tranquillissima pace, & intemerata veritate fruebatur; cum scilicet simplicitatem ac puritatem Euangelicæ doctrinæ maximi omnes faciebamus, solis sacris eloquijs contenti, his inhærentes, his acquiescentes, in vnum ab his collecti, * vnum ouile sub vno pastore omnes agentes, * Ioan. 10. eandem vnius audientes vocem: & aut nihil præter ea, quæ nobis tradita erant, cogitantes, nulla vrgente necessitate, aut necessitate coacti, & hæresibus vndique scatentibus, vnum in locum vniuersa Ecclesia congregata, ambiguitates rescindentes, & declarationes necessarias facientes. Postquam autem hæresi quadam, vt Latinos sæpenumero dicentes audiuimus, in Occidentali regione vigente, Romanorum Præsul Pontifex Maximus sua vnius

authoritate fretus, haud vocata Synodo generali, particulam illam communi symbolo Fidei, non cum communi consensu ascripsit, in multas partes (heu rem miseram atque acerbam) Christi sacratissimum corpus diuisum est: mẽbraq. eius, hoc est, Christiani homines, aduersus se inuicem arma cœperunt, minimè intelligentes, se sibi ipsis hostes esse, & contra se ipsos armari, dum se à fratribus diuidunt, haud intelligentes quidem, cum multi sint inter nos doctrina ac sapientia præstantes, quos latere minimè potest, quantæ iacturæ caussa hæc dissensio extiterit, sed nescio quomodo diuisi inuicem, atque alienati, & præsertim nos à Latinis. Oportere maiores nostri dixerunt, qui ea tempestate fuere, qua oriri hæc dissensio cœpit, in rebus fidei, dum nulla necessitas vrgeat, his acquiescere, quæ nobis sacris literis tradita sunt, in quibus omnis fidei veritas aut planè explicata est, aut latens erui haud difficultèr potest. Quoties verò necessitas ingruat, & si aliqua oriatur heresis, quod imbecillitate humani ingenij sæpè numero inter mortales euenit, debere Ecclesiam Dei vnum in locum congregatam de rebus dubijs iudicare, ac secundùm præcepta diuinæ legis, & sanctorum Patrum, quos iam vt sacrarum literarum Doctores approbauit, communi omnium consensu sententiam ferre, & per hunc modum fidem Christianam augere, obuiam eundo hæresibus, procùlq. ab Ecclesia Dei eas fugando. Vbiq. tamen asseuerant ijdem maiores nostri, communitèr hæc agi debere; & quæ communia sunt, communi consensu oportere terminari. Per hunc modum Synodus prima generalis consubstantialitatem Patris & Filij prædicauit, Ario de inæqualitate ipsorũ nescio quas nugas & deliramenta proferente. Per hunc modum secunda Spiritus diuinitatem confessa est, Macedonio illum creaturis annumerante. Per hunc modum subinde vnaquæq. Synodus, quæ posita in ancipiti fuerũt, pronuntiauit, instante duntaxat necessitate. Neque enim licere (inquiunt) pace, ac tranquillitate Fidei vigente, nouas mouere quæstiones, neque ortis hæresibus aut tacere, aut solùm vel cum paucis de his, quæ credi communitèr ab omnibus debent, tractare, sed communi quidem consensu hoc fieri oportere, fieri verò dumtaxat necessitate vrgente. Et quemadmodum generali Concilio congregato, opus esse, aiunt, summo studio ac cogitatione omnia discutere, & quod ratio tandem obtinuerit, accipere omnes atque amplecti; ita, si ante commune iudicium de aliqua re quispiam dubitauerit, mota quæstione, & ab aliquibus determinata, iure id facere: meritòq. ab his diuidi, qui absque communi consensu ausi sunt de rebus cõmunibus iudicium ferre: quandoquidem ipse communibus rebus, & communitèr traditis assentiatur, illi verò aliquid dicant, quod antequam communitèr discutiatur, non parum in se habeat dubitationis. Quas ob res nostrum plerique asserunt, haud se iniuria à Latinorum cõsortio abhorrere, quod non sit ferendum, vniri nos eis, antequam iudicio vniuersalis Ecclesiæ, quod recẽs per eos introductum fuit, subijciatur, atque his quidem duplici accusatione succensendum existimant. Primò, quòd ignaris, & nequaquam assentientibus nobis quidquam in communem Ecclesiam introduxerint; tum, quòd pati nolent generalem Synodum, & antiquis illis similem conuocari. Hæc nos quoque illis sæpenumero coram obiecimus, palamq. in eos inuecti sumus. Quibus quid illi responderint, quas excusationes in medium adduxerint, quibus rationibus obiecta purgauerint, latissimè omnes intelleximus. Itaque non est in præsentia repetendi locus, præsertim cum nostra omnis quæstio minimè in hoc versetur,

tur, vtrum per se soli, an nobiscum particulam tunc illam addiderint, & licueritne addere, necne: sed vtrum verum falsùmue sit, quod additum est, hoc in primis considerandum à nobis esse vniuersi iudicauimus. Verùm demus in præsentia, non rectè illos fecisse, quòd sine totius Ecclesiæ congregatione de rebus grauibus ad fidem Christianam pertinentibus tractarint, quousque quidem in hac sententia permansere, ne aliquod dogma in generali Synodo propositum discuteretur, fortassis haud iniuria succensere illis videbamur, & nostrę aduersùs illos accusationes iure optimo defendi poterant. Nunc autem cum huiuscemodi culpa vacent, sponteq. in generalem syodum conuenerint, ac omnia se facturos affirmarint, quæ ratio persuaserit, & ipsi se omni accusatione prorsùs immunes reddiderunt; & nos oportet nō mediocre studium cogitationēq. adhibere, vt quę agenda à nobis sint, cautè prudēterq. agamus; ne quod antè hunc diem obijcere Latinis consueuimus, in nos recidat, digniq. ea accusatione iudicemur, cuius illos olim reos agebamus. Nam si (vt dicere ipsi consueuimus) nondum aduocata synodo generali accusandi erant Latini, quòd suo dumtaxat iudicio de re adeo graui credidissent: quid ni nos quoque, cùm id, quod quęrebamus, factum sit, omnesq. in vnum conuenerimus, magnum ingredi certamen, ingensq. subire periculū necesse est, vt absq. culpa hinc abire possimus? Siquidem illi quoq. iam rationem redderūt eorum, quæ & dicunt & sentiunt: passi etiam singulis quibusq. petentibus rationes de his, quæ Ecclesia credit, afferre: & nos ad aliqua quidē ex his, quæ dixerunt, quoad eius fieri potuit, obuiam iuimus: ad plura verò opportunioraq. & illorum opinionem maximè confirmantia, nihil omninò locuti sumus, neq. fortasis dignum aliquod, quod loqui possimus, habemus. Hic igitur recto iudicio & exactissima cogitatione opus est. Neq. enim satis erit dicere, nolle vnionem, neq. hunc generalis Concilij finem esse existimandum est; sed diligenter considerandū, quæ dicta à Latinis sint; quæ nos proposuerimus; scrutandumq. quibus in rebus illi veritati consentanea dicant; quibus in rebus aberrent; quid nobis dicēdum sit; quid illis audiendum; & postremò quomodo vniri possimus fratribus, quorum disiunctio meritò deplorāda est & illis & nobis, ne voluntatem absq. ratione sequētes, aut cum iactura nostra ab illis diuidamur, aut non sine nostro detrimento illis vniamur. Neq. enim his, qui simpliciter, & sine vlla ratione discedendū esse aiunt à Latinis, tanquam longè à veritate aberrātibus assentiēdum arbitror: neq. his etiam obtemperandum, qui nulla suadente ratione, incumbendum dicunt esse vnioni. Enimuerò assiduo studio, diligētiq. inuestigatione veritatis, & exactissimo iudicio Doctores sacros tanquam duces sequi oportet; & per hanc viam, vtpotè quæ scala tuta sit, atque omni periculo libera, finem iam diu optatū attingere. Hæc mea est de huiusmodi rebus sentētia: hoc ego, viri clarissimi sentio. Quomodo autē, quibùsue medijs finē vobis propositum assequi possimus subindè dicam, Deo fretus; quanquam ingens profectò certamen & non mediocre onus subire me intelligo. Verùm ea est conditio præsentis rei, vt hominem efflagitet, qui libenter pro veritate periculum subeat, nihilq. magnum aut dici, aut fieri potest, nisi quis, quæ sibi vera videantur, forti animo dicat; paratusq. sit calumnias, & pericula pati pro defensione veritatis. Hinc autem exordium sumam, Dei optimi maximi auxilio fretus.

Probatio,

Probatio, quòd necesse est Sanctos Doctores, tum occidentales, tum orientales, inuicem esse concordes.

Caput Secundum.

DOminus noster Iesus Christus, cùm discipulos suos ad prædicandum inter gentes Euangelium mitteret, multa, quæ eis euentura erant, prędicens; & inter cętera, quòd antè reges, & præsides sua caussa ducerentur: Nolite, inquit [a], cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis, manifestè his verbis significans, quæcunque ab illis dicerentur, sua esse verba & Spiritus sancti in illis loquentis: quem alibi superuenturum affirmauit, docturumq. eos omnem veritatem, vt etiam verba ipsorum, Spiritu veritatis in eis loquente, veritas & vita essent. Atqui verba hæc, nemo est qui ambigat, non modo ad primos illos referri Saluatoris discipulos, quibus datum est, vt præsentem eum intuerentur, sed etiam ad Pastores Ecclesiarum, & Doctores cæteros, qui post Apostolos Euangelium prædicauere [b]. Hoc enim & ipse Saluator probat cùm inquit: Quæ vobis dico, omnibus dico: & res ipsæ manifestissimè ostendunt. Siquidem posteriores cuncti Doctores ijsdem claruerunt operationibus, & signis, quòd diuini verbi prædicatione, diuinumq. verbum non minus per eos, quàm [c] per Apostolos sequentibus signis confirmatum fuit: vt palàm omnibus sit, ipsos quoque sanctos Patres, & Doctores Christianæ fidei per Spiritum sanctum loquutos fuisse; verbaq. ipsorum, Saluatoris nostri verba extitisse, cùm aduersùs tyrannos, & præsides, & veritatis hostes hæreticos certauere, scripsere, & palàm veritatem prædicauere. Quo fit, vt necesse sit, eos sibi inuicem consentanea dicere: & ratio cogit fateri, nihil ab illis dictum esse, quod inuicem repugnet ne minimis quidem in rebus: aliter enim non veritatis magis, quàm mendacij Spiritus in illis loquutus fuisset. Mendacij namque proprium est, nunc hoc, nunc illud asserere: quemadmodum sapientis signum est, sibi assiduè constare nullisque in rebus à cæteris sapientibus discrepare. Quanto igitur homines sapientes, sapietiæ, & veritatis Spiritus antecellit, tantò magis necesse est, eum sibi ipsi consentaneum esse. Quod si quis fortè sit, qui sanctos Patres, & Doctores nostros contraria inuicem dixisse existimet, eum profectò cum infidelibus, & Crucis hostibus connumerari fas est; qui hinc arguere fidem nostram consueuerunt, contrarietates quasdam & contradictiones sacrarum literarum inter se fingentes; quas tamen nemo præter ipsos tales existimat, contra quos vniuersi Doctores certant; eòsque calumniatores esse veritatis arguunt, consentaneam sibi esse vbiq. sacram Scripturam asseuerantes. Præterea cùm nos per hunc modum Gentiles, & eos, qui extra nostram Ecclesiam sunt, arguamus, ignorantiamq. eorum comprehendamus, philosophos scilicet, & fidei eorum præcones, in quamplurimis sibi inuicem contradicentes, ostendentes: quomodo etiam contra nos ipsos hoc idem acceptabimus, & nostros Doctores eiusdem criminis reos esse arbitrabimur, nisi & nostram ipsi spontè nostra euertere velimus fidem? Sed absit hoc à Christi Ecclesia alumnisque eius. Videmus etiam nunc vniuersalia cuncta Concilia, Patrésque in eis congregatos,

[a] Matth. 10.

[b] Marci 13.

[c] Marci 16.

gatos, de dogmatibus propositis non humanæ sapientiæ persuasionibus, non artificio verborum, non rationibus naturalibus, non denique syllogismis vsos fuisse, sed authoritate dumtaxat; nudáque ipsa verba superiorum Doctorum, qui eos tempore præuenerunt, tanquam rectam regulam veritatis secutos fuisse: & per ea quascunque de fide quæstiones terminasse, sanctorum Patrum doctrinam, & vestigia sequendo. Quare nescio quid de nostra fide sapere liceret, si quis concedat posse hoc inconueniens Patribus imputari. Si enim fidei nostræ principes non eadem omnes, sed alij quidem inuicem, alij verò etiam sibi ipsis (ò rem absurdam) contradicant, fides autem nostra in illorum rationibus fundatur; [a] inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est fides nostra. At magnæ stultitiæ est, cogitare etiam talia de illis Spiritu plenis hominibus. Necesse est enim & propter prædicta & alia plura, consentanea & sibi ipsis & inuicem, nihilque omninò contrarium non dicere, non sapere. Dicit etiam de eis Beatus Ioannes Syrus, ad Iordanem scribens: Sed etiam, quas producunt authoritates consideremus; cùm paternæ sint, & eius nullo modo contradicendum sit. At verò concordes, neque contrarios inuicem, & multò minus sibi ipsis oppugnantes, decet probare Sanctos Patres, & doctores nostros, quorum de fide sententiam vnicam, & indifferentem esse fecit vna Spiritus sancti virtus & illuminatio. Hinc apparet, quòd hæreticis calumniantibus sanctos Patres, tanquam non eadem dicentes, aliquosq. eorum ad suam prauam opinionem probandam trahentibus B. Ioannes, neque eos qui videntur hæreticos iuuare, negat: nec tamen eos intelligit, prout illi; sed acceptat quidem eos, conatur autem & sibi ipsis & inuicem conuenientes probare: hoc enim Doctoris, hoc est Christiani officium. Septima item generalis synodus per os Sācti Tharasij in prima eius actione, in nullo Sanctos Patres, inquit, inuenimus discordes; sed cùm omnes eiusdem sententiæ sint, idem quoque prædicant & docent. Et eadem rursùs in eadem actione: Vbique etenim Patres concordes inuicem sunt, contrarietas verò nulla in eis est. Verùm contraria eos dicere putant, qui œconomias & intentionem eorum ignorant. Vide, quòd etiam septimi Concilij Patres eadem hac de re sentiunt, & concordes sibi ipsis, & inuicem esse sanctos Doctores dicentes eandem etiam rationem assignant, quam B. Ioannes. Idem enim Spiritus aiunt, in omnibus loquutus est, quem sibi ipsi non consentaneum esse, neque cogitare fas est. Et longum quidem esset enumerare, quemadmodū omnes Doctores in tota sancta Scriptura hoc sibi proponunt, apparentes in ea contrarietates concordare; concluditur verò manifestè per prædicta, fidei nostræ principes, & Doctores, quorum doctrinis & illuminati, & edocti sumus, necesse esse eadem, & consentanea non solùm sibi ipsis, sed non minus inuicem dicere; tanquam in idem concurreret hoc non esse, & totam fidem euerti: & qui non concederet hoc, nihil ab infidelibus differret. His igitur ita præsuppositis; habemus quidem sanctos Doctores eos, qui ex oriente nobis veritatis fidei lumen illuxerunt, Athanasium, Basilium, Gregorios ambos, Chrysostomum, Cyrillum, Maximum, Tharasium, cæteramq. cohortem eorum. Habemus item eos, qui ab Occidente extinxerūt errorum flammas, sana sua, clarissimaq. doctrina, Hilarium, Ambrosium, Augustinū, Hieronymum, Damasum, Gregorium, Leonem: qui rugitu suo hæreticos omnes deterruit, & cæterorum sanctorum chorum; omnes communes Doctores, & Patres, & fidei principes, qui multa quidem in hac vita pro veritate

[a] 1. Cor 15.

tate passi fuerunt, pro eaq. mortui sunt; Veruntamen viuunt, non solùm apud Deum in libro vitæ descripti, verùm etiam apud nos per ea, quæ reliquerunt nobis opera, & doctrinas suas, quæ pro regulis fidei haberi debent à nobis æquè fere atque sancta scripta veneratæ & creditæ. Faciemus igitur officium nostrum, & quod à filijs gratis debetur Patribus omnibus quidẽ aures æquas præbentes, omnibus verò proprium animum subijcientes, & semina eorum acceptantes. Ad eundem enim finem nos ducent omnes, & eandem nobis fidem prædicabunt, atque confirmabunt, cùm ipsi primò idem inter se dicant, tanquam vno, & eodem Spiritu loquuti. Quod hoc modo considerandum est.

Quòd quamuis nulla omninò sit in Doctorum dictis contradictio, si tamen aliquid tale saltem appareret etiam nos oportet conari ea concordare, tanquam summè necessarium fidei nostræ: & hoc astruitur per exempla.

Caput Tertium.

EX Patre dicunt orientales sancti Doctores sanctum procedere Spiritũ, & ex Patre per Filiũ: ex Patre, & Filio occidẽtales eundẽ procedere aiũt; idem etiã nonnulli orientaliũ asseuerant. Quid igitur dicemus? Contrarium hoc esse illi? Absit neq. enim contraria, neque contradictoria inuicẽ sunt, ex Patre procedere, & ex Patre, & Filio. Atque etiam si contradictoriè sermo proferretur, ita vt alios ex Patre non ex Filio, alios ex Patre & Filio dixisse, nec tunc auderem dicere, Sanctos inuicem contradicere, sed potiùs me ipsum accusarem, tanquam non percipientem illorum intellectum, secũdùm quod à Tharasio dictum est in septima synodo; quòd scilicet eis contrariantur qui ignorant œconomias & intentionem eorum, quam illis contradictionem aut contrarietatem imputarem. Multa habeo huius rei in ipsa canonica scriptura exempla[d]. Pater meus, inquit maior me est: Et rursùs[e]: Ego & Pater vnum sumus. Hac quæ maior possit videri contradictio? Attamen contradicunt veritati, qui hoc contradictionem putant. Stephanus, cùm esset plenus Spiritu sancto intendens in cælum[f], vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei, Luca in Actibus teste[g]: At Paulus vnà cum Dauid,[h] eum ad dexteram maiestatis in excelsis sedere ait; Sedere autem, & non sedere, (stare enim, non sedere est) manifesta contradictio est. Eundem item Stephanum Beatus introducit Lucas[i], Dei & Patris vidisse gloriam & eius vnigenitum Filium[k]: At S. Ioannes Euangelista[l], Deum nemo vidit vnquam, ab ipsa veritate edoctus, asseuerat; Videre autem, & non videre Deum, nescio, si cui non esse contradictoria videantur[m]. Vnus Euangelistarum sexta hora Dominum crucifixum fuisse ait; alter clamat[n], Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum; Sexta verò, patet quòd non est tertia: Tertia verò, & non tertia, manifesta contradictio est. Deum Patrem caussam esse Filij & Spiritus sancti, palàm prædicant & docent omnes orientales Patres & Doctores; at B. Cyrillus in eis, quę ad Hermiam scribit, vnà cum occidentalibus Patribus non admittit quidem hoc nomen caussæ in diuinis personis: Eundem autem dicere caussam, & non caussam, & præsertim ad idem, nullus est qui non concedat contradictoriè dictum fuisse. Et quis facilè

d Ioan. 14.
e Ioan. 10.
f Act. 15.
g Hebr 1.
h Psalm. 109.
i Act. 6.
K Ioan. 1.
l Ioan. 4.
m Ioan. 19.
n Marci 19.

facilè recensere posset, quot sunt, quæ cum contradictoria videantur, piè tamen à Doctoribus intellecta sunt, & ad vnum & eundem sensum ab eis referuntur? Quod & nos imitari, etiamsi de proposita quæstione accidisset contraria contradictoriaq. dixisse sanctos Doctores, nobis ipsis potiùs ignorantiæ culpam imputare debemus, quàm illos credere discordare: & eos conari reconciliare inter se, & quoad posset per omnia concordes ostendere. Nunc verò dicunt quidem nihil contrarium, consentanea autem sibi ipsis & inuicem aiunt. Et hoc experientia percipiemus, si modo debito eis & eorum doctrina vtamur. Modus autem qualis sit, audite: & attendite, quàm verus, quàmque iustus sit.

Quòd ad intelligentiam illorum Doctorum, qui obscurius loquuti sunt, vtendum est illis Patribus, qui apertiùs, & clariùs loquuntur.

Caput Quartum.

OMnis fides & probatio habet quidem aliud, quod demonstrare proponit, habet verò aliud, per quod probat, quod sibi proponit. Neque potest idem esse quod probat, & quod probatur. Ipsum quidem seipsum, aut ipsum aliquid per se ipsum probare, impossibile est: sed cùm ex aliquibus concessis & omnibus notis ad aliquod quæsitum procedere oporteat, per ea, quę manifesta sunt, ad incognita, & quæsita eundum est: & per notoria probandum, quæ nobis ignotiora sunt. Hoc verò ita est verum, & ab omnibus concessum, vt non indigeat pluribus verbis. Et in proposito igitur, cùm proponantur nobis authoritates Doctorum oriẽtalium, proponantur verò etiam occidentalium, sitque necessarium, si Christianismum velimus nobis seruare, consentanea omnia omnibus esse probare: si æquè clara, & aperta nobis eorum dicta sint, neque aliquod dubium inest in eis, non est opus discussione amplius, inuento quod quæritur. Quòd si quid in eis dubij insit, & aliqua non ita apertè dicta indigent declaratione maiori, regula prædicta vtendum est: aliter enim impossibile est attingere finem quæsitum; & contrapositis vtrisque, ac clarioribus ad ea, quæ non ita clara sunt, comparatis, per clariora etiam intellectum eorum inuestigare, quæ obscuriùs dicta sunt: & hoc modo vna harmonia ex ambabus partibus composita, in concordem & consonantem glorificationem Dei accedere. Et meo quidem iudicio tum oriẽtales, tum occidentales Patres clarè, manifestèque loquuti sunt, & veritatem fidei nobis tradiderunt. Et facilè quis posset alterius partis authoritatibus vsus, per eas dumtaxat propositam quæstionem concludere. Et hoc paulò post (si Deus concedet) probabimus. Concedatur tamen, non ita clarè, nec ita expresè orientales loquutos fuisse de Spiritus sancti ex Filio processione, quemadmodum occidentales: quid igitur faciendum est? Nempè nil aliud, nisi cùm occidentales Patres apertissimè hanc prædicauerint fidem, orientales quoque putandum hoc idem dicere: nec oppugnare illos, qui idem de fide senserunt. Qui enim in illis, idem, & in his locutus est Spiritus: & quæ per illos subobscurè eadem per hos apertè docuit ob eam, quam ille sciuit caussam, & propter necessariam tunc fortassis dispensationem. At nobis probandum est, etiam absque comparatione ad occidentales Patres, ipsos per seipsos orientales Doctores idem cum occidenta-

cidentalibus de processione Spiritus sancti concludentes, & idem, quod illi, sentientes.

Proponit hanc conclusionem ex dictis orientalium Doctorum dumtaxat probare dupliciter: videlicet per præpositionem Per, & per Ex, & primo de vi ipsius præpositionis Per, disputat, probans eam caussam mediantem significare.

Caput Quintum.

PRæpositionem igitur Per, in omnibus in quibus accipitur, caussam significare, nunquàmque dici, nisi aliquam mediãtem subostendat caussam, nemo est qui ignoret. Semper enim & in omnibus, quibus hoc ab hoc per hoc esse, aut fieri dicitur, illud Per, tanquam communicans aut cooperans primo agenti accipitur. Quemadmodum si fabrum per serram fabricare dicamus, serram quoque cooperari fabro ad secandum intelligimus: & modo ei conuenienti, hoc est, instrumentaliter ipsam etiam secare, nec superuacaneam eam accipi. Per locum etiam, aut per tempus aliquid fuisse, vel transiuisse dicere, nil aliud dicere est, nisi locum etiam & tempus, aliquã caussam illorum, quæ transiuerint, vel facta fuerint, esse. Et locus enim motus caussa est: siquidem omnis motus in magnitudine, & distantia est: tempus quoque maximè confert motui; Omnis enim motus in tempore, absque vero motu nil omninò corporalium, & sensibilium fieret. Sine quo autem non fieret aliquid, hoc sui caussam habet; In syllogismis quoque dicere, per medium extrema coniungi, patet, quòd per medium tanquam per caussam, secundum motum aut discursum intellectus accipit. Cuius ratio est, vt vniuersaliter de hac præpositione tractemus. In omnibus loquutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquem operari, hæc propositio Per, designat in caussali aliquam caussam seu principium illius actus: sed cùm actio sit media inter faciens, & factum, quandoq. illud caussale, cui adiungitur hęc præpositio Per, est caussa actionis, secundùm quòd exit ab agente: & tunc est caussa agenti quòd agat, siue sit caussa finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua. In materiali namque caussa non est in vsu accipi: sed pro ea, Ex*: Non enim per ligna, & lapides, sed ex his & his domum esse compositam dicimus. Cùm igitur propter lucri cupiditatem dicimus artificem operari, finalem significamus caussam: formalem verò, cùm dicimus, quòd operatur per artem suam: motiuam verò, si dicatur, quòd operatur per imperium alterius. Quandòque verò dictio caussalis, cui adiungitur hæc præpositio Per, est caussa actionis, secundùm quod terminatur ad factum, vt cùm dicimus, artifex operatur per martellũ. Non enim significatur, quòd martellus sit caussa artifici, quòd agat, sed quòd sit caussa artificiato, vt ab artifice procedat, & quòd hoc ipsum habeat ab artifice. Quæ cùm ita se habeant, considerandum quid velit, Sanctos dicere, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum. Nempè hìc etiam dicemus caussam quandam significare præpositionem per: at primarum quidem trium nullam. Nec enim Filius Patri caussa est, vt ex eo Spiritus sanctus procedat, quod vniuersaliter primæ tres caussæ possunt: sed è conuersò est. Nec enim Filius caussa formalis, aut finalis aut effectiua est Spiritus sancti: cum effectiua quidem caussa ad creaturam referatur, nec conueniat Spiritui, ipsa verò tota Beata Trinitas, & bonitas eius, creaturarum finalis

* *De præpositione, ex, latiùs infra cap. 6. & 7. & in epistola ad Lascharim supra c. 9.*

finalis caussa sit,non autem vna persona alterius: formalis autem, ipsa diuina essentia, secundùm quam Filius & Spiritus sanctus procedunt: quæ tribus eadem est. Reliquum igitur est,vt reliquo & quarto modo in re proposita accipiamus,& illum quoad fieri potest. Hic enim,inquantum terminatur in effectum,cùm sit actionis caussa conuenit huic quæstioni, cùm dicimus ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum: in quantum verò tanquam instrumētum intelligatur, valdè dissimile habet significatum. Non enim vt per instrumentum, vel per locum, vel per tempus, aut aliquam caussam imperfectam dicimus Spiritum sanctum per Filium procedere: longè etenim hæc ab illa eius sūma perfectione,& summa ad Patrem æqualitate & vnitate absunt. Nec enim alia potētia numero producit Spiritum, quam Pater & Filius,vt tanquā secunda vel instrumētalis caussa accipiatur;sed cum eadem & vna in Patre, & Filio productiua potentia sit,æqualiter ex vtroq. procedere dicitur. Nam & serra,si homo esset, quemadmodū ipse faber & idem homo:sicuti Pater & Filius,idem Deus est:secaret vtiq.etiam illa,prout ipse faber;& quod diceretur per serrā,nullam imperfectionem de serra notaret. Nec mirū,si in diuinis vtamur imbecillibus & imperfectis verbis & nominibus, cùm aliter nō possimus, diuinas enim res per nomina & intentiones quidem consuetas nobis manifestare conamur. Aliter enim impossibile est nobis sensu viuentibus de illis loqui. Quod verò prolationi verborū accidit, etiam significatis rebus velle imputare, cauendum ne sit nefas: multæ enim hoc modo certæq. fidei veritates euanescerent. Etenim vniuersum quoque ex Patre per Filium, creatum esse dicimus. Nullus tamen est ita audax, vt instrumentalem & non eandem cum Patre caussam diceret Filium; quippe qui eadem vnaq. potentia & actione cū Patre mundum creauerit. Simili igitur modo etiam de Spiritus per Filiū productione,instrumētalem quidem caussam etiā solùm cogitare,blasphemia est: caussam autem,& hanc nō imperfectam,hoc verò necessariū est. Imperfectionem etenim huius præpositionis,Per,longè repellendā:quantum autem perfectionis & pietatis habet, hoc verò acceptandum. Ait enim in octauo ad Amphilochium B. Basilius; Patrem creare per Filium, nec imperfectam Patris creationē,nec imbecillē Filij actionem significat,sed vnitatē volūtatis eorum manifestat,quare hęc vox,Per Filiū,non minuit effectiuā caussam,sed ad principaliorē caussam nos refert. Palā itaq.patet,præpositionē,Per,causā significare. Non enim imbecillē,ait,ostēdit Filij actionē,& caussam cùm ordine. Ad principalē enim,inquit,causā nos refert. Sēper etenim cū aliquid ex aliquo per aliquē esse dicitur. ordo quidem ad illum ex quo,illius per quē,significatur; Ex quo,quidē principali caussa;per quē verò,tanquā instrumētali accepta,vel cōcaussa,quę præsupponit sibi illū,qui dicitur ex quo:hūc autē ordinē necesse etiā inter Patrē & Filium esse. Ex Patre etenim omnia,quæ Patris sunt,accipit Filius & habet: postq. Patrē & simul cum eo,subitò & immediatè intelligitur Filius. Cùm enim Filium dicimus, subitò in Patrem, cuius Filius est, mente reducimur, & cum Patrem dicimus, Filium statim intelligimus. Hæc autem maximè præpositio, Per, potest ad principalem caussam (teste Beato Basilio) nos reducere. Per Filium enim dicentes Spiritum sanctum procedere, Patrem, ex quo Filius hoc habet,concipimus: & quòd ad alium refert, quæ sua sunt. Item Chrysostomus etiam illud Euangelij exponens*, Omnia per ipsum facta sunt: Si enim hic, ait, per eum, dictum est, nulla alia de caussa dictum est, nisi ne aliquis suspicetur Filium *Ioan. 1.

Oo ingeni-

ingenitum esse. Quare secundùm hunc etiam Doctorem, præpositio, Per, ad natiuitatem ex Patre nos remittit: & vt intelligamus illinc ei potentiam datam, cùm vniuersi creandi, tum Spiritus sancti producendi: & plus alijs potest scilicet præpositio, Per, ordinem Filij ad Patrem significare, quæ maximè necessaria est in Trinitate. Quemadmodum enim summa in eis potētiæ æqualitas est, imò potius summa identitas, ita nil minus etiam summus est ordo, quē ipsa, Per, maximè potest (vt probatum est) significare. Et de his quidem satis.

Authoritates Sanctorum Doctorum, qui hac præpositione, Per, vtuntur, & probatio, quòd caussam significat.

Caput Sextum.

Dicendum autem, quinàm Patres orientales, & quibus in locis, de processione Spiritus sancti vsi sunt ipsa, Per, in Filio. Primum itaque diuinus Athanasius in sermone, qui inscribitur, Redargutio simultatis Meletij & Eusebij, Erat autem impossibile, inquit, Spiritum inter Trinitatem cum gloria numerari, si non esset emanatus ex Deo per Filium, sed per modum creaturæ ex Deo factus, vt autumant. Animaduertendum igitur, quòd de persona Spiritus est hic sermo, qui vnus in Trinitate est; sed non vt aliqui dicerent, de quadam non subsistente gratia; quòdque ipsum Spiritum, qui Trinitatem complet, esse ait ex Deo per Filium. Esse etenim, existere significat clarè, & ipsum subsistere, & maximè esse emanatiuè. Et affirmare ex Deo per Filium eum esse emanatiuè, nil aliud est dicere, nisi ex Deo per Filium subsistere eum & existere. Dicens verò, ex Deo per Filium, non ex Patre per Filium; vanam arguit aliquorum rationem, qui dicunt, ideò eum dixisse per Filium, quia Patrem nominauit, quod relatiuum est nomen, & ideo requirit Filium. Habet enim hoc aliquam rationem, etsi non sufficientem, si Ex Patre per Filium dixisset: nūc verò non hoc dicit, sed Ex Deo per filium. Demùm B. Basilius cùm quæreret, quare Spiritus non dicatur Filij filius, Non ideò, inquit, quia non est ex Deo per Filium; sed vt Trinitas non in multitudinem infinitam incidat, filios ex filijs, vt in hominibus fit, credita propagare. Primò itaque ex ipsamet quæstione, cùm quærat, cur Spiritus sanctus non dicatur filius Filij, manifestè apparet, nō fuisse B. Basilium huius opinionis, nihil videlicet Filium conferre ad esse Spiritus; non enim talē quęstionem mouisset: quemadmodū nullus quæreret quare Spiritus non sit pater Patris, vel genitor Filij. Deinde ex ipsa solutione quæstionis apparet, quod putabat Filiū caussam Spiritus; & hoc per præpositionē, Per, significare. Cùm enim liceret ei dicere, quòd ideò non est filius Filij, quia nec ex eo, nec per eum est, nec eū habet sui ipsius caussam, (quęnā esset solutio conueniētior?) hoc quidem non dixit, sed aliam reddit rationem: Est enim, inquit, ex Deo per Filium, & hoc negandum non est. Quòd si hoc cogat, & filium eum Filij & esse & dici; diceretur, inquit, etiam hoc, nisi hoc inconueniens sequeretur, quòd Trinitas multitudo infinita putaretur. Quòd si hoc absurdum non timeretur, diceretur etiam filius Filij. At si filius Filij diceretur, nullus dubitaret, quod Filium etiam haberet sui caussam. Igitur etiam cùm dicatur per Filium esse Filium habet caussam; ipse etiam esse ait, quod verbum potissimum existentiam & substantiam significat, & esse ex Deo per Filium, prout sacer

Athana-

Athanasius dixit. Nec igitur de gratijs non subsistentibus est ei propositũ dicere; nec propter relationem per Filium dictum est; nec præpositio Per, idem potest, quòd præpositio Cum. Quæ enim ratio est, ideò aliquos suspicari, Filium eum Filij posse dici, & esse, quia ex Deo cum Filio est? Cùm igitur nullum de his tribus refugijs, ad quę se omnes solent referre, his sanctorum Doctorum testimonijs relinquatur, neque conueniat, palàm patet, caussam hìc significare hanc præpositionem Per. Idem ex alia eiusdem authoritate probatur dicentis; Ideò quòd ex Deo quidem Spiritus sit, palàm prædicauit Apostolus [a], dicens; Spiritum, qui ex Deo est, accepimus: Et quod per Filium manifestatus sit, apertè ostenditur, cùm illum Filij Spiritum, quemadmodum etiam Dei nominauerit; Ideò enim dicitur Filij Spiritus, inquit, quia per eum manifestatus est. Cuncti etiam Patres occidentales communi sententia, ideò dicunt Filij Spiritum & esse, & dici, quia ex eo procedit. Idem igitur occidentales Doctores significant, cùm dicunt ex Filio Spiritum procedere, quòd Sanctus Basilius, cùm dicit, per Filium eum manifestari. At dicere ex Filio eum procedere, nil aliud significat, nisi quòd Filius etiam sit caussa Spiritus. Igitur, & per Filium dicere eum manifestari palàm significat, Filium caussam esse Spiritus sancti. Quòd si hoc, quod dicimus per Filium eum manifestari, dicat aliquis significare, ad sensibilem hunc mundum eius manifestationem, & temporalem missionem, non rectè dicet. Si enim ideo Spiritus est Filij Spiritus, nec æternaliter, nec natura, sed accidentaliter, & temporaliter illum habet, ex quo scilicet mundo illum manifestauit; quod impium est etiam cogitare: Effectus enim vt præsupponat caussam necesse est. Quòd autem per Filium Spiritus manifestetur, hoc est caussa, vt Spiritus sit Spiritus Filij. Si igitur effectus, videlicet quòd Spiritus sit Spiritus Filij, æternaliter etiam est, multò magis vt caussa, videlicet, quòd per eum manifestatus fuerit, æterna, & naturalis sit necesse est: Aeternaliter autem per eum manifestari, quid aliud, nisi quòd æternaliter ab eo procedit, significat? Illud etiam quod additur, Quemadmodum & Dei, nostram expositionem corroborat. Ita enim ait, dicitur Spiritus Filij, quemadmodum & Dei. At Dei dicitur Spiritus, tanquam ex eo procedens; Igitur etiam Filij dicitur Spiritus, tanquam ex eo procedens, siue per eum manifestatus: Idem enim ambo significare probatum est. Hic autem potissimũ apparet, nullo modo prępositioně, Per, debere accipi pro Cum. Quòd enim sit Filij Spiritus, signũ est, inquit, quòd per eum manifestatus sit. Si igitur, Per eum manifestari, idem atque Cum eo manifestari significaret, cùm nil minùs cum Filio Spiritus, quàm cũ Spiritu Filius manifestatus sit, oporteret vt etiam Filius Spiritus diceretur, in signum quòd cum Spiritu Filius manifestatus sit. At hoc non dicitur, igitur nec cũ Spiritu Filius manifestatus est. Sed hoc mendacium & impium est dicere: manifestatus est etenim cum Spiritu, non tamen per Spiritum: Quo fit, vt aliud sit, per eum manifestari: & aliud, quòd cum eo manifestetur. Sed dicet aliquis: Ideò Filius non dicitur Spiritus, ne Pater eius videatur esse Spiritus sanctus: Filius enim, cùm nomen sit relatiuum refertur ad Patrem. Quare, si non timeretur hoc inconueniens, Filius etiam Spiritus diceretur, eo quòd cum Spiritu, & simul cum Spiritu progrediatur ex Patre. At, ò vir optime, Spiritus quoque relatiuum nomen est, ad spirantem refertur: & cuius dicitur Spiritus ab illo etiam spiratur. Quòd enim personalia nomina Trini-

[a] Cor. 1. 2.

tatis relatiua sint, nullus ignorat. Personale verò nomen Spiritus esse, quod sanctus Spiritus dicatur, nemo inficiatur, quemadmodum Patris Pater, & Filij Filius; necessariò relatiuum, quemadmodum & illa, scilicet Spiritus, spirans: siquidem essentialia non sunt, nec aliud sit in diuinis præter essentiam, & relationes. Quemadmodum igitur Filium, cùm sit nomen relatiuum, & referatur ad Patrem, veremur Filium Spiritus dicere, ne Spiritus Pater eius putaretur; ita & Spiritus cùm sit nomen relatiuum, & necessariò ad spirantem referatur, ab eo etiam spiratur, cuius dicitur Spiritus esse. Vt verò nulla cuiquam excusatio relinquatur, & clariùs appareat præpositio Per, significans caussam, sanctus Maximus in medium adeat; qui exponens quid velit illud [a] Zachariæ Prophetæ, Aurea lampas, & quod supra eam, sic dicit: Spiritus enim sanctus, quemadmodum natura secundùm essentiam Dei & Patris est, ita & Filij secundùm essentiam est, tanquam ex Patre essentialiter per Filium ineffabiliter natum procedens. Filij enim est, inquit, essentialiter Spiritus, non aduentitius, & deforis, nec temporaliter illum accipientis, sed ab ęterno essentialitèr illũ habentis, quemadmodum & Pater: Cuius ratio est, quòd ex Patre per eum essentialiter procedit. Et attende, quòd vnius & eiusdem rei rationem reddentes, tam Beatus Basilius, quàm Sanctus Maximus, videlicet cur Spiritus dicitur Spiritus Filij eandem vterque reddit. Quia enim ex Patre per eum procedit, ideò Spiritum eius esse & dici asseuerant. Et quòd sanctus Maximus per eum procedere, inquit, illud Beatus Basilius per eum manifestari dixit, significans, idem esse manifestari atque procedere. Quòd si per eum procedere, per eum esse, & existentiam habere significat; igitur & per eum manifestari, per eum esse & existentiam habere significat, & præpositio per, caussam hic necessariò significat, nec vllo modo aliter capi potest. At Nyssenus etiam Gregorius idem plerisque in locis ait, non solùm cùm Trinitatem caussa & caussato distingui asseuerat, sed etiam in primo suorum contra Eunomium librorum, de distinctione diuinarum personarum tractans: Spiritus, inquit, Patri coniunctus, secundùm quod vterque increatus, & rursùs ab eo distinguitur, eo quod non est Pater, prout ille est: Filio verò, & secundùm quod vterque increatus est, & secundùm quod vterque ex primo principio suam subsistentiam habet coniunctus, distinguitur ab eo sua proprietate, quæ est, quòd nec, vt Vnigenitus ex Patre productus est, & quòd per ipsum Filium sit manifestatus: Et cum creatura per Filium sit producta, ne quis putet aliquid commune esse Spiritui, & creaturæ, propterea quòd dicitur per Filium manifestatus, immutabilitate, & immobilitate à creatura distinguitur. Hic cum manifestè de diuina vnione, & distinctione Sanctus Doctor loquetur, proponit sibi Spiritum sanctum: quem ad Patrem comparans & Filium, inuenit quæ communia eis & vnientia, quæ verò propria, & distinguentia sunt. Patri itaque inquit, coniunctus, secundum quod vterque increatus est: ac si diceret, per absoluta & essẽtialia, quæ per nomen increati significãtur: rursus ab eo distinguitur, eo quòd nõ est Pater vt ille est. Cum Filio vero commune habens, quòd vterq. increatus, & omnia eis absoluta cõmunia sint, cum vna eademq. vtriusq. essentia sit, item quòd vterq. Deum, & Patrem sui principium habet, tamen ab eo his duobus distinguitur: Primò, quòd non per generationem, vt Filius, sed per processionem videlicet ex Patre sit, ac si

dicerct

[a] Zachar. 4.

diceret, per diuersum subsistentiæ modum: Secundò, quòd per ipsum Filium manifestatus sit. Si igitur, Per eum, idem significaret, ac, Cum eo, prout aliqui somniant; mirum esset profectò, si ideò Spiritus distinguatur à Filio, quia cum eo manifestatur: vnitur enim hoc modo, non distinguitur; & coniungitur, non diuiditur. Nec etiam de diuisione charismatum hìc loquitur sanctus Doctor, quinimmo de diuinarum personarum distinctione. Nec quisquam habet dicere, Spiritus per Filium in mundo manifestationem per hæc verba significari. Primò namque cùm de distinctione personarum hìc sermo haberetur, quònam modo temporalem hanc manifestationem ęternæ rei caussam poneret? æternaliter enim Filius & Spiritus sanctus personalibus distinguuntur proprietatibus. Neque dici potest, quòd antequam manifestaretur mundo Spiritus, non erant ab inuicem personaliter distincti; hoc enim absurdissimum etiam cogitare est. Deinde cum opera in creaturam communia Trinitati sint, non magis per Filium, quàm per se ipsum Spiritus sanctus manifestatus est: quinimmo ipsum etiam Filium Spiritus glorificauit & manifestauit, & non minùs Patrem eundem etiam Filius. Quare hac ratione à se ipso etiam Spiritus distinguetur, cùm seipsum manifestauit: item & à Patre: Filius quoque & à seipso, & à Patre, ob eandem rationem. Sed nec de his vnquam hoc dictum est, neque de re nobis proposita idem dicere conuenit. Quòd autem palàm arguit, has rationes vana refugia esse, illud est, quod Spiritum sanctum volēs à creatura diuinus iste Doctor distinguere, cùm iam attribuisset Spiritui, per Filium manifestari; creaturæ, per Filium creatam fuisse: timens, ne quis propter hoc, quòd Spiritus, & creatura per Filium esse dicantur, eiusdem etiam essentiæ Spiritum cum creatura putaret; mutabili & immutabili hæc ab inuicem distinguit, quòd Spiritus quidem per Filium manifestetur, creatura verò per Filium subsistat, hoc commune, & idem vtrisque putans, distinctionis verò alium reperiens modum, videlicet quòd ille quidem immutabilis, illa verò mutabilis sit. At si, cùm dicitur, Spiritum per Filium manifestari, non significaretur, quòd Filius subsistentiæ Spiritus esset caussa, quemadmodum cùm dicitur, mundum per Filium esse factum (hoc enim manifestè Filium significat caussam esse) facilis esset Spiritus à creatura distinctio: Licuisset enim dicere, quòd etsi vterque sit per Filium, creatura tamē est ex eo tanquam caussatum, Spiritus verò non tanquam caussatum. Nunc autem hoc non dixit: Quod enim sciebat non esse verum, dicere non erat suum, sed alium distinctionis modum inuenit, qui ei verus visus est, & qui solus inueniri potest. Igitur præpositio, Per, idem potest, cùm dicitur, quòd Spiritus per Filium manifestatur; quòd cùm dicimus, creaturam per Filium esse factam. Sed creaturæ caussam dicimus, & credimus Filium, & hoc significat præpositio, Per: igitur etiam de Spiritu ipsa, Per, significat Filium caussam esse. Prætereà patet, quòd quia hæretici per Filium fuisse factū Spiritum sanctum blasphemabant, eo quòd Euangelista dicit, Omnia per ipsum facta sunt, malè, & impiè Spiritum etiam sanctum inter omnia connumerantes; ideò sancti Doctores eos oppugnantes, & contra eorum impietatē his vsi verbis de Spiritu sancto, per Filium eum procedere, & per Filium esse, & manifestari dixerunt. Sed hæretici per Filium factum fuisse Spiritum sanctū dicentes, duo hæc concludebant: Primò, quòd Spiritum creaturam putabāt: Secundò, quòd Filius caussa eius esset, & hoc ipsam, Per, significare,

Igitur si vtrumque falsum esset, vtrumque Doctores oppugnassent, quemadmodum & illum à creaturis eximunt; quare nec vnquam reperies eos vsos de Spiritu hoc vocabulo, Factus est, tanquam creaturę appropriato: ita nec præpositione, Per, vsi fuissent vnquam, si, cùm hęretici eam putarent caussam significare, ipsis non solùm falsum, verum impium hoc visum esset. Ita per omnia veritas ipsa sibi ipsi concordat, & manifestè caussam significat, Per, cùm de aliquibus accipiatur. Hoc idem ex eiusdem Doctoris ad Ablauium oratione probatur. Etenim cùm illic etiam de diuinarum personarum distinctione tractaret, postquam vniuersaliter caussa, & caussato ab inuicem eas distinxit, deinde Filium à Spiritu etiam præpositione, Per, distinguit. [Ille quidem est, inquiens, immediatè à primo, Filius videlicet à Patre: hìc verò (de Spiritu dicens) per eum, qui immediatè à Patre est, hoc est, per Filium: & eo distinguitur, inquit, Spiritus à Filio, quia per ipsum est.] Quasi diceret, quòd cùm ambo à primo sint, non sufficienter distinguerentur, nisi alter per alterum esset. Vt manifestè per distinctionē hic significet, & distinctionem quæ ab æterno est, quæque secundùm caussam & caussatum est; cùm antea dixerit, caussa & caussato tantùm ab inuicem diuinas personas distingui. Quod enim infert, aliam differentiam de Filio & Spiritu sancto intelligi, non rectè quis putaret aliam secundùm speciem, contradiceret namque sibi ipsi, si cum antea, caussa & caussato tantùm dixerit personas diuinas distingui, deinde alium modum distinctionis specie differentem tradidisset. Aliam igitur differentiam secundùm numerum accipientes, & rectè cum sācto Doctore sentiemus, & præpositionem, Per, cum caussa intelligemus, ita vt nulli ratio relinquatur vel pro, Cum, eam accipere, (Cùm enim nō distinguit) vel mundo per Filium manifestationem Spiritus, eā significare putare; hęc enim non est ab æterno. Quòd si verbum hoc, Manifestari, aliquos scandalizat, verbum procedere tantùm Spiritus subsistentiæ putantes debere attribui; manifestari verò ad temporalem processionem, & charismatum dationem, & ad mundi manifestationem trahentes: eorundem etiam erit, Filium mundo dari, vel temporaliter mitti dicere, cùm eum audiant à Patre manifestari, quod ab omnibus communiter Doctoribus dicitur. Beatus etenim Cyrillus ad Valerianum Episcopum: Cùm enim quemadmodum Pater, ait, ita & qui ex eo manifestatur, Vnigenitus Filius natura sanctus sit. Et rursus idem: Proprius est Filij Spiritus sanctus, inquit, non solùm in quantum Verbum est ex Patre manifestatum, sed etiam in quātum intelligitur homo secundùm nos factus. Quòd si in his, Manifestari, esse & æternam subsistentiam, & generationem Filij significat, quare non idem & de Spiritu sancto significaret? Quod autem & nolentes cogeret concedere idem significare, illud est, quòd etiam de Spiritu & eius æterna processione hoc idem dicitur, dicente Beato Basilio de Spiritu sancto[a]: Nil aduentitium in se habet, sed æternaliter omnia habet tanquam Spiritus Dei, & ex eo manifestatus: ita omnis occasio tollitur malignari cupientibus. Illud etenim, quod prędictus Gregorius Nyssenus in reuelatione Neocæsariensis Gregorij, qui miraculis coruscauit, de Spiritu dicit, quòd per Filium manifestatus sit, addens, videlicet hominibus, nil contra nos facit: siquidem, hoc, quòd per Filium manifestatus sit, significat quidē vtrumq. etiam, quòd per Filiū sit hominibus notificatus temporaliter, & quòd per Filium æternaliter producatur; sint verò vtraq.

a Hom. de Spirit. sāct.

vera

vera, in proprijs locis accepta. Omitto namque dicere in præsenti, quòd per Filium temporaliter hominibus manifestari, præsupponit necessariò per Filium æternaliter procedere: nec per eum temporalitèr manifestaretur, nisi per eum æternalitèr procederet. Alter etiam Gregorius, Nazianzenus videlicet, qui à Theologia per excellentiam Theologus cognominatus est, quærens, cur & Spiritus non nominetur Filius, & an ei aliquid deficiat, vt Filius sit: non ei quicquam deficere, ait, diuinitati namque deficit nil. Manifestationis autem vel relationis ad inuicem diuersitas, diuersa quoque eis attribuit nomina. His verbis manifestationis verbum, æternam processionem significare probans, prout etiam ex verbis Nysseni Gregorij apparuit, & eandem Filij & Spiritus sancti ab inuicem distinctionem tradens, quā & Nyssenus Gregorius. Quemadmodum enim ille, eo quod nec vt Vnigenitus ex Patre productus est, & quod per ipsum Filium sit manifestatus, Spiritum à Filio distinguit: ita & Nazianzenus tum manifestationis, tum relationis ad inuicem diuersitate distinctionem eorum ponit. Quod ille dixit, non vt Vnigenitum esse productum, hìc manifestationis diuersitatem, hoc est, diuersum subsistentiæ modum. Quod verò Nyssenus per Filium, ait, manifestari, Nazianzenus diuersitatem relationis ad inuicem nominauit. Relationem verò ad inuicem Filij & Spiritus sancti, nescio an aliam quisquam reperiat præter eam, quæ secundùm caussam & caussatum sit, secundùm quam Filius quidem ad Spiritum vt caussa se habeat; Spiritus verò è conuerso ad Filium, vt caussatum ad caussam, & ideò diuersimodè. Aut ostendat mihi quispiam aliam inter Filium & Spiritum sanctum relationem, secundùm quam alter ad alterum refertur: sed profectò nunquam reperiet. Etenim si quis nobis illam opponet, quod Spiritus dicatur Spiritus Filij; primò quidem ista relatio & secundùm ipsum Nyssenum Gregorium, & alios omnes Doctores non conuertitur. Nec enim Filius dicitur etiam Spiritus, nec huic ad Filium Spiritus relationi aliqua alia Filij ad Spiritum correspondet relatio, nec eadem, neque diuersa secundùm actionem & passionem. Deinde quòd dicatur Filij Spiritus, nihil aliud significat, nisi quòd per Filium manifestatus sit secundùm magnum Basilium, siue quòd per Filium procedat secundùm Maximum, siue quod ex Filio procedat secundùm Occidentales Doctores. Hæc enim quatuor (vt probatum est) æquiualent, videlicet Filij Spiritum dici, per Filium manifestari, per Filium procedere, & ex Filio procedere. Hæc autem relationem ad inuicem caussæ, & caussati significant; quam Nazianzenus Gregorius audactèr asseuerat, & diuinarum personarum Filij, & Spiritus distinctiuam esse, & caussam, vt diuersa nomina habeant, & vnus Filius, alter Spiritus sanctus dicatur. Hæc autem & ipsa ratio attestatur: diuina enim & sancta Trinitas non magis vnum, quàm tria est; illud essentia, hoc personis siue proprietatibus: vniuntur etenim vna cum distinctione, & distinguuntur vna cum vnitate, vt beatus Dionysius ait*: Et quia in quibuscunque pluribus, in quibus est aliquid commune, est etiam aliquid distinctiuum, in hac etiam diuinarum personarum Trinitate, quæ sibi in vnitate essentiæ conueniunt, quærendum est illud, quod eas distinguit: & cùm id non sit essentia (in hac enim summè conueniunt) in diuinis autem præter essentiam, & relationes, atque diuersum processuum modum, quem Latini originem nominant, nil aliud intelligere sit: relinquitur, vt vel origo, vel relatio, vel vtrumque diuinas perso-

* *Cap. 2. de Diuinis nominibus.*

personas distinguat. Cùm verò relatio, & origo etsi secundùm modum intelligendi differunt, (siquidem origo significatur per modum actus, vt generatio, relatio verò per modum formæ, vt paternitas) re tamen nō differunt: ideò vtroque quidem modo distinguuntur diuinæ personæ, priùs tamen & principalitèr secundùm modum intelligendi per relationes, per quas etiam constituuntur diuinæ personæ: consequenter autem per diuersum modum processuum, siue per originem. Non enim generare & genitum esse, quod originis est, constituit principalitèr personam; sed paternitas & filiatio, siue Patrem & Filium esse, quod relationis est. Sed quia relatio & origo idem sunt re, & relatio consequitur originem, ideò vtroque quidem modo distinguuntur diuinæ personæ, sed principaliùs relatione siue proprietatibus. Quare non immeritò Theologi & Doctores nostri Filium à Spiritu distinguentes, duplicitèr eos distinguunt, ab imperfectiori modo ad perfectiorem procedentes, distinctiones, quæ per diuersum processuum modum fit, diuersum manifestationis modum nominantes: illam verò, quæ fit per relationes. Nyssenus quidem Gregorius per Filium manifestari, Nazianzenus verò diuersitatem relationum ad inuicem appellans. Patet ergo, quod hæc relationum diuersitas, relationis distinctio est, & relatiuè Filius ad Spiritum, & ad Filium Spiritus refertur. Et cum Filius, prout Filius non referatur ad Spiritum, (non enim dicitur Filius Spiritus) restat vt referatur ad Spiritum tanquam spirans, cum Spiritus etiam referatur ad Filium tanquam spiratus. Spiritus enim spiranti, & passiua spiratio actiuæ spirationi correspondet; Spiritus verò, & spiritus Filij multis in locis sacræ Scripturæ dicitur, & spiratio eius. Hic enim Spiritus, sacer Athanasius ait, spiratio est Filij. Cùm igitur ad Filium Spiritus, & tanquam spiratio, & tanquam Spiritus referatur, Filius quoque tanquam spirans referetur ad Spiritum. At cum longum sit omnes allegare Doctores, qui per Filium ex Patre Spiritum spirari dixerunt, sufficiat vnum & vltimum in medium adducere, & quidnam de hoc ille sentiat, considerare. Ioannes igitur Damascenus de Patre loquens: Ipse quidem est, ait, intellectus Verbi abyssus, Verbi genitor, & per Verbum manifestatiui Spiritus spirator. Et rursùs: Spiritus verò sanctus manifestatiua occultæ diuinitatis potentia Patris, ex Patre per Filium procedens est. Certè superuacaneum est velle quæ apertè dicta sunt, declarare. Procedens enim est, inquit, quod palam ipsum esse, & subsistentiam Spiritus significat magis, quàm aliquod aliud nomen, præsertim secundùm nostros, qui hoc nomen solum subsistentiæ Spiritus appropriant. Cùm igitur per Filium eum procedere dicat, per Filium eum subsistentiam habere significat: & per hoc excludit Theodoreti errorem, negantis per Filium subsistere Spiritum sanctum, ita vt nullum nobis inde relinquatur subsidium; si Theodoreto hæc coram generali Ephesino Concilio dicente, sacrum Concilium tacuerit; qui putamus pro nobis hoc facere, quasi Concilium tacendo verbis Theodoreti consenserit. Nam cum Theodoretus vtrumque negasset, nec ex Filio, nec per Filium subsistere Spiritum sanctum asserens, ex dictis tamen horum Sanctorum, etsi non ambo, alterum saltem, videlicèt quod per Filium subsistat, palàm probatum est; cùm omnes Doctores, & non minus qui post Theodoretum fuerunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, clara voce prædicent, tum Ioannes Damascenus & Maximus, viri vti doctissimi, ita etiam sanctissimi, tota item generalis septima Synodus per sanctum Tharasium

rasium

rasium Patriarcham Constantinopolitanum, credere dicentem in Spiritum sanctum, qui ex Patre per Filium procedit, Deus quoque ipse esse cognoscitur. Alij verò ex Deo per Filium esse, videlicet Spiritum ex Deo per Verbum, & ex Patre per Filium procedere; quæ omnia idem atque spirari significant, & esse, & subsistentiam habere. Ex quibus patet, quòd Theodoretus errat, quoad alteram partem ad minus, eam videlicet, qua negat Spiritum subsistere per Filium: Patres tamen Concilij tacuerunt, eo etiam hanc partem negante; ita vt eorum silentium non debeat nobis testimonio esse, quòd nec ex Filio, nec per Filium subsistat, testantur qui eum per Filium procedere dixerunt. Siquidem procedere, etiam secundùm nostros ipsum subsistere significat: cùm tamen longo post Theodoretum tempore fuerint, & audiuerint quidem eum hæc dicentem, sciuerint autem sacram Synodum ad hæc tacuisse, attamen non iudicarunt eum esse sequendum. Theodoreto enim & quòd ex Filio, & quòd per Filium subsistat Spiritus negante, beatus Ioannes Damascenus, quòd ex Filio, ipse quoque negat: qua verò ratione, paulò post explicabimus. Quòd autem per Filium procedat, idest subsistat, hoc vt verum ponit. Quòd si quis illud nobis opponat, solus Pater est caussa, Ioanne Damasceno authore, item, quod Maximus in epistola ad Marinum de Romanis ait, quod scilicet non ponant Filium caussam Spiritus esse; quæ ad hæc Latini dicunt, ego non dicam, quòd scilicet nec illud Damasceni omnibus in eius libris inueniatur, quòdq. epistola Maximi non est eius, cum nec vbique, nec in antiquioribus codicibus, nec inter opera eius inueniatur, quòdq. nonnulli nostrorum etiam eam non esse suam putant: hæc inquam non dicam, sed concedam hæc illorum esse Doctorum & verba & sententias. Dixisse tamen eos hæc ego dicam, ne quis principalē caussam Spiritus putet Filium, quasi non à Patre cęperit, vt per eum Spiritus sanctus procedat. Communis enim linguæ Græcorum vsus, cùm per præpositionem, ex, principalem significet caussam, & Damascenum coegit, non ex Filio, sed per Filium dicere procedere Spiritum sanctum: & Maximum, quod à Romanis dicitur ex Filio procedere, idem significare sentire, ac si dicerent, per Filium procedere. Quanquam enim, ait*, ex Filio Spiritum sanctum prodire Romani asserant, præpositio autem, ex, principalem significet caussam, non tamen ideò dicunt, vt talem caussam significent Filium esse. Damascenus etiam, Ex Filio quidem Spiritus, inquit, minimè est, per Filium autem conceditur: solus namque Pater est caussa talis, videlicet qualem ipsa, ex, significat. Quare talem quidem caussam negant Filium esse: præpositionem autem, per, attribuunt Filio, per quam simul eum cum Patre caussam, siue principium Spiritus sancti esse significatur. Quia enim, inquit Maximus, per eum prodit Spiritus sanctus, (idest, vt alibi dicit idem Doctor, quia per eum procedit) ideò à Romanis ex Filio prodire dicitur: & Damascenus, Ex Patre per Filium procedit, quæ omnia apertè Filium etiam significant causam siue principium esse, & tale principium, qualis est Pater, cùm nil imperfectum apud Filium sit, quanquam non principalem, nec primariam: hoc enim cauentes, negant Filium causam esse. Et quia omnia quæcunque Filius habet, à Patre habet, & ad eum omnia referuntur; quemadmodum & sanctus Basilius in octauo ad Amphilochium capitulo ait: Ideò, inquit Dominus ad Patrem; [a] Mea omnia tua sunt, vt ad eum principium creaturarum referatur. Et Nazianzenus in sermone ad Aegyptios: Deus, inquit, tribus in maximis consistit:

* *Hunc locum S. Maximi nō sic ad verbū refert græcus scriptor sess 23. loci autem S. Damasceni latiorem explicationem. Vide supra in opusc. ad Eucharim cap. 9.*

a *Ioan. 17.*

ſtit: cauſſa, creatore, & perficiente; Patre videlicet, Filio, & Spiritui ſancto. Hæc autem dicebat, non quia omninò negabat, Filium & Spiritum ſanctum eſse principium, ſiue cauſsam creaturarum, (hoc enim impium eſt dicere) ſed quia Patrem ſolùm ſimplicitèr, & principalitèr cauſsam eſse ſciebat, & ab eo Filium & Spiritum ſanctum habere quidquid habent. Quæ ergo reſponſio ſuffeciſset contra quoſcunque, qui ex his verbis Doctoris non Filium, nec Spiritum, ſed Patrem ponentis cauſsam creaturarum, malignè arguere volentes, totalitèr negarent Filium & Spiritum ſanctum cauſsã eſse creaturarum: ipſa eadem illis ſufficiet, qui Filium non eſse cauſsam Spiritus ponunt. Eadem enim ratione & Damaſcenus, cum diceret Spiritum non eſse ex Filio, addidit: Solus enim Pater cauſsa eſt. Et Maximus dicens de Romanis, quòd ex Filio aſsererent Spiritum prodire, non tamen eum cauſsam ponunt, ait, cùm ſcirent quidem, qualem cauſſam ſignificet ex: talem autem Filium eſſe, minimè concederent; quippe qui omnia quæ habet, à Patre accipit, qui ſolus prima, & principalis cauſſa eſt, qualem ipſa ex, ſignificat, cùm ipſe quidem à ſeipſo omnia habeat, Filius verò à Patre. Et ideò non prima, nec principalis cauſſa eſt, eſt tamen cauſſa, ſiue principium Spiritus vnum & idem cum Patre; nec quiſquam hoc omninò negare poterit, per eum, audiens Doctores dicentes, Spiritum ſanctum procedere. Si enim per Filium procedere, prodire, & eſſe, ipſi quoque aduerſarij non valentes apertè veritati contradicere, concedunt idem ſignificare, ac ſi diceretur per Filium habere ſubſiſtentiam: hoc autem dicentes Doctores, nec manifeſtationem Spiritus ad hunc ſenſibilem mundum ſignificant, nec de gratijs & donis Spiritus, ſed de ipſa hypoſtaſi Spiritus, & eius æterna manatione & exiſtentia loquuntur: nec iſta præpoſitio, per, idem quod præpoſitio cum (vt probauimus) ſignificat, ad quæ refugere ſolent aduerſarij: quid aliud relinquitur, niſi vt, per, ſignificet cauſſam, ſiue principium? Cum enim per Filium dicant Doctores Spiritum ſanctum eſſe, & exiſtentiam habere; cumq. ipſa per, non poſſit pro cum intelligi, ſuã vim exprimit vtique, & cauſſam ſignificat; cùm iam probatum ſit, cauſsã ſemper ſignificare in quibus accipitur. Quòd autem ipſa, per, nullum trium prædictorum hìc ſignificat, & ex epiſtola Maximi ad Marinum prædicta, & ex ipſo Damaſceno palam probatur, qui ipſam ex, mutant in per, & de ipſa perſona Spiritus, & eius æterna exiſtentia loquuntur. Quantum igitur conueniunt ex, & cum, tantum per, & cum conuenire poſsunt, quod & per Theodoretum maximè probatur. Cum enim ille diceret, Spiritum non habere exiſtentiam per Filium, cum Filiòne intelligebat? ergo palam mentiebatur: nec decet nos niti Concilij ſilentio; Etenim Spiritus cum Filio ſimul eſt, & ex Patre ſimul emanant. An æquiuocam hanc dictionem, per, ille putans, vt aliquando idem quod cum, aliquando & ipſum per ſignificaret, per Filium negat Spiritum eſse? At oportuiſset vel ipſum, vel Concilium hanc æquiuocationem diſtinguere, & docere de quo ſignificato diceret, prout omnes ſolent Doctores: ſed nec idem per, cum Filio, ille putabat poſse intelligi cum diceretur, per Filium, & per Filium negans Spiritum habere exiſtentiam, cauſsam ſignificare, hanc præpoſitionem putabat. Palam itaque his omnibus patet, ſe ipſam in productis authoritatibus per, ſignificare, & quod ſuum eſt per ſe, cauſsamq. manifeſtè ſignificare, & hanc Theodoretum negare, hanc ceteros ſanctos Doctores audacter profiteri. Sed ne rurſus ad illa conſueta refugia te recipias, ideò

dicens

dicens per Filium prodire Spiritum, dictum fuisse, vt coniunctio, connexio, & identitas substantiæ eorum significetur. Primò namque hic prodire pro procedere capitur. Ipse enim idem Maximus, qui in epistola ad Marinum, Prodire ait, in expositione ad Zachariam, Procedere inquit. Idem Damascenus, idem septima Synodus ait. procedere verò, subsistentiam habere significat: & per Filium procedere, per Filium subsistentiam habere proculdubio significat. Hoc autem esse non poterit, nisi & Filius subsistentiæ Spiritus principium sit. Deinde, non quia nos dicimus Spiritum prodire per Filium, ideò aut est, aut manifestatur substantiæ identitas, (non enim per nos, néque per nostrum dicendi modum, diuina essentia diuinis vnitur, aut identificatur personis) sed quia est essentiæ identitas, ideò prodire dicitur, & prodit per Filium Spiritus. Hoc autem Latini etiam dicunt. Quia enim eadem est essentia Patri & Filio, aiunt; & omnia Patris Filius etiam habet, præterquam quòd non sit Pater, ideò etiam hoc eũ habere asseuerant, quòd ex eo, vel per eum Spiritus procedat. Hoc idem quoque beatus Cyrillus in quinto ad Hermiam probat, dicens: Cuiusnàm proprium esse Spiritum dicimus? Vtrùm solius Dei & Patris, an etiam Filij, an & disiunctim vtriusque, & simul amborum, tanquam vnum ex Patre per Filium propter identitatem essentiæ? Ad quæ respondet Hermias: Ita mihi videtur. At Doctor ad eum: Rectè quidem. Propter identitatem essentiæ (inquit) Patris & Filij, amborum Spiritus est, & ex Patre procedit per Filium. Quod quid aliud vult, nisi quòd propter identitatem essentiæ Filij & Patris, & per Filium Spiritus procedit, & eius spiritus est, quemadmodum & Patris? Hoc autem Latini etiam concedunt. Præterea identitas essentiæ Patris cum Filio & Spiritu, ac Filij cum Patre & Spiritu, tum præcipuè probatur, cum ad inuicem vt principium, & id quod à principio se habeant. In quantum enim tales, & maximè inuicem communicant, & maximè ad inuicem distinguuntur. Qui modus cum intelligi simul possit, meritò in diuinis, omnibus alijs distinguẽdi, vel vniendi modis præponitur. Quemadmodum enim in illis rebus diuinis & vna cum vnitate distinctio, & cum distinctione summa vnitas est, ita necesse est, nos etiam talem vnionis modum illic intelligere, qui non minus etiam distinctionem contineat, & talem distinctionem, quæ vnionem in se habeat: talis verò sola principij, & eius quod à principio, relatio est. Quare si quos audiamus Doctores dicentes, propter consubstantialitatem dictum fuisse, per Filium Spiritum procedere, propter principij, & eius quod à principio relationem eos dixisse putemus, per Filium dici procedere Spiritum sanctum, & ob nullam aliam rationem, cum istam consubstantialitatem potissimùm principij, & eius quod à principio, relatio probet. Cuius vnà cum alijs magnus quoque Basilius testis est in epistola ad Canonicas hæc dicens: Cùm enim Pater lumen sine principio est, Filius quoque lumen, sed natum, lumen tamen vterque sit meritò consubstantialem eum dicent, vt naturæ identitatem significent. Non enim quæ germana sunt, consubstantialia dicuntur, vt quidam putant; sed cum caussa, & quod à caussa subsistentiam habet, eiusdem naturæ sint, tunc consubstantialia dicuntur. Rursus idem in sermone contra Sabellium & Arianos, de Patre dicens & Filio: Non enim eos, inquit, germanos dicimus, sed Patrem profitemur & Filium. identitas autem essentiæ in eis est, quia Filius ex Patre. Si igitur propter consubstantialitatem dictus est per Filium Spiritus,

caussa

caussa verò & caussatum, cùm eiusdem naturæ sint, consubstantialia sunt vt ait Basilius, manifestè patet, propter relationem caussæ & caussati, siue principij, & eius quod à principio est, per Filium procedere Spiritum, dictum fuisse.

Authoritates Doctorum, in quibus Spiritus sanctus ex Filio, & ex ambobus dicitur esse, prodire, & profluere: quodq. non gratia Spiritus non subsistens, sed ipsa persona Spiritus dicitur prodire, profluere, emanare, &c. à Filio.

Caput Septimum.

SEd iam, ipsa sola, Per, manifestissimè probatum est, Orientales Doctores, Filium principium Spiritus esse, palàm profiteri. Probandum autem, nonnullos eorum præpositione quoque, ex, non minus vsos fuisse de Filio in subsistentia Spiritus. illos itaque, quorum testimonia calumniam patiuntur, tanquam non eorum, vel non ita per eos edita, sanctum videlicèt Athanasium, Basilium, Gregorium Nyssenum, omittendos duxi; nec illorum authoritatibus vtendum, qui plerisque in locis ipsam, per, probant æquiualere ipsi, ex, in Theologia: hi verò quasi omnes, aut maior pars sanctorum Doctorum est. Cyrillum autem duntaxat, & Epiphanium producendum duxi, qui ceteris apertiùs, & magis vbique operum suorum præpositione ex, vsi sunt: quorum quanta qualisq. authoritas in Ecclesia Dei sit, certaminaq. eorum contra infideles & hæreses, nemo est quem lateat. Producam verò non omnia eorum testimonia, (nec enim facilè est) sed aliqua pauca, fugiens verborum prolixitatem. Beatus itaque Cyrillus in expositione prophetæ Ioelis, supra illam authoritatem,[a] Effundam à Spiritu meo, sic ait: In quantum etenim Deus ex Deo secundùm naturam Filius est, cùm natus sit ex Deo & Patre, proprius eius, & in eo, & ex eo Spiritus est, quemadmodum & de ipso Deo & Patre intelligitur: & ex eo est, inquit, & ita ex eo, quemadmodum de ipso Deo & Patre intelligitur; omne dubium quærentibus caussam tollens. Idem rursus in sermone ad Theodosium Imperatorem; Baptizantem, inquit, Iesum in igne & Spiritu sancto, non alienum baptizantis effudisse Spiritum seruilitèr, & instrumentalitèr, sed tanquam Deum secundùm naturam cum authoritate summa, qui ex eo & proprius eius est. Et iterum in Thesauris; Legem igitur cum ferat Christus, ita condit eam, tanquam in eo, & ex eo sit Spiritus eius. Et rursus; Nullam igitur naturæ differentiam Filij, & Spiritus sancti Paulus nouit, sed tanquam ex eo, & in eo naturalitèr sit, Dominico nomine eum vocat. Et animaduerte, quòd ideò dicit Paulum[b] appellasse Spiritum Dominum, quod Filij nomen est, quia ex Filio est: caussarum enim nomina caussatis solemus imponere. Item in expositione noni anathematismi. Homo factus, inquit, Vnigenitus Dei Filius, non minus permansit Deus, omnia habens quæcunque & Pater, præterquam quòd non sit Pater, & proprium habens, qui ex eo, & in eo insitus est Spiritus sanctus. Quòd si quis rursus opponat, quæ à Theodoreto in hunc anathematismum dicta sunt, primò quidem sciat, quæcunque Theodoretus contra Cyrillum scripsit, omnia reprobata, & anathemati tradita ab omnibus sequentibus sanctis Concilijs fuisse, ita vt non deceat ex maledictis,

a Ioel. 2.

b 2.Cor.3.

dictis, & iam reprobatis arguere. Deinde satis iam de hoc per nos dictũ est; quando etsi non in vtroque, in altero tamen eum mentitum fuisse probauimus, cùm ipse quidem, quòd per Filium Spiritus habeat subsistentiam, negaret, nos autem testimonijs Doctorum probauerimus verum esse; ita vt non debeamus silentio sacri Concilij niti, & inde arguere, quòd Theodoretus scripsisset, Spiritum sanctum nec ex Filio, nec per Filium subsistentiam habere, & Concilium his auditis tacuerit, nec eum redarguerit, ideò tacuit, quia eum vera dixisse sciebat. Ecce etenim probatum quidem est, Spiritum sanctum per Filium subsistentiam habere; Synodus verò non solùm de altero, videlicet quòd non ex Filio habeat subsistentiam, tacuit, sed etiam de altera parte, hoc est, quòd nec per Filium procedat, quòd tamen palàm falsum est. Quemadmodum enim hoc silẽtio prę terijt, cùm tamen falsum sit, ita etiam reliquũ, videlicet quòd nec ex Filio subsistentiam habeat, cũ ipsum quoque falsum sit. Hæc igitur & in superioribus diximus, & nunc illius noni anathematismi, contra quem Theodoretus scribens illa dixit, ipsius Cyrilli expositionem induximus, seipsum, & suam mentem exponentis, & contra maledicta Theodoreti replicantis. Non decet igitur, omisso illo, alium quærere verborum Cyrilli expositorem, & præsertim acerrimum eius hostem. Quare autem Cyrillus Spiritum dixerat proprium Filij, in nono anathematismo, quod Theodoretus carpsit, ipse exponens. Quia, dicit, ex eo est, conueniens in hoc occidentalibus Patribus; Et illi enim Spiritum dicunt Filij, & proprium Filij tanquam ex eo procedentem. Præterea ex responsione Cyrilli ad Theodoretum idem probare possumus, si quis sine contentione audiat. Procedit quidem, inquit, Spiritus sanctus ex Deo Patre secundùm verba Saluatoris, non tamen est alienus à Filio: omnia namque cum Patre habet. Et hoc ipsemet docuit, dicens de Spiritu sancto: Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt; ideò dixi vobis, Ex meo accipiet, & annuntiabit vobis. Nam etsi à Patre, inquit, procedere Spiritum sanctũ Saluator dixit, non minùs tamen est etiam Filij; Est autem Filij, quemadmodum & Patris. Superiùs namque dixit: Erat namque & est Spiritus eius, sicuti & Patris: & non magis Patris, minus Filij, sed similitèr amborum. Hoc verò nil aliud est, nisi quemadmodum est Spiritus Patris, tanquam ex eo procedens, ita scilicet etiam Filij est, tanquam ex eo, & per eum procedens. Et hoc significat cum in testimonium huius rei accipiat, quòd Filius omnia habeat quæ & Pater, & addat, quòd hoc de Spiritu dixerat Dominus. Postremò idem probat per illam authoritatem, quòd ex eo, id est, Filio accipiat Spiritus. Hoc enim & S. Epiphanius, (vt paulò post ostendetur) pro eo quòd ex eo procedat, accipit. Ipse quoque B. Cyrillus in expositione super Ioannem, ipsam authoritatem exponens, sic inquit: Accipere enim Spiritum dicimus ex Patre & Filio ea, quæ illorum sunt, non tanquam aliquando quidem non habentem insitam in eis sapientiam & potentiam; cum intelligatur habere eandem essentiam, semper etenim sapiens, & potens est Spiritus; imò verò ipsa sapientia & potentia est, non participatione, sed naturalitèr.

Si igitur id, quod Spiritus ex Filio accipit, sapientia & potentia est, hæc verò non aliquando quidem habet, aliquando verò non, semper namque talis est natura, non participatione; semperq. à Filio accipit, quæ cum non habeat participatione, natura eius sunt: quid hinc colligatur, quis ignorat?

rat? Et meritò hæc beatus dicit Cyrillus, qui in plerisque alijs locis manifestè ex Filio, sicuti ex Patre, procedere dicit Spiritum sanctum. In epistola namque ad Nestorium: Etsi est, inquit, Spiritus in propria hypostasi, prout Spiritus est, non Filius, non est tamen ab eo alienus, profluit autem ex eo sicuti ex Deo & Patre. Ne quis autem hoc verbum, profluere, de secunda & temporali processione putet hìc fuisse dictum; primò quidem sciat, quòd non est hic sermo de distributione donorum, & charismatum Spiritus, sed de ipsa eius hypostasi. Deinde hoc, profluere, semper reperies apud hunc Doctorem pro procedere accipi. Etenim tum in expositione Symboli, Profluit quidem, inquit, hoc est, procedit: tum in sexto ad Hermiam, & Spiritum quidem Veritatis eum nominat, profluere autem ex ipso asserit Patre; tum etiam plerisque alijs in locis idem dicit. Illud quoque quod dicit, Sicuti ex Deo & Patre, non superfluit. Nil enim ille superuacaneum, sed omnia cum magno pondere dicit; & ita vult, Spiritum esse Filij, prout est Patris: & ita profluere, prodire, & emanare à Filio, prout à Patre, & nullo modo aliter. Ideò in sermone ad Theodosium Imperatorem de hoc loquens, & volens probare ita esse Filij Spiritum, prout Patris, & ita ex Filio emanare eum, prout ex Patre: Non ex mensura, inquit, secundùm Ioannem [a], dat Spiritum Filius, sed ipse eum ex seipso emittit, quemadmodum & ipse Pater. Quare beatus Paulus [b] omni in hoc differentia postposita, nunc quidem Deo & Patri illum attribuit, nunc rursus Filio. Infert deinde Pauli verba, quibus æquè Filij esse Spiritus, sicuti & Patris, probatur. Nulla enim differentia est, Filij Spiritum, vel Patris dici; omnem enim in hoc differentiam Paulus postponit. At Patris dicitur Spiritus, tanquam ex eo procedens: ergo eodem modo Filij quoque dicitur Spiritus. Præterea in superioribus satis discernimus, quomodo dicitur Spiritus Filij secundùm Doctores; secundùm enim Basilium, tanquam per Filiũ manifestatus; secundùm Maximum, tanquam per Filium procedens; secundùm Patres Occidentales, tanquã ex Filio procedens. Nec igitur Cyrillus alia ratione dixisset, Spiritum Filij esse, & Filij proprium, quam alij idem cum eo sapientes Doctores dixerunt, tanquam ex Filio scilicet, siue per Filium, procedentem. Nil enim interest, ex Filio, vel per Filium dicere. Etenim ipse quoque nunc ponit ex, nunc eam mutat in per, tanquam ambæ verè dici possint. Vnde in eis quæ ad Palladium in forma dialogi scribit: Mutabilis verò minimè, inquit, est Spiritus; nam si mutabilitati subiaceret, ipsi diuinæ naturæ iste defectus ascriberetur. Siquidem Dei & Patris, necnon & Filij est, qui essentialitèr ex vtroque, scilicet ex Patre per Filium, profluit Spiritus. Item in quinto ad Hermiam, reddens caussam, cur Spiritus Filij dicatur Spiritus: Cujusnam, inquit, proprium dicimus esse Spiritum sanctum? Vtrum solius Dei & Patris? an etiam Filij? an & disiunctim vtriusque, & simul amborum, tanquam vnum ex Patre per Filium propter identitatem essentiæ? Proprium itaque Filij ipse quoque Spiritum dicit, quia per Filium est. Per Filium autem est propter identitatem essentiæ, Patris videlicet & Filij. At propter eandem ipsam omnia etiam Patris sunt Filij, præterquam quòd non sit Pater. Ita sibi ipsi per omnia consona dicit sanctus hic Doctor. Vnum etenim & eundem Spiritum ex Patre per Filium esse, vna & eadem spiratione, siue processione; & ideò illum eorum proprium ait esse, quia ex Patre per Filium est, hoc autem propter identitatem essentiæ. Vt autẽ clariùs omnis eo-

a Ioan. 3.

b Rom. 8. 2. Cor. 3. Gal. 4. Philip. 1.

rum

rum arguatur calumnia, qui contra sanam Doctoris sententiam autumant, eum ex Filio dixisse dona Spiritus mitti, non ipsam eius hypostasim, siue personam; ipse rursus adsit, hanc falsam eorum arguens opinionem, & se ipsum exponens, quidnam sit quod ait, per Filium, siue ex Filio profluere, prodire, emanare, scaturire: & simpliciter quòd in sanctificationem in hunc mundum ab eo mittitur. Ait etenim in septimo ad Hermiam, Inhabitantem enim sibi & insitum quis haberet eum, qui natura & verè Deus est, (de Filio dicens) cum Spiritum accipiat, qui non alienus, & essentia disiunctus ab eo est, sed qui ex eo, & in eo, & eius proprius est, & æquè atque ille Dominus est? Et post pauca, Misit autem nobis è cælo Paracletum, per quem, & in quo nobiscum est, & in nobis inhabitat: non alienum in nobis afflans, sed qui essentiæ suæ & Patris sui proprius est Spiritus. Quòd autem hæc de substantia Spiritus, non charismatibus non subsistentibus dicat, omnibus patet. Idem rursus in eodem, Qui verò nobis diuinam insculpsit imaginem, & similitudinem cuiusdam sigilli, supremam nobis pulchritudinem imponit, nònne Spiritus est? Ita (inquit Hermias) non tamen vt Deus, verùm vt diuinæ gratiæ minister. Et Cyrillus, Non igitur ipse Spiritus nobis, sed eius per eum gratia nobis imprimitur. Hermias, Ita videtur. Cyrillus, Ergo necessarium esset, imaginem gratiæ, non Dei, vocatum fuisse hominem. Post hæc consequenter per omnia probans, quòd hypostasis, siue persona Spiritus, ipse scilicet vnus in Trinitate, Deus erat, qui diuinam nobis in prima hominis plasmatione impressit imaginem, non gratia non subsistens: secundam item plasmatis reparationem, per salutarem discipulis insufflationem factam, per eundem Spiritum sanctum factam fuisse ponit. Dicebat etenim, Quo, anteaquam esset, modo factus fuerit homo, per sanctum videlicet Spiritum hypostaticum Deum, eodem rursus, deperdita sanctificatione, eum reparari. Si enim, inquit, gratia Spiritus ab eius substantia disiuncta esset, cur beatus quidem Moses [a], homine ad esse producto non dixerat, Sufflauit Creator omnium gratiam per Spiritum vitæ? Christus verò nobis; [b] Accipite gratiam per ministerium Spiritus? Sed illic quidem dictum est, Spiritus vitæ (vita etenim verè diuinitatis natura est) hic verò per Saluatorem Spiritum sanctum, ipsum proculdubio Spiritum credentium animabus immittentem. Hæc aperta sunt rei propositæ testimonia. Apertiùs tamen in sequentibus dirimit illam opinionem, qua quidam putant, non subsistentem nobis gratiam mitti, & per eam nos sanctificari. Ait etenim, Templa verò Dei, necnon dij & vocamur & sumus. Qua de caussa, quæras ab aduersarijs; si gratia participamus nuda, & non subsistente? At non ita se Veritas habet [c] Templa namque existentis, & subsistentis Spiritus sumus. Sed ex eis quidem, quæ ad Hermiam scribit, cùm multa sint, (quæ qui volet, illinc sibi eliget) hæc sola sufficiant, cùm apertè probent illud, quod nobis propositum erat. Ex plurimis autem, quæ in expositione super Ioannem idem Doctor elegantissimè dixit, illud nos adducemus solùm, quod super illam authoritatem dicit, [d] Qui non ex sanguinibus, &c. Ait enim, Si Deus ex Deo secundùm naturam est Spiritus; quo & per fidem in Christo participamus, dij nos etiam efficimur, tanquam iam in nobis ipsis habentes Deum, secundùm illud, [e] Inhabitabo & inambulabo in eis. Quo namque modo templa Dei essemus, nisi Spiritus natura Deus esset? Sed beatissimus quidem Cyrillus hæc, & his similia dicit:

[a] Gen. 2.
[b] Ioan. 20.
[c] Cor. 3. & 6. Psal. 81.
[d] Ioan. 1.
[e] 2. Cor. 6.

audiendum autem etiam alios, quid de eadem re dicant. Magnus itaque Basilius consona prædicto Doctori dicens, tum Spiritum homini à principio sufflatum, tum à Saluatore discipulis datum, ipsam hypostasim Spiritus fuisse asserit contra Eunomium, in capitulo cui titulus, Quòd Spiritus diuina natura est: Spiritus namque, inquiens, viuenti Verbo ad creandum adiunctus, viuens potentia, diuina natura, ineffabilis ex ore ineffabili manifestata, ineffabilitèr per sufflationem ad hominem missa, & secundùm corporalem à Christo monstratam figuram rursus ab eo per sufflationem reddita: conuenire namque decet creationi nouam reparationem. Conuenientiam autem figurauit sufflans, qui non est alius præter illum, qui à principio sufflauit, sed idem, per quem Deus sufflauit, tum quidem cum anima, nunc verò in animam. Ita hic quoque Doctor ipsum eundem Spiritum, ait emisisse discipulis Iesum, qui ipsi, & Patri tanquam Creator connumeratus, & coniunctus est. Hoc autem patet, quòd ipsa hypostasis Spiritus est. Igitur ipsa hypostasis Spiritus, & primam plasmationem hominis per illam diuinam sufflationem creauit, & Discipulis postea data est, & per eos credentibus. Et hæc est, quæ à Patre per Filium, & ex Filio profluit & emanat, quemadmodum etiam Nicæna prima Synodus in quodam loco de Spiritu dicit, Quod procedit quidem à Patre; proprius autem Filij est, & ex eo emanat. Ipsum enim eundem, qui ex Patre procedit, ex Filio emanare aiunt ij Patres. Et quid dico, Patres? ipse Saluator dicta istorum omnium approbans, illum eundem pollicetur se discipulis missurum, qui à Patre procedit; & non esse alium, qui à Patre procedit, alium quem ipse mittet. * Cum venerit, inquit, Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit. Hoc enim ipsi quoque Grammatici hoc modo construerent: Cum venerit Spiritus, qui à Patre procedit, quem ego mittam vobis: vt manifestum sit ipsum, idest, Filium missurum, quòd & à Patre procedit. Si igitur persona Spiritus à Patre procedit, eadem etiam à Filio mittitur. Quòd si gratiam Filius non subsistentem mittit, à Patre etiam non persona, sed gratia procedit. Sed hoc cum stultum, tum impium est dicere. Cùm enim de vno & eodem subiecto, videlicet Spiritu, duo quædam prædicantur, procedere scilicet, & mitti, eodem modo accipiendum subiectum de vtroque prædicato. Si igitur hypostasim Spiritus procedere intelligimus, eandem etiam mitti intelligere debemus: alitèr enim dicere absque ratione, nullam probationem adducendo, & procedere quidem, hypostasi Spiritus attribuere; mitti verò, gratiæ non subsistenti, hoc ridiculum, irrationabile, & voluntarium est, & quod nullus concedet. Mittitur igitur ex Filio ipsa Spiritus hypostasis, quæ, & à Patre procedit, quemadmodum ab ipsis Euangelij verbis, & à Doctoribus probatum est. Quare si mitti, si emanare, si prodire, si profluere, si scaturire, si oriri Spiritum à Filio audiamus, diuinam eius hypostasim intelligere necesse est: diuinam autem Spiritus hypostasim ex Filio profluere, vel emanare, & reliqua, quonam alio modo possibile est, nisi Filius caussa, siue principium ipsius subsistentiæ Spiritus sit? Sed ea, quæ Cyrillus de processione ipsius personæ Spiritus sancti ex Patre & Filio dicit, hæc & his similia sunt. Ceterum audiamus S. Epiphanium, in eius Anchorato sermone ita dicentem: Spiritus sanctus ex Patre & Filio, tertius nominatione. & rursus: Vterque habitat in iusto homine; Christus & Spiritus eius. Quòd si Christus

* Ioan. 16.

ex Pa-

ex Patre creditur Deus ex Deo, Spiritus quoque ex ipso, vel ex vtroque, quemadmodum ait Christus, [a] Qui ex Patre procedit, & hic ex meo accipiet. Et patet, quòd hic Doctor non de distributione charismatum, de diuinis autem personis, & subsistentia eorum loquitur. In testimonium verò & probationem, quòd Spiritus ex Filio quoque procedit, illam authoritatem adducit: Ex meo accipiet, docens, vt cum audimus in Euangelijs Dominum dicentem de Spiritu, quòd ex eo accipiet, ita intelligamus, ac si diceret, ex eo procedere Spiritum sanctum. Idem in eodem. Sed dicet quispiam: Ergo duos Filios esse dicimus? Et quomodo est Vnigenitus? At quisnam es tu, qui contradicis Deo? Si enim Filium nominat, qui ex Patre est, Spiritum verò sanctum, qui ex vtroque, &c. Et iterum: Spiritus sanctus, Spiritus veritatis est, tertium lumen à Patre, & Filio. Et rursus: [b] Quemadmodum enim nemo nouit Patrem nisi Filius, nec Filium nisi Pater; ita dicere audeo, nec Spiritum nisi Pater & Filius, à quo procedit, & à quo accipit; (Sed aduerte, quod in superioribus accipere pro procedere posuit) neque Filium & Patrem, nisi Spiritus sanctus, qui verè glorificat. qui omnia docet, qui ex Patre & Filio. Quid his apertiùs, quid clariùs dici potest? Nònne palam isti Doctores Filium quoque caussam siue principium Spiritus ponunt? Nònne docent ex eo quoque ipsum procedere? Quid igitur? Claudemùsne aures nostras his authoritatibus, & testimonijs Sanctorum tam multis, tam apertis, tam diuinis, tam consonis inuicem & veritati, & obstinato corde contra hæc contendemus? At hoc non sapientum, non bonorum hominum proprium est, & eorum qui dispensatores verbi, & mysteriorum Christi & esse, & videri velint.

[a] Ioan. 16.

[b] Matth. 11.

Quòd etiam Occidentales Doctores idem apertè dicunt, quòd Orientales, prout ex eorum authoritatibus nobis per Latinos datis, clarè apparet intuentibus.

Caput Octauum.

EGo quidem paucis, quoad potui, multis omissis, quod pollicitus sum, perfecisse puto. Probaui namque sufficienter, nullo Doctorum Occidentalium vsus, ipsos scilicet Patres nostros, & Doctores Orientales, Filium quoque caussam, siue principium esse Spiritus sensisse, & per omnia inuicem conuenientes & concordes, & partim ex Patre per Filium, partim ex Patre & Filio procedere Spiritum sanctum, & sapere & docere. Vestrum autem est, vt eis Doctoribus, & quidem rectis, Latinis & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ vnianimi cum eadem, quæ & Patres & Doctores nostri, crediderint. Neque putetis aut ipsos, aut Patres eorum & nostros, Occidentales videlicet Sanctos contraria Orientalibus Patribus dixisse. Minimè, minimè ita est. Et apposuissem vobis authoritates, & testimonia etiam illorũ ad persuadendum vobis, & eorum cum Orientalibus concordiam probandã, nisi vos omnes scirem & sciuisse, & audiuisse eas, cum Latini produxerint. Ad hæc cũ oratio nostra prolixior fuerit, non sunt alia addenda. Præterea licebit cuique, cum voluerit, eas & videre & legere, cum sint apud nos à Latinis datæ. Hoc autem solùm ad vestram reducendum memoriam putaui, quòd om-

nes Patres Occidentales, Hilarius, Hieronymus, Damasus, Augustinus, Ambrosius, magnus Leo, Gregorius, & ceteri multi, quàm clarè, quàm apertè vna mente, vna voce, vbique operum suorum, non vno, aut duobus membris & articulis, sed pluribus verbis, prolixis sermonibus & probationibus ex Patre & Filio procedere Spiritum sanctum affirmant, & ita ex Filio sicut ex Patre, & principium Spiritus Filium esse sicut ipse Pater, & vnum & idem eius principium esse Patrem, & Filium simul, non duo principia. Quæ omnia mente voluentes, & Orientalium Doctorum dictis comparantes, qui ex Patre per Filium, & ex Patre & Filio procedere dicunt Spiritum sanctum, item ex Filio, & ex vtroque esse, necessariò eos concordes inuicem reperiemus, & eadem de eodem sentientes in omnibus. Et superiores enim rationes, quas de concordia, & quidem necessaria Doctorum adduximus, cogunt nos credere eos consentientes inuicem, & eadem de hac diuina processione Spiritus sancti sentientes, quemadmodum etiam de alijs dogmatibus fidei. Et nunc ipsi Orientales per seipsos eadem cum Occidentalibus dicere satis probati sunt, vt nemo negare possit ampliùs eorum summam concordiam. Atqui etsi nullo modo Patres Orientales attribuerent Filio esse principium Spiritus, cum tamen nullibi aliquis neget expresse processionem Spiritus ex Filio, nemo esset, qui auderet eos dicere Occidentalibus Patribus dixisse contraria. Nunc verò cùm non solùm non negent, sed apertissimè etiam dicant, per Filium, & ex Filio procedere Spiritum, audebimùsne dicere, non eos conuenire, & concordare cum Occidentalibus? At nemo nos commendabit, imò verò nemo est, quin nos audaciæ, temeritatis, stultitiæ accuset. Scire autem hoc etiam debetis, quòd aut nullo modo acceptanda sunt, quæ reperiuntur, opera sanctorum Doctorum Occidentalium; aut si hæc acceptabimus, vt faciendum est, oportet etiam, quæ de hoc articulo dicunt, & acceptare & credere. Tam enim multis in locis operum eorum, imò verò in omnibus sparsa sunt; tantaque, & talis est continuatio, & consequentia præcedentium ad ea, quæ sequuntur, vt non possit aliquis de his aliquid suspicari. Si quis enim hanc conclusionem, & rationes eam probantes ex operibus eorum adimat, nil amplius restat, nec sensum aliquem reddunt, quæ remanent: ita connexa, ita conglutinata, & coniuncta cætera omnia cum hoc dogmate sunt.

Epilogatio, & repetitio prædictorum, & solutio friuolæ responsionis, qua quidam ad authoritates Occidentalium respondent, & exhortatio ad vnionem.

Caput Nonum.

SEd de dogmate quidem, quæ breuitèr dicenda erant, dicta sunt, nec quicquam vlteriùs addendum est. Rogo autem, posco, peto, & supplex oro vos omnes, Patres optimi, sacer conuentus, animarum pastores, duces cæcorum, eruditores insipientium, vt his omnibus consideratis, & bene pensatis, illam feratis sententiam, quæ tantæ rei conuenit, quæque perpetuam vobis famam, gloriam, & salutem pariat. Re-

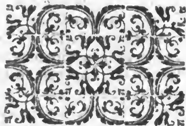
petatis

petatis enim memoria primò, quòd non erit nobis de cetero excusatio eadem, quę priùs, cur à talibus fratribus diuidamur, & hostes velimus esse Latinis tam multis, tam sapientibus, tam doctis, omni virtute præditis, non solùm illa, quæ animum ornat, sed etiam ea, quę ad corpus & temporales res attinet: quòdque quemadmodum ante generale Concilium congregatum facilior nostra excusatio erat, ita post hoc grauis nostra excusatio erit, si non habuerimus dicere caussam tali diuisione dignam. Deinde non fugiant vos, quæ de necessaria Doctorum concordia dicta sunt, nec aliter nos dicere posse, dum Christiani esse, & principia fidei saluare velimus: quòdque Patres occidentales apertissimè, ex Patre & Filio Spiritum sanctum procedere asseuerant, & Filium esse eius principium, prout Pater: orientales quoque hoc idem dicere, partim ex Patre per Filium, partim ex Patre, & Filio, & ex vtroque procedere, & ex Filio esse ipsum dicentes: cùmque hæc dicant, occidentalibus conuenire, & eadem non solùm sententia, verùm etiam verbis dicere, tanquam vno & eodem Spiritu eos illuminante loquuti. Demùm, quam solam nobis ad ea, quæ Latini dicunt, relictam responsionem video, cùm ipsi quoque nullam esse iudicaueritis, imò verò rem puerilem, & omninò ridiculam, consulamus nobis ipsis, quæ vtilia sunt, & vniri Latinis conemur, si ea, quę placita sunt Deo, facere velimus. Aut enim non acceptandi sunt sancti Doctores, nec dictis eorum acquiescendum: aut acceptandi quidem, & acquiescendum dictis eorum, non tamen omnibus; cùm ipsi quoque tanquam homines in quibusdam errare potuerint: aut quod reliquum & tertium est, nec in aliquem inciderunt errorem, & cunctis eorum verbis acquiescendum: hæc tamen, quæ Latini produxerunt, tanquam illorum Sanctorum testimonia, non ex eorum mente procedunt, nec eorum sententiæ sunt, sed Latinorum horum fictiones, additiones, & appositiones, manu, mentèque aliena libris Sanctorum inscripta. At primorum duorum neutrum certè scio, nec vos approbatis, nisi quis omnia fidei nostræ fundamenta, Ecclesiæ mysteria, omnem veritatem euertere velit: reliquum verò & tertium manifesta stultitia, apertissima ignauia est, si tot libros, tot eorum opera Doctorum, tot eorum labores, tot volumina, præsertim antiquissima manu nonnulla eorum conscripta, & per totum orbem terrrarum sparsa, & multiplicata, per ipsum item sequentium ad præcedentia connexum, & conuenientiam, ipsam veritatem luce clarius ostendentia, temerario ausu corrupta, mutata, & superaddita esse dicemus; maximè cùm videamus ipsos quoque nostros etiam antiquiores, & qui in ipsis principijs huius acerrimi dissidij fuerunt, facientes quidem mentionem authoritatum Doctorum occidentalium, nil tamen contra eas habentes, quod dicerent ratione dignum. Quo fit, vt nullo modo quis eas putare debeat corruptas fuisse, siquidem in ipso etiam contentionis principio eodem modo inscriptum libris erat; potissimum cùm nec extent apud nos alia eorum Doctorum antiqua volumina linguâ latina scripta, ad quæ facta comparatione, possemus deprehendere eorum corruptionem. Quæ omnia cùm animaduertamus, & mente repetamus, non eligamus quæ peiora sunt, nec contra nos ipsos sententiam feramus; nolimus nec nos ipsos, nec nationem nostram prodere, primò quidem auertentes à veritate, & oculos, ne videant lumen, claudentes: deinde ipsimet propria sponte contra nos ipsos omne genus malorum accumulantes,

mulantes, & multipliciter totam noſtram nationem offendentes. Quis enim ignorat, quæ etiam temporalia ex hac diuiſione nos ſecutura ſunt, quæ infortunia? quodq. communem hoſtem, & inimicum nobis Turcarum principem robuſtiorem contra nos ipſos efficiemus? in periculòq. ſunt, vt omninò ferè pereant quicunque ritum noſtrum ſequuntur Chriſtiani, nomènque Chriſti illic totaliter deleatur. Et enumeraſſem, & deploraſſem omnes particulariùs, quæ futuræ ſunt nationi noſtræ calamitates, quæ cunctis noſtris hominibus, qui in inſulis, qui vbique terrarum, qui Orientem, qui Septentrionem, qui Occidentem inhabitant, nobiſcùmque in ritu conueniunt, non dico ſolùm quæ ad corporalia, rèſque temporales attinent (non enim tanti eſſent æſtimandę) verùm etiam quę ad animam, & integritatem fidei pertinent; cùm omnes ſimpliciter, aut maior eorum pars, partim ſpontè, partim vi, periclitentur aberrare à fide, relinquere Deum, & erroribus infidelium conſentire. Narraſſem hæc, inquam, omnia, niſi vos alloquerer, qui omnia melius me noſtis. Quis enim neſcit, quod ſolùm nobis relictum refugium erat Latinorum amicitia & vnio cum eis futura, hac re ſperantibus, & nos ipſos tueri poſſe, & hoſtes deuincere; quòdque hoc ſolum hoſtem deterrebat, & eius contra nos furorem refrænabat? qua re ſi nunc priuabimur, quo fugiemus? quinam noſtræ calamitatis finis erit? quis malorum exitus? Et ſi errare quidem Latinos, & à veritate auertere deprehendiſſemus, nec ipſe profectò vobis conſuluiſſem, eis ita ſe habentibus vniri temporalium amiſſione deterritos; nec maioris præſentia quàm futura, corporum quàm animarum liberationem facere hortatus fuiſſem: imò verò & ipſe omnia quæcunque acerba potiùs ſuſtinuiſſem, & vobis, vt paſſi fuiſſetis conſuluiſſem, quàm cùm eis vniri non rectè ſapientibus. Nunc verò timendum eſt, & quidem vehementer, ne corporis quoque exitium vnà cum animi interitu etiam eligamus: ſiquidem quæ vera, quæ pia ſunt, & nil erroneum Latinis ſapientibus, quemadmodum Patres eorum, & noſtri, occidentalibus videlicet Doctoribus, ac orientalibus communibus Patribus eadem & conſentanea dicentibus, nos proprio noſtro malo abſque vlla ratione ab eis diuidi vellemus. Quòd enim ipſi occidentales Patres ſequuntur, vos quoque dicetis. Quòd autem illi eadem cum orientalibus ſapiant, hac in oratione breuiter, & ſufficienter probatum eſt; ita vt omnibus manifeſtum ſit, Latinos, omnes tum occidentales, tum orientales Patres ſequi, qui communes vtriſque Doctores, & Patres ſunt. Qua igitur ratione à talibus viris diſſidebimus? Quam excuſationem afferre poterimus, cur eis conuenire nolimus? Quæ nobis relinquetur apud Deum reſponſio, quare à fratribus diuiſi fuerimus, quos vt vniret, & ad vnum ouile redigeret, ipſe deſcendit de cælis, incarnatus, & crucifixus eſt? Quæ noſtra defenſio erit apud poſteros noſtros? imò verò apud præſentes homines noſtros? Neſcio enim, an aliqua noſtra poſteritas erit de tam magna, tam graui calamitate, tot periculis, quæ eis inferimus. Non patiamur hæc, Patres optimi; non habeamus hanc ſententiam; non ita malè nobis conſulamus, & noſtris; nolimus lupi pro paſtoribus illis fieri, qui ad nos reſpiciunt: Nos eos prodamus hoſtibus, in animarum & corporum ſimul interitum. Ego enim (& ſint mihi hæc verba in perpetuum teſtimonium toti nationi, cunctiſque Chriſtianis) nunquam huius ſententiæ ero, nec vnquam prodam corpora, animas, fidem, ciuitates, patrum ſepulcra, libertatem, & omnia

ſimul

ſimul, quæ omnia inuenio ſecutura ſchiſma, & noſtram à Latinis abſque aliquà ratione diuiſionem. Quænam digna cauſſa eſt, ob quam tot & tam horrenda eligamus pericula? Oro autem & rogo, vt etiam vos, vel omnes, vel maior pars veſtrum eadem quæ ego, de his rebus ſentiat, & benè communi vtilitati conſulat. Quòd ſi nolueritis, ego quidem ſummum Deum, & vos omnes præſentes & cunctos poſteros noſtros teſtor, quòd ſine paſſione & fraude, quæ vera, quæ iuſta, quæ vtilia, quæ conducentia nobis, & noſtræ ſaluti mihi viſa ſunt à principio vſque ad hunc diem non ceſſaui dicere, non omiſi conſulere, nec timore deterritus (ne quis me Latinis affectum putet) tacui, nec propriam ſecuritatem communi vtilitati præpoſui: ſed me & mea omnia Deo commendans, & eius diuinæ voluntati ſubijciens, qui totam mihi vitam ab ineunte ętate meliùs, quàm optaſſem, direxit atque rexit, commune bonum mihi, vt finem, propoſui; & ad hoc ſolum reſpiciens & feci, & dixi, quæcunque vel feci, vel dixi, ſimul & fidei veritatem quoad potui, & corporalem ſalutem, vt noſtri adipiſcantur, conatus. Vos verò, cùm libera ſit vobis voluntas, quodcunque agendum videatur, id agatis. Vincant autem nutu diuino etiam apud vos, quæ meliora & ſaniora ſunt. Quòd ſi (quod abſit) peior ſententia ſuperabit, hoc tamen omne genus humanum, omnis ætas, omnis ordo atque conditio ſciat (proteſtandum enim rursùs eſt) quòd innocens ego ſum ab hoc malo, hoc acerbo ſchiſmate; nec huius vnquam ſententiæ fui, nec ſum, præter omnem rationem à Latinis diuidi. Nec enim mihi perſuadeo, non rectè & verè de fide eos ſapere, & eadem, quæ ſanctos Doctores, tum orientales, tum occidentales, non credere eos. Nec ignoro, quæ hinc nos, & noſtram Rempublicam ſequentur pericula, quæ calamitates, quæ excidia. Sed præuidi, prædixi, & ne fiant, quoad potui, prouidi. Quod ſi proficere non potui, non mei dicentis, ſed audientium culpa eſt.



BESSA-

BESSARIONIS ARCHIEPISCOPI NICÆNI
Declaratio aliquorum vocabulorum, quę in Oratione sua Dogmatica de vnione, ad Græcos Florentiæ habita continentur, & quæ non in eodem sensu apud Latinos sunt in vsu, sicut apud Græcos.

NOtandum primò, quòd sancti Doctores orientales etiam in diuinis vtuntur nomine Caussæ, & Caussati, largo modo; non quidem, vt limitationem, & dependentiam importat, sed prout productionem, & emanationem à principio eius, quod est à principio, significat, & ideò me etiam ad Græcos loquentem his nominibus vsum fuisse. Ceterum quia ad quasdam oppositiones Græcorum respondeo, breuiter tamen non declaratis primò eorum oppositionibus, sed ad tacitam quæstionem respondens, eo quia ad Græcos loquebar, quibus illa nota erant: Sciendum, quod cùm doctores dicant, Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, vel profluere, & cetera similia; & ex hoc appareat, Filium quoque Spiritus principium esse; quod contra eos facit, his quatuor euasionibus hanc veritatem euadere conantur. Primò namque cùm rarissimè dicant Doctores, Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, sæpissimè verò mitti, profluere, prodire, emanare, scaturire, oriri, & huiusmodi, fecerunt sibi hanc voluntariam distinctionem, quòd videlicet verbum, Procedere, dumtaxat significaret hypostaticam, & personalem Spiritus sancti emanationem: cetera verò vocabula charismatum, & donorum eiusdem in nos distributionem, & temporalem in mundum eius missionem, quam etiam per Filium fieri concedunt. Secundò dicunt, quòd ideò dicitur ex Patre per Filium, non quia Filius est principium Spiritus sancti, sed quia Pater, & Filius sunt nomina relatiua; alterum verò relatiuorum non potest dici, quin intelligatur alterum; ideò dicendo, Ex Patre, necesse est etiam Filium nominare, propter vim ipsius relationis. Tertiò, consubstantialitatem Patris, & Filij caussam esse aiunt, vt ex Patre per Filium Spiritus esse dicatur: Cùm enim eiusdem substantiæ sint Pater, & Filius, necessariò, cùm dicitur, ex Patre, oportet quòd dicatur etiam ex Filio. Quartò, quia nonunquam rarissimè tamen, & apud poetas, quibus ob angustiam metri licet metaphoricè & abusiuè vocabulis vti, præpositionem, Per, aliquãdo repererunt idem significare, quod prępositio, Cum: dicunt, Spiritum sanctum ideò dici ex Patre per Filium procedere, quia ex Patre cum Filio simul procedit, & his modis omnes illas authoritates exponunt, siue peruertunt. Hæc nos ex ipsa met authoritatum sententia, & rationibus verissimis confutauimus, probantes hæc non posse consistere, nec opinionibus & verbis sanctorum Doctorum conuenire, prout ex ipsis verbis clarius videtur. Prætereà sciendum est, quòd in tertio œcumenico Concilio sanctus Cyrillus contra Nestorium & eius hæresim inter alia multa, quæ sapientissimè scripsit, duodecim etiam capitula edidit contra hæreticos Nestorij articulos, quæ anathematismos appellauit, eo quòd in eis errores illius anathematizat; quorum in nono contra Nestorij errorem, qui blasphemabat Filium Dei purum hominem esse, Spiritus sancti gratia per participationem sanctifi-

sanctificatum; idem sanctus Cyrillus Spiritum sanctum, Spiritum Filij & proprium Filij esse dicit. Post hæc quidam Theodoretus Cyri Episcopus, vir quidem literatissimus, humanæ tamen fragilitati subiectus, superueniens in synodum serò cum Patriarcha Antiocheno Ioanne, cùm reperissent iam Nestorium condemnatum, & pro demeritis suis sede Patriarchali Constantinopolitana priuatum, indignati, quòd eis non expectatis conclusum fuerit, defensionem Nestorij susceperunt. Theodoretus igitur, tanquam vir doctissimus, contra duodecim anathematismos Cyrilli, alia duodecim capitula edidit; quorum in nono, vbi S. Cyrillus Spiritum sanctum proprium Filij dicit esse, his verbis ait: Quod si Cyrillus Spiritum sanctum proprium Filij dicit, tanquam consubstantialem ei, hoc verò acceptamus: quòd si tanquam ex Filio, vel per Filium esse, & existentiam habentem, hoc vt blasphemiam eijcimus. Ad hęc totum œcumenicum Concilium tertium tacuit, nec increpauit Theodoretum tanquam malè dicentem. Cyrillus tamen ad ea respondit, omniaq. sua capitula alijs duodecim nouis capitulis ita denuò exponit, vt sententia eius etsi non nimis apertis verbis, clarè tamen pro nobis esse appareat. Hoc maximè Græcos oblectat, in hoc potissimum confidunt, hoc pro maximo, & insolubili argumento putant, quòd Theodoreto negante Spiritum ex Filio, vel per Filium habere esse, & subsistentiam, Concilium totum tacuerit, nec eum mendacij, & erroris redarguerit. Cyrillus quoque non ita apertè, vt putant, responderit; cùm tamen sciant Theodoretum propterea condemnatum, & ab Ecclesia multis annis eiectum fuisse. Ad hæc igitur tanquam notissima Græcis, non ea latiùs explicando, vt in Oratione videtur, respondetur. Sed nemo de Theodoreto viro doctissimo doleat; suum enim recognouit errorem, & in quarto Chalcedonensi generali Concilio (superuixit namque ad illud vsque tempus) palàm eum confessus, à sancta Synodo, tanquam honorabile membrum Ecclesiæ, susceptus, & restitutus fuit.



FINIS.

INDEX

Præcipuarum rerum, quæ in textu actorum Concilij Florentini, & in Notis continentur.

ABBates Monasteriorum vocãtur ad Concilium ab Eugenio IV. Fol. 38. & 39.
Abbates Monasteriorum præsentes Concilio Ferrbriæ inchoato. 46.
Abbatum sedes in Concilio. 72.
Abbatum ornatus. 73.
Abbas generalis Cistercienſium Orator Ducis Burgundiæ. 141.
Abdalas Archiepiſcopus Edeſſæ. 385.
Abſentes propter infirmitatem Cardinales informantur, & dant vota. 62.
Acolythorum ſedes. 63.
de Additione verbi, Filiòque, diſputatio. 95. & 175.
Additio verbi, Filiòque, vtrum ſit deſumpta ab intrinſecis ipſi ſymbolo, vel ab extrinſecis. 98.
Additionem, Filiòque, non eſſe verè, & propriè additionem, neque eſſe prohibitam diſputatur. 109.
Additio, Filiòque, an ſit declaratio. 103. & 120.
Additionem, Filiòque, licitam fuiſſe deſcribitur in cedula. 289.
Aegyptij inter Miſſarum ſolennia memoriam facere promittunt Papæ Romani. 324.
Aegyptij à Sanctis Martyribus numerant annos. 352.
Aethiopum Reges à Salomone, & Regina Saba originem ducere gloriantur. 380.
Aethiopum computatio annorum qualis. 378.
Aethiopum Orator ad petendam vnionem. 375.
Eorundem literæ. 377.
Aethiopum Oratorum in Vrbem ſolennis ingreſſus. 382.
Aethiopum Oratoribus Eugenius IV. oſtendi iubet Veronicam. 379.
de Aethiopum vnione teſtimonia. 380.
Albertus Monachus Ord. Minorum. 323. & 353.
Alexãdrina Eccleſia prima filia Romanæ, quia Petrus illam inſtituit. 303.
Alexandrinorum anni numerantur à Sanctis Martyribus. 352.
Alexandrinus Patriarcha tertius poſt Papam. 389.
Alexandrini Patriarchæ reſponſio ad Eugenij IV. literas de vnione. 323.
Alexius Laſcharis. 391.
Aloyſius Epiſcopus Foroliuienſis. 93.
Alphonſi Magni Regis Oratores. 67.
Anathermes Metropolita Rhodi. 324.
Andreas Abbas S. Antonij Orator Ioannis Patriarchæ Iacobinorum. 352.
Andreas Coloſſenſis latini, græciq. idiomatis peritiſſimus. 93.
Andreæ Coloſſenſis, & Marci Epheſij dialogus. ibid.
Andreæ de S. Cruce Operis ſuſcepti modus. 91.
de Andreæ de S. Cruce Collationibus compendioſa relatio. 67.
Andreas de S. Cruce priuatas diſputationes non recenſet. 68.
Andreas de S. Cruce opus quod deſideratur. 80.
Angelus Maſſarellus Concilij Tridentini Secretarius. 354.
Angelus Maurocenus miles Scienſis. 378.
Pro eodem literæ Eugenij IV. ibid.
Angliæ Regi ſcribit Eugenius IV. 17.
Anglorum Rex contra temeraria Baſileenſium geſta. 27.
Antiochena Eccleſia cur dicatur tertia poſt Romanam. 303.
Antiochenus Patriarcha quartus poſt Papam 389.
Antirreſis quid. 324.

Anto-

Antonius Condulmarius deputatur Capitaneus Galearum ad Græcos in Italiam conducendos. Fol. 17.
Antonius Heracleensis absens tẽpore vnionis, quia contentiosus. 269.
Antonius de Pace pedes à dextris equitantis Pontificis. 53.
Antonius Portugallensis Episcopus Orator ad Græcos in Italiam conducendos. 21.
Archiepiscoporum sedes in Concilio. 72.
Archiflaminum minorum loco fuerunt ab Ecclesia constituti Metropolitæ. 304.
Armenorum Apocrisarij veniunt ad Concilium, & Papam venerantur. 348.
Cum eisdem de fidei Sacramentis certatum est. ibid. *Eorum mandatũ.* ibid.
Armenorum, & Latinorũ Interpres. 371.
Armenorum vnio. 351.
pro Armenis Decretum. 363.
Arnoldus Rodulphi Notarius Concilij. 48.
S. *Athanasius floruit tempore Didimi.* 271.
Auditorum sacri Palatij Apostolici sedes. 63.
Auenio ciuitas in Gallia eligitur pro celebrando Concilio 2. & 6.
Augustinus Patricius Canonicus Senensis. 353.
Auuisamenta de modo sedendi in Concilio 56.
Auuisamenta pro stabilimẽto Concilij Ferrariensis. 48. 49. & 50.
Auuisamenta contra remanentes Basileæ post translationem Concilij Ferrariam. 60. & 62.
S. *Basilij locus de processione Spiritus sancti à à Filio, restituitur.* 212. 222. 223. 392. & seqq.
Item eiusdem locus alius restitutus. 229. 233. & 395.
Item locus alius restitutus. 235. 244.
Item alius in sua liturgia. 329. *Nota.* 27.
SS. *Basilij, & Epiphanij authoritatibus probatur, Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio.* 200.
Basilius Ordinis Minorum, Latinorum, & Armenorum interpres. 371.
Basileæ contumaciter perseuerantibus Eugenius mandat negari mercimonia. 66.
Basileensis Concilij studium pro Græcorum accessu ad Concilium. 1.
Basileensis Concilij decretum de transferendo Concilio ad ciuitatem Auenionensem. 2.
Basileensis Concilij decretum translationis Concilij Florentiam, seu Vtinum. 3.
Basileensis Concilij decreta translationis Concilij inter se discrepantia. 4.
Basileensis Concilij translatio Ferrariam. 28. & 36.
Basileensis Concilij factio Eugenio IV. infensa vilis. 5.
Basileensis Concilij funestus exitus. 13.
Basileenses remouebant Græcos ab vnione cum Romana Ecclesia. 14.
Basileẽsium monitorium contra Eugenium IV. 27. & 32.
in *Basileenses Patrũ Conc. Florent. vota.* 59.
Basileensium decreta irritantur, ipsiq. in censuras, & pœnas incidisse declarantur. 64.
Basileensis Concilij assertiones de potestate Concilij supra Papam damnatur in Concilio Florentino ab Eugenio Summo Pontifice. 336.
Basileense Concilium non recipitur in Gallia. 348. *Nec à Sorbona.* 347.
Basileensium plura gesta ab Eugenio IV. reuocantur. 335.
Iidem è contra libellum Eugenij, qui incipit, Moyses, *damnant.* ibid.
Concilij Constantiensis decretum approbatum à Basileensi de potestate Concilij supra Papam ab obediẽtia sola Ioannis XXIII. conditum 339. & 341.
Quo sensu intelligendum eiusmodi decretum. 345.
Concilium Constantiense in tria diuiditur tempora. 341.
Bauariæ Duci Comitique Palatino Rheni scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 189.
S. *Bernardi sacellum in Palatio Magni Ducis Hetruriæ.* 322.

Bessarionis Orationes graecolatinae quales. 325.
Eiusdem Oratio. 85. & 425.
Eiusdem opusculum ad Alexium Lascharim de successu synodi Florentinae. 391. *Eiusdem Oratio dogmatica.* 425.
Bissipatus aliàs Dissipatus quid 16.
Blondus Blondi Eugenij IV. & Cardinalis Camerarij Secretarius. 26. *Item Camerae Apostolicae Notarius.* 43.
Boetius floruit tempore Iustini Imperatoris. 267.
Brandeburgēsi Marchioni scribit Eugenius vt Oratores mittat ad Concilium. 189.
Bucentauri, in quo Patriarcha Graecorum nauigauit, ornatus. 71.
Bulla vnionis, quando, quomodo, & per quos lecta, scripta, subscripta & publicata. 322.
Bulla vnionis Graecorum, Armenorum, & Iacobinorum originalis donata Reipublicae Florentinae. 322.
Cabilonensis Episcopus Orator Ducis Burgundiae. 141.
Caffa ciuitas olim Theodosia sub Ianuensium dominio. 349. *in postilla.*
Canon Chalcedonensis de Primatu Cōstātinopolitanae Ecclesiae post Romanam expressè reprobatus. 328.
Canones contradicentes conuocationi Concilij facta per Papam sunt apocriphi. 305. & 329.
Capitula inter Papam, & Marchionem Ferrariae. 42.
Cardinaliū nomen apud Graecos quale. 84.
Cardinalis Decanus qui. 80. *Nota* 3.
Cardinales duo occurrūt Patriarchae Graecorum. 71.
Cardinalium sedes. 63. & 72.
Cardinales absentes à Congregatione propter infirmitatem informantur, & dant vota. 62.
Cardinalis S. Crucis mittitur Venetias ad Graecos recipiendos. 70.
Cardinalis S. Sabinae aliàs S. Angeli mittitur Venetias ad recipiendos Graecos. 70.
Carolus Strozzius. 322.
Castellae, & Legionis Rex. 53.
Caussa apud Graecos idem quod principium. 211.
Caussae criminales, & ciuiles inter Latinos, & Graecos à quibus cognoscendae. 19.
Cedula vnionis Graecorum. 283.
Cedula de Purgatorio. 285. & 288.
Cedularum lectio. 312.
Chaldaeorum vnio. 387.
Charisij professiones fidei siue publicae, siue priuatae admissae fuerunt in Concilio Ephesino. 129. & 140.
Christophorus Episcopus Coronensis Orator ad Graecos in Italiam conducendos. 21.
Christophorus de Rogerijs deputatur Promotor Concilij. 48.
Cisterciensium Abbas generalis orat nomine Ducis Burgundiae. 141.
Clerici graeci non genuflectunt, sed curuato capite reuerentiā exhibent. 70. & 315. *genu flexo Summo Pontifici reuerentiā exhibent.* 322.
Codices Romani graecis veriores 258.
Collatio, & Sessio in quo differant. 67. 68.
Coloniensi Archiepiscopo scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 189.
Colossensis Archiepiscopi oratiuncula. 89.
Colossensis idem ac Rhodiensis. 93.
Concilium sine Papa nec conuocari, nec esse potest. 304. & 329.
Concilium conuocatum sine authoritate Sedis Apostolicae semper fuit vt Conciliabulum reputatum. 328.
Conciliorum diffinitiones Papa praesente, authoritate Papae, approbante Concilio fiunt. 82.
de *Concilij potestate supra Papam propositiones damnantur.* 340.
Concilium certum incerto & dubio Pontifice est superius. 346.
Concilij potestas in casu haeresis vel schismatis, remissiuè. 346.
Concilium Basileense Gallia non quasi Palladium veneratur, sed velut Equum Troianum, aut Seianum habet. 348. *Vide Basileense Concilium.*

Concilij Florentini acta cum græcis relata à græco Scriptore, & ab Andrea de S. Cruce.67. remissiuè ad præfationem operis. Vide & Græcus Scriptor.

Concilij Florentini congregandi caussa. 69.

Concilium in tres status diuisum. 313. *Vbi verbum, Status, declaratur. ibid.*

Confessarij græci ferè omnes sunt Monachi. 332.

Confessione sacramentali ferè nunquam vtuntur græci, & quare. 331.

Congregatio generalis in Palatio Apostolico. 313.

Congregatio solennis. Vide V. Sessio.

Constantiense Concilium. Vide Concilium Constantiense.

Constantinopolitanæ Ecclesiæ origo. 303.

Constantinopolitanæ Ecclesiæ primatus post Romanã à Pontificibus permissus tranquillitatis caussa. 328.

Constantinopolitanus Patriarcha secundus post Papam. 289.

Constantinus Patriarcha Armenorum. 348.

Conuentio secreta Florentiæ. 191.

Corpus Christi in azymo, siue in fermentato pane triticeo veraciter conficitur. 289. & 293.

Corruptio librorum non Latinis, sed contendentibus cum eis tribuenda. 394.

Cruciferi qui & vnde appellati. 73.

Cruciferi S. Sophiæ Cardinales vocantur. 84.

Cubiculariorum sedes. 63.

Daciæ Regi scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 189.

Damascenus. Vide Ioannes Damascenus.

Decimæ pro subsidio Græcorum. 78.

Decretum Eugenij IV. irritans Basileensiũ decreta, & declarans, eos incidisse in censuras & pœnas. 64.

Decretum pro Armenis. 363.

Decretum pro Græcis. 360.

Decretum pro Iacobinis. 354.

Decretum pro Syris. 384.

Decretum seu diffinitio vnionis in sessione solenni lecta. 315.

Demetrius Cydonius sapientissimus vir. 393.

Deputati ad formandum decreta super auisamentis pro stabilimẽto Concilij Ferrariensis. 48.

Deputati ad publicas disputationes. 75.

Deputatorum electio pro tractãda dogmatum diffiniendorum expressione. 309.

Didimus præceptor Sancti Hieronymi. 271.

Eius tempore floruit Sanctus Athanasius. ibid.

Disputationes, seù Disceptationes publicæ fieri solitæ. 75.

Disputatores pro Latinis, & Græcis eliguntur. 84.

Dissipatus, aliàs Bissipatus quid. 16.

Doctorum, & Magistrorum sedes. 63.

Doctores non habent ius ad decidendum in Concilio. 83.

Dogma de Purgatorio. 285. & 288.

pro Duce Burgũdiæ orat Generalis Abbas Cisterciensium. 141.

Ecclesia vniuersalis quomodocunque consideretur, habet rationem membrorum respectu Romani Pontificis. 290.

Ecclesiæ vniuersalis regimen non est penès Patriarchas. 303.

Edessæ Archiepiscopus. 385.

Electi Tudensis ob infirmitatem absentis votum admittitur. 62.

Ephemeridum curiæ liber quid. 68.

Ephesini Archiepiscopi propositio de additione verbi, Filioq. 84. & 91.

SS. Epiphanij, & Basilij authoritatibus probatur, Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio. 202.

Episcopi vocantur ad Concilium ab Eugenio IV. 38.

Episcopi præsentes Concilio Ferrariæ inchoato. 45.

Episcoporum sedes in Concilio. 72.

Eucharistiæ forma in Liturgia græca. 329. *Nota* 27.

Euchologiorum modernorum error in Liturgia S. Basilij. 329. *Nota* 27.

Eugenij IV. pro vnione Græcorum Latinorùmque labor, & studium. 1.

Eugenij IV. literæ ad Ianuenses, vt saluum conductum Græcis concedant. 16.
Aliæ ad Principes Christianos pro felici Græcorum in Italiam aduentu, & vnione cum Ecclesia Romana. 16.
Eugenius IV. se obligat pro expensis, alijsque promissis in Concilio Basileensi, videlicet pro expensis itineris, commorationis, & reditus Græcorum Constantinopolim. 27.
Eugenij IV. ingressus Ferrariam. 53.
Eugenius IV. humiliter se subijcit correctioni Patrum Concilij Ferrariensis. 54.
Eugenij IV. locus, & vestitus in publica sessione. 63.
Eugenius mittit Venetias ad recipiendos Græcos. 70.
Eugenij IV. literæ de Indulgentijs, & subsidio pro Græcis. 76.
Aliæ de decimis pro eorundem subsidio. 78.
Eugenij literæ ad Principes, quibus notificat translationem Concilij Ferraria Florentiam, eòsque hortatur ad Concilium. 189.
Eugenij Papæ breuis Oratio ad Patres Concilij. 283.
Eugenius IV. notificat Principibus Christianis Græcorum vnionem, Armenorùmque proximè futurum aduentum, eòsque hortatur ad eripiendos ab infidelibus Christianos. 334.
Eugenius IV. plura per Conciliabulum Basileense gesta reuocat. 335.
Eugenij IV. constitutio, quæ incipit Moyses, *contra Basileenses.* 336.
Eugenij IV. literæ ad Constantinum Palæologum Despotum pro vnionis implemento. 374.
Eugenij IV. literæ pro tuta Angeli Mauroceni nauigatione. 378.
Aliæ ad Canonicos S. Petri, vt Oratoribus Æthiopis Veronicam ostendant 379.
Eugenij IV. literæ responsiuæ ad Ioannẽ Palæologum Romæorum Imperatorem. 383
Eugenij IV. literæ ad Græcos post eorum discessum de processione Spiritus sancti. 383.
Eugenio IV. Florentiam tendenti insidiæ parantur. 325.
Eugenij IV. Portæ æneæ in Basilica Sancti Petri. 70. & 322.
Eugenij IV. Epitaphium in Basilica S. Petri 381.
Expensarum pro conducendis in Italiam græcis Decreta. 22.
Earundem promissio facta ab Eugenio IV. 23. & 26.
Ferdinandus Vghellus Abbas Sanctorum Vincentij, & Anastasij ad Aquas Salnias. 322.
Ferrariensis Concilij indictio. 28. & 36.
Ferrariense Concilium inchoatur. 45.
Ferrariensis synodi declaratio. 74.
Ferrariensis Marchio mittitur Venetias ad Græcos recipiendos. 70.
Vide etiam Verbo Nicolaus.
Fidei professio. Vide V. Professio.
Flaminum loco fuerunt ab Ecclesia constituti Patriarchæ. 304.
Florentia, aut Vtinum, seu alia ciuitas in Italia eligitur pro transferendo Concilio Basileensi. 3.
Florentiæ electio pro celebrando Concilio. 6. & 7.
Florentiam Concilium Ferrariense transfertur. 188.
Florentini Concilij Romam translatio quãdo. 353.
Florentini Ciues in Forensium receptionibus curiosi. 190.
S. Francisci Fratres de Obseruantia prædicant contra concubinarios Sacerdotes Hungariæ 17.
Franciscus tituli S. Clementis Presbyter Cardinalis fit Legatus ad partes Græciæ. 383.
Francia quomodo veneretur Concilium Basileense. 348.
Francorum Regi scribit Eugenius IV. 17.
Galearum Pontificiarum deputatio Capitanei

tanei ad Græcos in Italiam conducendos. 17.
Gallia quomodo veneretur Concilium Basileense. 348.
Galliæ Regi scribit Eugenius IV. 17.
Generales Ordinum vocantur ad Concilium ab Eugenio IV. 39.
Generales Ordinum præsentes Concilio Ferrariæ inchoato. 46.
Georgius Frey de Vilshouers, Basileensis Concilij notarius. 4.
Giselbertus Bonnere Tornacensis, Concilij Basileensis notarius. 4.
Gradensis Patriarchæ sedes in Concilio. 72.
Græci Oratores contra Basileen. decretum de transferendo Concilio protestantur. 2.
Græcia docta, parensq. omnium artium vnionem exoptat. 14.
Græcorum Oratores destinantur ad Eugenium IV. 70.
Græci Venetias nauigant cum Legatis Papæ. 12.
Græci cur spretis Basileensium nauibus, Pontificis triremibus in Italiam aduenere. 69.
Græci Venetijs recepti. 70.
Græcorum Imperator Ferrariam ingreditur. 70. Genuflexus Pontificem veneratur. ibid.
Græcorum Patriarcha Constantinopolitanus Ferrariam ingreditur. 71.
Græcorum in ciuitatem Florentiæ ingressus. 190.
Græcorum sedes in Concilio. 72.
Græci inter Missarum solennia Summi Pontificis osculãtur fimbrias, & reuerẽtiam exhibent 315. Genu flexo. 322.
Non genuflectere solent. 80.
Seculares Græci genuflectunt coram Papa. 70.
Græcorum habitus. 73.
Græcorum Cardinales qui. 84.
Græcorum lachrymæ orante Eugenio Papa. 283.
Græcorum vnionis decretum. 360.
Idem absque violentia secutũ. 405.
Græci Clerici non genuflectunt sed curuato capite reuerentiam exhibent. 70.
Græci non præmittũt confessionem celebrationi sacrificij, imò ferè nunquam confitentur, & quare. 331.
Græcorum mos corrumpendi libros. 213. 214. & 223.
Græci scriptoris omissiones in recensendo Concilio Florentino. 68.
Eiusdem fides. 108.
Idem mendacij redarguitur. 331. & 332.
Græcus scriptor refert mãdatum Patriarchæ in Concilio diuersum ab eo, quod refert Andreas 81. in 5. Nota.
Eiusdem & Andreæ in recensendis collationibus, & sessionibus Concilij Florentini modus. 67. remissiuè ad præfationem operis.
Idem dicit, Deputatos latinos euagatos extra propositum, sed falsò. 108. in 1. Nota.
Eidem fides non adhibenda in recensendis dictis Iuliani Cardinalis. 109. in 1. Nota.
Idem refert plures interrogationes latinorum, & responsiones Græcorum lecto decreto fidei dum essent discessuri. 331.
S. Gregorius Archiepiscopus, illuminator dictus Armeniæ. 340.
Hæreticorum mos corrũpendi libros. 213. & 214.
Helias Episcopus Maronitarum. 387.
Henrico Regi Daciæ scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 189.
Henricus VI. Rex Angliæ corripit Basileẽses aduersùs Eugenium IV. audentes. 27.
S. Hieronymi præceptor quis. 271.
Hispaniæ aliquot Episcoporum regula fidei. 268.
Hugon de processione Spiritus sancti scripsit, tercentum ferè annis ante Concilium Florentinum. 394.
Hungariæ Sacerdotes concubinarij. 17.
Iacobinorum Patriarchæ literæ ad Eugenium IV. 351.

Iacobi-

Iacobinorum Oratoris propositio in Concilio. 352.
pro Iacobinis Decretum. 354.
Iacobus Derbayes Notarius Concilij. 48.
Ianuensium saluus conductus pro Græcis. 16.
Ierosolymitanæ Ecclesiæ origo. 303.
Ierosolymitani Patriarchæ ritus Latini sedes in Concilio. 72.
Ierosolymitanus Patriarcha quintus post Papam. 289.
Ignatius Patriarcha Syrorum. 385.
de Igne corporeo in Purgatorio articulus non est de fide. 327.
Imperatoris maiestas minor Romani Pontificis. 329.
Imperatoris Romanorum sedes in Concilio. 72.
Imperatoris Græcorum mandatum factum suis Oratoribus ad Concilium, & Papam. 25.
Imperatoris Græcorum habitus. 73.
Eiusdem Curia. ibid.
Imperator Græcorum Græciq. Patres Florentia patriam versùs discedunt. 321.
Indulgentiæ, & subsidia pro Græcis. 76.
Infirmi absentis votum admittitur. 62.
Innocentius III. Patriarchatum latinum in ciuitate Constantinopoli primùm instituit. 332.
Interpretis Græcorum laus, sedes, & munus. 90.
Interpres quandòque non benè exponebat. 206.
Interpres Armenorum, & Latinorum. 371.
Ioannis Bissipati Ambasiatoris Imperatoris Græcorum protestatio. 8. & 9.
Ioannes Card. tit. S. Petri ad Vincula Cõcilij Basileensis Legatus. 2.
Ioannes Episcopus Foroliuiensis. 93.
S. Ioannis Damasceni locus de processione Spiritus sancti explicatur. 420. 421. & 441.
Ioannes de Monte nigro. 93. & 94.
Ioannes de Prato Promotor Concilij Ferrariensis. 55.
Ioannes de Ragusio Ordinis Prædicatorum Orator ad Græcos in Italiam conducendos. 21.
Ioannes Segobius vir acer & [illegible]. 33[illegible].
Ioannis Vuicleff hæreses [illegible] damnatæ. 342.
Iordanus Vrsinus Card. Præsidens Concilio Ferrariensi. 55.
Iosephi Patriarchæ Constantinopolitani obitus. 284. *Sepultura, & epitaphium* ibid.
Iouis simulacrum in loco Resurrectionis Dominicæ colebatur. 338.
Isidorus in Hispania floruit tempore Beati Gregorij Dialogi. 268.
Iulianus Card. Legatus hortatur Basileenses frustra ad concordiam. 13.
Iulianus Cæsarinus Cardinalis donat originalia vnionis Græcorum, Armenorũ. & Iacobinorum Reipublicæ Florentinæ. 322.
Iustiniana familia Domina Chij. 34. in postilla.
Iustinus de Planca Consistorialis Aduocatus. 54.
Latini Patres mitrati quot. 72.
Eorum ornatus qualis. ibid.
Latinorum sedes in Concilio. 72.
Latini à corruptione librorum alieni. 394.
Legati Apostolicæ Sedis ad Concilium Basileense transmittuntur 2.
Legati mittuntur Constantinopolim à saniore parte Concilij Basileensis, quæ Florentiam elegit. 12.
Alij item mittuntur à parte, quæ Auenionem elegerat. ibid.
Legatus de latere ad Concilium Ferrariæ destinatur. 44.
Leonardus Aretinus Florentinorum Cancellarius. 190.
Libri Romani græcis veriores. 258.
Librorum manuscriptorum antiquitas, falsitas, & correctio ex quibus deprehendatur. 213.
Liberij Papæ epistola. 182.
Ludouicus Episcopus Foroliuiensis. 93.
Ludouicus de Roma Apostolicæ Sedis Protonotarius. 4.

Ludoui-

Ludouic[illegible]us. 67.
Magistrorum [illegible] Doctorum sedes. 63.
Marchio Ferrariensis vide V. Nicolaus.
Marci Ephesij, & Andreæ Colossensis dialogus. 93.
Marcus Ephesius absens tempore vnionis, quia contentiosus. 269.
Marcus Archiepiscopus Tarantasiensis Orator ad Græcos in Italiam conducendos. 21.
Maronitarum vnio. 387.
Matricula Concilij. 57.
S. Maximi locus de processione Spiritus sancti declaratur. 441.
Membrana antiquior papyro. 213.
Metropolitæ loco Archiflaminum minorum constituti. 304.
Militares ordines vocantur ad Concilium ab Eugenio IV. 39.
Missa Spiritus sancti in Græcorum absẽtia celebratur solenniter. 72.
Modus procedendi in disputationibus. 93.
Moguntino Archiepiscopo scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 189.
Monachorum ornatus. 73.
Monarchicum regimen melius alijs. 303.
Morinẽsis Episcopus Orator Ducis Burgũdiæ. 141.
Nicæni Concilij originales Canones in Patriarchio Romano. 217.
Nicæni Archiepiscopi sermo. 85.
Nicodemi Abbatis Aethiopum Orator, & literæ ad Eugenium pro vnione. 375. & 377.
Nicolaus Albergatus Cardinalis Legatus de latere destinatur ad Concilium Ferrariæ. 44.
Nicolaus Archiepiscopus Panormitanus. 67.
Nicolaus Cardinalis tit. S. Crucis Concilij Basileensis Legatus. 2.
Nicolaus de Cusa Orator ad Græcos in Italiam conducendos. 21 & 213.
Nicolai Estensis Marchionis Ferrariæ salusconductus pro omnibus ad Conciliũ venientibus. 41.
Eiusdem conuentiones cum Cardinali Camerario de obsequijs, & seruitijs præstandis tempore Concilij. 42.
Nicolaus Marchio Ferrariæ à sinistris equitantis Pontificis. 53.
Nicolai interpretis laus. 90.
Niuernensis Episcopus Orator Ducis Burgundiæ. 141.
Notarij Concilij Basileensis. 4.
Notarij Concilij deputantur. 48.
Notarij, & Promotores Concilij. 57.
Oddus de Varis Apostolicæ Sedis Protonotarius. 4.
Oecumenici titulus soli Pontifici Romano conuenit, vbi plura de huiusmodi titulo afferuntur. 325. & seq. & 329.
Oratio Bessarionis. 85. & 425.
Oratio Colossensis Archiepiscopi. 89.
Oratorum ad Græcos in Italiam conducendos confirmatio, aliorùmque adiunctio. 20.
Oratores Alphonsi Magni Regis, 67.
Oratores Ducis Burgundiæ in Concilio recepti. 141.
Ordo procedendi in disputationibus. 93.
Ordinum Generales vocantur ad Conciliũ ab Eugenio IV. 39.
Ordinum Regularium Generales, alijque præsentes Concilio Ferrariæ inchoato. 46.
Orientalium mos corrumpendi libros. 213. 223.
Papæ Romani maiestas maior Imperatoria. 229.
Papam esse totius Ecclesiæ caput describitur in cedula. 389.
Papa habet potestatem vniuersalis Ecclesię. 186.
Papa Romanus semper Ecclesiæ vniuersali præponitur, vt caput membris. 290.
Papa Vicarius Christi, totius Ecclesię caput, omnium Christianorum Pater. 290. Doctor fidei Christianæ. 291.
Papæ Primatus, & potestas rationibus, & authoritatibus demonstratur. 298.
Papa habet immediatam potestatem superioris in omnes Patriarchas. 304.

Papæ

Papę Romani memoria fit inter Missarum solennia ab Aegyptijs. 324.
Papæ nomen concessum Patriarchæ Alexandrino à Cælestino Pontifice Romano. 323.
Papyrus recentior membrana. 213.
Papyri vsus tercentum annis ante Concilium Florentinum. 393.
Paradisus est Ferrariæ palatium. 70.
Patrum vota in sessione Ferrariẽsi contra Basileenses. 59.
Patriarchæ loco flaminum constituti. 304.
Patriarcharum ordo. 289. & 330.
Patriarcha vnus non habet potestatem in territorio alterius Patriarchæ. 304.
Patriarcha Constantinopolitanus criminationes Basileensium contra Eugenium non audit. 12.
Patriarchæ Constantinopolitani mandatũ factum suis Oratoribus ad Concilium, & Papam. 25.
Patriarchæ Constantinopolitani mandatũ in Concilio lectum. 74.
Patriarchæ Constantinopolitani mandatũ à Græco Scriptore relatum, examinatur. 81.
Patriarcha Græcorum Ferrariam ingreditur duobus Cardinalibus associatus. 71.
Patriarcha à Papa recipitur Ferrarię. 71.
Patriarchæ Armenorum mandatum pro Oratoribus ad Concilium accedentibus. 349.
Patriarchæ Gradensis sedes in Concilio. 72.
Patriarchæ Iacobinorum literæ ad Eugenium IV. 351.
Patriarchæ Ierosolymitani sedes in Concilio. 72.
Patriarcha Syrorum. 385.
Patriarchatum latinum in ciuitate Constantinopolitana Innocentius III. primùm instituit. 332.
Pauli Imperialis Consulis ciuitatis Caffæ literæ ad Eugenium Papam. 349.
Pauli Imperialis priuilegium ab Eugenio IV, concessum. 350. *in postilla*.
Pestis Ferrariæ. 187.
Petrus Augustensis Episcopus Orator Sigismundi Imperatoris ad Concilium Basileense. 27.
Petrus Dignensis Episcopus Orator ad Gręcos in Italiam conducendos. 21.
Petrus de Nofeto Notarius Concilij. 48.
Philippus Dux Burgundiæ Oratores ad Concilium mittit. 141.
Philothei Patriarchæ Alexandrini epistola ad Eugenium IV. 323.
Pœnitentiæ Sacramentum Græci ferè perdidere, & quare. 331. & 332.
Pontificis sedes in Concilio. 72.
Portugalliæ Regi scribit Eugenius IV. 17.
Præcedentia inter Episcopos Cardinales. 80.
Præcedentia Patrum circa modũ sedendi in Concilio. 56.
Prælatorum noua vocatio. 57.
Prępositiones Ex, & Per in processione Spiritus sancti, explicantur. 421. 432.
Procedendi forma in caussis ciuilibus inter latinos, & græcos. 19.
Procuratorum Ordinum sedes. 63.
Professiones fidei quæ admittendæ, quæuè reijciendæ. 161. & 175.
Professiones fidei Charisij, siue publicæ, siue priuatæ admissæ fuerunt in Concilio Ephesino. 129. & 140.
Prohibitio de non addendo intelligitur de non addendo contraria, non autem declaratoria. 120.
Promotor Concilij Ferrariensis deputatur. 48. & 55.
Promotores & Notarij Concilij. 57.
Protonotariorum sedes. 63.
Prouincialium Ordinum sedes. 63.
Purgatorium esse, authoritatibus S. Scripturæ & SS. Patrum probatur. 285.
de *Purgatorio cedula*. 285. & 288.
Religiosorum ornatus. 73.
Rex Castellæ, & Legionis. 53.
Rheni Comiti Palatino, & Bauariæ Duci scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 389.
Ritus latinus quare conseruandus in partibus Orientis. 332.
Rhodiensis idem, ac Colossensis. 93.

Rodericus Episcopus Calaguritanus in Basileenses inuehit. 13.
Romam transfertur Concilium Florentinum. 379.
Romani Codices græcis veriores. 258.
Romani Pontificis sumptus in conducendis græcis ad Concilium. 85.
Russiæ Metropolita. 85.
Sabaudia eligitur pro celebrando Concilio. 2.
Saluusconductus Eugenij IV. pro Græcis in Italiam venientibus. 19.
Saluusconductus Eugenij IV. pro omnibus ad Concilium accedentibus. 39.
Alius Nicolai Estensis Marchionis Ferrariæ. 41.
Saxoniæ Duci scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 189.
Scotiæ Regi scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 189.
Scripturæ sacræ nullus potest addere. 186.
Secularium ornatus in Concilio. 73.
de Sedendi modo in Concilio. 56.
Sedilium ordo in Ecclesia Ferrariensi pro celebrando Concilio. 72.
Sessio, & Collatio in quo differant. 67. & 68.
Sessio Deputatorum pro decretis formandis super auuisamentis. 48.
Sessio I. 8. Ianuarij. 1438. 45.
Sessio 10. Ianuarij. 1438. *pro publicandis decretis super auuisamentis.* 49.
Sessio siue solennis Congregatio 8. *Februarij.* 1438. 53. *Alia.* 10. *eiusdem.* 55.
Sessio siue solennis Congregatio 11. *Februarij.* 57.
Sessio publica. 15. *Februarij.* 63.
Sigismundus Cæsar author, fautorq. Concilij. 13.
Sigismundo Imperatori scribit Eugenius IV. 16.
Sigismundus Imperator mittit Oratorem ad Concilium Basileensem. 27.
Solennitates in principio Sessionis. 63.
S. *Spiritus in Saxia Præceptor vocatur ad Concilum.* 39.
Spiritus sanctus à Patre Filioq. procedere probatur. 192.
Spiritus sancti processio à Filio authoritate S. Basilij probatur. 212.
Spiritum sanctū procedere à Patre, & Filio probatur authoritatibus SS. Epiphanij, & Basilij. 202. *& aliorū SS. Patrum* 215. *&* 233. *& S. Scripturæ.* 258.
Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio probatur Sanctorum Patrum Græcorum authoritatibus. 269.
Spiritum sanctum non procedere à Filio probare conatur Ephesius. 45.
Subdiaconorum sedes in Concilio. 63.
Subsidium, & Indulgentiæ pro Græcis. 76.
Syrorum Patriarcha. 385.
Syrorum vnio. 384.
Thaurica Chersonesus postea Gazaria. 349.
S. *Tharasius titulum œcumenici nusquam vsurpauit.* 327.
Theodosia ciuitas, postea Caffa. 349.
Timotheus Archiepiscopus Tarsēsis Chaldæorum Metropolita. 387.
Translationis Concilij Basileensis Florentiam confirmatio Eugenij IV. 7.
Translatio Concilij Ferraria Florentiam. 188.
Translatio Concilij Florentia Romam. 379.
Transubstantiatio verbis Saluatoris, & non alijs fit. 293.
Transubstantiationis formæ veritas doctissimè demonstratur à Turrecremata. 305.
Treuerensi Archiepiscopo scribit Eugenius, vt Oratores mittat ad Concilium. 189.
Tyridates Rex Armenorum. 349.
Vagarsabath ciuitas Armeniæ, & locus residentiæ Patriarchæ. 348.
Vnio Armenorum. 363.
Vnio Chaldæorum. 387.
Vnio Græcorum. 360. *Iacobinorum.* 354.
Vnio Maronitarum. 387.
Vnio Syrorum. 384.
Vnio absq. violentia secuta est. 405.

Vniuer-

Vniuersitates Studiorum vocantur ad Cõcilium ab Eugenio IV. 38.
Veneris statua in Crucis rupe colebatur. 338.
Venetijs magno honore recipiuntur Græci. 70.
Verbum, Status, *declaratur*. 313.
Veronicam ostendi iubet Eugenius Oratoribus Aethiopum. 379.
Vtinum, aut Florentia, seù alia ciuitas in Italia eligitur pro transferendo Concilio Basileensi. 3.
Vulotis est officij nomen. 16.
Zara Iacob est cognomen laudis Regis Aethiopum. 380.
Zosimus Papa ab imputatione corrupti Canonis defenditur. 217. 223.

L A V S D E O.

ADDENDA.

Pag. 41. *ante lineam* 8. *quæ incipit*, Vniuersis, *adde hunc titulum*.

NICOLAVS ESTENSIS MARCHIO FERRARIAE.

Pag. 84. *linea* 4. *in Notis post verba*, à quopiam meditatum, *adde*. Obseruandum autem, quòd præfata Constitutio Eugenij è græco in latinum translata sic se habet. *Decernimus, & declaramus*, & infrà, *sacram œcumenicam synodum esse in hac vrbe Ferraria libero, tutòque loco celebrandam*. At verò in textu non solùm Andreæ, sed etiam græci Scriptoris non adest hoc futurum, *celebrandam*, quod æquiuocum est ad celebrationem inchoatiuam, vel continuatiuam: sed sic apud vtrumque legitur, *Decernimus, & declaramus*, & infra, *sacram œcumenicam synodum esse in hac Vrbe Ferraria*, vel vt habet Andreas, *in hac Ferrariensi ciuitate*; mens enim, & sensus Constitutionis est, non solùm in futurum sacram synodum celebrandam fore, sed iam esse, scilicet legitimè congregatam, inchoatam, & celebratam synodum, vt supra euidenter probatum est. Quapropter futurum illud, *celebrandam*, expungendum esset è translatione latina è regione textus græci posita; moderna autem textus Græci in latinum Io. Matthæi Caryophili translatio secuta est in hac parte translationem antiquiorem Abrami Cretensis, ex quo hanc Constitutionem desumpsit, vt patet legenti, Laertius Cherubinus & inseruit in suo Bullario Romano sub Eugenio IV. Bulla XI. de quibus translationibus Caryophili, & Abrami Cretensis satis diximus in Præfatione Operis.

Pag. 109. *lin.* 4. *in Notis post verbum*, constitutus, *adde*. Hanc Cardinalis responsionem, vt optimam, inseruit postea Bessarion in opusculo ad Lascharim cap. 3. in fine huius Operis exhibito.

Pag. 172. *lin.* 26. *verbo*, Simari, *addita stellula, vel literula indicante postillam, apponatur hæc postilla in margine*. Dicit hæc Ioannes Zonaras in can. 7. Concilij Ephesini, vt notat etiam Bessarion in opusculo ad Lascharim, in fine huius Operis exhibito, cap. 3. referens rationes Latinorum. Hunc Zonaram fuisse Secretarium Imperatoris habetur in titulo eius historiarum, quem non esse Doctorem de numero sanctorum Patrum benè hìc asserunt Græci, sed certè schismaticum hominem & Canonistam suum deberent etiam admittere in quibus catholicè loquitur.

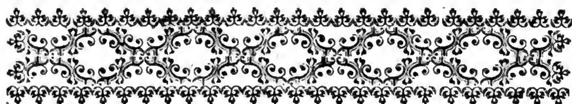
Pag. 223. *lin.* 24. *in Notis post verbum*, exhibito, *adde*. vbi adducit Bessarion ita, vt supra dictum est à Latinis, locum S. Basilij ex Hugone Eteriano de Processione Spiritus sancti lib. 3. cap. 13. Floruit autem Hugo, vt dicit Bessarion ibidem ante sua tempora trecentis annis, nimirum vt ait etiam Posseuinus in Apparatu circa anno Domini. 1160.

Pag. 233. *lin.* 14. *in Notis post verbum*, anno 1547. *adde*. sine quibus additionibus probat etiam legendum hunc locum S. Basilij Bessarion in opusculo ad Lascharim in fine huius Operis exhibito cap. 1.

Errata

Errata			*Corrige.*
pag.	lin.		
10.	34.	Zagrabensi	Zagabrensi
11.	2.	Tracagnoti veluti	Tracagnoti Vulotis
12.	7.	Oratori	Oratore
	19.	Vastensi	Vassensi
19.	41.	interpositam Romanam	inter præfatam Romanam
20.	19.	quatenus prædictam	quatenus prædicta
	20.	quamlibet inuiolabiliter	quælibet inuiolabiliter
24.	47.	*in postilla* eligentis Florentiam	eligenti Florentiam
26.	10.	veniamus	veniemus
27.	36.	Et stupuit sanè	Obstupuit sanè
32.	36.	manifestè deprehenduntur	manifestè deprehenditur
33.	2.	plurimaq. ex illo	plurima, quæ ex illo
	26.	conceperant, animo	conceperant animo,
37.	36.	& consueuerunt	vt consueuerunt
39.	5.	Perusino, Papiensi, Paduano	Perusinæ, Papiensi, Paduanæ.
43.	26.	declarentur dicti, rebelles Sanctissimi Domini nostri Papæ	declarentur dicti rebelles Sanctissimo Domino nostro Papæ.
	38.	sigillis contrahentium	sigillorum contrahentium
67.	33.	Aduenerunt per id tempus	Aduenerunt per id temporis
72.	45.	Yberius Regis Yberiæ	Iberius Regis Iberiæ
99.	42.	suunmtur	sumuntur
100.	2.	saltem, dictionum habet, &	saltem dictionum, habet &
118.	45.	à simili primo. in symbolo	à simili, primò in symbolo
120.	1.	sed & gratiora;	sed & gratiora
129.	35.	die 11. Nouembris.	die 18. Nouembris
158.	2.	*in postilla* par. 1.	par. 2.
164.	vlt.	immunes	immanes
166.	17.	in symbolo addet, nonnè & ipse tertium faciet symbolum,	in symbolo addet? nonnè & ipse tertium faciet symbolum?
175.	40.	respiciant dictione	respiciant dictiones
190.	1.	simile	similiter
192.	2.	& mori contra	& mori; contra
	17.	& verba Vigilij.	vt verba Vigilij
193.	6.	& contentione; veritatis	& contentione veritatis
195.	7.	iam concludemus	iam concludemus:
196.	32.	à Patre & Filio, est	à Patre & Filio est,
236.	29.	eldem	eidem
257.	38.	Cizigenum	Cizicenum
266.	23.	Imperatioris	Imperatoris
288.	44.	illæ etiam quæ	illas etiam quæ
291.	8.	*in postilla* Christianorum Doctori	Christianorum Doctorem
307.	21.	verò corpori	vero corpori.
308.	34.	conconfectionem	confectionem
343.	32.	alia in interrogatoria.	alia interrogatoria
399.	37.	omnes quidem	omnes qui idem
404.	45.	illis apponeretur	illis opponeretur
307.	4.	esse dicendum	esset dicendum
	23.	vt vtroque nullomodo,	vt ytraque nullo modo
	45.	Non quidem accipitur hic accidens propriè quod realiter	Non quidem vt accidens quod realiter
417.	37.	qàum	quàm

REGE-



REGESTVM.

✠✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp.

a b

Omnes ſunt Terniones, præter *a*, & *b* Duerniones.

R O M Æ,
Ex Typographia Sac. Congr. de Fide propaganda.

M D C X X X V I I I.

SVPERIORVM PERMISSV.